

KÖPRÜLÜ KÜT.
457
M. ASIM BEY.

شرح قصيدة البرده لعلي افندي

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و شكر متعاقب الورود ٭ اول واجب الوجود ٭ وغايهٔ كل مقصود
حضرت منعم ٭ كريم بی علته كه ٭ بو هفت ورق زرافشان آسمانی
پرداختهٔ مهرهٔ مهر ابداع وايجاد ٭ و تراكيب سارهٔ باهرة الاشعارات
مخلوقاتی قلم دست قدرة كامله سيله مصدر كش اختراع وانشاد
ايلدی ٭ وصلوة و سلام بی انفصام اول مطلع ديوان نبوت
و شهبيت قصيدهٔ رسالت فريدهٔ منظومهٔ خلقت سرنامهٔ كتاب اصطفى
اعنی به نبينا محمد المصطفى عليه افضل الصلوة ومن التحيات ازكاها
حضرتلرينه تقديم واهدا و نجوم سما اهدا اولان آل واصحاب سعادت
اشتمال حضراتی ديباجهٔ عنوان الشرف ترضيه و تسليم قلندقدن صكره
ناوردان قلم عاجزانه ايله بوگونه اسقای گلستان آمال اولنور كه ٭ بو عبد
عاجز ناپسامان محمد مكی كمقدر و ناتوان كوكب المضيئة اسمی ايله موسوم
و بين الانام قصيدهٔ بردة ديمكله معروف قصيدهٔ مباركه‌يی شعرادن
تحيفی مرحومه اقتفاء واقتداء بوندن اقدم تركی لسان ايله تخميسه مبادرت
ايتمشيدم ٭ لكن ابيات قصيدهٔ نك معناسی معلوم ٭ ومفهوم اولمدوغجه

تخميسك

تخميسك ربطی ولطائف معناسی ظاهر اولميوب ٭ ملاحظه سيله آثار مشاهير
فضلا اولان معتنی و معتبر شروح قصيده‌يی بعد المطالعه هر برنده بولنان
بيان صحت معنی و تدقيقات استعارات وانواع مجاز و كناياتی اخذ
و قواعد كليه سيله محللرندن نقل و تسطير ايدوب خصوصا هر بيتك
اعرابنده يازدقلری احتمالاتدن مختار و ظاهر اولان الحق برقت
اعراب نحويه سنی بيان ايله اكتفا اولنمشدر ٭ لكن كتب نحويه دن
و فنون سائره دن مناسبتله بعضا قواعد كليه سی دخی نقل و اجرا
اولنديغندن ماعدا ابياتك عبارت معناسی تركی تعبير ايله تعبيه
و ادا ايتمك ايچون لسان تركی ايله شرح ايتمك مناسب كورلدی خصوصا
هر بيتده بولنان صنايع بديعيه بعض شراحك تفصيل ايلدكی
وجهله آخر ابياتده تحرير ٭ و هر بيتك وزن عربيه سی اوزره تقطيع ايله
اكمال كتابه قدرة النملة بقدرها مفادنجه عاجزانه تشمير ساق قدرت
و اهتمام و اسمنی توسل تسميه سيله اتمام مرام اولنمشدر قطعه
اميدم خلقدن كی نه احسانلرينه تحسيندر ٭ مجرد خدمت فخر رسلده شوق مطلقدر
كبار عرض كالا ايله ايتمم نعمتم زائل ٭ حذر صد الحذر شرك خفی زيرا محققدر
حضرت غفور كنه بخشا بو وسيلهٔ جزئيه ايله جريدهٔ مسودهٔ سيئاتمه
قلم عفو و غفران چكوب دائرهٔ محبت علاقهٔ محمديه دن برآن دور
و مهجور ايتميه آمين امدی شراح ذوی الاحترام عليهم الرحمه اولا
ناظم قصيده نور الله مضجعه بانوار الرحمة والغفران حضرتلرينك
حالنی تعريف و توصيف بعده قصيدهٔ مباركه‌يی انشادنك سبب
ظاهريسنی و وجه تسميه سنی ذكر و بيانی تقديم ايتدكلريله شارح معتبر
درة المضيئة صاحبی كوردی عليه الرحمه نك اول بابده نقل و تحرير ايلدكی
تفصيلات اختيار اولنوب بوگونه بعبارته نقل و تسطيره ابتدا اولندی

اولندی من الله العون والاحسان كما قال رحمه الله ناظم القصيده
فهو الشيخ الامام المحقق شرف الدين ابو عبد الله محمد بن سعد البوصيری
وهو من اقليم الصعيد من اعمال مصر القاهره واشتهر بالبوصيری وهو
عالم محدث اخذ منه الحديث كثير من العلماء العظام ولد سنة ثمان
وستمائة وتوفی سنة ست وتسعين وستمائة بمصر نور الله
روحه ونور ضريحه وقبره مزار هنا الان وراء قبر الامام الشافعی رحمة الله
عليه وكان رحمه الله من عجايب الدهر فی النظم والنثر وناهيك
بنظم البردة الشريفة التی لا مثل لها وصحب القطب الربانی ابا العباس
المرسی من المشايخ الصوفيه فعادة عليه بركته الی ان فاق اهل زمانه
فی العلوم وغير كذا فی شرح الهمزة للسيد العلی الازهری واما سبب نظمه
حكی عنه انه قال اصابنی خلط فالج فابطل نصفی الاسفل من الحركة
ففكرت فی نفسی ان اعمل قصيدة فی مدح النبی عليه الصلوة والسلام
فانشاتها ونمت فرأيت النبی صلی الله عليه وسلم فی المنام فتوسلت
اليه وتضرعت لديه وسالته كشف ضری فنادانی ان قم فقد كشف الله
عنك الضر وغفر لك ببركة قصيدتك فانتبهت معافا سليما ببركتها
فصادفنی فی طريقی بعض الفقرا فبدانی بالسلام وقال لی اسمعنی
القصيدة التی الفتها فی مدح النبی عليه السلام فقلت له ای القصيدة
تعنی فقال التی اولها ٭ امن تذكر جيران بذی سلم ٭ فقلت من اين جد
فوالله لم يطلع عليها احد فقال سمعتها البارحة تنشد بين يدی من صنفت
فيه وهو يتمايل كالقضيب وقد عا فاك الله وغفر لك ببركتها
فلك البشری هذا نص كلام المصنف رحمه الله وكان الوزير بها الدين
وزير ملك الظاهر فاستنسخها ونذر ان لا يسمعها الا حافيا مكشوف
الراس وكان يحب سماعها ويتبرك بها هو واهله فراوا من بركتها

خيراً

خيراً كثيراً فی دينهم ودنياهم ولقد اصاب الوزير المذكور رمد وشرف
منه علی العمی فقيل له فی المنام اطلب القصيدة البردة وضعها علی عينيك
تشفی باذن الله تعالی ففعل وعفی لوقته فبركتها عظيمة واسرارها جسيمة عند
طلب الحاجة ونزول المسلمات وما من مريض تليت عليه الا شفاه الله تعالی
وكتبوا كتاباً فی خواصها ومنافعها واما اسمها المشهور قصيدة البردة
وذكروا فی وجه التسمية بالبردة ان النبی صلی الله عليه وسلم القی
علی الناظم برداً حين راه فی المنام ومسح بيده الكريمة نصفه المؤف
ووجد ذلك البرد علی عاتقه فوجه التسمية ذلك وقيل قصيدة البردة
فی الحقيقة قصيدة ٭ بانت سعاد لكعب بن زهير رضی الله تعالی عنه
واسمها قصيدة البرءة بالهمزة فحرفها العوام فقالوا البردة وهذا
هو الاقرب الی المعقول ٭ لان الناظم بری بها انتهی بو تفصيل تمهيد
بو قصيدة جليله لی اوراد صوفيه واذكار موقته طرز عليه كبی بعض
كبار مشايخ عظام صبح ومسا قرائت ايلديكنی قنی چوق ذوات كرام
نقل وتحقيقدن ما عدا وقوع ورطه هولناكده نجاة سلامته وصولده
وتفريج هموم وصحت مرضی واجابت دعاده قرائت واشتغال
مجرب ومشهوردرننه كيم شارح فخر الدين ازهری بركاته مشهوره وتقرا
للتفريج ووقت الكرب والدعاء بعده بجاب ديو تصريح ايدر بوندن
صكره معلوم اوله ٭ ناظم عليه الرحمة والغفران قصيده مباركه يی اون قسم
اوزره انشاد ايتمكله شارح مشار اليه صاحب الدرة كوردی عليه الرحمة
بو كونه تفصيل ايدركه القصيدة مرتبة علی عشرة ابواب الباب الاول
فی بيان العشق وابتلاء الناظم بالهوی وهذا يسمی تشبيبا وهو بيان
حسن المحبوب وجماله وكماله وذلك يوجب رقة قلب السامع ويكون سبباً
الی سماع الشعر الباب الثانی فی بيان اعترافه بالتقصيرات بمتابعة النفس الامارة

بالسوء والشيطان الباب الثالث فی الاستغفار ولا یخفی حسن الانتقال منه الی مدح شفیع المذنبین وهادی المضلین الباب الرابع فی کمالات سید الکائنات ومعجزاته الباب الخامس فی الاستعانة والالتجا الباب السادس فی القرآن الکریم الباب السابع فی المعراج والمعجزات الباب الثامن فی مدح المجاهدین من المهاجرین والانصار الباب التاسع فی عرض الحاجة علی الممدوح والمناجات من المولی الباب العاشر فی صلوة علی النبی المختار دیو ابواب قصیده نک ترتیب وتعیینی وتقسیمی دخی تعیین ایتمشدر فی بیان وزن القصیده معلوم اوله که نظم واشعار اصطلاحده کلام موزوندن عبارتدر ولمغله انشاد اولنان شعرک وزنینی بلمک وتقطیع وزحافاتنی معرفت اقدم اموردن اولدیغنه بناء اولا قصیدۀ مبارکه نک قنغی بحردن اولدیغنی شرح وتعیین وبعده کلدکجه محلنده هر بیتی تقطیع وبیان مناسب کورلمشدر ایدی اشبو قصیدۀ مبارکه نک وزنی بحر بسیطدندر که بیتی دورت مستفعلن ودورت فاعلن وزنندن مرکبدر بو تقدیرجه هر بیتک اجزاسی سکز اولور علم عروضده مصرع اولک آخر جزئنه عروض دیرلر مصرع ثانینک آخر جزئنه ضرب دیرلر اشبو بحر بسیطک عروضی وضربی التیدر اول اوج عروضدن اولکسی بر بیتک ایکی مصرعندن هر بر مصرعک آخر جزئی خبن علتی ایله معلول کلمشدر نته کیم ابن حاجب عروضنده وللبسیط ثلث اعاریض وست اضرب العروض الاولی ثانی بحسب الاستعمال مخبونة فیکون الوزن بعد الخبن فعلن ولهذا العروض ضربان الاول مثل العروض فی الخبن دیمشدر یعنی بحر بسیطک عروض اولنک ضربی اولی شو وجهله کلور که بر بیتک مصرع اولنک آخر جزئنه کذلک مصرع ثانینک آخر جزئنه خبن علتی عارض اوله اول مصرعنک

آخر

آخر جزءلری که انلره عروض ضرب دیرلر فاعلن وزنی اوزره ایکن فعلن وزننده کلور زیرا خبن اول ساکنی حذفه دیرلر فاعلن وزننده اول ساکن اولان الف حذف اولنوب یعنی مخبون اولدقده فعلن قالور پس بحر بسیطک اوج عددا عاریضندن ضربلی التفصیل اولندیغی اوزره درسا رعاریضنک بو محلده بیانی ایله تشویشدن احتراز اولندی علم عروضده مفصلدر بو مقامده معرفتی لازم اولان اشبو عروض اولک ضرب اولیدر که قصیدۀ مبارکه اشبو عروض اولک ضرب اولندندر الی تمام القصیدة هر بیتک مصرع اولنک ومصرع ثانیسنک آخر جزئنه خبن علتی عارض ولموق بطریق اللزومدر انفکاکی یوقدر کذلک خبن علتی بیتک حشوینه یعنی سائر اجزاسنه دخی عارض اولور لکن عروضنه وضربنه عارض اولدیغی کبی لزوما کلدر بلکه حشوینه یعنی سائر جزءلره کاه عارض اولور وکاه عارض اولمیوب سالم کلور مثلا خبن علتی بیتک عروض ضربندن ماعدا اولان مستفعلن وزننه کاهی عارض اولوب اول ساکنی اولان سین حذف اولنمغله متفعلن قالور اشبو متفعلن علم عروضده مستعمل اولمغله مفاعلن وزننه نقل اولنور کذلک فاعلن جزئنه دخی خبن علتی عارض اولور فعلن کلوب وبیتک اجزاء سائره سنده دخی کاهی مفاعلن وکاهی فعلن کلور نوکه قیاسا بیت اولده امن تذکر جیران بذی سلم مصرعی بحر بسیطک وزنی مقتضاسنجه جزء اولی اولان مستفعلن وزننه خبن کلمکله مفاعلن وزننده کلدی وجزء ثانیسی اولان فاعل وزنی کذلک مخبون اولمغله فعلن وزننده کلدی اما جزء ثالثی مستفعلن وزنی اوزره سالم کلمشدر جزء رابعی که عروضده فاعلن وزننده کلهجک ایکن وجوبا ولزوما فعلن وزننده مخبون کلوب

امن تذکر مفاعلن کرجی فعلن ران بذی مستفعلن سلم فعلن
وزنی اوزره مخبون کلمشدر کذلک بیت مرقومک مصرع ثانیسی اولان
مزجت دمعا جری من مقلة بدم • مصرعنده جزء اولی بحر بسیطک
وزنی مقتضاسنجه مستفعلن ایکن خبن کلوب مفاعلن وزننده کلدی
جزء ثانی فاعلن وزننده سالم کلدی کذلک جزء ثالثی مستفعلن
وزننده کلمشدر • اما جزء رابعی اولان ضربی فاعلن کلمه‌جک ایکن
خبن لزوما عارض اولمغله فعلن کلوب مصرع ثانی • مزجت دم
مفاعلن عا جری فاعلن من مقلة مستفعلن بدم فعلن وزننده
کلمشدر • بوکه قیاساً جمیع ابیات قصیده تقطیع اولنور خلاصهٔ کلام
قصیدهٔ جلیله تفصیل اولندیغی اوزره بحر بسیطک عروض اولنک
ضرب اولنندر علل وزحافاتدن انجق خبن علتی عارض اولور عروض
وضربنه خبن من غیر انفکاک الی تمام القصیده عارض اولور سائر اجزاسنه
خبن کاهی عارض اولور کاهی سالما کلور قال الشیخ نور الله مضجعه وقدس الله سره
امن تذکر جیران بذی سلم •• مزجت دمعا جری من مقلة بدم قوله امن تذکر
لفظنده اولان همزهٔ استفهام تقریریدر انکاری دکلدر مدخولنده شک
ایچوندر • یعنی متکلم همزه‌نک مدخولنده شک ایدر همزه‌نک مدخولی مشکوکی
اولدیغنی افاده موضعنده استعمال اولنور • اول مدخول کاه اسم اولور
ازیدا ضربت کبی مضروب زید میدر آخر کمسنه میدر متکلمک مشکوکی
اولمغله مفعول اولان زیددن سؤال ایدر که شک مفعولده اولمش اولور
وکاه اول مدخول فعل اولور نحو اضربت زیدا کبی ضربده شک ایدر
ضرب واقع اولدیمی اولمدیمی دیو وکاه مدخول فاعل اولور ءانت ضربت
کبی ایدی بو مقامده مشکوک اولان تذکردر • یعنی قائل شک ایدر
سبب مزج دم تذکرمیدر یا غیریسمیدر یقیناً معلومم دکل مشکوکمدر
دیمک

دیمک معناسنی اراده وقصد ایدر صنایع بدیعیه دندرکه وقد ینزل العالم
بمنزلة الجاهل لنکتة • بو مقامده دخی سبب مزج دم تذکر جیران
اولدیغنی یقیناً بیلور ایکن نکتهٔ اخفاء حب ایچون قائلک کویا مشکوکی
اولمغله تجاهلا سؤال قبیلندندر ایدی قائلک بو تجاهلانه سؤالنه
نکته بو محلده اخفاء حبدرکه بین العشاق اخفاء محبت غایت معتبر
ومقبولدر من تذکر من حرف جردر تعلیل ایچون کلور لام جاره کبی
بو مقامده دخی من کلمه‌سنک مدخولی اولان تذکر علتدر حرف علت
اولان کلمه‌سنک متعلقی اولان مزجت فعلنه ناظمک من کلمه‌سی
تقدیمی علیتنه اشارت ایچوندر شرح مواقفده تقدم بش قسم اولمغله
بر قسمی دخی تقدم بالعلیة اولدیغی مصرحدر تذکر شیئی بعد النسیان
ذکردر بو مقامده مراد ذکر بالقلبدر که شیئی خاطره کتورمک خطور
وتفکر مقوله‌سیدر • واقعده کریهٔ عشاقه علت وسبب اکثریا
تذکر وقلبه خطور جانان اولمغله اشک چشمی خونله مزجک علتی تذکر
اولدیغی ومزجک معلولیتی ظاهردر • تذکر لفظی جیران کلمه‌سنه مضافدر
مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر جیران جارک جمعیدر قومشیلر
دیمکدر اصل جوراندر واوک ما قبلی مکسور اولمغله یایه قلب اولنمشدر
میزان کبی جیرانده اولان تنوین تعظیم ایچوندر قوله بذی با حرف جردر
فی معناسنه‌در کقوله تعالی ان اول بیت وضع للناس للذی ببکة
مبارکاً وهدیً ذی صاحب معناسنه‌در اسماء ستهٔ معتله‌دندر مضافه
ولازم الاضافه‌دندر دائما اسم جنسه مضاف اولور ضمیره وعلمه اضافتی
نادردر احوال ثلثه‌ده اعرابی بالحروفدر بو مقامده حرف جر ایله مجرور
اولوب علامهٔ جری یا ایله‌در محذوف کائنین کلمه‌سنه متعلق جیران
لفظنک صفتیدر قوله سلم بالفتحتین صاحب معناسنه اولان ذی

کلمه سنک مضاف الیهیدر • سلم اسم جنسدر اشجاردن بر نوع شجرک
اسمیدر بو اعتبارله معنای اصل وضعنه نظرادر لکن بو مقامده ترکیب
اضافیدرکه بین الحرمین بر موضع دلکشایه ذی سلم علم وضع اولنمشدر
سلم دیدکلری اشجار موضع مرقومده کثرتی سبب تسمیه در بلادمزده
بونک نظیری چنارلی وکرازلی قریه لی وچیقلی سیران کاهیدر بوتقدیرجه
ذی سلم ترکیب اضافی مبنی محلا مجرور صفتیدر جیران کلمه سنک دینور
قوله مزجت تا، خطابدر فتح وکسر روا ایدر بکسر التا، اولورسه
نفسنه خطابدر بالفتح اولورسه مذکره خطابدر ولمغله نفسدن تجرید
اولنمش کندونک عشق وافراط حزننه مماثل برشخصه خطابدر صنایع
بدیعیه دن صنعت تجرید اعتباریله در قاعدهٔ تجرید خاتمه ده تفصیل
اولنمشدر مزجت مزج یمزج بابندن اولان نصر ینصردن قرشدرمق که
خلط معناسنه در قوله دمعا مزجت فعلنک مفعولیدر دمع کوز یاشیدر
حزندن اولورسه حار اولور فرح وسروردن اولورسه بارد اولور دیمشلر
قوله جری فعل ماضیدر یجری جریا سال یعنی اقدی معناسنه در تحتنده
ضمیر مستتر فاعلیدر دمعا کلمه سنه راجعدر مزجت جری جمله سی دمعا
کلمه سنک صفتیدر دمعا لفظنده اولان تنوین تکثیر ایچوندر قوله
من مقلة مترجم صحاح دآن قولی مرحوم المقلة میمک ضمی وقافک
سکونیله شول کوزده اولان یاغدرکه کوزک آقیله قره سن جمع ایدر
شراح قصیده المقلة الشحمة الجامعة للبیاض والسواد دیمشلر
دآن قولی شحم شینک فتحی وحانک سکونیله اندده حاصل اولان
یاغ که ایچ یاغنه دخی متناولدر • الشحمة واحدیدر ذکر اولنان یاغک
بر پاره سی معناسنه شحمة الاذن قولاقده کوپه اصدقلری یومشاق
یردیو تفصیل ایدر ظاهرا مراد کوز قپاغنک محفوف ومستوری اولان

بیاض

بیاض وسواد عین مجموعیدرکه دمع اندن خروج وجریان ایدر
من مقلة جار مع المجرور جری فعلنه متعلق غیر صریح مفعولیدرکه مفسرین
ظرف لغودر تعبیر ایدرلر قوله بدم کلمه سنده با مع معناسنه در جار مع المجرور
مزجت فعلنه متعلقدر خلاصهٔ معنای بیت قاعدهٔ تجریده مراعاة ایچون
مزجت بالفتح قرائت ایدوب دیکدرکه ایها الشخص المجرد العاشق
والمحب الحزین الصادق کوزکدن جاری اولان کوز یاشنی قانله مزج
یعنی خون آلود ایلدک اشبو مزجک سببی وعلتی ندر باکه خبر ویر ذی
سلم دیدکلری موضعده اولان جیران واحبابی تفکر وتذکرمیدر آیا سبب
یعنی اطراف مدینهٔ طاهره دن موضع مرقوم یار دلربانک کشت
وکذار ایلدیکی اماکن متبرکه دن وسکان قدیم الایامدن بر وجیران
واحباسندن اولمغله انلری تذکر سببیله آتش عشق جانسوز اشتیاق
آتشکدهٔ دلده برقت دخی فروزان اولمغله اشک جاری بی خون آلود
ایلدک یعنی قان اغلمقده سن دیک اوله شراح قصیدهٔ مبارکه ده
محشئ بیضاوی شیخ زاده علیه الرحمه شرح قصیدهٔ شریفه ده
ما سبب اختلاط دمعک الجاری من مقلتک بالدم ام هو تذکر
جیران ذی سلم ام هبوب الریح الی اخره عبارتیله مآل معنای بیتی
بیان ایتمشدر خلاصهٔ مقال صاحب سعادت وصل رب العزة محبوب
خدا نور چشم انبیا علیه الصلوة والسلام افندیمزک عشق ومحبتی ایله
قان اغلدیغنه اشارت خفیه ایله مدایح اوصاف علیه یه بوصیری مرحوم
کوزل شروع وابتدا ایتمشدر رحمه الله رحمة واسعة واسکنه بقرب جوار
نبیه علیه افضل الصلوة والتحیه بوندن صکره کلشن طراز حدائق
شرح وبیان اولان بو عاجز کمقدر پریشان مقال ملکی ناتوان قصیدهٔ
مشروحه یی ضعیفانه ومستمندانه ایلدیکی تحمیسدرکه سماط برنیغای

عام الشمول فیوضات الهیه یه خمس مبارک ایله ابتدا و انشاد
ایتمشیدیکه تبرکاً هر بیتک شرحی تمامنده ذکر و تسطیری اختیار اولندی

تخمیس

جیقمیوب درد دلدن مسالک حرمی   همیشه یاد ایدوب احباب یار محترمی
عجب بو گریه حسرت بو اشک دمبدمی   امن تذکر جیران بذی سلم
مزجت دمعا جری من مقلة بدم

ام هبت الر مُسْتَفْعِلُنْ یح من فَاعِلُنْ تلقاء كا مُسْتَفْعِلُنْ ظمة فَعِلُنْ
وا او مض ال مَفَاعِلُنْ برق في الظ فَاعِلُنْ ظلماء من مُسْتَفْعِلُنْ اضم فَعِلُنْ

ام هبت الريح من تلقاء كاظمة   واومض البرق في الظلماء من اضم

قوله ام هبت ام حرف عاطفه در هبت بیت سابقده کی امن تذکر
اوزرینه معطوفدر. اولا معلوم اوله که کلمه ام ایکی قسمدر. قسم اول
ام متصله در. معناسی بعد الاول ثانیدن استفهام ایچوندر. و ام متصله
معادل و مساویکه مقابل استر کما قال النحاة ان المستقیم بالهمزة وام
انما یطلب تعیین احد المحتملین لتحقق الوجود دیمشلردر اما ام منقطعه
یا اولی ابطال ایچوندر یا اولدن انتقال ایچوندر معادل و مقابل ایستمز
کذلک ام متصله احد متساویینده استعمال اولنور و همزهٔ استفهامدن
خالی اولماز اول احد متساویینک بری همزه لی ولی ایدر و متساوی
اخر ام کلمه سی ولی ایدر. ان الطلب مع ام لاحد الامرین اللذین علم
ثبوت احدهما من غیر تعیین دیمشلر. بونک تفصیلی بر وجهله درکه
متکلم احد امرینک وقوعنی بیلور یعنی علم متکلمده امرین متساویدر
لکن اول امریندن واقع اولان قنقیسیدر شک ایدر علی التعیین انی
بلمز ایدی بو مقامده تفهیم ایچون بو مثال فهمه اقربدر مثلا ضابط
اوکنده زید و عمرو محاربه ایدوب ضابطه قارشو قومشلر ضابط طائفه سی

بونلردن

بونلردن برینی ضرب ایلمش دیو متکلم ایشیدوب یقیناً انلردن برینک
ضرب اولدیغنی بالملکه عندنده زید و عمرودن برینک لا علی التعیین
مضروب اولدیغی متساویدر لکن مضروب احد متساویدن زیدمیدر
یوخسه عمرومیدر علی التعیین بلمیوب شکوکی اشبو تعیینیدن سؤال
ایچون ازید مضروب ام عمرو دیو تعیینیدن سؤالی ام متصله ایله درکه
قنقسیدر ضرب اولنان تعیین طلب ایدر قاعدهٔ نحویه بودر ایدی
بو مقامده ام متصله اولدقده متساویندن بری همزهٔ استفهامیه یه
ولی ایدن تذکر کلمه سیدر آخر متساوی ام لفظنی ولی ایدن هبت فعلیدر
استفهاملردن مراد ذکر اولنان متساویندن برینی مخاطبک تعیینیدر
مدخول حرف استفهام اولان اول متساویندن هر برینی سبب
مزج دمدر. یعنی گوز یاشی قانله مزجک سببیدر مدخول اول اولان تذکر
سبب باطنیدر مدخول ثانی اولان هبت سبب خارجیدر ایدی ناظم
اشک چشمی خونله آلوده ایتمه نک بیت اولده سبب باطنیسندن سؤال
ایتمشیدی بعده اشبو بیت ثانیده سبب ظاهریسندن سؤال ایدر.
زیرا مزج دمعک هبوب ریح خارجده موجود سبب ظاهریسیدر
تذکر کبی ام معنوی دکلدر ایدی تردید بین الامرین اولور بو مقامده
امرک بری تذکر احبابدر و بری هبوب ریحدر که دمعی خونله مزجک
سببی بو ایکی امردن بریدر متکلم بالاده تفصیل اولندیغی اوزره اشبو
احد امرینک وقوعنی بیلور لکن وقوع بولان قنقیسیدر علی التعیین بلمکله
احد امریندن بو وجهله سؤال ایدر ام متصله اولور شارح شیخ زاده ام متصله یه
ذاهب اولمغله بیورر. واو للعطف ام علی حقیقتها فیکون التردید
بین الشیئین ام کلمه سندن قسم ثانی ام منقطعه در کلمه بل کبی کلام
سابقدن یا اضراب یا انتقال ایچوندر بو مقامده ام منقطعه اولمق مرجحدر

قوله هبت الریح یهب هبّا کلور ترکیده روزکار اسمک فارسیده
وزان اولمق هبوب ریح معناسنه در ریح مؤنث سماعی اولمغله هبت
دینور صیغهٔ تأنیث ایله در معلوم اوله که متصله ده قاعده بودرکه اکر
ام متصله یی اسم ولی ایدرسه ام متصله ده لابد اولان همزه یی دخی اسم
ولی ایدروا کر ام متصله یی فعل ولی ایدرسه همزهٔ دخی فعل ولی ایدر
ایدی بو مقامده ام متصله یی هبت فعلی ولی ایلدی همزه یی اسم اولان
تذکر ولی ایتمکله قاعدهٔ مزبوره یه مخالف اولدی پس هبت فعلنده تأویله
محتاج اولمغله بعض شراح زمخشریدن نقل ایله اشبو هبت فعلنک
جزء مفهومی اولان حدث که معنای مصدریدر اشبو حدث معناسنه
هبّت کلمه سی من غیر تقدیر ان تجرید اولنمشدر پس ام عاطفه ایله
معنای مصدری که هبوبدر تذکرا وزرینه معطوفدر ام من هبوب الریح
تقدیرنده در دیمشلر ایدی معطوف علیه اولان تذکر اسم در مصدر در
هبوب دخی اسم اولمغله قاعده یه موافق اولمش اولور یعنی هبّت
فعلی مصدر معناسنه مستعملدر اقامة الفعل مقام المصدر قبیلندندر
ام متصله ایله بیت سابقده اولان تذکرا وزرینه بو وجهله معطوفدر
نته کیم شارح مصنّفک وحاصل المقام ان المزج ام معلوم لاشبهة فیه
وانما الشبهة فی سببه اهو تذکر الخلان بذلک المکان او هبوب الریح
من منزل الحبیب فلفظة ام یحتمل الانفصال علی تقدیر اقامة الفعل
مقام المصدر علی طریقة قولهم وتسمع بالمعیدی خیر من ان تراه دمشیدر
یعنی تسمع سماعک معناسنه در ریح ریاحک مفردیدر اهل حکمت
ریح هواء متحرکه در جو سماده تاکره نارده وارنجه خالی محل اولمیوب هوا ایله
مملو اولمغله متحرک اولان هوایه ریح دیرلر بعض شراح جانب قبله دن
بذا ایدوب طرف مقابلنه طوغرو حرکت ایدوب وزان اولان هوایه

صبا تسمیه ایندکلر یدر دیدی و بعض شرّاح وقت استواء لیل ونهارده
وزان اولان هوا ایله تخصیص ایدر جهان نما صاحبی مرحوم کاتب چلبی
بو وجهله تعیین وتفصیل ایدرکه شماله یلدز جنوبه قبله شرقه کون طوغرسی
غربه باطی شرق ایله شمال اراسنه بویراز شرق ایله جنوب اراسنه
کشیشلمه جنوب ایله غرب اراسنه لودوس غرب ایله شمال اراسنه قره یل
دیرلر دیمش یعنی مهبّی اعتباریله اسماء ریاحی بیان ایدر بونلرک
بینلرنده شعبات ریاح واردر هوانک هر برینک طبیعتلری
مقتضاسنجه حیوان ونباته منافعلری وتأثیرلری انکار اولنماز قوله
تلقاء بکسر التاء جانب معناسنه در حرف جر ایله مجرور هبت فعلنه
متعلقدر قوله کاظمة مدینهٔ منوّره شرفها الله تعالی الی یوم الاخره نک
اسمیدر تلقاء کلمه سنک مضاف الیهیدر اضافت لمعنی اللامدر
قوله واومض البرق فعل وفاعل بو محلده اولان واو عاطفه اول
معناسنه عاطفه در مانعة الجمع دکلدر نته کیم تفصیلی کلور اومض
مقدّما هبّت فعلنده تفصیل اولندیغی اوزره تأویل مصدرده ایماض
البرق معناسنه در جمله سی ام هبّت اوزرینه معطوفدر ایماض البرق
لمعان برق دیمکدر یقال اومض البرق یومض ایماضا اذا لمع برق
اسمدر من برق السیف دیمشلر برق تلألؤ سیف کبی افقده
کاهی طرف سماده ظاهر اولان شعاعنک اسمیدر براق اولدیغی
سبب تسمیه در امّا حقیقتنی حکما شو وجهله بیان ایتمشلرکه
قد تصاعد من الارض الی السماء مع البخار دخان فیحتبس فی السحاب
فیحصل من تمزیقه ومصاکسته صوت هو الرعد ونار لطیفة هی البرق
او ناریة کثیفة هی الصاعقة دیمشلر قوله فی الظلماء جار مع المجرور
اومض فاعلی اولان برق کلمه سندن حالدر کائنا فی الظلماء دیمکدر

یاخود موصوف محذوف برق کلمه سنک صفتیدر برق کائن فی لیلة
الظلماء تقدیرنده در ظلما ضد نور اولان ظلمتدن اظلمک مؤنثیدر قوله
من اضم جار مع المجرور مقدر کائن کلمه سنه متعلق محلا مرفوع اومض
کلمه سنک فاعلی اولان برقک صفتیدر اضم بکسر الهمزة مدینهٔ منوره یه
قریب بر وادینک یاخود اول حوالیده بر جبلک اسمیدر ایمدی ناظمک
ظاهر عبارتی کوز یاشنی خونله مزج ایلدک کوزکدن جاری اولدی معناسیدر
لکن چونکه مجرد کوز یاشنی خونله مزجک چندان لطف معناسی اولمغله
قانله مخلوط کوز یاشیله بکا ایلدک دیمک اولور خلاصهٔ معنای عبارت
بیت درکه بیت سالفده تفصیل اولدیغی اوزره ناظم کندودن تجرید
اولنمش شخصه خطاب ایدرکه خونله کوز یاشنی الوده ایلدک چشمکدن
ریزان اولدی یعنی ای عاشق حسرت کشیدهٔ شیدا بو رتبه قانلر
اغلمغه سبب ذی سلم نام موضعده اولان احباب یار قدیمی یاد ایدوب
تذکر میدر یوخسه دار الهجرة العلیه مدینهٔ منوره جانبندن ریح وزان
اولوب مصرع گل ای نسیم صبا کوی یاردن نه خبر سنطو فتحه روایح شمیم
کوی جانانی سکا ایصال ایلدیکندنمیدر قان اغلمه سبب اشبو ایکی
امردن بریدر بونده یقینم وار معلومم لکن قنقیسیدر سبب بعینه
آنی بلمم سؤال ایده رم دیمک اولور بو تقریر و اومض کلمه سنده
واو عاطفه او معناسنه اولدیغنه بنا درکه تردید بین الامرین اولور
متکلم اشبو امرلیدن بری سبب اولدیغنی بیلور لکن قنقی سیدر
سبب بعینه بلممکله سببدن سؤال ایتمش اولور نته کیم بیان اولندی
معلوم اوله که بو مقاعده ام متصله ایله سؤال مزبور سبب بکادندر
کما هو الظاهر یوخسه بکادن دکلدر شارح شیخ رحمه الله واومض
عبارتنده اولان واو عاطفه کندو معناسی اولان عطف معناسنه

اولمق

اولمق احتماله دخی ذاهب اولمش تکلف اولمغله ترک اولنمشدر
کما قال الواو للعطف فیکون التردید بین ثلثة اشیاء

تخمیس

ایدرکن آه ایله کوی یار منقبتک — دلک تحسر ایله آتش الدی هر جهتک
صبامی ویردی بیانک اوجای تسلیتک — ام هبت الریح من تلقاء کاظمة
واومض البرق فی الظلماء من اضم

فمالعی مفاعلن نیک ان فاعلن قلت اکففا مستفعلن همتا فعلن
ومالقل مفاعلن بک ان فاعلن قلت استفق مستفعلن یهم فعلن
فَمَا لِعَيْنَيْكَ اِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَتَا — وَمَا لِقَلْبِكَ اِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهِمِ

فما قولنده فا فصیحه در اشبو فا فصیحه فاء عاطفه اقسامندندر
شارح شیخ زاده دخی فصیحه اولمغه ذاهبدر ایمدی معانی فادن بو محلده
مختار اولان فصیحه اولمغله فا کلمه سنک جمله اقسامنی بیان ایده لم معلوم
اوله که فاء عاطفه نک مدخولی اکر محذوف معطوف علیه اوزرینه عطف
اولورسه و اول محذوف اولان معطوف علیه معطوف اولان مدخول
فانک سببی اولورسه اول معطوفه داخل اولان فاء مزبوره یه فصیحه دیرلر
سبب تسمیه لافصاحه عن المحذوف دیمشلردر کقوله تعالی وقلنا اضرب
بعصاک الحجر فانفجرت اشبو فانفجرت کلمهٔ مبارکه سی محذوف ضرب
کلمه سی اوزرینه عطف اولنمشدرکه فاء اول سبب محذوفدن مفصح
و مخبردر زیرا انفجارک سببی ضرب اولدیغی ظاهردر و اکر محذوف اولان
معطوف علیه اول مدخول فا اولان معطوفه سبب دکل ایسه فاء
تعقیب دیرلر و اما اکر معطوف علیه محذوف اولمیوب مذکور اولورسه
و معطوفه سبب ایسه اول معطوفه داخل اولورسه فایه فاء تسبیب دیرلر
و اکر اول مذکور اولان معطوف علیه مدخول فایه سبب دکل ایسه

فاء تفريعيه ديرلر فاما اگر اول مذكور اولان معطوف عليه معطوفك
شرطی اولورسه فاء جزائيه شرطيه ديرلر ان كانت الشمس طالعة فالنهار
موجود كبی ننه كيم بو مقامده فمالعينيك عبارهلی محذوف اولان ان كنت
تنكر حبا شرطی اوزره عطف اولنديغی صورتده فاء شرطيه در بعضلر
فاء فصيحه شرطيه در ديمشلر قال الشيخ فالفاء فصيحة لافصاحه عن الشرط
المحذوف يعنی ان كنت تنكر المحبة والود فما لعينيك ان اردت منهما
الامساك عن البكاء سالتا وما لقلبك ان طلبت منها الافاقة
يهيم فی اودية التحير انتهی بو تقرير اوزره فمالعينيك عبارتنك
اعرابی فاء شرطيه در كلمهٔ ما استفهاميه تعجبيه سكون اوزره مبنی محلا
مرفوع مبتدا لعينيك جار مع المجرور محذوف حدث او حصل فعلنه
متعلق محلا مرفوع مبتدانك خبريدر كاف خطاب مضاف اليهدر
مبتدا مع خبره جملهسی شرط محذوف اولان ان كنت تنكر حبا اوزرينه
معطوفدر ايدی ديمك اولور كه سن عشقكی انكار ايدرسن فمالعينيك
يا گوزلركه نه اولدی كه بيراغلمه ديسك طورميوب گريان اولمقده
ودخی قلبكه نه حادث اولدی كه ای قلب كندوكه گلديسك متحير اولمقده
حيران اولمقده عشق وجدانياتدندر آثاری ايله ظاهر و معلوم
اولورسنده عشق اولديغی بو آثار ايله ثابت و ظاهردر ديمك اولور
قوله وما لعينيك كلمهسنده ما استفهاميه تعجبيه در ننه كيم قوله تعالی
مالی لا اری الهدهد آيه كريمهسنده اولديغی كبی معلوم اوله كه كلمهٔ
ما اولا استفهاميه تعجبيه اولور ثانيا موصوله اولور كقوله تعالی والسماء
وما بنيها ثالثا موصوفه اولور كاه جمله ايله صفتلنور ربما تكره النفوس
من الامر كبی وكاه مفرد ايله صفتلنور مررت بما معجب لك ای بشیء
معجب رابعا صفت اولور اضربه ضربا ما كبی خامسا مصدريه اولور

كقوله

كقوله تعالی وضاقت عليهم الارض بما رحبت ای برحبها بضم الراء
وهو السعة سادسا شرطيه اولور ما تصنع اصنع كبی اشبو اقسام ستة
اسم اولان مادر لكن حرف اولان ما ايكی قسمدر اولكی ماء كافه در شیء معناسنكه در
لاحظ لها من الاعراب والعمل وعلامتها ان تكتب متصلة بالكلمة المذكورة
قبلها نحو سيما ونعما هی ای نعم شیء كبی قسم الثانی ما نافيه در كقوله تعالی
وما الله بغافل عما تعملون قوله عينی تثنيه در كاف خطابه اضافت ايله
نون ساقط اولمشدر تثنيهنك اعرابی حالت رفعنده الف ايله در
كقوله تعالی فيهما عينان تجريان حالت نصبنده وجرنده يا ايله در نحو
رايت عينين كعينی الغزالة ونحو فمالعينيك اعرابی بو صورتده فاء عاطفه
ما استفهاميه تعجبيه سكون اوزره مبنی مبتدادر لعينيك لام جاره عينی
تثنيه حالت جرّی يا ايله حصل فعلنه متعلق محلا مرفوع خبريدر مبتدا مع
خبره جملهسی محلا منصوب استفهام سابق اوزرينه معطوفدر كاف خطاب
مبنی محلا مجرور عينی كلمهسنك مضاف اليهيدر قال مولانا جامی
قدس سره من وماذا كانتا استفهاميتين ثانی فيهما الوجوه الثلثة
المذكورة فی كلمة كم الا انهما لا ثانی فيهما الرفع علی الخبرية فانه لا يقع بعدهما
الا الفعل ولا يصلح الفعل للابتدائية يعنی كلمهٔ موخر مبتدايه مقدم
خبر اولماز كلمهٔ كم ده اولديغی كبی باقی وجوه اعرابده كلمهٔ كم كبيدر ديمكدر
ايدی كم كلمهسنك وجوه اعرابی بری مبتدا اولمقدر اكا بنا بو محلده
مرفوع مبتدادر ديو اعرابی اختيار اولنديی قوله ان حرف شرط قلت
فعل ماضی مخاطبدر مع فاعله جملهسی محلا مجزوم فعل شرط خطاب بنفسه
يا سالف الذكر شخص مجرده خطابدر اكففا امر حاضر تثنيه در عينيه
خطابدر كاف خطاب ايله اوتمام جائزدر كف دندر منع معناسنهدر
يقال كففت نفسی عن شرب الخمر ای منعتها همتا همی بهيمی دن اصلی

همتا ایدی قلبت الیاء الفا لتحرکهما وانفتاح ما قبلها ثم حذفت الالف
حملا علی المفرد همتا فعل ماضی تثنیه فاعلی عینینه راجع تا ضمیردر مع فاعله
جمله سی مجزوم المحل جزاء شرط فعل شرط جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه
محلی یوق ماقبلنی مفسر جمله سی تفسیریه در یاخود جمله استینافیه در
قال فی المصباح الجملة الابتدائیة لا محل لها من الاعراب ثم الجملة المستأنفة
نوعان احدهما الجملة المفتتحة بالنطق ابتداء نحو زید قائم ومنه الجملة
المفتتحة بها السور والثانی والمنقطعة قبلها نحو مات فلان رحمه الله
ویخص البیانیون الاستیناف بما کان جوابا للسؤال المقدر
معلوم اوله که جمله استینافیه کاه جمله ابتدائیه یه دیرلر وکاه سؤال
مقدره جواب اولان جمله یه دیرلر بو وجهی اوچ نوعدر حاشیه بیضاویده
شیخ زاده علیه الرحمه کوزل تفسیر ایدر کما قال ذکر فی کتب المعانی ان
الاستیناف ثلثة انواع الاول ان یکون السؤال عن سبب الحکم مطلقا
کما فی قوله قال لی کیف انت قلت علیل سهر دائم وحزن طویل فقوله
سهر دائم جملة مستأنفة وقعت جوابا عن سؤال سبب علته ما هو
فانه لما قال علیل توجه ان یقال ما سبب علتک فاجاب عنه سهر
دائم ولیس السؤال عن سبب خاص لهذا الحکم کان یقال هل سبب
علتک کذا وکذا ای سبب علتک سهر وصداع ام خفقان وغیرها
من الاسباب المخصوصة والنوع الثانی ان یکون السؤال عن سبب خاص
للحکم السابق کما فی قوله تعالی وما ابرئ نفسی ان النفس لامارة بالسوء
فالجملة المؤکدة بلفظة ان جواب عن السؤال الخاص لعدم تبرئة نفسه
کانه قیل هل النفس لامارة بالسوء فقیل نعم لامارة بالسوء والتاکید
دلیل علی ان السؤال عن السبب الخاص والنوع الثالث ان لا یکون
السؤال عن سبب الحکم بل عن شیء غیر السبب کقوله تعالی قالوا سلاما قال سلام

فانه لما

فانه لما حکی ان الملئکة قالوا لابراهیم علیه السلام سلاما توجه ان یقال
فماذا قال ابراهیم فی جواب الملئکة قال لهم سلام فهو جواب عن السؤال
غیر السبب ایدی بو مقامده تقدیرا اولنان سؤالک تقریری شویله
اولهکه مخاطب اولان معهود ومشخص مجرد عاشق کویا سؤال ایدرکه
ای ناظم تعجب ایلدیکک نه در عینینکه نه سنه تعجب ایلدک دیمش
یعنی فما لعینیک عبارتنده ما استفهامیه تعجبیه اولمغله مشخص مخاطب
عینینک حالنه تعجب ایتمش اولدی پس متعجب منه نه اوله دیو سؤالی
کلمکله بو سؤال مقدره ناظمدن جواب ان قلت اکففا جمله سیدر یعنی
ناظم دیرکه عینینک حالندن تعجب واستغراب ایلدیکم شودرکه
سن انلره اکفاف یتر کافیدر بکادن ممنوع اولیکز دیسک انلر دخی
زیاده بکا ایدر پس ان قلت اکففا جواب اولدیکه ان قلت استینافیه در
همتا سیلان ایندیلر دیکدر فعل ماضی تثنیه مؤنثدر همی سال
معناسنه در یقال همی الماء اذا سال همتانک عینیه نسبتی مجاز عقلیدر
ما هو له سنک غیریه نسبتدر زیرا سیلان ایدن عینی دکلدر بلکه
عینینده حال اولان کوز یاشیدر سال المیزاب قبیلندندرکه آقن
میزاب دکلدر حال اولان ما مطردر وما لقلبک ده ما اقسام سالفة
الذکردن کذلک استفهامیه تعجبیه در لقلبک جار مع المجرور مقدر
حدث او حصل فعلنه متعلق مرفوع المحل مبتدا اولان کلمه ماننک
خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی فما لعینیک اوزرینه معطوفدر قلب مبدأ
حیوانیه اولان اعضاء رئیسه دن تحت ثدیه اپیشرده شکل صنوبریده
بریده بر عضوک اسمیدر ان قلت عبارتنده کلمه ان حرف شرط
قلت فعل وفاعل اولمغله فعل شرطدر قوله استفق استفاق استیقاظدن
امر حاضردر استفاق افاق ایکیسی بر معنایه در سکر ویا غیر حالدن

صحوه دیرلر استفق جمله سی کامز مقول قولدر یهم هام یهیم همیا
وهمایا صیغه سندن فعل مضارع مجرد مدر حرف جازم اولدان ایله
یاساقط اولمشدر لم یقل کبی تحتنده ضمیر فاعل قلبه راجعدر هام
تحیر معناسنه در یقال هام الرجل من عشقه ای صار کالمجنون منه وقلب
هایم وستهام ای متحیر دیرلر یهم جمله سی جزاء شرطدر یعنی ان قلت
حرف شرط وفعل شرط یهم جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه محلی یوق
جمله سی تفسیریه در یاخود سؤال محذوفه جواب اولان جمله استینافیه در
نه کیم مصرع اولده تفصیل مرور ایلدی محصول معنای بیت ای شخص
عاشق بردرد محبتکی سن کتم وانکار ایتمک امیدنده سن یا دو چشم
گریانکه نه حال اولدیکه اغلمقدن ممنوع اولک یعنی یتر اغلدک
دیسک همتا سیلان وجریان ایدر وقلبکه نه حال اولدی که سکر
ووجد عشقدر ایله کندوکه کل دیسک یهم متحیر اولور بو ایکی حالت
ابتلای عشق ومحبته تمام دلیل دربنجون دردمند دردعشکی کتم
واخفا ایتمک امید ایدرسن دیک اوله قال حضرت الشیخ رحمه الله
ایها الصب الباکی اسفا والمحترق فی نار الحیرة لها کیف تطمع اخفاء
حالک مع هذین الشاهدین ای مع کون قلبک هایما وعینیک باکیة
تفصیلی ایله شرح وبیان بیورمشلردر صنایع علم بدیعدن بو بیت
مبارکه ده شراحک بولدقلری صنعة بدیعیه یی نوکونه تعداد ایتمشلردر
کما قالوا وفی البیت من البدیع المقابلة وسمی الطباق والتضاد وهو بین اکففا
وهمتا وبین استفق یهم وفیه مراعاة النظیر لجمعه بین العین والقلب لان
الاول علامة ظاهرة والثانی علامة باطنة ومجاز الحذف فی همتا

تخمیس

حیال یثرب وبطحا او کوی یار خدا   گرچه فلک خیاله سرشک اولور دریا

شورتبه

شورتبه ایتدی ازلرکه آتش سودا   فما لعینیک ان قلت اکففا همتا
وما لقلبک ان قلت استفق یهم

الحبب الص مفاعلن صب ان فاعلن ن الحب من مستفعلن کتم فعلن
ما بین من مستفعلن سجم فعلن منه ومض مستفعلن طرم فعلن
الحسب الصب ان الحب منکتم   ما بین منسجم منه ومضطرم

همزه استفهام تعجبیه یاخود استفهام انکاری توبیخدر شارح شیخ زاده
والاستفهام لانکاری التوبیخی بمعنی لا ینبغی ان یکون کقولک اتعصی
ربک دیمش یحسب فعل مضارعدر حسب یحسب التنجی ابدیدر
ظن ایچوندر یقال یحسب اذا ظن ایکی مفعوله تعدی ایدر افعال قلوبدندر
صب اصلنده صبب در یا اولی ثانیده ادغام اولنمشدر من صب
یصب صبابة کلور صبابه شوق ورقة الهوی والمحبة وحزن العشق
معناسنه در صب کلمه سی ذات مع الصفة ایله تعبیر اولنان صفة
مشبهه در کما قالوا الصفة المشبهة ما اشتق ای صفة اشتق من فعل
لازم کالحسن المشتق من فعل حسن اللازم لمن قام ذلک الفعل به
علی معنی الثبوت لا بمعنی الحدوث احتراز عن قائم وذاهب وصیغتها
مقصور علی حسب السماع ولا یضبطه قیاس پس بو محلده صب ذات
محبدرکه عاشق معناسنه در قوله ان حروف مشبهه دندر الحب
کلمه سنده الف لام عهد خارجیدر ناظم ایله مخاطبک بیننده معهود
ومعلوم اولان محبت یاخود جنس ایچوندر حب محبتدر اسم ان در خبری
منکتم کلمه سیدر جمله سی محلا منصوب ساد مسد المفعولین یحسب
فعلنک مفعولیدر یحسب جمله سی ابتدائیه در الانکتام استتار
وکتمدر ما بین کلمه سنده ما تزیین کلام ایچون زائده در بین ظروف
مکانیه دندر مضاف استعمال اولنمغله معرب منصوب اولوب

منكتم كلمه سنك مفعول فيهيدر منسجم كلمه سنه مضافدر • انسجام
انصباب معناسنه در من سجع الدمع سجوعا اذا قطر وسجعت العين
اذا سال دمعها قوله منه جار مع المجرور منسجم كلمه سنه متعلق مفعوليدر
جونكه دمع منسجم عاشقك دمعيدر پس منه كلمه سنده ضمير بارز
صبه راجع اولور يا خود منه كلمه سنده جار مجرور ظرف مستقردر
محذوف كائنا كلمه سنه متعلق منسجم كلمه سنك موصوفى اولان
محذوف دمعدن حالدر يا خود محذوف دمعه راجع منسجمده مضمر
ضميردن حالدر قوله ومضطرم منسجم اوزرينه معطوفدر مضطرم
منه ديمكدركه منه كلمه سى بقرينة الاولى محذوفدركه قلب مضطرم
صبكدر يعنى عاشقكدر اضطرام اشتعال معناسنه در من ضرمت
النار اذا اشتعلت من باب فرح در مضطرمك موصوفى محذوف
قلبدر سؤال ايتمشلر • قلبك اضطرام واحتراقى محسوس ميدر
امر مخفيدر مشاهد ومحسوس اولميان شئ نيجه علامات محبتدن
اولور جواب ابن سينا قانونده يازمشدركه فاذا اشتعلت
الاعضاء الاصليه وخصوصا القلب كان من ذلك هذا المرض الذى
هو الدق ثم لا يفلح من بلغ انتهاء الذبول وقل ما يقبل العلاج
الا ما شاء الله قولى اوزره آتش عشقله قلب مشتعل ومضطرم
اولدقده منبع الحيات الحيوانى اولديغندن اسباب علت وقتدن
اولان اشتعال وحرارت زائده قلبه تشبث ايتمكله وجودده ضعف
ووقت ووجهده صفرت وهزال اضطرام قلبك خاصه لازمه سندن
اولمغين سبب سببه انتقال طريقيله سبب احتراق قلبه استدلال
اولنوب اضطرام قلب ظاهر واشكار اولور يعنى اضطراب واشتعال
قلب نه قدر محسوس دكل ايسه دخى اسباب علاماتيله معلوم اولور

محصول

محصول معناى بيت عاشق شديد العجبدركه عشق ومحبتك اشاعت
وظهورينه موجب اولان كندودن يعنى كندونك اشك سيال وقلب
پر يانى بينده محبتى مكتوم ومستوردر ظن ايدر • بو ايكى علامت كه اشك
جارى وقلب سوزان درد محبتك علامات ظاهره سندندر ايكن ديمك اوله
بو معنى همزهٔ تعجبيه تقديرى اوزره در • يا خود محبتك ظهورينه موجب اولان
انسجام دمع واضطرام قلب بينده محبتى عاشق نيچون منكتم اولور
ظن ايدر • بويله ظن لايق دكلدر بويله ظن ايتمسون ديمك اوله انكار
توبيخى معناسنه شيخ زاده عليه الرحمه لا ينبغى ان يكون معنى سنى ويروب
كقولك اتعصى ربك مثالنى كتورمشدر • قال الشراح وفى البيت من البديع
الجناس اللاحق بين الصب والحب والمقابلة بين المنسجم الذى هو من اوصاف
الدمع المشبه بالماء والمضطرم الذى هو من اوصاف النار المضاد للماء والمجاز
بالحذف والانسجام والمماثلة الوزنية بين منكتم ومضطرم ومنسجم

تخميس

دل پر آتش ايله ديده اشكريزدر جون — سيان آتش وآب اولدى عشقده حكمت كن
نيچون دوشر عجبا قيد كتمه هر دون دوكون — ايحسب الصب ان الحب منكتم
ما بين منسجم منه ومضطرم

لولا الهوى مستفعلن لم ترق فاعلن دمعا على مستفعلن طلل فعلن
ولا ارق مفاعلن ت لذكر فعلن ر البان وال مستفعلن علم فعلن

لولا الهوى لم ترق دمعا على طلل — ولا ارقت لذكر البان والعلم

لولا شرطيه اولور يعنى شرطك وجودى ايله جوابنك امتناعنى اقتضا ايدر
كذلك حرف تحضيض اولور اى طلب بازعاج نحو لولا تستغفرون الله
كذلك حرف عرض اولور اى لطلب برفق نحو لولا اخرتنى الى اجل قريب
حرف توبيخ اولور • فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قربانا الهة

اى فهلا نصرهم اشبو قسم اخيرده لولا فعله داخل اولور التبده بو محلده
لولا شرطيه‌در شرط ايچون اولا؛ لولا مبتدايه داخل اولور مدخولى اولان
مبتدانك خبرى وجوبا محذوف اولور بو محلده دخى موجود كلمه‌سى
خبر محذوفدر تقديرى لولا الهوى موجود ديمكدر قوله الهوى
محبتدر تقديرا مرفوع مبتدادر الف لام جنس ايچوندر مبتدا مع خبره
جمله‌سى ابتدائيه‌در • لم ترق ناظم نفسنده مجرد شخصه خطاب ايدوب
غيبتدن خطابه التفات اولور لم ترق فعل مضارع مجزومدر فاعلى ضمير
مستتر انت جمله‌سى لا محل لها من الاعراب سادّ مسدّ الخبر لولانك
جوابيدر • لولا حرف شرط فعل شرط جزا شرط جمله‌سى سؤال مقدره
جواب اولان جمله استينافيه‌در • ذكر آتى محصول معناى بيت اشبو
سؤال مقدره جوابدر نته‌كيم تفصيلى كلور دمعا • لم ترق فعلنك
مفعوليدر دمع ماء العين كه اشك چشمدر تنوين تكثير ايچوندر كثرة
دموعه اشارتدر • على طلل جار مجرور ارقت فعلنه متعلق مفعوليدر •
طلل دار خرابه‌دن بعد الانهدام بقيه قالان آثاردر تنوين تحقير ايچوندر
ياخود تنوين مضاف اليهدن عوضدر • اى طلل بيت الحبيب ديمكدر
على استعلائيه‌در اراقه دمع آثار داره اوزرينه اولديغى مفيددر •
بو محلده بعض شراح هذا جار على عادة العشاق من المجى الى منازل
المحبوب فيسكبون الدموع حزنا واحتراقا ديمشدر قوله ولا ارقت
تاء الخطاب فعل ماضى مخاطبدر فاعلى تاء خطاب ضمير بارزدر
لم ترق اوزرينه معطوفدر • ارق يرق ارقا كفرح يفرح فرحا اذا سهر
قوله لذكر البان لام حرف جردر ارقت فعلنه متعلق تعليليه‌در
بانى تذكر سهر علت اولديغى افاده ايچوندر ذكر برشى قلبدن بعد الذهول
ينه قلبه خطوردر • بان كلمه‌سنه اضافتى مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر

بان

بان تركيده سكوت ديدكلرى موزون القد حسن الهيئة برشجر مشهوردر شعراء
عرب قامت محبوبى استوا ولطافتده بانه تشبيه ايدرلر حتى بعض شعرا لفظه
بين كه فراقدر فرقتدن كمال حذر وخشيتلرينى بيان ضمننده بيت
ومن مخافة بين كنت احذر   ان اذكر القد كى لا اذكر البان
ديمشدر نته‌كيم شعراء روم وعجم قدّ جانانى سروه تشبيه ايدرلر مصرع
سرو قدت كه از چمن جان برآمده كبى العلم فتحتين ايله بان اوزرينه
معطوفدر • تركيده طاغ فارسيده كوه ديدكلريدر • لكن بان حجازده شجر
بان انده كثرت اوزره اولان سيرگاه لطيفدر • علم كذلك حجازده
برجبل معروفدر كه انلر منازل محبوب وسيرانگاه خوبان عرب اولمق
اوزره بعض شراح نقل ايدر • بان كلمه‌سنده بعض فضلا استعاره
مصرحه‌يى تصريح ايتمشدر • يعنى قامت محبوبه‌يى استقامت ولطافت
اندامده شجر بانه تشبيه ايدوب مشبه به دال اولان لفظ بانى ذكر
ايدوب مشبه اولان قامت جانانى مراد ايدر مقام عشق ومحبت
ووصف جانان اولديغى قرينه‌در كه مراد معناى مجازيدر بو بيتده
ارقت لم ترق محسنات بديعيه‌دن صنعت جناسدر معلوم اوله كه
مقدما اوائل كلامده تقرير اولنمش ايديكه جمله شرطيه استينافيه اولمغله
بو بيت سؤال مقدره جوابدر ديمش ايدك ايدى سؤال مقدرك توجيهى
بو وجه اوزره اوله كه ناظم بيت سابقده صبت ايله تعبير ايلديكى عاشقده
انسجام واضطرامى چونكه محبتنه دليل قيلدى وعاشق كتم عشقله
دائما مأمور اولمغله عاشق طرفندن برسؤال كلديكه انسجام واضطرام
همان عشقدن اولمغه منحصر دكلدر علت رمد وسائر علل حاره وعارضه
امراض مقوله‌سندن اولسون بونكله وجود عشق ومحبته دلالت ثابت
اولماز ديو توجه ايدن سؤال مقدره بو بيت جواب وبرهان اولور •

یعنی ای عاشق شیدا سنده انسجام واضطرام روحه مجرّ آخر شیدن
اولمق احتمال اولمغله بیت سابقده سنده محبتنک ثبوتی دیه لم که
یکده ظاهر اولمسون لکن اکر سنده عشق ومحبت اولمسه محبوبک
دار ودیارنک خرابه سنی کوروب حرکت سودای عشق ایله کریان
اولوب اول آثار دار خرابه اوزرینه اغلیوب بالفعل کوز یاشنی
اراقه واساله ایتمز ایدک وسیرانکاه دلبر باده اولان شجر بان وجبل
سالف الذکری تذکر ایدوب خاطره محبوبک خطور ایتمکله کوزکه
اویخو کیرمیوب سهره مبتلا اولماز ایدک بونلر دلیل اقوای محبت دکلمیدر
دیو محصول بیت تعبیر دلیل مثللو جواب اولوب جمله شرطیه استینافیه
اولدیغی ظاهر ولولا یه جواب اولور واقعده محبوبک ترک ایدوب
کیدوب خرابه زار قالان دار خرابه سنک منهدم احجار وجدارت
وآثار بقیه سائره سنه مخصوص واروب شو مرتبه کریان اولمق که کوز یاشنی
اول آثار خرابه یه اراقه واجرا عشق ومحبتدن غیری نه یی مقتضی اولور تمام
مخاطبده وجود عشقه اماره در قال الشراح وفی البیت من البدیع الجناس
المطلق بین ترق وارقت وفیه الالتفات من الغیبة الی الخطاب رتبه
الموازنة فی الاصل بین البان والعلم وفیهما مراعات النظیر کانه قال الشجر والجبال

تخمیس

خیال قدک ایدلدن اوایریدلک   کورنده سرو سهی خار چشم بر عللن
همیشه منزل جانان تخیل واملک   لولا الهوی لم ترق دمعا علی طلل
ولا ارقت لذکر البان والعلم

فکیف تن مفاعلن کرجه فعلن ا بعد ما مستفعلن شهدت فعلن
به علی مفاعلن ک عدو فعلن ل الدمع والس مستفعلن سقم فعلن
فکیف تنکر حبا بعد ما شهدت   به علیک عدول الدمع والسقم

شارح شیخ زاده الفاء للفصیحة والنتیجة دیمشدر فانک ما سبقده
اقسامی فالعینیک بیننده مرور ایتمشدر ایدی بو مقامده فاء فصیحه در
مدخولی اولان تنکر جمله سی محذوف اذا کان الامر کما ذکر اوزرینه معطوفدر
دیمشلر . تنه کیم تفصیل معناسی کلور قوله فکیف تنکر قال مولانا جامی
رحمه الله کیف الکائنة للحال استفهام حال شیء وصفة فالمراد بالحال
صفة الشیء لا زمانه فان کان بعد کیف اسم فهو فی محل الرفع بالخبریة
نحو کیف زید ای علی ای حال هو وان کان بعده فعل نحو کیف جئت
فهو فی محل النصب علی الحالیة ای علی ای حالة جئت راکبا او ماشیا
وقد یستعمل للشرط نحو کیف تجلس اجلس انتهی بو مقامده کیف
دن صکره فعل اولمغله اعرابی کیف فتح اوزره مبنی محلا منصوب
تنکر کلمه سنک فاعلندن حالدر کیف علی وجه التعجب استفهام
انکاریدر کما قال درة المضیة کیف اسم مبنی علی الفتح منصوب المحل علی
الظرفیة او علی الحالیة من فاعله دیمشدر . تنکر فعل مضارع مخاطبدر
انکارندر فاعلی مستتر انت جمله سی محذوف سالف الذکر
فاذا کان الامر کما ذکر اوزرینه معطوفدر حبا مفعولیدر بعد ظروف
مکان مبهمدن ظرفدر مکان مبهم جهات ست اولان قبل بعد فوق
تحت یمین یسار وما بمعناها اولاندر . بونلرده قاعدهٔ نحویه بونلر
اکر مضاف استعمال اولنورسه ومضاف الیه مذکور اولورسه فتح اوزره
مبنی اولوب محلنه کوره فعل مذکورک ویا فعل مقدرک ظرفی اولور
لا طائل تحته کبی واکر مضاف الیه محذوف اولورسه اشبو ظروف
ضم اوزره مبنی اولوب محلا منصوب فعلک ظرفی اولور دیباجه لرده
اولان وبعد کبی واکر مضاف استعمال اولنمیوب ومضاف الیهی
کلیا متروک ومنسی اولورسه بحسب العوامل معربدر رب بعد خیر من قبل کبی

لكن معلوم اوله كه بو مذكورات اكر جهات ستّ ظرف اولورسه در
يعنى كندوده ظرفيّه معناسى اولان فى معناسى كه تركيده ده ديدكلريدر
وفارسيده در كلمه سيدر بو ظرفيّت معناسى قصد اولنورسه در امّا
كاهى جهات ستّ ظرف اولميوب اسم اولورسه كه ظرفيت معناسنده
استعمال اولنماز كقوله تعالى تجرى من تحتها الانهار وقوله تعالى وهم
من بعد غلبهم سيغلبون • آيۀ كريمه لرنده اسم اولمق اوزره استعمال
اولنمشدر جهات الستّ بو صورتلرده بحسب العوامل معرب اولور
نته كيم من تحتها من ايله مجرور در كما فى كتاب الضوء الحاصل ان الظروف
بعضها لازم الظرفيه فيكون منصوبا ابدا نحو عند وسوا وسواء من الظروف
المكان وذات ومرة من المكان وبعض الظروف يستعمل اسما وظرفا
نحو الجهات الستّ من المكان نحو امامك خير من ورائك ما شهدت به
ما مصدريه در يا خود ما موصول يا خود زائده در ديمشلر ••
اوّلا ما مصدريّه اولديغى صورتده شهدت علم يعلم بابندن فعل
ماضيدر شهادتدندر حضور معناسنه اولان شهوددن دكلدر •
العدول شهدت فعلنك فاعليدر مصرع ثانيده اولان به ضميرى حب
كلمه سنه راجع اولوب با ايله محلّا مجرور شهدت فعلنه متعلّق مفعوليدر
عليك كذلك كاف على ايله محلّا مجرور شهدت فعلنه متعلّق اولان
مفعوليدر بو محلده شهدت فعلنك ايكى عدد مفعولى اولان عليك
وبه كلمه لرى شهدت فعلنك فاعلى اولان عدول اوزره تقديمى اول
ايكى مفعولك ذكرنه اهتمامدركه برى ضمير محبت وبرى كاف خطاب
ايله عاشقدر بونلر تقديم ايله اهتمامه اليق در ديمشلر • شهدت
جمله سى جمله فعليه تأويل مصدرده بعد كلمه سنك مضاف اليهيدر
بو مقامده بعد كلمه سى ظرفدر ما يه مضاف استعمال اولنمغله منصوب

اولوب شهدت فعلنك ظرفيدر اعرابى بو وجهله در • فامّا اكر ما موصول
اولورسه شهدت جمله سى اعرابدن محلّى يوق ما موصولك صله سيدر
ما موصول مع صلته محلّا مجرور كذلك ظرفك مضاف اليهيدر
بو صورتده به هى ضميرى ما موصوله كيدر واكر ما زائده اولورسه هى
ضميرى حبّه راجع اولوب شهدت جمله سى محلا مجرور كذلك ظرف اولان
بعد كلمه سنك مضاف اليهيدر • شهدت فعلنده استعارۀ تبعيه
وارد ديمشلر فائده قال فى البيان ان كان المستعار مشتقّا فالاستعارة
تبعيه لجريان الاستعارة فى اللفظ المستعار بعد جريانها فى المصدر
ديمشلر ايدى شهدت فعلنك مصدرى اولان شهادت دلالت معناسنده
استعاره اولنوب شهادت دلالت معناسنده اولدقدنصكره اول
مصدردن اولان شهادتدنكه دلالت معناسنده ايدى لفظ مستعار اولان
شهدت فعلى مشتق قلدق شهدت دخى دلت معناسنده بطريق
الاستعاره استعمال اولندى قرينه سى دمع وسقم شهادته ملايم
اولميوب بلكه اشك وسقم محبتك علامتى ومحبته دلالت ايتمكله
قرينه دركه شهادت معناى ما وضع له سنده استعمال اولنمشدر •
بلكه استعاره طريقيله • دلّت معناسنده مستعملدر ديمشلر • عدول
عدلك جمعيدر عدل حق اوزرينه بر امرى اقامه در • يقال عدل فى الامر
اذا اقامه على الحقّ • بوكه بنا شاهد عدل وشاهد عادل ديرلر • حق
اوزره اقامت شهادت ايتدكلرينه بنا در عدول جميع صيغه سيله
ما فوق الواحد مراد ايتمك جائز اولمغله عدولك بو محلده دمع وسقم
اولان امرينه اضافتى قرينه سيله عدولدن مراد اثنى ما فوق الواحد
ايكى امردر ديمك ظاهردر • اول ايكى امرك برى دمع وبرى سقمدر عدول
محذوف موصوفك صفتيدر اى شهود عدول ديمكدر بعض شرّاح

والعدول جمع العدل مصدر عدل يقال عدل في الامر اذا اقام على الحق
وعدل اليه اى مال اليه والعدل بمعنى العادل ولهذا جمعه واراد بالجمع
ما فوق الواحد بقرينة الاضافة دمشدر • دمعدن مراد قطرات الدمعدر
كوز ياشى معناسنه در نتهكيم بيت سابقده مفصلدر • عدولك
دمعه اضافتى بيانيه در كه حمل ممكندر • اى عدول هى الدمع ديمك
صحيحدر • الدمع ده اولان الف لام جنس ايچوندر ديمشلر فقيرك ملاحظهمده
حرف تعريف اولان لام عهد خارجى اولوب معهود بين المتكلم والمخاطب
بيت مقدمده مذكور منزل محبوب اوزرينه اراقه اولنان معهود دمعدر
پس معناى محصول بيته اوفق ظن ايده رم ايدى بو محلده اولان دمعله
مراد بيت سابقده اولان معهود دمعدر كه طلل منزل محبوب اوزرينه
اراقه اولنان دمع اولمش اولور • پس بو بيت ايله اول معهود دمعك
شهود عدولدن اولديغى بيان اولور • وسقم دمع اوزرينه معطوفدر
سقم فتحتين ايله مرض وخسته لك معناسنه در ايدى الف لام بروجه
محرر عهد خارجى اولمق احتمالمزه نظرا له سابق الذكر فكيف كلمه سنده
اولان فانك فصيحه اولماسنه اوفق اولور ايدى فا فصيحه اولدقده
بهر حال محذوف اوزرينه معطوف اولمغله بعض شراح بو مقامده
ملاحظه اولنان محذوف معطوف عليهى فاذا كان الامر كما ذكر
عبارتيدر كه محذوف كما ذكر ايله مراد بيت سابق وانكله ثابت اولان
معنى طبده كى وجود عشق ومحبتدر ديمشلر • بو تقديرجه فكيف تنكر حبا
اول حذف وتقدير اولنان فاذا كان الى اه اوزرينه عطف اولنديغى
صورتده فاذا كان الامر كما ذكر ديمك يعنى اى عاشق بيت متقدم ايله
سنده محبت اولديغى شهود عدول ايله ثابت اولديسه فكيف تنكر
مقام جوابده اولدقده محصول معناى بيت فاذا كان الامر كذلك

يعنى

يعنى بيت سابق مآليجه سنده محبت اولديغى ثابت اولديسه فكيف تنكر
الخ مجيبدر كه حبى يعنى عاشق اولديغكى نيجه انكار ايدرسن سنك اوزرينه
عدول دمع وسقم محبتله بعد الشهادة يعنى شهود عدول اولان
دمع وسقم يعنى كوز ياشى وخسته لك بو بيله شهادت ايتدكدنصكره
عشق ومحبتى نيجه انكار ايدرسن استبعاد وتعجب اولنور ديمكدر
وايدى بو تحريرات وتفصيلات فكيف كلمه سنده اولان فا فصيحه
اولديغى تقديرا اوزره در يعنى فا فصيحه عاطفه ايله اشبو بيت محذوف
فاذا كان الامر كذلك اوزرينه معطوف اولديغى تقديرا اوزره در •

تخميس

كوزكده جو كبى جارى جداول حسرت — يوزكده زردى رنج محبت وفرقت
ثبوت عشقه بو يوزدن ديركه جون صورت — فكيف تنكر حبا بعد ما شهدت
به عليك عدول الدمع والسقم

واثبت ال مفاعلن وجد خط فاعلن طى عبرة مستفعلن وضنى فعلن
مثل البها مستفعلن ر على فعلن خدّيك وال مستفعلن عنم فعلن

وَاَثْبَتَ الوَجْدُ خَطَّىْ عَبْرَةٍ وَضَنًى — مِثْلَ البَهَارِ عَلَى خَدَّيْكَ وَالعَنَمِ

واثبت واو عاطفه در بو بيت سابق اوستنه عطفدر اثبت اثباتدندر كه
اظهاردن اظهر معناسنه در • وجد حزن معناسنه در شيخ زاده عليه الرحمة
وجد ناسه مستولى اولان حزنده استعمال ديمش بعض شراح والوجد حرقة
يجدها الناس عند وجدان مفارقة المحبوب وعند رؤية ما يذكره ايله
تفسير ايتمشلر • خطى خطك تثنيه سيدر اضافتله نون ساقط اولمشدر
تثنيه نك حالة نصبى يا ايله اولمغله اثبت فعلنك مفعوليدر • عبرة
قطره وزننده در عين مهمله مفتوحه وسكون با ايله كوز ياشيدر عبرة
خطى كلمه سنك مضاف اليهيدر اضافت بيانيه در عبرة مطلقا كوز ياشيدر

لکن ناظمک مرادی خونله آلوده اولان کوز یاشیدرکه اشبوانک خون
آلودی مصرع ثانیده مذکور عنم اولان قرمزی آغاجه تشبیه ایدرکانیچی
ایدی اقتضا ایدرکه عبرة قولی ایله مرادی خون آلود اولان کوز یاشی اوله
اشبو ارادهسی ابیات سالفهدن مزجت دمعا بدم بیننده اولان
کلامندن فهمه حواله ایدرکه عبرة ایله مرادی خونله آلوده کوز یاشیدر
وضنی مرضدر • واو عاطفه در ضنی تقدیرا مجرور اولوب خطی کلمهسنک
مضاف الیهی اولان عبرة اوزرینه عطف اولنمشدر معطوف مقام
معطوف علیهک محلنده قائم اولدیغنه بنا ضنا دخی عبره کبی خطینک
تحتنده داخل وخطی ضنا یه دخی شامل اولمغله خطیندن مرادهم عبره
وهم ضنا اولمش اولور زیرا اضافت بیانیه محضه اولمغله حمل صریح
اولمق شرطدرکه • الخطین هما العبرة والضنی دیمکدر بوصورتده عاشقک
وجهنده ثابت اولان ایکی امر اولور • بری خط عبرة وبری خط ضنی یعنی
درد محبت وجه عاشقده ایکی خط اظهار ایلدی خط اول عاشقک خدنده
یول یول اقن قانلی کوز یاشیدر • نته کیم تفصیلی کلور خط ثانی مرض
عشقله صراروب وجهندهکی صفرتدرکه ذکر سبب اراده مسبب قبیلندن
ضنی که مرضدر ذکر اولنوب سببی اولان صفرة وجه مراد درکما قال
الشارح یرید ان الوجد اثبت خطین علی خدیک هما العبرة وضنی
کما قال بعضهم ولک ان تجعل الخطین عبارة من الحالتین الحاصلتین
من الوجد وهما العبرة والضنی فیکون الضنی علی هذا معطوفا علی
العبرة انتهی مثل کلمهسی فتحله اولان خطیندن حالدر یاخود خطینک
صفتیدر • مثل کلمهسی دخی بهاره مضافدر بهار صاری کولدر علی خدیک
علی حرف جردر خدی تثنیه در کاف خطابه اضافتله نون ساقط اولمشدر
حاله جری یا ایله مجرور اولمغله اثبت فعلنه متعلق مفعولیدر والعنم

جرایله بهار اوزرینه معطوفدر وان قولیده العنم شاعرک لمحصب رخص
کان بنانه عنم علی اعضانه • دیدیکی قولی اشعار دستمندن اولدیغنه شاهددر
دیمش بومصرع شعرله تفصیلندن مستفاددرکه عنم قنهلی بنان محبوبهیه
تشبیه اولدیغی اوزره عنم قرمزی شجراوله بوصورتده عاشقک قانلی
کوز یاشی اول قرمزی شجر عنمه تشبیه اولور یاخود شارح شیخ زادهنک
عنم شجر لها ثمرة حمراء تشبه به الاصابع المخضوبة دیدیکی اوزره ناظم
علیه الرحمه خون آلود اولان اشک چشم عاشقی ذکر محل اراده حال قبیلندن
اولمق اعتباریله عنمده حال اولان قرمزی ثماره تشبیه ایدر اثمار مذکوره
دیارمزده مشهور عناب مثللو اولمق کرک حتی ندیم مرحوم بیت که لبک
کاهیجه ده دست مخناسن اویوب دانهٔ عناب ایله روحه غذا ویرمز
میسن بیتی دلالت ایدر ایدی عاشقک وجهنده بربرینه متصل
ایبلک کبی ممدودا جریان ایدن خونله آلوده قطرات اشکنی خطه تشبیه
ایتمشدرکه ایکی عدد خطک بری بودر ایکنجی خط بالاده ذکر اولندیغی اوزره
ناظمک صاری کله تشبیه ایلدیکی ضنادن یعنی خستهلکدن عاشقک
وجهنده ظهور ایدن صفرتدر ایدی خطین ایله مراد ضنی وعنم اولوب
اشبو ایکی شیدن عبارت اولان خطیدن مثل لفظی حال اولدقده یعنی
ای عاشق شید او وجد محبت سالف الذکر ایکی خطکه بری خط عبرلی
وبری خط صفرلی وجهکده صاری کل کبی وشجر عنم کبی یاخود ثمر عنم
کبی اولدقلری حالده اثبات واظهار ایلدی لف ونشر مشوش اوزره
ثانی مخاطب اولان عاشقک درد عشق ایله بکزی صاره روب وجهنده
ظاهر اولان صفرلیکال اصفرارده صاری کلک مثلی وخونله آلوده
کوز یاشی حمرتده عنمک مثلیدر دیک استر واثبت الوجد واو عاطفه
ایله بیت سابقده اولان تنکر فعلنه معطوف وکیف کلمهسی تعجب

واستفهام ایچون اولوب ما ینبغی ان یکون معناسیله شیخ زاده علیه الرحمه نک
تفسیری بیت سابق شرحنده کذار ایتمشدر ایدی بو بیتده اولان اثبت
فعلی محلّ مرفوعه رمنوال محرّر عطف اولندقده ایکی بیتک معناسی
مزج ایله محصول معنای بیت ای شخص محب شدید استیلا اولدیغک
محبتیّ نیجه انکار ایدرسک عدول دمع و سقم سنک اوزرینه شهادت
ایتدکدن صکره و وجد و حزن و علامت کوز یاشندن قرمزی شجر مثللو
و درد عشقله اصفرارده صاری کل کبی و جهکده ایکی خط اثبات
و اظهار ایلدی نیجه انکار ایدرسن تعجّب ایده رم انکار لایق دکلدر
انصاف بودرکه بو شهادات و علامات بینه دن صکره محبتیّ انکار
ایتمیوب اقرار ایده سن دیمک اوله نته کیم شیخ زاده کیف تنکر المحبّة بعد
شهادة عدول الدمع والسقم علیک واثبات الوجد خطین من العبرة
علی خدّیک ومن الضنی فان حمرة دمعک مثل العنم واصفرار لونک
مثل بهار فلا بدّ لک من الاقرار دمیش کذلک بعض شرّاح یریدان الوجد
اثبت خطّین علی خدّیک هما العبرة والضنی وهما مثل البهار والعنم فخطّ
العبرة مثل العنم لانها ممتزجة بالدم فیکون احمر مثل العنم وخطّ الضنی
مثل البهار لانه یکون اصفر مثل البهار ففیه لف ونشر علی غیر الترتیب
قولیله محصول معنایی افاده ایدرلر علیهم الرحمه بعض شرّاح بو بیتده
بر معنای آخر احتماله ذاهب اولوب بو وجهله بیان و تفصیل ایدر
کما قال واضافت الخطّی الی العبرة من قبیل اضافة المشبه به الی المشبّه
ای اثبت الوجد العبرة التی فی الخطین فی الاستطالة والاستواء
علی صحیفة الوجنین وضنی بالفتح عطف علی الخطّین و قوله مثل البهار
بالنصب حال او صفة من الخطین والضنی معا ومعنی البیت ایّها الشخص
المحبّ لا ینبغی لک انکار المحبة بعد شهادة الشاهدین العدلین من الدمع والسقم

وبعد

وبعد اثبات الوجد واظهاره علی خدّیک الخطّین من العبرة التی کالعنم
فی الحمرة والضنی الذی کالبهار فی الصفرة ومن انکر حبّه واخفاه اظهره
دمع عینه وضناه وفیه من البدیع مراعاة النظیر بجمعه بین العبرة والضنی

تخمیس

صرردی صولدی رنکک درد عشقه دوشدکسن　　دم سرشکلی لعل ایتدی حسرتک دلدن
که سرخ و زرد ایله یازدی خطوطی عشق و محن　　واثبت الوجد خطّی عبرة وضنی
مثل البهار علی خدّیک والعنم

نعم سری مفاعلن طیف من فاعلن اهوی فار مستفعلن رقنی فعلن
والحبّ یع مستفعلن ترض ال فعلن لذات بال مستفعلن الم فعلن

نَعَمْ سَرَى طَيْفُ مَنْ أَهْوَى فَأَرَّقَنِي　　وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِالْأَلَمِ

قوله نعم قال مولانا جامی نعم حرف ایجاب مقررة لما سبقها ای محققة
لمضمونه استفهاما کان او خبرا منفیا فی جواب اقام زید قام زید وفی جواب
الم یقم زید بمعنی لم یقم زید و بلی فی جواب الم یقم بمعنی قام زید فمعنی بلی
فی جواب الست بربکم انت ربنا ولو قیل فی موضع بلی هیهنا نعم لکان
کفرا بلی مختصة بایجاب النفی یعنی ینفصل النفی المقدم ویجعله ایجابا
صاحب درّه شارح کوردی نته کیم دمیشدر که نعم لتقریر ما سبق نفیا
واثباتا من غیر تغییر و تبدیل بخلاف بلی ویقال فیه حرف اعلام
اذا وقع بعد الاستفهام نحو هل قام زید فهو دائما یقوم مقام الجملة
الجوابیة قوله نعم کلمه سی ما سبقنی مقرر حرف ایجابدر سری فعل ماضیدر
سری یسری سری کهدی اصلی سَرَیَ در رمی کبی کیجه یوریک معناسنه در
فعل لازمدر تعدیه سنده سری به واسری به واسراه دیرلر طیف
مرفوع فاعلیدر طیف لغتده برشینک صورتیدر که اوشیدن خبر ویرر
صاحب قاموس الطیف الخیال الطائف فی المنام دمیشدر بو معنی سری

لفظنه مناسبدر كه سهری سیرفی اللیلدر شیخ زاده علیه الرحمه مطلقا خیال
معناسنه در دیمش سهری جمله سی محلی یوق جمله استینافیه در كه سؤال
مقدره جوابدر من موصوله در غالبا ذوی العقولده استعمال اولنور
من اهوی هوی یه دندر بالقصر و بالكسر هوی هوی اذا احب اهوی فعل
مضارع نفس متكلمدر جمله سی محلی یوق من موصولك صله سیدر لابد
منه اولان ضمیر محذوفدر من اهواه تقدیرنده در من موصول جمله سی
محلا مجرور طیف كلمه سنك مضاف الیهیدر فأرقنی اسهرنی وایقطنی
معناسنه در تاریقدن فعل ماضیدر تحتنده ضمیر فاعلی طیفه راجعدر
وضمیر بارز متصل اولان ضمیر متكلم تقدیرا منصوب مفعولیدر مع فاعله
جمله سی فاء عاطفه ایله سهری جمله سی اوزرینه معطوفدر فأرقنی ده اولان
فا سببیه در زیرا معطوف علیه مذكوردر وهم معطوفك سببیدر
طیفك سراسی یعنی كیجه كلمسی و وصولی سبب ذهاب نوم اولدوغنی
افاده ایدر قوله والحب یعترض واو حالیه در حب مبتدادر حرف تعریف
جنس ایچوندر یعترض فعل مضارعدر فاعلی حبه راجع ضمیردر جمله سی
ارقنی كلمه سنك تحتنده طیفه راجع فاعل ضمیرندن حالدر اعتراض
شیئین متلازمین بینینه شیئك دخولیدر بو محلده مراد دخول لازم
كلن فصلدر اللذات جمع مؤنثدر نصبی جر ایله محمولدر یعترض فعلنك
مفعولیدر لذت ادراك الملایم الم ادراك المنافر دیمشلر بالالم قولنده
با سببیه در یعنی محبت صفا وراحت ایله الام بینینه كیروب لذت وراحته
وصولدن منع ایدر دیمك اولور زیرا المحبة بلازمة المحنة بو مقامده
الم محبت ایله مراد عاشق بیچاره یه توارد ایدن شدائد حسرت واشتیاق
ایله تبهر واضطراب واكدار وافكاردر نعم كلمه سنده ایكی احتمال واردر
نته كیم بالاده نقل اولنان قواعد نحویه منطوقنجه نعم كلمه سنك ماسبقی

كاه استفهام اولور نعم كلمه سی اول استفهام سابقی تقریر ایچون اولور كاه
ماسبق خبر اولور استفهام خبری تقریر ایچون اولور بو بیتده كلمه نعم
استفهام سابقی تقریر ایچون اولمق مختار اولدیغی شیخ زاده علیه الرحمه نك
كلامندن مستفاددر كه بیورر نعم حرف ایجاب لما سبق وهو الاستفهام
عن تحقق الحب فالحاصل انه استفهم منه علی سبیل الانكار وتلیت علیه
الایات الدالة علی انه عاشق بحیث لم یجد الی الانكار سبیلا وهل تخفی
مع العبرات سر افقال نعم علی ما ظننتم ایدی بو افاده بو تقدیره اوزره
محصول معنای بیت شویله تقریر اولنور كه ای شخص مجرد عاشق كوز یاشنی
قانله مزج ایدوب اجرا ایلدك و عدول دمع وسقم سنده عشق ومحبته
شهادت ایلدی وقانلی كوز یاشنی ودخی درد عشقدن اصفرار وجهی
ایكی خط كبی وجد ومحبت روینكده اظهار ایلدی بو مذكورات عاشق
اولدیغكه علامت وامارات داله در كه انكاره مجال یوقدر بوندنصكره
ینه محبتی اقرار ایتمز میسن دیو اولان استفهامه اول شخص مجرد عاشق
جوابده ایچن نعم لفظنی تكلم ایلدكده نعم لفظی لسان تركیده اویله در
بلی دیمك مقامنده در نته كیم اقام زید مثالنده استفهام جواب نعم
اولدیغی كبی كه قام زید دیمكدر بو مقامده دخی نعم كلمه سی اویله در دیمك
مقامنده اولور زیرا نعم كلمه سی اقام زید جوابنده نعم دنیلدكده قام
زید دیمك اولدیغی اول تحریراتده ملا جامیدن نقل اولنمش ایدی بو محلده
دخی نعم دیمك حالی علی ما قلت دیمكدر پس اعرابی نعم حرف ایجاب
حالی علی ما قلت مبتدا خبر جمله سنك محلی یوق جمله استینافیه در لكن
نعم كلمه سی اول مقدر حالی علی ما قلت جمله استینافیه نك محلنه قائمدر
اشبو بیتده دخی نعم كلمه سی الحال علی ما قلت جمله سی مقامنه قائمدر
وبو جمله جوابیه نك محلی یوق استفهامه جوابدر دیرلر یا خود اعرابنده

نعم جمله سی اعرابدن محلی یوق جملهء ایجابیه دیرل• پس نعم کلمه سی استفهام سابقی تقریر ایچون اولدیغی ظاهر اولور• لکن بو مقامده بر سؤال کلور که استفهام سابقی نفی در• نفیی نعم ایجاب ایلدکده محبتی عدم تقریری مفید اولور پس محبتی اقرار ایتمزمی سن استفهامینی تقریر اولد قده نعم اقرار ایتم حالم اویله دکلدر دیک مقامنده اولور• مقصود ایسه اقرار ایدرم دیک اولملیدر دیمیشلر• بو سؤالک دفعی نعم کلمه سی ماسبقی تقریر ایچون اولمق لغة در یوخسه عرفا کاهی خلافی اولور دیمکله در نته کیم متوسط صاحبی رحمه الله دیمش فنعم مصدقة لما سبقها من الکلام مثبتا کان او منفیا استفهاما کان او خبرا تقول لمن قال قام زید ولمن قال اما قام زیدا والم تقم زید نعم فنعم تصدیق لما قبله هذا بحسب اللغة دون العرف الا یری انه ان قیل لک الیس لی عندک کذا مال فقلت نعم لازمک القاضی به تغلیبا للعرف دون اللغة دیمش در ایدی نعم کلمه سنده احوال بو وجهله در که تقریر اولندی کلدک سری کلمه سنی شیخ زاده سؤال مقدره جواب اولان جملهء استینافیه اولمق صورتنده ذکر ایدر نته کیم بیورر فالحاصل انه استفهم منه علی سبیل الانکار ثم کان سائلا قال کیف کان الحال فاستانف بقوله سری بو تقدیرجه معنی اول شخص مجرد عاشق تفصیل اولندیغی اوزره نعم دیمکله بلی ویله در محبته مبتلا یم دیو استفهام سابقی تصدیق ایلدکده بر سؤال استفساری کلدیکه ای عاشق چونکه کندکده اولانه محبتی اعتراف وتصدیق ایلدک اول درد محبت ایله ایا نه حالده سن دردمند دیو توجه ایدن مقدر سؤال استینافیه یه جوابده سری طیف الخ دیدی یعنی کیجه محبوبک خیالی کلدی وبنی نومدن بیدار ایلدی خواب وراحتم کتدی حال بوکه محبت لذائذ وصفانک بینه الم واکدار ایله معترض اولوب وتخلل ایدوب فاصل اولور یعنی محبت بر حالده درکه کرک نوم وکرک سائر لذائذدن عاشقی

محروم ایدر شمدی حالم بو منوال اوزره در دیک مالنده اولور ومختار اولان دخی بو معناده در اما درة المضیة صاحبی علیه الرحمه نک بو بیت عسیر المعنانک بیاننده تحریری بو وجهله در که دیمشدر نعم حرف تصدیق اذا وقع بعد الاخبار ویقال فیه حرف اعلام اذا وقع بعد الاستفهام نحو هل قام زید فنعم ههنا حرف اعلام لوقوعه بعد الاستفهام السابق المراد به بیان اسباب المحبة فکانه قال نعم سبب مزج الدمع بالدم احد هذه الاسباب المذکورة وهو سری طیف المحبوب الذی کالبرق الخاطف فی السرعة والمغیب دیمشدر بو قول اوزره استفهام سابق مزج دمعک احد اسبابندن سؤال استفهام اوله یعنی دیمک اوله که مزج دمعک احد اسبابندن اولان خیال محبوبک سکا کلمه سیمیدر مزج دمعک سببی ایدی بو بر سؤال واستفهامدر بو سؤاله جواب اولان نعم سری طیف الخ مصرعنده کی نعم کلمه سی بلی اویله در دیک مقامنده در• نته کیم هل زید قائم استفهامنک جوابنده نعم کلمه سی زید قائم دیک مقامنده اولدیغی کبی• وقوله سری من اهوی الخ کلامی اول جوابک تفصیلدر بعض شراح نعم کلمه سی خبر سابقی مقرر در دیمش• لکن مختار اولان اولا تفصیل اولندیغی اوزره نعم کلمه سی بو بیت مبارکه ده استفهام سابقی مقرر اولمقدر وفیه من البدیع رد العجز علی الصدر

تخمیس

فراق وحسرت آلوب خواب وراحت بدنی — دوشنده کورمکه ده قالمم اکرچه سنی

اسیر بستر ماما ولیکه خواب فنی — نعم سری طیف من اهوی فارقنی

والحب یعترض اللذات بالالم

یالائمی مستفعلن فی الهوی ال فاعلن عذری مع مستفعلن ذرة فعلن

منی الی مستفعلن ک ولو فعلن انصفت لم مستفعلن تلم فعلن

یالائمی فی الهوی العذری معذرة — منی الیک ولو انصفت لم تلم

یا حرف ندا الائم لائم یلوم لوما و ملامة اسم فاعلدر تقدیرا منصوب منادیدر
حقیقتده موصوف محذوف شخصا کلمه سنک صفتیدر محذوفه اعتمادا
اسم فاعل عامل اولور پس فاعلی تحتنده مستتر مقدر اولان موصوفه راجع
ضمیردر • مفعولی مضاف اولدیغی یاء متکلمدر که تقدیرا مجرور لائم کلمه سنک
مضاف الیهیدر • فی الهوی لائم کلمه سنه متعلقدر هوا محبت معناسنه در
قوله العذری بضم العین المهملة والذال المعجمة بنی عذره منسوبدر قبیله نک
اسمیدر محبت معناسنه اولان الهوی کلمه سنک صفتیدر هوی العذری
حب شدید مفرط معناسنده استعمال اولنور سببی قبیلهٔ مزبوره نک
نسوانی ملکهٔ حسن جمال و شبابی مستعد جریحهٔ محبت اولمقده صاحب
کمال اولمغله حب مفرطه ابتلا ایله سنلری اربعینه قبل الوصول انتقال
ایده کلمشلردر بعض شراح العذری عبارتنک اعرابنده محذوف تقدیری
ایله فی الهوی المحبوب العذری دیکدر دیوب شو وجهله بیان و تقریر
ایدرکه قبائل عربدن بنی عذریه کمال حسن و ملاحتده بین القبائل مسلّم
اولمغله مصرع کیمدر نظیرک واردین سن جهنده بردانه سن • مفادنجه
ایچلرنده نهایت رتبهٔ ملاحتده حسن و جمال صاحبی نیجه جانانه لر بولندیغنه
بنا محبوب عذری کمال حسنله متصفه اطلاق اولنه کلدیکی اعتباریله
فی الهوی العذری دیمک لفظ محبوب تقدیری ایله فی المحبة المحبوب العذری
دیمک اولور • بو تقدیر اوزره العذری کلمه سی محذوفک صفتیدر دیمشلر
حکایة قبیلهٔ عذریه نک بالاده تحریر اولندیغی اوزره ابتلالرینی بیان
ضمننده اصمعیدن بو بلاغت و فصیحت اوزره روایت اولنمش که
انه مر بقبیلة بنی العذرة فاضافه بعضهم وجر محبته بالاضافة فکانت
لمضیفه بنت رشیق القد صبیح الخد فصیح الکلام بیت ولیس لها عیب
سوی ان ضیفها • یعاب بنسیان الاحبة والوطن • یقول الاصمعی خرجت

من بیت

من بیت المضیف لاتفرج الی اهلهم • فرأیت شابا ضعیفا کالهلال
ونحیفا کالخلال تلوح اسرار المحبة من اسرته • لا ینطفی نیران قلبه
بقطرات عبراته • فسألت الحضار عن حاله • قالوا الحبیبة التی انت
فی بیتها و ما راها منذ سنین وله من فراقها اه وانین فمضیت الی البیت
طالبا للمرام وقلت یا راحة جراحة کل جریح قد جئت الیک متشفعا
فی امر هذا الشاب فترحم الیه باستمالة قلبه المصاب وردّی قرة
عینیه بنور الجمال قالت صلاحه فی فراقنا فبعد اللتیا والتی قبلت
الحاح منی فذهب الی المحب وقلت استعد لمشاهدة المحبوب
فبین ذلک هاج الغبار من جانب الحبیب فغشی علیه ووقع فی التراب
فقالت یا سلیم القلب انه لا یطیق مشاهدة غبار نعالنا فکیف
یطیق مطالعة جمالنا انتهی معلوم اوله که نعوذ بالله تعالی بو مرتبه عشق
و محبت ماسوایه قلبک کمال تعلقندن عبارت اولمغله خطاء فاحش
اولدیغی ظاهردر مصرع خیالک دیده دن نقشک دل بیکینه دن چیقمز
مفادنجه خیال محبوبی بر آن قلبدن اخراج ایده ممکله جلوه کاه انوار جمال
الهی اولان قلب کبی نظرکاه الهیه یی او مقوله خیال باطل و فرط حب
ماسوی ایله دائما تلویث ایتمک حب الدنیا راس کل خطیئة حدیث شریفی
منطوقنجه حب دنیانک کمال مرتبه افراطی ایله اتصافدر بامر الله تعالی
مبتلای عشق ماسوی نیجه نیجه مهالک و اضطراب و رذائل و محن
لا یطاقه مبتلا اوله کلدیکی مجرب کالشمسدر ناظم قصیده مرحوم شیخ
حضرتلرینک بالجمله ایراد ایلدیکی محبت و اشتیاق اول محبوب رب العالمین
مفخر موجودات افندمز صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرینک وسیلهٔ حیات
ابدیه اولان علاقهٔ محمدیه ایله عشق و محبتلریدر که اول حبیب اکرمه
محبت اللهه محبتدر خلقت انسانیه یعنی دنیایه کلمدن دخی مراد بو طریق

ایله و بو وسیلهٔ کلّیه ایله قرب و وصال حقّه کسب و استعداد در **قوله**
معذرة کاهی مصدر میمی اولمق اوزره استعمال اولنور عذر یعذر عذرا
و معذرة ذال معجمه نک کسری و فتحیله جائزدر و کاهی صرف اسم اولور
کلامدن ما یتعذر به اسمی اولور یعنی اعتذار ایدن کمسنه عذرنی افاده
و بیان ایچون متکلم ایراد ایلدیکی کلامه معذره درلر **ایدی** اکر مصدر میمی
اولورسه محذوف فعل امر اولان اقبل فعلنک مفعولیدر منی کلمه سی
جار مع المجرور سالف الذکر محذوف اقبل فعلنک مفعولی اولور الیک
کلمه سنده کذلک جار مجرور معذرة لفظنه متعلق معذرة کلمه سنک
مفعولی اولوب تقدیری اقبل منی الیک معذرتی ای عذری دیکدر
یعنی اعتذارمی قبول ایله مآلنده اولور یاخود محذوف اعتذر فعلنک
مفعول مطلقی اولوب اعتذر معذرة تقدیرنده در فامّا اکر معذرة
مصدر میمی اولمیوب ما یتعذر به اولان کلمه نک اسمی اولورسه فعل محذوفک
مفعول بهی اولور تقدیری اقول معذرة دیکدر ای اقول کلاما یتعذر به
دیک اولور لکن بو احتمالده **مصرع ثانیده** اولان منی الیک عبارتنده
تکلّفه محتاجدر مناسب اولان اوّلا تقریر اولنان معذره مصدر میمی
اولمق اوزره اعراب اولنور **عصام رحمه الله** سنتدن تمییزدر دیمش
بو مقاملرده شرّاح اعراب بیاننده قیچ حوق احتمالات یازمشلر
آدمه مطالعه دن فتور کتورر مختارلی ذکر ایله اکتفا اولندی ولو انصفت
لو حرف شرطدر انصفت عدالت معناسنه در انصافدن فعل مخاطبدر
مع فاعله جمله سنک محلّی یوق فعل شرط لم حرف جازم تلم فعل مضارع
مخاطبدر مع فاعله جمله سی جزاء شرط تلم لومدن طعن معناسنه در فعل
شرط مع جزائه جمله سی شرطیه لا محلّ لها من الاعراب جمله مستانفه در که
ما قبلنی تأکید و تقریردر یعنی ما قبلنده مذکور اولان ابیاتده ذکر اولنان

عشق محبت عاشقده اختیاری اولمیوب خصوصا محبت که هوای
عذری اوله نیجه تحمّل اولنور بو مقوله اراده و اختیاردن خارج حالات
اضطراریه یه انصاف ایدرسن یعنی انصاف بودر که لوم و طعن ایتمیه سن
دیو بو وجهله ما سبقی لم تلم جمله سی تأکید اولور بو بیت مبارکه ده لایم
و لم تلم عبارتلریله صنایع بدیعیه دن ردّ العجز علی الصدر اولدیغی کبی
فی العذری و معذرة عبارتنده تشبیه بالمشتق ایله جناس اولور **محصول**
معنای بیت ای بنی هوای عذریه ده یعنی حب مفرطده لوم و طعن
ایدن شندن سکه اولان اعتذاری یعنی معذرة و عذرمی اکر انصاف
ایدرسن قبول ایدرسن لوم ایتمزسن یعنی آیا ارباب طعن و تشنیع
سکا اعتذار ایدرمکه بن مبتلا اولدیغم عشق و محبت شو اهل قبیله
عذریه لی آز وقتده هلاکه ایصال ایدن هوای محبت و آرهٔ بن شیبة
اولیه محبتیه مبتلایم بویله مبتلایه لوم و طعن انصاف دکلدر مآلنده
اوله **پس** دیمک اولور که اصلنده محبت اضطراریدر خصوصا که
هوای عذریه اوله انصاف ایتمیوب نیجه لوم ایدرسن **و فیه من البدیع**
جناس الاشتقاق فی یا لائمی و لم تلم و السلب الصوری و الایجاب
و الجناس المطرف فی لم تلم و الجناس المطلق فی العذری و معذرة

تخمیس

اولورسه نال قوا اولسون هوای عشقله تن　　بو یولده فیض خدادر نه شبهه درد و محن
محبت ازلی صانمه اختیارله سن　　یا لائمی فی الهوی العذری معذرة
منی الیک و لو انصفت لم تلم

عدتک حا **مفاعلن** لی لا **فعلن** سرّی بمس **مستفعلن** تتر **فعلن**
عن الوشا **مفاعلن** ة ولا **فعلن** دائی بمن **مستفعلن** جم **فعلن**
عَدَتْکَ حَالِی لَاسِرِّی بِمُسْتَتِرٍ　　عَنِ الْوُشَاةِ وَلَا دَائِی بِمُنْحَسِمِ

عدت عدا یعدو عدوا و عدوانا فعل ماضی مؤنثدر اصلی عدوتدر واو
حرف علت متحرک ما قبلی مفتوح الفه بعد القلب الف حذف اولنمشدر
معلوم اوله که اشبو عدتک کلمه سنده شراح اوج وجهله معنایه ذاهب
اولمشلردر ٭ اولا عدتک کلمه سی دلت معناسنده استعارهٔ تبعیه
اولمقدر ایکنجی حذف و ایصال اوزره معنادر که حذف معتبر اولان حرف
جر حروف جارّه دن عن کلمه سی اولمق وار ودجنجی الی کلمه سی اولمق وار
نته کیم درّه صاحبی عدتک کلمه سی بنفسه متعدّیه در که جاوز معناسنه در
و بو معنا ایله دلت معناسنده استعارهٔ تبعیه دردیمش استعارهٔ تبعیه
فعلده اولان استعاریه دیرلر تبعیه دیدکلری استعاره اوّلا اول
فعلک مصدرنده جریان ایدوب بعده اول استعاره اجرا اولنان
مصدردن فعل مستعار مشتق قلنور بو قاعده اوزره اولا عاشقک
حالنک دلالتی کمال ظهورده و اشتهارده عدوکه تجاوزه تشبیه اولنوب
عدِوْ دلالت ایچون مستعار اولدقده مصدر اولان عدِوْده دلالت معناسنه
استعاره یی بعد الاجرا عدودن دلّت معناسنده عدوت فعلی مشتق
قلنمغله عدوت فعلنده دلّت معناسنه استعارهٔ تبعیه بولنور
عدتک حالی دیک دلتک حالی علی سرّی دیک اولوب نطقت الحال
کبی استعارهٔ تبعیّه اولور بو معنای شارح مزبور تقدیم ایدر کما قال و حال
الشیء ما یفهم من ذلک الشیء بالقرائن الخارجیة من العوارض و علی هذا
یکون عدتک بمعنی دلتک حالی علی سرّی فیکون العد مستعار اللدلالة
استعارة تبعیة کما فی نطقت الحال بعضیلر حذف ایصال قبیلندن
اولدیغنه ذاهب اولدقلرینی شارح مشار الیه نقل ایدر ایدی اوّلا حذف
و ایصالی بیان ایده لم معلوم اوله که فعل کندوده اولان معنایی مفعوله
بنفسه ایصال ایده ممکله اول معنایی حرف جر واسطه سیله ایصاله محتاج اولور

بو مقوله

بو مقوله محذوف حرف جر ایله عربک استعمال ایده کلدیکی فعللرده حذف
و ایصال وار دردرلر ٭ بو حذف ایصال سماعیدر ایدی مصنف عدت
کلمه سنده عربک حذف و ایصال ایله استعماللرینه مطّلع اولمغله بو بیتده
حرف عن یا خود الی کلمه لرینی حذف و ایصال ایله معنی مراد ایدوب عدتک
حالی عنک الی غیرک ای تجاوز حالی عنک الی الغمّازین معناسنده اولور ٭
زیرا عدوک اصل معناسی تجاوزدر لکن بو محلده حذف و ایصال اولمغله
محذوف عن ایله استعمال اولندیغی تقدیرجه بر وجه محرر تجاوز حالی
عنک الی غیرک دیک اولدقده حالندن شکایتدر که کندو لی تجاوز
و غیرلره واصل اولدی دیک اولور کما قال فی الدرّة قیل فی عدتک
حذف و ایصال لانّه یقال عدا عنه جاوزه و عدی الیه سری الیه ای عدت
الحال عنک الی غیرک فهو شکایة عن حال نفسه بانّ سرّه قد تجاوز عنه
و فشی بین الناس یعنی حالم سکا واصل اولدی و سندن مثلا غمّازلره
تجاوز ایلدی دیک حال عشقم سنک معلومک اولدی و غیرلرک دخی
معلومی اولدی دیوب بین الناس حالم افشا اولدی دیو کندو نفسندن
شکایتدر ٭ شو معنایه شکایت که ابیات سابقه ده ناظم ای شخص مجرد
عاشق سنده محبت واردر شهود عدول ایله وجهکده اولان خطی ایله
کذا و کذا ثابت ایکن فکیف تنکر دیوب محبتی نیچه انکار ایدرسن دیدکده
اولدخی علی ماسبق انکاردن خالی اولمیه رق اخر الامر نعم سرّی بیتی
منطوقنجه هوی و ابتلاسنی اقرار ایدوب حتی خیال محبوبک دخی کیجه لر
کلوب خوابدن محروم ایتدیکینی دخی اعترافدن صکره طعن و لوم
ایدنلره اعتذار ایدوب درد محبتی و ابتلالی کتم و اخفا ایده جک حال
قالمغله حال نفسندن شکایت ضمننده بو بیت ایله لائمه خطاب ایدر که
عدتک حالی حالم سکا بالغ و سنک معلومک اولدی و سندن کچوب غیرلرک

دخی یعنی جمله نا سنک معلومی اولدی کتم ایده جک حالم قالمدی دیمک
اولور بو صورتده عدتک کلمه سنده حذف وایصال عن کلمه سیله
اولمش اولور بو تقریر اوزره معنی طبعه ملایم وظاهر اولمق کرک اما حذف
وایصال احتمال ثانی اوزره الی کلمه سیله اولمق اعتباریله اولورسه شویله
تقریر اولنور که مقام عاشقک حزن وانکساری مقامی اولمغله فعل ماضی
اولان عدتک کلمه سی دعا موضعنده استعمال اولنمغله بددعا ایدر که
عدتک حالی الیک یعنی حالم سکا کچسون سندخی بنم کبی عاشق و درده
مبتلا اوله سن دیمک اولور ایدی حذف وایصال قاعده سی اوزره
اشبو حرف الی تقدیری ایله اولان معنی شیخ زاده علیه الرحمه نک دخی
مختاریدر نته کیم تفصیل ایدر عدت الیه ای سری الیه وعلیه ای ظلم وعنه
ای تجاوز وبدون الصلة بمعنی سار سریعا والظاهر دعاء علی اللائم
ای ابتلاک الله بمثل ابتلائی به یعنی عدی علی ایله استعمال اولنورسه
ظلم معناسنه در الی وعن ایله استعمال اولنورسه تجاوز معناسنه در
بدون الصلة استعمال اولنورسه سری سریعا دیمکدر که عدو لغتده
قوشمقدر بو مقامده الی محذوفدر عدت الیک بددعادر نته کیم
تفصیل اولندی قوله حالی مؤنث سماعیدر اکا بناء عدت فعلی صیغه
مؤنث ایله کلمشدر تقدیرا مرفوع عدت کلمه سنک فاعلیدر یا متکلمه
مضافدر حال الشیء ما یفهم من ذلک الشیء بالقرائن الخارجیة من العوارض
ایله تعریف ایدرلر یعنی شیئک عوارضیدر عارض قائم بنفسه اولان
جوهر ایله قائم اولان شیدر حال عرضدن عامدر بو مقامده مراد عاشقه
عارض اولان احوال عشق ومحنتدر عدتک جمله سی مع فاعله بیت
سابقک علتیدر دیمشلر لا سری بمستتر عبارتنده لا کلمه سی بمعنی
لیس در نته کیم شارح مصنفک ولا هذه بمعنی لیس وبهذا ادخل الباء

فی الخبر

فی الخبر دیمشدر سری تقدیرا مرفوع اسمیدر لانک مستتر مخفی اولان شیئه
دیرلر بمستتر با زائده در مستتر لانک خبریدر جمله سی حال لفظندن حالدر
عدتک جمله سی تأکیدا اولور یا خود بدلدر معلوم اوله که حرف زائده در
قاعده در که زائده اولان حرف جرک مدخولی مجرور اولور لکن بر محله
متعلق اولماز بحسب العوامل معرب اولور نته کیم بمستتر با زائده لفظا
مجروردر لانک خبریدر عن الوشاة وشاة لفظا مجرور بمستتر کلمه سنه
متعلقدر وشاة بضم الواو واشینک جمعیدر واشی غمازه دیرلر
الف لام جنس ایچوندر یا خود استغراق ایچوندر ولا دائی داء مصدر
الجسام انقطاعدر ولا دائی بمنجسم لا سری بمستتر اوزرینه معطوفدر
کما قال فی الدرة ولا هذه زائدة وعاملة وما بعدها اما عطف المفرد علی
المفرد او عطف الجملة علی الجملة وکلمة لا بمعنی لیس وان المراد بالحال
والسر والداء واحد وهو الم العشق فعبر عنه بالسر لخفائه وبالداء لما
فیه من الالم للقلب والحال اعم منهما بوندن صکره معلوم اوله که الی کلمه سی
تقدیری ایله حذف وایصال عدتک فعلنک بددعا معناسنی مفید
اولدیغنک تفصیلی کذار ایلدی اما عن کلمه سی تقدیری ایله حذف
وایصال بیاننده صاحب درة بالاده سبقت ایلین تفصیلدن صکره
دیمشدر که فلما ذکر الاعتراف بالمحبة واراد الاعتذار والانصاف لاجل
المودة علله بقوله عدتک حالی ای بلغک ووصل الیک وتجاوز عنک
الی غیرک دیو تقریرندن مستفاد اولان عن کلمه سیله عدتک فعلنده
حذف ایصال اولندی نته کیم تفصیلی کچمشدر بعده معنای بیتی بیاننده
صاحب درة والمعنی یا ایها اللائم فاقبل معذرتی واترک لومی
والضعف فی حالتی فانه قد بلغک وعلمت ان سری قد فشی بین
الواشین وان دائی غیر منقطع فالآن محل الرحمة لا محل اللوم دیمشدر

محصول معنای بیت ایها اللائم بنم حالم سنی تجاوز ایلدی یعنی سکا بالغ وسنك معلومك اولدی وسندن غیری دخی تجاوز ایلدی ۰ بنم سرم غمازلردن مستور دکلدر بین الواشین افشا اولمشدر وبنم دردم کسلمز منقطع دکلدر ۰ یعنی درد عشق بندن کسلوب کتمز دردمندم محل رحمتم یوخسه محل لوم دکلم دیمك اوله کذلك بعض شراح حذف وایصال عن کلمه سی اعتباریله اولدیغی تقدیرجه محصول معنای بیتی شو وجهله تقریر ایدرکه تجاوزت عنك قصتی ایها اللائم وبلغت الی الوشاة فلا سری بمستتر عنهم ولا دائی وهو العشق بمنحسم دیمشدر ۰ واختیار بما ثبتت من التقریرات بوندنصکره معلوم اوله که وجمله البیت لا محل لها من الاعراب تعلیل للبیت الاول دیمشلر ۰ یعنی عدتك حالی فعل وفاعلدر جمله سی بیت اولك علتیدر ایدی علت اولدیغی شو وجهله که بیت اول اولان یا لائمی فی الهوی الخ نظمنك مضمونی ای لائم بن مهلك اولان هوای عذری یه مبتلا اولدم بن بو بابده معذورم انصاف بودرکه بکا سن طعن ولوم ایتملی سن نیچون ۰ زیرا بنم حالم سنك وغیریلرك معلومی اولدی مستور اوله جق شیئم قالدی ودردم هلاکه مؤدی اولان هوای عذری یه درکه غیر منقطع یعنی بندن کسلوب کتمسی محال مرض لاعلاجدر بویله درده مبتلا یه لوم اولنماق لازم کلور معنا سیله بیت سابقك بو وجهله علتیدر دیمك ممکندر ۰ زیرا بو مقوله تخیلاته مبنی محللرده ادنی ملابسه ایله لزوم تصوری کفایت ایدر منطقده شعر تخیلاتدن مرکب قضایا در دیمشلر وفیه من البدیع المقابلة بین السر والستر والوشاة المظهرین وحسن التقسیم بین وشاة لا یکنه معهم الکتمان ولا یکمن انقطاعه ۞

تخمیس

محتبك

محتبك نیجه اولور کتمی سر مشتهرن جکرمی عاشق اولان طعن دشمنك کدرن
بلندی دردورونم نه لطفی وارچه زن عدتك حالی لا سری بمستتر

عن الوشاة ولا دائی بمنحسم

محضتنی الن مفاعلن نصح لا فاعلن کن لست اس مستفعلن معه فعلن
ان المحب مستفعلن ب عن ال فعلن عذال فی مستفعلن صمم فعلن

مَحَّضْتَنِی النُّصْحَ لٰکِنْ لَسْتُ اَسْمَعُهُ اِنَّ المُحِبَّ عَنِ العُذَّالِ فِی صَمَمِ

محض خالص معناسنه در یقال محضه الود یمحضه محضا خالصا کذلك یقال عربی محض ای خالص النسب دیمکدر شیخ زاده المحض من الشیء الصرف الخالص دیمشدر ۰ محضتنی فعل مخاطبدر ۰ فاعلی تاء مخاطبدر ۰ مفعولی یاء متکلمدر ۰ النصح بضم النون نصیحت معناسنه در محضتنی فعلنك مفعول ثانیسیدر یا که سن نصیحت محضه ایلدك یعنی مالا ینبغیدن صافی وخالص اولان نصیحتی یا که ایلدك دیمکدر نصح ینصح نصحا ونصاحة یقال اذا خلصه لکن کلمه سی بلا تشدید در حروف مشبهه دن دکلدر بلکه مخففه در که حرف عاطفه در بهر حال نفی ایله استعمال اولنور ۰ اکر عطف المفرد علی المفرد اولورسه لکن تفیدن صکره ذکر اولنور ۰ واکر عطف الجمله علی الجمله اولورسه قبل النفی وبعد النفی کلمك جائزدر کما قال مولانا جامی رحمه الله لکن لازمة للنفی والایجاب فان کان لعطف المفرد علی المفرد فهی نقیض لا ای لایجاب ما انتفی عن الاول نحو ما جاء نی زید لکن عمرو قد جاء وبعد الاثبات لنفی ما بعدها نحو جاءنی زید لکن عمرو لم یجیء فعلی کل تقدیر غیر مستعمل بدون النفی انتهی بو محلده لکن لعطف الجملة علی الجمله در واثباتدنصکره ذکر اولنمغله ما بعدی منفی اولور لست افعال ناقصه دن نفی در اسمی ضمیر متکلم جمله سی محضتنی جمله سندن جمله مستانفه در ما قبلندن استدراك ایدر اسمعه اقبله معناسنه در ۰ سمع الله لمن حمده کبی در ۰ یعنی نصیحت قبول ایتم

دیمك اولور • اسمع فعل مضارع نفس متكلم در مع فاعله جمله سی محلا منصوب
لست فعلنك خبریدر شارح مصنفك دیمشكه و اسمعه مجاز عن القبول
فلیس النفی مجرد السماع بل المطلوب بالنفی هو ملزومه اعنی القبول
انتهی یعنی لكن كلمه سی كلام سابقدن نشئت ایدن وهمی دفع ایچون
موضوع اولمغین بو محلده دخی كلام سابق خالص نصیحت اولمغله
بوندن بو وهم تولد ایدركه مخاطب بهرحال اول نصیحتی دكلیوب قبول
ایلیه زیرا نصیحت خالصدر پس كلام سابق اشبو توهمدن خالی
اولمغله لكن كلمه سی اشبو كلام سابقدن تولد ایدن وهمی دفع ایدر
یعنی لكن لست اسمعه جمله سی اول نصیحتی بن دكلم وقبول ایتم معناسنده
جمله مستانفه مستدركه اولور • ان المحب ان حروف مشبهه دندر
المحب باب افعالدن اسم فاعلدر • ان كلمه سنك المحب منصوب اسمیدر
فی صمم جار مع المجرور محذوف كائن كلمه سنه متعلق محلا مرفوع خبریدر
ان مع خبره جمله سی جمله تعلیلیه در • یعنی نصیحتی دكلیوب قبول
ایتمه منك البته بر سببی و علتی اولمالی پس عاشق لوم وطعن
ایدنلردن صممده اولمه سی نصیحتی استماع ایتمه نك سببیدر واقعده
صمم ایشتمه نك سببی اولدیغی ظاهردر • كذلك بالواسطه عدم
قبول نصیحتك دخی سببیدر ایدی عاشق صممده اولمق عدم قبول
نصیحتدن كنایه اولور • عن العذال بضم العین والذال المعجمه ••
عاذلك جمعیدر عذل لدنندر عذل لوم وطعن ایدنلردر كه عذل لوم
معناسنه در • جار مع المجرور مؤخر صمم كلمه سنه متعلق مفعولیدر زیرا
صمم مصدردر مصدرك معمولی ظرف اولسه مصدر اوزرینه تقدیمی جائزدر
صمم صم یصم صمما وصمما اذا انسد وثقل سمعه دیمشلر • صمم صاغرلقدر
ظرفیتی افاده ایدن فی ایله استعمالی محبتك مبالغه ایله صممدن اولوب

قطعاً

قطعاً اول نصیحتی استماع ایتمه سنی افاده ایچوندر • كویا عاشق صمم ایچنده
محاط و صمم ظرف كبی محیط دردیمك اوله محصول معنای بیت حق بوكیم
سن بكا خالص نصیحت ایلدك لكن بن نصیحت دكلم زیرا عاشق لوم وطعن
ایدنلردن صاغرلقده در • یعنی نصیحتدن بر رتبه ده كران كوشدركه
كویا ایشتمك ظرف كندو مظروفدر قطعا عذالك طعنی عاشقك قولاغنه
كیرمز دیمك اوله یعنی عشق احوال اضطراریه دندر بكا طعن ایده یورلر ایچون
متاثر اولوب عاشق تخلیص جانه قادر میدر بر وجهله قادر دكلدر خلقك
تعییب و تشنیعی عاشقك قولاغنه دخی كیرمز قالنده اوله معلوم اوله كه
بعضیلر عشق و محبت اختیاریدر و بعضیلر اضطراریدر دمیشلر اختیاری
دینلر عشق دیدكلری هوای نفسه تابع استحكام هوادر اضطراری بوقدر
حتی جناب حق جل شانه اول هوادن نفسی نهی ایدنلری مدح ایلدی
اگر اضطراری اولسه قبول نهیه قدرتلری اولمازایدی نته كیم بیوررمشدر
واما من خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی
هوا اختیاری اولدیغنه بنا نفسی هوادن نهی ایدنلری مدح ضمننده
جنت ایله موعود اولدیلر عشق دخی هوای نفسك افرادندن اولمغله
آیه كریمه نك مشمولی اولور ایدی اگر هوای عشق اضطراری اولسیدی
مدح توجه ایتمیوب اندن كندولی منع ایدنلر مدح اولنمازایدی دیدیلر
اما عشق اضطراریدر دینلر عطشانك مایه جیعانك طعامه شوق
و محبت و تهالكی كبیدر صبر ایده مز مضطر اولور درة المضیئه صاحبی
قوله تعالی ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به آیه كریمه سنی كثیر من السلف
عشق ایله تفسیر ایتدیلر دیو نقل ایدوب نهی النفس عن الهوی آیه كریمه سنده
اولان هوادن مراد هوای نفس اماره بالسوء در یوخسه عشق و محبت
معناسنه اولان هوا دكلدر دیوب بو صورتده عشق آیه كریمه ده اولان

هوانک مشمولی اولمامغله اضطراره ذاهب اولنلر طرفندن فریق اوله جواب
نقل ایدوب بعده بعض علمانک دخی طائفتین بیننده محاکمه لرینی شو
وجهله بیان ایدرکه عشق ومحبته مؤدی اولان مبادی واسباب چوق بودرکه
اختیاریدر مثلا محبوبه امعان نظر وصورت جمال مستحسنه سنی دائما تخییل
وتسلیط فکر بونلر جمله اسباب ابتلادندر بو اسبابی رضا واختیاریله
اتیان ایدنلر مسبب اولان عشق ومحبته مبتلا اولورپس بو اسبابه
مسبب اولان عشقک ترتبی اضطراری اولوردیوب بو وجهله عشقک
اضطراری اولدیغنی ترجیح ایتمشلر وافقا ابن سینا قانونده العشق
مرض سوداوی یجذبه الانسان الی نفسه بتسلیط فکرته علیه دیدیکی
بونی مؤیددر ابیات سابقه دن یالائمی فی الهوی العذری بیتی
شرحنده بومقامه دائر کلام سبقت ایتمش ایدی فی الحقیقه عشق ومحبت
الحق غایه کل مقصود اولان محبوب حقیقی واجب الوجود جناب کبریایه
اولمقدر لایق اولان زیرا عشق رسول حقه ارباب سلوک بیننده
اسهل طریق واقدم وسائل واعظم مطالبدر نته کیم دیمشلر شعر

باغی که بهار دو سرا ازبر اوست .. جویی که چمن زار بقا رک تر اوست ..
کنجی که غنای ابدی نقش زر اوست .. عشقیست که اکسیر فنا خاک در اوست ..
از هر دو جهان سیر شده ناحر اوست .. کبار مشایخ صوفیه دن بعض اهل کمال ..

قصیدهٔ خمریه شرحنده بیورمشکه الواصلون الی الحق سبحانه وتعالی علی قسمین
اهل الجذب بالسکر من شراب المحبة المسلوبون عن انفسهم الفارقون
فی بحر الجمع فانخلع عنهم ربقة العلم والعقل وهم الذین قامت عنهم
احکام الشریعة واداب الطریقة فهؤلاء سکان قباب العزة وقطان
دیار الجبروت لیس لهم خبر بوجودهم فکیف یشتغلون بالغیر والقسم
الثانی سلبوا عن انفسهم اولا بعد الوصول ثم اعادهم الحق تعالی الی

ماکانوا

ماکانوا علیه فعادوا الی احکام الشریعة واداب الطریقة فاجمع مشایخ
الصوفیة قدس الله اسرارهم انه لامقام للعبد تسقط عنه التکالیف
الشرعیة من الحلال والحرام واجمعوا ایضا علی انه لایصح النهایات
الا بصحة البدایات وفیه من البدیع التهکم والاستدراک والدلیل والاقتباس
من الحدیث والطباق بین اسمعه وصم والمقابلة الملحقة بین المحب والعذال

تخمیس

جهانی شهرت عشقم چون ایلدی مملو .. هجوم ایدنجه عدو لوم وطعنله هر سو
صیانت ایلیوب الحق بنی اباحق کو .. محضتنی النصح لکن لست اسمعه
ان المحب عن العذال فی صمم

انی اتهم مستفعلن ت نصی فعلن ح الشیب فی مستفعلن عذلی فعلن
والشیب اب مستفعلن عد فی فعلن نصح من ال مستفعلن تهم فعلن
انی اتهمت نصیح الشیب فی عذلی .. والشیب ابعد فی نصح من التهم

ناظم بومحلده نفسک اطاعتدن خارج اولوب نصیحت قبول ایتمیوب
کمال غلبه وخیانتنی بیانه ونفسدن شکایته مقدمه انتقال ایتمشدر
زیرا کلامده بر اسلوبدن آخره انتقال بلاغت وفصاحتدن اولدیغنی
شارح شیخ زاده بووجهله تقریر ایدرکه ومن ههنا انتقال من بیان حال
المخاطب الی حال النفس والانتقال فی الکلام من اسلوب الی اسلوب
یکون احسن تطریة لنشاط السامع وما اعجاز کلام رب العزة وهو
قرآنه الکریم وفرقانه العظیم الا لانصبابه فی هذه الاسالیب دیمشدر
قوله انی اتهمت ان حروف مشبهه بالفعلدندر یا متکلم تقدیرا
منصوب اسمیدر اتهمت اتهامدندر او تهمت ایدی واو تاییه قلب
اولنوب ادغام اولنمشدر اتهمت فلانا بکذا ای نسبته الی التهمة
والکذب دیرلر شیخ زاده اتهمت فلانا بکذا ای نسبته الی مایورثه العار

دیرلر دیمش • اتهمت مع فاعله جمله سی خبر ان در • ان مع خبره بیت
سابقلرده مرور ایدن عدم سماعدن تعلیل در یا خود واو عاطفه تقدیری
ایله بیت اوله معطوفدر دیمشلر • نصیح لفظا منصوب اتهمت فعلنک
مفعولیدر • نصیح فعیل بمعنی فاعل ناصح دیمکدر شیبه اضافتی صفتک
موصوفه اضافتی قبیلندن اضافه بیانیه درکه مضاف الیهی مضافه
حمل صحیحدر • شیب ناصح دیمک صحیحدر • شیب بیاض شعر در وقد شاب
رأسه یشیب شیبا و مشیبا اذا ابیض شعره دیرلر • بو مقامده لفظ شیبده
استعاره بالکنایه واردر دیمشلر • اولا خطیب مذهبی اوزره استعاره
بالکنایه تشبیه مضمر فی النفسدر که گویا ناظم نفسنده شیبی ناصحه تشبیه ایلدی
شو وجهله که بیت موی سفید اولدی عیان آچ گوزک گوکل • تا کی
خواب غفلت اغودی سحر یری • مفهومنجه ای غافل عمرک منقضی اولدی
مقدمات انتقال گورندی نیچون توبه و انابت و اعمال صالحه ایله تدارک
ایده اولمازسن دیو نصح و پند ایتمکده • ناظم رحمه الله کندو نفسنده
شیبی ناصحه تشبیه ایلدی بعده مشبه به اولان ناصحک لوازمندن اولان
نصحی مشبه اولان شیبه اثبات ایتمکله قرینه استعاره بالکنایه قلدی
ایدی شیبده استعاره بالکنایه بو وجهله ملاحظه اولنور علی مذهب الخطیب
نته کیم علم بیانده مفصلدر که انشبت المنیة اظفارها • کلامنده استعاره
مکنیه بو صورت اوزره درکه • متکلم کندو نفسنده منیه یی که موتدر •
اسده تشبیه ایلدی بعده اسدک ملایمی و لازمی اولان اظفاری منیه یه
اثبات ایلدی که اظفارها دیدی پس معلوم اولدی که متکلم کندو نفسنده
و ضمیرنده منیه یی اسده تشبیه ایلمش که اظفاری منیه یه اثبات ایلدی
زیرا منیه ده اظفار اولماز اظفار اسدک ملایمی و لازمیدر بو قرینه درکه
منیه یی اسده تشبیه ایلمش ایدی منیه کلمه سنده استعاره بالکنایه بو وجهله

متحقق

متحقق اولور معلوم اوله که استعاره بالکنایه ده خطیب مذهبی فهم
و اجرایه اسهل و قبوله اوفقدر جمهور و سکاکی مذهبی اوزره محلنده
اجراء عسیر و فائده زائده یوقدر کما مر • قوله فی نصیح کلمه سنده اولان فی
حرف جر و من التهمی کلمه سنده اولان حرف جر ابعد کلمه سنه متعلقدر
ابعد فعل تفضیلدر مفضل علیهه محتاج اولمغله مفضل علیه محذوفدر
من کل ناصح اولمق مناسبدر تقدیری ابعد من کل ناصح فی نصیحته
من التهمة و الکذب دیمکدر دیمشلر بو محلده مفضل علیهی ناظم ذکر
ایتموب حذف ایلدیکی عموم افاده سی ایچوندر نته کیم الله اکبرده اکبر
من کل شیء دیمکدر • علم نحوده بو قاعده مبینه درکه گاهی فعلک مفعولی
حذف اولنور که لیذهب ذهن السامع الی کل ما یصلح للمفعولیة
و یفید العموم دیدکلرینه قیاسا در • التهم بضم التاء و فتح الهاء
جمع تهمتدر لغتده تهمت شیء خلاف مقصوده حمل در • مثلا
عابد حقه عبادت ایچون نماز قیلار سفها ناس مقصودی عبادت
دکلدر ریا قصد ایدر دیوب او آدمک نماز قلمسنی مقصودینک
خلافنه حمل کبیدر • و الشیب ابعد جمله سی حالیه در مصرع اولده
مذکور اولان شیبدن حالدر بو مقامده شیبه راجع ضمیر مقامی ایکن
ناظم شیبی اعاده ایدوب مکرر ذکر ایلدیکی شان شیبه تفخیم و تعظیم
ایچوندر خصوصا اعاده ذکر ایله نفسه ناصحی و مخبر مولی تذکیر ایدوب
ایقاظ ایچوندر دیمشلر محصول معنای بیت ناظم علیه الرحمه ناصحه
بو وجهله خطاب ایدر که ما سبقدن برچوق لوم و طعن ایلدک
و خالص نصیحتلر ایتدک لکن • تحقیقا بن ناصح شیبی با که ایلدیکی
لوم و طعنده کذبله اتهام ایلدم حال بو که شیب نصیحتده اتهام کذبدن
و بالجمله تهمتلردن ابعد در • یعنی ناصح شیب که بر آن بندن منفک

اولمیوب بیش نظرمده لسان حال ایله ای غافل مقدمات فنا وعلامات
وهن وجوده وضعف قوی ظهوره کلدی بو دار امتحاندن سفر وانتقال
وقتلری کورندی توبه وانابت ایله اولدیجه تلافی ما فات قیدنه بیجون
دوشمزسن دیو لیل ونهار لوم ایله نصیحت ایدرکن تحقیق بن اول ناصحی
کذب ایله اتهام ایلدم نصیحت قبولی زعم قالدی مع هذا که ناصح شیب دائما
کوزم اوکنده طروب تمام جای عبرت ونصیحتده اتهامدن جمله دن ابعد در
دیمک اولور اما اگر ابیات سابقه یه بو بیتی ربط ایله معنی مراد اولور ایسه حاصل
معنی بو وجهله تقریر اولنور که ای ناصح سن باکه خالص نصیحت ایلدک لکن
بن ناصح شیبی دکلمیوب کذب ایله اتهام وکلامنی کذبه حمل ایدرکن ماسبقدن برو
سنک مبتلای عشق اولدیغمه طعن ولومنی استماع وقبول ایدرمیم بوندن
فهم ایله که ناصح شیبک نصیحتنی قبول ایتمین کیمسه عذالک طعن ولومنه
اعتبار ایدرمی ایتمز فالنده اوله وفیه من البدیع التصدیر وجناس الاشتقاق
فی اتهمت والتهم ونصیح ونصح والتکریر فی الشیب والشیب والاستعارة والتذییل

تخمیس

اساس جسم ضعیفه هردم ویروب خلل | بنای طاقتی یقدی زلازل زللی
کتورمیوب بو خسارتله یارمه اجلی | انی اتهمت نصیح الشیب فی عذلی

والشیب ابعد فی نصح عن التهم

فان ام مفاعلن مارلی فاعلن بالسوء ماات مستفعلن تعظت فعلن
من جهلها مستفعلن بندی فعلن ر الشیب وال مستفعلن هرم فعلن

فانّ امارتی بالسوء ما اتعظت | من جهلها بنذیر الشیب والهرم

قصیدهٔ مبارکه نک ابتداسندن بو محلّه کلنجه احوال عشق ومحبت اولمق
اوزره شراح باب اوّل اعتبار ایتمشلردر بوندن صکره باب ثانیدرکه
امّارة بالسوء اولان نفسه متابعتله تقصیراته اعتراف بیانندهدر

فانّ ده فا تعلیلیه در انّ حروف مشبهه دندر امارتی مبالغه اسم فاعلدر
نضّارة وعلّامة وزنی اوزره معناسی زیاده امر ایدیجی دیمکدر نضّارة
مبالغه ایله نصرت ایدیجی مفرد مؤنثدر امارتی ضد نهی اولان امردندر
مفعولی اولان یاء متکلّمه مضاف اولمغله تقدیرا منصوب اسم انّ در
فاعلی تحتنده مضمر محذوف موصوفه راجع ضمیردر موصوف محذوف
نفسدر بو محلده ناظم نفسدن امارة بالسوء ایله تعبیر ایتدیکی قرآن
کریمده انّ النفس لامّارة بالسوء وارد اولدیغنه اتباعا در مصنّف
موصوف مزبور نفسی ذکر ایتمیوب صفتنی ذکر ایلدیکی نفسک بو صفت
ایله اتصافنک کمالنه وشهرتنه اشارت ایچوندر کویا امارة بالسوء نفسه
اسم وعلم اولمشدر بو رتبه ده که ذکره حاجت یوقدر دیمک استر
شارح شیخ زاده علیه الرحمه نفس امارهیی بیانده بیورر اعلم انّ النفس
هی معدن الاخلاق الذمیمة مودعة بین جنبی الانسان ای جمیع جسده
وهی امارة بالسوء مجبولة علی ضدّ الروحانیات المخلوقة عن الملکوت
الاعلی فانهم یامرون بالخیر وینهون عن الشر وهی مخلوقة من الملکوت
السفلی کالشیاطین وهم لا یامرون الّا بالشرّ ومن طبعهم التمرد والاستکبار
ولهذا تابی النفس عن قبول الموعظة ولها سبع صفات الکبر والحرص
والشهوة والحسد والغضب والبخل والحقد فمن زکی عن نفسه هذه
الصفات فقد وصل الی درجات الجنان کما قال الله تعالی قد افلح من زکّٰی
ومن لم تزک نفسه عن هذه الصفات بقی فی درجات جهنّم کما قال الله تعالی
وقد خاب من دسّیها قوله بالسوء جار مع المجرور امارة کلمه سنه متعلقدر
ساءه یسوء سوءا دیرلر فتحیله فا فعل الیسه ما اتعظت ما نافیه در
اتعظت فعل ماضی مؤنثدر اتعاظدندر اتعاظ نصیحت معناسنه اولان
موعظه دندر ضمیر متصل بارز فاعلیدر امارة کلمه سنه راجعدر

انقطت جمله سی ان کلمه سنک خبریدر ان مع خبرها جمله سی فاء تعلیلیه یه
بناءً محقتنی النصح مصرعنده اولان عدم سماعدن یاخود بیت سابقده
اولان ای اتهمت فعلندن جملهٔ تعلیلیه در دیمشلر بعض شراح فا
عاطفه در ان مع خبرها جمله سی سالف الذکر ای اتهمت جمله سی اوزرینه
معطوفدر دیمش من جهلها من تعلیلیه در جهل من ایله مجرور اولوب
انقطت یه متعلقدر جهل مصدر در فاعلی اولان ضمیره مضافدر ضمیر
امارهٔ کلمه سنه راجعدر بنذیر جار مع المجرور انقطت کلمه سنه متعلقدر
شیبه مضافدر صفتک موصوفه اضافتی قبیلندندر بلکه مشبه بهک
مشبهه اضافتی در الشیب المنذر دیمکدر کالبدیع بمعنی المبدع درکه
نذیر منذر معناسنه در یاخود نذیر مصدر در انذار معناسنه نکیر انکار
معناسنه اولدیغی کبی بو تقدیرده اضافت بمعنی اللام اولوب شیب
کلمه سنده استعارهٔ مکنیه بولنور گویا ناظم شیبی منذره تشبیه ایدوب
مشبه به اولان رجل منذرک ملایمی اولان انذاری قرینهٔ استعاره
اولمق اوزره شیبه اثبات ایلدی انذار تخویف معناسنه در هرم
فتحتین ایله وان قولیده یاش زیاده اولوب پیر اولمق معناسنه در
دیمش بالاده ذکر اولندیغی اوزره فان کلمه سنده فاء تعلیلیه اولدیغی
صورتنده فان امارتی جمله سی بعض شراح بیت اسبق اولان
محقتنی دن علتدر و بعضیلر بیت سابق اولان ای اتهمت نک
علتیدر دیمشلر افادهٔ معناده بویله تقریر ایدرلر که ایها الشیخ الناصح
انی لا اقدر علی سماع نصیحتک لان نفسی امارة بالسوء ما انقطت
من فرط جهلها بوعظ الواعظین فلا تلمنی من لطفک لانی معذور
تقدیرنده در دیمشلر و بعض شراح هذا تعلیل لقوله ای اتهمت نصیح
الشیب والمعنی ان نفسی التی هی امارة بالسوء لم تأخذ الواعظ بسبب

جهلها بتخویف الشیب ایاها دیمش شیخ زاده فالمعنی ان نفسی الاماره
بالسوء ما قبلت الواعظ من نذیر الشیب فتمارت فی غوایة الجهل والهرم
دیو معنی ویرر لکن فقیر کمقدرک تصور مده فان امارتی محذوف
معلولک علتی اولمق ربط معناده غایت ملایم اولور ظن اولنور
مثلا محذوف اولان معلول لا تلومنی یاخود لا تقبینی مثللو اوله ایدی
اشبو محذوف ملاحظه سیله محصول معنای بیت ای شیخ ناصح سنک
نصیحت محض و خالصکی استماع و قبول ایتمدم و اتهامدن دور و بعید
اولان ناصح شیبی بن کذبله اتهام ایلدم بنی تعییب ایتمه زیرا تحقیق
بنم نفس امارهٔ بالسوئم کمال جهلندن اخافهٔ شیب و هرم ایله متعظ
اولماز یعنی نصیحت قبول ایتمز بویله برحسیده دیمک اوله وفیه من البدیع
مراعاة النظیر والمقابلة مع حسن الانتقال الی ذکر معایب النفس بعد ما کان فی حال المحنة
والمخاطبة اللائم المسمی بالافتنان وهو اسلوب من احسن اسالیب البلغاء فی کلامهم

تخمیس

مؤاخذه که نیجه زاهد و پیر دهشت ... بو سن سالده معاصی یه نه کا حجلت
ملامت ایتمه بنی ایله حالمه شفقت ... فان امارتی بالسوء ما اتعظت
من جهلها بنذیر الشیب والهرم

ولا اعد مفاعلن ت من ال فعلن فعل الجمی مستفعلن ل قری فعلن
ضیف الم مستفعلن م برأ فعلن سی غیر مح مستفعلن تشم فعلن
وَلَا اَعَدَّتْ مِنَ الفِعْلِ الجَمِیلِ قِرَیً ... ضَیْفٍ اَلَمَّ بِرَاْسِی غَیْرَ مُحْتَشِمِ

واو عطف ایچوندر انقطت اوزرینه معطوفدر لا زائده در لا زائده
نفی سابقی تأکید ایدر زیرا معطوف علیهده اولان لا کلمه سی معطوف
اولان اعدت کلمه سنی دخی نفی ایدر لا ثانیه حاجت یوقدر مجرد تأکید
اولور اعدت فعل ماضی متکلمدر حاضرلمق معناسنه اولان اعداددندر

اعدّت فعلنك فاعلی ضمیر بارزدر نفس اماره یه راجعدر من الفعل اعدّت
کلمه سنه متعلق ظرف لغودر کلمهٔ من ابتدائیه در الفعل بکسر الفاء اولورسه
اسمدر • افعال عبادون اولوب عبددن صادر اولان عملدر فتحله اولورسه
مصدردر • اشلمك معناسنه اولور فعل یفعل فعلاً کلور • بو معناده
فانك فتحیله و کسریله استعمال اولنور • بونك تفصیلی توضیحده تفصیل
اولنمشدر که • فعل عبد حاصل بالمصدر معناسنه اولمق وار یاخود مصدر
معناسنه اولمق وار • اولکی خارجده موجوددر مثلا قیامدن حاصل
اولان هیئتدر • ایکنجی اول هیئتی ایقاعدر که • اول ایقاع لا موجود
ولا معدوم قبیلندن حالدر • قصد قلب و ارادهٔ جزئیه ایله تعبیر ایدرلر
مقدمات اربعه‌ده اولان مباحثك مبناسی بودر • بو مقامده فعل ایله
مراد عبادات و سیئاتی قصد و اراده و ایقاعدر که عبدك مدار
مؤاخذه سی و اثابه و عقابی عند الماتریدیه اول حال قبیلندن اولان
قصد قلب و ارادهٔ جزئیه‌در جمیل حسن معناسنه‌در • قری بکسر القاف تقدیرا
منصوبدر عصی کبی اعدّت فعلنك مفعولیدر • قری کلمه سی مصدر
معناسنه اولور ضیافت اتمك معناسنه‌در • و اکر حاصل بالمعنی المصدر
اولورسه ما قری به الضیف من الطعام معناسنه‌در یعنی مسافره حاضرلنان
طعامك اسمیدر • الضیف بالجر مضاف الیهدر • ولا اعدّت قری ضیف
دیمك مسافرك طعامنی حاضرلامدم دیمكدر • ضیف مسافره دیرلر جمعی
اضیاف کلور ضیفده استعارهٔ مصرحه وارد ناظم کندونك صاچ و صقالی
اغرمسندن عبارت اولان شیبی بر محله نزولده مسافره تشبیه ایلدی
بعده مشبه به اولان ضیفی ذکر ایلدی کندو راسنه نازل و عارض اولان
شیبی مراد ایلدی باشنه نزول مشبه اولان شیبك لوازمندندر ضیفه
اثباتی قرینهٔ استعاره‌در که مسافردن مراد شیب ایمش یوخسه مسافر

باشنه

باشنه ایمز خانه یه ایمز زایت اسد فی الحمام قبیلندن اولور • لفظ قری که
طعام و ضیافتدر • مشبه به اولان ضیفك ملایمی اولمغله ترشیح اولور •
الم فعل ماضی‌در • الماءدن نزول معناسنه‌در تحتنده فاعل ضمیری
ضیفه راجعدر جمله سی ضیفك صفتیدر • براسی بافی معناسنه حرف
جردر راسی تقدیرا مجرور • الم فعلنه متعلقدر • غیر لفظا منصوب
الم فعلنك فاعلندن حالدر یاخود لفظا مجرور ضیفك صفت بعد
صفتیدر • محتشم کلمه سنه مضافدر شیخ زاده علیه الرحمه الاحتشام
الاستحیاء بالاحترام معناه ان نفسی ما هیّأت شیئا من الاعمال
الصالحات لضیافة ضیف کریم نزل براسی ای ما تابت النفس عن ضلالها
القدیم ولم تعد من الرجوع الی الله تعالی قری الضیف الکریم دیمش
بعض شراح محتشم بصیغة الفاعل الاستحیاء مع الاحترام ای غیر مستحی
منی من نزوله براسی و عدم استحیاء الضیف فی نزوله دلیل علی کرمه
فی عادة العرب دیمش لکن درر مضیئه صاحب فاضل علیه الرحمه نك
اختیار و تقریری بو وجهله درکه قال والاحتشام یستعمل فی عرف العام
بمعنی العظمة والاحترام ای غیر متعظم فی نزوله وهذا المعنی انسب والمعنی
ان النفس الامارة بالسوء ضیعت خلاصة الاعمار فی الملاهی والمناهی
وما هیّأت شیئا من الافعال المستحسنة الجمیلة ولا اعدت عملا من الاعمال
المرغوبة الجلیلة مما تصلح لقری ضیف غیر متعظم ولا متکبر بل هو متواضع
نزل براسی من تواضعه ولطفه بلا تکبر وحاصله التأسف علی عدم استحیائه
من الشیب النازل بالرأس والتحسر علی عدم توقیره وتقویة زاد السفر
ظاهر معنای عبارت بیت نفس امارهم کبر و تعظمی یوق یعنی کبر ایتمیوب
کمال تواضعندن تنزل ایدوب باشمه نزول ایدن مسافر شیبك حسن
عملدن ضیافتنی حاضرلمدی یعنی نفس اماره بالسوء وعظ و نصیحت ایله

منقطع اولمازه و دخی کبر ایتمیوب هر یره تنزل ایدن یعنی جمله نک باشنه کلن
صاج صقال اغرمه سی مسافری باشمه نزول ایتدی اول مسافره فعل جمیلدن یعنی
نعم اعمال صالحه دن ضیافتنی حاضرلمدی دیمک مراد اوله بو معنی عند محتشم
عبارتنده اولان احتشام تعظم و تکبر معناسنه اولدیغی اوزره در لکن عربده
بر عادت وار بر کسنه نک خانه سنه اوطنمیوب صقلمیوب بی تکلف نزول ایدن
مسافر عندلرنده معتبر اولمغله اویله مسافره کریم اطلاق ایدرلر ایمش پس
محتشم استحیا معناسنه اولان احتشامدن اولورسه معنی تحقیق نفس امارم
باشمه نازل اولوب قونان مسافر کرمک اعمال جمیله دن ضیافتنی حاضرلمدی
دیمک اولور ایدی احتشام لفظنده تعظم یاخود استحیا معنالری اعتباریله ایکی
تقریر اولنان ایکی وجهله محصول معنای بیتک مآل خلاصه سی صاحبنک

جون کدبشی از رباطتن دکر معمور نیست   زاد راهی بر نمیداری ازین منزل جرا

بیعنی مفاد بخه پیر اولدم اختیار اولدوم صاج صقال اغردی ایام
انتقال دار بقا و سفر اخرت کورندی نفس امارم بو وقته اجون
عبادات و طاعاتدن بر شی حاضر ایتمدی یعنی اختیار اولدم
پیرلک کلدی جو کدی بر عمل صالحم یوق دیو تأسفی مفید اولور
فیه من البدیع مراعاة النظیر والاستعارة والتذییل فی التضمین

تخمیس

بو نفس ظالم ایدر هر اهانتی اجرا   اکرچه عزت ایله باشه قوندورا اما
مسافرک نه ایدر حق لایقن اجرا   ولا اعدت من الفعل الجمیل قری
ضیف الم براسی غیر محتشم

لو کنت اع مستفعلن لم انی فعلن ما او ق مستفعلن قره فعلن
کتمت سر مفاعلن رًا بدا فاعلن لی منه بال مستفعلن کتم فعلن

لَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ اَنِّیَ مَا اُوَقِّرُهُ   كَتَمْتُ سِرًّا بَدَا لِی مِنْهُ بِالْكَتَمِ

ذکر فی الجامی کلمة لو لانتفاء الثانی لانتفاء الاول وهذا لازم معناه فانها
موضوعة لتعلیق حصول امر فی الماضی بحصول امر اخر مقدر فیه فاذا
قلت لو جئتنی لاکرمتک فقد علقت حصول الاکرام فی الماضی بحصول
مجیء مقدر فیه فیلزم انتفاءهما معا بو محلده لو حرف شرطدر کنت
مع فاعله جمله سی اعرابدن محلی یوق فعل شرطدر • اعلم افعال قلوبدن
ایکی مفعوله تعدی ایدرکه اول مفعولین اصلندن مبتدا و خبر ایدی
کما ذکر فی النحو افعال القلوب ظننت علمت حسبت الی آخره تدخل علی الجملة
الاسمیة اعنی المبتدا والخبر لبیان ما یکون تلک الجملة عبارة عنه من ظن
او علم وقال البعض تدخل تلک الافعال علی الجملة الاسمیة لبیان الشیء
الذی تکون تلک الافعال مشتقة عنه یعنی علمت تدخل فی الجملة لاجل
بیان العلم وظننت لبیان الظن ولعل هذا احسن من الاول وتنصب
هذه الافعال جزئی الجملة الاسمیة المسند والمسند الیه علی انهما مفعولان
لها ومن خصایصها ابطال عملها اذا توسط بین مفعولیها او تأخرت
لاستقلال الجزئین الصالحین لان یکونا مبتدا وخبرا انتهی قوله انی
همزه نک فتحیله حروف مشبهه دندر • یا مبنی تقدیرا منصوب ان کلمه سنک
اسمیدر • ما نافیه در اوقره فعل مضارع نفس متکلمدر • توقیردن
تعظیم معناسنه در تحتنده مستتر ضمیر فاعلیدر ضمیر بارز متصل
مبنی محلا منصوب مفعولیدر • اوقره جمله سی جملۀ فعلیه محلا مرفوع
ان کلمه سنک خبریدر • ان مع خبرها جمله سی علمت فعلنک سادّ مسدّ
المفعولین محلا منصوب مفعولیدر علمت جمله سی محلا مرفوع کنت
فعلنک خبریدر • کتمت فعل و فاعلدر • کتم ستر و اخفا معناسنه در
کتمت الشیء کتما و کتمانا سترته دیکدر • سرا کلمه سی کتمت نک مفعولیدر
سر امر مخفی یه دیرلر بو محلده امر مخفی صاج و صقالده ظهور ایدن بعض

بیاض شعرلردرکه • اختیارلق مقدماتندندر شراح سرّاً مستوراً
معناسنه دردمیش بو معنا اوزره دخی مرادینه ظهور ایدن بیاض شعرلردرکه
اندن بردهٔ سواد ده مستور ایدی کتمت جملهسی محل یوق جواب شرطدر
جملهٔ شرطیّه لا محلّ لها من الاعراب جملهٔ مستأنفه در • بدالی ظهرلی دیمکدر
بدا فعل ماضیدر فاعلی ضمیر تحتنده مستتر سرّا کلمهسنه راجعدر جملهسی
سرّا کلمهسنک صفتیدر منه من حرف جردر ها ضمیر متصل مبنی
محلا مجرور بدا کلمهسنه متعلّقدر ضمیر بیت سابقده اولان ضیفه
یاخود شیبه راجعدر • والکتم فتحتین ایله نباتدن براوتدرکه بعض
شی ایله قارشدروب خضاب دیدکاری صقال بویاسی یاپارلر
اق صقال سیاه اولور • بالکتم کلمهسنده با حرف جردر مع المجرور
کتمت فعلنه متعلّقدر محصول معنای عبارت بیت اگر بن باشمه
نزول ایدن او مسافره توقیر واحترام ایتمیه حکمی بلیدم یعنی شیبک
حقّی ولایقی اولان توبه وعبادت ایله مراعاة ایتمیه حکمی بلیدم اندن
بکا ظاهر اولان سرّی یعنی امر مستوری که بیاض شعر لحیه درر •
خضاب ایله کتم واخفا ایدردم • لکن بلمدم ایتمدم یعنی توقیر ایتمیه حکمی
بلمدیکم ایچون مستور ایکن ظهوره گلن بیاضلری بویایوب سیاه
ایتمدم بویله ناسک طعن وعتابلرینه مبتلا اولدم که اوغلانجق
ایتمز ایدیکمی آق صقالله • منطوقنجه خلقک لسان حال ایله بره
اق صقالدن اوطانمز باق حمله ارتکاب ایدیکک الشلوه(?)
دیو عتاب وتحقیرلرینه مستحق اولدم دیمک اوله فیه من البدیع
الطباق فی کتمت سرّا بدالی والجناس المطلق فی کتمت بالکتم

تجنیس

بیاضه چیقدی ایشی عمرک عاقبت هر سو   آغردی لحیه ولی عبرت المدم سرمو

عتاب ایتمه بکا غافلم ایا حق گو   لو کنت اعلم انّی ما اوقّره
کتمت سرّا بدالی منه بالکتم

من لی برد مستفعلن دجا فعلن ح من غوا مستفعلن یتها فعلن
کما یرد مفاعلن ذجا فعلن ح الخیل با مستفعلن لجم فعلن

مَنْ لِی بِرَدِّ جِمَاحٍ مِنْ غَوَایَتِهَا   کَمَا یُرَدُّ جِمَاحُ الْخَیْلِ بِاللُّجُمِ

بو بیت نفسدن شکایتدرکه وعظ ونصیحت دکلمز نذیر موتدن خوف
ایتمز غوایت وضلالتده قالدی بیت یارب بره برار بولنور رحمت ایدرمی
یوخسه کونمز بویله ضلالتله کچرمی • فالبته انقیاد امر حقه وطاعاته
اقدام ایدر مدد رس ظهوری امیدیله ناظم علیه الرحمه تضرع وتمنی
واستعطافی مفید حرف استفهام گتوروب بیوررکه من لی بردّ
من حرف استفهام سکون اوزره مبنی محلا مرفوع مبتدا لی کلمهسنده
لام حرف جر یا متکلم تقدیرا مجرور مقدّر یضمن یاخود تکفل یاخود
یعاون مقولهسنه متعلّقدر • جار مع المجرور محلا مرفوع مرقوم مبتدانک
خبریدر • بردّ با حرف جردر فی معناسنهدر • ردّ کلمهسی با ایله مجرور
سالف الذکر محذوف یضمن ویعاون فعلنه متعلّقدر • ردّ ارجاع
واعاده معناسنهدر جماح کلمهسنه مضافدر جماح مصدردر •
مجتن(?) فرس صاحبنه انقیاد ایتمز سرکش اولوب گم المازلجام اوردورمز
حرون اولدقده عرب جمح الفرس راکبه جموحا وجماحا دیرلر اذا الی
منه وغلبه دیمشلر بو معنی جموح فرسده اولورسهدر اما جموح انسانده
اولورسه جمح الرجل اذا رکب هواه وعسر ردّه فهو جامح دیرلر •
بو مقامده ناظم اسم فاعل صیغهسیله گتورمیوب جماح لفظی
ایله گتوروب نفسی مصدر صیغهسیله توصیف ایدوب نفسدن
مصدر صیغهسیله تعبیری نفسک کمال مرتبه جماحت ایله اتصافنه

اشارت ایچوندر گویا نفس عین جماح اولمش رجل عدل کبی اولور
پس جماح جامح معناسنه اولوب جامح خرون و انقیاددن خارج
فرس معناسنه اولان لفظ جماحده استعارهٔ مصرحه واردر دیمشلر
زیرا بو بیتده مشبّه ذکر اولنمشدر که ذکر اولنان مشبّه بهدر
یعنی جامح دینک اولان جموح لفظی ناظم ذکر ایدوب تشبیه علاقه‌سی
سببیله نفس امّاره‌یی مراد اتمکله جماح لفظنده استعارهٔ مصرحه
بولنور گویا نفس امّاره‌یی جامحه که یعنی فرس سرکش و خرونه
تشبیه ایلدی مشبّه به اولان جماح که جامح معناسنه‌در ذکر ایلدی
مشبّه اولان نفسی مراد ایلدی مشبّه اولان نفسک ملایمندن لازمی
اولان غواییی جماحه اثبات ایلدی قرینهٔ استعاره‌در که جماح ایله
مراد نفسدر یوخسه فرس خرون مراد دکلدر زیرا غوایت وضلالت
نفسک لوازمندندر فرس ایله ضلالتک مناسبتی یوقدر نته‌کیم
فی الحمام قولی قرینهٔ استعاره‌در که رأیت اسدا فی الحمام مثالنده
اسد ایله مراد رجل شجاع ایمشدر زیرا حمامده اولمق رجلک ملایمیدر
ولوازمندندر یوخسه حمامده اولمق ایله اسدک مناسبتی یوقدر
بو مقامده نفسی فرسه تشبیه و خیل ایله تعبیردن ناظمک مرادی
نفسک مطیتک فارفق بها حدیث سعادتده نفسدن مطیّه ایله
تعبیر بیورلدیغنه تبرّکا دردیمشلر من غوایتها من حرف جردر
ابتدا غایت ایچوندر رد کلمه‌سنه متعلقدر غوایت ضمیره مضافدر
ضمیر مبنی تقدیرا مجرور مضاف الیهدر غوایت ترکیده ازغونلق
درکه فتحله مصدردر ضلالت معناسنه در غوی یغوی غوایة وغیا
اذا غوی وطغی دیرلر غوایت کلمه‌سنک مضاف الیهی اولان
ها ضمیری جماح کلمه‌سنه راجعدر ضمیر تأنیث کتورلدیکی جماح ایله

مراد

مراد مؤنث سماعی اولان نفس امّاره‌نک تأنیثنه بنادر نفسی
غوایتندن ردّک معناسی غوایت وضلالتدن سمت صلاحه صرف
وتحویلدر کما ندّ کاف مثل معناسنه محلا مجرور سالف الذکر ردّ
کلمه‌سنک صفتیدر یاخود محلا مرفوع مبتدا محذوف هو کلمه‌سنک
خبریدر تقدیری هو مثل ردّ الخیل دیمکدر مبتدا مع خبره کذلک مصرع اولده
اولان رد کلمه‌سنک صفتیدر ما مصدریه‌در تردّ فعل مضارع مجهولدر
جماح قائممقام فاعلیدر باللجم ضمّتین ایله در حرف جر تردّ کلمه‌سنه
متعلقدر حرف جر اولان با استعانت ایچوندر لجم لجامک جمعیدر لجام
ترکیده کم دیدکلری تیموردرکه ضبط ایچون خیلک اغزینه وضع ایدرلر
معروفدر لجام لفظ معربدر فارسیده لکامدر تعریب اولنمشدر
تعریب اولدر که لفظ عجمی‌نک بعض حروفنی مخرجده اول حرفه قریبی
اولان اخر حرفه مناسبة تبدیل ایدوب عربی قلمقدر عرب تعریبی
کندولره تکلمده تسهیل ایچون ایدرلر نته‌کیم لکام عجمیدر حرف کافی
مخرجده کندویه قریب جیمه تبدیل اولنمشدر نطق و تکلمده سهولت
هر قومک ترکیده سلیقه و الفت طبعنه منوطدر ظاهر معنای عبارت
بیت آه کیمدر او لکیم بن ایچون التزام ایدوب ضامن اوله‌یم جماحمی
یعنی خرونی و سرکش اولان انقیاددن خارج نفس امّاره‌می غوایتندن
رد ایلیه یعنی غوایت وضلالتدن دوندروب طریق هدایت وسلامته
رد وارجاع ایلیه نته‌کیم خیلک انقیاددن خارج خرون و سرکش
اوجدوم و یارباشی کبی مواضع مهلکه‌دن شاه راه مقصد وسلامته
لجام ایله ردّ وارجاع اولندیغی کبی یعنی آه کیمدر او ذات عالیقدر
صاحب همت معدن کرامت باکه غالب مطلق انقیاددن خارج
خرون و سرکش جماحمی یعنی نفسمی سلوک غیّا و معصیت وضلالتدن

سمت طریق مستقیمه هدایت وطاعت وسلامت رد وا عادهیه ضامن
اولوب همت والتزام ایلیه دیکدر نته کیم درة المضیئه ده فلفظ من
للاستفهام فیه معنی الاستعطاف والتضرع والتأسف علی حاله
وما فات منه من العبادة دیمیشدر ترکی تعبیرده مدّ آه تأسف وحزن
مقامنده استعمال اولنور اکه بناء ترکی تقریرده آه لفظیله تعبیر
اولندی معلوم اوله که بو بیت غرّاده اشارت واردرکه تزکیهٔ
نفس یالکز عقل ایله اولمیه زیرا نفس امّاره بالسوء دکمه حال
ایله سمت صلاحه وانابته کیتمز بهرحال بر مرشد کامل عزیزک همت
وعنایتنه احتیاج مقرردر دیوب اویله بر صاحب همته تحسّر وائی
تمنّی یه اشارت وتضرع ایله اظهار حزن وکند وحالنه
تأسف اوله بو معنارده ثابت مرحوم کوزل اظهار حزن وتأسف ایدر

یا الهی شکسته وزارم | کافر نفسده کرفتارم
بنی قول کبی نفس امّاره | قوللنور معصیتده همواره
جکدری هوسده منقه دهیم | دل مجرمله بر برانقه ده یم
نه بلادر بو انکرک قهری | نه دوکنمز خزینه در زهری

لکن شارح شیخ زاده علیه الرحمه تام شیخانه وادیبانه قتی اعلا بیان
حقیقت ایدر حیث قال یعنی من یضمن لی برد الجماح عن طریق
الغوایة الی سنن الصلاح کما یرد جماح الخیل عن الغیا فی مهلکه الی
طریق المقصد بلجامها وفی هذا البیت اشارة الی ان ریاضة النفوس
المعبّر عنها بالتزکیة اصل جمیع الفلاح کما قال الله تعالی قد افلح من زکیها
وهی لا تتیسر الا برائض عالم بقوانین الریاضة فائض علی الطالب سجال
الافاضة ولا تظنونّ ان تزکیة النفس تتیسر بطریق العقل کما ظنت
الفلاسفة وغیرهم من الجهال وشرعوا فی تزکیة نفوسهم بالریاضیات

والمجاهدات علی العمیا فوقعوا فی الشبهات والضلالات فانّ تزکیة
النفوس کمعالجة الابدان فکما لا یجوز للمریض استعمال الادویة الا بنظر
حاذق کذلک تزکیة النفوس لا تتیسر الا بنظر نبیّ او ولیّ وهذا احد
اسرار بعثة الانبیاء علیهم السلام ولهذا بعثهم الله تعالی لیزکوا بالعلاج
الشرایع نفس کل قنوط ویؤس قال الناظم رحمه الله تعالی یتمنی من یضمن له
بهذا الشان ویردّ جماحه عن غوایة الطغیان فالاستفهام للتمنی
والاستعطاف واظهار التأسف والاستعانة بکل احد انتهی
بعض شرّاح من کلمه سنی استفهام استبعاد ایچون ندر دیمیش نحو ده
التضرب زیدا وهو اخوک قبیلندن استفهام انکاری اولور بو صورتده
من لی بردّ کلمه سنده لام حرف جردر مقدّر یضمن لی ویکفل لی فعلنه
متعلقدر من یضمن لی دیک اولدقده معنی بنم ایچون جماحمی یعنی حرون
وسرکش بکا انقیاددن خارج نفس امّاره می غوایت وضلالتدن
سمت صلاح وهدایته صرف ورد ده کیم ضامن اولور یعنی کیم تکفّل
والتزام ایدر کیمک نه حاجتی بو بلیه تکفّل ایدر بو قدر دیک در
مصرع اول مصرع ثانی تالی اوزره نته کیم جماح خیل سرکش وحرون
لجام ایله صوب سلامته ردّ وصرف اولندیغی کبی بنم دخی جماحمی
ضلالتدن سمت صلاحه صرف ورد ده کیم تکفّل ایدر کیمسه تکفّل ایتمز تکفّل
ایدر ضامن اولور کمسه بو قدر دیکدر بعض شرّاح والغرض من الاستفهام
استبعاد ردّه الی الطریق القویم والمعنی ان ردّ النفوس عن المعاصی
لیس من طرق البشر وانّما هو شان القوی ذو القدرة عبارتیله
تفصیل ایدر لکن کبار شرّاحک مختاری مقدّما تفصیل اولنان معانی
لطیفه اولدیغی ظاهردر فیه من البدیع التکریر والاستعاره وحسن التعلیل

تخمیس

فتی اورایض خیل طریق فوز هدا   که اوردی خاک ضلاله بنی سمند هوا

رجای تربیهٔ نفس ایدوب دیدم آیا   من لی بردّ جماح من غوایتها

کما یردّ جماح الخیل باللجّم

فلا ترم مفاعلن بالمعا فاعلن صی کسر شه مستفعلن و تها فعلن

انّ الطعا مستفعلن م یقو فعلن وی شهوة النـ مستفعلن نهم فعلن

فَلَا تَرُمْ بِالْمَعَاصِی کَسْرَ شَهْوَتِهَا   اِنَّ الطَّعَامَ یُقَوِّی شَهْوَةَ النَّهِمِ

فلا ترمده فا شرطیهٔ در نته کیم ما سبقده شرحنده فانک اقسامی تفصیل اولنمش ایدی که معطوف علیه محذوف اولوب و شرطا اولورسه فا شرطیه دیرلر بو محلده دخی فلا ترم شرطا اولان محذوف معطوف علیه اوزرینه عطف اولنمشدر تقدیری اذا عرفت احوال النفس من الغوایة وعدم الانتعاظ فلا ترم اى فلا تطلب دیکدر شارح شیخ زاده والفا فصیح عن شرط محذوف یفهم ما سبق ای ان کنت عرفت ان النفس الامّارة حریصة علی السرور والقبایح فلا تطلب باستعانة المعاصی کسر شهوتها دیمشدر لا ترم فعل مضارع عدر نهی حاضردر رام یروم رومادیرلر روم طلبدر یقال رام اذا طلب بالمعاصی با استعانت ایچون حرف جردر لا ترم فعلنه متعلقدر لا ترم جمله سی محذوف اولان سابق الذکر شرطک جوابیدر معاصی معصیتک جمعیدر طاعتک خلافیدر درة المضیه صاحبی کوردی بو محلده شهوتها قرینه سیله معاصیدن مراد بطریق الکنایه طعامدر دیمش و معنای بیتی بر وجه آتی ذکر ایتمش نته کیم کلور کسر لفظا منصوب لا ترم فعلنک مفعولیدر کسر شیٔ قطع واجزاسنک بعضی سنی تفریق ایتمکدر امور محسوسه ده اولورامّا شهوت امور عقلیه دن اولمغله بو محلده کسر کلمه سی شهوتی ازاله وابطال معناسنده استعمال اولنمغله کسر لفظنده استعاره

مصرّحه واردر کویا ناظم شهوت نفسی ابطال ایتمکی شیٔ محسوسی قطع واجزاسنی تفریقه تشبیه ایلدی بعده تفرقه اجزایه موضوع اولان کسر لفظنی ذکر ایلدی ابطال شهوت مراد ایلدی شهوة لفظنی نفسک ضمیرینه اضافت قرینهٔ استعاره دره شهوتها ده اولان ضمیر نفسه کیدر شهوت ضمیره مضافدر ضمیر مبنی محلا مجرور شهوت کلمه سنک مضاف الیهیدر ایمدی شارح مشار الیهک معاصی لفظنده بطریق الکنایه مرادی طعامدر دیدیکنه کوره شویله تقریر ایتمش که والمعنی فلا تطلب بالطعام الکثیر کسر شهوت النفس الامّارة بالسوء لان الطعام یقوّی شهوة الاکول فیتقوّی علی المعاصی ویعرض عن الاخلاص دبو معنا ویرمشدر قوله کسر لفظا منصوب لا ترم فعلنک مفعولیدر کسردن مراد ما سبقده تفصیل اولندیغی اوزره بطریق الاستعارة ابطال وازاله در شهوتها کسرک مضاف الیهیدر شهوت نفسک برشیٔ اکمال شوقله طلبنه دیرلر ضمیر نفسه راجعدر شهوتک مضاف الیهیدر ان الطعام انّ بالکسر حروف مشبهه دندر الطعام الف لام عهد ذهنیدر طعام ان کلمه سنک اسمیدر یقوّی تقویتدندر قوی ایدر زیاده ایدر دیکدر تقوّی فعل مضارع فاعلی تحتنده ضمیر طعامه راجعدر شهوت مفعولیدر جمله سی انّ کلمه سنک خبریدر ان مع خبره جمله سی جملهٔ تعلیلیه در یعنی مصرع ثانی مفهومی مصرع اولده اولان ولا ترم نهینک علتیدر که کویا ارسال مثل قبیلندندر زیرا مصرع ثانیده اولان طعام لفظنده کنایه یوقدر بلکه طعام کندو معناسنده مستعمل اولمغله ارسال مثلدر النهم شهوت کلمه سنک مضاف الیهیدر نهم فتح نون و کسر ها ایله ذات مع الصفة ایله تعبیر اولنان صفة مشبهه در نهم اکول اولان کمسنه در معلوم اوله که بو مصرعده مذکور اولان کرک طعام و کرک نهم

لفظلری معنای حقیقتلرنده مستعملدر ظاهرا کنایه واستعاره وتشبیهدن
سنه بوقدر لکن ارسال مثل طریقه سیله مصرع ثانیده مذکور طعامی
لذآت نفسانیه دن اولان عیش وعشرت وصفا وغیرها مشتهیات
النفسه ضمنا تشبیه چیقدیغی کبی نفسی دخی نهم اولان اکوله تشبیه
ضمنی ومعنوی چیقار بو ارسال مثل بین الشعرا غایت مقبول ومشهوردر
حتی صائبک اکثرا اشعاری ارسال مثل ایله در محصول معنای بیت
نفسک شدت واشتها ایله ایسته دیکی عیش وعشرت واقبال وذوق
وصفا ومال وغیرها من امثالها جمیع مشتهیاتنی کندودن دریغ
ایتمیه یم ویره یم اولکه نفس اماره یه شبع تام کلوب منهیاتدن اولان
لذائذ مذکوره دن تبری واستنکاف ایده دیوب بو معنایی طلب
وامید ایتمه که اکول اولان ذاتک طعام اشتهاسنی ارتروب
اشتهاسنه قوت ویرور کسر وابطال نزده قالدی دیک اوله بو بیت
دلارادن منفهم اولان فائده بودر که انسان نظم نابی

کیمی کوردمسه حکومتکده جاه اوزره دولتندن کورینورا ولدخی اکراه اوزره
بو املخانه عالمده کورلمشمی عجب کیمسه نک نائل کام اولدیغی دلخواه اوزره

نالیجه نه مرتبه ده جاه ودولت وعیش وصفا ایله عمر کچورسه ینه
کشی دنیاده کام الوب ودفع ارزو ایده مز وایتدم دیه مزدیلر
دخی ریاء سویلره بلکه شوق وامال بوما فیوما زیاده اولدیغی چوقا
آدمده مشاهد دره لذائذ دنیاه ومزخرفات ماسوایه نفس اماره
اکول آدم کبی طویمیور وبر حال ایله انلردن غنی وشبع حاصل
اولمیوره مکر سر توحید وسیر وسلوک ایله وهمت مرشد کامل ایله
تصفیهٔ قلب میسر اولوب حب ماسوادن مهما امکن تخلیص کریبان جان
ناتوان میسر اوله فیه من البدیع المقابلة فی کسر شهوتها وحسن التعلیل

تخمیس

تخمیس

طوریمی نفس حریص ایله نعمتک احیا ضیافت اولسه اکر مطلبیله صبح ومسا
ندکلو چکسک کاصد سماط یغما فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها
ان الطعام یقوی شهوة النهم

والنفس کالط مستفعلن طفل ان فاعلن تهمله شب مستفعلن ب علی فعلن
حب الرضا مستفعلن ع وان فعلن تفطمه ین مستفعلن فطم فعلن

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ اِنْ تُهْمِلْهُ شَبَّ عَلَى حُبِّ الرِّضَاعِ وَاِنْ تَفْطِمْهُ يَنْفَطِمِ

واو عاطفه در النفس مبتدا کالطفل محذوفه متعلق خبر بدره جمله سی
بیت سابقده اولان الطعام اوزرینه معطوفدر الف لام عهد خارجیدر
بو محلده نفسدن مراد بیت سابقده واقع شهوتها ضمیرنک مرجعی
اولان معهود نفس اماره در فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها وان النفس
کالطفل ان تهمله الخ تقدیرنده اولوب بیت سابقده اولان مصرع
اوله تذییل واتمام مقوله سی احوال نفسی بیان اولور بلکه مصرع اولک
بو دخی علتی اولور بعض شراح واو استینافیه در النفس کلمه سنده
اولان الف لام جنس ایچوندره النفس مبتدادر کالطفل خبر بدره
مبتدا مع خبره جمله سی جملهٔ استینافیه در که نفسک حال وشاننی
برکونه دخی بیانه شروع وابتدادر دیمش معلوم اولکه بو محللرده
مبحوث عنه اولان قنغی نفسدر بلمک موقوف علیه مقوله سی ولمعله
بیانی بو وجهله درکه نفس انسانیه نک ترقیسی اعتباریله درت مقامی
واردر مقام اماره کما قال الله سبحانه ان النفس لامارة بالسوء
مقام اللوامیه کقوله تعالی ولا اقسم بالنفس اللوامة مقام الملهمیة
قوله تعالی ونفس وما سویها فالهمها فجورها وتقویها مقام المطمئنة
کقوله تعالی یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک ایدی ما تقدمدن برو

ذکر اولنان نفسدن مراد اماره‌دیده قلان نفس امارة بالسوءدر قوله
ان تهمله ان حرف شرط تهمل فعل مضارع مخاطب فاعلی مخاطبه
راجع ضمیر مستتر انت در ضمیر بارز متصل که هادر تقدیرا منصوب
مفعولیدر ضمیر طفله راجعدر تهمل جمله‌سی فعل شرطدر ایدی فعل شرط
جزای شرط جمله‌سی جملهٔ شرطیه اعرابدن محلی منصوب طفل کلمه‌سندن
حالدر یاخود سؤال مقدره جواب اولان جملهٔ استینافیه‌در یعنی
نفس طفل کبیدر دیدکده سؤال کلدیکه وجه شبه نه‌در نه شیده
طفله بکزر جواب ان تهمله الخ جملهٔ استینافیه اولوب وجه شبهی
بیان اولور تهمل اهمالدندر اهمال ترک معناسنه‌در شب کبر
معناسنه‌در فعل ماضیدر تحتنده فاعل ضمیری طفله راجعدر
جمله‌سی جزاء شرطدر بعض شراح شب بمعنی کبر فقال اشب الغلام
یشب بالکسر شبا وشبوبا کبر لازم ومتعدی دیمش وان قولیده
الشباب شینک فتحیله شابک جمعیدر یکیتلک معناسنه‌ده کلور
الشاب یکیت دیمکدر الشبیبه شینک فتحی ویانک کسریله یکیتلک
معناسنه‌در شاب کبی یقال شب من الباب الثانی شبابا وشبیبة
دیمش ایدی بو معناره نظرا قصیده‌ده شب مجهول صیغه‌سیدر المغفله
شب علی حب الرضاع عبارتنک معناسی رضاعک محبتنده یکیتلنور
یعنی یکیت اولور کیدر رضاعدن ایرلمز دیک اولور اصل شب کلمه‌سنک
معناسی بودر لکن شارح مشار الیه شب معناسنه لازم کلن کبر
معناسنه‌در دیدیکی اصل شب کلمه‌سنک لازم معناسیله تفسیر
اولور زیرا طفل سن شبابه وصولنده بهر حال بیومکدن خالی
اولمغله بیومک لازم کلور علی حب حرف جر شب فعلنه متعلقدر
مفعولیدر یاخود مقدره متعلق اولوب شب فعلنک فاعلندن

حالدر تقدیری حال کونه حریصا علی حب الرضاع دیمک اولور حب
شیئه میل ومحبتدر رضاع رضع یرضع رضاعا سمع یسمع سماعا کبی
مصدردر رضاع ثدیدن یعنی ممه‌دن شرب لبنه دررلر الرضاع والرضیع
الولد الذی یرضع امه یمص ثدیها دررلر ان تفطمه فطمندر فطام
الصبی فصاله عن امه یقال فطمت الام ولدها فصلته عن الرضاع در
بو مقامده فطم چوجغی ممه‌دن کسمکدر فطیم صبیدر جمعی فطم دربرر
ایله سرر کبی ان حرف شرطدر تفطمه فعل مضارع مخاطبدر فاعلی انت
ضمیریدر مفعولی متصل اولان ضمیر بارزدر جمله‌سی فعل شرط ینفطم
فعل مضارع فاعلی ضمیر تحتنده مستتر طفله راجعدر جمله‌سی جزاء شرطدر
فعل شرط جزاء شرط جمله‌سی جملهٔ شرطیه ان تهمله اوزرینه معطوفدر
محصول معنای بیت بو فالده‌در که برشیئه اعتبار ایدوب میل ایله محبت
ومواظبت ایتمکه واندن ینه منقطع اولوب تبریده نفس طفل کبیدر
انی سن اعتبار ومیل ومحبت ایتدیکی شیده ترک واهمال ایتمه
زیرا طفل اکر حالنه ترک واهمال ایدرسن محبت رضاع اوزره کبیر اولور
یعنی کبیر ایکن دخی ممه امر یاخود رضاعک محبتنده یکیتلنور یعنی یکیت
اولور کیدر ینه ممه امر واکر رضاعدن فطم وقطع ایدرسن منفطم
اولور یعنی کسر سن ممه‌دن کسلور خلاصهٔ معنی ایا طالب حق
بو نفس امارهٔ بالسوءک معاصی ولذات ومشتهیاتنه مساعده ایله
شهوتنی کسر وابطال ایده‌رم طلبنده وامیدنده اولمه بلکه تزکیه
ومجاهده ایله انی سن مشتهیاتدن فطم وقطعه سعی ایله که نفس طفل
کبیدر اکر طفلی اهمال ایدوب رضاعده ترک ایدرسن علی محبت الرضاع
شاب اولور یعنی شاب اولور کیدر ممه‌نک اوستنه دوشن چوجوق کبی
رضاعه محبت اوزره اولوب ایرلماز یاخود علی محبة الرضاع کبیر اولور

يعني بيوركيدر رضاعي سوب ايلمان اما ارضاعده ترك ايتميوب
طفل ممه دن كسرسن كسيلور نفس بويله در مألوفات طبيعيه سي
اولان لذات كاذبات منهيه دن صرف ايدرسن منصرف اولور
نفوز بالسعادات واكر اهمال ايدوب حالنه بيوب نه بيكره يابوبن
ديوب قطع ومنع ايتمزسن فسادات وضلالتده انهماكده قالور
نجات متصور اولماز وفيه من البديع التشبيه والمقابلة بين تهمله
وتفطمه والرضاع والفطام والجناس المضارع بين شب وحب
والمشتق بين تفطمه وينفطم ومراعات النظير بين الطفل والرضاع وينفطم
وحسن البيان والتعليل والسهولة وتمكين القافية والتقسيم قال الطفل
ليس له غير هذين القسمين اما الاهمال واما الفطام والانسجام والابداع

تخميس

تلذذ ايله راس خطيئه دن اصلا — همينه نيتي توش ايچره كبير المش زيبا
كوكل لذا لذا يجنده قوقالمسون زيرا — والنفس كالطفل ان تهمله شب على
حب الرضاع وان تفطمه ينفطم

فاصرف هوا مستفعلن هاو حا فاعلن وزان تولى مستفعلن ليه فعلن
ان الهوا مستفعلن ما تولى فاعلن لي يصم او مستفعلن يصم فعلن

فَاصْرِفْ هَوَاهَا وَحَاذِرْ اَنْ تُوَلِّيَهُ — اِنَّ الْهَوَى مَا تَوَلَّى يُصْمِ اَوْ يَصِمِ

فا شرطيه در فاصرف صرفدن منع معناسنه در فعل وفاعل جمله سي شرط
محذوفه جوابدر تقديري نفس امارهنك حال وشانيني بيلديكسه ونه كونه
اولديغني اكلدكسه انك هواسني صرف ايله ديكيدر ياخود فاصرف
جمله سي بيت مقدمده مذكور لازم اوزرينه عطفا بجوندر هوى
تقديرا منصوب فاصرف فعلنك مفعوليدر ها ضمير منفصل مبني
محلا مجرور هوانك مضاف اليهيدر جمله سي لازم اوزرينه معطوفدر

هوا

هوا ميل النفس الى خلاف الشرع الشريف ديمشلر شيخ زاده هوا عرفده
مصلحتدن خارج عاقبتي محمود اولميوب وخيم اولان امره اطلاق ايدرلر
ديمشدر حاذر احذر معناسنه در حذر ايله ديكيدر يحاذرون امرده قاعده
دركه امر حاضر فعل مضارع مجزوم لفظي اوزره جاريدر اكر فعل مضارعك
حرف مضارعتدن صكره كلن حرفي متحرك اولورسه امر حاضرنده حرف
مضارعت ساقط اولوب باقي مجزوم اولديغي حالده امر حاضر اولور
يفرح فعلندن حرف مضارعت ساقط فرح مجزوما امر حاضر اولور كذلك
يحاذرون قاعدهٔ مزبوره ايله حاذر كلور واكر حرف مضارعتدن صكره
كلن حرف ساكن اولسه حرف مضارعت حذف اولنوب يرينه الف
وصل كتوريلوب آخري اسكان اولنور يضرب دن اضرب علم يعلم دن
اعلم كلور بو محلده حاذر فعل وفاعل در حذر معناسنه امر حاضردر
مبالغه بابندن اولان مفاعله دن ولمبالغه زياده حذر ومبالغه ايله

احترازا ايله ديك اولور ان المفاعلة اذا لم يكن للمشاركة تكون للمبالغة
حاذر جمله سي جمله سابقه اولان اصرفا اوزرينه معطوفدر ان توليه
ان مصدريه در توليه فعل مضارع مخاطبدر ان ايله منصوب در فاعلي
انت ضمير بدر تولي قبول ولايت معناسنه در زيرا تفعل بابي مطاوعه
ايجون كلور شارح زادة المصنفه فهو بمعنى قبول الولاية لانه لمطاوعة
التولية ديمشلر تولي كلمه سي ايكي مفعوله تعدي ايتمكله مفعول اولي
ضمير بارز متصل مبنيدر محلا منصوب مفعوليدر توليتك مفعول
ثانيسي محذوف عليك در تقديري ان توليه عليك ديك اولور
يعني نفسك هواسني كندو اوزريكه والي قلمقدن حذر ايله ديك اولور
قال الصرفيون ان باب التفعل يجي للدلالة على اصل الفعل نحو توسده
اي اتخذه وساده تولي كلمه سي قبول ولايت معناسنه كلور زيرا تفعل

بابی کاهی مطاوعة اجون استعمال اولنور شارح درّه فهو بمعنی قبول الولایة
لانه لمطاوعة الولایة دیمیشدر نته کیم بعض شرّاح حاذران یجعل الهوی
والیاً وسلطاً علیک دیمیشدر یاخود انک ولایتنی قبول اتمکدن حذر ایله
دیکدر ان تولیه جمله سی حاذرک مفعولیدر تولیه کلمه سنک شرحنده
شیخ زاده علیه الرحمه بیوررکه ولاه العمل ای قلده حذف المفعول لقصد
التعمیم مع الاختصار او من قبیل تنزیل المتعدی منزلة اللازم ای یجعله
ذا ولایة وضمیر تولیه للهوی وتولی الامر تقلده والتزمه وصار والیاً
علیه دیمیشدر وان قولیده الولایة کسر له برشئنک صاحبی اولمق
التولیة بوزن التربیه برکسنه یی برایشه والی قلمق یقال ولاه الامیر
عمل کذا یعنی فلان عمله ای عامل قیلدی التولی فتحتینده ولامک کسریله
وتشدیدیله برعملی عهده سنه المق یقال تولی العمل ای قلده سیبویه ایتدی
ولایة فتحله مصدر کسرله اسمدر امارة ونقابة کبی دیمش ابهدی ان تولیه
تولیه دن ماخوذدرکه تولیه اعطاء الولایة والامارة درلر مثلا طرف
سلطانیدن برکسنه برمملکته والی یاخود حاکم الشرع نصب اولنسه
اول کسنه یه ولایت ویرلمش دیرلر لکن عرفده اکر حاکم الشرع نصب اولنسه
ایسه مولی تعیین اولنمش دیرلر اکر اول بلده یه امیر یعنی پاشا وامثالی
نصب اولندی ایسه والی نصب اولنمشدر دیرلر واکر اول مولی تعیین اولنان
ملا کندو طرفندن اول مملکتده بریسی استخلاف ایدوب یعنی نائب نصب
ایدرسه اره یه لقدرده اولدیغی کبی اول نائبه خلافة سولی دیرلر حتی
نائبلر امضالرنده المولیخلافة یازدقلرینک معناسی بودر شارح حنفی
بوکونه تفصیل ایدرکه والتولیه قد یستعمل بمعنی وهی حینئذ بمعنی الاعراض
والفرار وجاء بمعنی الاستقبال ومنه قوله ولکل وجهة هو مولیها
ای مستقبلها وبهذا المعنی یتعدی بالی وبمعنی تقلید الامر یقال ولاه العمل

ای قلده

ای قلده ایاه وبهذا المعنی یتعدی بنفسه الی مفعولین وقد یستعمل بعلی
بمعنی الحکومة یقال تولی علیه بمعنی حکم علیه ومنه الولی والوالی قال الله تعالی
انما ولیکم الله ورسوله والذین امنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة
وهم راکعون وهو ح لازم ولعله یکون مضمنا معنی الاستیلاء فانه متعد
بعلی قال الشاعر ان هو مستولیا علی احد الا علی حزبه المفانة لیس قوله
ان الهوی ان بالکسر حروف مشبهه دندر الهوی الف لام عهد خارجیدر
هوی تقدیرا منصوب اسم اندر ما تولی ما اسمدر شرطیة در ان شرطیه
معناسنه در ان تولی دیکدر کندودن صکره ایکی فعلی جزم ایدر تولی
فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری هوایه راجعدر جمله سی محلا مجزوم
فعل شرطدر تولی فعلنک مفعولی محذوف ضمیردر ای ما تولاه دیکدر
یصم رفع یا وکسر صاد وسکون میم ایله فعل مضارعدر افعال بابندن
اصماد دندر اصلنده یصمی ایدی علامة جزم اجون یا دوشمشدر اخرنک
سقوطی ایله مجزومدر فاعلی تحتنده ضمیر کذلک هوایه راجعدر ه
مفعولی حرف شرطا اولان ما کلمه سیدر یصم جمله سی محلا مجزوم جزاء
شرطدر فعل شرط جزاء شرط جمله سی جمله شرطیة محلا مرفوع ان کلمه سنک
خبریدر ان مع خبرها جمله سی مصرع اولده اولان اصرف وحاذردن
جمله تعلیلیة در واقعده هلاک ورسوای اولمق تمام هوای نفسدن
موجب احتراز وعلت صرفدر بو اعراب درة المضیة صاحبنک تحقیقیدر
لکن شیخ زاده علیه الرحمه ما اسم موصولدر ما یه راجع ضمیر محذوفدر
ما تولاه تقدیرنده در یاخود دائمه در ما دام تولاه دیکدر دیمش شارح
مصنفک ما تولیه ما هذه اما شرطیة ای الهوی ان تولی ای صار والیا یصم
او بمعنی ما دام دیمش شرطیة اولورسه معناسی اکر هوای نفس اوزرکه حاکم
اولورسه یصم هلاک ایدر دیک اولور وجه ثانی اوزره معنا هوای نفس ما دامکه

اوزریکه حاکم اوله یصم دیک اولور. یصم یقتل ویهلک معناسنه در یقال
اصم الصید اذا قتله فی مکانه دن مأخوذ در دیمشلر یصم یانک ضمی وصادک
کسریله در صحاحده یقال اصمت الصید اذا رمیته وقتلته وانت تراه قید
ایتمشدر. او یصم یعد وزننده بفتح الیا وکسر الصاد والمیم. سابق
یصم اوزرینه معطوفدر معطوف علیهه اعرابده مطابقت ایچون یصم
فعلنک آخری مجزوم اولمق لازم ایکن مکسور کلدیکی ضرورة وزن ایچوندر
یصم کلمه سی عیب کتورر دیکدر. وصمه یصمه صمة وصما اذا عابه وکسر
وقطع دیمشلر. ترکی تعبیرجه کسوب بچمک یعنی تعییب وفصل ایتمک
اما بعض آخر شراح یصم بفتح الیا من الوصم وهو الاسقام من السقم
فان الهوی اذا تولی علی النفس تقتلها او یسقمها معناسنه ذاهب
اولمش محصول معنای عبارت بیت نفس اماره یی هواسندن صرف
ومنع ایله واوزریکه ای والی قلمقدن حذر ایله تحقیق اول هوای نفس
اکر تولی ایدرسه یعنی والی وآمر اولورسه سکا یصم اهلاک ایدر او یصم
یا معیب ورسوای عالم ایدر دیک اوله خلاصه معنای بیت طفل رضاع
وقطع وفصامه نه کونه مستعد ایسه نفس دخی عبادات وطاعات
حقه وکذلک فسق وفجور وضلالته اولیه مستعد در ایدی سن نفسنک
هواسی صرف ایله هوای نفسی کندوکه والی وامر ایتمکدن مبالغه ایله
حذر ایله زیرا هوای نفس سکا تولی ایدرسه یعنی اکر اوزریکه والی وآمر
اولورسه یا اهلاک ایدر یا معیب ورسوای عالم وذلیل ایدر بو ابیاتک سندن
بزدن البته خلو یوقدر. جمعنده منافات ولمعلمه هم اهلاک
وهم معیب ورذیل ایتمکدن دخی مانع یوق سالف الذکر ایکی مصیبتک
ایکیسی دخی اصابت ایتمک ممکندر وفیه من البدیع التکریر
من هواها والهوی وجناس الاشتقاق فی تولیه وتولی

وجناس

وجناس التحریف بین یصم ویصم والمقابلة بین صرف الهوی وتولیه

تخمیس

ویر رضا بوسنی حکم ظالم بدخو — که اوله حاکم ملک دلک بر اسکی عدو
نه در بو نفس خبیثه بو رتبه تکبو — فاصرف هواها وحاذر ان تولیه
ان الهوی ما تولی یصم او یصم

وراعها مفاعلن وهی فی ال مستفعلن اعمال سا مستفعلن ئمة فعلن
وان هی اس مفاعلن تحلت ال فاعلن مرعی فلا مستفعلن تسم فعلن

وَرَاعِهَا وَهِیَ فِی الْاَعْمَالِ سَائِمَةٌ — وَاِنْ هِیَ اسْتَحْلَتِ الْمَرْعَی فَلَا تُسِمِ

واو عاطفه در راعها جمله سی بیت سابقده حاذر فعلنه معطوفدر
راعی براعی دن راعها امر حاضر در. مراعات وحفظ ایت دیمشلر فاعلی
ضمیر تحتنده انت مخاطب عامه راجعدر ها ضمیر تقدیرا منصوب نفسه
راجع مفعولیدر قال الجوهری یقال الحمار یراعی الحمر ای یرعی معها
وان قولنده الرعایه والی ولایتنی ضبط ایتمک یقال رعی الامیر رعیته
رعایة برکمسه نک حرمتن صاقلمغه دیرلر دیمش ایدی راعها رعایتدن
امر حاضر در یوخسه رعیا دن امر دکلدر. زیرا رعیادن امر ارع کلور
راع کلمز کذلک وان قولنده الرعی رانک فتحیله وعینک سکونیله
مصدر اوتلمق معناسنه در یقال رعیت الابل ارعاها رعیا ورعی
اوتلمغه دخی دیرلر. یقال رعی البعیر الکلا بنفسه رعیا غیره حماده درلر
انتهی وهی واو حالیه در هی ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر.
فی الاعمال جار مع المجرور سائمة کلمه سنه متعلقدر. حصر ایچون تقدیم
اولنمشدر. سائمة لفظا مرفوع مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی
راعهاده اولان مفعول ضمیرندن حالدر ها ضمیری تقدیرا منصوب
راع کلمه سنک مفعولیدر نفسه راجعدر وان قولنده السائمة یانک

کسر ایله یابانده اوتلیان طوار المسوّمه میمک ضمّی واوک فتحی وتشدیدیله
کودیلن اتلر ومنه قوله تعالى والخیل المسوّمة دیمش بعض شرّاح بو بیتک
معناسنده دیمشدر که وراعها من المراعات بمعنى الحفظ شبّه الاعمال
بالعشب فی النفع استعارة مکنیّة واثبات الرعی والسوم لها تخییل
وفی ضمیر النفس استعارة مکنیّه واثبات الاستحلا تخییل والمعنى الزم
محافظة نفسک وراعها فی حال اشتغالها بالاعمال الصالحات وامنعها
حین وجدت المرعى حلوا لذیذا فان رعیتها فی صالحات الاعمال ومهذبات
الاخلاق فراعها وارفق بها واحفظها عن الاعمال الصالحات وعلیک
بواطن الامور وایاک وظواهرها فان العسل المسموم حلو لذیذ
ظاهرا وسمّ قاتل باطنا شارح فاضل شیخ زاده علیه الرحمه فمعنى البیت
راع النفس فی اشتغالها بالاعمال عما هو مفسد من الریاء والعجب
والغفلة والضلالة وان عدت النفس بعض التطوّعات حلوا واعتادت
به والفت فاجتهد فی ان تقطع نفسک عنها واشتغل بما هو اشق
علیها لان اعتبار العبارة انما هو بامتیازها عن العادة ولان البلوغ
الى قاصیة الکمال فی ارتکاب مشقة النفس دیو معنی ویردی فاما
بر معنای لطیف ملاحظه سی ممکندر که ناظم علیه الرحمه مصرع اولده
سائمه کلمه سنده حرف تشبیهی حذف ایدوب کالسائمه دیمک مراد
ایدر یا خود رجل عدل قبیلندن نفس سائمه در مراد ایدر یعنی نفسی
یابانده بلا راعی اوتلیان طواره تشبیه ایتمشدر بوندن مقصودی
دیمکدر که یابانده بلا حافظ وراعی اوتلیان طوار یعنی سائمه سقوط
وهلاکی مظنون اولان یوکسک یرلرده اوچورملقدن ومضر بلکه مسموم
اولان اعشاب وکلادن تناول ایتمکدن وبو مقوله مهالکدن حفظ
وحراست ومرعای قدیمه سلامته سوق ایدر راعیه اولمدیغی صورتده

قضادن خالی اولمیوب کیده رک تلف وهلاک اولمق مقرردر نفس
دخی بو سائمه کبیدر حفظ وحراسته محتاجدر سن دخی اعمال صالحه سنده
مفسداتدن وریادن حفظ ایله رعایت ایله معناسی اوله قوله وان
واو عاطفه در ان شرط ایچوندر هی ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر
ضمیر نفسه راجعدر استحلت فعل ماضی مؤنث غائبه در تحتنده فاعل
ضمیری نفسه راجعدر جمله سی فعل شرطدر استحلت اصلندن استحولت
ایدی واو حرف علت الفه بعد القلب التقاء ساکنینی دفع ایچون
الف حذف اولنمشدر استفعال بابی وجدان ایچون کلور کما قالوا
ولاصابة الشیء على صفة نحو استعظمته ای وجدته عظیما نته کیم بعض
شرّاح وان وجدت النفس المرعى حلوا فلا رعها کما یقال استحلی الشیء
وجده حلوا دیمش المرعى تقدیرا منصوب استحلت فعلنک مفعولیدر
مرعى ترکیده دخی مستعملدر که فلان قریه نک مرعاسیدر دیرلر ما
حیوانات رعی اولنان یرلردر بعضیلر مرعادن مراد علف وکلا مقوله سی
اوتلردر که ذکر محل اراده حال قبیلندندر دیمش فلا تسم فا جزائیه در
زیرا قاعده در که جزا شرط نهی اولسه یا خود امر یا جمله اسمیه یا فعل
ماضی اولسه جزایه فانک دخولی واجب اولور فلا تسم نهی حاضردر
رعیدن نهی در رعی ایتمه دیکدر بو مقامده نهیه لازم کلن منع معناسنده
کنایه مستعملدر که منع ایله دیکدر مع فاعله جمله سی جزاء شرطدر
شراح من سامت الماشیة سام یسوم سوما ای رعت واسامها
اذا اخرجها للرعی دیمش ایدی بالام تفصیل اولندیغی اوزره حرف تشبیهی
حذف فله نفسی یابانده کزوب کندو کندویه اوتلیان حیوانه تشبیه ومرعادن
مراد بطریق الاستعارة المصرحه اعمال اولدیغی اعتباریله ولا تسم کلمه سی
لازم اولان منع معناسندن کنایه اولمق اوزره مصرع اولک ابتدا

عبارت معناسی بعده خلاصۀ تمام مفهومی تقریری بو وجهله در
سن نفسی رعایت وحفظ وحراست ایله نفس اعمالده سائمه اولدیغی حالده
دیمکدر معنای عبارت بودر لکن تمام مقصود بو وجهله تقریر اولنورکه
اول اعمال ایله مراد اعمال صالحه اولدیغی شارح شیخ زاده نک بالاعمال
مفسد من الریا الخ قولی بالا ده سبقت ایلدی ایدی دیمکدرکه نفس اعمال
صالحه صورتنده ایدیکی اعمالنده سائمه در یعنی بیابانده کندو کندویه
بلا راع ولا حافظ اوتلیان طوارکبیدرکه مثلا اعمال صالحه دیو ایلدیکی
اعمالدن نمازنده سهو وخطا ونیجه مفسدات ایله افساد صلوة ایدر
کذلک مثلا خلقک ظلما مالن الوب وقف وخیرات ایتمک مراد ایدر
وریا ایله نیجه عبادت ولحن وخطا ایله قران کریمی تلاوت کذا وکذا
بو مثللو نیجه اعمال صالحه ایدرم صانوب معصیة مستغرق اولور
سن انی رعی ایله یعنی او مقوله مفسدات وریا وموجب معصیت
اولان اعمالدن حفظ ایله اکه رعایت ایله که فویل للمصلین الذین هم
عن صلاتهم ساهون تهدید وریا نیدر ورب تال یلعنه القرآن
حدیث شریف بنویدر ریا شرک خفی وظلم عباده متوقف اوقافدن
نه خیر اولور دیو بو مقوله عمللردن سن انی حفظ وحراست وضبط
واگاه ایتمک ایله محافظه ایله مصرع ثانی نفس مرعای حلو بولورسه
یعنی او مقوله اعمال کندویه طتلو کلورسه اوتلمه دن منع ایله دیمک اوله
جونکه مرعادن مراد بطریق الاستعاره اعمال ایدی یعنی او مقوله صورتا
عبادت اما حقیقة جهل ومعصیت بلکه شرک خفی اولان اعمالده اگر
نفس حلاوت ولذت بولورسه سن انی منع ایله که عبادت دیو الفت
ومداومت ایتمسیله غریق سیئات ومعصیت اولمیه ناظمک فی الاعمال
قولنده مرادی ذکر اولندیغی اوزره ظاهرا عمل صالح حقیقتده معصیت

اولان

اولان اعمال اولدیغی راعها کلمه سیله رعایت ومحافظه ایله دیو امر ایلدیکندن
ظاهر ومستفاددر زیرا نفسی اعمال صالحه ده حفظ وضبط وحراستک
معناسی اولمدیغی کبی مصرع ثانیده فلا تسم عبارتیله اعمال صالحه دن نهی
هیچ جائز دکلدر ایدی فی الاعمال قولنده اولان اعمال ایله مراد ضبط وحراسته
ورعایت واحتیاطه محتاج اولان اعمال اولمیش که راعها قولیله ناظم امر
ایلدی بو مقوله اعمال بهر حال اعمال سیئه اولور دیمک ظاهر عبارتدر
بو بیت صعب المسالک شرحنده بعضیلر دخی یعنی علیک بمراعات النفس
فانها مطیتک وارفق بها اذا کانت راعیة فی ریاض الاعمال الصالحات
وان وجدت النفس المرعی حلوا فلا ترعها وعالجها بالتکالیف
الشاقة لئلا تعتاد بالتنعم المفضی الی الکسالة والمؤدی الی البطالة
دیمشدر فاختر ما شئت من المعانی وفیه من البدیع جناس الاشتقاق
بین سائمة وتسم وراعها والمرعی ورد العجز علی الصدر فیهما
ولذا لم یات براعیة مکان سائمة ومراعاة النظیر بین سائمة والمرعی

کَمْ حَسَّنَتْ مستفعلن لَذَّةً فاعلن لِلْمَرْءِ قَا مستفعلن تِلَةً فعلن
مِنْ حَیْثُ لَمْ مستفعلن یَدْرِ اَنْ فاعلن نَ السَّمَّ فِی الدْ مستفعلن دَسَمِ فعلن

کَمْ حَسَّنَتْ لَذَّةً لِلْمَرْءِ قَاتِلَةً — مِنْ حَیْثُ لَمْ یَدْرِ اَنَّ السَّمَّ فِی الدَّسَمِ

کم حسنت اولا کم کلمه سنک استفهامیه وخبریه ایکی قسم اولدیغی تحقیق
وهر برینک معناسی اخردن تفریق وکرکی کبی معنالرینی واعرابنی ذکر
وتفصیله محتاج اولمغله شیخ زاده علیه الرحمه نک تفسیر بیضاوی حاشیه سنده
سورۀ بقره ده بالمناسبه تحریری نقل وبو کونه ذکر اولنور که حیث قال
لفظة کم استفهامیه واخباریة تدلان علی عدد معدود فالاستفهامیة
کنایة عن عدد مبهم عند المتکلم معلوم فی ظنه عند المخاطب والخبریة
لعدد مبهم عند المخاطب وربما یعرفه المتکلم ومعناه التکثیر واما المعدود

فهو مجهول عند المخاطب فی الاستفهامیة والخبریة فلهذا احتاج کل
منهما الی ممیز یبین المعدود ممیز الاستفهامیة منصوب مفرد لانه
العدد وممیز الخبریة مجرور باضافتها الیه ویجوز ان یکون ممیز المجرور
مفردا للتکثیر ویجوز ان یکون جمعا لانها کنایة عن العدد الکثیر انتهی
معلوم اوله که کم کلمه سی ایکی قسمدر اولکی استفهامیه درکه انکله عددن
سؤال اولنور ممیزی منصوب اولور مثلا کم رجلا عندک دیمک عدد
رجلدن سؤالدر ایکنجی کم خبریه درکه جامی مرحوم کثیرا ایله تعبیر ایدر
ممیزی مجرور اولور • نحو کم رجل یذهب الی الجهاد یعنی چوق آدم
سفره کیدر غزا ایدر کلور و نحو قوله تعالی کم من فئة قلیلة غلبت
فئة کثیرة • بونلرده عدددن سؤالک اصلا ملایمتی یوقدر ایدی
معنالری معلوم اولدیسه کلهلم اعرابنه قال ملا جامی فکم الاستفهامیة
المتضمنة معنی الاستفهام ممیزها الذی یدفع الابهام عن جنس
المسئول عنه منصوب علی التمییز مفرد وکم الخبریة فممیزها مجرور
بالاضافة یکون مفردا تارة نحو کم رجل عندک ومجموع اخری تقول
کم رجال عندک وتدخل من فی ممیز کم الاستفهامیة والخبریة تقول
کم من رجل ضربت وقوله تعالی کم من قریة اهلکناها وکل من کم الاستفهامیة
والخبریة یقع منصوبا ومجرورا ومرفوعا دیمشدر بونک قاعده سی
بودرکه اکر کم کلمه سند نصکره کندویه که ممیزینه راجع ضمیری مشتمل اولمیان
فعل یاخود شبه فعل مذکور اولورسه یعنی کندودنصکره فعل مذکور
اوله • لکن ضمیر مذکوردن عاری اوله کما قال رحمه الله کل واحد من کم
الاستفهامیة والخبریة یکون بعده فعل او شبه فعل غیر مشتغل عنه
بضمیره یکون منصوبا معمولا علی حسب هذا الفعل وعمله لایکون
الا بحسب الممیز وذلک انک تقول کم یوما ضربت فکم منصوب

على الظرفية

علی الظرفیة مع اقتضاء الفعل ان یکون کم مفعولا به او مفعولا مطلقا
وغیر ذلک من المنصوبات فتعیینه لاحد المنصوبات انما هو بحسب الممیز
یعنی کم سکون اوزره مبنی محلا منصوب اولوب کندودنصکره مذکور
فعل معهودک علی حسب هذا الفعل معمولی اولور • بونک معناسی بودرکه
کمک ممیزی اول فعلک نه کونه معمولی اولمق اقتضا ایدرسه کم اول
فعلک اوکونه معمولی اولور • مثلا فعل معهودکمک ممیزلی معناده
کندویه مفعول به اتیمک اقتضا ایلسه کم او فعلک مفعول بهی اولور
نحو کم رجلا ضربت مثالنده فعل غیر مشتغل بضمیره که ضربت کلمه سیدر
کم لفظنک ممیزی اولان رجل کلمه سی معناده کندویه مفعول به اولمغی
اقتضا ایدر پس کم سکون اوزره مبنی محلا منصوب ضربت فعلنک
مفعولی اولور • رجلا لفظا منصوب کمک ممیزیدر دینور واکر فعل
مذکور اول ممیزی کندویه ظرف اولمقلغی اقتضا ایلسه • نحو کم یوما
ضربت مثالنده کم محلا منصوب ضربت فعلنک ظرفیدر یوما کمک
ممیزیدر • واکر مفعول مطلق اولماسنی بحسب المعنی اقتضا ایدرسه
کم ضربة ضربت کبی که کم منصوب المحل ضربت فعلنک مفعول مطلقی اولور
ضربة کمک ممیزیدر • زیرا فعل معهود بو مثالده کم کلمه سنک ممیزی اولان
ضربة لفظنک کندویه بحسب المعنی مفعول مطلق اولمغی اقتضا ایتمکله
کم کلمه سی ضربت فعلنک مفعول مطلقیدر دینولدی ایدی بو مثاللر
کم استفهامیه نک مثاللریدر اما کم خبریه یه مثال کم رجل ملکت قولنده
ملکت فعلی رجل کلمه سنی بحسب المعنی مفعول به اولمغی اقتضا ایدر پس
کم سکون اوزره مبنی ملکت نک مفعول بهیدر رجل لفظا مجرور کم
خبریه نک ممیزیدر • ونحو کم ضربة ضربت فی المفعول المطلق ایدی کم
کلمه سنک تقدیرا منصوب اولمه سنک صورتی بودر اما کم کلمه سنک صورة

وقوع جرّی کم مطلقا حرف جرّک مدخولی اولورسه یاخود مضاف
الیه اولورسه کم تقدیرا مجرور اولور کما قال رحمه الله کل واحد من کم
الاستفهامیّة والخبریّة وقع قبله حرف جر نحو بکم درهما اشتریت
فی الاستفهامیة او بکم رجل مررت فی الخبریّة او مضاف نحو غلام
کم رجلا ضربت وعبد کم رجل اشتریت فمجرور بحرف الجرّ او الاضافة
مثال اوّلده کم حرف جر ایله محلا مجرور واشتریت فعلنه متعلقدر
جار مع المجرور محلّا منصوب مفعول بهدر درهما کمک ممیزیدر
مثال ثانی اولان صورت اضافتده غلام ضربت فعلنک مفعولیدر
مضافدر کم کلمه سنه کم تقدیرا مجرور غلام کلمه سنک مضاف الیه در
رجلا ممیزیدر ایدی بو مذکورات کم کلمه سنک منصوب ومجرور اولمه سنک
صورتیدر فامّا مرفوع اولمه سنک صورلی سالف الذکر ایکی صورتک
رفعی عندنده در کما قال رحمه الله والّا فمرفوع ای ان لم یکن بعد کم
فعل غیر مشتغل عنه بضمیره ولا ما قبله حرف جر او مضاف فمرفوع
قال المتوسط قوله والّا مرفوع اشارة الی مواضع کونها مرفوعین
ومعناه ان لم یکن بعده فعل غیر مشتغل عنه بشئ اخر ولا قبله
حرف جر ولا اسم مضاف فکم مرفوع فی ذلک المواضع بانه مبتدا
ان لم یکن ظرفا نحو کم رجلا اخوتک وکم رجل قام وخبر مبتدا ان کان
ظرفا نحو کم یوما سیرک ویعلم کونه ظرفا بالممیز فان کان الممیز
ظرفا کان کم ظرفا والّا فلا انتهی ایدی خلاصه ما ذکر بودرکه صورت
اولاده کم منصوب اولوب ممیزی کاه مذکور وکاه محذوف اولور
کندیدن صکره ذکر اولنان فعلک معمولیدر کما ذکرنا صورت ثانیه
کم حرف جر یاخود اضافت ایله مجرور اولمسیدر صورت ثالثه
کم کلمه سی مبتدا وما بعده خبر یاخود بالعکس مقدم خبر مؤخر مبتدا اولور

مرفوع

مرفوع اولمسیدر مصنف ابن حاجب علیه الرحمه نک کل واحد من کم
الاستفهامیة والخبریّة یقع منصوبا ومجرورا ومرفوعا دیدیکی اشبو صور
ثلاثه در ایدی بو محلده کم خبریّه در کثیرا اما معناسنه در ممیزی محذوف
مرّة کلمه سیدر قوله حسنت تفعیل بابندن فعل ماضی مؤنث غائبه در
تحتنده فاعل ضمیری نفسه راجعدر کرچه حسنت کمدن صکره مذکور
فعلدر لکن کمک ممیزی اولان مرّة کلمه سنه راجع ضمیر ایله مشغول ان کان
بعده فعل غیر مشتغل عنه بضمیره صادق اولوب ممیزی اولان
محذوف مرّة کندودن صکره مذکور سالف الذکر حسنت فعلنک
مفعولی اولمق اقتضا ایتمکله کم سکون اوزره مبنی محلا منصوب
ما بعدنده مذکور غیر مشتغل بضمیره اولان حسنت فعلنک مفعولیدر
واکر محذوف دیدیکمز ممیز تحسینا تقدیر اولنورسه اول ممیز فعل
مذکورک مفعول مطلقی اولمق اقتضا ایتمکله کم کلمه سی بو صورتده
محلا منصوب حسنت فعلنک مفعول مطلقی اولور شیخ زاده
محذوف اولان ممیزی حرف جر ایله تقدیر ایدوب وکم منصوب المحل
بالظرفیة ای کثیرا من المرّات حسنت دمیشدر حسنت دیمک
کوزل کوسترر دیکدر دمیشلر قوله لذّة لذّت الملک مقابلیدر
کذلک مایلندّ به اولان شیئه دخی اطلاق ایدرلر طعام لذیذ
معناسنه اولور للمرء حسنت فعلنه متعلقدر مرء ترکیده کشی
تعبیر ایدرلر فارسیده مرد در قائله کلمه سی لذّة کلمه سنک صفتیدر
من حیث من حرف جر در حیث ظرف مکاندر جهة معناسنه
استعمال اولنور من جهة العلم دیمک اولور وکاهی تعلیل ایچون
استعمال اولنور من اجل عدم العلم معناسنی مفید اولور لم یدر
فعل مضارع مجزومدر دری یدری درایة ودریا دیرلر اذا علم دمیشلر

اصلی درمی یدرِی رَمی یَرْمِی کبی واَمّا المضارع فی الناقص فیسکن اللام
فی الرّفع ویسقط فی الجزم قاعده سیله یدری یا ساکن قلندی • بعده
حرف جازم ایله یا حذف اولندی لم یدر اولدی لم یدر فعل مضارع
فاعلی تحتنده ضمیر مرّ الکلمه سنه راجعدر لم یدر جمله سی حیث کلمه سنک
مضاف الیهیدر • انّ السّم ان حروف مشبهه دندر • السّمّ اسمیدر
سم زهردر • فی الدّسم حرف جار کائن محذوفنه متعلّق ان کلمه سنک
خبریدر • انّ مع خبره جمله سی لم یدر فعلنک مفعولیدر • اکر لم یدر لم یعرف
معناسنه اولورسه امّا اکر لم یدر ایکی مفعوله تعدیه ایدن افعال قلوبدن
لم یعلم معناسنه اولورسه جملهٔ مذکوره یعنی ان مع خبره جمله سی سادّ
مسدّ المفعولین لم یدر فعلنک مفعولیدر • زیرا لم یدری کلمه سی افعال
قلوبدن ایکی مفعوله تعدیه ایدن لم یعلم معناسنه در دسم وان قولیده
الدّسم فتحتین ایله جرویش یاغیدر دیو تصریح ایدر • جرویش ترکیده
اَتْ یاغیدر بعض شرّاحک دسم مایلتذ به النفس وتیشوق الیهدن
مجازدر دیدیکی تاییدایدرکه اَتْ یاغی بین العرب اطعمهٔ لذیذه دن
اوله ایدی محصول معنای بیتی بیانده شرّاحک تقریری بووجهدرکه
بعض شارح زینت النفس لذّة للمرء وهی لیست بلذّة وانّما یصیر
سببا لهلاکها فی الدّارین من جهة ان المرء لایدری انّ السّم فی الدّسم
فتا کله فاذاهی سم دیمشدر درّة المضیئة صاحبی بویله تقریر ایدرکه
والمعنی انّ النّفس الامّارة بالسوء لغایة رغبتها فی استیفاء اللذّات
وفرط محبّتها لنیل الشهوات لم تلتفت الی حقیقة الحال ولم تتوجّه
الی المآل فکثیرا من المرات حسنت وزیّنت لذّة بحسب الظاهر وهو
سمّ قاتل فی الباطن لعدم درایتها انّ فی الدسم سمّا قاتلا دیدی •
شارح فاضل شیخ زاده علیه الرحمه بو بیت بیت سابقک مصرع

تانیسندن

تانیسندن استفهامدر • یعنی مصرع ثانیسندن نشئات ایدن سؤاله جوابدر
کویا ناظم مصرع ثانیده اکر نفس برعاددن لذّت آلورسه سن ای رغیدن
منع ایله دیدکده بر سؤال کلورکه چونکه رغیدن لذّت المش قورعی ایلیون
بنجون فلا تسم دیوب رغیدن منع ایدرسن دیدکلرنده • جواب نفس
لذّت آلوب حلاوت بولدی غندن منع شوملاحظه ایله درکه • نفس
جوق کرّه اشیانه لذّت قاتله یی استحسان ایدر کوزل کوسترر • حال بوکه
اشیانک تحسینی سَمْ طعام لذیذ ایچنده اولدیغنی • بلمدیکی جهتندندر • یاخود
بلمدیکی ایچوندر دیک اوله ثنه کیم شارح حنفی علیه الرحمه بیورر من حیث
امّا یتعلّق لمحذوف اوبقاتله اوحسّنت والمعنی حال کون ذلک
التحسین اوالقتل حاصلا من جهة عدم ادراکه کذا الاجل کذا وقال
الشارح المصنّف فکم هذه امّا استفهامیة والاستفهام للتجهیل
ای انت لاتعرف کید النفس فانّها تحسن ما یهلک ایاک وممیّزها محذوف
ای کم مرّة اوخبریه ای کثیر من المرات المعنی کم زیّنت النفس لذّة للمرء
بحسب الصورة وهی لیست بلذّة فی الحقیقة بل هی تصیر سببا لهلاکها
من جهة انّه لایدری انّ السّم فی الدّسم فیاکله فیهلکه فیه من البدیع
الجناس المطرّف بین السّم والدسم وهو مازاد احد رکنیه علی الاخر بحرف فی اوّله
کما ان المذیل مازاد علی الاخر بحرف فی الاخر وتسمیة بالمطرّف ماهو علیه
القوم وهو احسن من تسمیته بالناقص ومراعات النظیر بین الدّسم
وقاتله وبین لذّة والدّسم • وحسن التعلیل فی قوله من حیث لم یدر
واخش الدّسا مستفعلن یس من فعلن جوع ومن مستفعلن شبع فعلن
فربّ مح مستفعلن مصة فعلن شرّ من الت مستفعلن تهم فعلن
وَاخْشَ الدَّسَایسَ مِنْ جُوعٍ وَمِنْ شَبَعٍ   فَرُبَّ مَخْمَصَةٍ شَرٌّ مِنَ التُّخَمِ
واخش قولی راعها اوزرینه معطوفدر خشی یخشی دن واخش امر حاضر در

خوف ایله دیمکدر ٭ دسایس مفعولیدر بعضیلر نزع حافضیت اوزره
منصوبدر ٭ من دسایسها دیمکدر دیمش ٭ دسایس دسیسه نک جمعیدر
خدعه و مکر وکزلو فتنه معناسنه در حقیقتده مراد افات نفسدر ٭
بعض شراح وهی الفتنة الخفیة التی لا یطلع علیه کل احد من دست
الشئ فی التراب اخفیته قال الله تعالی وقد خاب من دسیها ای اخفاها
فی الصدور ٭ دیو تفصیل اتمش الف لام جنس ایجون در علی اعتقام
شامل مطلقا جنس دسیسه مراد اولور ٭ من جوع جار مجرور دسایسه
متعلقدر یاخود مقدر کائن کلمه سنه متعلق اولوب دسایسک
صفتیدر جاع یجوع جوعا فهو جایع کلور آجلق معناسنه در ومن شبع
من جوع اوزرینه معطوفدر ٭ بکسر الشین وفتحها شبع یشبع شبعا
وشبعا علم بابندن مصدردر شبع جوعک ضدیدر من شبع کلمه سنده
اولان حرف جر اعاده اولندیغی جوع وشبع دن هر بری مستقلا منشأ
افات اولوب ٭ هر برندن احتراز وخشیت اتمکه تنبیه ایجوندر منشأ
افات اولمقده ایکیسنک جمعنه حاجت یوقدر دیمک اولور دسایس
جوع یعنی جوعدن اولان دسایس سوء خلق وحدة وغضب وسوء
الاعتقاد بالله تعالی وحدوث الکلال فی العبادات والملال وعلة
الدق والزبول والامراض والخیالات الباطلة الفلسفیه وغیرهادر
بعضیلر افات الناشیه من الجوع تضر بالقلب والروح والدین
دیمشلر اما دسایس الشبع قسوة قلب وغفلت وکسل وکرانی
وثقلت وضیق قلب وغلبه شهوت ومغلوبیت لنفس الاماره
واطفاء نور قلب وارتفاع یقین وسوء ظن وسوء اعتقاد وغیر
ذلک دیمشلر ٭ بونلر جمله افات جوع وشبعدندر فرب فا تعلیلیه در
جوعدن خوف وخشیت اتمک ایله ایلدکی امرک علتیدر رب کلمه سی

عند البصریین نکره یه داخل اولور ٭ واول مدخولی اولان نکره یا مفرد ایله
یا جمع ایله صفتلنور واول نکره موصوفه ده عامل اولان فعل غالبا محذوف
فعل ماضیدر که حرف جر اولان رب اول فعل محذوفه متعلق اولور ٭
اول فعله جواب رب دیرلر فرب مخمصة وجدتها تقدیرنده در بعض
شراح رب زائده در مخمصة لفظا مرفوع مبتدادر شر خبریدر لحسبک
درهم قبیلندندر دیمشلر اما کوفیون عندنده رب اسمدر کم کلمه سی کبی
تقدیرا مرفوع مبتدادر ٭ شر خبریدر مخمصة مضاف الیهیدر ٭ ای کثیر
من المخمصة شر من التخم تقدیرنده در ٭ بو قولده کلفت اولمغله مختار
بودر دیمشلر مخمصة مصدردر مسغبة وزننده شدة جوعدر یقال خمص
خمص بطنه اذا التصق علی ظهره بعض شراح مخمصة نهایة الجوع الذی
بعده الموت ولهذا اباح الله تعالی المحرمات فی تلک الحالة دیمش ناظم
جوعی شدة ایله قید وتوصیفی ایلدیکی شر شدة جوعده در ٭ زیرا
جوع قلیلده شر یوقدر افات الناشیه من الجوع المفرط هو یضر
بالقلب والروح والدین دیمشلر ٭ معلوم اوله که ناظم جوعک بیاننه
فرب مخمصة ایله مبادرت ایلدی اما شبعک بیاننه تعرض اتمدی
یعنی جوعدن خوف واحترازیله امر ایلدیکنک علتنی بیان ایلدی
شبعک دسایسنک واندن احترازک علتنی بیان اتمدی که
شبعک دسایس ومضرتی ظاهردر اما جوعک مضرتی ودسایسی
خفیدر ٭ زیرا جوع شعار صالحیندندر ٭ وفی الجوع الحکمة والعلم دیمشلر
الجوع نور والشبع نار ٭ بیورلمش وبالجمله کبار اولیاء اللهک
جوع ایله اتصافلری مشهوردر ٭ کذا وکذا ظاهر اولان جوعک اثار
حسنه سیدر اما دسایسی مخفی اولمغله جوع مطلقا مقبول دیمکدن
اولوب محل خوف وحذر اولمق مظنه سنی دفعه محتاج اولمغله

ناظم قربت مخمصة قولی ایله جوعک علت احترازو خشیتنی بیان مبادرت
ایلدی زیرا جوعک آفات ودساییسی مخفیدر • اما شبعک آفات
ودسایسی اکثر من ان یحصی ظاهر وآشکار اولمغله اندن خوف
واحترازه علت بیانینه حاجت یوقدر فی الحقیقه دسایس وآفات
ومخاطرات ومهالکک مبدأی اکثریا شبع اوله کلمشدر حتی بعض
شراح افراط ایدوب قیل لو سئل اهل القبور ما سبب اجالکم لقالوا
جمیعا التخمة دیمش بطنک عدوک ضروب امثالندندر • شر اسم
فعل تفضیلدر • شراح یقال فلان شر الناس ولا یقال اشر الناس
دیمشلر • یعنی فعل تفضیل المبدء آنضروز ننده اولور • اعتراضنه
جوابدر • شر لفظا مرفوع مبتداء محذوفک خبریدر • ای هی شر دیمک
اولور مبتدا مع خبره جمله سی مخمصة کلمه سنک صفتیدر • من التخم
من حرف جر التخم مجرور بهادر • شر کلمه سنه متعلقدر • التخم کلمه سنده
ایکی احتمال واردر اولکی کلمه نک جمعی اولان کلم کبی تخمه نک جمعی اولمق
ایکنجی تخم اصلندن تخمة در کلمة کبی مفرددر ضرورة وزن ایچون تا
حذف اولنمشدر • تخم اولک ضمی ثانینک فتحی ایله در کذلک مفردی
اولان تخمة دخی اولک ضمی ثانینک فتحیله در • تخم وخمه نه مأخوذدر
تانک اصلی واودر تکلمة کبی وخم هواده اولان تعفن سوء مزاجدر
دیمشلر • واقعده هوای وخیم مشهوردر تخمه کثرة اکل وفرط امتلادن
حاصل علل معدیة دن مخاطره لی علة مهلکه نک اسمیدر بو نظم
بدیعده بین الجوع والشبع والمخمصة والتخم مطابقت اولمغله صنایع
بدیعیه دن صنعت تطبیق بولنمق ممکندر بیتک خلاصه معناسنده
بعض شراح دیمشکه والمعنی کن خائفا من الافات الناشئة من الجوع
ومن الشبع ولا تکن زاعما ان الجوع علی الاطلاق جید حسن فان کثیرا

من المجاعات

من المجاعات بمراتب شر من الشبع التام المفضی الی المرض او الموت
درة المضیئة صاحبی خلاصه معنایی بو صورتده تقریر ایدرکه والمعنی
ایها الطالب احترز عن حیوانیة نفسک فی جمیع الاحوال ولا تغتر بالجوع
والشبع فان للنفس فیهما مکرا وکیدا خفیا لا تطلع علیه فتزل
قدمک بعد ثبوتها • وقل اللهم ثبت قدمی علی الصراط المستقیم •
معنای عبارت بیت جوع وشبعدن حاصل اولان حیله دن یعنی
نفسک جوع وشبعدن حاصله اولان حیله وفتنه سندن خوف
وخشیت ایله زیرا چوق جوع مفرط واردرکه تخمه دن زیاده شردر
یعنی قبیح بولورسک یعنی همان جوعدر دیوب محسنات ظاهره سنه
نظر ایدوب دسایس وآفات خفیه سندن ایمین اولمه شبعدن
خوف ایتدیکک کبی جوعدن دخی زیاده خوف واحتراز ایله •
زیرا نیجه جوع مفرط واردرکه امراض مهلکه دن اولان تخمه دن
زیاده شر وقبیحدر دیمک اولنده اوله وفیه من البدیع الطباق
بین الجوع والشبع والمخمصه والتخم ومراعاة النظیر

واستفرغ الد مستفعلن دمع من فاعلن عین قدام مستفعلن تلت فعلن
من المحا مفاعلن رم وال فعلن زم حمیة الن مستفعلن ندم فعلن
وَاسْتَفْرِغِ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِ امْتَلَأَتْ   مِنَ الْمَحَارِمِ وَالْزَمْ حِمْيَةَ النَّدَمِ

واو عاطفه واخش اوزرینه معطوفدر • استفرغ استفعال بابندن
امر حاضردر • تخلیه وتفریغدن افرغ معناسنه در • الدمع فعل امرک
مفعولیدر کوزیاشیدر من عین جار مع المجرور استفرغ فعلنه متعلقدر
یاخود محذوفه متعلق اولوب دمعک صفتیدر تنوین تحقیر ایچوندر
محارمه نظر ایله مملو اولان عین حقیره شایسته در دیکه اشارتدر
قد امتلأت قد تحقیق ایچوندر • امتلأت فعل ماضی مؤنثدر افتعال

بابندندر فاعلی هی ضمیری عینه راجعدر عین مؤنث سماعیدر مثلا
فراغک ضدیدر طولدی مملوا ولدی دیکدر من المحارم من ابتدائیه در
لام جنس ایچوندر محارم حرام معناسنه اولان محرمک جمعیدر حتی
نکاحی صحیح اولمیوب حرام اولان اقربایه ذی رحم محرم درلر قاضی
عضد امتلاء ودمعدن مراد کثرت ذنوبدر دیمش یعنی عینک حرام
ایله ممتلی اولماسنک تکثیر ذنوب ومعصیت لازمیدر زیرا عین
یا محرمانه نظر ایدر معصیتله مملوا ولور یاخود سایر موجب معصیت
اولان علایق وماسوایه ومشتهیات نفسه نظر ایدر بیت
هوای نفسمه باری نکاهم اولمشدر بو یتر بینه بکا کندو تیر کشمدندر
منطوقنجه او نظر عین جهتندن ارتکاب معصیت سببیله عین
نه قدر محارم ایله مملوا ولورسه مصیت وکناهی دخی اول قدر کثیر
اولمق لازم کلور بو لزوم ایله مراد امتناع انفکاک معناسنه لزوم
منطقی دکلدر بلکه مجازا تک اولان لزوم عربیدر ایدی ملزوم اولان
امتلاء عینی ذکر ایدوب لازمی اولان ذنوب ومعصیتی لزوم علاقه سیله
اراده مجاز مرسل اولور دیمش کنایه یه ذاهب اولمدیغنک سببی
کنایه ده معنای حقیقی یی اراده ایتمک ممکن اولمق شرطدر بو محلده
ایسه عینک حقیقه محارم ایله مملوا اولمه سی متصور دخی دکلدر نته کیم
کثیر الرماد کثرت مسافردن اقتضا ایتمکله مضیف دیمکدر کنایه در
لکن اول مضیف اولان شخصک حقیقتده مطبخنده رماد کثیر
اولمق محال دکلدر اما مجازده قرینه مانعه وار در معنای حقیقی یی
اراده ممکن دکلدر ایدی کنایه ایله مجاز بو جهتدن فرق اولنور والزم
درد نجی بابندندر ثبوت وعدم انفصال معناسنه اولان لزمدن
امر حاضردر ملازمت ایله ایرلمه دیکدر واو عاطفه ایله واستفرغ اوزرینه

معطوفدر

معطوفدر الزمت الشئ الزمه لزوما اذالم یفارقه دیمشلر حمیة الندم
بکسرة الحاء المهملة وسکون المیم احتما واحترازدر رمی یرمی کبی حمی
یحمی حمیا وحمایة وحمی المریض مما یضره منعه منه دیمشلر والندم بتحریک
الدال الندامه من ندم علی فعل ندما من باب الثانی وان قولیده الندم
پشیمان اولمق دیمش حمیه لفظی ندم کلمه سنه مضافدر واضافت
بیانیه در زیرا مضاف الیهی مضافه حمل صحیحدر الاحتماء الذی
هو الندم دینک صحیحدر کذلک اضافت بمعنی مندر دیمشلر یعنی
ندامتدن اقتضا ایدن احتما واحترازدر یوخسه مصلحة اولان احتما
دکل دیک اولمغله معنای لطیف اولور مثلا شرب خمر کندونک
علتنه مضر اولان کمسنه علتنک تزایدندن خوف مصلحتی ایچون
شرابدن حمیه واحتراز ایتمه سی مصلحة حمیه در یوخسه توبه
وندامتدن ناشی حمیه دکلدر نته کیم شیخ زاده علیه الرحمه والحمیة
الاحتماء واضافتها الی الندم اما بیانیه ای الاحتماء الذی هو الندم
وان یکون بمعنی من ای الاحتماء الحاصل من الندم والناشی منه لا الناشی
من مصلحة دیمشدر بو قوله شارح مصنفک اعتراض ایلمش بقوله
وذهب بعض الشارحین الی ان هذه الاضافة اما بیانیه واما
بمعنی من ای الاحتماء الناشی من الندم وهو الندم لا الناشی من مصلحة
دنیویة وهو غلط فاحش لان المسطور فی النحو ان الاضافة البیانیة
هی التی بمعنی من وکلامه غلط من جهة انه زعم ان الاضافة البیانیة
قسیمة للذی بمعنی من دیوب شارح تحریره بو وجهله اعتراض ایدر
لکن جواب بو وجهله ممکندر که شیخ زاده رحمه الله تصویر معناده
الاحتماء الذی هو الندم دیوب بلا واسطه کلمه من حمل اولندیغی بیان
ایدر کذلک من واسطه سیله دخی حمل ممکندر دیوب بو مقامده

ایکی طریق ایله تعبیر ممکن اولدیغی الاحتماء الحاصل من الندم دیمکله افاده
مراد ایدر * بو مناسبتله قواعد اضافتی ذکر و بیانه عاجز انه بو وجهله ابتدا
اولنورکه قال مولانا جامی علیه الرحمة الباری والمضاف الیه کل اسم
حقیقة او حکما یشتمل المحل التی یضاف الیها ینسب الیه شیء بواسطة
حرف جر لفظا او تقدیرا کما فی مررت بزید او تقدیرا حال کون ذلک
المقدر مرادا من حیث العمل بابقاء اثره وهو الجر نحو غلام زید وخاتم فضة
وضرب الیوم بخلاف قمت یوم الجمعة فانه وان نسب الیه القیام بالحرف
المقدر وهو فی لکنه غیر مراد اذ لو ارید لانجر والاضافة اما معنویة ای
منسوبة الی المعنی لانها تفید معنی فی المضاف تعریفا او تخصیصا ولفظیة
ای منسوبة الی اللفظ فقط دون المعنی لعدم سرایتها الیها قال فی المتوسط
الاضافة المعنویة علی ثلثة اقسام لان المضاف الیه ان لم یکن جنس المضاف
ولا ظرف المضاف کانت الاضافة بمعنی اللام وان کان المضاف الیه
جنس المضاف بمعنی انه یصدق علیه انه ماخوذ منه قال السید ای المضاف
الیه صادق علی المضاف کانت الاضافة بمعنی من وان کان المضاف
الیه ظرف المضاف نحو ضرب الیوم کانت الاضافة بمعنی فی والحاصل
ان المضاف الیه اما مباین للمضاف وح ان کان ظرفا له فالاضافة
بمعنی فی والا فهی بمعنی اللام واما مساو او اعم مطلقا فالاضافة ممتنعة
واما اخص من وجه فان کان المضاف الیه اصلا للمضاف فالاضافة
بمعنی من والا فهی ایضا بمعنی اللام واعلم انه لا یلزم فیما هو بمعنی اللام
ان یصح التصریح بها بل یکفی افادة الاختصاص الذی هو مدلول اللفظ
فولک یوم الاحد وعلم الفقه وشجرة الاراک بمعنی اللام ولا یصلح اظهار اللام
فیه وبهذا الاصل ترفع الاشکال عن کثیر من مواد الاضافة اللامیة والاضافة
بمعنی فی قلیل فی استعمالاتهم وتفید الاضافة المعنویة تعریف المضاف

مع المضاف

مع المضاف الیه المعرفة وتفید تخصیص المضاف مع المضاف الیه النکرة
نحو غلام رجل فان التخصیص تقلیل الشرکا ولا شک ان الغلام قبل اضافته
الی رجل کان شریکا بین غلام رجل وغلام امراة فبالاضافة تخصص
بولندن صکره اضافة معنویه ایله لفظیه نک وتعریف واقسامک حفظ
وضبطی ایچون خلاصه سی بو وجهله درکه مضاف صفات اولورسه معمولنه
مضاف اولورسه ضارب زید حسن الوجه کبی اضافت لفظیه اولور
بو ویله اولمازسه اضافت معنویه اولور یعنی مضاف صفت اولمازسه
خاتم فضة غلام زید کبی یاخود صفة اولمش لکن معمولنه مضاف اولممش
مصارع مصر وکریم البلد وفرید العصر کبی بو ایکی صورتده اضافة معنویه
اولور بو اضافة معنویه ده مضاف الیه مضافک ظرفی اولورسه
بینهما ده تباین اولوب اضافت بمعنی فی اولور ضرب الیوم کبی ای ضرب
واقع فی الیوم واکر مضاف الیه مضافه مباین اولورسه یاخود مضافدن
اخص مطلق اولورسه یاخود اعم من وجه اولورسه لکن مضافک اصلی
اولمازسه بو اوچ صورتده اضافة بمعنی لام اولور غلام زید علم الفقه
کبی فضة خاتم کبی واکر مضاف الیه مضافدن اعم من وجه اولورسه لکن
مضاف الیه مضافک اصلی اولورسه اضافة بمعنی من اولوب اضافة
بیانیه اولور اکر بو صورتده اصلی اولمازسه اضافة لامیه اولور نته کیم
بیان اولندی اما مضاف الیه مضافه مساوی اولورسه یاخود اعم
مطلق اولورسه اضافة ممتنعه در لیث اسد احد الیوم کبی ایدی بو بقا
حمیة الندم اضافة معنویه در زیرا صفة اولان حمیه که مصدر در
معمولنه مضاف در واضافت بیانیه در زیرا مضاف الیهی مضافه حمل
ایکی وجهله صحیحدر اولکی حمل شیخ زاده علیه الرحمه والحمیة الاحتماء اضافته
الی الندم بیانیه ای الاحتماء الذی هو الندم تعبیری ایله صحة حملی تقریر ایدر

یکیجی من واسطه سیله دخی حل صحیح اولدیغنی افاده ایدر نته کیم شیخ زاده
علیه الرحمه ای الاحتماء الحاصل من الندم ایله صحه حلی بیان ایتمشدر و اما
قاضی عضد حمیه کلمه سنده استعاره مصرحه واردر دیمش بو وجهله که
ناظم علیه الرحمه مبتلای معصیتک مهالک ضلالتدن خلاص اولمق ایچون
ترک معصیت ایلدیکنی مریضک خوف هلاک ایله مضر اولان طعامدن
پرهیز واحترازنه تشبیه ایلدی بعده مرضانک مضر آتدن اجتنابنه
موضوع اولان حمیه لفظنی ذکر ایلدی مبتلای معصیتک ترک معصیت
ایلدیکنی مراد ایلدی پس حمیه کلمه سنده بو وجهله استعاره مصرحه اولور
الندم کلمه سی قرینه مصرحه اولور بو محلده سؤال ایتمشلر بعض کناه مجرد
کرم عفو الهی ایله مغفور اولور و بعض کناه واردرکه بالکز ندامت ایله
ساقط اولماز تائب اولوب صریحا توبه ایتمکه توقف ایدر ناظم توبه ایله
تصریح ایتمک کرک ایدی جواب توبه اشیاء ثلثه دن مرکبدر نته کیم
التوبة هو الندم على الفعل فیما مضى وترک الذلة فی الحال والعزم على
عدم العود فی الاستقبال دمیشلردر ایدی ندم توبه نک اعظم
اجزاسندندر اولمغله ذکر جزء واراده کل طریقه سیله ندم ایله مجازا توبه یی
اراده ایلدی نته کیم حدیث شریفده الحج عرفة بیورلمش حج شریفک اعظم
ارکانندن اولان عرفه ایله حج شریف مراد اولدیغی کبی یاخود حدیث شریفده
الندم توبة بیورلدیغنه بناء تبرکا ناظم علیه الرحمه ندم دخی توبه اولدیغنه
حدیث نبوی ایله نازکانه اشارت قصد ایدر بو بیت بلاغتمای عبیر المسالک
خلاصه معناسنی تقریرده شیخ زاده علیه الرحمه دیمشلردرکه یعنی یا من فی عینه
امتلاء المحرمات وفی قلبه مرض الغفلة فعلیک باستفراغ الدموع والبکاء لان
الاستفراغ هو العلاج للامتلاء کذلک شارح قصیده مصنفک رحمه الله ومعنی
البیت کن ساعیا فی افراغ الدمع من عین صارت ممتلئة من الحرام والتزم طریق

التوبة التی هی الندم ولا تفارق الاحتماء الحاصل من الندم وامتلاء العین
من المحرمات عبارة عن کثرة الذنوب الحاصلة بسببها وکثرة العوایق والعلایق
الناشئة من سببها فلا تنظر بعد ذلک الی المحرمات اصلا والزم طریق الرجوع عما
صدر منک فی الازمنة الماضیة من النظر الی المحرمات دیمش وبعض شراح یعنی
ایها العبد المقید بقید المعاصی اسکب الدمع من عین مملوءة من الحرام والزم
توبة الاستغفار کی تخلص نفسک من العذاب ایله تعبیر ایلمش ظاهر معنای عبارت
بیت محارم وسیئات ایله تحقیق مملو اولان چشمکدن کوز یاشنی دوک
افراغ ایله و پرهیز وحمیه ندامتی التزام ایله بوندن قطعا منفک اولمه
یعنی العینان تزنیان وسائر احادیث شریفه مفادنجه تعلق نظر واسطه سیله
انجذاب دروندن ناشی تلذذات منهیه وسائر ماسوایه اولان میل قلب
وتعلقات سببیله ارتکاب ایلدیکک محارم وسیئاتی درکاه مغفرة پناه
الهیده کوز یاشی دوکوب استفراغ اشک نیاز ایله کریان اولوب
عفو وازاله یه سعی ایله وحمیه ندامته ملازمت ومداومت ایله دیمک اوله
لکن محارمی ضمنا مریضک سبب هلاکی اولان اخلاط ردیه یه تشبیه ایدرکه
استفراغ لفظی اصطلاح حکاده موجب علت اولان اخلاط ردیه یی
ازاله ده مستعملدر نته کیم استفراغ باعث حیات وعافیت مریض اولدیغی
کبی درکاه حقده تضرع وابتهال ایله کوز یاشی دوکمک مبتلای علل معصیته
سبب عفو ومغفرت وباعث حیات ابدی اولدیغنه ایما واشارت
ایدر والتزم حمیه ایله امردن مرادی مرضانک واصل سرحد صحت وسلامت
اولملرنده پرهیز وحمیه یه ملازمت ومواظبت واجبه حالدرلازم اولدیغی
کبی توبه وندامتی دخی التزام وقطعا منفک اولمامق مطلوب ملتزم اولمق اوزره
تنبیه ایچون ناظم رحمه الله والزم حمیة الندم دیو امر ایدر دیمک خلاصه
معنی اولمق ممکندر لکن اشعار ترکیه ده جمعیت تعبیر اولنان مناسبتدن

استفراغ امتلا حمیه مسلم شعرا اولان لطائفدندر فیه من البدیع الطباق
بین الاستفراغ والامتلا و مراعاة النظیر بینهما و بین الحمیه

تخمیس

کوزردی جانه هزار سوء معصیت علت — بو درده چاره نه در دیو ایسته دم شفقت
دیدی طبیب هدایت کرکسه کر صحت — واستفرغ الدمع من عین قد امتلئت

من المحارم والزم حمیة الندم

وخالف الن مفاعلن نفس والش فاعلن شیطان واع مستفعلن صهما فعلن
وان هما مفاعلن محضا فاعلن ک النصح فات مستفعلن تهم فعلن

وَخَالِفِ النَّفْسَ وَالشَّیْطَانَ وَاعْصِهِمَا — وَاِنْ هُمَا مَحَّضَاكَ النُّصْحَ فَاتَّهِمِ

واو عاطفه در خالف مفاعله بابندن امر حاضر در مخالفت موافقتک ضدیدر
خطاب ناظمک نفسندن مجرد شخصه در نته کیم ابیات سابقه لرده تفصیلی
سبقت ایلدی یاخود توجه خطاب صالح اولان هر کسه در • والنفس مفعولیدر
الف لام عهد خارجیدر • ابیات سابقه ده مذکور تقدیسندن فریاد اولنان
نفس اماره بالسوء در • والشیطان نفس اوزرینه عطفدر شیطان استکبار ده
حدی تجاوز ایدن متمرد اطاعتدن خارج جباره درلر انس وجان و دوابه
اطلاق اولنور عربجه یه شیطان تسمیه سی تمرد و اطاعتدن خروجنه
بنا در شیطان من شطن یشطن ای بعد عن الطاعة دیمیشلر بو اعتبار
ایله منصرفدر اکر شاط یشیط دن اولورسه هلک معناسنه غیر منصرف اولور
بو محلده مراد درکاه حقدن مردود اولان شیطان علیه اللعنه در و اعصهما
امر حاضر در ایکنجی بابدن عصیاندن مشتقدر امر سابق اوزرینه معطوفدر •
عصیان امر و نهیه امتثالی ترکدر • وان هما ان حرف شرطدر بهر حال فعله
داخل اولور هما ضمیر منفصل محلا مرفوع فعل مفسر اولان محذوف محضاک
کلمه سنک فاعلیدر محذوف محضاک فعلنده اولان کاف مفعولیدر •

محضاک

محضاک مع فاعله فعل شرطدر • مفسر اولان محضاک مع فاعله و مفعوله
جمله سی اعرابدن محلی یوق محذوف محضاک فعلنک مفسریدر قال فی المتوسط
کلمه ان ولو یلزم دخولهما علی الفعل لفظا او تقدیرا نحو ان ضربت ضربت
او تقدیرا نحو قوله تعالی وان احد من المشرکین استجارک فاحد مرفوع بانه
فاعل لفعل محذوف وهو استجارک ای استجارک یفسره الظاهر ولیس بفاعل
لفعل بعده ویؤید ذلک انک لا تقول ان قومک یضرب زیدا بل تقول
ان قومک یضربوا محض خالص دیمکدر • النصح مفعولیدر نصیحت معناسنه در
یعنی انلر سکا نصیحتی نه قدر خالص وصاف محض اخلاصدن ایدرلرسه
سن انلری اتهام ایله فاتهم جواب شرطدر اشبو جواب شرط دلیلدر که
ان کلمه سی شرطیه در یوخسه ان وصلیه دکلدر • زیرا ان وصلیه نک جوابی
و جزاسی اولماز فاتهم فا جزائیه در • اتهامدن امر حاضر در فاعلی ضمیر مخاطبدر
مفعولی ضرورة وزن ایچون محذوف هما ضمیریدر • فاتهما دیمکدر اتهام
کذب و خیانته و جرمه نسبت در • فاتهم جمله سی جزاء شرطدر حرف شرط
مع جزائه جمله شرطیه مقدره • ان لم یمحضاک اوزرینه معطوفدر تقدیر کلام
ان لم یمحضاک او یمحضاک فاتهما ای انسبهما علی الکذب والخیانة دیمکدر
یاخود منصوب اولور واعصهما ده اولان مفعول ضمیرندن حالدر • ثم
قاضی عضد علیه الرحمه بیورمش که مطالب نفس حظوظ وصفا و شهوات
عاجله و راحت دنیادر مقاصد شیطان لعین معصیت و خذلان انسانیدر
القادر ایدی مطالب نفسانیه نک و شهوات عاجله نک جمله سی مطلقا
شرعا منهی دکلدر نقود و اطعمه نفیسه خصوصا حلویات سکریه لباس
فاخره و سیر و صفای کلزار و بساتین جمله مشتهیات نفسدن بو مقوله لردن
و خالفهما دیوب نفسه مخالفت ایله امر اقتضا ایتمز زیرا بونلر منهیاتدن
دکلدر دینورسه جواب نفسه مطلقا مخالفت منهیاتدن قورتلوب خلاصه

سبب و لمغله مطلقا مخالفت ایله امر ایلدیکه دائم الاوقات هر اموردە
نفسه مخالفتی عادت ایدک حتی افاتدن امین اوله سن معناسنەدر
دیمش لکن فقیر جوابدە ملاحظەم بودرکه چونکه بو بیتدە مذکور نفسدن
مراد تعریف عهد خارجی واسطه سیله ابیات سابقەدن فان امارتی
بالسوء ما اتعظت مصرعندە اولان نفس امارە بالسوءدر بلکه سائر
ابیاتدە اولان نفس نەقدر مذکور ایسه جملەسی نفس امارە بالسوءدر
سوءدن مراد مناهی و اعمال سیئە اولدیغی ظاهردر ایمدی سوء ایله
امر ایلین خبیثه مخالفت اولمازدە نه اولور صقین موافقت ایتمه
مخالفت ایله دیو امرک تمام محلیدر جواب صحیح بو اولمق کرک زیرا
امارە بالسوء اولدیغی حیثیتدن نفسه مخالفت واجبدر نفس و شیطانک
صورتا محضا خلوص و محبتدن صادقانه نصیحتنی شیخ زادە علیه الرحمه
بوکونه تصویر ایدرکه فربما یدعوک الشیطان الی الطاعات و یحرصک
علی العبادات و زین عبادتک فی عینک حتی یجعلها لک معبودا
و یصیرک عن حضرة الحق مردودا حتی تکون ممن قیل فیهم افرایت
من اتخذ الهه هویه و اعرض عن الله و اعبد سواه و هذا حالک مع
عدوک الحاضر عندک حینا و الغائب عنک احیانا فکیف یکون حالک
مع اعدی عدوک الذی بین جنبیک و هو اقرب الیک فلا تعتمد علی
نصایحه لان الفوز فی مخالفة النفس دیمش در معلوم اولەکه ناظم رحمه الله
و ان محضاک دیوب شکده استعمال اولنان ان کلمەسی کتورمکدن مرادی
نفس و شیطاندن محضا خالص حقیقت اولمق اوزره نصیحت امر مشکو کدر
انلر سکا نصیحت محضه و اظهار خلوص ایدرسه اعتماد ایتمه انلری سن کذبه
نسبت و حیلەیه حمل ایدوب کذبله متهم ایله نصیحتلرینی قبول ایتمه دیمکدر
بو بیتک بعض شراح خلاصه معناسنی بو وجهله تقریر ایدرکه ان شرطیه

وجواب

وجواب الشرط فی قوله فاتهم ای و ان اخلصاک النصیحة عن محض الاخلاص
فاجعلهما متهما بالغرض و لا تقبل قولهما انما ذلک عن غرض و کید و هذا
اعنی جعل ان شرطیة انسب لان المعنی ان مخالفة النفس و الشیطان
ینبغی ان یکون امرا لازما للانسان لا یفارقه فی حین و او ان و اما ها
اذا اظهرا الاخلاص فاتهم ایاهما و لا تقبل ذلک منهما لابتنائه علی المکر
و الحیله علی ما هو داب الاعداء معنای عبارت بیت خلاصەسی نفس
و شیطانه مخالفت ایله و انلره اطاعت و انقیاد ایتمیوب عاصی اول
و عصیان ایله و اگر انلر سکا نصیحت محضه خالصه ایدرلرسه سن انلری
اتهام ایله که کذب و حیلەیه نسبت ایله عداوته حمل ایله یعنی نفس
و شیطانک سکا عداوتلری ایات بینات ایله ثابت و مقوله بین
العداوة اعدایه اعتمادی اولور ما انلره اقتضا ایدن دائما مخالفت
و عدم انقیاددر صقین کلام و نصیحتلرینه اینانوب انلره موافقت
و اطاعت ایتمه دیک مالندر اوله فیه من البدیع مراعات النظیر بین المخالفة
و العصیان و بین النفس و الشیطان و المقابلة بین النصح و الاتهام
و لا تطع مفاعلن منهما فاعلن خصما و لا مستفعلن حکما فعلن
فانت تع مفاعلن رف کی فعلن د الخصم و ال مستفعلن حکم فعلن
وَلَا تُطِعْ مِنْهُمَا خَصْمًا وَلَا حَكَمًا فَأَنْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الْخَصْمِ وَالْحَكَمِ
واو بیت سابقدە مذکور اوامر ثلثەدن بربنه عطف ایچوندر لا تطع
بعض شراح الاطاعة الامتثال و الانقیاد طوعا دیمشدر لا تطع نهی
حاضردر ضد عصیان اولان اطاعتدندر فاعلی ضمیر مستتر انتدر
خصما مفعولیدر و لا حکما بالتحریک خصما اوزرینه معطوفدر حکم حاکم
معناسنەدر حکما نفسه نظرله در خصما شیطانه نظرلەدرنتەکیم قوله تعالی
انه لکم عدو مبین بیورلدی منهما دە من ابتدائیەدر لا تطع کلمەسنه

متعلقدر مفعولیدر لکن بعضیلر من بیانیه در محذوفه متعلقدر خصما
وحکما کلمه‌لرندن حاللردر اشبو من بیانیه ایله اولان منهما کلمه سی من ایله
مبیّن اولان خصما وحکما اوزرینه تقدیم اولندیغی تخصیص ایچوندر یعنی
انجق نفس ایله شیطان طرفندن اولان خصمه وحاکمه اطاعت ایتمه
دیمک اولوب تقدیر کلام لاتطع خصما ولاحکما کائنین من جهتهما
دیمکدر • یعنی نفس وشیطاندن اولان خصم وحکمه اطاعت ایتمه دیمک
اولور شارح قصیده شیخ زاده علیه الرحمه ان فی قوله تعالی ومن یعش
عن ذکر الرحمن نقیض له شیطانا فهو له قرین • انّ فی الآیة الکریمة اشارة
الی ان کل من یکون سببا للاعراض عن ذکر الله فهو للمرء بمنزلة الشیطان
وقس علیه حال جذب النفس وجنوده دیمشدر شیخک اشبو کلامنک
تفصیلی بو وجهله درکه مثلا دلیل فسق وفجور ارباب هوا خصوصا
عباد اللهک بغیر حق مالک المغه ساعی اولان بی رحملره وسائر بو مقوله
نفس وشیطاندن یعنی انلر طرفندن اولان خصم وحاکمه اطاعت ایتمه
زیرا بونلر جنود نفس وشیطاندر • بیتک مفادی بونلره اطاعت ایتمه‌دن
نهیدر لکن بو معنا مقصوده مغایر اولور زیرا مقصود نفس وشیطانه
اطاعت ایتمه معناسیدر یوخسه انلر طرفندن اولنلره اطاعت ایتمه دیمکله
نفس وشیطانه اطاعت ایتمه دیمک چیقمز دیو اعتراض ایتمشلر بو مقامی
بیانده شارح درة المضیئه بویورر قوله منهما متعلق بمحذوف هو حال
من خصما وحکما ومن للبیان قدم علیهما للاهتمام والتخصیص ای
لاتطع خصما ولا حکما کائنین من جهتهما کالمبتدعة والفسقة والظلمة
لان قوله مکر وتلبیس وفعله کید وتدلیس لان محب العدو عدو وخصم
اما شارح مصنفک سؤال وجوابی بو وجهله تحریر ایتمشکه فان قیل فالنهی
انما ورد علی اطاعة ما هو من جنودها لا علیها انفسها وهو المطلوب قلنا

هذا لازم

هذا لازم بالطریق الاولی کقولهم مثلک لا یبخل خاتمه‌ده بو مقام مفصلدر
بو دخی معلوم اوله که ناظم منهما قیدیله خصم وحکمی انجق نفس وشیطاندن
اولمغله قید ایلدی نفس وشیطاندن اولاندن خصم وحاکمه اطاعت
ایتمک دیمکدر یوخسه غیریدن اولان مطلقا خصم وحاکمه اطاعتدن منع
مراد منظوملر دیمک استر زیرا بعض خصم واردرکه الحب لله والبغض لله
مفادنجه اونک کمال ارتکابنه بنا بغض ایدر • وشاهیدن زجر وخصومت ایله
منع وتحکم ایدر بو مقوله‌دن اطاعتدن منع اولنماز کذلک حکما ولاتطع
نفیینده داخل ایکن صراحة لا نافیه کتورمیه نه حاجت دینورسه جواب خصم
وحکمدن ایکیسنه بردن معا اطاعت ایتمه علی حدة علی حدة بلا معیة اطاعت
ایدرسک مانع دکلدر وهمنی دفع ایچوندر • زیرا اول حکما قولنده صراحة لا
نافیه کلمسه بو معنی توهم اولنور • منهما قولنده اولان من کلمه سی تجریدیه‌در
دیمشلر یعنی نفس وشیطاندن خصم وحکم ایکی شخص تجرید وانتزاع اولنور
انلره اطاعت ایتمک اوزره امر ایدر • استعارهٔ تجریدیه‌نک تفصیلی خاتمه‌ده
محرردر قوله فانت کلمه سنده فا تعلیلیه‌در انت ضمیر منفصل مبنی محلا
مرفوع مبتدادر • تعرف فعل مضارع مخاطب فاعلی ضمیر تحتنده انت در
معناسی سن بیلورسن دیمکدر کیده مفعولیدر کید حیله دیمکدر بعض
شراح کید مکردر • ومکر خفیه برکمسنه‌یه مکروه ایصال ایتمه دیرلر دیمشلر •
تعرف جمله سی محلا مرفوع مبتدا انک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی جمله
تعلیلیه‌درکه لاتطع جمله سنک علتیدر • الخصم مضاف الیه‌در والحکم
فتح حا وکاف وکسر میم ایله کیده اوستنه معطوفدر کید کلمه سنک اخری
منصوبدر والحکم دخی اخری منصوب اولمق اقتضا ایدردی • زیرا کیده
اوزرینه معطوفدر • رعایت قافیه ایچون میم مکسور اولمشدر • حکم
بفتح الکاف حاکم معناسنه‌در الف لام عهد خارجیدرکه مصرع اولده

مذکور اولان خصم و حکمدر مراد محصول معنای بیت ایها الشخص المستمع نفس و شیطاندن اولان خصمه و حاکمه اطاعت ایتمه زیرا اول نفس و شیطان طرفندن اولان خصم و حاکمک کید و مکرلیسن بیلورسن تعریفه حاجت یوق یعنی بر خدعه و مکر که خصم و شیطاندن اوله آنی سن بیلورسن هیچ انکا اطاعت ایتمه اولور صقین خطا ایدوب انلره اطاعت ایتمه یوخسه اردنجه بغی و ضلالتده قالوب عذاب ابدیه یه مستحق اولورسن دیمک اوله

استغفر ال مستفعلن لاه من فاعلن قول بلا مستفعلن عمل فعلن

لقد نسب مفاعلن ت به فعلن نسلا لذی مستفعلن عقم فعلن

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ مِنْ قَوْلٍ بِلَا عَمَلٍ لَقَدْ نَسَبْتُ بِهِ نَسْلًا لِذِی عُقُمٍ

قصیدهٔ مبارکه دن باب ثانی اعتبار اولنان متابعت نفس و هوا و کید و مکر شیطان ایله صدور ایدن جرم و تقصیراته متعلق ابیات بدیعه بو محلده رسیده اتمام اولوب باب ثالثه ناظم علیه الرحمه بو بیت ایله شروع ایدر که اعتراف ایلدیکی تقصیراتدن عفو و استغفاری متضمندر قوله استغفر الله استغفر بفتح الهمزة فعل مضارع نفس متکلمدر غفردن مأخوذدر غفر ستر معناسنه در ستر عفودر استغفار طلب مغفرتدر استغفر الله لذنبه و من ذنبه همزه نک کسریله در بمعنی واحددر ستر ذنوب عفو معناسنه در استغفر الله دیمک الله دن عفو طلب ایدرم دیمکدر نته کیم درة المضیئه صاحبی استغفر مأخوذ من الاستغفار و بمعنی طلب المغفرة دیمشدر الله لفظ شریفی لفظا منصوب استغفر فعلنک مفعولیدر جمله سی جملهٔ ابتدائیه در معلوم اوله که الله لفظ کریمنک معناسنی فهم و تحقیق واجب و اقدم امور دندر که ارکان دیندن اولان کلمهٔ شهادتده مدار تصدیق و ایمان در و توجه و دعا و استمداد اراده مطمح نظر قلوب اولدیغندن ماعدا کبار صوفیه قدس الله اسرارهم حضراتنک

اَخْذِ دست اراده و تصفیه و سلوکلرنده ذکر الله اقدم وسائل و بالخصوص خواجکان قدس الله اسرارهم حضراتنک طریقهٔ علیه لری دوام حضور ایله و لفظهٔ جلالی ذکر قلبیدن عبارت اولمغله بو اسم جلیلک معنای شریفنی واصل وضعنی علی وجه التحقیق امکانی مرتبه علم و معرفت ایله ذکر و فکر و توجهده نتیجه اسرار الهیه و آثار انوار مکاشفات معنویه ظهوراتی محققدر بیضاوی و کشاف و کتب حواشیدن نقل و عاجزانه تحریر و بیانه متوسلا باسمه الشریف و مبتدئا باسم الله الرحمن الرحیم مبادرت اولنمشدر و من الله التوفیق معلوم اوله که لفظهٔ جلالک اصلی اولان آله کلمه سی مشتقدر بالاتفاق لکن کشاف اسمدن مشتقدر ابل ابلاکبی دیمیش بیضاوی وصفدن مشتقدر دیمکله اختلافلری بونده در بعضیلر مشتق منه اَلِهَ بفتح اللام یاله الهاً دیمیش اشتقاقی بلکه محتاج اولدقده قاعده ان الاشتقاق شیء من آخر عبارة عن کونهما مختلفین بالصیغة دون المادة مع کون معنی الشیء الآخر غیر خارج عن الاول کعالم و علم فان العلم جزء من العالم و کذا فی سایر المشتقات نقل من کازرونی ایدی مشتق منه اولان اَلِهَ عبد معناسنه در و بوندن مشتق اولان اله فعال وزننده در و فعال بمعنی مفعولدر بو یله اولنجه اله مألوه معناسنه اولوب معبود دیمک اولور دیمشلر کما قال البیضاوی رحمه الله اشتقاقه من اَلَهَ الاهة و الوهیة بمعنی عبد قال الشیخ المحشی اشتقاقه من اله بفتح اللام من باب فتح الاهة بکسر الهمزة و مد اللام فاله بمعنی المألوه ای المعبود کالکتاب بمعنی المکتوب معلوم اوله که مشتق منه اولان اله کلمه سی معبود بالحقه و معبود بالباطله اطلاق اولنور نته کیم کفره معبودلری اولان اصنامه اله اطلاق ایدرلر قوله تعالی و من یدع مع الله الهاً آخر بو رکه و دخی و الهکم اله واحد ایله معبود بالحق مراددر خلاصهٔ مقال بو قاعده

اوج امرکه إلٰه . الاله الله بونلری اولا فرق و معنالرینی معرفة و تمیزه
محتاجدر ایدی اله لفظی منکرا بغیر لام التعریف معبود بالحق و معبود بالباطل
اطلاق اولنور عامدر مفهوم کلیدر مطلقا معبود دیمکدر عند البیضاوی
و صفدر اسم دکلدر حتی کلمهٔ توحیدده لا اله لفظندن مراد مطلقا
معبود مفهوم کلیسیدر اما لام ایله اولان الاله کلمه سی معبود بالحقده
غلبهٔ استعمال ایله معبود بالحقه علم اولمشدر قال شیخ زاده قد یکون
بعض الاعلام اتفاقیا ای یصیر علما لا بوضع واضع معین بل لاجل الغلبة
وکثرة استعماله فی فرد من افراد جنسه دیمشدر ایدی الف لام ایله اولان
الاله لفظی تفصیل اولندیغی اوزره غلبهٔ استعمال ایله واجب الوجود
جلت عظمته حضرتلرینه علم اولدقدن صکره تخصیصی تاکید قصد اولنمغله
الاله کلمه سنک همزه سنی حذف ایدوب ایکیسی برجنسدن لام ادغام
اولنمغله الله لفظ کریمی ذات حقه مؤکدا مخصوص اولمق اوزره علم
اولمشدر ذات حقدن غیریده استعمال اولندیغی یوقدر و اولنماز
الاله لفظی اصلنده معبود بالحقده و غیریده استعمال اولندیغی شرح احک
غلبهٔ استعمالی عبارتندن منفهمدر پس الف لام ایله الاله لفظنک بعد
الاعلال تخصیص و تاکید قصد اولنان لفظهٔ جلال ایله فرقی بو وجهله
اولورکه الله لفظ شریفی غیریده قطعا استعمال اولنماز و اولنمدی لکن
الاله کلمه سی غیریده استعمال اولنمشدر بو معنالری صدر الدین زاده کوزل
تحقیق ایدر حیث قال قوله والاله فی اصله یقع لکل معبود ثم غلب
علی المعبود بالحق ای غلب هکذا معرفا باللام علی الذات المخصوصة الذی
یعبد علی الحق لا علی هذا المفهوم الکلی فصار المعرف باللام ای الاله
علما للذات المخصوصة بالغلبة ثم ارید تاکید الاختصاص بالتغییر فحذفت
همزة الاله وادغم اللام فصار الله و جعل بحذف الهمزة مختصا بالمعبود
بالحق

بالحق فهنا ثلثة اسماء اله والاله والله فاله باق علی عمومه یقع علی کل
معبود وقال عز وجل ومن یدع مع الله الها اخر وقال لو کان فیهما
الهة والاله بالالف واللام اطلق علی غیره اطلاق النجم علی غیر الثریا
ثم غلب علی المعبود بالحق فصار علما له بالغلبة فیصرف الیه عند الاطلاق
کسائر الاعلام الغالبة واما الله فلم یطلق علی غیره اصلا هکذا حقق
المقام انتهی قال ملا خسرو ان لفظة الله بحذف الهمزة تخص بالمعبود
بالحق لم یطلق علی غیره فی الجاهلیة والاسلام واله فی الاصل هو المنکر
یطلق لکل معبود ثم غلب الاله معرفا باللام علی المعبود بالحق ای الذات
المخصوصة فصار علما بالغلبة وصار الله مختصا بالمعبود بالحق فالاله
قبل الهمزة وبعده علم ذات المقدس لکن قبل الحذف اطلق علی غیره اطلاق
النجم علی غیر الثریا وبعده لم یطلق علی غیره اصلا محشی بیضاوی کازرونی
رحمه الله محاکمه و کوزل تحقیق ایدر حیث قال حاصل الکلام انه کان المعنی
المراد من لفظة الله هو المفهوم الکلی لم یصح الحکم للتوحید بمجرد الکلمة المذکورة
والحال ان النبی صلی الله علیه وسلم والخلفا وسائر السلف رضی الله
عنهم حکموا بالتوحید بل القول لو کان الاسم الشریف موضوعا للمعنی الکلی
هو المعبود بالحق لزم ان یکون معنی لا اله الا الله لا معبود الا هذا المفهوم
الکلی ولیس کذلک واذا قیل ان المراد ما صدق علیه هذا المفهوم
وهو ذاته المخصوصة تعالی یرد علیه انه اذا کان لم لم یحکم بانه موضوع
اولا لذاته تعالی لا لانه یخص به بغلبة الاستعمال وهذا یؤید بان الاسم
الشریف موضوع لخصوص ذاته ثم ان الشریف العلامه قال الاستقراء
دال علی ان کل حقیقة متوجه الیها الاذهان قد وضع فیها اسم تجری علیها
احکامها وصفاتها والیه اشار من قال من العلماء اذا کان الله صفة
وسائره صفات یلزم ان العرب لم یبق شیئا من الاشیا المعتبرة الا تسمیة

ولم يسم خالق الاشيا ومبدعها وهذا محال وهذا دال على وجوب ان يكون
لفظة الله اسما فى الاصل ولا يكفى ان يكون وصفا صار فى حكم الاعلام
بغلبة الاستعمال كما ذكر المصنف انتهى يعنى بيضاوينك اصلنده صفتدر
اسم دكلدر ديدیكنه كوره عرب ذات حقه علم وضع ايتمش اولور بعده
غلبه استعمال ايله علم وضعى استعمالدن حاصلدر يوخسه غلبه استعمالدن
اول علم وضع اولنمق اقتضا ايدر بو ايسه عربه نسبتله محالدر ديو
بيضاوينك اله كلمه سى صفتدر اسم دكلدر ديديكنه كازرونى اعتراض
ايتمش اولور ايدى خلاصه مقال لفظۀ جلال ذات حقه علم محقق اولوب
قبل تأكيد الاختصاص اله كلمه سى مشتقاتدن اولديغنده كشاف و بيضاوى
اتفاق ايتمشلردر لكن كشاف اله اسم در اسمده اشتقاق جاريدر
عرب أبل بفتح البا ابالة اذا احسن القيام بمصالح الابل در ديو اسمدن
اشتقاقنه استدلال ايدر بيضاوى وصفدر وكه باله دن مشتقدر ديو
الى عدد احتمالات ايله مشتق منهى كتاب بيضاويده تفصيل ايتمشدر
بعض شراح امام اعظم و امام محمد و امام غزالى اسم اولوب ذات واجب
الوجوده علم اولديغنده اتفاقلرينى نقل و بيان ايتمشلردر كما قال الله
اسم ذات مستجمع لجميع الصفات ديرلر يعنى سائر صفاتى التزاما
لامطابقة جامع در ديمشلر مستجمع لجميع الصفات ديك يعنى جمله صفاتك
ذاتنه صفة ناعت معناسنه قيامى و جميع صفات مظاهر ذاتى اولمسى
اعتباريله اولمق كرك معلوم اوله كه كتب كلاميه ده قيامك ايكى معناسى
واردر اولكى معناسى تبعيت فى التحيز دركه عرضك جوهر ايله قيامى كبى
بو قيام صفات حقده تصور اولنماز زيرا تحيز اقتضا ايدر ايكنجى معناسى
صفة ناعت معناسنه قيامدركه صفات بارى ذات حقله بو معنا جه
قائملردر صاحب درّه بو اسم عاليشانك بيانى ذيلنده ديمش كه روى

محمد بن الحسن عن ابى حنيفة قال اسم الاعظم الذى اذا دعى به اجاب
هو الله و قال بكر ابن العلا سئلت سهل ابن عبد الله التسترى عن اسم
الاعظم فقال هو الله قلت قيل اذا سئل به اعطى و نحن نساءله ولا يعطينا
فقال لو سئالته و قلبك فارغ عن كل شئ الا من مناجاته لاجابك فى الوقت
انتهى المقال فى لفظة جلاله قوله من قول جار مع المجرور استغفر فعلنه
متعلق مفعوليدر قول كلام معناسنه در من تبعيضيه در ياخود ابتدائيه در
بلا عمل لا لفظى غير معناسنه در مذهب مختارده عامل دكلدر عامل
با در قول لفظنه متعلقدر ياخود محذوف كائن كلمه سنه متعلق قولك
صفتيدر معناسى اوليه قول كه غير مقارن للعمل ديمك اولور
لقد نسبت لام قسم محذوفه جوابدر اى والله لقد نسبت ديمكدر
اقضا حده بو طئه للقسم كتوريلان لامك مدخولى اولان جمله نك محلى
بو قدر قسم محذوفه لام علامتدر ديدى قد حرف تحقيقدر نسبت
نسب ينسب دن فعل وفاعلدر عزوا ايتدم ديمكدر نسبت جمله
قسم محذوفك جوابيدر بعض شراح نسبت جمله سى سؤال مقدره
جواب اولان جمله استينافيه در كويا سؤال كلدكده قول بلا عمل
منهى و كريه ميدر كه استغفار ايدرسن ديد كلرينه جواب نيچه كريه دكلدر كه
عقيمه ولد نسبت ايتدم طلب محال عقلدن خارجدر عقلدن خارج
اولان شى طلبدن غافل استغفار ايتمك لازمدر ديمك اولور ياخود
جملۀ فعليه استغفر الله جمله سنك تعليلى اولور اشبو احتمال ثانى
مختاردر جمله تعليليه اولمق مناسبدر شارح درة المضيه استينافى
بياننده والجملة استيناف كانه قيل ما لك تستغفر من الامر بالخير وهو
مندوب اليه فاجاب بان القول العارى عن العمل يستجلب الذم
و ينسب قائله الى شئ يستكرهه اللبيب ديمش به جار مع المجرور

نسبت فعلنه متعلقدر ضمیر قول کلمه سنه راجعدر ای القول الخالی
عن العمل دیمکدر نسلا نسبت فعلنک مفعولیدر نسل لغتده سقوط
معناسنه در ولد دخی بطن امدن ساقط اولمغله اصطلاحده نسل
ولد معناسنه دردیمشلر بعض شراح ذریه معناسنه دردیو ذاهب
اولدی ذی اسماء ستهٔ معتلهٔ مضافه دندر حالهٔ جری یا ایله در
لام ایله مجروردر نسبت فعلنه متعلقدر لام اختصاص ایچوندر بعض
شراح واللام بمعنی الی لان حرف الجر ینوب بعضها عن بعض دیمش
ذی کلمه سنک مذکرلکی موصوف مقدر شخص اعتباریله در زیرا ذی کلمه سنک
مؤنثی ذاتدر صاحب معناسنه اولان ذی لفظی عقم کلمه سنه مضافدر
وان قولیده عقم عینک ضمی وقافک سکونیله رحم منسد اولوب
طوغرامامغه دیرلر و عقم طوغرماین عورتلره دخی دیرلر عقیم شول
کمسنه درکه انک ولدی اولمیه دیمش قاضی عضد العقم بضمتین
جمع عقم بسکون القاف وسبب العقم انسداد فم المشیمة بسبب
نبات لحم فی فمها فلا یقبل المنی دیمشدر یعنی عقم بضم العین وسکون
القاف عقمک مفردیدرکه جمعی ضمتین ایله در بعض شراح بو مقامده
تشبیه ضمنی واردر دیمش کما قال جعل المصنف القول بلا عمل کولد
ذی عقم فی عدم وجود کل واحد منهما فان القول بلا عمل کالمعدوم
فی عدم الاعتداد به فکانه لم یعقله فنسبه الیه کنسبة الولد لامرأة عقیمة
وهو کذب فاستغفر الله منه فیکون التشبیه ضمنیا لاصریحا فی عدم
الامکان معنای عبارت الله عظیم الشاندن ستر ومغفرت استرم
قول بلا عملدن یعنی کندیده عمل صالح یوق ایکن آخره قول ونصیحتدن
استغفار ایدرم زیرا خدا حقیچون بو قول ایله بن عقم صاحبنه تحقیق
ولد عذو ایتدم یعنی بو بیله نتیجه وتأثیری محال قوله تعالی کبر مقتا

عندالله

عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون منطوقنجه مقت که بغض حقه لیاقت کبی
امر منکر ونهی ارتکاب ایتدم عفو ومغفرت طلب ایدرم دیمک اوله مصرع ثانیده
لقد نسبت کلمه سنده اولکی لام قسم محذوفه جواب اولوب قسم محذوفه جمله سی
استغفاره جملهٔ تعلیلیه اولدوغی تقدیرا اوزره معنی تقریر اولنمشدر که لفظا زیرا
ترکیده لانه مقامنده در وفیه من البدیع الاستعارة التمثیلیة والطباق بین النسل والعقم
امرتک ال مفاعلن خیرلا فاعلن کن ما ئتمر مستفعلن ت به فعلن
وما استقم مفاعلن ت فما فعلن قولی لک اس مستفعلن تقم فعلن

أَمَرْتُكَ الْخَيْرَ لَكِنْ مَا ائْتَمَرْتُ بِهِ   وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقِمِ

بو بیت سابق الذکر جملهٔ اولی اولان نسبت فعلنه مرتبطدر واو عاطفه
ترک اولندیغی ایکی جمله بیننده کمال اتصال اولسه عطف اولنمیوب فصل اولنور
کما قال فان کان بین الجملتین کمال الاتصال لکون الثانیة بیانا للاولی
فالفصل قاعده سنه بناءدر بو مقامده دخی امرتک جمله سی جملهٔ اولی اولان
لقد نسبت جمله سنی بیان وتفسیر اولمغله بینلرنده کمال اتصال اولدیغنه
بناء واو ترک اولنوب جملهٔ ثانیه جملهٔ اولیدن فصل اولنمشدر قوله
امرتک نفس متکلمدر تا ضمیری فاعلیدر جمله سی بیت سابقده اولان
نسبت جمله سنی بیاندر امرتک فعلی ایکی مفعوله تعدی ایدر مفعول
اولی کافدر مفعول ثانیسی الخیر کلمه سیدر یا خود الخیر نزع خافضیت
اوزره منصوبدر امرتک بالخیر دیمکدر خیر عاقبتی محمود اولان شیدر
ابیات سابقه قرینه سیله امر ایلدیکی خیردن مراد مخالفهٔ نفس شیطان
اولمق ظاهر عبارتدرکه مسطوراته مخالفه محمود العاقبه درنه شبهه
لکن تشدید ایله اولورسه یعنی ثقیله اولورسه حروف مشبهه بالفعلدندر
استدراک ایچوندر یعنی کلام سابقدن نشئت ایدن وهمی دفع ایچوندر
بو مقامده دخی کلام سابق امرتک الخیردر چونکه ناظم خیر ایله امر ونصیحت

ایلدی توهم اولنديكه ناظم كندو دخی خیر ایله متصف اوله پس بو توهمی
لكن ما ائتمرت به قوليله دفع ایلدی • یعنی اوامر ایلدیكم خیر ایله بن مؤتمر
اولمدم • یعنی امتثال امر خیر ایتمدم دیمك اولور ما نافیه در • ائتمرت
افتعال بابندن فعل وفاعلدر • ائتمار امره امتثال معناسنه در • •
لكن كلمه سنك اسمی محذوف ضمیر شاندر لكنه دیمكدر • ائتمرت جمله سی
محلا مرفوع حرف استدراكك خبریدر • لكن مع اسمها وخبرها كلام
سابقدن نشأت ایدن توهمی دفع ایچون جمله استینافیه در به كلمه سنده
با حرف جردر • ائتمرت فعلنه متعلقدر ضمیر امرتك بالخیر جمله سنك
مضموننه راجعدر • یا خود الخیر كلمه سنه راجع اولور • لكن بو محلده بلا تشدید
حفیفه اولوب حروف عاطفه دن اولمق دخی احتمالدر معلوم اولكه
لكن كلمه سی تشدید ایله اولورسه ركیك اولور بلا تشدید بیت سلیس اولور
حرف عاطفه اولدقده لازمهٔ للنفی در • وعملدن ملغی در ایدی بو مقامده
عاطفه اولدقده امرتك الخیر • وما ائتمرت به دیمك اولور وما استقمت
واو عاطفه در • امرتك الخیر اوزرینه معطوفدر یوخسه ما ائتمرت اوزرینه
معطوف دكلدر ما نافیه در • استقمت بمعنی الثبات اولان استقامتدندر
فعل وفاعلدر • استقامت بر لفظدر كه امتثال اوامر واجتناب نواهی یه
جامع اعمال حسنه واخلاق حمیده وعقاید حقه یه شاملدر شیخ زاده علیه
الرحمه الاستقامة هی الثبات علی مقتضیات الاوامر والنواهی التی جاء بها
محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم ومراعات هذا المقام فی غایة الصعوبة
دیمشدر بعض شراح وصفنده اطناب ایدوب والاستقامة عبارة
عن الثبات علی فعل الخیرات وترك المنهیات • واستقم امر بسبب
منه العبرات ولذا قال فخر الكائنات صلی الله علیه وسلم شیبتنی
سورة هود وذلك لان فیه قول الله تعالی فاستقم كما امرت بیورلمش

دیو اعظام ایدر استقمت فعلنك مفعولی محذوف علی الامر كلمه سی یا خود
علی الخیر لفظلریدر • بعضیلر فعل لازم معناسنه تنزیل اولنوب مفعولنه
التفات اولنمشدر • زیرا مقصود مجرد استقامتدر دیمش • فما قولی
فا شرط محذوفه جوابدر كه شرط محذوف اذا لم استقم در • ما استفهام
انكاریدر • توبیخ واستبعاد ایچوندر محلا مرفوع مبتدادر قولی یا متكلمه
مضاف تقدیرا مرفوع خبریدر • مصدر فاعلنه مضاف قدر لك لام حرف جر
كاف خطاب محلا مجرور قولی كلمه سنه متعلقدر • استقم فعل امردر
لفظی مراد محلا مرفوع قولك مفعولیدر مبتدا مع خبره جمله سی اعرابدن
محل یوق شرط محذوفك جزاسیدر بو استفهام توبیخ ایچون اولوب
انكار واستبعاد وغیر یا چوق معنا تولد ایدر دیمشلر مثلا كندوده استقامت
اولمایجه سكا مستقیم اول دیو قولمده نه فائده اصلا فائده سی یوقدر
لایق اولان بویله قولی سویلممكدر زیرا بلا اتصاف سن مستقیم اول
دیمك قتی مستبعددر دیو بو مقوله معانی تصور اولنور بونده اشارت
واردر كه وعظ ونصیحتی ایله كندو متعظ اولمیان كمسنه نك وعظ ونصیحتنده
نه تأثیر اولور ونه بر فائده یی منتج اولور حدیث سعادتده وارد اولمشكه
ان الله تعالی قال لداود عظ نفسك فان اتعظت فعظ الناس
معنای عبارت بیت سكا بن خیر ایله امر ایتدم یعنی محمود العاقبه اولان
شیء ایله متصف اول دیو امر ایتدم كه او شیء مخالفت نفس وشیطاندر
لكن بن اوامر خیره امتثال ایدوب مؤتمر اولمدم یعنی موجب نصیحتمله
اتصاف ایتمدم وائتمارم یوق كذلك مستقیم اولمدم سكا مستقیم
اول سوزم غریب ومستبعددر • بویله سوز سویلنورمی لایق بودر كه
سویلنمیه دیو استفهام انكاری توبیخ واستبعاددر دیو بو معانی
ایله تقریر اولنمق ممكندر فیه من البدیع فیه جناس الاشتقاق بین امرت

وائتمرت واستقمت واستقم والنفی والایجاب فیهما والاستدراک
ولا تزو مفاعلن ودت قب فاعلن ل الموت نا مستفعلن فلة فعلن
ولم اصل مفاعلن ل سوی فعلن فرض ولم مستفعلن اصم فعلن
وَلَا تَزَوَّدْتُ قَبْلَ الْمَوْتِ نَافِلَةً   وَلَمْ اُصَلِّ سِوَى فَرْضٍ وَلَمْ اَصُمِ
واو عاطفه ولا حرف نفیدر . تزوّدت بیت سابقده اولان ما استقمت
جمله سنه معطوفدر . تزودت فعل وفاعلدر زاددن اولان تزوّددندر
التزوّد هو الاشتغال بتهیئة الزاد ودیمشلر ایدی زاددن مراد اهل سفرک
احضار ایلدیکی زاد راه دیدکلری طعامدر ناظم علیه الرحمه مسافرخانهٔ عالمدن
بی زاد و زواد طریق هولناک آخرته برکون دفعة ظهور ایده جکی غرمیة
اشارت ایدر . نته کیم صائب بو معنایی کوزل اداایتمشدر بیت
چون کذشتی از رباط تن دیکر معموره نیست   زاد راهی برنمی داری ازین منزل چرا
کذلک کامی علیه الرحمه عجب نصیحت ایدر بیت کور زاد راه عاقبة الامری
کامیاب   بو کارکاهه بردخی کلمک محال اولور   قبل ظروف مکانیه مبهمه دن
قبل وبعد وتحت وامام ویمین وشمال اولان جهات ستّ قبیلندندر
قاعده بودرکه ظرف مکان مبهم ظرفیت اوزره استعمال اولندقده
مضاف الیهی اولان کلمه اکر مذکور اولورسه ظرف فتح اوزره مبنی اولور
فعلک یا معنای فعلک ظرفی اولور . یعنی مفعول فیهی اولور اول فعل کاه
محذوف اولور کاهی صراحة مذکور اولور . رأیت طائرا فوق غصنٍ
کبی ظرف فعل مذکور اولان رأیت فعلنک ظرفیدر . وفوق کلّ ذی علم علیم
فعل محذوفک ظرفیدر واکر ظرفک مضاف الیهی محذوف اولورسه
ضم اوزره مبنی اولوب محلا منصوب کذلک فعلک ویا معنای فعلک
ظرفی اولور . دیباجهٔ تألیفاتده اولان وبعد کبی که مضاف الیهی الحمد
کلمه سیدر محذوفدر . اقول بعد الحمد دیکدر . واکر مضاف الیهی نسیاً

منسیاً متروک اولورسه ظرف بحسب العوامل معرب اولور . ربّ بعد
خیر من قبل کبی لکن کاه اشبو جهات ستّ اسم اولمق اوزره استعمال
اولنمارکه مفعول فیه اولمان قوله تعالی تجری من تحتها الانهار . من بعد غلبهم
سیغلبون . حرف جاره ایله معربدر ایدی بو محلده قبل کلمه سنک
مضاف الیهی مذکور اولمغله فتح اوزره مبنی اولوب تزوّدت فعلنک
ظرفی اولور . الموت مضاف الیهدر موت ضدّ حیات دیدکلرینه کوره
وجودی اولور قال الله تعالی خلق الموت والحیوة آیهٔ کریمه سی منطوقنجه
خلق تعلّق ایتمکله موجود اولوب وجودی اولور اکر الموت عدم الحیات
دیدکلرینه نظرا عدمی اولورکه العدمی ما یدخل فی مفهومه العدم دیرلر .
بو مقامده الموت کلمه سنده استعارهٔ مکنیّه وار دیمشلر . بو استعاره نک
قاعده و تفصیلی ظلمت سنه من احیی الظلام . بیتی شرحنده مفصّلدر
بو محلده تقریری بو وجهله درکه ناظم علیه الرحمه مولی مخاطره ومهالک
عظیمه یی حاوی اولمقده کند و نفسنده طریق بعیده تشبیه ایدوب لفظ
مشبّه اولان مولی ذکر ایلیوب تشبیه مضمر فی النفس علامت وقرینه
اولمق ایچون مشبّه به اولان طریقک ملایمی اولان تزوّدی ذکر ایلدیکه
مشبّه به اولان طریق سفرک لازمیدر . زیرا زاد راه . بهر حال طریق لوازمندندر
پس موت کلمه سنی ذکر واطلاق ایدوب طریق بعید ومهالکی مراد ایتمکله
موت کلمه سنده استعاره بالکنایه متحقق اولور نافلة نزع خافضیت
اوزره منصوبدر . بنافلة دیکدر تزوّدت فعلنک مفعولیدر بعض شرّاح
محذوف طاعت کلمه سنک صفتیدر یاخود تزودت فعلنه . اتخاذ
معناسی تضمین ایله مفعول اولمق جائز اولمغله بو طریق ایله نافلة تزوّدت
فعلنک مفعولیدر دیمشلر . اولا تضمینه تعریف ایده لم قال شیخ زاده
فی حاشیة البیضاوی التضمین ان یقصد بلفظ فعل معناه الحقیقی ویلاحظ

معه معنى فعل آخر فهو مستعمل في معناه الحقيقي مع حذف حال مأخوذ من
الفعل الآخر اعتماداً على قيام القرينة اللفظية الدالة على المحذوف كقوله تعالى
لتكبروا الله على ما هديكم آيه كريمه سنده كبروا فعلي على ايله صله لنماز بو قرينه
لفظيه ايله اقتضا ايدر كه فعل آخر ضمن فعل كبروا ده ادراج وتضمين
اولنمش كه اول فعل مضمن حمدت فعليدر على ايله صله بودر واول فعل
آخردن كبي حمدت فعليدر بر محذوف حال اخذ اولنمشدر كه اول حال
مأخوذ حامدين كلمه سيدر تقديري فكبروا الله حامدين على ما هديكم
ديمكدر بو مثال مُضَمَّنٌ فيه اصل اولوب مضمن حال اولديغنه كوره در
امّا بعض اوقات مضمن اصل اولوب مضمن فيه حال اولور كما قال
وقد يعكس ويجعل المتروك اصلا والمذكور حالا وتبعا كقوله تعالى الذين
يؤمنون بالغيب اي يعترفون به من المؤمنين اي حال كونهم مؤمنين
قال السيّد قدّس سرّه اذ لو لم تقدّر لكان مجازا عن الاعتراف لا تضمينا
ايدي بو مقامده نافلة كلمه سنه تزودت فعلنك بنفسه عدم تعديه سي
قرينه لفظيه در كه تزودت فعلنده آخر فعل تضمين اولنمشدر اول فعل
اتخذت كلمه سيدر مضمن اولان اتخذت اصل قلنوب مضمن فيه اولان
تزودت فعلندن حال اخذ اولنديغي قاعده اوزره تقديري ما اتخذت
نافلة تزودا قبل الموت ديمك اولور نافلة كلمه سنده تنوين وحدت ايچوندر
يعني بر نافله دخي تهيئه وتزود ايتمدم نوافل كثيره نه ره ده قالدي ديمك
اوله نافلة لغتده زياده معناسنه در شرعده ما زاده على الواجبيدر
لا فرض ولا سنّة مؤكده ديمشلر لكن عبدي مقام محبته موصل بر قربتدر كه
حقنده مفخر موجودات عليه الصلوة والسلام حضرتلرينك بيوردقلري
مصابيحدن نقل اولنمش كه قال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حاكيا
عن الله سبحانه ما يتقرب المتقربون بمثل اداء ما افترضت عليهم ولا يزال

العبد يتقرب اليّ بالنوافل حتى احببته فاذا احببته كنت سمعه الذي
يسمع به وبصره الذي يبصر به الحديث ولم اصلّ فعل مضارع متكلّمدر
اصلنده اصلّي ايدي حرف جازم ايله يا ساقط اولمشدر مراد صلوة شرعيه
دركه اركان وافعال مخصوصه دن مركب عبادة مخصوصه در يوخسه لغتده
دعا معناسنه اولان صلوة مراد دكلدر سوى بكسر السين غير معناسنه در
اعرابي عصى كبي تقديريدر اكر فتح سين ايله اولورسه مكان معناسنه اولور
فتح اوزره مبني محلا منصوب اولوب ظرف اولور جاء القوم سوى زيد
اي مكان زيد ديمكدر وكاه سوى مستوى معناسنه ينه ظرف اولوب
جلست سوى زيد ديمك زيدك برابرنده يعني مستوى سنده اوتوردم
ديمكدر فنفي معناده اولديغي استعمالات قرينه سيله معلوم اولور بو مقامده
سوى تقديرا منصوب اصلّ فعلنك مفعوليدر غير معناسنه در فرض
كلمه سنه مضافدر فرض لغتده تقدير معناسنه در شرعده ما ثبت بدليل
قطعي لا شبهة فيه ويكفر منكره در مراد صلوة خمسه مفروضه در ولم اصم
صومدن مأخوذدر صوم لغتده مطلقا امساكدر شرعده امساك مخصوصه
دركه اكل وشرب وجماعدن امساك مع النيّه در واو عاطفه در اصم
فعل مضارع مجزوم متكلّمدر فعل وفاعل جمله سي اصلّي اوزرينه معطوفدر
بو مقامده ما قبلي قرينه سيله لم اصلّ فعلنك مفعولي اولان سوى فرض صومٍ
عبارتي اعتمادا على القرينة المعيّنة حذف اولنمشدر مفهوم بيت ظاهرا
خبردر لكن حديث شريف منطوقنجه موجب قربيّه وموصل حق اوله حق
نوافل وطاعاتدن غفلت ايله ضايع اولان اوقات عمر نازنينه تأسف
وتحسّردر ديمشلر معناي عبارت بيت قبل الموت بر نافله لي زاد راه اتخاذ
وتهيئه وتدارك ايتمدم صلوة وصيام مفروضه دن غيري نه نماز قلدم ونه
صائم اولدم ديمكدر ظاهر معنا بو وجهله دركه لكن حقيقتده جونكه بو نشئه ده

غایة کل مقصود تقرب ووصول الى الله اولمغله حدیث سعادتده لا یزال
یتقرب عبدی الیّ بالنوافل حتی احبه واذا احببته کان الی آخره منطوقنجه
عبدی مقام محبته موصل وموجب قرب ووصول اولان عبادات نوافلدن
نزود ایتمیوب غفلت وتقصیرات ایله عمر گرانمایه بی هدر وتلف
واضاعت ایلدیکنه واصل مقصود اولان سعادة ابدیه دن محروم قالدیغنه
ناظمک تاسف واظهار حزن ونفسنه ملامتنی اعلاندر وفیه من البدیع
مراعات النظیر بین النافلة والفروض والصلوة والصوم

الباب الرابع هو المقصود من انشاد القصیده

ظلمت سن مفاعلن نة من فعلن احی الظلا مستفعلن م الى فعلن
ان اشتکت مفاعلن قد ما فعلن ه الضر من مستفعلن ورم فعلن

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ اَحْیَی الظَّلَامَ اِلَی ۞ اِنِ اشْتَکَتْ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنْ وَرَمِ

ناظم قصیده علیه الرحمه استغفار وتقصیراتنی مفید اولان باب ثالثی اتمام
ایدوب انشاد قصیده دن مقصود بالذات اولان ممدوح خدا سلطان
الانبیا حبیب کبریا مفخر کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزک مدایح علیه
ومعجزات سنیه لری بیاننه اشبو باب رابعده شروع وابتدا ایله بیت
• ماان مدحت محمدا بمقالتی • لکن مدحت مقالتی بمحمد •
مصداقنجه اکتساب شرف وسعادته اقدام بیورمشدر روح الله روحه
ونور ضریحه معلوم اوله که شعراء روم وعجمک قصیده لری ابتداسنده
تغزل ویا بهاریة وغیرها مقوله سندن مدایح ممدوحه مناسبتله انتقال
ایلدکلری بیته گریزگاه دیرلر • بو بیت دلارا دخی اشبو قصیده غراده
گریزگاه مقامنده در علم بدیعده حسن التخلص دیدکلریدر قوله ظلمت
فعل وفاعلدر جمله سی ابتدائیه در ظلم شیء موضع لایقنه وضع ایتمک در
و بو معناسی دخی نقصان ایتمکدر یعنی بن ظلم ایتدم نقصان اوزره اولدم دیمک

اولور • خلاصه ترک ایتدم معناسنده عبارت اولور • سنت ظلمت کلمه سنک
مفعولیدر • سنت لغتده طریقدر • اصطلاحده الطریقة المسلوکة فی الدین
مطلقا دینلمشدر • غلبهٔ استعمال ایله پیغمبر افندیمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن
قولا ویا فعلا وارد اولوب واجب ولا فرض اولمیان شیدر درره صاحبی
السنة شرعا ما واظب علیه النبی صلی الله علیه وسلم مع ترکه مرة او مرتین
وحکمه الثواب بالفعل والعقاب بالترک دیمشدر • من کلمه سنه مضافدر
من ذوی العقولده استعمال اولنور ایدی ظلمت کلمه سنک سنة شریفیه
اسنادی شو وجهله در که • یعنی سنت شریفه نک حقی انکله قیام وعمل ایکن
انی ترک ظلمدر که حقیله قیام ایتمکدر • فان الظلم علی احد ترک القیام
بحقوقه دینلمشدر • اشبو معنی ظلمک تعریف اولی اعتباریله در اما ظلمک
تعریف ثانیسی اعتباریله معنی سنت شریفه ایله عملده نقصان وقصور
ایلدم دیمک اولور ایدی ظلمت کلمه سنک مشتق منهی اولان ظلم کلمه سنک
ایکی تعریفنه کوره ظلمت کلمه سنک سنت شریفه یه اسنادی بو معنالر
اعتباریله در • من اسم موصولدر مبنیاتدن اولان اسم موصولک
تعریفنده ملا جامی رحمه الله الاسم الموصول ما لا یکون جزءا تاما الا بصلة
وعائد فصلته جملة خبریة او ما فی معناها کالاسم الفاعل والمفعول
والعائد ضمیر عائد الى الموصول ومن یکون موصلة نحو اکرمت من جاءک
ویکون استفهامیه نحو من غلامک وشرطیه نحو من تضرب اضرب
وموصوفة اما بجملة نحو من جاءک قد اکرمته او موصوفة بمفرد نحو
کفی بنا فضلا علی من غیرنا حب النبی محمد ایانا کبی بو مقامده اسم
موصولدر صاحب سعادت افندیمز صلی الله علیه وسلم دن من مبهم ایله
تعبیری شان معالی پناه رسول اللهه تعظیم ایچوندر • احیی فعل ماضی در احیادن
مشتقدر افعالدندر • فاعلی تحتنده مستتر هو من موصوله عائد ضمیر در •

احیی جمله سی لا محل لها من الاعراب من موصولك صله سیدر اسم موصول
مع صلته جمله سی جمله اسمیه محلا مجرور سنّة کلمه سنك مضاف الیهیدر
ظلام ذهاب وزننده احیانك مفعولیدر ظلامدن مراد لیلدرکه لیلك
ظلام لازمیدر لیل ملزومدر ذکر لازم ارادهٔ ملزوم علاقه سیله مجازدر
جونکه ظلامدن مراد لیلدر لیلی احیا عبادتله تا بصباح اشتغال ایله بیدار
اولمقدن عبارتدر وبو معناده احیا کذلك مجازدر نته کیم احیی السماء
وقتل البخل کلامی عربك مجازات قبیلندن اولدیغی کبیدر بعض شراح
وقد یطلق الاحیا علی عدم النوم فی اللیل قال الشاعر فاحییت لیلی
فی ارتقاب وصاله فلم یات لکن حین تمت اناتی آن حرف جردر
ان مصدریه در اشتکت افتعال بابندن فعل ماضی مؤنثدر شکایتدن
مشتقدر شکایت دردو واذا ویا المدن کندویه اصابت ایدن شیدن
غیره حالنی اعلامدر قدماه ده قدما قدمك تثنیه سیدر ضمیره مضاف
اولمغله نون ساقط اولمشدر یوخسه تثنیه قدمان ایدی تثنیه نك
حالت رفعی الف ایله در جاء الزیدان کبی حالت نصبی حالت جری یا ایله در
قدماه مرفوعدر اشتکت فعلنك فاعلیدر قدم مؤنث سماعی اولمغله
اشتکت فعل مؤنثدر اشتکت جمله سی تاویل مصدرده حرف جر ایله مجروردر
جار مع المجرور محلا منصوب احیی فعلنك مفعولیدر الضر نزع خافضیت
اوزره منصوب اشتکت فعلنه متعلق مفعولیدر من ضر دیکدر ما
ضر نفعك ضدیدر بو محلده مراد اضطراب حالدر بعض شراح ضر
شدت محنتدر ومنه قوله تعالی ربّ انی مسّنی الضر وانت ارحم الراحمین
ایوب علیه السلام دیمش درّة المضیئة صاحبی کوردی رحمه الله اشتکت
فعلنك قدمایه نسبتدن دیمش که واسناد الشکایت الی القوم باعتبار لسان
الحال کما قیل لسان الحال انطق من المقال ومجاز عقلی یعنی ظهور الورم فیهما

انتهی

انتهی شارح مشار الیهك مرادی قدما کلمه سنده استعارة بالکنایه
اولمقدرکه نطقت الحال قبیلندن اولور قوله من ورم جار مع المجرور محذوف
کائن کلمه سنه متعلق ضرّدن حالدر یا صفتدر ورم مقتضای طبیعت
اولمیوب زحمت وثقلت واضطراب ایدن اعضاء انسانیه ده ظهور ایدن
نفخه درکه ترکیده شیش دیرلر جون شیدن اولور شارح مصنفك دیمشکه
فی هذا البیت اشارة الی المذکور فی الروایة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
لما انزل علیه القران کان یتعب فی الطاعة والعبادة قائما علی القدمین
حتی تورمت قدماه وقال الشارح روی عن عایشة رضی الله عنها قالت
قام رسول الله صلی الله علیه وسلم بآیة من القرآن لیلة فان قلت کیف
یصح منه الشکایة صلی الله علیه وسلم لا سیما فی العبادة قلت المراد بیان
شدة الوجع والالم العائدین الی قدمیه الشریفین من کثرة القیام فی الظلام
وصوّره بصورة الاشتکاء مبالغة فی تلك الشدة ولذلك اسند الاشتکا
الی القدمین تحاشیا عن اسناده الیه صلی الله علیه وسلم بو بیت معناده
بیت سابقه مربوط اولدیغی لطف معنادن ظاهردر بیانی شو وجهله
تفصیل اولنور که سنت رسول علیه الصلوة والسلام جو قدر بو بیتده
مذکور اولان سنتدن مراد بیت سابقده کذا رایدن فلهذا درکه اودخی
سنة سنیه دندر ایدی خلاصهٔ کلام بودرکه ایواه مطلوب اصلی اولان وصول
الی الله باعث وقربت اولان عبادت نافله لی ترك ایتمیوب سنتی ترك
ایتدم بر ذات معالی بناهك سنتنی ترك ایتدمکه مبارك قدم شریفلری ضر
وزحمتدن تورم ایدنجه نوافل عباداته قیام ایدوب احیای لیل ایدردی
یعنی عباداته حقله تا بصباح بیدار اولوردی دیمك اوله درة المضیئة صاحبی
دیمشکه ومعناه انی ترکت سنة النبی الذی تورمت قدماه من کثرة قیام اللیل
فی طاعة الله فلفظ البیت اخبار ومعناه انشاء للتاسف علی ما فات منه

من العبارة القربة پس اظهار حزن وتأسف اولور معنای عبارت ایواه بوأ
ترک ایلدم سنتنی بر ذات عالیقدرک که احیای لیل ایدر ایدی مبارک قدم
شریفلری تورمدن اولان اضطراب حالدن شکایت ایدنجه دک یعنی عباد
حقده طول اللیل قائم و بیدار اولوردی احیای لیلدن مراد بودر وفیه
من البدیع حسن التخلیص فانه قد تخلص فیه باسلوب لطیف الی مدائح
ممدوحه علیه الصلوة والسلام علی الوجه الاکمل والاسلوب الاجمل حیث کان فی ذکر
بلاء النفس ومکاید الشیطان وخدعه فبیّن ان ذلک انما هو بسبب مخالفة سنته
علیه السلام وان الطریق الی التخلیص من تلک المکاید والبلایا یکون باتباع سنته
والاهتداء بطریقته وحسن التخلص ان یستطرد الشاعر المتمکن من معنی الی معنی آخر
یتعلق بممدوحه بتخلص سهل یختلسه اختلاسا رشیقا دقیق المعنی بحیث لا یشعر
السامع بالانتقال من المعنی الاول الا وقد وقع فی الثانی لشدة الممازجة بینهما
حتی کانهما افرغا فی القالب الواحد فان الشاعر قد یتخلص من نسب او غزل
او وصف روض او وصف طلل او معنی من المعانی او وصف حرب والاحسن ان یتخلص
الشاعر من الغزل الی المدیح وفیه المقابلة الملحقة بالطباق بین ظلمت واحیی
وبین السنة والظلام وفیه جناس الاشتقاق بین ظلمت وظلام فان الظلم
مشتق من الظلام قال علیه الصلوة والسلام الظلم ظلمات یوم القیام

تخمیس

جهانی بستر راحت صانوب نفس هوا   گران خوابی غفلتله گچدی صبح ومسا
نیجه تأسف ایدوب ایتمیه می واویلا   ظلمت سنة من احیی الظلام الی
ان اشتکت قدماه الضر من ورم

وشد من مفاعلن شغب فعلن احشائه مستفعلن وطوی فعلن
تحت الحجا مستفعلن رة کشحا فعلن مترف الا مستفعلن ادم فعلن
وَشَدَّ مِنْ سَغَبٍ اَحْشَائَهُ وَطَوٰی   تَحْتَ الْحِجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفَ الْاَدَمِ

واو عاطفه در

واو عاطفه در شد فعل ماضیدر شد ربط قوی معناسنه در من حرف جر
لام معناسنه در شغب جار ایله مجرور شد کلمه سنه متعلق مفعولیدر شده
فعلنک فاعلی تحتنده ضمیر بیت سابقده اولان من موصوله راجعدر جمله سی
احیی اوزرینه معطوفدر شغب فتح شین وغین معجمه ایله جوعدر کقوله تعالی
او اطعام فی یوم ذی مسغبة ای جوع احشاءه وان قولیده الحشی
حانک فتحی والفک قصر یله ایاکورک التنده اولان نسنه لرکه اعضاء
داخله در الاحشاء همزه نک فتحی والفک مدیله جمعی ذکر اولنان عضولر
معناسنه در دیمش بعض شراح احشا جمع حشی وهو ما کان داخل الجوف
من الامعاء وغیرها ایله تفسیر ایتمیش وبعض آخر هو الامعا دیوب معایه
قصر ایتمیش وطوی واو عاطفه در طوی فعل ماضیدر طوی یطوی طیاً
کلورطی دورمک ودوشورمک معناسنه در تحتنده اولان فاعلی ضمیری
کذلک من موصوله کیدر جمله سی شده اوزرینه معطوفدر تحت الحجارة
تحت ظروف مکان مبهمه دندر ظرف استعمال اولنمشدر اسم مذکوره مضاف
اولمغله فتح اوزره مبنی محلا منصوب طوی فعلنک ظرفیدر یعنی مفعول
فیهیدر الحجارة کلمه سنه مضافدر وان قولیده الحجر فتحتین ایله طاش الاحجار
همزه نک فتحی ایله جمع قلتی الحجار حانک کسریله والحجارة کذلک حانک
کسریله بونلرک ایکیسی دخی جمع کثرتدر بعض شراح والتاء فیه لتانیث
الجمع وتأکیده واراد بالجمع ما فوق الواحد او الجنس لاضمحلال معنی
الجمع باللام دیمشدر کشحا مفعول طوی در وان قولیده کشح کافک
فتحی وشینک سکونیله بوکورله قصه ایکونک ما بینی بعضیلر مطلقا
بوکورله تفسیر ایتمشلر دیدی بعض شراح هو الجنب دیمشدر مترف الادم
اترف یترف اترافا فهو مترف وذاک مترف وزننده اسم مفعولدر
ترف نعومة معناسنه در یعنی یوموشق وزم دیکدر شارح مصنفک

يقال رجل متنعّم لطيف البدن دیمشدر مترف کشیحك صفتیدر اخود
کشیحدن حالدر زیرا مترفك ادم لفظنه اضافتی اضافهٔ لفظیه در
نحوده مبیّن اولمشدر که اکر مضاف معمولنه مضاف صفة اولورسه
یعنی اسم فاعل یا اسم مفعول یا صفهٔ مشبّهه اولورسه اضافهٔ لفظیّه
اولور ضارب زید مجروح الفواد حسن الوجه کبی بو اضافهٔ لفظیّه
نه تعریف افاده ایدر و نه تخصیص انجق تخفیف افاده ایدر دیمشلر اشبو
محلده دخی مترف اسم مفعول اولمغله مفعولنه مضافدر ۰ ادم همزه نك
و دالك فتحه لریله آدَمَةٍ جمعیدر جلد معناسنه در ترکیده توشش
بوکور تعبیر ایتدکلری کشیحك مترف الادم صفتیدر یعنی اویله بوکور که
جلدی نرم و لطیف ایدی دیك اولور قال بعض الشراح وفیه اشارة الی
ما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم ۰ ربما شدّ احشائه بالحجارة و یطوی
کشحه الناعم الادیم لاجل الجوع والمخمصة علی ما هو المشهور کذلك قاضی
عضددن درّة المضیئة صاحبی نقل و بو وجهله ایدرکه قال عضد الدین
مترف الادم صفة کشحا لان الاضافة لفظیة بمعنی الحال حکایة
عن الحال الماضیة و فی عطف طوی علی شدّ ایذان بانّه علیه السلام
کان لم تقنع بشدّ الاحشا بل طوی الکشح الناعم الجلد تحت الحجارة
ایضا والکشح الناعم الجلد اذا طوی تحت الحجر تألم صاحبه غایة الالم
فیعلم منه انّه علیه السلام قد اصابه من الم الجوع ما یکون اشدّ من هذا
الالم لانّه علیه السلام رام دفع هذا الالم بذلك الالم وهذا غایة الرّیاضة
قیل الحکمة فی شدّ الحجر انّه یسکن بعض الم الجوع لان حرارة المعدة تندفع
بالطعام فاذا فرغت المعدة من الطعام واشتغلت برطوبات الجسم
یحصل التألم و یشتدّ الحرارة فاذا انضم الاحشی علی المعدة بوضع الحجر
تخمد نارها بعض الخمود فیقلّ الالم ایدی بو بیت دلارا سابق الذکر

اولان تألمی اظهار حزن و تأسف بیتده مذکوراحیی اوزرینه معطوف
اولمغله خلاصهٔ معنای بیت ابواه و دخی بن سنت شریفه سنی ترك
ایتدم بر ذات کریم الشانك که نیل قرب الهی شوقله جوعدن یعنی
اختیار جوع ایله بیور معله الم و زحمت جوعی تخفیف ایچون امعاء
شریفه لرینی شدّ و بند بیورر لر ایدی و نرم و لطیف الجلد مبارك
کشحلرینی حجارنك التنده دوشورر لر ایدی دفعا لالم المجاعة و لنیل
القرب الیه سبحانه و تعالی دیمك اوله و فیه مراعات النظیر بین شدّ و طوی و الکشح
والاحشاء الادم و فیه الجناس المعنوی وهو القسم الثانی منه وهو جناس الاشارة

تخمیس

شه سریر رسالت او مقصد اقصی ه رتبه اولدی رضای خداده بارجا
عطا اولنمش ایکن اکه نعمت دو سرا و شدّ من شغب احشاءه و طوی
تحت الحجارة کشحا مترف الادم

و راودت مفاعلن ه الجبا فاعلن ل الشم من مستفعلن ذهب فعلن
من نفسه مستفعلن فارا فعلن ها ایّما مستفعلن شمم فعلن

وَرَاوَدَتْهُ الجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ مِنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا اَیَّمَا شَمَمِ

واو عاطفه در شدّه اوزرینه عطف ایچوندر راودته ده راود فعل ماضی
مؤنثدر مراوده دن مشتقدر ۰ مفاعله بابندن مراوده رود دندر ۰
طلب معناسنه در ۰ یقال راده یروده رودا اذا طلب دیمشلر ۰ راودته
جمله سی شدّه اوزرینه یا خود طوی اوزرینه معطوفدر الجبال راودته نك
فاعلیدر جبلك جمعیدر الف لام عهد خارجیدر مکهٔ مکرّمه اطرافنده
واقع معهود و معلوم جبلدر نته کیم حدیث شریفده کلور الشّم بالضمّ
جبلك صفتیدر اشمك جمعیدر حمر احمرك جمعی اولدیغی کبی اشم عالی
و مرتفع دیمکدر من ذهب جار مع المجرور محذوف کائن کلمه سنه متعلق

جبالك صفت بعد صفتيدر ياخود كائنا كلمه سنه متعلق حال اولور
عن نفسه جار مع المجرور مراوده كلمه سنه متعلقدر ضمير حضرت ممدوح
كائنات افنديمزه راجعدر • راوده عن نفسه ديك جبال ذهب پيغمبر
افنديمز عليه الصلوة والسلام دن طلب ايلديلر كه انك اوله لر وانك
مرادى اوزره اوله لر • يعنى جبال من ذهب رسول اكرم افنديمز ايچون
اولمغى كندودن طلب ايتديلر • لكن تركيده مستعمل اولان جانب ذكر اولنان
طلب ايتدى ديك حق تعبير اولمق گرك زيرا نفس جائز دكلدر عبارتدر
شارح قصيده شيخ زاده يقال راوده عن نفسه طلب منه ان يكون له
وعلى مراده من راودته التى هو فى بيتها عن نفسه ديمشدر كذلك
شارح سابق الذكر مرحوم شيخ زاده حاشيهٔ بيضاوى سنده تفصيل ايدركه
قوله تعالى وراودته التى هو فى بيتها • يعنى امراة العزيز التى كان يوسف
فى بيتها طلبت منه ان يوافقها والمراودة المطالبة الواقعة بين
اثنين بحيث يريد احدهما ان يحمل الآخر على شئ لا يريده الآخر والمراودة
وان كان بين اثنين الا ان المراد بها الطلب الواقع من واحد مأخوذة
من الرود وهو الطلب ومعنى عن نفسه اى من اجل نفسه يقال فلان
تخاصم عن فلان اى من اجله كذلك شارح قصيده مرحوم مصنفك
ديمش والمعنى حارعت الجبال الشاهقة العالية الكائنة من ذهب
حضرت النبى صلى الله عليه وسلم عن نفس تلك الحضرة حيث تريد
الوصول الى ذاته وتتمنى ان تجد القبول لدى جنابه لكن النبى عليه السلام
عجل الى الاعراض عنها وتكبر وارتفع معها تكبر من استحقه بشئ قوله
فاراها فاء عاطفه ايله مراوده اوزرينه معطوفدر فاء تعقيبيه
گتوردكى پيغمبر افنديمز عليه الصلوة والسلامك مطالبهٔ جبالدن بلا
توقف درعقب اعراض واستنكافنى ارائت واظهار ايلديكنى افاده

ايجوندر • ارى ارائتدن فعل ماضيدر گوستردى ديكدر ايكى مفعوله تعدى
ايدر مفعول اولى ضمير بارزدركه جباله راجعدر قوله ايّاه شمم ايّاه ماده مازنده در
اى مصدر محذوف شمّا كلمه سنك صفتيدر • فاراها شمّا اى شمم تقديرنده در
حقيقتده ارانك مفعول ثانيسى سالف الذكر محذوف شمّا كلمه سيدر
كتب نحودن متوسطده مبيّندركه اى وايّه استفهام ايچون اولور
ايهم عندك وايتهم عندك كبى وشرط ايچون اولور • ايهم يكرمنى اكرمه
كبى موصوفه اولور يا ايها الرجل كبى موصوله اولور • ايهم اشد على الرحمن
عتيا كبى • صفة واقع اولور مررت برجل اى رجل اى كامل فى الرجولية
كبى بو مقامده دخى اى لفظا مرفوع محذوف شمّا كلمه سنك صفتيدر
قال فى القاموس الشمم محركة العلو والارتفاع فى الجبال مصدر شمم
يشمم شمما كفرح يفرح فرحا وان قوليده شمم فتحتين ايله يوكسك اولان
طاعه ديرلر ايمدى تركيده برشيئه تنزل ايتميوب صورة استغنا
ترفع ايتمك معناسيله تعبير اولنمغله تقدير كلام • ارى النبى صلى الله
عليه وسلم • ارتفاعا وبعدا كاملا ديكدر كاملا معناسى تعريرى اى
كلمه سندن اقتضا ايدر معلوم اوله كه بو بيت برلطافت ايله احاديث
شريفه يه اشارت اولوركه صاحب سعادت حضرت رسالت پناه عليه
الصلوة والسلام بيورمشلركه • عرض على بطحاء مكة ذهبا فقلت لا يارب
ولكن اجوع يوما واشبع يوما فاذا شبعت حمدتك واذا جعت تضرعت
اليك ودعوتك وعن عائشة رضى الله عنها قالت ما شبع رسول الله
صلى الله عليه وسلم • ثلاثة ايام تبعا من خبز حتى مضى لسبيله وكان
يدعوا عليه الصلوة والسلام اللهم اجعل رزق ال محمد قوتا بعض شراح
ديمشكه ثم انه يجوز ان يكون هذا حقيقة بان خلق الله تعالى جبالا
من ذهب وامرها ان تعرض نفسها عليه ففعلت انتهى لكن جائز عقب

التشبیه بلاغه ناظم علیه الرحمه وراودته الجبال عن نفسه عبارتیله سوره یوسفده اولان سالف الذکر آیه کریمه یه اشعار مراد ایدرکه حضرت زلیخا پیغمبر یوسف علیه السلام نه مرتبه علاقه و محبت ایدوب کندویه میل والتفاتی بابنده نه دکلو شوق و خدعه و دلفریبک سمتنه بذل مقدور ایتدیسه و حضرت یوسف علیه السلام دخی کمال اعراض و تبری و اظهار ترفع و استنکاف ایلدکی کبی جبال ذهب دخی مقام زلیخاده مراوده لر ایتدی و حضرت عالی شان علیه الصلوة والسلام جناب یوسف علیه السلام کبی ترفع و استبعاد و استنکاف ایله قطع التفات بیورمدیلر دیو تشبیه خفی و معنوی ایله مدح رسول اللهده زهی اقتباس ضمنی وانطاق البهید

معنای عبارت بیت التوندن جبال عالیلر ٭ سید کائنات علیه الصلوة والسلام افندیمزک اولوب کندویه میل والتفات و قبولنی ازجان ودل کمال شوق و محبت ایله طلب ایتدیلر پیغمبر افندیمز ترفع و استغنا ایله اعراض و عدم قبولنی جباله درعقب ارائت یعنی اظهار و اعلام بیوردیلر دیمک اولور ٭ بو تقریره راودته ضمیری سرور کائنات افندیمزه ارجاعی تقدیری اوزره در لکن بیت سابقده ظلمت سنة من مصر عنده اولان من کلمه سنه ضمیرک رجوعی احتمالی ایله معنی ایواه سنة شریفه سی ترک ایلدم بر ذات کریمک که التوندن جبال عالیلر کندویه میل والتفاتنی و قبولی طلب ایتدیلر الی آخره التقریر احتمال ثانی محل بعیده عطفله تکلفه محتاج اولمغله مرجوح اولمق کرک ٭٭

تخمیس

ویردی حق اکا دنیایی هب بلا تعب   ولیک رأیینه قصر ایتدی حله طلبین
قبولن ایلدی الحق مقاصدک سببن   وراودته الجبال الشم من ذهب

عن نفسه فاراها ایما شمم

واکدت

واکدت مفاعلن زهده فاعلن فیها ضرو مستفعلن رته فعلن ان الضرو مستفعلن رة لا فعلن تعدو علی ال مستفعلن عصم فعلن

وَاَكَّدَتْ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ   اِنَّ الضَّرُورَةَ لَاتَعْدُوا عَلَى الْعِصَمِ

واو عطف ایچوندر اکدت تأکیددن مشتقدر تفعیل بابندندر تأکید محکم ایتمک معناسنه در ٭ اکدت فعل ماضی مؤنثدر بعض شراح تقریر و تثبیت معناسیله شرح ایتمش ٭ زهده لفظا منصوب مفعولیدر ضمیره مضافدر ضمیر صاحب سعادت افندیمزه راجعدر زهد لغتده رغبتک ضدیدر بعض شراح والزهد فی اللغة الترک وقلة الرغبة وفی الاصطلاح علی مراتب اعلاه رفض ما سوی الله تعالی رغبة ویسمی الزهاد زهادا لقلة رغبته فی الدنیا دیمشلر شارح درة المضیئه دیمشکه الزهد نوعان مقدور للعبد وغیر مقدور له فالنوع الاول ثلثة اشیا ترک طلب المفقود من الدنیا وتفریق المجموع منها وترک اختیارها وارادتها والنوع الثانی کونها باردة علی قلب الزاهد بحیث یخلع قلبه عن المحبة فیها والمیل الیها وهذا بمحض عنایة الله تعالی لکن الاول تمهید للثانی فان العبد اذا اتا بالاشیا الثلثة علی الاخلاص یکون الدنیا باردة علی قلب الزاهد والباعث علی ترکها معرفة حقایقها وافاتها فیها جار مع المجرور اکدت فعلنه متعلقدر ٭ فیهاده ضمیر جباله یاخود کلام قرینه سیله مقامدن مفهوم دنیایه راجعدر ٭ ضرورته بالرفع اکدت فعلنک فاعلیدر ضمیره مضافدر ضمیر محلا مجرور مضاف الیهیدر سید کائنات علیه الصلوة والسلام افندیمزه راجعدر ضرورة احتیاج معناسنه در اکدت جمله سی بیت سابقده راودته اوزرینه معطوفدر ان بالکسر حروف مشبهه دندر الضرورة بالنصب اسمیدر لاتعدوا عدوا تعدوا ندر که ظلم معناسنه در عدا علیه عدوا وعدوانا دیمک ظلمه وتعداه دیکدر ٭ اصلنده تعدو بحرکة الواو در غزا یغزو کبی ما قبل آخره

متحرک اولمغله واو ساکن قلنمشدر • لاتعدوا فعل مضارعدر فاعل تحتنده
مستتر ضمیر ضرورته راجعدر جمله سی ان کلمه سنک خبریدر ان مع خبره
جمله سی مصرع اولک تعلیلیدر یعنی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام
افندیمزک زهدلی ضرورتی تأکید وتثبیت ایلدیکنک علتی اولور
بعضیلر جمله استینافیه در یعنی سؤال مقدره جوابدر دیمش کویا رقائل
شدة احتیاج وارایکن دنیادن نیچه اعراض اولنور ضرورة واحتیاج
آدمی دنیادن اعراضه قومی دیمش جوابنده ان الضرورة لاتعدوا علی
العصم دینمش اولور بعض شراح ان الضرورة لاتعدوا علی العصم بان
ان الضرورة لا تؤثر فیمن عصمه الله تعالی عن الالتفات الی الدنیا التی
هی اعدی عدو الله دیمش • علی العصم جار مع المجرور لاتعدوا کلمه سنه
متعلقدر • العصم عصمة نک جمعیدر عصمة لغتده لایق اولمیان شیدن
منعدر دیمشلر • اصطلاحده ملکة تمنع المتصف بها عن الفجور ایله تعریف
اولنمش بعضیلر العصم جمع عصمة وهو لطف یفعله الله تعالی بعبده
یوفقه به لفعل الخیرات طرا ویحفظه به عن رکوب المحرمات قطعا وقیل
العصم بمعنی المعصوم باراده اسم المفعول من المصدر شراحدن مصنفک
وصاحب درة المضیة علیهما الرحمة بو بیت دلارانک معناسنی تحقیقده
حق بودرکه موفق اولمشلردر • اندن اعلا افاده وبیاندن براعة • تحریر
اظهار عجز ایتمکله بعبارته نقل وتفصیلی اختیار اولندی کما قالوا یرید
الناظم ان من خصایصه علیه السلام انه کلما اشتد احتیاجه الی الدنیا اشتد
قلة رغبته علی عکس ما یتعارفه الناس لان الناس اذا اشتد احتیاجهم
الی شیء القوا انفسهم علیه وسعوا فی تحصیله سعیا کاملا وحضرة النبی علیه
السلام کلما کان احتیاجه اشد کان اجتنابه عنها اکثر واحترازه عن المیل
الیها اقوی روی عن ابن عباس رضی الله عنه انه قال کان رسول الله صلی الله

علیه وسلم یبیت هو واهله اللیالی المتتابعة طاویا لایجدون عیشا
مصرحدرکه شمائل شریفده وکان فراش النبی صلی الله علیه وسلم • الذی
ینام علیه من ادم حشوه من لیف وکان وسادته الذی تیکا علیه کذلک
وعن عایشة رضی الله عنها انما کان فراشه الذی ینام علیه ادما حشوه من لیف
وکان علیه السلام ینام احیانا علی سریر مرمول ومصنوع بشریط حتی یؤثر
فی جنبه وکانت الفاقة احب الیه من الغنی ولم یبث شکواه الی احد وکان
یظل جایعا وهذا الفقر والاحتیاج منه علیه السلام لکمال زهده فیها وعدم
رغبته لها لالعجزه اتفق العلما علی ان من قال النبی علیه السلام فقیر محتاج
یکفر فظهر ان ضرورة ذاک الحضرة یؤکد اجتنابه عنها ولما کان هذا اعنی
کون شدة الاحتیاج سببا لقوة الاجتناب امرا غریبا حاول اثباته
بالبینة والبرهان فقال ان الضرورة لاتعدوا علی العصم ای لایستبعد
هذا فان من عصمه الله من التلوث بالدنیا کیف ضره ضرورته واحتیاجه
فقد جف القلم بما هو کائن والعصم جمع عصمة • وهی حفظ الرب تعالی
للعبد علی الوقوع فیما یضره کذا فی الصحاح وفی قوله ان الضروره لاتعدوا
علی العصم تنبیه علی ان ترک الدنیا لا یتیسر الا بفضل من الله ومحض
توفیقه بل قلة الرغبة وترک الارادة القلبیة لایتیسر الا بتوفیقه فان
ذلک امر یتعلق بالقلب ولا مقلب للقلوب الا هو نعم علی البشر ان یجتهد
فی اسبابه باکتساب مقدماته وما هی تمهید وتوطئة لوجوده وان لیس
للانسان الا ما سعی ولذا قال العلما ان العبد اذا اتی بالاشیاء الثلثة
المذکورة فی النوع الاول من الزهد ای اذا اتی بخلوص النیة وصفا الطویة
اورثه هذه برودة الدنیا علی قلبه انتهی شرحها کذلک بعض شراح
خلاصه معناسی بیتی غایت اعلی المعالی تقریر ایدر حیث قال المعنی انه کان
مع شدة احشائه من الجوع تحت الحجارة واضطراره الی ما یضطر الیه

البشر لا يلتفت الى الجبال الشمّ من الذهب كان ذلك مؤكداً لزهده صلى الله
عليه وسلم فانّ الاعراض عن الشئ مع شدّة الاحتياج اليه دليل جلي
على الزهد في ذلك الشئ ثم بيّن عدم الالتفات مع شدة الاحتياج بانّ
الضّرورة والاحتياج لا يغلبان العصمة ولا يستوليان عليها لا سيّما
من هو مؤيد بالاخرة خير لك من الاولى ولسوف يعطيك ربك فترضى
عن ابن عبّاس رضي الله عنه انّه لما قبض النبي صلى الله عليه وسلم كانت
دِرْعُهُ مرهونةٌ عند يهودي على ثلثين صاعا من شعير ففكّها علي رضي الله
عنه بعد وفاته ومن ثمّه قال له صلى الله عليه وسلم في ايام حياته انت
قاضي ديني وعن عايشه رضي الله عنها انّه قال لياتي على ال محمد شهر
لا يخبزون فيه خبزا ولا يطبخون فيه برمة عن عايشة رضي الله عنها قال
يا عايشةُ رضي الله عنها مالي والدّنيا انّما انا والدّنيا بمنزلة رجل نزل
تحت شجرةٍ يستفئ بها فلما انتفى الفئ ارتحل ولم يرجع اليه خلاصهٔ
معناى عبارت بيت جبال ذهبدن عدم رغبت وترك واجتنابى
ضرورة واحتياجى تأكيد ايلدى يعنى ضرورة واحتياجى شدّتداولدغى
ما سوى اللّهى ترك ودنيايه عدم رغبتى دخى مؤكّد وزياده اولدى سؤال
كلديكه ضرورة واحتياج كشينك زر وسيمه رغبتنى تأكيد ايدر يوخسه
التوندن اعراض واجتنابى تأكيدا يتمز بو نه غريب بر عكس كلام در ديو رسه
جوابنده انّ الضّرورة لا تعدوا على العصم يعنى بوسنك ديديكك
بزلره نسبتله در يوخسه من طرف الله معصوم دركون محرّماتدن محفوظ
اولوب مجوّزلره اتصافدن منع ايدر تا كه صاحبنه ضرورة تعدّى وعدوان
ايده مز بلكه اوليه ذاتك احتياج وضرورة جبال ذهبدن بلكه
دنيادن اعراض وعدم رغبتنى دخى زياده ايدوب تأكيد ايدر ديك
اوله وفي البيت من البديع ردّ العجز على الصدر والتكرير في الدنيا ما

تجنيس

تخميس

نه دكلو قلبنه ضرّ ضرورت ايتسه غلو اولور مؤكّد اعراض ماسوى همه سو
قوبادى صون خدا ميل دنيوى بر سو واكّدت زهده فيها ضرورته
انّ الضّرورة لا تعدوا على العصم

فكيف تد مفاعلن عوا الى الد فاعلن دنيا ضرو مستفعلن رة من فعلن
لولاه لم مستفعلن تخرج الد فاعلن دنيا من ال مستفعلن عدم فعلن

وَكَيْفَ تَدْعُوا اِلَى الدُّنْيَا ضَرُورَةُ مَنْ لَوْلَاهُ لَمْ تُخْرَجِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَدَمِ

واو بيت سابقده اكّدت اوزرينه عطف اچوندر معطوف ومعطوف
عليه خبراً وانشاءً اختلافى مانع عطف دكلدركه استفهام اخبار معناسنده در
ديمشلر كيف استفهام انكاريدر استبعاد وانكار اچوندر معناسى لا تدعوا
ديمك اولور الاعراب كيف فتح اوزره مبنى محلّا منصوب مؤخر تدعوا
كلمه سنك ظرفيدر وقال مولانا جامي كيف للحال والمراد بالحال صفة الشئ
لا زمان الحال كما توهمه بعض الشارحين قال المفصّل وكيف جار مجرى
الظروف ومعناه السؤال عن الحال تقول كيف زيد اي على اىّ حال
هو ويستعمل للشّرط نحو كيف تجلس اجلس فان كان بعده اسم فهو
في محلّ الرّفع بالخبريّة عنه وان كان بعده فعل مثل كيف جئت فهو
في محلّ النّصب على الحاليّة اي على اي حال جئت راكبا او ماشيا قال
في المتوسط وكيف من الظروف الزمانيّة لانّه سؤال عن حال المسؤول
عنه في زمان الحال قال في الدرّة المضيئة كيف للاستفهام الانكاري
في محلّ النّصب ظرف لتدعو قدم عليه لتضمّنه معنى الاستفهام وكونه
حالا من فاعله بعيد اي ما تدعوا في حال من الاحوال الى الدنيا ضرورته
عليه السلام انتهى الى الدنيا جار مع المجرور تدعوا كلمه سنه متعلّقدر
دنيا ادنى نك مؤنثيدر عليا اعلانك مؤنثي اولديغي كبي دنى يدنو دنوّا

دیرلر • اذا قرب دنیا دخی بزه نسبتله اخرتدن قریب اولدیغی وجه تسمیه در
یاخود اخس واد نا معناسنه اولان دنائتدن مشتقدر • لبعض الدنیا
ما یشغلک عن التقرب الی المولی دیمش ضرورة بالرفع تدعوا کلمه سنک
فاعلیدر ضرورة احتیاج معناسنه در ضرورة کلمه سی من موصوله مضافدر •
فائده لولانک اعراب وتفصیلی بو وجهله درکه قال مولانا جامی رحمه الله
لولا لها صدر الکلام یلزمها الفعل لفظا نحو لولا ضربت زیدا او تقدیرا
نحو لولا زیدا ضربته ولولاک لما خلقت الافلاک ثم معناه اذا دخلت
علی الماضی التوبیخ واللوم علی ترک الفعل ومعناه فی المضارع الحث علی
الفعل والطلب له قال النحویون ان لولا حرف یقتضی امتناع جوابه لوجود
شرطه فیکون حرف شرط ویختص بالجملة الاسمیة المحذوفة الخبر غالبا نحو
لولا زید لاکرمتک ویکون تارة حرف تخصیص وطلب بازعاج اورفق
فیختص المضارع او بما فی تأویله نحو لولا تستغفرون الله ونحو قوله تعالی
لولا اخرتنی الی اجل قریب وتارة حرف تخصیص فیختص بالماضی نحو قوله تعالی
فلولا نصرهم الذین اتخذوا من دون الله قربانا آلهة بو مقامده لولا شرط
ایجوندر نته کیم لولا زید لهلک عمرو مثالنده لولا حرف شرط زید مبتدادر
خبری محذوف موجود کلمه سیدر جمله سی لا محل لها من الاعراب فعل شرطدر
لهلک عمرو جمله سی جزاء شرطدر بو تقدیر وتمثیل ضمیری ولی ایتدیکی
صورتده در • اما اکر لولا کلمه سی ضمیری ولی ایلسه اول ضمیر بهر حال مرفوعدر که
هو ضمیری مقامنه نائب ضمیر مرفوع اولوب مبتدا اولور قال الشارح
مصنفک اذا ولی لولا بضمیر فحقه ان یکون ضمیر رفع نحو لولا انتم لکنتم
وذهب الجمهور وسیبویه الی ان لولا جار مجری حرف جر الزائد غیر
متعلق لشیء وموضع المجرور بها رفع بالابتداء والخبر محذوف ایدی
بو محلده دخی لولا جاره در ضمیر تقدیرا مجرور بها در جار مع المجرور غیر

متعلق لشیء مبتدادر خبری محذوف موجود کلمه سیدر لولا هو موجود دیمکدر
ضمیر فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر لم تخرج فعل مضارعدر
معلوم ومجهول اولمق جائزدر • الدنیا تقدیرا مرفوع فاعلیدر • من العدم
جار مع المجرور تخرج فعلنه متعلقدر • عدم وجوده سابق اولان حالدر
وجودک ضدیدر وجود عدمدن خروج وتکون وثبوتدن عبارتدر شارح
درة المضیئه خلاصه معنای بیتده دیمش والمعنی ما رغب ضرورته
علیه السلام الی الدنیا الدنیة لانها خلقت لاجله وخرجت من العدم الی
الوجود بسببه فالاحتیاج الیها غیر معقول وبعض شراح والمعنی انه لا یجوز
المیل الی الدنیا احتیاج من لولا وجوده الشریف لم یخرج الدنیا وما فیها
من العدم الی الوجود فان ما هو من طفیل متطفل علی الشیء تابع له مترتب
علیه تمتنع نلجاءه الحاجة والاضطرار الیه لا سیما اذا کان ذلک الاصل
مجبلا علی الاستغنا والترفع وکان ذلک الامر حقیرا قلیلا بالنسبة الی علو
همته وبالاضافة الی علو قدره دیمشدر معنای عبارت بیت نیجه
رغبت ومیل ایدور دنیایه بر ذات کریک ضرورة واحتیاجکه
اکر اول ذات جلیل القدرک وجودی ثابت وموجود اولمسه ما
یعنی موجود اوله جق اولمسه • دنیا عدمدن چیقمزدی • یعنی عدمده
قالوردی وجوده کلمزدی خلاصه • بر ذات کریک که وجوده کلمسی
اراده اولنمیه ایدی دنیا خلق اولوب وجوده کلمز ایدی • یعنی
مقصود ازلی انک وجودی ایدی وجود دنیا بویله ذاتک موجود اولمسنه
متوقف ومحتاج ایکن ضرورة حال واحتیاج دنیایه اویله ذاتی نیجه
رغبت ومیل ایتدررا ایدوره مرغایت بعیددر نه احتمال دیک اوله

تخمیس

توقف ایدی اکا خلقت جهان کهن   بل احتیاج نه طرفده تحقق ایلدی سن

ضرورت علت غائيه اولدوغندن ايكن فكيف تدعوا الى الدنيا ضرورة من
لولاه لم تخرج الدنيا من العدم

محمد مفاعلن سيد ال فاعلن كونين والث مستفعلن ثقلي فعلن
ن والفري مفاعلن قين من فاعلن عرب ومن مستفعلن عجم فعلن

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْـ نِ وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمِ

قوله محمد بالرفع مبتدا محذوفك خبريدر تقديرى هو محمد ديمك اولور
مبتدا مع خبره جمله سؤال مقدره جواب اولان جمله استينافيه در ياخود
محمد بالجر بيت سابقده اولان من موصولدن بدلدر مبدل منه توطئه
اولوب مقصود بالذات بدل اولديغى قاعده سى تعريفيدن مستفيددر
بعض شراح بو مقامده ولا يخفى ما فى هذا الانتقال الى اسم الممدوح بلفظ
محمد من اللطافة بعد ذكر الاوصاف الكريمه ديمشدر يعنى اسم محمد
خصال حميده سى كثير اولان ذات ديمك معناسنه اولديغنه نظرا در
معلوم اوله كه لفظ محمد پيغمبر اخر الزمان سيد الانبيا افنديمز صلى الله
عليه وسلم حضرتلرينك علميدر تبركا باسمه الشريف غيره دخى علم
ايده كلمشلردر قال فى الدره معناه المحمود المشكور مرة بعد اخرى لانه
اسم مفعول من المضاعف من التفعيل الذى بناؤه للتكثير كالمكرم الذى
اكرم مرة بعد اخرى فهو المحمود فى الدنيا بما نفع به الخلق من الهداية
والعلم والحكمة والمحمود فى الاخرة بشفاعة عند ربه فصار علما له صلى الله
عليه وسلم لوجود هذا المعنى فيه حق بوكيم رسول اللهك عامه يه نفعنك
نهايتى اولمديغى مسلمدر نته كيم قاضى بيضاوى عليه الرحمه والغفران
ديباجه بيضاويى تمامنده فيا واجب الوجود صل عليه صلوة توازن
غناءه عبارتنده حواشى بيضاوى غنا بفتح الغين المعجمه نفع معناسنه در
واقعده رسول محترم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك عامه كائناته نفعنه

نهايت

نهايت اولمغله بيضاوينك كلام مزبورى كمال كثرت صلواته بلكه صلوة
بحد و نهايه ية اشارتدر ديمشلر ايدى شارح مشار اليهك مما نفع به
بالخلق ديديكى مؤيد اولور وان قوليده الحمد زنك نقيضيدر المحمدة ميمك
فتحيله حمد ايتمك معناسنه مصدردر التحميد مبالغه ايله حمد ايتمك المحمدة ميمك
ضمى وحانك فتحى وميم ثانينك فتحى وتشديديله خصال حميده سى چوق
اولان كمسنه المحمدة ميم اولك فتحى وحانك سكونى وميم ثانينك كسريله
خصلت حميده كه مذمتك مقابليدر ديمش قال بعض الشراح محمد علم
للحضرة المصطفوية وهى صيغة مبنية للمبالغة قيل مشتق من الحمد لانه
كان صلى الله عليه وسلم كثير الحمد لله تعالى وقيل مشتق من المحمدة فانه
كان صلى الله عليه وسلم كثير المحامد وكان الناس يحمدون على محامده ويؤيده
القول الثانى ما ورد فى وجه التسميه ان عبد المطلب رأى فى منامه سلسلة
بيضاء خرجت من ظهره لها اربعة اطراف فى السماء والارض والمشرق
والمغرب واذا اهل الخافقين يتعلقون بها فعبر بمولد يتبعه اهل المشرق
والمغرب واهل السماء والارض لكثرة محامده فلما ولد صلى الله عليه وسلم
سمى بهذا الاسم لذلك فكان فوق ما رأى وما يبعد على هذا ايضا ان يقال
انه مشتق من الحمد قوله سيد الكونين سيد سيادتدندر سيادت علو
وارتفاع معناسنه در يقال لمقدم القوم سيد لانهم تحت حكمه وهو عال
عليهم ديمش بعضيلر السيد صفة مشبهة من ساد يسود سيادة اذا صار
سيدا وسيد القوم اجلهم واعظمهم ديدى سيد لفظا مرفوع محمد لفظنك
صفتيدر كونين كلمه سنه مضافدر كونين تثنيه در حالت نصبى وجرى
يا ايله كونيندن مراد دنيا واخرتدر مصدر مفعول معناسنه در مكونين
ديمكدر الدرهم ضرب الامير كبى يعنى موجودين مخلوقين معناسنه در
مكون دنيا واخرت وما فيهما يه صادق اولور سيدك كونين كلمه سنه

اضافتی معنویه در • اضافهٔ لفظیه دکلدر • زیرا سید لفظی صفهٔ مشبهه در
معمولنک غیره مضاف اولدیغنه بنا اضافتی اضافهٔ معنویه در پس
سید لفظی اضافتدن تعریف کسب ایتمکله محمد لفظنه صفه اولمسی جائز
اولور زیرا سید لفظی بو محلده اکرچه صفت مشبهه در • لکن معمولنه مضاف
دکلدر • ضارب زید کبی بلکه کریم العصر و مصارع البلد کبی معمولنک غیره
مضاف اضافهٔ لفظیه اولماز بلکه اضافهٔ معنویه اولور اضافت
بمعنی اللام در یاخود بمعنی فی در • بو تفصیلدن مراد بعضیلر سید الکونین
عبارتنده سید اهل الکونین تقدیر ایتمشلر شو معنایه ذاهب اولمشلر که
سید صفه واقع اولموق اضافتدن تعریف وتخصیص کسب ایتمکه محتاجدر
زیرا سید لفظی محمده صفت اولهجق محمد معرفه در صفت ایله موصوف
بیننده مطابقت شرطدر سید صفت مشبهه در اضافتی لفظیه در اضافهٔ
لفظیه ایسه تخفیف افاده ایدر تعریف افاده اتمز که حتی سید لفظی
محمد لفظنه صفت واقع اوله پس اهل تقدیر ایتمکه محتاج دیمشلر
لکن صفهٔ مشبهه معمولنه مضاف اولورسه اضافهٔ لفظیه اولور یوخسه
معمولندن غیره مضاف اولورسه اضافهٔ لفظیه اولماز بلکه معنویه
اولور • انلر اضافت اضافهٔ معنویه اولماسندن غفلت ایله اهل تقدیرینه
حاجت وار دیدکلری خطا در دیمک استرلر • زیرا صفهٔ مشبهه بو مقامده
معمولنک غیره مضافدر تعریف کسب ایتمشدر والثقلین کونینه اوزرینه
معطوفدر من عطف الخاص علی العام قبیلندندر • زیرا کونیندن مراد
وما فیهما اولدیغی ذکر اولنمش ایدی • ثقلین انس ایله وجندن هر بری
حیا ومیتا ارضه ثقلت ویردکلرینه بنا ثقلین دیمشلر والفریقین
معطوفدر ثقلین اوستنه یاخود کونینه معطوفدر فریق طائفه وجماعت
معناسنه در من عرب جار مجرور ظرف مستقر در یعنی کائن اولان
محذوفه

محذوفه متعلقدر • فریقیندن صفت واقع اولمشدر یاخود حال اولور
من عجم عبارتنده کلمهٔ من کتوردیکی فریقینک هر برینک مستقلا سیدی
اولدیغنی بیان ایچوندر ویا وزن ایچوندر دیمشلر درة صاحبی العرب والعجم
بفتحتین وبالضم والسکون اسم جنس لهذه الطائفتین والاعراب
منهما سکان البادیة دیمشدر وان قوللیده العرب فتحتین ایله ناسدن
بر طائفه در که اکا نسبت اولندقده عربی دیرلر • العرب عینک ضمی وراننک
سکونیله والعرب واحد کالعجم والعجم دیمش عجمدن مراد فریق عربدن
ما عدا جمیع فرق انسانیه یی شامل وصادق در قال بعض الشراح العرب
هو الذی استوطنوا المدن والقری العربیة والاعراب من استوطن البادیة
ویقال لهم البدوی ایضا قال صاحب المغرب الاصح انهم نسبوا الی عربة
بفتحتین وهی موضع من تهامة لان اباهم اسمعیل نشأ بها دیمشلر
فریقین که عرب وعجمدر • ثقلین ده داخل ایکن تخصیص بعد التعمیم المدیکی
شرف وتعظیم ایچوندر واقعده نوع انسان اشرف اولدیغی مسلمدر که
عرب عجم نوع انساندر بلکه اصنافندندر قال الشیخ زاده علیه الرحمة
والدلیل علی انه صلی الله علیه وسلم سیدهما قوله علیه الصلوة والسلام
انا سید ولد ادم ولا فخر وقوله تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس وفضله
علی الثقلین یستفاد من قوله لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک
مقرب ولا نبی مرسل وفضله علی الکونین یعرف مما اشیر به وهو
قوله عز وجل وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی ان الذین یبایعونک
انما یبایعون الله ایدی چونکه بو بیت دلالت ایده هو محذوف مبتدا
لفظهٔ محمد خبر مبتدا جملهسی سؤال مقدره جواب جملهٔ مستأنفه دیو
تقریر سؤال و جواب ایله خلاصهٔ معنای بیت مصرع سابق اولان
لولاه لم تخرج الدنیا من العدم منطوقنجه علت غائیهٔ خلقت

موجودات و باعث ایجاد کائنات دیو وصف ایتدیگک اول
صاحب سعادت کیمدر دیو سؤال ورجا اعلام ایلدکلرینه جواب بیت

نبی افضل و اکمل محمد مرسل   خجسته ذات مبجّل خلاصهٔ موجود

صلّى الله علیه وسلم افندمزدرکه دنیا واخرت وما فیهانک وانس
وجنک وطائفهٔ عرب وعجمک سیّد ذی شانی وامیر جلیل العنوانیدر دیمک اولور

تخمیس

ایرن قدومی اوکا تاج عرشه مایهٔ زین   مقام قربه که یوق آنده هیچ منی ایلاین
صورر سک عشقله کیمدر او قرّة العینین   محمّد سید الکونین و الثقلی
ن و الفریقین من عرب و من عجم

نبیّنا ال مفاعلن امر الن فاعلن ناهی فلا مستفعلن احد فعلن
ابرّ فی مفاعلن قول لا فاعلن منه و لا مستفعلن نعم فعلن

نَبِیُّنَا الْآمِرُ النَّاهِی فَلَا اَحَدٌ   اَبَرَّ فِی قَوْلِ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمِ

درة المضیئة صاحبی بیت سابقه بو بیتی ربط ومناسبتلری بیانینده
بو وجهله تفصیل ایدرکه لما ذکر الناظم انه علیه السلام سیّد الکونین
على الاطلاق اخذ فی عدة لوازم السیّادة من الصفات العظام تقریرا
لمعنى السیّادة ولهذا اختار الامر والنهی لانهما لا یتأتیان الا من سیّد
یطاع امره ویسمع کلامه واضافه الى نون الجمع فقال نبیّنا نبی خبر
معناسنه اولان نبأدندر فعیل بمعنى مفعل بکسر العین مخبر دیمکدر ما
بشیر بمعنى المنذر اولدیغی کبیدر نبینک اصلی نبیء در قلبت الهمزة یاءً
وادغمت دیمشلر هو المخبر دیمکدر اصطلاح اهل شرعده کندویه وحی
الهی اولان ذات مکرمدر سواء انزل الیه کتاب اولم ینزل اما رسول
کندویه وحی الهی اولوب وهم کتاب انزال اولناندر رسول رسالتدن
اسم مفعولدر ارسل دن لغتده مرسل دیمکدر نبی ایله بینلرنده معنای

اصطلاحیلری

اصطلاحیلری اعتباریله عموم وخصوص مطلق واردرکه رسول
خاصدر نبی عامدر هر رسول نبیدر اما بعضی نبی رسول دکلدر قوله
نبی لفظا مرفوع محمد لفظ جمیلنک صفتیدر نبی جمع متکلم ضمیرینه مضافدر
الامر اسم فاعلدر امر ایدیجی دیمکدر ناهی کذلک اسم فاعلدر نهی ایدیجی
دیمکدر ایکیسی دخی نبی کلمه سنک صفتیدر امرک ونهیک مأموربها
ومنهی عنهالرینی ذکر ایتدیکی هر امر بالمعروف ونهی منکره تعمیم وشامل
اولسون ایچوندر الامر بکل معروف والناهی عن کل منکر تقدیرنده
اولور حقیقتده امر وناهی جناب کبریادر لکن اوامر ونواهی الهیه یی
مبلّغ پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز اولمغله ملابسه اسناد
قبیلندن اسناده مجاز اولور فلا احد عبارتنده لا لیس به مشابه اولان
لادر قال فی النحو خبر ما ولا المشبهتین بلیس فی النفی والدخول على الجملة الاسمیة
هو المسند بعد دخولهما علیه وخبریة ما ولا وکذا اسمیتهما لغة حجازی
واما بنو تمیم لا یذهبون الى اعمالهما فلا یجعلون الخبر خبرا لهما ولا الاسم
اسما لهما بل هما مبتدأ وخبر على ما کان علیه قبل دخولهما وعلى اللغة الحجازیة
جاء التنزیل قال الله تعالى ما هذا بشرا وما هن امهاتهم انتهى کذلک
لا ریب فیه آیهٔ کریمه سنده بعض قرائتده ریب رفعله قرائت اولنوب
لا لیس به مشابه اولاندر ریب اسمیدر فیه خبریدر دیمشلر لکن اصل
قرائت نصبله درکه لا نفی الجنس اولان لادر ریب فتح اوزره مبنی محلا
منصوب اسمیدر ایدی بو محلده لا لیس به مشابه اولان لادر احد
بلا تنوین لفظا مرفوع لانک اسمیدر زیرا لا کلمه سی اسم فعل اولان لیس
لفظنه مشابه اولان لادر اسمی مرفوع اولور ابرّ نصبله خبریدر جمله سی
جملهٔ اسمیه در لغت حجازیه اوزره اعرابی بو وجه اوزره در اما بنو تمیم
لغتی اوزره لا عامل دکلدر مجرد حرف نفیدر احد مبتدادر ابرّ

مبتدانک خبریدر نته کیم درة المضیئه دیمش الفاء للعطف علی الجملة ماقبلها
ولا بمعنی لیس واحد بالرفع اسمها وقد افاد العموم واما بالنصب خبرا
ای اصدق وان قرائت بالرفع فقد ابطلت عمل لا فیکون خبر المبتدا
معلوم اوله که فلا احد کلمه سنده اولان فاء تعقیبیه در فانک اقسامی
تفسیر کشافده مبیندرکه فاء الفصیحة هی التی حذف عنها المعطوف علیه
مع کونه سببا للمعطوف من غیر تقدیر حرف شرط فان لم یحذف مع
کونه سببا سمی فاء التسبیب وان لم یکن محذوفا ولا المعطوف علیه
سببا یسمی فاء التعقیب وان کان المعطوف علیه محذوفا لکن المعطوف
سببا یسمی فاء التفریعیه وان کان المعطوف علیه شرطا یسمی جزائیه
سواء کان المعطوف علیه محذوفا او مذکورا ایدی معلوم اولکه بو محلده
فانک مدخولی سابق الذکر لغة حجازیه ویاخود لغة بنی تمیم مذهبی اوزره
جمله اولدقده یعنی احد کلمه سی لانک اسمی اثر خبری اولوجمله اولملق وار
علی لغة حجازیه یاخود لا کلمه سی عامل اولمیوب احد مبتدا اثر خبری اولملق اوزره
علی لغة بنی تمیم جمله اولملق وار پس بهر تقدیر اشبو ایکی صورتده اولان
جمله بیوت سابقه دن سید الکونین ویاخود نبینا الامر الناهی جمله سنه
معطوف اولدقده فلا احد جمله سنده اولان فاء تعقیبیه درکه معطوف
علیه مذکوردر وهم معطوفه سبب دکلدر حاشیهٔ بیضاویده شیخ زاده
علیه الرحمه سورهٔ نساده دیمش که الفاء قد یکون للتعقیب والتعقیب
علی وجهین الاول ان یکون مضمون ما بعد الفاء عقیب مضمون الجملة التی
بعدها کلاما مرتبا علی ما قبلها فی الزمان نحو قام زید والثانی ان یکون المذکور
بعدها کلاما مرتبا علی ما قبلها فی الذکر کقوله تعالی ادخلوا ابواب جهنم خالدین
فیها فبئس مثوی المتکبرین قال المصنف فان قیل لم اثر هذا اعنی کونه
علیه الصلوة والسلام آمرا قول لا ولا نعم وما وجه الاختصاص قلنا انما اثر

ذلک تاکید المعنی السیادة وتقریرا لکونه امرا وناهیا وتثبیتا لذلک لان
من کان سیدا امرا ناهیا کان نفیه نفیا واثباته اثباتا اذ لو انقلب
احدهما علی الاخر لکان ذلک یضعف فی السیادة والهمة لان ذلک
یوهم انه لا یقدر علی امضاء قوله وابقائه علی حاله کما نشاهد من رؤساء
زماننا انتهی احد کلمه سی بعض شراح اصلنده وحد ایدی واو همزه یه
قلب اولندی نته کیم اقتت اصلنده وقتت ایدی دیمشدر اثر اسم
تفضیلدر اصدق معناسنه در غیر منصرفدر علت منع صرف وزن
فعل ایله وصفدر ما اثر کلمه سی برقاچ معنایه کلور اولا اصدق معناسنه
یقال بر فلان فی یمینه ای صدق فیما حلف ای لیس بحانث ایکنجی احسان
معناسنه کقوله تعالی برا بوالدیه ای محسنا الیهما اوچنجی خیر معناسنه قوله تعالی
لن تنالوا البر حتی تنفقوا الخ دردنجی قبول معناسنه قولهم حجة مبرورة
ای مقبولة وبمعنی الصلاح یقال بر الرجل ای صلح فی قول بلا تنوین جار
مع المجرور اثر کلمه سنه متعلقدر لا حرف نفیدر لفظی مراد قولک مضاف
الیهیدر مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر قولک فاعلی ضمیر متروکدر
قوله دیکدر قولک ظرفی محذوفدرکه عند نفی الاشیاء تقدیرنده درمنه
جار مع المجرور اثر فعلنه متعلقدر منه ضمیری سرور کائنات علیه الصلوة
والسلام حضرتلرینه راجعدر ولا نعم کلمه سی قول لفظنک مضاف الیهی اولان
کلمهٔ لا اوزرینه معطوفدر ای فی قول لا نعم فی اثبات الاشیاء او الایجاب
تقدیرنده در بعضیلر لا زائده در لا احد کلمه سنده اولان لا نفی تاکید ایچوندر
دیمش ایدی قوله نبینا بیت سابقده اولان محمد سید الکونین عبارتنده
محمد لفظ شریفنده صفت اولدیغی صورتنده یاخود نبینا قولی مبتدای
محذوف اولان هو ضمیرنک خبری اولورسه معنای عبارت بیت اول
سید الکونین محمد علیه الصلوة والسلام امر وناهی پیغمبرمزدر یعنی طرف

حقدن خبر ویره بمز در • لا قولنده یعنی من طرف الله نفی ونهی ایلدیکی
قولنده ولا نعم من طرف الله ایجاب وامر ایلدیکی قولنده اندن صادق
یعنی اصدق بر احد یوقدر • خلاصه حق طرفندن کرک امر وکرک نواهی
هر نه خبر ویر دیسه اندن ابرّ واصدق بر احد یوقدر • یعنی سائر پیغمبرلر
دخی خبرلرنده صادقدر • لکن اول سید الکونین اولان بزم پیغمبرمز کبی
اصدق وابرّ بر احد یوقدر دیک اوله یاخود معنی اول سید الکونین
امر وناهی اولان پیغمبر افندیمز نفی ایلدیکی شیده یعنی برکره لا اولماز دیو
نهی ونفی ایلدیکی قولنده کذلک نعم دیوب قبول ایلدیکی قولنده اندن
بار واندن اصدق بر احد یوقدر • انکچون تخلّف وتلوّن محالدر دیک
دخی ممکندر وفی البیت من البدیع الطّباق بین الامر والنّاهی وبین لا ونعم
ومراعات النظیر بین نبیّنا وبین الامر الناهی والتکریر فی لا

تخمیس

ظهور شرع شریفک محلّی خیر مدن　　امان امّته اولدر اوخیر حصن بدن
کلام معجزی آثار صدق علم لدن　　نبیّنا الامر النّاهی فلا احد
ابرّ فی قول لا منه ولا نعم

هو الحبی مفاعلن ب الذی فاعلن ترجی شفا مستفعلن عته فعلن
لکل هو مفاعلن ل من ال فاعلن اهوال مق مستفعلن تحم فعلن

هو الحبیب الذی ترجی شفاعته　　لکلّ هَوْلٍ مِنَ الاَهْوَالِ مُقْتَحَمِ

هو ضمیر منفصل مبنی محلّا مرفوع مبتدادر الحبیب خبریدر حبیب محبّدن
مشتقدر • فعیل بمعنی مفعول اولمغله محبوب دیکدر الف لام عهد خارجیدر
ضمیر اداة قصردن اولمغله ضمیر مرجعی اولان پیغمبر علیه الصلوة والسلام
افندیمزه حبیبیت مقصود اولمش اولور صفتک موصوفه قصری قبیلندندر •
وقصر حقیقیدر ای هو الحبیب او هو حبیب الله لا غیره من الانبیا علیهم السلام

دیک

دیک اولور معلوم اوله که بو بیتده اولان قصر حبیبیت صفتنی پیغمبر علیه
الصلوة والسلامه قصردر وقصر افرادی ایله قصردر که کویا مخاطب اول صفة
حبیبیتی انبیای سائره ده دخی بولنور اعتقادنده ایمش پس بو تقریر
اوزره هو الحبیب عبارتی قصر افرادی اولور • یعنی مخاطبده اولیه اعتقاد
اولمغه نظرله قصر افرادی اولوب قصر الصفة علی الموصوف بقصر الافرادی
قبیلندن اولور ایدی بو محلده هو الحبیب دیک ای لا حبیب الّا هو دیکدر
کقولنا الله هو الرّزاق ای لا رازق الّا هو دیک اولور بو محلده اولان
قصرک تعریف ومباحثی خاتمه ده مذکوردر • الذی اسم موصولدر ترجی
صیغهٔ مجهول اوزره فعل مضارعدر رجادندر • امل امید معناسنه در
شفاعته قائممقام فاعلیدر ضمیره مضافدر جملهٔ ترجی اسم موصولک
صله سیدر اسم موصول مع صلته جمله سی حبیب کلمه سنک صفتیدر شفاعت
غیریدن غیری ایچون طلب عفو یاخود طلب فضل وعنایتدر شفاعته
ضمیری اسم موصوله راجعدر شرّاح شفاعت حقنده دیمشلر که وللنبی
صلّی الله علیه وسلّم شفاعات کثیره قال الله تعالی ولسوف یعطیک ربک
فترضی • قیل هی ارجی ایة فی القران ولا یرضیه الا دخول جمیع امّته الجنّة
قال المصنفک انّ الشفاعة نوعان شفاعة تعمّ الخلائق طرا • وشفاعة
مخصوصه تعمّ قوم دون قوم وجمع دون جمع فالنوع الاول مرتبة حضرت
رسول الله صلّی الله علیه وسلّم وهو منفرد به لا مجال لغیره ان یحوم حولها
والنوع الثانی لسائر اصحاب الشفاعة قوله لکلّ کلمه سنده لام ترجی بفعله
متعلّقدر • لام عند معناسنه کلدیکی کبی فی معناسنده دخی مستعملدر • کل
کلمه سی کل افرادیدر کل مجموعی دکلدر • زیرا مراد بر فرد قالمق اوزره هر بر هوللده
دیمکدر • قالو الفظة کل قد یکون افرادیا ای کلّ واحد وقد یکون مجموعیاً
ای کلهم نته کیم توضیحده کل رمّان مأکول عبارتنده کل لفظی کل افرادیدر

جمیع افرادی زمان مأکولدر دیمک صحیح اولور اما کل الرمان مأکول الکلامی کلّ
مجموعیدر صادق دکلدر زیرا رمانک مجموعی مأکول دکلدرکه قسثری دخی
مجموعده داخلدر نارک قبوعی بینمز هَوْلٍ مصدردر وان قولیده هول
بفتح الها، وسکون الواو قورقمق یقال هاله الشیء یهوله هولا اذا افزعه
دیمش بو محلده هول هائل معناسنه اسم فاعلدر هول عظیم دیمکدر
زیرا تنوین تعظیم ایچوندر تعظیمی مفید اولدیغنه دلیل من الاهوال
جمعی ذکر اولندیغیدرکه مصدر اولان هولک جمعیدر دیمشلر زیرا
مصدر جمع اولنمق نوع قصد اولندقده درنه کونه ونه نوعه مصیبت
اولسه شفاعتی مأمولدر دیمک اولور شارح مصنفک کوزل تفصیل ایدر
کما قال قوله لکل هول ای واهیة عظیمة وبلیّة قویّة وفی توصیف الهول
بکون من الاهوال تنبیه علی زیادة التعظیم ورمز خفیّ الی عظم الهول
وفخامته حیث استحق ان یعدّ فردا من الاهوال قوله مقتحم بفتح التاء
اسم مفعولدر هول کلمه سنک صفتیدر مقتحم فیه دیمکدرکه حذف
وایصال قبیلندندر کقوله تعالی ذلک وعد غیر مکذوب وقول العرب الماء
مشترک ای مشترک فیه دیمکدر قال المصنفک الاقتحام الدخول فی وسط
الشیء یقال اقتحم النهر ای دخل بنفسه فیه کما قال شیخ زاده علیه الرحمة
یقال مقتحم فیه ای مدخول فیه یعنی لکل خطب یقع الانسان بعض شراح
الاقتحام الدخول وقلما یستعمل فی الدخول فی موضع من شأن الداخل
ان یدخل فیه انّما یستعمل فی الدّخول فی المداخل الضّیقة والمواضع
الحرجة خلاصه معنای بیتی بعض شراح بو وجهله تقریر ایتمش که المعنی
انّ محمّدا علیه الصلوة والسلام هو الحبیب المتصف بکونه مرجوّا
للشفاعة عند کل شدّة من الشدائد فی الدنیا والاخرة قد ادخل
فیها الانسان بما قدّمت یداه وجنت علیه نفسه کذلک دره صاحبی

دیمشدرکه

دیمشدرکه والمعنی ان النّبیّ صلی الله علیه وسلم حبیب الله تعالی الذی
یرجی شفاعته عند الشدائد الواردة علی الانسان یوم القیمة فی الحشر
قال علیه الصلوة والسلام شفاعتی لاهل الذنوب من امتی وان زنی وان سرق
علی رغم انف ابی الدّردا، معنای عبارت بیت اول سید الکونین ونبیّنا
المحترم حبیبیت کندویه مقصور اولیه رمحبوب الهیدرکه انک شفاعتی
اهوالدن هر مخاوف وبلیات مدخول فیهاده رجا وامید اولنور خلاصه
شفاعت وامدادی هر حالة مخمصه واضطراب ووقوع مصائب وبلیاتده
مرجو ومأمولدر ودریغ دکلدر کرک احوال ومصائب دنیویه وکرک اخرویه
جمله سنده محبوبیت الهی حسبیله شفاعتی مقبول وبیدریغدر دیمک اوله
دعی الی ال مفاعلن لاه وال فاعلن مستمسکو مستفعلن نابه فعلن
مستمسکو مستفعلن ن بحب فعلن ل غیر من مستفعلن فصم فعلن

دَعَى اِلَى اللّٰهِ وَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ   مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلٍ غَيْرِ مُنْفَصِمِ

دعی یدعو ادعاء ودعوة اذا طلب دعی فعل ماضیدر دعوت ایتدی
دیمکدر تحتنده فاعل ضمیری حبیب اکرم ونبیّ محترم علیه الصلوة والسلام
راجعدر مفعولی تعمیم ایچون محذوفدر دعی کل احد یاخود دعی الخلق
تقدیرنده در الی الله جار مجرور دعی کلمه سنه مضاف تقدیریله متعلقدر
ای دعی الی معرفة الله او الی طریق اطاعة الله بو مثللو تقدیر اولنور
نکته کیم پیغمبر حق رسول مجتبی علیه الصلوة والسلام افندیمز نص شریف
قطعی اولان ادع الی سبیل ربّک بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم
بالّتی هی احسن آیه کریمه سی مفادنجه دعوة الی الحقه حکمة ایله ووعظ وجدل
ایله مأمور اولمشدر حتی بعض کبار محققین بو آیه کریمه ده ادلّه قویه دن
اولان برهان وخطابت وجدل اوچ عدد ادلّه عقلیه یه اشارت
واردر بالحکمة قول شریفی برهانه وموعظة الحسنة خطابته وجادلهم جدله

ایادر دیمش بو مقامك تفصیل و بیاننه بو حقیر پر تقصیر شو وجهله اهتمام
ایتمشمدر که اولا برهان قضایای یقینیه دن مرکب اولان قیاسدر
قضایای یقینیه نك تعریفلری و تفصیللری منطقده مبیندر محللرندن
استحضار اولنور تطویلی ما نحن فیه مخلدر بو محلده تعدادی کافیدر که
قضایای یقینیه اولیات مشاهدات متواترات حدسیات مجربات
قضایا قیاساتها معها در • بونلردن مرکب اولان قیاسه برهان دیرلر
یقین محض افاده ایدر شائبهٔ شبهه و ظندن مبرادر ثانیا خطابه در که
مشهورات و مظنونات اولان قضایادن مرکبدر مشهورات اول
قضایادر که خلق بیننده مشهور و مسلم اولوب هرکس مضمونی
اقرار و اعتراف ایدر مثلا قتل نفس بغیر حق قبیح والعدل حسن کبی
وکشف العورة عند الناس قبیح و مذموم کبی قضیه لرك مضمونی
هرکس اقرار و تصدیق ایدر مشهورات بودر • کلدك مظنونات
اول قضایادر که • یحکم بها العقل مع تجویز نقیضها تجویزاً مرجوحاً
ایله تعریف ایدرلر خطبا و واعظلرك اقواللری اکثر بو مقوله دندر که
خلق واعظه حسن ظن اوزره اولوب کذب اختیار ایتمز ناموسیله
هرنه وعظ و نصیحت ایدرسه تسلیم و قبول ایدرلر رد و انکار ایتمزلر
اول واعظك وعظ و کلامی حق اولمق طرفنی ترجیح ایدرلر • لکن
حق اولمامق طرفنی دخی تجویز ایدرلر • یعنی حق اولمامق احتمالی در دیرلر
مظنوناتدن اولور • حتی اکثر مسائل شرعیه دخی مظنوناتدندر مثلا
امام اعظم رضی الله عنهك ذاهب اولدیغی مسائل عملیه یی بز حق
اولدیغنی اعتقاد و قبول ایلدك انکله امور دینمزده عمل ایتمکده یوز مع
هذا امامك اول مسائلده قولی حق اولدیغی مظنوناتدندر لکن امام اعظم
تابعیندندر و علوم عقلیه ده و نقلیه ده کمال و زهد و اتقاسنه بناء

جمله نك

جمله نك حسن ظنی اولمغله کلامنی و مذهبنی قبول و حق بودر دیو اعتقاد
و امام اعظمه تقلید ایلدك لکن خطا اولمق احتمالی واردر دیدیکمز مظنوناتدن
اولدیغنه بناءً در نته کیم مذهب شافعیه یی خطادر حق اولمق احتمالی
واردر دیدیکمز کبی شافعیه دخی بونك عکسی اوزره درکه شافعی اولنلر مذهب
شافعی حق خطا احتمالی واردر دیرلر ایدی منطقده بیان و تفصیل اولندیغی
اوزره بو ایکی نوع قضایادن که مشهوراتدن و دخی مظنوناتدن مرکب
اولان قیاسه خطابت تسمیه ایتدکلرینی مرحوم سجاقلی نشر طوالعنده
یازمشدر که اما مقدمات الخطابة فمنها الظنیات وهی مقدمات
یحکم بها العقل مع تجویز نقیضها تجویزا مرجوحا و منها المشهورات وهی
قضایا یعترف بها الجمهور لمصلحة عامة متعلق بنظام احوالهم مثل
العدل حسن او بسبب رقة مثل مواساة الضعفاء محمودة او بسبب
حمیة مثل کشف العورة عند الناس مذموم والغرض من الخطابة
ترغیب السامع فیما ینفعه من تهذیب الاخلاق او من امر الدین
اوجنجی جدلدر که خصم عندنده مسلم مقبول اولان قضایادن مرکب
اولان قیاسدر الزام خصم افاده ایدر خصمك عندنده دخی حق و مسلم
اولمغله ملزم اولوب قبول ایدر محقق مشار الیه آیهٔ کریمه ده جدل کلمه سی
معنای لغوی اعتباریله منازعه و جدال وجه احسن ایله معناسنه
اولمق اوزره مراد ایتمش دیمك دخی ممکندر بو مذکوراته متعلق
قال فی الاصول مواد الحجج هی قضایا التی یتألف منها الحجة اعلم ان القضیة
باعتبار کونها جزءا من الحجة تسمی مقدمة و مبدأ فالحجة العقلیة اما
ان یکون مقدماتها قطعیة تسمی برهانا عند الفلاسفة و دلیلا عند
المتکلمین لکن بمعنی الاخص لان الدلیل بالمعنی الاعم یطلق علی البرهان
والخطابة و غیرها واما مقدماتها ظنیة او مشهورة تسمی خطابة عند

الفلاسفة وامارة عند المتكلمين ايدی سيد الانبيا عليه الصلوة والسلام
افنديمز عباد اللهی طريق حق اولان ايمان واطاعته دعوت ايله مأمور
اولدقلرينی مبين اولان سالف الذكر آيهٔ كريمه ده مسطور بالحكمة قول صريحی
برهانه والموعظة الحسنة خطابيه وجادلهم جدله اشارت اولمق احتمالی واردر
ديدكلرينك تفصيلی اشبو مذكورات اوله وافقده قرآن كريم سالف
البيان ادلهٔ عقليه دن دخی خالی اولمديغی جهتدن نه كونه معجزهٔ كبری
اولديغی بوندن قياس اولنه قرآن كريمده سالف الذكر خطابيتی شرح
مقاصدده سعد العلامه بو صورتله تصريح ايدركه حيث قال ان قوله تعالی
لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا حجة اقناعية والملازمة عادية علی
ما هو اللايق بالخطابيات ای الاقيسة المنسوبة الی الخطابة وهی الادلة
المؤلفة من مقدمات مقبولة او مظنونة او منهما فان العادة جارية
بوجود التمانع والتغالب عند تعدد الحاكم ايدی بو تحريراتدن مراد
حقيرانه مز ناظم عليه الرحمه نك دعی الی الله الخ بيتی ايله نبی آخر الزمان
خاتم الانبيا پيغمبر ذيشان عليه الصلوة والسلام افنديمزك سالف الذكر
وادع الی سبيل ربك بالحكمة الخ آيهٔ كريمه سی منطوقنجه ادلهٔ عقليه اه
مذكوره ايله دخی دعوته مأمور اولديغنی ايما واشارت اراده ايتدكيمی
شرح وبيان اولور قوله فالمستمسكون فا شرط محذوفه جوابدر ما
مستمسكون اسم فاعلك جمعيدر مبتدادر حالهٔ رفع واوايله دربه جار
مع المجرور مستمسكون يه متعلقدر ضمير صاحب سعادت عليه السلامه
راجعدر تمسك ياپشمقدر تشبث معناسنه دخی كلور دمشلر مصرع
ثانيده اولان مستمسكون كذلك اسم فاعلدر مبتدانك خبريدر مبتدا
مع خبره شرط محذوفه جوابدر سؤال ايتمشلر مبتدا مستمسكون كذلك
خبر دخی مستمسكون اولدقده مبتدا خبرك عينی اولوب مفيد اولماز جواب

متعلقلری

متعلقلری اعتباريله احدهما آخره مغايردر يعنی اولكی متمسك صاحب
سعادت افنديمزه در ايكنجی متمسك حبله تمسكدر متعلق اعتباريله بينهماده
مغايرات ظاهردر ديمشلر شرط محذوفك تقريری وجزاسی اذا دعی حضرة
الرسول الی الله فالمستمسكون به مستمسكون بحبل غير منفصم ديك
تقديرنده در بحبل جار مجرور مستمسكون ثانيه متعلقدر حبل ايپدر
بعض شراح حبل لفظنده استعارهٔ مصرحه وار ديمش تقريری
بو وجهله دركه ناظم عليه الرحمه كرداب مهالك ضلالده قالمش
عباد اللهی ساحل فلاح ايمان وهدايته دعوت ايتمك ايله مأمور اولان
داعی الی الحق رحمة للعالمين عليه الصلوة والسلام افنديمزی نجاة وسلامته
ايصالده چاه عميقه دوشمشلری كنار سلامته اخراج ايدن حبل متينه
تشبيه ايدوب مشبه به اولان حبل لفظنی ذكر ومشبه اولان سرور
كائنات عليه الصلوة والسلامی مراد ايتمكله ناظم عليه الرحمه استعارهٔ
مصرحه ايتمشدر مصرع اول سباق كلام قرينهٔ استعاره اولور لكن
ظاهر اولان بو محلده تشبيه بليغ اولمقدر نته كيم درة المضية صاحبی
بو وجهله تحرير ايدر حيث قال وفيه تشبيه بليغ حيث شبه المستمسك
بالنبی بالمتعلق بحبل وثيق كامل فی الوثوق وحصول الاعتماد ورجاء
الخلاص به تشبيها للمعقول بالمحسوس ويحتمل الكلام الاستعارة
المصرحة بان شبه الداعی بحبل وثيق يتوصل به الی المقصود قوله
غير منفصم ترشيح للاستعارة ديمشدر قوله غير منفصم غير كلمه سی حبلك
صفتيدر منفصم مضاف اليه در غير منفصم غير منقطع ديمكدر حبلی بو صفت
ايله يعنی غير منصرف صفتی ايله توصيفدن مرادی دين محمدينك
الی يوم القيام منقطع اولميوب دوام ومتانتنه اشارتدر شارح
مصنفك محصول معنای بيتی بو وجهله تقرير ايتمشكه قوله فالمستمسكون

ای اذا كان داعیا الی الله ومرشدا للخلایق اجمعین كان المتشبثون زیله
والملتزمون بطریقة یتشبثون بحبل غیر منقطع وعقب الصفات
السابقة بحدیث الدعوة الی سبیل الله لان هذه الدعوة مؤكدة
معززة لها یرید من كان داعیا الحق فهو المستحق لان یكون سیدا على
الاطلاق فیجب ان ینقادوا له ویمتثلوا امره معنای عبارت بیت
اول پیغمبر ذیشان نبی محترم خلقی ایمان واطاعت حقه دعوت ایلدی
ایمدی دعوتنه اجابت ایدوب اول نبی محترمه یاپشوب دامننه
تشبث ایدنلر بر حبل متینه یاپشدیلر كه غیر منقطعدر تمسك
ایدنلر مهالكده قالماز ابدی نجات وسلامت بولور دیمك اوله
وفی البیت من البدیع التكریر والاقتباس والاستعارة والتقسیم

تخمیس

سوندی نقد هدا ایله نیجه كاسه تهی | عزیق بحر كنه اهل خیرت وولهی
جه ضلالة دوشمش بودكلو روسیهی | داعی الی الله والمستمسكون به
مستمسكون بحبل غیر منفصم

فاق النبی مستفعلن بین فی فاعلن خلق وفی مستفعلن خلق فعلن
ولم یدانوه مفاعلن فی فاعلن علم ولا مستفعلن كرم فعلن

فَاقَ النَّبِیّینَ فِی خَلْقٍ وَفِی خُلُقٍ | وَلَمْ یُدَانُوهُ فِی عِلْمٍ وَلَا كَرَمِ

فاق فوقدندر اعلالی قال كبیدر یقال فاقه وفاق علیه اذا زاد علیه
من شیء دیمشلر بعض شراح لغتده فائق عالی دیمكدر دیدی فاق فعل
ماضیدر تحتنده فاعل ضمیری پیغمبر علیه الصلوة والسلامه راجعدر
النبیین نبینك جمعیدر لام استغراق ایجوندر یقال فاق الرجل اقرانه
اذا علاه بالفضائل والشرف دیمشلر النبیین فاقه نك مفعولیدر
فعل مع فاعله جمله سی استینافیه در فی خلق فاقه یه متعلقدر خلق بفتح

الخا

الخا خلقت ظاهره در مابعدی قرینه در كه مراد خلقت ظاهره اوله زیرا
خلقت عامدر خلقت ظاهره وباطنه یه عام وشاملدر خلق ثانی ایله
مراد خلقت باطنه در شراح الخلق بالفتح الصورة وبالضم السیرة
كما یقال من فتح خلقه ساء خلقه دیمشلر بعض شراح المراد بالخلق حسن
الصورة من تناسب الاعضاء والالوان والاشكال وبالخلق حسن
السیرة من العلم والعمل والحكمة والشفقة وغیرها من محاسن الاخلاق
وقیل المراد من الاول الكمالات الظاهرة المحسوسة وبالثانی الكمالات
الباطنة الغیر المحسوسة پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمز خلقت
وهیئتده واعتدال وتناسب اعضا وسائر محسناتده اكمل الناس
اولدیغینك تفصیلی شمائل شریفه ده در روی عن جابر بن سمرة انه قال
رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی لیلة اضحیان وعلیه حلة حمراء
فجعلت انظر الیه والی القمر فهو احسن فی عینی من القمر عن عائشة
رضی الله عنها قالت وقعت الابرة من یدی ذات لیلة فدخل النبی
علیه السلام فوجدتها من ضوء وجهه الكریم قوله وفی خلق بضم الخا جار
مع المجرور كذلك فاق فعلنه متعلقدر فی خلق كلمه سی قوله فی خلق
اوزرینه معطوف اولوب محاسن ظاهره محاسن باطنه نك ایات
وعلاماتندن اولدیغنه بنا پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز كمالات
ظاهره وكمالات باطنه ده جمیع انبیاء عظامه فائق اولدیغی بیان اولنور
نعم كیم روایت اولنمشكه ان رجلا سئل علیا عن خلق رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال كیف اقدر ان اصف لك ما استعظمه الله تعالی
من خلقه حیث یقول وانك لعلی خلق عظیم كذلك اخلاق كریمه فخر
كائنات علیه الصلوة والسلامده بعض شراح یازمشلر كه عن انس قال
لما قدم رسول الله علیه الصلوة والسلام المدینة اخذ ابو طلحة بیدی

فانطلق بي الى رسول الله عليه السلام فقال يا رسول الله ان انسا غلام
كيس فليخدمك فخدمته في الحضر والسفر فوالله ما قال لي لشئ صنعته
لم صنعت هذا هكذا ولا لشئ لم اصنعه لم لم تصنع هذا هكذا فعلم
ان بيمنه وبركته عليه الصلوة والسلام وصرف همته الى انس وهو صبي
حين سلم اليه حفظ الله انسا ان يصدر عنه شئ يكرهه رسول الله
صلى الله عليه وسلم وكذا روى عن انس كان رسول الله صلى الله عليه
وسلم احسن خلقا وعن عايشة قالت ما كان احسن خلقا من رسول الله
صلى الله عليه وسلم ما دعاه احد من اصحابه ولا من اهل الا قال لبيك
فلذلك انزل الله تعالى وانك لعلى خلق عظيم وكذلك روايت اولنمشكه
كان صلى الله عليه وسلم لا يغضب لنفسه بل يغضب اذا انتهكت
حرمات الله وكان اكثر الناس تواضعا يقضي حاجة اهله ويخفض
جناحا للضعفة ويجالس الفقرا ويواكل المساكين وكان اكثر دعاءه
اللهم احيني مسكينا وامتني مسكينا واحشرني في زمرة المساكين وما سئل
شيئا قط قال لا وكان اشد حياء من العذراء في خدرها انتهى قوله
ولم يدانوه فعل مضارع جمع مذكردر لم يقربوه ديكدر مفاعله بابندن
مداينة مصدرندن مشتقدر مداينة مقاربة معناسنه در نته كيم ايه كريمه ده
دنا فتدلى ای قرب ایله مفسردر يدانوه فعلنك فاعلی تحتنده نبيين
كلمه سنه راجع ضميردر يدانوه ده اولان ضمير بارز فعلك مفعوليدر ضمير
صاحب سعادت افنديمزه راجعدر درة المضية صاحبي ديمشكه ولما كان
فيه توهم قرب مرتبتهم الى مرتبته عليه الصلوة والسلام كما يوهمه قوله
فاق رفعه بقوله ولم يدانوه في علم ولا كرم اى لم يقاربوه في شئ
من الاخلاق الظاهرة والباطنة التي من جملتها العلم والكرم قوله
في علم جار ايله في خلق اوزرينه معطوفدر كذلك في كرم دخي بويله در

تنوين ايكيسنده دخي تعظيم ايچوندر حقيقت حال خواجهء كائنات عليه
الصلوة وافضل التحيات افنديمز علوم اولين واخريني عالم خصوصا
علم لدن سلطاني ديد كلري وصف شريفلرنده مسلمدر ناظم عليه الرحمه
پيغمبريمز عليه السلامك اشرف الانبيا اولدیغنه دليل مقامنده ولم
يدانوه في علم ديمشدر زيرا غيرلرده اولان صفاتك اشرفي ايله متصف
اولان ذات بهر حال اول غيرلردن اشرف اولور صفت علمدن اشرف
صفت اولمديغنه علما اتفاق اتمشلر بو صفت اشرفده اكا نقربه
دخي قادر اولميلر اوزرينه اشرفيتي نه رتبه ده اولور بوندن قياس اولنور
نته كيم مصنفك ديمش ولما كان ههنا مظنة ان يقال اذا كان مرتبة
اعلى من مراتبهم فمرتبتهم هل هي قريبة بدرجته ام لا اجاب بنفي القرب
بقوله ولم يداه تنبيها على عظم التفاوت وتباين الدرجات علمك
اشرف اشيا اولديغني امام رازي شويله بيان اتمش كه ان العلم اشرف
شئ من الاشياء التي يصير سببا للفضل على الغير ولو كان اشرف منه
لفضل الله تعالى بذلك آدم على الملائكة حين قالوا اتجعل فيها من يفسد
فيها ويسفك الدماء انتهى معلوم اولدكه كرم دخي اشرفيتده علمه قريب
اولمغله صفت كرمك ذكري اختيار اولندي شراح قصيده دن حسن
الحنفي رحمه الله بو وجهله تحقيق مقام مدحده سؤال وجواب ايدركه
فان قلت لم خص الناظم صفتي العلم والكرم من بين ساير الصفات
قلت لما كان المقام مقام تفوقه على ساير الانبياء وذلك التفوق انما
هو في النبوة والنبوة انما تتم وتكمل بكمال الاستفاضة والافاضة وكمالهما
انما يتم ويكمل بكمال صفتي العلم والكرم اقتضى المقام نفي قرب
النبيين منه في تلك الصفتين فضلا عن ان يساويه احد منهم فيها
اذا فاقهم فيهما فقد فاقهم في ساير الصفات لكونهما ام الصفات

الحمیدة واساسی النعوت الکمالیة انتهی خلاصة قال بدایجده شیخ
زاده علیه الرحمه بو وجهله حسن ختامه سوقوق اولمشدرکه کما قال واما بیان
خَلقه وخُلقه وعلمه وکرمه فقد اشیر الیه فی بعض الایات وورد فی الاخبار
الثابتة من الثقات والاصل فی جمیع ذلک قوله تعالی وعلّمک مالم تکن
تعلم وکان فضل الله علیک عظیما ؞ وتوضیحه انّ الله تعالی فضل الانبیا
بعضهم علی بعض فاعطی لکلّ نبیّ فضلا ثم جمع الفضل کلّه وزاد علیه
حتیٰ صار فضلا عظیما فاعطاه نبیّنا وقال وکان فضل الله علیک عظیما ؞
ثم فتیٰ الی حسن خلقه وجمال طلعته بقوله تعالی والضحی واللیل اذا سجی
حیث اشعار الضّحی من وجهه صلّی الله علیه وسلّم ؞ واللیل من صدعه
الزکی واقسم بهما وکفاک شاهدا قوله علیه السلام انا املح ؞ وحسبک
فی عظمة خلقه قوله تعالی وانّک لعلی خلق عظیم ودلیل علی انه من الجمیع
اعلم قوله تعالی وعلّمک مالم تکن تعلم وزیادة شرفه الم نشرح لک صدرک
وناهیک فی کونه اکرم من ارباب الجود والکرم قوله انا اکرم ولد آدم
صلّی الله تعالی علیه وسلّم فی کل وقت وحین انتهی معنای عبارت بیت
اول سید الانبیا اولان پیغمبر عالیشان جمیع انبیایه خلقت جبلیه سنده که
حسن صورت وتناسب اعضا واحسن اشکال وتام ملاحت اوزره
خلق اولنمقده کذلک حسن خلق وطیب الاعراق ومحاسن اخلاقده
وحسن سیرتده فائق وعالی اولدی وانلر یعنی انبیاء عظام اول عالی
حضرتک علم وکرمده یا قلشه مدیلر ؞ مساوی اولمق نه حد قالدی جونکه
شرف ذات اشرف صفات ایله رتبهٔ اتصافه تابع اولمغله اشرف
جمیع صفات اولان علم وکرم ایله اتصافی بر رتبه ده که انبیاء عظام
اول رتبهٔ اتصافه تقرب دخی ایده مدکلری صورتده سائر انبیایه
نسبت شرف ذات حلیه سنک اشرفیتی بر رتبه حد اولمش اولور که سائری

اول

اول رتبه شرف ذاته تقرب دخی ایده مزلر خلاصهٔ انبیاء عظامه ایکی وجهله
فائق وعالی در ؞ بری خَلقا وخُلقا وبری اشرف صفات ایله اتصافاً لکن
بر رتبهٔ اتصافکه سائر انبیاء کرام اول رتبه یه نائل اولمق دکل تقرب دخی ایده
مزلر فالنده اوله وفی البیت من البدیع الجناس المحرف ومراعاة النظیر والتقسیم والمقابله

تخمیس

طلوع ایدوب شمس هدی آجدی سعر افقن ؞ الوب شابق ایله هر فضائلک طرقن
ردای عزت حق زین نور ایدوب عنقن ؞ فاق النبیین فی خلق وفی خلق
ولم یدانوه فی علم ولا کرم

وکلّهم مفاعلن من رسو فاعلن ل الله مل مستفعلن تمس فعلن
غرفا من ال مستفعلن بحر او فاعلن رشفا من الد مستفعلن دیم فعلن

وَکُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ مُلْتَمِسٌ ؞ غَرْفًا مِنَ الْبَحْرِ اَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّیَمِ

واو عاطفه در کل کل افرادیدر دینورسه کل واحد من الانبیاء دیکدر ؞
واکر کل مجموعی اولورسه مجموع الانبیا من حیث المجموع دیمک اولور کل
لفظا مرفوع مبتدادر جمع ضمیرنه مضافدر ضمیر بیت سابقده نبیین
کلمه سنه راجعدر ؞ ملتمس مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی استینافیه در
یاخود کائن محذوفنه متعلق اولوب فاق فعلنک فاعلندن یاخود
مفعولندن حالدر یا جمله سابقه اوزرینه معطوفدر من رسول الله
مؤخر ملتمس کلمه سنه متعلقدر قصر ایجون تقدیم اولنمشدر ای منه علیه السلام
لا من غیره دیکدر ؞ رسول فعول بمعنی مفعولدر مرسل معناسنه ارسل دندر
رسول انزال کتاب ایله بعث اولنان ذات عالیقدر در ؞ لفظهٔ جلال
رسولک مضاف الیهیدر عرفا وقوله رشفا ملتمس کلمه سنک مفعولیدر
ملتمس کلمه سی مبتدا اولان کلّهم لفظنک خبری اولدیغنه بنا ءمبتدایه اسم
فاعل خبر اولمغله اسنادا ایدیکنه بنا ءعامل اولمشدر ؞ التماس بو محلده

لغة معناسی اولان مطلقا طلب معناسنه در معنای اصطلاحی مراد دکلدر
زیرا اصطلاحده التماس متساوی الرتب اولان ذوات بیننده کی طلبدر
پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام سلطان المرسلین اولدیغی بی ارتیابدر
غرفا بالفتح مصدر در غرف الماء یغرفه اذا اخذه بیده قراء ابو عمرو
وقوله تعالی الا من اغترف غرفة بالفتح والباقون من القراء قرؤا بالضم
نقل اولنمشدر بو محلده غرفا من البحر غایت قلتدن وجزئی اولمقدن
کنایه در نته کیم ترکیده دریادن قطره دیرلر شارح شیخ زاده یقال
غرف الماء بیده واغترف منه ای اخذه منه ملء کفه غرفا دیمش
من البحر کلمه سی غرفا لفظنه متعلقدر لکن مصرع اولده مذکور اولان
رسول کلمه سندن بدل اولمق مرجحدر ملتمس کلمه سنک مفعولی اولمق
دخی محتملدر قوله او رشفا رشف مصدر در رشف الماء یرشفه بالضم
اذا مصه دیمشلر یعنی ترکیده امک معناسنه اولان مصدر در بعضیلر
اغزله صو المقه دیرلر دیمش عرف اوزرینه معطوفدر او کلمه مانعة الخلو
جمعنده عناد یوقدر منع بو ایکیسندن خالی اولمقده در من الدیم
بکسر الدال کل نعم دائم دیمشلر جار مع المجرور رشفا کلمه سنه متعلقدر
دیم نعم وزننده در دیمه بکسر الدال الممدودة دیمه نک جمعیدر دیمه کیجه
وکوندز اتصال اوزره یاریده اولان مطردر خلاصه شیخ زاده علیه الرحمه
محصول معنای بیتی افاده ده دیمشکه قوله غرفا او رشفا اما مفعول
ملتمس والالف واللام فی البحر والدیم بدل من المضاف الیه ای من بحره
وهو سره وقلبه وباطنه ومن دیمه ای افاضته فیکون معناه انهم
ملتمسون فی کل امر واما حالان بمعنی اسم الفاعل ای عارفان او راشفین
ای ملتمسین منه المطالب والمقاصد فی کل حال حال کونهم المملین
او کاملین وقوله من البحر یجوز ان یکون بدلا من قوله من رسول الله

فیکون

فیکون هو البحر للعلوم والدیم الفیاضة ومن شانه الافاضة ومن الانبیاء
الاستفاضة عنه علیه السلام وبعض شراح بو وجهله معنی ویرمشکه
حیث قال ان جمیع النبیین غارفون من بحر علمه الزاخر راشفون من
سحاب فضله الماطر شیئا قلیلا بالنسبة الی کمالاته ومقاماته وان کان
ذلک بالنسبة الیهم امرا عظیما وخیرا کثیرا فان غرف الغارف ورشف
الراشف بالنسبة الی البحر والدیم شیء قلیل وان کان ما یرشف ویغرف
فی حد ذاته او بالنظر الی الغارف والراشف کثیرا عظیما بهذا الاعتبار جعلت
البحر والدیم عبارة عنه صلی الله علیه وسلم ویکون التعبیر عن اخذ
بعض بالغرف من البحر وعن اخذ بعض بالرشف من الدیم اما درة المضیئة
صاحبی بو وجهله تفصیل معنی ایدرکه لما اراد الله تعالی خلق العالم
خلق روح محمد صلی الله علیه وسلم اولا من نور جماله الاحدی کما قال
علیه السلام اول ما خلق الله روحی وقال انا من الله والمؤمنون منی ثم
نظر الیه نظر المحبة فعرق ذلک النور حیاء من الله تعالی فقطرات منه
قطرات فخلق منها ارواح الانبیاء ثم خلق من نور ارواح الانبیاء
ارواح الاولیاء ثم منها ارواح المؤمنین ثم منها ارواح عصاة المؤمنین
الخ فاذا عرفت هذا فنقول معنی قوله وکلهم من رسول الله ملتمس
انهم ملتمسون من بحر وجوده الوجود ومن فیض جوده الکمال والجود لانه
علیه السلام اصل الوجود الظاهر والباطن والجود باسره محتاج الیه علیه
السلام فی الوجود والکمال وجود الاشیاء وکمالاتها عند وجوده وکماله
کالغرفة من البحر او قطرة من المطر کما قال غرفا من البحر او رشفا من الدیم
انتهی فقیر ضعیف بو بیت لطیف معجزه پیرانک معانی غامضه سنده
ملاحظه عاجزانم بودرکه اولا من البحر ومن الدیم عبارتلرنده اولان
الف لام مضاف الیهدن عوض اولمغله من بحره ومن کرمه دیکدر

ضمیرلر پیغمبر افندیمزه راجعدر بحر لفظنده استعارهٔ مصرحه واردر
تفصیلی بو وجهله درکه ناظم علیه الرحمه صاحب سعادت علیه الصلوة
والتحیة افندمزک معرفة اللهده اولان علم وکمالنی ظاهر ازخار عظیم
وبی پایان اولمقده بحره تشبیه ایلدی مشبه به اولان بحری ذکر ایلدی
مشبه اولان علم ومعارف الهیهٔ رسول اللهی مراد ایلدی کذلک دیم
لفظنده دخی استعارهٔ مصرحه واردر یعنی ناظم ذات سلطان کائنات
علیه الصلوة والسلام افندیمز هادی امت وعالمه عین رحمت اولمغله
فیض کرمی جمله یه دائما ساری وواصل اولمقده اول کرم رسول اللهی
روی ارضه وما فیهایه باعث قوام وحیات اولان امطار متصله یه
تشبیه ایلدی مشبه به اولان دیم لفظیله امطاری ذکر ایدوب مشبه اولان
کرم رسول اللهی مراد ایتمکله دیم لفظنده دخی استعارهٔ مصرحه متحقق
اولور بیت اولده ذکر وتصریح اولنان فی علم وفی کرم ایله مراد بحر گبی
اولان علم رسول الله وامطار متصله گبی اولان کرم رسول الله اولدیغی
بو استعارهٔ مصرحه لر ضمنا تفسیر وبیان مقامنده در تفصیلی بو وجهله درکه
بیت اولده ولم یدانوه فی علم دیمش ایدی یعنی انبیاء کرام علمده انکله
مساوی اولمق دکل اگر مساواته یقین دخی اوله مدیلر دیدی بو کلامی
بیان وتفسیره محتاج اولمغله اشبو بیت جلیل معجز اداده وکلهم
من رسول الله الخ ایله ناظم علیه الرحمه بو وجهله بیان ایدر که انبیاء کرامده
اولان علم ومعرفة الله جمله سی علوم ومعارف محمدیه دن طلبلری ایله
کندولره واصل اولمشدر لکن علم محمدیه یه نسبت اول علوم محمدیه دن
کندولره واصل اولان نائل اولدقلری بحردن قطره در مع هذا اول قطره
دیدیکمز علم ومعرفت انبیانک ذاتلری مقتضاسنجه نه مرتبه کلی عظیم
وکثیر اولدیغی ظاهردر ایدی علوم انبیا علم محمدیه یه نسبت بو رتبه لرده

بحردن

بحردن قطره اولدقده پیغمبر علیه الصلوة والسلامه سائر انبیا علمده نیجه
قریب اولورلر ولم یدانوه فی علم کلامی حق وصحیح اولدیغی ظاهر اولور کذلک
ولم یدانوه فی کرم کلامنک اورتشفا من الدیم قولی بیانی وتفسیری اولدیغی
تفصیل مذکوره قیاس اولنه بو ایکی کلمه ده اولان استعاره لرک قرینه سی
انبیاء عظامک حقیقة بحردن غرفة ودیمدن رشفة طلب ایتدیلر
دیمک مراد اولمدیغی قرینهٔ ظاهره درکه بحردن مراد علم ومعرفت رسول الله
ودیم ایله مراد کرم وفیض محمدیه در یوخسه حقیقة معهود بحر ومعهود امطار
مراد اولمدیغی ظاهردر غرف رشف کلمه لری شئ جزئیدن کنایه در زیرا
براوج صویه ومص ورشفه امر جزئی اولمق لازم کلور الکنایة لفظ
ارید به لازم معناه تعریفی حربیه صادق اولور ایدی بیت سابقه
ربط معنا مناسبتیله معنای بیت دیمک اولورکه انبیاء عظام رسالت پناه
علیه الصلوة والسلام افندیمزه ولم یدانوه فی العلم والکرم یعنی علم
ومعرفة اللهده وکرمده متساوی اولمق دکل تقرب دخی ایده مدیلر پس
طلب معرفت الله مطلب اصلی اولمغله وکلهم من رسول الله یعنی
جمله انبیای کرام رسول اللهدن یعنی بحر علم ومعرفة الهیه سندن براوج
صو ودیم کرم وفیضندن مص طلب ایدرلر یعنی انبیاء عظامک معارف
الهیه ده علم وکماللری ذاتلری گبی عظیم وکلی اولدیغی ظاهر کذلک ترقی طلبلری
دخی استعدادلرینه نظرا اوفر واکثردر لکن پیغمبر علیه الصلوة والسلامک
معرفة اللهده اولان علم وکماله نسبت بحردن براوج صو یعنی امر جزئی
وباران سماویدن مص ورشف مرتبه سی امر قلیل وجزئیدر ایدی صاحب
سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزک مقصود اصلی اولان معرفة اللهده که
علم وکمال ومعارف الهیه سنی وار قیاس ایله نه رتبه لرده اولمق اقتضا ایدر
وفی البیت من البدیع المصرع الثانی اما علی الاستعارة او التشبیه بحذف

ادانة فضائل محصول معناى عبارت بيت كل النبيين يطلبون من بحر
علمه غرفا من البحر وملتمسون من كرمه رشفا من الديم ديكدر ماما

تخميس

ملائك ايله نبيلر ايدنجه غوصه غلو   محيط معرفة الله اولوب معجزه كو
وكلهم من رسول الله ملتمس   عجبمى آفته لر اول صويه سيل وش هر سو
غرفا من البحر او رشفا من الديم

و واقفو مفاعلن ن لدى فعلن هعندحد مفاعلن دهم فعلن
من نقطة ال مستفعلن علم او فاعلن من شكلة ال مستفعلن حكم فعلن
مِنْ نُقْطَةِ الْعِلْمِ اَوْ مِنْ شَكْلَةِ الحِكَمِ   وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمِ
بو بيتك زحاف خشوينه عارض اولمشدر يعنى خبن علتى مصرع اولده
وعندحده عبارتنه عارض اولمغله مستفعلن ايكن مفاعلن اولمشدر
تفصيلى مقدمه مذكوردر • واو عاطفه در واقفون اسم فاعل جمع
مذكردر قرار فى المكان معناسنه در لازم ومتعدى استعمال اولنور
وقفت الدابة درلر تحتنده ضمير تبيين كلمه سنه راجعدر • واقفون
ملتمس اوزرينه معطوفدر معطوف عليه باعتبار المعنى جمع اولمغله
عطف صحيح اولور • ياخود واقفون محذوف مبتدانك خبريدر هم واقفون
ديمكدر مبتدا مع خبره جمله سى سالف الذكر ملتمس كلمه سنك تحتنده
نبيين لفظنه راجع ضميردن حالدر • بو احتمال مرجحدر كه بو بيتى بيت
سابق ايله مزج ايتمكله معنى غايت لطيف اولور كما يجى • واقفون كلمه
اطلاع معناسنه اولان وقوفدن دخى كلور • لدى ظرفدر ظروف مكانيه دن
عند معناسنه در لازم الاضافه در كما قال مولانا جامى ومن الظروف المبنية
لدى بالالف المقصورة وهو بمعنى عند والفرق انه يقال المال عند زيد
فيما يحضر عنده وفيما فى خزانته وان كان غائبا عنه ولا يقال المال لدى زيد

الآفيما

الآفيما يحضره عنده وحكمها انه تجر بها بالاضافة بومقامده لدى سكون
اوزره مبنى محلا منصوب واقفون كلمه سنك ظرفيدر ضمير مبنى محلا مجرور
مضاف اليه در • لكن بو محلده بر مضاف اليه محذوفدر • لدى حقيقتده
اول محذوفه مضافدر تقديرى واقفون لدى حضرته او مرتبته او حضوره
ديمكدر ديمشلر بو محلده شارح مصنفك تحقيق ايدركه فان قلت كل من عند
ومن لدى مشترك فى كونهما ظرفا فيلزم ههنا كون الفعل الواحد وهو الوقوف
مظروفا لمكانين وهو محال فما وجهه قلنا ممنوع فان الثانى يعين الاول
كقولهم زيد يصلى حول المحراب عند الاسطوانة على ان الكلام مجاز عن عدم
وصول سائر الانبياء الى مرتبته صلى الله عليه وسلم كمن يجلس ويحوم
حومه جماعة لا تستطيعون ان يقربوا منه بجلالته كالسلاطين ومن حولهم
من الامراء والخدمة والحاصل ان مبنى الكلام على تشبيه هذه الحالة
بتلك الحالة ديمشدر كذلك بعض شراح ديمش فان قلت قد منع النحاة
عمل عامل واحد فى الظرفين من جنس واحد بغير عاطف فما وجهه ههنا
قلت وجهه ان يكون الثانى بدلا من الاول او بيانا له كما يقال صليت
حول المنبر عند الاسطوانة والعمل فى البدل والمبدل منه جائز تأمل
قوله عند ظرفدر ظروف مكانيه دن لدى كلمه سندن بدلدر ديمشلر
لكن حقيقتده بينه واقفون كلمه سنك ظرفيدر عند مابعدنده اولان حد
كلمه سنه مضافدر قوله حدهم حد لغتده منع معناسنه ومجلر مره ايجاب
ايدن جزا معناسنه مثلا ضرب كبى وقطع يد وقصاص وغيرها من حدود الله
كذلك حد سيف وسكينك كسكين اولمه سى كذلك حد الشئ غايته
معناسنه كذلك مقام ورتبه ومرتبه معناسنه درا يدى بو محلده مقام
ورتبه معناسنه در يعنى نبيين كندو رتبه واعتبارلرى حدنده حضور
سلطان انبيا عليه الصلوة والسلامده طوروب توقف وقرار ايدرلر

دیکدر قال درة المضیة وحد الشیء نهایته وغایته وطرفه وحد الدار
ما سمت به عن غیرها ویقال فلان تجاوز عن حده ای عن مرتبته ومنزلته
وهذا المعنی مراد ههنا لان الحد کما یکون فی الاعیان یکون فی المعانی
والمراد به ههنا حد الکمال کما یدل علیه ما بعده والظرف مجاز عن المرتبة
والکمال والفضل انتهی ننه کیم لسان ترکیده فلان بکسنه هیچ حدی بلمزدر
یعنی کندونک رتبه ومقداری نه در بیلوب اولیجه حرکت ایتمز رتبهٔ عالیه
صاحبنک وضع وحرکتی کبی وضع ایدر وحرکت ایدر دیرلر حد کلمه سی
تبیین لفظنه راجع جمع ضمیرینه مضافدر قوله من نقطة جار مجرور کائن
کلمه سنه متعلق اولوب من بیانیه اولمغله حده کلمه سی بیان اولور
کما قال مولانا جامی من یجیء للتبیین ای لاظهار المقصود من امر مبهم
وعلامته صحة وضع الموصول فی موضعه کقوله تعالی فاجتنبوا الرجس
من الاوثان فانک لو قلت فاجتنبوا الرجس الذی هو الوثن لاستقام
المعنی یا خود جار مجرور کائناً محذوفنه متعلق حددن حالدر صفت
دخی اولمق جائزدر من نقطة کائنة کلمه سنه متعلقدر حدی بیاندر
نقطه کلمه سی من نقط الکتاب اذا وضع نقطه علی حروفه دیمشلر
بعض شراح نقط حاصل معناسیدر که همان نقطه دیکدر دیمش نقطه
علم حکمتده اعراضدن اولان جسم تعلیمینک اجزاسنه اولان خطک
نهایتیدر لکن بو محلده مراد حروفاته وضع اولنان مشهور ومعروف
نقطه در قوله وشکلة الحکم شکله حروفات کتابه وضع اولنان اعراب
وحرکه اولدیغنه شارح شیخ زاده تصریح ایدر که الشکلة بالفتح فعلة
من شکلة الکتاب قیدته بالاعراب دیمش بو محلده بر آخر معنی بو وجهله
خاطره کلور که من نقطة العلم عبارتنده اولان علم کلمه سنده علمدن
مراد کتابدر که کتاب سبب تحصیل علم اولدیغنه نظراً سببیت ومسببیت

علاقه سببیه

علاقه سببیه مجازاً اولور ننه کیم شراح النقطة نقط الکتاب اذا وضع دیمشدر
کذلک شراح من حدهم عبارتنده حرف جر اولان من کلمه سی کائن محذوفنه
متعلق حد کلمه سی بیاندر دیدکلری اوزره دیک اولورکه انبیاء عظامک
رتبهٔ جلیله لری رتبهٔ رسول اللهه نسبت کتابدن نقطه در یعنی کتابدن
نقطه دیک خلقک دریادن قطره دیدکلری کبی امر جزئیدر دیمک مراد
اولور واقعا کتاب که بو قدر حروف وحرکات ونقاطدن مجموع
بر مجلد کل مجموعیدر اکا نسبت نقطه نه قدر شیء جزئی وقلیل المقدار
اولدیغی ظاهردر ناظم علم لفظنی ذکر ایدوب سببیة ومسببیة علاقه سیله
مجازاً کتاب مراد ایدوب کتابه نسبت نقطه نک حد ومقداری نه رتبه ده
اولدیغنی وار قیاس ایله دیمک مراد ایدر رحمه الله قوله من شکلة الحکم
دخی بو که قیاس اولنه یعنی حرکه حروف معناسنه اولان شکلة لفظنی
ناظمک حکم کلمه سنه اضافتی قرینه در که حکم لفظنده کتب الحکم دیمک
مراد اوله مجاز حذفی اولوب پس حد انبیاء عظام رتبهٔ رسول الله صلی الله
علیه الصلوة والسلامه نسبت کتب حکمدن حرکه در یعنی کتب حکمیاته
نسبت حرکه نک قدر وحد ومقداری نه مرتبه جزئیدر انلره قدر
وحد انبیای عظام دخی رتبهٔ رسول الله علیه الصلوة والسلامه نسبت
اویله دردیک اوله ایدی محصول معنای عبارت بیت انبیاء عظام
حضور سلطان کائناتده کندو حد ورتبه ومقاملرنده طورررلر انلرک
حدی کتابدن نقطه وکتب حکمدن اعرابدر یعنی انلرک رتبه ومقام
وحدلری رتبهٔ والای رسول اللهه نسبتله اشکال کتابتده مجموع وعبارت
اولان کتابدن نقطه وکتب حکمتدن حرکه قدردر دیمک معناسی
مراد ایدر پس انبیاء عظام صلوات الله علی نبینا وعلیهم حضراتنک
رتبه ومقاملری ذاتلری حسبیله عالی ایکن رتبهٔ رسول الله انلره نسبتله

نه رتبه لرده عالی و اعلی المعالی اولمق اقتضا ایدر خصوصا ناظمك العلم
عبارتنده اولان الف لام استغراق ایچون اولدقده جمیع کتبه صادق
اولور لکن استغراق عرفی مراد اولمغله کتب اسلامیه ارادسیله کمال
کثرت و وفرتی مفید اولور ایدی بو قدر کتاب ایله نقطه و حرکه‌یی تصور
و نسبتدن فت فت اعلای مراتبده نه رتبه‌لر ظاهر اولور کتاب مکتوب
معناسنه اولدیغی محلنده مصرحدر اشبو شرح و تقریر دو واقفون بیت
سابقه عطف اولندیغی صورتده در اما و واقفون بیت سابقده اولان
ملتمسون کلمه‌سنك نبیینه راجع ضمیرندن حال اولمق احتمالیله معنی
دیك اولور که انبیاء عظام جمله‌سی رسول اکرمدن استعدادلری مقداری
علم معرفة اللهدن غرفا من البحر امر جزئی طلب ایدرلر رسول اکرمك
حضور معنویسنده هر بری علی حدهم و رتبتهم طوروب واقفون
اولدقلری حالده که رتبه مقام سلطان انبیایه نسبت انلرك رتبه‌لری
کتابدن نقطه و کتب حکمتدن حرکه دره یعنی غایت امر جزئیدر رتبه
صاحب سعادت افندیمزه کوره دیك اولوب مقصود انبیا کرامك
رسالت پناه علیه الصلوة والسلام افندمزدن جمله‌سی نیاز و طلبده
و طلب و التجا ایلدکلرینی و حضور سعادتده حد و رتبه‌لری مقام
سید الانبیایه نسبت نه رتبه‌لرده اولدیغنی افاده و بیان ایله مدح
سلطان انبیاده بو وجهله دخی ناظم علیه الرحمه تشمیر ساق اهتمام ایلمشدر
لکن بو محلده برواهمه بعیده‌یی شارح درة المضی دفع ایچون دیمشدر
وایاك ان یتوهم النقص بالانبیاء فانهم اکمل خلق الله والکمال انما هو
فی نسبة کمالهم و علمهم و رتبتهم بالنسبة الی کمال علم نبینا علیه الصلوة
والسلام ه و رتبه ایدی بو دنی صکره فضلا شراحك بو محلده ذاهب
اولدقلری شرح دقایق دخی بروجه آتی تماما ذکر و نقل اولندی

قال

قال شیخ زاده رحمه الله ولما کان یحصل بالشکل مزید تفهم لا یحصل بمجرد النقطة
بالعلم ضم الشکلة بالحکمة فالحاصل ان علوم الکائنات وان کثرت بالنسبة
الی علم الله تعالی بمنزلة نقطة او شکلة ونشرها بحر روحانیة محمد صلی الله
علیه وسلم فکل رسول ونبی وولی اخذون بقدر القابلیة والاستعداد
مما لدیه ولیس لاحد ان یتعدوه او یتقدم علیه انتهی شارح صاحب درة المضیة
ولما کان یحصل بذکر الشئ مزید علم وادراك لا یحصل بذکر النقطة حق
النقطة بالعلم والشکلة بالحکم وافراد العلم لکونه مصدرا شاملا للجمیع
بخلاف الحکمة واللام بینهما عوض من المضاف الیه ای علمهم وحکمهم
والمعنی کل من الانبیاء علیهم السلام واقفون عند حدهم ومرتبتهم
من العلم والحکمة وحدهم بالنسبة الی حده علیه السلام شئ قلیل کالنقطة
والشکلة والحاصل ان علمهم وحکمهم قلیل بالنظر الی علمه وحکمه علیه السلام
لان علمه علیه السلام مستفاض من علم الحق بلا واسطة قال حسن الحنفی
من الشراح المعنی ان کل واحد من النبیین او مجموع النبیین ملتمسون
من رسول الله صلی الله علیه وسلم غرفا من البحر او رشفا من الدیم حال
کونهم واقفین لدی سدته العلیة وحضرته السنیة وقوف السلطان
عند السلطان فی مقامهم الذین استحقوه بحسب الاستعدادات لا یستطیعون
من تجاوزه نقیرا وهو صلی الله علیه وسلم ه یعرج فی عالم الملکوت وانظر
الی حسن المعنی حیث جعلنا الواو للحال التی صار الوقوف قید الالتماسهم
وهل یحسن فی مقام المدح الا مثل هذا المعنی وان حملت الواو علی العطف
کان المعنی ان جمیعهم ملتمس وواقف انتهی قال مصنفك ومعنی
البیت سائر الانبیاء واقفون لدی حضرة رسول الله صلی الله علیه وسلم
حیث یقتضیه مراتبهم حال کونهم نقطة العلم او شکلة الحکم ای اعراب
الکلم وتشبیه ذاك الحضرة باصل الکلمة وجوهر الحروف ووجه التشبیه

هو کونه اصلا کجوهر الحروف وکون هؤلاء دونه فی الرتبة وبمنزلة الفرع
کالنقطة والاعراب الحائمین حول الکلمة فوجه الشبه علی هذا هو
الاصالة والفرعیة انتهی وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر
بین الوقوف والحد ولدی وعند والنقط والشکلة والعلم والحکم

تجنیس

کردی مکتب عرفان وفضلنه قدمی   کلیم ایدر کوده جک اول عصای محترمی
نبیدن اولور مستفید هر نغمی   ووا قفون لدیه عند حدهم
من نقطة العلم او من شکلة الحکم

فهو الذی متفاعلن تم مع فاعلن ناه وصو مستفعلن رته فعلن
ثم اصطفا مستفعلن ه حبی فعلن نًا باری الن مستفعلن نسم فعلن

فَهُوَ الَّذِی تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ   ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِیبًا بَارِئُ النَّسَمِ

قوله فهو فا بو مقامده فاء نتیجه در هو ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا
الذی اسم موصول تم فعل ماضیدر تمامدن کمال معناسنه در معنا تقدیرا
مرفوع فعلک فاعلیدر ضمیره مضاف قدر فعل مع فاعله جمله سی اسم
موصولک صله سیدر اسم موصول مع صلته جمله سنک محلی مرفوع مبتدانک
خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی اعرابدن محلی یوق شرط محذوفک جوابی
ونتیجه سیدر بروجه آتی تفصیلی ذکر اولنور صورته معنا اوزرینه معطوف در
ضمیره مضاف قدر معنا عنی یعنی دن مصدر در اسم مفعول معناسنه در
حتی معنی الشیء هو المقصود دیمشلر کذلک محل قصد معناسنه اسم مکان
دخی اولور اصطلاحده معنا ما یستفید من اللفظ وقد یطلق علی مدلول
کل شیء اعم من ان یکون لفظا او غیره در کذلک شیخ دیمش که معنی الرجل
کماله الخاص به او ارید به ماهیته الکلیة وبالصورة مشخصاته ویجوز
ان یکون المراد من الصورة والمعنی ظاهره وباطنه او جسمانیته وروحانیته

الی غیر

الی غیر ذلک من المحتملات المناسبة انتهی قال صاحب الدره معنی الرجل
فضله وکماله من العلم والحلم واللطف والمرحمة وغیرها بما یمدح به
الانسان من الاخلاق الحمیدة والخصال المرضیة وتمام معناه علیه السلام
شق صدره وتربیة الله له بالعلم والحکمة والتصفیة حتی اتمه بالارهاصات
والالهامات الی ان تم صورته الباطنه شیئا فشیئا وتمام صورته علیه
السلام ظهور اعضائه فاما خشنا بلا قصور واستکمالها وزیادتها
فی الجسامة المعتدلة وکمال القوة وغیرها شارح حنفی بو وجهله بیان
ایدرکه کما قال الصورة ما یحدث بعد الترکیب من الهیئة والمعنی فی
الانسان یطلق علی افعاله واخلاقه والصورة یطلق علی قالبه وفی بیت
القصیده قد یراد بالمعنی الهویة المحمدیة الجامعة لجمیع الکمالات الانسانیة
وبالصورة مشخصات تلک الهویة المختصة بها التی لا یلیق الا ان یکون
صورة لها بحسب الحسن والجمال والتناسب والقوة والاعتدال انتهی
قوله ثم عاطفه در کند ومعناسی اولان تراخی ایچوندر یعنی فخر کائنات
علیه الصلوة والسلام افندمزک سعادتله بعث اولندیغی صورة ومعنا
تام احراز مرتبه کمال بیوردقلرندن صکره اولدیغی مفیددر ومرتبه
اصطفا مرتبه کمالدن اعلا اولدیغنه دخی ثم کلمه سی تنبیهدر دیمشلر
قاضی عضد بو محلده ثم تراخی ایچوندر لکن تراخی فی الزمان دکلدر
مراد بلکه تراخی فی الرتبه در دیمش کما قال فان قلت یلزم من اتیان
کلمة ثم ان یکون اصطفاءه واتخاذه نبیا بعد تمام المعنی والصورة
بزمان متراخ ولیس کذلک قلت ثم هذا لیس للتراخی فی الزمان بل فی الرتبة
والترقی من الادنی الی الاعلی فی وصفه فان الاصطفاء اعلی الرتبة من تمام
المعنی والصورة ویجوز ان یراد بتمام المعنی والصورة فی علم الله تعالی
وتقدیره وبالاصطفاء حصوله بالفعل فی العلم الظاهر فیکون ثم علی

معناه انتهى لكن شيخ زاده عليه الرحمه كلام عضدى بو وجهله منع و دفع
ايدركه كما قال رحمه الله اذا حملت كلمة ثم على اصلها يجوز ان يكون اصطفاه
سبحانه وتعالى اياه اتخاذه حبيب الله فى اوان التشريف فى المعراج
والاسرى وتكريمه بديباج العزة وتاج العلى كما يحكى ان الله تعالى قال يا محمد
ان الملوك اذا آثروا عبداً باتيان الملك اياه وجعله ملكا ذا اعتبار
بادروا لاظهار شرفه على النثار فاى شئ تريد ان نجعل لك نثارا
فقال عليه السلام احتفنى اليك بالمعبودية يا ربى فارسل اليه سبحان الذى
اسرى بعبده ليلا وقال هذا ما طلبت ولك احسن من هذا وهو ضافتك
الينا بالحبيبية فانت حبيب الله ايدى شيخ زاده نك بو وجهله جوابى
بيت مذكورده اولان اصطفاه حبيبا كلامنى دخى تمام شرح مؤيد اولور
قوله اصطفاه كدورتدن خلوص وصفوت معناسنه اولان اصطفادن
اصطفى فعل ماضيدر اختاره معناسنه در تركيده اوكو تلدى ديرلر سجدى
انتخاب واختيار ايتدى معناسنده مستعملدر اصطفاه كلمه سنده اولان
ضمير متصل صاحب سعادت عليه الصلوة والسلامه راجعدر
اصطفى فعلنك مفعوليدر حبيبا اشبو مفعول ضميردن حالدر لكن
اصطفاه فعلنه جعله معناسنى تضمين ايله حبيبا اصطفاه فعلنه مفعول
ثانى اولمق جائز دردمشلر بارى تقديرا مرفوع اصطفانك فاعليدر
بارى خالق معناسنه در حتى بريه خلق معناسنه در رب البريه خالق
المخلوقات ديكدر النسم والنسمه روح معناسنه در ريح ضعيف معناسنه
بعض الشراح نسم بالتحريك نسيمة كلمه سنك جمعيدر نسمه نفسدر
بالتحريك دمش نسيم تركيده حفيف روزكارده مستعملدر ايدى محصول
معناى بيتى تقريرده مرحوم ومغفور شارح حسن الحنفى موفق اولوب
اندن اعلا ودلپذير معنى وتعبيردن طبع فقير پر تقصير بسته دست عجزى

زمين

زمين معذرته نهاده اتمكله مرحوم مشار اليهمك تحريرى نقل وبيان
اولنلدقدنصكره ابيات سابقه نك بيت مزبور نتيجه سى اولمق اوزره
تقريرايله اكتفا وبو وجهله نقل وتسطيرو املا اولنوركه قال رحمه الله المعنى
انه صلى الله عليه وسلم لما كانت ذاته بحسب الفطرة والاستعداد الذاتى
مستحقة لفيض لا يصلح الا لتلك الذات ولكمال لا يليق الا بها ثم انه ترقى
فى مقام التكليف بحسب الرياضات والاجتهادات فى العبادات
والطاعات بحسب الفرائض والنوافل والواجبات كما اشير بعضها
فى الابيات السابقة الى مقام قصرت عنه همم الرجال وكانت الحكمة
الالهية مقتضية ان يلبس هذا المعنى التام الاكمل خلعة صورة من الجمال
تناسبه فى الكمال لا جرم كانت صورته اتم الصور ومعناه اكمل المعنى فتعين
لمحبوبية خالق الصور وواهب العقول لما فيه من الجامعية باعتبار
الفروع والاصول فهو ظل الله تعالى فى السموات والارضين وخليفة
بالخلافة العظمى على الملائكة والمرسلين فهو الذى تم فى السماء الحسن
بدر جماله وكمل فى المعانى ديوان كماله فاصطفاه رب العالمين حبيبا
من بين الانبياء والمرسلين معلوم اولاكه خلاصه معناى بيتى بيان وتحريرده
شراح عليه الرحمه نك مختارى نقل وتسطير اولنلدى جمله سى مسلمدر لكن
بر معناى آخر دخى بولنمق لطائفدن خالى اولمغله بو عبد الضعيفك فكر
وتصورم بو بيت ابيات سابقه نك نتيجه سى حكمنده اولمقدر تفصيل
شويله دركه ابيات سابقه دن محمد سيد الكونين والثقلين الخ بيتندن اشبو
بيته كلنجه اولان يدى عدد ابياتك بو بيت كويا نتيجه سى و اوصاف عليه نك
مسببى حكمنده اولور يعنى ناظم عليه الرحمه بو بيتك ابتداسنده ذكر ايلديكى
فاء جزائيه ايله ارشادت ايتمشدر ايدى بر حرف شرط تقديرايدوب
ابيات سابقه مذكوره نك معانى سنك خلاصه سى بو محلده فعل شرط

محذوف تقدیر ایلدکدن صکره بیت مذکورکه فهو الذی تم معناه وصورته در ابیات سابقه‌نك نتیجه‌سی اولمق اوزره خصوصا فاء جزائیه اولمق اعتباریله بو وجهله بر معنای لطیف ملاحظه اولنورکه • تقدیر کلام ولما کان محمد صلی الله علیه وسلم سید الکونین والثقلین ونبینا الآمر الناهی لا اصدق ولا ابر منه احد والحبیب الذی ترجی شفاعته لکل هول من الاهوال • والداعی الی الله فهو الحبل المتین فاق النبیین خلقا وخلقا والنبیین کلهم ملتبس سنه • ووافقون لدی حضرته عند حدهم ورتبتهم فهو الذی تم معناه وصورته ثم اصطفاه الله تعالی حبیبا تقدیرنده در یدی عدد هر بیتك اولنده لما کلمه‌سی ملاحظه ونقدیر ایله در • واقعده اوصاف مذکوره ملاحظه اولنور سه صورة ومعنا پیغمبر افندیمزده تام اولمق احراز رتبهٔ حبیبیهٔ محبوبیتك اسبابندن ومقدماتندن اولمغله فهو الذی تم معناه وصورته الخ بیت غراسی اسباب مذکوره‌نك مسببی ونتیجه‌سی حکمنده اولمش اولور خلاصهٔ کلام فهو الذی تم معناه وصورته الخ بیتی یدی عدد ابیات سابقهٔ مذکوره‌نك نتیجه‌سی ومسببی اولدیغی ناظم علیه الرحمه بیت مرقومده اولان سالف البیان فا کلمه‌سنك سبب محذوف اوزره معطوفه داخل اولدیغی حیثیتدن فاء فصیحه وشرط محذوفك جزاسنه داخل اولدیغی حیثیتدن فاء شرطیه اولدیغنه اعتبار رایله بالاده تقریر اولنان معانی لطیفه‌یه اشارت ایدر • وفی البیت من البدیع مراعات النظیر بین معناه وصورته واصطفاه حبیبا وبین تم وثم جناس التحریف

تخمیس

محبت ازلی قلدی ذاتنی هر سو   تمام نسخهٔ کبرای معرفت مملو
تجلیات خدا قرب لامکاندر بو   فهو الذی تم معناه وصورته
ثم اصطفاه حبیبا باری النسم

منزه مفاعلن عن شریـ فاعلن ك فی محا مستفعلن سنه فعلن
فجوهر ال مفاعلن حسن فیـ فاعلن ه غیر من مفاعلن قسم فعلن

منزهٌ عنْ شریكٍ فی مُحاسِنهِ   فجوهرُ الحسْنِ فیهِ غیرُ مُنْقسِمِ

منزه لفظا مرفوع محذوف مبتدانك خبریدر هو منزه تقدیرنده در شارح مصنفك منزه تنزیهدن اسم مفعولدر مبعّد ومبرا معناسنه نقایصدن تبریه دیکدر بعض شراح تنزه وتقدیس ایکیسی بر معنایه در دیمش بعضیلر منزه پاکدر دیك ایله تفسیر ایتمش عن شریك جار مجرور منزه کلمه‌سنه متعلقدر شریك مشارك معناسنه در فی محاسنه جار مع المجرور شریك لفظنه متعلقدر محاسن حسنك جمعیدر حسن ضدی قبح اولان جمال معناسنه در • بو محلده مراد بیت سابقده مذکور اولان صورت ومعنادر محاسن ضمیره مضافدر ضمیر مبنی محلا مجرور مضاف الیهدر فجوهر الحسن فاء فصیحه ونتیجه در • تقدیری ای اذا کان منزها عن شریك فجوهر الحسن فیه الخ جوهر ایله الماس ویاقوت وزمرد • کبی نفیس معادن معتبر مراد در یوخسه ارباب حکمتك شیء اذا وجد وجد لا فی موضع دیو تعریف ایتدکلری عرض مقابلی اولان جوهر مراد دکلدر جوهر مبتدادر الحسن کلمه‌سنه مضافدر اضافت مشبه به‌ك مشبهه اضافتی قبیلندندرکه لجین الماء کبی در فیه جار مع المجرور کائن کلمه‌سنه متعلق حسنك صفتیدر یاخود فجوهر لفظی مبتدا اولمغله اول مبتدانك خبریدر ضمیر سید کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر غیر کلمه‌سی مبتدا اولان فجوهر لفظنك خبر بعد خبریدر فیه غیر عبارتنه خبن علتی کلمکله مستفعلن کله جك ایکن مفاعلن وزننده کلمشدر • منقسم کلمه‌سنه مضافدر مبتدا مع خبره جمله‌سی شرط مقدرك جوابی اولور تقدیر کلام کلما کان النبی صلی الله علیه وسلم منزها عن شریك فی محاسنه الظاهرة والباطنة فجوهر الحسن فیه غیر منقسم

دیمکدر نته کیم شارح الحنفی تفصیل ایدرکه قوله فجوهر الحسن بالفا مبنی علی
انه لما کان منزها عن الشریک فی المحاسن کان الحسن مختصا به غیر منقسم
اذ لو کان منقسما لکان شاملا علی سائر الانبیاء لکانوا شرکاء له فیه
واذا کان شرکاء له فیکون جوهر الحسن منقسما والمقدر خلافه دیمشدر
قوله منقسم انقسامدن اسم فاعلدر افتراق معناسنه در یاخود منقسم
بفتح السین قرات اولنه قده اسم مفعول اولور فیه کلمه سی غیر منقسم
کلمه سنک قائممقام فاعلیدر معنی جوهر الحسن غیر منقسم فیه اولور
کقولهم المال مشترک فیه یعنی حسن محل اشتراک دکلدر دیمک اولور
فیه کلمه سنی منقسم اوزرینه تقدیمی جائزدر دیمشلر کما قال المصنف
وتقدیم الظرف مع اسناد قوله المنقسم الیه جائز نص علیه الکشاف
یقال فی قوله تعالی اولئک کان عنه مسئولا ان عنه فاعل مسئولا قدم لاظرفا
للحسن للفساد شیخ زاده علیه الرحمه قوله غیر منقسم خبر بعد خبر ومعناه
غیر مشترک فیه بل هو المنفرد بذلک الجوهر الفائض من معدن الکمال
ومنبع الخیر ووصفه بالفردیة فی الحسن وذکر الجوهر وحدیث عدم الانقسام
من الحسن واللطافة ما لا یخفی یعنی اصطلاحات حکمتده جوهر فردکه
جزء لا یتجزی وعدم قبول الانقسام جمعیت تناسبا لطیفه دردیک
مراد ایتمش اوله محصول معنای عبارت بیت اول پیغمبر ذیشان
علیه الصلوة والسلام محاسن ذاتیه سنده شریکدن مبعد ومبرادر
پس جوهر حسن اول پیغمبر عالیشانده غیر منقسم در یعنی مصرع اول
مصرع ثانی یه کویا دلیل حکمنده در زیرا اگر محاسن ذاتیه سنده شریک
اولسه جوهر حسن منقسم اولمق لازم کلور شو جهتدنکه اول جوهر حسنک
برمقداری دخی اول شریکده اولمق اقتضا ایتمکله بو صورتده جوهر
حسنک بعضیسی اخرده وبعضیسی پیغمبر افندیمزده اولور جوهر حسنه

انقسام لازم کلور تقدیرا یسه منقسم اولمقدر ایدی ابیات سابقه ده
اولان مدایح واوصاف علیه نک مجموعی من حیث المجموع لا یشترکه فیها
وذو مصداقنجه صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامه مخصوص اولدیغنه
بناء محاسن ذاتیه سنده شریکدن مبعد ومبرا متصف اولدیغی جوهر
حسن کندوده غیر منقسم اولدیغی ظاهر اولور و فی البیت من البدیع المقابلة
بین شریک وغیر منقسم وجناس الاشتقاق بین محاسنه والحسن

تخمیس

کمال حسن وملاحت وجوهله او مهی — منور ایلدی انوار معرفتله زهی
کورن اولور حقیقتله دیر او بادشهی — منزه عن شریک فی محاسنه
وجوهر الحسن فیه غیر منقسم

دع ما ادعت مستفعلن ه النصا فاعلن ری فی نبی مستفعلن یهم فعلن
واحکم بما مستفعلن شئت مد فاعلن حا فیه واح مستفعلن تکم فعلن

دَعْ ما ادَّعَتْهُ النَّصارى فی نبیّهم — وَاحْکُمْ بِما شِئْتَ مَدْحًا فیه وَاحْتَکِمُ

ودع یدع دَعْ امر حاضردر ثلاثیدن ماضیسی استعمال اولنمیوب متروک اولان
افعالدندر فاعلی وجوبا مستترانت در خطاب عامدر ادعا اکثریا
دعوای کاذبه ده استعمال اولنور فلان آدم پک مدعیدر دیرلر یعنی
کندوده اولمیان اوصاف جمیله واردر دیو ادعا ایدر دیمک مراد
ایدرلر ادعت افتعالدن فعل ماضیدر ادعا دندر ضمیر متصل مبنی محلا
منصوب مفعولیدر ضمیر ما موصوله راجعدر النصاری تقدیرا مرفوع
فاعلیدر جمله سی ما موصولک صله سیدر ما موصول مع صلته جمله سی
محلا منصوب دع فعلنک مفعولیدر نصاری نصران نک جمعیدر یقال
رجل نصران وامراة نصرانیة والجمع نصاری نته کیم سکاری سکران نک
جمعیدر قوم عیسی علیه السلامه نصرانی اطلاقی حضرت عیسی یه نصرت

دعوی ایتدکلری در کما قالوا نحن انصار الله قال الشیخ ما ادعاه النصاری
هو ما یقضی الی التولید والحلول والاتحاد والانقسام فی حق واجب
الوجود تعالی وتقدس والیاء فی نصرانی للمبالغة کما فی احمری قال فی
شرح المقاصد ان الکافر اسم لمن لا ایمان له فان اظهر الایمان فهو
المنافق وان طرا کفره بعد الایمان فهو المرتد وان قال بالهین او اکثر
فهو المشرک وان متعبدا ببعض الادیان والکتب المنسوخة فهو الکتابی
کالیهود والنصاری وان کان یقول بقدم الدهر واسناد الحوادث الیه
فهو الدهری وان کان لا یثبت الباری تعالی فهو المعطل وان کان
یعترف بنبوة النبی علیه السلام ویظهر شعائر الاسلام ویبطن العقاید
التی هی الکفر فهو الزندیق انتهی فی بینهم حرف جار ادعت فعلنه
متعلقدر مضاف محذوفدر فی حق بینهم دیمکدر هم ضمیری نصارایه
راجعدر مضاف الیهدر قوله واحکم حکمدن امردر وهو ان یقضی بانه
کذا او لیس کذا سواء الزمت غیرک اولادیمشلر بو مقامده مراد
ایقاع النسبة الحکمیة او انتزاعها معناسنه درکه اوصاف جمیله
ومدایحی نسبت وحکمدر بو محلده حکم لفظی با ایله تعدی ایتمشدر
بما شئت قولنده ما موصوله در شئت شاء فعلنک مخاطبیدر فعل
مع فاعله جمله سی ما موصولک صله سیدر موصوله عاید محتاج الیه
اولان ضمیر محذوفدر شئته تقدیرنده در کقوله تعالی یبسط الرزق لمن یشاء
ای یشاءه تقدیر ایتمشلردر ما موصول مع صلته جمله سی محلا منصوب
دع کلمه سنک مفعولیدر دع فعلی جمله سی استینافیه در مدحا
شئت فعلی فاعلنه نسبتدن یاخود مفعولنه نسبتدن تمیز درکه
ما موصولدن دخی تمیز اولور نسبتدن تمیز مثلا الحوض ممتلی ماء
مثالنده امتلای حوضه نسبتده ابهام واردر حوض معلوم امتلاء

معلومکه

معلومکه طولمقدر بونلرده ابهام یوق لکن حوضه ممتلی اولان نه در
بونده ابهام اولمغله ماء کلمه سی بو نسبتده اولان ابهامی رفع ایتمشدر
یاخود مدحا ما شئت فعلنک فاعلندن حالدر ای واحکم مادحا
تقدیرنده در مدح ثنا بالجمیلدر مدحک متعلقی کاه فعل اولور
مثلا بر شخصک حسن خط یازدیغنی مدح کبی وکاه اخلاق
وصفات اولور مثلا زیدک شجاعتنی وعلمنی مدح وثنا ومحبوبک
حسنی وابنجونک لطافتنی ثنا کبی یقال مدحت اللؤلؤ علی صفائها
دیرلر فیه جار مع المجرور واحتکم کلمه سنه متعلقدر مدحا لفظنه
دخی تعلقی جائز دیمشلر فیه کلمه سنده اولان ضمیر صاحب سعادت
علیه الصلوة والسلام افندیمزه راجعدر ای فی شانه وحاله ووصفه
دیمکدر واحتکم حکم معناسنه در اولکی واحکم لفظنی تاکیددر قال
الشیخ واحتکم اما بمعنی احکم فیکون تاکید الاول وامر من احتکم
القوم الی الحاکم ای تحاکموا الیه والحکم ایقاع النسبة المفیدة اثباتا
او نفیا انتهی قال الحنفی والحکم یجیء لمعان یجیء للامر یقال نزل علی حکمه
ای علی امره منه الحاکم لمن یامر وینهی فیتمثل امره ونهیه ومنها
ایقاع النسبة وانتزاعها ومنها خطاب الله المتعلق بافعال
المتکلمین وبعض علما تفصیل ایتمشلر که الحکم هو الاثار الثابتة به
کالملک والحل وغیرها وحکم الشرع عبارة من حکم الله تعالی المتعلق
بافعال المتکلفین ثم قال الشارح والاحتکام المبالغة فی الحکم او من
احتکم القوم اذا رفعوا ما یتخاصمون فیه الی الحاکم وقیل المبالغة
فی القوة والشدة بمعنی قوله واحتکم وارفع ما حکمت به من المدح
الی الحکام والسلاطین ولا تحذر ان یعترض علیک معترض منهم
فی ذلک فان مرتبة عظمة ممدوحک قد خضعت لها جباه القیاصرة

والملوک والحکام محصول معناسی بیت ناظم علیه الرحمه اول ممدوح
جلیل الشان صاحب سعادتی مدح قصد ایدنلره خطاب ایدرکه
نصارانک کندو پیغمبرلری حقنده ادعا ایتدکلری دعوای کاذبه یی
ترک ایله یعنی انلر پیغمبرلری حضرت عیسی یی مدح قصدیله واجب الوجود
جلت عظمته حضرتلری ایله حلول واتحاد وتولید ادعا ایتدیلر
او مقوله ادعایی ترک وتبعید ایله صفات کمالدن ونعوت
جلال وسمات جمالدن انک حقنده مراد ایدیکک مدایحی اکا نسبت
وحکم ایله یعنی حکم ایله اصلا توقف ایتمه اذن سکا نه مرتبه ده الحنده
اطرا ایدرسن ایله ینه حق اداقاصردر دیک اوله وفی البیت الجناس المطرف
بین دع ماادعته والمشتق فی احکم واحتکم والمقابلة بین دع واحکم
وانسب الی مستفعلن ذاته فاعلن ماشئت من مستفعلن شرف فعلن
وانسب الی مستفعلن قدره فاعلن ماشئت من مستفعلن عظم فعلن
وَانْسُبْ اِلَى ذَاتِهِ مَا شِئْتَ مِنْ شَرَفٍ   وَانْسُبْ اِلَى قَدْرِهِ مَا شِئْتَ مِنْ عِظَمِ
وانسب واو عاطفه در انسب امر حاضردر مع فاعله جمله سی بیت سابقده
اولان دع اوزرینه معطوفدر لکن واحکم اوزرینه عطف تفسیری اولمق
مرجحدر بعض شراح تفصیل ایدوب تقدیری واذا عرفت من کمال
شرفه ما عرفت ومن بحار معرفة جماله ما علمت وترکت مثل دعاوی
النصاری فلک السعة والفرصة فی نسبته ای شرف شئت الی حقیقة
اشرف الحقایق من تناسب الاعضاء ولطافة الجسم ووفور العقل
وطیب العرق والبلاغة والفصاحة وقوة الحواس وشرف النسب
وانواع الشرف والمجد والکرم واصف وانسب الی مرتبة ما قدرت
من اعتبار العلو والرفعة والعلم نسبت ترکیده عزو ایله استعمال
ایدرلر مثلا فلان کلامی فلان ادمه عزو ایتدیلر دیرلر یعنی اول آدمه

نسبت

نسبت ایتدیلر او سویلمشدر دیرلر معناسنه در عرب لسبه الیه دیرلر
اضافه الیه معناسنه در الی ذاته جار مع المجرور انسب فعلنه متعلق
مفعول به در ذات ده ضمیر فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر
ذات حقیقته کذلک هویة مخصوصه یه اطلاق اولنور ذات کاهی صفة
مقابلیدر وکاه عین شیده استعمال اولنور او شی جوهر اولسون عرض
اولسون ماشئت ما موصوله در فعل مخاطبدر فعل وفاعل جمله سی
مانک صله سیدر ضمیر عائد محذوفدر ماشئته دیمکدر من شرف
محذوف کائنا کلمه سنه متعلقدر مادن حالدر مایی بیان اولور ما موصول
مع صلته جمله سی محلا منصوب وانسب فعلنک مفعولیدر من شرف
جار مجرور شئت کلمه سنه متعلقدر شرف ذاته وحقیقته متعلق
کمالدر قال الشراح الشرف المجد والسعادة ومنه الشریف ویجمع علی
الاشراف والمراد به التباهه وعلو الشان والقدر بمعنی المقدار
وقد غلب استعماله فی المقدار من الشرف والمجد ومنه قول الشاعر
ان کان قدری ما رایت لدیکم   فلقد اضعت بحبکم اوقاتی   قوله
من عظم بکسر العین وفتح الظاء بمعنی العظمة وهی زیادة الرتبة فی الوصف
الجمیل وقیل ان الشرف یختص باوصاف الذاتیة والعظم یعم الذاتیه
وغیرها بعض الشراح عظم عنب وزننده عظم یعظم عظما وعظامة
مصدر دریقال ذاکر دمش عظمة ایله شرفک فرقی بودرکه عظمت
مرتبه ووصفه متعلق کمالدر شرافت حقیقة وذاته متعلق شرفدر
نته کیم فلان شریف الذات وعظیم القدر دیرلر بعضیلر المراد بشرف
ههنا متعلقات الخلق والصورة وبعظم القدر محاسن خلقه العظم
دیمش شرفٍ وعظم کلمه سنده اولان تنوینلر تعظیم اچوندره قوله
وانسب الی قدره مصرعنده واو عاطفه در انسب جمله سی مصرع اولده

اولان انسب اوزرینه معطوفدر باقی مصرع ثانینک اعرابی کبیدر
اکه قیاس ایله ظاهر اولور محصول معنای بیتی فضلا شراحک تحریرات
وافیه سندن اعلایه ارتقا فقیره نسبتله متعذر اولمغله انلری تحریر
ونقل ایله اکتفا اولی کورلمشدر قال صاحب الدرة والمعنی فاغرایها
المخاطب الی ذاته الشریف وقدره اللطیف ما اردت من العظمة
والشرافة من الکمالات الظاهرة والباطنة بعد مالم یکن اطراء
فی حقه علیه السلام کاطراء النصاری لعیسی علیه السلام قال الشیخ
فحاصل المعنی انک لاتخف من الغلو والاغراق فی وصف من اشرف
تبلیغ رسالته الافاق واصف الی ذاته ما شئت من الشرف والکمال
وانسب الی قدره ما اردت من العظمة والجلال فان صفات ذاته
من المجد والکبریاء وسمات قدره لغایة العزة والعلا خارجة عن
طوق البشر قال الحنفی المعنی انک اذا عرفت بعض ماله من المزایا التی
یقصر عنها باع البراعة فانسب الی ذاته الشریف ما شئته واخترته
من الشرف البازغ والمجد الشامخ وانسب الی قدره العالی ما اردته
من المنزلة العلیة والمرتبة السنیة ولا تقف عند حد وغایة الا
عند وصف مختص بواجب الوجود جلت عظمته وفی جنابه للوصف
الجمیل اوسع مجال بیت لن یبلغ المادح المطری مدایحه ولو اتی ببدیع
بمجزی البشری وقال البعض المعنی وانسب الی ذاته ما اردته من شرف فانک
تکون مصیبا فیه وانسب الی قدره ای قدر ومقدار قصدت فانک لاتکون
مخطئا فیه بل یکون رسول الله صلی الله علیه وسلم فوق ذلک انتهی
وفی البیت من البدیع استعمال الشرف مع الذات والعظمة مع القدرة امر لایخفی

تخمیس

نثاره خاک درنده اولور درصدفک   سزا جمیع مدایح جواهری تحفن

قصور عجزنه باقمه زبان پراسفک   وانسب الی ذاته ما شئت من شرف
وانسب الی قدره ما شئت من عظم

فان فض مفاعلن لرسو فعلن ل الله لی مستفعلن س له فعلن
حد فیع مستفعلن رب عن فعلن ه ناطق مفاعلن بفم فعلن

فان فضل رسول الله لیس له   حد فیعرب عنه ناطق بفم

فاء فصیحه در ان حروف مشبهه دندر فضل اسمیدر لفظه جلاله مضاف
اولان رسول کلمه سنه مضافدر اضافتی بمعنی اللامدر فضل مصدردر
فضل فضولا دینور اکر علی ایله استعمال اولنورسه زیاده معناسنه اولور
یقال فضل علیه ای زاده علیه در بعض شراح الفضیلة عبارة عن الصفة
الجمیلة الزائدة علی ما یجب من المحامد قال الشاعر ان زارنی فبفضله
وان زرته فبفضله فالفضل منسوب الیه لانه من اهله دیمشدر
بعض شراح شرف وکمال معناسنه در شرف نقیضک ضدیدر فضیلة
فضلده درجه رفیعه در رسول مخبر عن الحقدر لفظ رسولک ذکری سبقت
ایتمکله ضمیر مقامی ایدی مظهر کلدیکی اسم رسول الله ایله التذاذ اوچوندر
یاخود زیاده تمکین وتعظیم ایچوندر وصاحب سعادت افندیمزدن
رسول وحبیب ایله تعبیر کمال فضلنه بنا مشتهر ومتعین اولوب
ذهن سامع غیره منساق اولمیوب غلبه استعمال ایله افندیمزه
رسول الله علم اولدیغنه اشارت ایتمش اولور لیس له لیس افعال
ناقصه دندر اسم جامد اولمغله صیغه وتصرف جاری اولماز معناسی
نفی مطلقدر له کلمه سنده لام حرف جردر ضمیر مبنی محلا مجروردر مقدر
کائن کلمه سنه متعلقدر لیس نک خبریدر لیس نک اسمی اولان حد اوزرینه
حصر ایچون تقدیم اولنمشدر حد شیئک غایتی ونهایتیدر نته کیم حدود
بیت ودار اطرافندن نهایت بولدیغی غایات ونهایاتدر لیس جمله

محلاً مرفوع ان کلمه سنك خبریدر انّ مع خبره جمله سی محذوفدن مفصح
فا ایله جملهٔ تعلیلیه در • تقدیر لا تطمع فی استیفاء کمالاته واستقصاء
شرف ذاته فان فضل رسول الله لیس له حد الخ ایدی فافاء مفصحه
اولدیغی ظاهر اولور • فیعرب فا عاطفه در جواب نفی در یعرب
ان مصدریهٔ مقدّره ایله منصوب فعل مضارع در اعرب یعرب اعراباً
افعال بابندن در اظهار و بیان معناسنه در عنه جار مجرور یعرب
کلمه سنه متعلقدر ضمیری حد کلمه سنه راجعدر قوله ناطق یعرب
فعلنك فاعلیدر فعل مع فاعله جمله سی تأویل مصدرده حد کلمه سی
اوزرینه معطوفدر • لیس له حد فیعرب عنه دیمك اولور • ناطق
نطقدن اسم فاعلدر • سویلیجی دیمكدر نطق تکلم معناسنه در بعض
شراح ای المنطق الفصیح المعرب عما فی الضمیر دیمشدر • بو محلده
ناطق لفظی بفم لفظیله تقیید اولندیغی نطقدن مراد نطق ظاهری
اولوب کلیاتی ادراك معناسنه نطق باطنی • اولمدیغنه اشعار
ایچوندر • خلاق لم یزل جلّت عظمته انسانی سائر حیواناتدن نطق
باطنی ایله ممتاز ایدوب • آثار نطق باطنی اولان نطق ظاهری ایله
دخی تزیین ایتمشدر • بفم جار مجرور ناطق لفظنه متعلقدر • یاخود
یعرب فعلنه متعلق اولور وان قولیده فم فانك فتحی ومیمك تخفیفیله
آغز دهن معناسنه در فم اصلنده فوه ایدی اندن هاء حذف
ایدلکلرنده واو اعرابه متحمل اولمامغین واودن عوض میم کتوردیلر
فیجن تصغیر ایتسك اصلنه رد ایدوب الفویه دیرسن فانك ضمی
وواوك فتحی ویانك سکونیله در دیدی • بو مقامده فمدن مراد لسانه
ذکر محل اراده حال قبیلندن مجازدر • یاخود مضاف محذوفدر
بلسان الفم دیمکدر • زیرا نطق و تکلم لسان ایله در فم ایله دکلدر شارح

حنفی معنای بیتی تقریرده دیمشدر که المعنی بیان الاذن فی نسبة
ما یشاء المادح لذاته الذاکی وقدره العالی من الشرف والعظم
بان فضائله المتوالیه لم تبلغ فی مجری الکمال ومسلك العزة والجلال
الی غایة یقف عندها الواصف ونهایة یتوقف لدیها المادح فانه
صلی الله علیه وسلم • مظهر الکمال من لا یحیط بکماله حصر ولا حد وانت
خبیر بانه لما کان الکمال المعتد به بین الرجال انما هو کمال المعرفة وکمال
المعرفة غیر متناه فکمال العارف غیر متناه کذلك انتهی محصول معنای
بیت ای مداح سلطان کائنات علیه الصلوة والسلام مدحه جان نثار
اولان شعراء بلاغت نهاد • اول سلطان دنیانك ذات کریمنه
مرادك قدر شرف وسعادتدن وعظمت قدر و منزلتدن عزّو نسبت
ایله صفتین افراط واطرا ایده رم ظن ایتمه زیرا شعر مدحنده خامهم
اولدی لال • اظهار عجز ایتدی مقال • اوصافن ایلرکن خیال •
هاتفدن ایردی بر ندا • ناظم خموش اول بسته لب • حدك دکل
ایله ادب • بو وقته دك اولمشدی عجب • شاعرلره بردن صلا •
منطوقنجه تحقیق فضل رسول الله ایچون حد وغایت یوقدر که اندن
بر ناطق دهان ایله خبر ویره • یعنی نطق ودهان ولسان تعداد فضائل
رسول اللهدن عاجز ومداحینك حد ونهایتی بولوب خبر ویرمکدن
قاصردر خلاصه فضائلنك حد وغایتی بوله مازکه حتی اول حد
ونهایتی مادح تجاوز ایلیه ده افراط واطرا ایتمش اوله مداح شعرایه
نسبتله ابن الثریا من ید المتناول دیمك معناسنه اشارت اولور
وفی البیت من البدیع مراعات النظیر بین الاعراب والنطق والفم

تخمیس

نعو لی لوحه طاق جنان ایکن هر سو   انك مداحی تعداددن استه مك برو

اولور نهایت اعدادی بلکه نك وبو   فان فضل رسول الله لیس له
حدّ فیعرب عنه ناطق بفم
لو ناسبت مستفعلن قدره فاعلن ایاته مستفعلن عظما فعلن
احیی اسمه مستفعلن حین یدفاعلن عی دارس الرمستفعلن رمم فعلن
لو ناسبت قدره ایاته عظما   احیی اسمه حین یدعی دارس الرّمم

لو حرف شرطدر لو کلمه سنك تفصیل اقسامی سابق الذکر ابیاتدن
لو کنت اعلم انی ما اوقره بیتی شرحنده بیان اولنمشدر • بو مقامده
مذکور اولان شرح بیت مزبوره کفایت ایده جك مقداردر قال
مولانا جامی رحمه الله لو للمضی وان دخلت علی المضارع نحو لو ضربت
ضربت ولو تضرب اضرب بمعنی واحد ای لو وقع منك ضرب
فی الماضی فقد وقع منی ضرب ایضا فیه وقد یستعمل فی المستقبل
نحو قوله تعالی ولامة مؤمنة خیر من مشرکة ولو اعجبتکم وان المشهور
ان لو لانتفاء الثانی لانتفاء الاول واستعمال لو بهذا المعنی
هو الکثیر المتعارف وقد یستعمل علی قصد لزوم الثانی للاول
مع انتفاء اللازم لیستدل به علی انتفاء الملزوم کقوله تعالی لو کان
فیهما الهة الا الله لفسدتا قال الشارح الحنفی ان لو یجیء لاثبات
الثانی علی تقدیر اثبات الاول وعدمه کقوله صلی الله علیه وسلم
نعم العبد صهیب لو لم یخف الله لم یعصه یعنی ان عدم العصیان
سنه ثابت سواء تحقق الخوف او لم یتحقق وقد یجیء بمعنی ان کقوله
تعالی ولیخش الذین لو ترکوا من خلفهم ذریة فیلزم الاستقبال بعدها
ویجیء مصدریة کقوله تعالی یودّ احدهم لو یعمّر الف سنة وعلامتها
صحة وقوع ان المصدریة موقعها بو مقامده لو معنای مشهوری اولان
لانتفاء الثانی لانتفاء الاول معناسنه در • ناسبت مفاعله بابندن

فعل ماضی

فعل ماضی مؤنثدر المناسبة هی الاشتراك فی شیء واکثر معناسنه در
قدره بالنصب مفعولیدر • ایاته ناسبت فعلنك فاعلیدر مفعول
فاعل اوزرینه اهتماما تقدیم اولنمشدر • قدر شیء مبلغه فی الکمال
والنقصاندر • لکن غلبه استعمالی کمال معناسنه در • خصوصا عند
الاطلاق مقصود کمالدر بو مقامده مراد قدره ای مبلغه ومنزلته
من العلو والرفعة والکمال معناسیدر ایاته ناسبت فعلنك
فاعلیدر • ایه کلمه سنك جمعیدر ایه علامة معناسنه در نته کیم معجزه
نبوی علامة نبوت اولمغله ایه دیرلر • معجزات مقام دعواده
اظهار اولنان خوارق عاداتدر • هر بری ایه نبوتدر • زمان سعادت
نبوتلرنده ظهور ایدن • ایاته معجزات دیرلر قبل النبوت ظهور ایدنه
ارهاصات دیمشلردر • عظما قدرا وعظمة وجلالة دیمکدر یعنی
عظمت وجلالت یوننده اك قدرنه مماثل السیدی معناسنه اولور
ناسبت فعلنك فاعلنه نسبتدن تمیزدر ایاته بالرفع ناسبت فعلنك
فاعلیدر ضمیره مضافدر ناسبت مع فاعله جمله سنك اعرابدن محلی
یوق فعل شرطدر • بو محلده ناظمه تخطئه ایتمشلرکه ایات جمعدر
ضمیره مضافدر جمع مضاف اولسه عموم اقتضا ایدر پس جمیع ایه قدر
رسول الله عظما وجلالة مماثل دکلدر قدر شریفی جمیعی سنده عالیدر
دیك اولور ایه عام ذکر اولنمغله ایات قرانیه یه دخی شامل اولور
بو ایسه خطادر دیمشلر شارح شیخ زاده توجیه ایدر کما قال واراد
بالایات امارات نبویة مثل خاتم النبوة وتظلیل الغمامه او معجزاته
سوی القران لانه صفة الله تعالی فلا یناسب شیئا لذاته وکما قال
قال الزرکشی وهذا البیت مما کثر فیه الاشکال فان قوله ایاته جمع
مضاف وقد تقرر فی محله ان الجمع المضاف یستغرق فیعم فکیف

يصح ان يقال ان اياته غير مناسبة لقدره ومن جملتها القران الذى
هو صفات الله فيلزم ان يكون قدره عليه السلام اعلى واعظم من القران
العظيم وذلك خطا، بو اشكالك جوابنده قاضى عضد بيورر كه اياته
ضميرى سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر عموم سيد
كائناتك ايات ومعجزاتنده در. يعنى نبوتنه علامات ظاهره
وباطنه سنده در قران كريم انده داخل كلدر كه اول ايات الله در
نته كيم ناظم ايات حق الخ بيتنده تصريح ايده جكدر وكما قال صاحب
الدرة فى جوابه ان كلام الناظم على عمومه فان اياته مخلوقة والنبى
عليه السلام افضل المخلوقين ولا يرد القران لانا نقول القران
لفظ مشترك يطلق ويراد به الكلام القائم بالذات الواجبة الوجود
كالحيوة والعلم والقدرة وقد يطلق ويراد به النظم الذى وقع به
الاعجاز فى حق النبى عليه السلام وهو بهذا المعنى ليس بقديم فيصح
افضلية عليه السلام بهذا المعنى معلوم اوله كه بو جوابك فهم وتحقيقنده
اولاً علم كلامده بيان اولنديغى اوزره كلام نفسى ايله كلام لفظى يى
كركى كبى بلمكه متوقف لازمة حالدن اولمغله نقل وتقريرنه عاجزانه
بو كونه تشمير ساق قلم همت واهتمام اولنور كه كلام الله ايكى معنايه
اطلاق اولنور. بريسى كلام نفسى ايكنجى كلام لفظى ايدى كلام نفسى
صفة قديميه در. ذات حقله قائمه در. سائر صفات ذاتيه كبى
ازليدر. معتزلى بونى انكار ايتديلر. ذات حقده بويله صفت يوقدر
كلام الله واردر انكار ايتمزز لكن بو صفت دكلدر بلكه حقيقتده
كلام الله ديديكمز كلام لفظيدر كه بين دفتى المصحف مذكور وقرائت
اولنان نظم كريمدر ديديلر اشاعره كلام نفسى يى اثبات ايدرلر
لكن كلام لفظى يى دخى انكار ايتمزلر. اول دخى كلام الله در ديو

معتزلهنك

معتزلهنك كلام لفظينك كلام الله در ديدكلرينى تسليم ايدرلر واول
كلام لفظى بين الدفتين مصحف شريفده اشكالى مسطور ومقروء اولان
نظم كريمدر كه سابق الذكر كلام نفسى اول كلام لفظينك مدلوليدر
اشاعره اكا دخى كلام الله ديرلر نته كيم معتزلى عندنده كلام الله الحق
اول كلام لفظى در قال العلامة فى شرح المواقف قالت المعتزلة
كلام الله تعالى اصوات وحروف ليست قائمة بذات الله تعالى
بل يخلقه الله تعالى فى غيره كاللوح المحفوظ او جبريل او فى النبى عليه السلام
وهذا الذى قاله المعتزلة لا ننكره بل نقول به ونسميه كلاما لفظيا
ونعترف بحدوثه وعدم قيامه بذات الله تعالى لكنا نثبت امراً
وراء ذلك وهو المعنى القائم بذات الله تعالى يعبر عنه بالفاظ ونقول
هو كلام الله حقيقة وهو قديم بذاته ونزعم انه غير العبارات اذ
قد يختلف العبارات بالاقوام ولا يختلف ذلك المعنى النفسى
قال العلامة السعد فى شرح المقاصد فان قلت انه علم بالضرورة من
دين النبى صلى الله عليه وسلم حتى العوام والصبيان ان القران
هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف المسموعة المفتتحة بالتحميد
المختتمة بالتعويذ وعليه انعقد اجماع السلف وكذلك علم ان ما اشتهر
وثبت بالنص والاجماع والمجرب من خواص القران والمتحدى به
انما يصدق على هذا المؤلف الحادث لا المعنى القديم اجاب بانه لا نزاع
فى اطلاق اسم القران وكلام الله بطريق الاشتراك على هذا المؤلف
الحادث وهو المتعارف عند العامة والقراء والفقهاء واليه يرجع
الخواص ثم اطلاق كلام الله على هذا المنتظم ليس لمجرد انه دال على كلام
القديم بل لان له اختصاص اخر بالله تعالى وهو انه انشائه واوجده
برقومه واشكاله فى اللوح المحفوظ كقوله تعالى بل هو قران مجيد فى لوح

محفوظ واوجده بحروفه واصواته فی لسان الملك كقوله تعالى نزل به
الروح الامين ايدى بو تفصيلدن ظاهر اولديكه قرآن كريم لفظ
مشترك اولمق اوزره ايكى معنايه اطلاق اولنورمش بر كلام نفسى
قديم كه ذات حقله قائم صفة ذاتيه در و برى كلام لفظى كه حروف
مسموعه دن مؤلف و مقروء مصحف شريفده مسطور نظم كريمدر
پس ناظمك بيت مزبورده اولان آيات كلمه سنك عمومى اعتبارىله
شامل اولديغى آيات كلام لفظيدر • زيرا آية و معجزة و متحدى به
اولان كلام لفظيدر پس پيغمبر ذيشان عليه الصلوة والسلام
افنديمزك قدرينه كلام لفظى اولان آيات كريمه مماثل اولمسى قدر
رسول الله اندن اعلا و اجلا اولمقده قطعا محذور متصور دكلدر
زيرا كلام لفظى مخترع بارى و حادث اولديغى كما سبق فحول علما
تصريح ايتديلر • افضل مخلوقات اولديغى نصوص ايله ثابت اولان
حبيب رب العالمينك قدرى اندن افضل و اعظم اولديغى ظاهردر
ايدى شارح درة المضيه نك سبقت ايدن مقام جوابده اولان
كلامى بو تفصيلات ايله معلوم اولور لكن بو اعتراض و جوابك
تفصيلى بو وجهله دركه بيت مزبورده اولان آيات قولى چونكه عامدر
كلام لفظى يه شامل اولديغى كبى صفات قديمه دن ديديكمز كلام
نفسى يه دخى شاملدر آيات كلمه سى كلام لفظى يه تخصيص و تقييد
بلا مخصصدر بهر حال كلام نفسى يه دخى شامل اولمغله قدر رسول الله
من جهة العظم كلام نفسيدن اعلا اولمق لازم كلور • بونه محذور
ترتب ايدر ديمشلر • دفع اعتراض بو وجهله اولمشدركه بيت مرقومده
اولان آيات كلمه سندن مراد چونكه معجزاتدر معجزه اولان آيات كلام
نفسى دكلدر • زيرا كلام نفسى ذات حقله قائم صفت الهيه در متحدى به

اولوب الزام خصما ايدر اعجاز ظاهره اندن ملحوظ دكلدر بلكه صفت
اعجاز اولان بلاغت و اعجاز و سلاست الفاظ و دلالت دقايق
معنى ايله فصحانك تحدى عاجز ايلين معجزۀ كبرا كلام لفظيدركه
پيغمبر عليه السلامك ابتدا معجزه سى اول كلام لفظيدر يوخسه صفت
بارى اولان كلام نفسى دكلدر • زيرا كلام نفسى صفة اللهدر معجزه رسول الله
اولمق متصور دكلدر پس آياته ضميرى پيغمبر عليه السلامه راجع اولمغله
آية مقيد اولمش اولور • يعنى پيغمبرمزك آيتى ديمك اولور • پيغمبرمزك
آيتى كه معجزه سى تفصيل اولنديغى اوزره كلام لفظيدر ايدى كلام نفسى
بيت مزبورده اولان آيات كلمه سنك مشمولى اولماز ديو اعتراض
دفع اولنور بعض شراح بيت مزبوره ايراد اولنان اصل سؤالى آيتده
اولان عموم سلب عمومدر • يوخسه عموم سلب دكلدر ديو تفصيل
ايلدكلرى اوزره تكلفات ايله ويردكلرى جوابدن طى مقال مناسب
كورلمشدر قوله احيى افعال بابندن احيى يحيى احيادن مشتقدر
فعل ماضيدر حيات هى مبدأ الحس والحركة ايله تعريف اولنمشدر •
احيا احداث حيا تدر • اسمه احيانك فاعليدر ضميره مضافدر
ضمير سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر احيا جمله سى جزاء
شرطدر جمله شرطيه استئنافيه در • اسم لفظى بو محلده علمه مرادف اسما
اعلامدن اسم مراددر • وكاهى اسم فعل و حرف مقابلى معناده استعمال
اولنور • حين ظروف زمانيه دن وقت معناسنه در تقدير فى ايله ظروف
زمان مبهم فعلك مفعول فيهى اولور نحو ده مصرحدركه ان المبهم من الزمان
مالم يعتبر له حد كالحين والوقت والمحدود من الزمان ما يعتبر له حد
ونهاية كاليوم والشهر وعند دخول لفظة فى او عند تقديره يكون
كل منهما ظرفا يدعى جمله سنه مضافدر • يدعى دعوتدن مشتق فعل مضارع

مجهول در نائب فاعلی اسمه کلمه سنه راجع ضمیر در اصلی یدعی به در لکن
ضرورة شعرایچون به لفظی حذف اولنوب فاعل ضمیری یدعی تحتنده
اضمار اولنمشدر به ضمیری اسمه کلمه سی نه راجعدر دعی الله دیرلرای سئله
دیکدر • کذلک دعاه بزید ای سماه زید دعا و ای طلبه شیخ زاده ضمیر
یدعی راجع الی الله ای حین یدعی تعالی باسمه ویسئل دیمش دعی کلمه سنک
جمله سی محلا مجرور حین کلمه سنک مضاف الیهیدر فعل مضارع ایله تعبیر
استمرار وتجددی افاده ایچوندر • یعنی دائما علی وجه الاستمرار هر نه وقت
دعا اولنسه حال بویله در تخلف یوقدر دیمک اولور • یدعی کلمه سی
اسم رسول الله اولان علم محمدیه یه نسبتدن ناظمک مرادی رمم بالیه یی
احیاده اسم کریمی یاد وذکر کفایت ایدر معناسی ایله عظیم قدرنی
اشعاردر • یعنی درکاه حقده تضرع وطلب ودعاده اسم شریف محمدی
ایله دعا اولنسه مثلا یچون محمد دیمک کبی بهر حال مستجاب اولور استرسه
دعا اولنان شی خوارق عادات مقوله سندن اولسون مثلا چوروش
سوکی کمکلرینی حق تعالینک احیاسنی دعا ایتمک کبی که اسم شریفی
انی احیا ایدر • ایدی احیی اسمه حین یدعی دارس الرمم مصرعنک مآل
معناسی بودر که عند الله اولان قدر رسول اللهی نه مرتبه لرده اولدیغنی
بیاندر • دارس احیا فعلنک مفعولیدر • احیانی اسم شریفه نسبت مجازی
فی النسبه مجاز عقلیدر • زیرا احیا ایدن حقیقتده باری تعالیدر • ماده
دارس درس ندرلی معناسنه درکه ترکیده چوروش فارسیده فرسوده
دیکدر • دارس الرمم چوروش کمک پارچه سی دیمک اولور • رمم جمع
رمه در وهی القطعة البالی من العظم دیمشلر بو محلده موصوف محذوفدر
ای شخصا دارس الرمم تقدیرنده اولور دیمشلر لکن بعض شراح موصوفک
صفة اضافتی قبیلندن چرد قطیفه مثللو درکه • دارس الرمم دیمک

رمم دارس

رمم دارس یعنی چوروش کمکلر دیکدر حتی شارح مصنفک الرمم یحتمل
ان یکون من قبیل عاصی العروق ای الرمم الدارسة دیمشدر محصول
معنای بیت اگر اول پیغمبر ذیشان علیه السلامک ایات معجزاتی من جهة
الجلالة والعظم قدرینه مماثل ومناسب اولیدی • یعنی قدرینه کوره
اولیدی • اسم شریفی ایله دعا اولندیغی حینده یعنی علم کریمی یاد وذکر
ایله دعا اولندیغی وقتده اول اسم شریف چوروش عظامی احیا ایدردی
لکن بینات معجزاتی من جهة العظم قدرینه مماثل اولمدی پس اسم شریفی
احیای دارس الرمم ایتمک اولمدی یعنی بو احیا معجزه باهره سی وقوع
بولمدی • زیرا عظم قدرینه مماثل دکلدر که عظم وقدر وشانی اندن نیجه
مرتبه برتر واعلادر مساوی ومناسب دکلدر وهم مطلوب اولان ایمان
بالغیب در یوخسه بعد المعاینة والرؤیه ایمان نفع ویرمز فائده سی یوقدر
قال الله تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک لاینفع نفسا ایمانها لم تکن
امنت من قبل الی اخره کذلک محصول معنای بیتنده کبار علما شراحک
کلاملری دخی زیاده ایضاح ایچون نقل وتحریر اولنمشدر • قال صاحب الدرة
والمعنی لو کانت ایاته علیه السلام مماثلة لقدره الشریف ومقامه
المنیف احیی اسمه المبارک العظام الرمیمة البالیة اذا قیل اللهم بحق
محمد احیی هذا المیت فیحیی ویکون احیاء الاموات باسمه الشریف
من ایاته علیه السلام لکن حیث لم یکن ایاته مماثلة لقدره لم یجعل هذه
الاحیاء من معجزاته لنقیصه عن قدره الرفیع قال شیخ زاده فحاصل
المعنی انه لو کانت ایاته العظام مناسبة بمقدار کماله لاحیی الله
ببرکة اسمه اموات العظام کما احیا بمیامن ذاته اموات القلوب والارواح
لکن اقتضت الحکم الالهیه ستر غایات کماله واخفاء نهایات عظمة
قدره وجلاله اتماما لیمتاز المصدق المومن بالغیب عن التماری فی غوایته

الشک والریب ان التصدیقات والعبادات عن ظهر الغیب یعتبر بها
وبعد بروز الایات وظهور الدلالات لا تنفع نفسا ایمانها وقال
بعضهم یعنی ان قدره اجل واعظم من معجزاته ولو کانت ایاته کقدره لاحیی
اسمه العظام الدارسة وفی البیت من البدیع المقابلة بین ودارس فی احیی اسمه

تخمیس

اوحده درشرفی عند خالق ذی المن   مقربین کرام ایتدی درکهن مسکن
علو نامله شانن اورتبه الکله کرسن   لو ناسبت قدره ایاته عظما
احیی اسمه حین یدعی دارس الرمم

لم یمتحن مستفعلن نا بما فاعلن یعیی العقو مستفعلن ل بها فعلن
حرصا علی مستفعلن نا فلم فاعلن نرتب ولم مستفعلن نهم فعلن

لَمْ یَمْتَحِنَّا بِمَا یُعْیِی الْعُقُولُ بِهَا   حِرْصًا عَلَیْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَلَمْ نَهِمِ

لم یمتحنا فعل مضارعدر امتحاندن اختبار و تجربه معناسنه در حرف
جازم ایله مجزومدر اصلنده لم یمتحننا ایدی حرف جازم کلمکله نون اعراب
نون ضمیرده ادغام اولنمشدر فاعل ضمیری پیغمبریمز علیه الصلوة
والسلامه راجعدر مفعولی بارز متصل اولان متکلم مع الغیر ضمیریدر
جمله سی جمله استینافیه در بما یعیی ما موصوله در با حرف جر یمتحنا یه
متعلقدر • یعیی درد یجی بابدن ماضیسی عیی در • رضی کبی لفیف مقروندر
عجز معناسنه در فقهانک اذا عیی المصلی عن القیام ای عجز فی صلوة
عن القیام دیکدر العقول فاعلیدر جمله سی ما موصولک صله سیدر
ما موصول مع صلته جمله سی محلا مجرور با ایله یمتحنا یه متعلقدر بهده
با حرف جردر ضمیر مبنی محلا مجرور یعیی فعلنه متعلقدر ضمیر مایه راجعدر
عقول عقلک جمعیدر • عقل چوق معنایه اطلاق اولنور اولا هر کسک
اندن انا ایله تعبیر ایلدیکی بونده نه حال ونه محل کلیاتی مدرک اولان

نفس

نفس ناطقه یه ثانیا امور حسنه وقبیحه یی ممیز قوة دراکه یه که شرعده
مدار تکلیف بودر ثالثا کلیاتی بالذات جزئیاتی بواسطة الالات
مهیاءة للادراک اولان قوة دراکه یه اطلاق اولنور دیمشلر لکن
بو دخی معنای اول اولان نفس ناطقه نک مفسریدر • بو مقامده مراد
بو معنای ثانی اوزره عقلدر حرصا لفظا منصوب لم یمتحنا فعلنک
مفعول له سیدر بعض شراح لم یتحیرنا ولم یتکلفنا صلی الله علیه
وسلم • بما یعجز عن ادراکه العقول لاجل حرصه علی تحقیق الامر علینا
دیمشدر • حرص بر شیئه افراط شوق وشهوت وشدت رغبتدر
علینا جار مع المجرور حرصا قولنه متعلقدر فلم نرتب فا جزائیه در
شرط محذوفه جواب مقامنده در نرتب ارتیابدن شک وشبهه
معناسنه در شک حکمک وقوعنده وعدم وقوعنده تردد ایدوب
بر طرفی ترجیح ایده میوب طرفین حکم شاک اولان شخص عندنده مساوی
اولوب یعنی شک ایدن کمسنه عندنده طرفین حکم مساوی اولوب
بر طرف مجزوم اولمدیغی صورتدر شک تحقق ایدر • نرتب فعل وفاعلدر
مفعولی محذوفدر • ای فلم نشک فیما اتینی به علیه السلام من طرف
الحق من الاعتقادات دیکدر • نرتب جمله سی محذوف حرف شرطک
جزاسی ونتیجه سیدر تقدیر کلام • لما لم یمتحنا بما یعیی العقول به فلم
نرتب فیما اتینا من الاعتقادات الحقة دیکدر • زیرا عقولک متحیر
اولدیغی شی ایله امتحان شک وارتیابی موجب اولور حقی ظاهردر لم نهم
حرف لم زائده در تاکید ایچوندر • نهم نرتب اوزرینه معطوفدر نفس
متکلم مع الغیر در هام یهیم هیما وهیمانا اذا تحیر دیمشلردر • یعنی
هیمان حیرت معناسنه در بو بیت شاهددر هام قلبی فی حبه وهواه
وابی القلب ان یحب سواه محصول معنای عبارت بیت صاحب سعادت

پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام افندیمز بزم هدایتمزه فرط شوق و رغبته
بناءً عقول قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله بزی امتحان و تجربه ایتمدی
یعنی عقلمز درک و اعتقاد و قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله بزی
تصدیق و قبول ایدرمی دیو امتحان و ابتلا ایتمدی پس یعنی اذا کان
کذلک بز دخی شک و ارتیاب ایتمدک و متحیر اولمدق بلا شبهه
و ارتیاب اعتقاد و قبول ایلدک و اصل سرحد سلامت و هدایت
اولدق خلاصه طرف حقدن پیغمبرمز علیه السلامک اتیان بیوردقلری
معتقدات درک و اعتقادنده عقلمز عاجز امور ایله تکلیف
و امتحان و ابتلا اولمدی بز دخی شک و ارتیاب ایتمیوب
متحیر اولمیوب اعتقاد و قبول ایلدک بو دخی حقا که پیغمبرمز
علیه الصلوة والسلام افندیمزک برکات یمن و سعادتندندر
دیک مراد اوله یاخود بیت سابقده مذکور اولان عدم احیاء
عظامک فائده و ثمره سنی وجه آخر ایله بیاندر یعنی اول سلطان
المرسلین اولان پیغمبرمز علیه السلامک جلالت قدرنه مماثل آیه
و معجزه اسم شریفی حین دعاده عظام رمیمه یی احیا ایتمک ایدی
لکن بو معجزهٔ کبری عظمت قدرنه مماثل اولمغله وقوع بولمدی بوندن
ماعدا اشبو احیا عقولک عاجز اولدیغی شی ایله امتحان ایدی بزی
درک و قبولنده عقولک عاجز اولدیغی شی ایله حرصا علی هدایتنا
امتحان ایتمدی یوخسه حضرت عیسی صلوات الله علی نبینا و علیه حضرتلری
بنفسه دعا ایدوب میتی احیا ایدی عقول قومی ادراک حکمتدن
عاجز و متحیر اولوب حلول و اتحاده ذاهب و آب و ابن و روح
القدس تعبیر ایتدکلری اقانیم ثلثه اثبات ایتدیلر حضرت عیسی
احیایه کندو دعا ایلدی پیغمبرمز افندیمزک کندو دکل اسم شریفی ایله

دعا اولندقده اسم شریفی عظام رمیمه یی احیا ایتمک قت قت زیاده
مقام تعجب و حیرت اولمغله بو مقوله ابتلا و عقول عاجز اولدیغی
شی ایله بزی امتحان ایتمدی پس بز دخی طرف حقدن کتوردیکی اعتقاد
حقه یی اصلا شک و ارتیاب ایتمیوب و متحیر اولمیوب تصدیق
و قبول ایدوب حمد الله تعالی واصل ساحل نجات هدایت اولدق
دیمک معناسنده پیغمبر افندیمزک بو امته مرحومه یه محض رحمت و هدایت
اولدیغنی بیان ایله مدایح علیه یه صورت آخر ایله مسارعت ایدر بو معنالری
مؤید کبار شراحک دخی تحریراتلری زیاده تحقیق و اطلاع ایچون تفصیل
اولندی قال صاحب الدرة والمعنی لم یجربنا علیه السلام بشیء تعجز
العقول عنه مما یتعلق بباطن الشریعة من الاسرار الالهیة والحکم
الربانیة حرصا علی هدایتنا لئلا نضل بالشک والشبهة کما ضل
قوم عیسی علیه السلام قال شیخ زاده وحاصل المعنی ما کلفنا بما یعجز
عن العمل به اصحاب العقول وما حملنا ما لا طاقة لنا به ببرکة الرسول
بل وضع الله لحبه عنا الاصار والاغلال ورفع التکالیف الشاقة التی
کانت علی الامم السابقة فلم نشک فی العقاید الدینیة ان من العلوم
ان الانسان اذا وقع فی خطب معجز یرتاب ویغلط ویضعف جزمه
ثم قال الحنفی علیهم الرحمه المعنی ان عدم ارتیابنا فی الاعتقادات الحقیة
والاحکام الشرعیة حیث لم یکلفنا التکالیف الشاقة مثل ما کلفت به
الامم السابقة من قبلنا حریصا علی هدایتنا وهذا هو المعنی الظاهر
من البیت ولا یبعد ان یحمل علی ان الناظم قصد من البیت تقلیل
عدم احیاء اسمه صلی الله علیه وسلم العظام الرمیم مع ان مسماه
احیی القلوب المیتة او تحقیق ذلک انه لو احیی اسمه الموتی لتاهت
العقول فیه وتحیرت الافهام فی معانیه ولربما ادی ذلک الی الغلو

والوقوع فى الضلالة كما وقعت النصارى فى التثليث فى احيائه عليه السلام
اى لم يحيى اسمه المولى لئلا يمتحنا بما يكل عن دركه عقولنا لئلا نقع
فى الشك والارتياب حرصا علينا فى ارتكاب طريق الصواب وذلك
من كرم واهب العطايا وافة الرسول بالبرايا ويؤيد هذا المعنى
معنى البيت الذى بعده حيث يقول اعيى الورى فهم معناه الخ انتهى

تخميس

لو ما دى ذره جه عجز عقول ايله شبهى ... سزامى ربيله هيچ ارتكاب روسيهى
روا ده كورمديكندن تحيّر ولهى ... لم يمتحنا بما يعيى العقول به
حرصاً علينا ولم نرتب ولم نهم

اعى الورى مستفعلن فهم مع فاعلن ناه فلى مفتعلن س برى فعلن
للقرب وال مستفعلن بعد فى فاعلن ه غير من مفاعلن فحم فعلن
اعى الورى فهم معناه فليس يرى ... للقرب والبعد فيه غير منفحم

اعيى فعل ماضيدر اعيا دندر عجاز معناسنه در عى عجز دروى تقديرا
منصوب مفعوليدر ورى خلق ديكدر الف لام استغراق اولمغله
لا يشذ عنه فرد معناسنه جميع خلق عالمه شاملدر فهم اعيانك
فاعليدر معنا كلمه سنه مضافدر معنا دخى ضميره مضافدر فهم لفظى
ادراك معناسنه در معنا لفظدن مقصود ومنفهم اولان شيئه ديرلر
معنى الرجل كماله وفضله المختص به ديمشلر معناده اولان ضمير
فخر كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر اعيى كلمه سنك ورايه
نسبتى اسناد عقلى اولان نسبتده مجازدر حقيقة عاجز ايدن الله
ذو الجلالدر بو مقامده معنى ايله مراد صاحب سعادت افنديمزده اولان
كمالات المعية وفضائل ذاتيه در وبعضيلر حقيقة محمديه در ديمش
فليس افعال ناقصه دندر مبتدا وخبرا وزرينه داخل اولور مدخولى اولان

مبتدا

مبتدا ليس كلمه سنك مرفوع اسمى اولور خبر ليس نك منصوب خبرى اولور
قال مولانا جامى وليس لنفى مضمون جملة الاولى حالا اى فى زمان الحال
مثل ليس زيد قائما اى الان وهذا مذهب الجمهور وقيل لنفى مضمون جملة
مطلقا ولذلك نقيد بزمان الحال نحو ليس زيد قائما الان وتارة بزمان
الماضى نحو ليس خلق الله مثله وتارة بزمان المستقبل نحو قوله تعالى الا يوم
يأتيهم ليس مصروفا عنهم ويجوز تقديم خبرها على اسمها قوله فليس يرى
فا جزائيه در شرط محذوف علت وسببدر فليس يرى جزا وسببدر
تقديرى فلما اعيى الورى فهم معناه فليس يرى للقرب الى اخره ديكدر
بو محلده شراح ديمشلر دركه كلمة ليس اذا دخل على الفعل يكون فيه ضمير
الشان وجملة ذلك الفعل خبره المفسر بو قاعده اوزره ليس كلمه سنك
اسمى تحتنده مستتر ضمير شاندر ليس كلمه سنك خبرى مدخولى اولان يرى
جمله سيدركه ليس تحتنده اولان ضمير شانى مفسردر بونك مثالى قوله تعالى
ولستم بآخذيه الآن تغمضوا فيه كذلك ميدان مدايح محمديه ده حائز
قصب السبق تقدم واعتبار اولان حسان رضى الله عنه بيورمشدر
ولا مثله فيهم ولو كان قبله وليس يكون الدهر ما دام يذبل اى ليس
مثله يكون قوله ما دام يذبل ذال معجمه ايله اغاجلر يبراقلنوب نشو ونما
بولمقدر ايدى يرى معلوم صيغه سيله اولديغى صورتده معنى ليس
اى الشان يرى يعنى كورر دكلدر ديمك اولور يرى فعلنك فاعلى تحتنده
مستتر ورى كلمه سنه راجعدر ورى خلق معناسنه در واكر يرى مجهول
اولورسه معنى ليس اى الشان يرى كوريلور دكلدر ديمك اولور معلوم
اوله كه يرى كلمه سنك والى اخر البيت مذكور اولان عباراتك اعرابنده
شراح اختلافات ايله تصعيب واحتمالات يازمشلر معنى به ملايم
فهمده ظاهر اولان تحرير واختيار اولنمشدر اولا يرى كلمه سنده

ایکی احتمال وار ایدی ولکن فاء الفعلنک نصبیله معلوم صیغه سیله اولوب
ویری رؤیت بصر معناسنه اولمقدر قوله تعالی فانظر ماذا تری کبی بو صورتده
اعراب بو وجهله درکه یرانک تحتنده مستتر ضمیر ویری کلمه سنه راجع
فاعلیدر یری جمله سی لیس کلمه سنک ضمیر شانی مفسر لیسک خبریدر
للقرب لام فی معناسنه در جار مجرور یری کلمه سنه متعلقدر والبعد
قرب اوزرینه معطوفدر قربدن بعددن مراد رسول الله فضائل
وکمالات الهیه ده کمال قربدرکه اول کمال قرب انجق قرب انبیا عظامدر
واول کمالدن دون اولوب اکه نسبت ایله بعید اولان قرب
قرب اولیاء اللهدر بعضلر قرب وبعددن مراد قرب وبعد زمانیدرکه
وقت سعادتلرینک نه زمان قربنده ونه زمان بعدنده دیکدر دیمشلر
فیه جار مع المجرور مؤخر منفحم کلمه سنه متعلقدر مؤخره تعلقده
اعتراضک نهایتی جوازدر فیه ضمیری فهم کلمه سنه راجعدر یاخود بیان
لفظی تقدیری ایله معنایه راجعدر غیر الا معناسنه در مستثنی منه
محذوف اولمغله استثناء مفرغه اولور فلیس یری الخلق فیه احدا الا منفحم
تقدیرنده در منفحم انفحامدندر انفحام ملزم وعاجز اولوب ساکت
وصامت اولمقدر قانون مناظره علم ادابده معلل اولان ذاتک
مباحثه ده عاجز اولوب ساکت اولمسنه انفحام دیرلر مانعک عاجز
اولمسنه الزام دیرلر ایدی بو تقریر یری رؤیت بصردن اولوب
وصیغه معلوم اوزره اولدیغی احتمالدر بو احتمال اوزره محصول معنی
پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم افندیمزک معناسنی یعنی کمالات
ذاتیه وحقیقه محمدیه سنی فهم وادراک خلق عالمی عاجز ایلدی
فاذا کان الامر کذلک فلیس یری یعنی خلق قرب وبعدده اول
کمالات ذاتیه یی فهم وادراکده یاخود اول کمالات ذاتیه یی بیانده

براحدی

براحدی کورمدی الا عاجز وساکت کوردی دیمک اولور فاما اکر یری
کلمه سی کذلک صیغه معلوم اوزره اولوب لکن یری افعال قلوبدن
علم ومعرفت معناسنه اولورسه محصول معنی حقیقت محمدیه یی فهم
وادراک خلقی عاجز ایلدی فاذا کان کذلک قرب وبعدده حقیقت
محمدیه یی فهمده یاخود حقیقت محمدیه یی بیانده خلق عاجز وساکتدن
غیری براحد بلمدی یعنی خلق انجق عاجز وساکتی بلدی دیمک اولور
نته کیم شارح فلیس یری الوری احدا غیر منفحم دیمشدر اشبو یری
کلمه سی صیغه معلوم اوزره اولدیغی صورت اولیدر کلدیک صورت ثانیه
یری ضمیله صیغه مجهول اوزره اولوب ویری رؤیت بصر معناسنه
اولمق احتمالیدر اعراب بو وجهله درکه یری کلمه سنک نائب فاعلی
غیر کلمه سی اولوب سائر اعراب تفصیل اولندیغی اوزره اولمغله محصول
معنی پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامده اولان کمالات الهیه وفضائل
ذاتیه یی فهم وادراک خلقی عاجز ایلدی پس قرب وبعدده فهم وادراکده
یاخود بیانده عاجز وساکتدن غیری کورلمدی دیمک اولور فاما
واکر یری کذلک صیغه مجهول اوزره اولوب ویری علم ومعرفت
معناسنه افعال قلوبدن اولورسه ایکی مفعوله تعدی ایتمکله مفعول
اولی نائب فاعلی اولان غیر کلمه سیدر مفعول ثانی للقرب کلمه سیدرکه
جار مجروری یری یه متعلق مفعولدر بو احتمال ایله محصول معنی علیه الصلوة
والسلام افندیمزک معناسنی یعنی کمالات ذاتیه وفضائل علیه سنی
فهم وادراکده عاجز وساکتدن غیری بلنمدی دیکدر ایدی بو بیتک
شراح استصعاب ایتدکلری اعرابنده فهم وتسهیل ایچون ایکی صورت
وهر صورتده ایکی احتمال ایله بیان اولندی اول تفصیلک فهم وضبطی
ایچون خلاصه مقال بو وجهله معلوم اوله که صورت اولی یری صیغه معلوم

اوزره اولوب بوصورتده يرى رؤيت بصر معناسنه اولمق احتمال اولدر
كذلك بوصورتده يرى علم ومعرفت معناسنه اولمق احتمال ثانيدر
صورة ثانيه يرى صيغهٔ مجهول اوزره اولمق ويرى كلمه سى كذلك
رؤيت بصر معناسنده اولمق احتمال اول علم ومعرفت معناسنده اولمق
احتمال ثانى باقى اعراب عبارات ظاهردر قال صاحب الدرة اسم
ليس ضمير الشان ويرى خبره وهو بمعنى الابصار او المعرفة فان كان
مبنيا للفاعل ففاعله ضمير الورى وغير منصوب على الاستثناء المفرغ
اى ليس يرى الورى احدا غير منفخم وفيه متعلق بمنفخم وضميره للفهم
او المعنى بتقدير بيان مضاف ففى بمعنى من وان كان مبنيا للمفعول
فغير نائب الفاعل وللقرب متعلق بيرى والمنفخم العاجز عن كماله
العاصر عن كنه فضائله ودرك معانى احواله والمعنى اعجز الورى
فهم كمالاته وفضائله من المعجزات الخارقة للعادات فلا يرى للقرب
والبعد فى الكمال والفضل الا ساكتا مبهوتا متحيرا فيها عاجزا
عن ادراكها لكونها امورا خارجة عن دائرة العقل انتهى

تخميس

سلوک طالبه اقدم نتيجهٔ عليا　　بيله حقيقت ذات محمديه يى تا
ولیک علم لدن مفخم اندهب علما　　اعيى الورى فهم معنا وليس يرى
للقرب والبعد فيه غير منفخم

كالشمس تظ مستفعلن هر لل فعلن عينين من مستفعلن بعد فعلن
صغيرة مفاعلن وتكل فعلن ل الطرف من مستفعلن امم فعلن

كالشمس تظهر للعينين من بعد　　صغيرة وتكل الطرف من امم

سابق الذكر بيتده كمالات وفضائل رسول اللهى فهم وادراكده خلقك
عجز وسكوتنى وتحيرلى بيان ايدوب بو بيت دلالت ايدوب وارادهٔ دخى كاف تشبيه

بيت

بيت سابقده اولان اعيى كلمه سنه متعلق اولمغله بيت سابقه
نتيجه ومثال لطيف ايله تمثيل مقوله سيدر كه كالشمس جار مع المجرور
بيت سابقده اولان اعيى كلمه سنه متعلق مفعوليدر ياخود جار
مع المجرور كائن محذوفنه متعلق اولوب مبتداء محذوفك خبريدر
تقديرى مثله مثل الشمس ديمكدر مبتداء مع خبره جمله سى بيت اولىيه
عطف بيان اولور تظهر فعل مضارع مؤنثدر فاعلى تحتنده ضمير
شمسه راجعدر جمله سى شمس كلمه سنك صفتيدركه وجه شبهى بيان ايدر
نته كيم تفصيلى كلور شمس فلك رابعده كوكب مضئ للعالم ايله موقردر
امام رازى وغيره من المفسرين شمس كرهٔ ارضك كبرنده يوز التمش
درت مثلى در ديمشلر للعينين تظهر يه متعلقدر من بعد كذلك
تظهرنك متعلقيدر صغيرة تظهر كلمه سنك فاعل ضميرندن حالدر تكل
بضم التاء افعالدندر فعل مضارع مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى شمسه
راجعدر جمله تظهرا وزرينه معطوفدر كلال عجز البصر عن النظر الى الشئ در
تركيده كوز قماشمق ايله تعبير ايدرلر تكل اصلى تكلل در ايكى لام بر جنسدن
اولمغله ادغام اولنمشدر الطرف لفظا منصوب تكل فعلنك
مفعوليدر طرف عين معناسنه در من امم بالفتحتين قرب معناسنه در
ومقابله معناسنه در يقال دارى امم داره اى مقابلتها ديمكدر جار مع المجرور
تكل كلمه سنه متعلقدر معناى بيت بو وجهله تصور اولنور كه ناظم عليه الرحمه
اشبو بيت معجز اداده رسالت پناه عليه الصلوة والسلام افندیمزى
شمسه تشبيه ايلدى ودخى وجه شبهى تظهر للعينين من بعد الخ عبارتيله
ذكر وبيان ايلدى بوندن مراد جونكه بيت سابقده پيغمبر افندیمزك كمالات
وفضائل ذاتيه سنى فهم وادراک خلقى عاجز ايلدى ساكت ومتحير
اولوب مفحم اولديلر براحد حقيقت محمديه يى ادراكه قادر اولمدى

کلامنی اثباته برتشبیه ظاهری ایله ارسال مثل مقامنده بو بیتی انشاد
ایلدی و دخی بیت مزبورک مضموننی مثبت مثال اولدیغنه اشارت
ایچون وجه شبهی دخی تظهر للعینین الخ عبارتیله اشبو بیتده ذکر
ایلدی یعنی پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمز شمس کبیدر نته کیم
شمسه بعیددن باقلسه ایچی کورینان برصغیر کوکب نورانیهٔ مضیئه‌در
لکن علم هیئتده تصریح اولندیغی اوزره کرهٔ ارضک یوز التمش عدد مقداری
اولمغله کبر وعظمتنی وضیا وانوارنی یقینا معاینه وحرارت ذاتیه
وما تحت القمر اولان موالید ثلثه‌یی مربی اولدیغنی موجب اقتضا ایدن
اوصاف وخواص لازمه‌سیله ادراک ومشاهده ورؤیت ایچون تقرب
ایله وقربدن نظر عینه کلال وخلل بلکه مرتبهٔ محالده اولمغله حقیقتندن
استقصاده عجز متحقق اولدیغی کبی صاحب سعادت سرور کائنات
علیه افضل الصلوة افندیمز دخی سماء رابعده شمس مقامنده ظاهرا
رؤیت ممکن کلی متواطی اولان انسانیتده خلق ایله مشترک ذات
من بنی آدم کورینور لکن تقرب ایدوب حقیقت محمدیه‌یی بصر وبصیرت ایله
فهم وادراک ایده‌یم دیسک شمسه تقرب ونظر کبیدر عجز مقرردر بیک
ایله ناظم علیه الرحمه بیت سابقه فنی اعلا ودلنشین دلیل اقناعی
حکمنده مثال کتورمشدر رحمة الله علیه لکن بو محلده ناظم اعتراض
ایتمشلر که وجه شبه ایله اتصافده ناقص اولان مشبه قلنور اما زیاده
اتصافی اولان مشبه به قلنور اما بو بیتده عکسی واقع اولمشدر
مع هذا بیت صورتکر جمال تو بنهاد نقطهٔ   از بهر امتحان قلم افتاب
شد مفادنجه وجه شبه پیغمبر علیه الصلوة والسلامده شمسدن زیاده
ونهایت کمال اوزره اولدیغی مسلم ایکن مشبه به قلنیوب شمسه تشبیه
اولنمش مشبه قلنمش دیو وارد اولان سؤالک جوابنده شارح شیخ زاده

دیمش که ولک ان تجعل هذا التشبیه من التشبیه المقلوب الذی یجعل فیه
الناقص مشبها به قصدا الی ادعاء انه زائد فی وجه التشبیه کما فی قول الشاعر
وبدا الصباح کان غرته وجه الخلیفة حین یمتدح قال المطول الغرة بیاض
فی جبهة الفرس فوق الدرهم یقال غرة لا غرة واکرمه وغرة الصباح بیاضه
فان الشاعر قصد بها ان وجه الخلیفة اتم من الصباح فی الوضوح والضیا
قال الحنفی تشبیهه صلی الله علیه وسلم بالشمس حین یرمقها البشر
من بعد فیرونها صغیرة ثم لو دنوا الیها من قرب لکلت ابصارهم من النظر
الیها لعظم حجمها وتشعشع ضیائها کذلک حضرت الرسول صلی الله علیه
وسلم اذا تصورته افهام البشر من حیث البشریة انه فرد من افرادها باعمت
الواهمة انها قد یمکنها الاحاطة بصفاته الکمالیة واذا ظهر لها انه سید
المرسلین وحبیب رب العالمین وله المعجزات الباهرات والایات
البینات ظهر لها ان ادراک کنه حقیقته والاحاطة بفضله خارج
عن طوق البشر فقوله تظهر للعینین الخ بیان لوجه الشبه وهو
ان کلا منهما قد یدرک من جهة وقد لا یدرک من جهة الحقیقة
ومن البیت من البدیع التشبیه الذی هو اظهر من الشمس
والمقابلة بین بعد واتم ومراعاة النظیر بین العینین والطرف

تخمیس

بیلور مشاهده‌نک اهل کشف اولانلر آن   انا له ایلیه مز قرب معنوی بعدن
نقابی رفع ایتمش نقاب برسعدن   کالشمس تظهر للعینین من بعد
صغیرة وتکل الطرف من امم

وکیف ید مفاعلن رک فی الد فعلن دنیا حقی مستفعلن قته فعلن
قوم نیا مستفعلن م تسل فعلن لوعنه بال مستفعلن حلم فعلن
وکیف یدرک فی الدنیا حقیقته   قوم نیام تسلوا عنه بالحلم

فكيف فاشرط محذوفه جوابدر فاذا كان الامر كذلك فكيف يدرك تقديرنده در • بعض نسخه ده واو ايله بيت مقدمه عطف اولور لكن فا ايله اولمق ربط معنايه انسب ومرجح اولور كيف استفهام انكاريدر استبعاد ايچوندر كيف ايله سؤال حالدندر تفصيلي فكيف تنكر حبا الخ بيتنده ذكر اولنمشدر • بو مقامده مبني محلا منصوب مؤخر يدرك فعلنه مفعول فيه در يعني ظرفيدر كيف فعلدن مقدم ذكر اولنمسه فعلك ظرفي اولور يدرك باب افعالدن فعل مضارعدر ادراك ادراك معرفتدر بعضيلر تصور الشئ والبلوغ الى اقصاه ديمش بو محلده مراد معرفتدر يوخسه مقاصدده ذكر اولنان الادراك تصور وحضور وحصول للشئ عند العقل معناسنه مطلقا ادراك عام وشامل اولان ادراك دكلدر بلكه معرفت اول ادراك كلينك افرادندندر • في الدنيا يدرك فعلنه متعلقدر • دنودن مأخوذدر • ادنانك مؤنثيدر وجه تسميه اخرته قريب اولديغيدر • في الدنيا كلمه سيله تقييد اولنديغي اخرتده ادراك ممكن اولديغنه اشارتدر حقيقته بالنصب يدرك فعلنك مفعوليدر حقيقة الشئ ذاته • وبعضيلر ما به الشئ هو هو اي الماهية ديمشلر قال الحنفي المراد بحقيقته هي مبدا جميع اثار الكمالية المختصة به التي لم يمكن لاحد من البشر مشاركته في مجموعها ولا في شئ من افرادها قال الشيخ اراد بحقيقته كماله الخاص به ونهاية منزلته والقرب والقبول لا ماهيته فانها معلومة لكل احد من ذوي العقول قوله قوم يدرك فعلنك فاعليدر قوم جماعة من الرجال والنساء ديمشلر قوم لفظا مفرددر • لكن معنى جمع اولمغله نيام قومه صفت وقوعي صحيحدر • نيام نائمك جمعيدر صيام صائمك جمعي اولديغي كبي نومي تعريف ايتمشلر • النوم حالة تعرض للحيوان من استرخاء اعصاب

الدماغ من رطوبات الابخرة المتصاعدة الى الدماغ بحيث يقف الحواس الظاهرة عن الاحساس بو محلده غفلتدن مجازدر • تسلوا تفعل بابندن فعل مضارعدر تحتنده ضمير فاعل قومه يه راجعدر • تسلوا جمله سي قومك صفت بعد صفتيدر تسليدن مشتقدر تسلوا ديك راضي اولوب قناعت ايدرلر ديمكدر عنه تسلوا كلمه سنه متعلقدر • ضمير سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر بالحلم جار مجرور تسلوه متعلقدر • حلم بضم الحا واللام رؤيا معناسنه درجمعي احلامدر الحلم بضم الحاء واللام وسكون الميم مصدردر لكن احتلام رؤياده جماعه ديرلر شارح حنفيه والحلم النوم وقد يطلق على ما يرى في النوم ديمش رؤيا حقنده وارد اولان احاديث شريفه دن عن حذيفة بن اسيد الساعد عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ذهبت النبوة فلا نبوة بعدي الا المبشرات الرؤيا الصالحة يراها الرجل او ترى له رواه الطبراني وعن ابي سعيد الخدري اذا راى احدكم الرؤيا يحبها فانما هي من الله فليحمد الله عليها وليحدث بها واذا راى غير ذلك مما يكره فانما هي من الشيطان فليستعذ بالله ولا يذكرها لاحد فانها لا تضره رواه البخاري وعن جابر اصدق الرؤيا من كان نهارا لان الله تعالى خصني بالوحي نهارا رواه الحاكم روى الامام احمد اصدق الرؤيا بالاسحار بيورلمش فكيف يدرك قولنده فا جزائيه در شرط محذوفه جواب اولمغله محصول معناي بيت كويا ناظم عليه الرحمه ديمك مراد ايدركه ابيات سابقه دن بر و تحقيق ايلدك كه حقيقة محمديه بي فهم وادراك خلقي عاجز ايلدي شرح وبيانده صامت وساكتدن غيري راحد كورلمدي پيغمبر عليه الصلوة والسلام شمس كبيدر حقيقتني رؤيت وادراك يقيندن كونشه باقمق كبيدر • عينه وبصيرته كلال وخلل

واضمحلال وبروربر وجهله نظر وادراک قابل دکلدر فاذا کان الامر
کذلک یعنی حال بویله ایکن فکیف یدرک حقیقته یعنی حقیقهٔ محمدیه یی
ادراک بو رتبه لرده ایکن رتبهٔ استعدادلرینی بلمکله رؤیاده کورمکه
راضی و بونکله متسلی اولان قوم نیام غافلون اول پیغمبر ذیشانک
دنیاده حقیقتنی نیجه ادراک ایدرلر ایده مزلر بعید مستبعد در دیمک اولور
قال الشارح المصنفک توزیع علی ما تقدم وتاکید للکلال الذی حاصلها
العجز عن معرفة حقیقة النبویة والقصور عن ادراک الماهیة المصطفویة
یعنی اذا کان حاله شبیهة بحال الشمس لا تیسیر فی الدنیا الاحاطة بحقیقته علی
الوجه المخصوص خصوصا اذا کان من تصدی لمعرفته قوما نیاما اصحاب نوم
وغفلة اذا کان حولاء قانعین عن معرفته بادنی شی کما هو حال المحتلم
یقنع بادنی شی فالاستفهام للاستبعاد وطلب الانتفاء وفی البیت حسن
التعلیل ومراعات النظیر بین نیام والحلم والمقابلة بین یدرک ونیام
والاحتراس فی الدنیا والتلمیح الی الحدیث والاستعارة فی قوله نیام
حیث استعارة للغافلین الجاهلین ورشحها بقوله بالحلم

تخمیس

بیلین حقیقتنی ایدی جمله اول جهد سو — ولیک ترکله لازم جهاد نفس عدو
مقیم بستر غفلتده اولان اوراحت جو — فکیف یدرک فی الدنیا حقیقته
قوم نیام تسلوا عنه بالحلم

فمبلغ ال مستفعلن علم فی فاعلن ه انه مفاعلن بشر فعلن
وانه مفاعلن خیر خل فاعلن ق الله کل مستفعلن لهم فعلن

فمبلغ العلم فیه انه بشر — وانه خیر خلق الله کلهم

بو بیتک وزننده اوج محلده خبن علتی عارض اولمغله مستفعلن
وزنی مفاعلن وزننده کلمشدر قوله فمبلغ العلم فاجزائیه در شرط

محذوفه

محذوفه جوابدر مبلغ اسم مکاندر بلوغ وصولدر بعضیلر اقصای مقاصد
وانتهاء مطلبه وصولدر دیمشلر بو مقامده مبلغ العلمک معناسی مرتبة
العلم فیه صلی الله علیه وسلم دیک اولور یاخود مصدر میمیدر قال مصنفک
هذا البیت تعیین لمحل وصول علم العلماء ومنتهی افهام الاذکیاء بعد التوض
للعجز فالمبلغ اسم مکان ای محل بلوغ علمهم هو انه بشر لا یعلمون ولا یقدرون
علی ازید من ذلک قوله مبلغ مبتدادر العلم لفظنه مضافدر الف لام
مضاف الیهدن عوض در علم مخلوقات یاخود علم انسانی دیکدر علمک
تعریفلری واقسامی ومعانیسی خاتمه ده تفصیل اولنمشدر ایدی بیت
قصیده ده اولان العلم لفظی ایله مراد علمک خاتمه ده تفصیل اولنان
معانیسندن قنقسی مناسب ایسه اول معنی مراد اوله لکن مناسب اولان
واقعه مطابقت ایله موصوف اولان تصدیق یقینی یه اطلاق
اولنان علمدر بعضیلر علمدن مراد لغة معناسیدر بلمکدر یعنی حقیقة
محمدیه یی بلمه نک نهایتی انه بشر الخ دیمک اولور قال الحنفی والعلم قد
یطلق ویراد به المعنی المصدری وقد یراد به المعلوم وقد یطلق علی المعرفة
بعض علما بو کونه تقریر ایدر که علم بلمک یاخود بلمه نک مبدائی اولان صفتدر که
بر شیئه تعلق ایلسه اول شیئک انکشافنی اقتضا ایدر قوله فیه جار مجرور
کائن کلمه سنه متعلق اولوب علمک صفتی اولور کائن فیه دیمکدر
بعض شراح مضاف ماسبق قرینه سیله محذوفدر کائن فی حقیقته صلی الله
علیه وسلم دیمکدر دیمش قوله انه بشر ان حروف مشبهه دندر ضمیر مبنی
محلا منصوب اسمیدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلوة والسلام راجعدر
بشر ان کلمه سنک خبریدر جمله سی مبتدا اولان مبلغ کلمه سنک خبریدر
بشر بالتحریک ظاهر جلده دیرلر اما بشر بسکون الرا اصطلاحده لفظ
انسان ایله مرادفدر بشر دیمک انسان دیمکدر انسانه بشر دیدکلری

جلد ظاهرا اولدیغی ایچوندر دیمشلر حتی انسانک تعریفنده بادی البشرة
مستقیم القامة دیمشلر • وجهنده انسانک شعر اولمیوب بشره سی
ظاهر سائر حیوانک شعر وصوف ایله مملو اولوب بشره سی ظاهر
دکلدر وجه تسمیه بودر دیمشلر ناطق مرادی بشر کلی متواطی اولمغله
بشریت مراتبنده جمیع ناس مساوی اولوب معارف الهیه
وکمالات معنویه واعمال جمیله ایله متفاوت اولدیغنه اشارتدر •
انه بشر قولی معنای اوله اشارت اولور • وانه خیر خلق الله قولی
ایله معنای ثانیه اشارت ایتمشدر • وانه خیر خلق الله قولی انه بشر
اوزرینه معطوفدر • خلق عرف لغتده مخلوق معناسنه در • لفظ کل
خلقی تأکیددر • ضمیر جمعه مضافدر هم ضمیری خلقه راجعدر خلق مفرد
اللفظدر معناسنده جمعدر • بو بیت سابق الذکر بیته نتیجه حکمنده در
فمبلغ العلمده فا شرط محذوفه جواب اولمغله بو وجهله تقریر اولنورکه •
اول قوم نیام حقیقة محمدیه یی نیجه ادراک ایده بیلور • فاذا کان کذلک
فمبلغ العلم یعنی جونکه ادراک ایده مزلر انلرده حقیقة محمدیه یی نهایت
ادراک وغایت رتبهٔ علم ومعرفت انجق ظاهرده کوردکلری انسان
وبشریت ایله ظاهرا وباهرا مشاهده ایلدکلری محاسن ذاتیه
ومعجزات وفضائل بینات جمیله مخلوقات خدانک جمله سندن
خیرلو اولدیغیدر محصول معنای عبارت بیت انلرک نهایة علم
وادراکلری • یعنی بک چوق بله جکلری اول ذات عالی انسان وبشردر
کذلک اول ذات مخلوقات خدانک جمله سنک خیرلوسیدر • یعنی اول
قوم نیامک مشاهده واطلاعلری انجق بو قدر دیمک مراد ایدر

تخمیس

دو شنک او مبداء نور محبتی دون وکون تفکر ایتکه نور ذات شاه خیر مدن

بودر نهایت معنی کتاب عجزه بوتون فمبلغ العلم فیه انه بشر
وانه خیر خلق الله کلهم

وکل آمستفعلن ی الی الر فاعلن رسل الکرا مستفعلن م بها فعلن
فانما ال مستفعلن تصلت فاعلن من نوره مستفعلن بهم فعلن

وکل آی اتی الرسل الکرام بها فانما اتصلت من نوره بهم

واو عاطفه دربا رفع کل کلمه سی مبتدا در خبری مصرع آتیده اولان
اتصلت جمله سیدر مبتدا مع خبره جمله سی عطف الجمله علی الجمله قبیلندندر
کل افرادیدر • نکره یه مضاف اولمغله احاطهٔ افراد ایچوندر • اکلت کل رمان
کبیدر • یوخسه احاطهٔ اجزا ایچون دکلدر • یعنی کل واحد من الایات
دیکدر • کل احاطهٔ اجزا ایچون اولمق معرفه یه مضاف اولورسه در
اکلت کل الرمان کبی که رمانک قشری وجمیع اجزاسی اکلده داخل اولور
آی بمد الهمزة آیتک جمعیدر • وآیة بمد الهمزة اصلنده ایة بسکون
العین فعلة وزننده ایدی یا ساکن الفه ابدال اولندی استثقالا
للتضعیف دیمشلر • یعنی ایة اصلنده فعلة وزننده سکون تا ایله
همزه نک فتحی ویانک سکونیله ایدی یا الفه قلب اولندی ایة اولدی •
یعنی آیة کلمه سنده اولان همزه یه الف مقلوبه کلمکله مد الف ایله
ایة اولدی وان قولیده الآیة همزه نک فتحی ومدی ویانک فتحی
وتخفیفی ایله علامة الآتی همزه نک مد ایله جمعیدر • وآیة کتاب اللهدن
اولان جماعت حروفه دخی اطلاق اولنور دیمشلر • بو محلده ایات الرسل
ایله مراد رسل کرامک ظلام شرکدن امتلرینی طرف حقه هدایت ایچون
کتوردکلری آیات بینات معجزات که علامات نبوتندر • آتی فعل ماضیدر
بمعنی المجیء اولان اتیاندندر کتورمک معناسنه الرسل بضمتین در سکون سین
ایله دخی لغتدر • الرسل آتی نک فاعلیدر رسولک جمعیدر رسول مرسل معناسنه

درکه انلر مرسل من الله الی الخلقدر • الکرام بالکسر کریک جمعیدر مکرّم
ومعظّم من عند الله دیمکدر • رسلک صفة مادحه سی و کاشفه سیدر •
لام استغراق ایچوندر • بها جار مجرور آتی کلمه سنه متعلقدر • با تعدیه
ایچوندر ضمیر ایاته راجعدر • آتی جمله سی آی کلمه سنک صفتیدر فاجزائیه در
انّما اداة حصردر اتّصلت فعل ماضی مؤنثدر تحتنده ضمیر آی کلمه سنه
راجع فاعلیدر • اتّصلت جمله سی مصرع اولده مبتدا اولان کل کلمه سنک
خبریدر • مبتدا اولان کل کلمه سی معنای شرطی متضمّن اولمغله خبرنه
فا داخل اولمشدر زیرا قاعده درکه اذا کان المبتدا اسم موصول الفعل
او بظرف نحو الذی فی الدار فله درهم او نکرة موصوفة باحدهما مثل
کل رجل یاتینی و مثل کل رجل فی الدار فله درهم یکون متضمّنا لمعنی الشرط
فیجوز دخول الفاء فی الخبر ههنا والمراد من کونه متضمنا لمعنی الشرط
سببیة الاول للثانی او للحکم به کذا فی الجامی من نوره اتّصلت فعلنه
متعلقدر مضاف محذوفدر من ایصال نوره یاخود من ضیا من نوره
تقدیرنده در • بهم ده با اتّصلت فعلنک صله سیدرکه جار مجرور
اتّصلت فعلنه متعلقدر • با الی معناسنه در نوره ضمیری سیّد الانبیا
علیه الصلوة والسلامه راجعدر • بهم جمع ضمیری در • الرّسل کلمه سنه
راجع اولور • انّما بو مقامده قصر الصفة علی الموصوف اولمغله قصر
ایچوندر و قصر افرادیدر نته کیم شیخ زاده قصره اشارت ایدر کما قال
ای ما اتّصلت تلک المعجزات بهم الا من ضیا من نوره وکما فی الدرّه
فالمقصود علیه ههنا قوله من نوره ای ما اتّصلت تلک الایات
الیهم الا من نوره علیه السلام لا من شیء اخر او لا من نور غیره فیکون
من قصر الصفة علی الموصوف افرادا او قلبا دیمشدر محصول معنای بیت
رسل کرامک کتوردیکی هر بر ایات و معجزاتک انلره اتصالی و وصولی انجق

ایصال

ایصال نور محمّدیه ایله در • یوخسه اول ایصال انلره آخردن دخی ولکن او ایصاله
اخر ذات مشترک اولمق اوزره دکلدر دیمک قصر افرادی معناسنجه در •
یاخود او ایصال نور محمدیه ایله در • یوخسه اخردن دکلدر دیمک قصر قلب
معناسنجه در قصرک اقسامی و قواعدی خاتمه ده مفصّلدر • ما

تخمیس

اولوب ترشّح نوریله قطره لر پیدا ... او قطره لر اثر اصلک ایمه ده ابدا
او دراو ماخذ کل فیض مایه اشیا ... وکل آی اتی الرّسل الکرام بها

فانّما اتّصلت من نوره بهم

فانّه مفاعلن شمس فضل فاعلن هم کوا مستفعلن کبها فعلن
یظهرن ان مستفعلن وارها فاعلن للناس فی الظ مستفعلن ظلم فعلن

فانّه شمس فضل هم کواکبها ... یظهرن انوارها للنّاس فی الظلم

فانّه فا تعلیلیه در • انّ حروف مشبّهه دندر ضمیر منصوب محلا مجرور انّ
کلمه سنک اسمیدر ضمیر سلطان الانبیا علیه الصلوة والسلامه راجعدر •
شمس خبریدر جمله سنک محلی یوق جمله تعلیلیه در • بیت سابقده
اولان اتّصلت من نوره الخ کلامنک علتیدر • زیرا پیغمبرمز علیه الصلوة
والسلام شمس فضل الهی اولوب • سائر انبیای کرام اول شمسک
کواکبی یعنی اول شمسدن استفاضه فیض ایدر کواکب اولدقده بهر حال
انبیای عظامه متصل اولان ایات و معجزات و کمالات نور محمّدیه دن
مقتبس و مستفاد اولمق اقتضا ایتمکله علتی اولدیغی اشکار اولور
دخی زیاده بیانی کلور فضل شمسک مضاف الیهیدر فضل کمالات
معناسنه در اضافتی بمعنی اللامدر شیخ زاده شمس اضافتی بمعنی
من در تقدیری شمس من فضائل الله در دیمش ناظم بیت اسبقده
کالشّمس تظهر للعینین مصرعنده پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامی شمسه تشبیه

ایتمشیدی بو بیتده دخی اداة تشبیهی حذف ایدوب رجل عدل زید
اسد کبی تشبیه بلیغ ایله سرور انبیا علیه الصلوة والسلامی شمسه تشبیه
بلیغ ایدوب سالف الذکر تشبیه سابقی تاکید ایتمشدر هم ضمیر منفصل
مبنی محلا مرفوع مبتدادر بیت سابقده اولان انبیا لفظنه راجعدر
کواکب مبتدانک خبریدر ها کلمه سی مضاف الیهدر بو دخی تشبیه بلیغ
ایله انبیای کرامی کواکبه تشبیهدر ها ضمیری شمس فضل اولان سلطان
انبیا افندیمزه راجعدر تانیث ضمیری شمسک لفظی اعتباریله در
اشبو ارجاع ضمیر ایله انبیای عظامی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامه
نسبتک صحت ومناسبتی یعنی انبیای عظام شمس فضلک کواکبی اولمق
اوزره تعبیرک مبناسی بو وجهله درکه قمر وهلال وبدر مراد اولوب
قمرک تغیر صورت ایله احوال ثلثه سی اعتباریله تعدد اعتباریله قمره
تعدد کلوب اشبو اعتباره مبنی تعددی ملاحظه سیله فیض وکمالاتی
انبیای عظام نور محمدیدن استفاضه لرینه نظرله شمسه ذات محمدیه
تشبیه بلیغ وانبیای کرام وشمسک کواکبی اولمق نسبتی مناسبتی
بو وجهله ظاهر اولور وبیت سابقده اولان من نوره بهم قولنه
بو علت مقامنده تاکید اولدیغی اشکار اولور واکر کواکبدن مراد
معنای حقیقیسی اولان مطلقا انجم معناسنه کواکب اولورسه بو تقدیرجه
انبیای عظامک پیغمبریمز افندیمز علیه الصلوة والسلامه نسبت
ومصاحبتلری شمس سلطان الکواکب اولوب باقی کواکب شمسک
توابعندن اولدیغنه نظرله در معنای اول نور القمر مستفاد من الشمس
ملاحظه سی اعتباریله در قوله تظهرن افعال ابنیه دن فعل مضارع مؤنثدر
اظهار روندر فاعل ضمیری کواکب راجعدر انوارها یظهر فعلنک
مفعولیدر ضمیره مضافدر ها ضمیری کواکبه راجعدر تظهرن جمله سی

محل

محلا مرفوع کواکبک صفتیدر اشبو تظهرن انوارها الخ مصرع اولده
اولان سابق الذکر ایکی عددلی تشبیه بلیغک وجه شبهنی بیان مقامنده در
یعنی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامی خورشیده تشبیه وانبیاء کرامی
کواکبه تشبیهده وجه شبه بو درکه نتکیم انوار کواکب عند عدم وجود
الشمس ظاهر اولوب طلوع آفتابده انوار کواکب مضمحل اولدیغی کبی
انبیای عظامک دخی ایصال وحی وتعلیم شرایع واحکام دین بوردقلری
صاحب الشریعة الباقیة پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامک بعثتلرندن
مقدمدر شویله که بعث اولندقده ادیان سابقه وشرایع انبیا محو
ونسخ اولمشدر طلوع شمس عالمتابده انوار کواکب منطفی ومضمحل
اولمق وجه شبه اولدیغی بو وجهله مبیندر قوله انوارها کلمه سنده استعاره
مصرحه واردر بو وجهله درکه ناظم انبیاء عظامک ناسه تعلیم ایلدکلری
شرایع واحکامی سمت سلامت وصلاحه ایصالده ظلمت مهالکده
قالان ذواتک محتاج اولدقلری انواره تشبیه ایلدی بعده مشبه به
اولان انواری ذکر ایلدی مشبه اولان شرایع احکام انبیایی مراد ایتمکله
استعاره مصرحه متحقق اولدی للناس جار مجرور تظهرن فعلنه
متعلقدر للناس کلمه سنده لام تخصیص ایچوندر دیمشلر یعنی انبیای
سائره نک بعثتلری جنس ناسه مخصصدر اما پیغمبریمز علیه الصلوة
والسلامک بعثتلری وارسالری انس وجن وجمیع خلقه در معناسنه
اشارت اولور فی الظلم مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب ناسدن
حال واقع اولمشدر الظلم ظلمتک جمعیدر ظلم کلمه سنده دخی استعاره
مصرحه واردر یعنی ناسک کفر وطغیانلرینی تشبیه ایلدی وجه شبه
ظلمتده قالان کمسنه طریق خلاص جانی بوله میوب مهالکده قالدیغی
کذلک ناسک دخی کفر وطغیانده اولملریله مهالکده قالدیغی طرفین

تشبیهده امر مشترک وجه شبهدر معلوم اوله که بالاده تفصیل اولنان
انوارده اولان استعارهٔ مصرّحه یی درة المضیئه صاحبی بو وجهله
تقریر ایتمشدر • شبّه علوم الانبیاء علیهم السّلام بالنور فی اهتداء
النّاس الی الحق استعارهٔ مصرّحه دیمشدر لکن وجه شبهده طرفین
تشبیه مشترک اولمق شرطا اولدیغنه نظرا له تقریر مزبورده امر مشترک
وجه شبه بکده ظاهر دکلدر • امّا بو حقیرنا توانک استعارهٔ انوارده
اولان بالاده مفصّل تفصیلاتدن وجه شبه مشترک زیاده واضح
اولمق کرک محصول معنای بیت رسل کرامک کتوردکلری معجزات
وآیات بالجمله پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک نور نبوتلرندن انلره
متصل اولمشدر • زیرا پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلام افندیمز
شمس فضل الهیدر انبیای عظام او شمسک کواکبیدر اولیه کواکبدرکه
انوارلری • یعنی شرایع واحکام الهیه یی ناسه اظهار و تبلیغ واهتداء
حال کون الناس فی الظلم در • یعنی ناس کفر وضلالت ایچنده اولدقلری
حالده در معلوم اوله که بو مقامده اولان تشبیه ضمنی حسبنجه بو معنا
دخی مستفاد اولور که انبیاء عظامک تبلیغ شرایع واحکام ایله ناسه
هدایت ودلالت طریق حق ایلدکلری پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک
بعثتندن مقدمدر بو خصوص سعادتله افندیمز بعث اولندقده انلرک
انوارلری یعنی شرایع دین واحکاملری منطفی ومنسوخ اولدیغی بیاندر که
انبیای کرامی بالاده تحریر اولندیغی اوزره کواکبه تشبیه جهتیله نته کیم
کواکبک انوارلری قبل طلوع الشمس اولوب طلوع آفتابده انوار
سائره دن اثر قالمدیغی کبی دیمک مراد ایدر شارح شیخ زاده علیه الرحمه
خلاصهٔ معنی اولمق اوزره بو وجهله تقریر ایتمش کما قال فالمعنی انّ
سیّدنا صلّی الله علیه وسلّم شمس من فضل الله طلعت علی العالمین

والانبیاء

والانبیاء اقمارها یظهرن الانوار المستفادة منها فی عالم الشهادة عند
غیبها عنها ویختفین عند ظهور سلطان الشمس فینسخ دینه جمیع ادیانها
صلّی الله علیه وسلّم وفی البیت مراعاة النظیر بین الشمس والکواکب
والانوار والمقابلة بین الانوار والظلم وبین الظلم والشمس
وبین الظلم والاظهار وبین صغیرة وبکل الطرف فانه فی معنی کبیرة

تخمیس

ظلام شرکی کیدردی اوختران هدا ولیک شاه رسل ایدی جمله دن اعنا
کلنجه قالمدی هب شرع انبیاده بقا فانه شمس فضل هم کواکبها
یظهرن انوارها للناس فی الظلم

اکرم بخلق مستفعلن ن نبی فاعلن ی زانه مستفعلن خلق فعلن
بالحسن مش مستفعلن تمل فعلن بالبشر مت مستفعلن تسم فعلن
اکرم بخلق نبیّ زانه خلق بالحسن مشتمل بالبشر متّسم

اکرم بخلق افعل به وزننده فعل تعجّبدر • معناسی نبی علیه السلامک
خلقی یعنی خلقتی نه کوزلدر تعجّب پسند دیکدر فارسیده زهی تحسین
وپسند ایله تعبیر ایدرلر فعل تعجّبک اصلنی بیانده نحاة اختلاف
ایتمشلر مختاری بودر که قال مولانا جامی فعل تعجّب ما وضع لانشاء
التعجب وله صیغتان ما اَفْعَلَ واَفْعِلْ به ولا یتغیران الی المضارع
والمجهول والتانیث وما مبتدا نکرة بمعنی شیء لان النکارة تناسب
التعجب لان التعجب یکون فیما خفی سببه وما بعده خبره مع نکارته
نحو ما احسن زیدا واحسن به ولفظ به فاعل لهذا الفعل فلا ضمیر
فی افعل لان الفاعل واحد لیس الا والباء زائدة ایدی احسن زید
مثالنده احسن امر حاضردر با زائده در امر حاضر بونده فعل ماضی معناسنه‌در
احسن زید معناسنده در • همزه تصییرا ایچون اولمغله احسن زید دیک

صار زيد ذا حسن ديمكدر قال صاحب الدرة اكرم على صيغة امر الحاضر
من الاكرام فعل تعجب وله فعلان لانشاء التعجب ما اكرمه واكرم به غير
متصرفين كنعم وعسى واعرابهما ما نكرة بمعنى شئ مرفوعة محلا مبتدا
والجملة من الفعل والفاعل والمفعول خبره واعراب الثانى اصل
اكْرِمْ اكْرَمَ زيد بصيغة الماضى من الاكرام والهمزة للصيرورة اى صار
ذا كرم ثم نقل من صيغة الاخبار الى الانشاء وزيدت الباء فى الفاعل
فصار اكرم بزيد وهذا هو المعنى الاصلى وهو غير مراد فى الاستعمال
وانما المراد التعجب من كرم زيدا ومن حسنه او غير ذلك فاذا عرفت
هذا فيقول اكرم بخلق نبى فعل تعجب وبخلق بالفتح فاعله والبا
زائدة فى الفاعل عند سيبويه والجملة مستانفة لا محل لها من الاعراب
لان المراد بها التعجب من كرم خلقته عليه السلام مدحا وترغيبا للامة
فى الاقتداء به ايدى بو محلده اكرم فعل ماضى در بخلق كلمه سنده
با زائده در خلق فاعليدر اكرم بخلق جمله سى استينافيه در اكرم كلمه سنك
همزه سى صيرورة ايچون اولمغله معنى خلق نبى ذا كرم ديمك اولور
اصل معناى فعل تعجب بودر لكن استعمالنده معناى تعجبده
مستعمل اوله كلمشدر نته كيم شارح مصنفك اكرم على صيغة التعجب
وفاعله بخلق ديمش بو مقامده دخى ديمكدر كه نبى عليه الصلوة والسلامك
خلقى نه كريمدر تعجب و پسند زهى كريم ديمك معناسنده در كريم
استعمالات مشهوره ده بخل مقابلنده اولمغله صفة باعثة على بذل المال
مع بشاشة من غير انقباض ايله تعريف ايتمشلر كاهى شرف حسب
ونسبده دخى استعمال اولنور كقوله صلى الله عليه وسلم الكريم ابن الكريم
ابن الكريم ابن الكريم يوسف ابن يعقوب ابن اسحق ابن ابرهيم قال
الشيخ الكريم عبارة عن ايثار الصفح عن الجانى وبالاحسان الى المسئ

والسبق

والسبق بالانعام كذلك كريم لئيم مقابلنده استعمال اولنور قال الشاعر
اذا انت اكرمت الكريم ملكته وان انت اكرمت اللئيم تمردا خلق
بفتح اللام اصلنده مصدردر اسم مفعول معناسنده استعمال اولنوب
مكونات اطلاق اولنور بيت فذاك الخلق فى كل رتبة مقرين
انك فيها فريد وكاهى خلقة وبنيه مراد اولنور فلان سوى الخلق دير لر
بو مقامده خلقت معناسنه ملايم اولور قال صاحب الدرة والمراد
بالخلقة وجوده الخاص به من الروح والجسد قوله نبى خبر معناسنه اولان
نبادندر فعيل بمعنى فاعلدر مخبر عن الحق ديمكدر خلقك مضاف
اليهيدر صفتك موصوفه اضافتى قبيلندندر زانه فعل ماضيدر
زان يزان زينا كلور زينتدندر تزيين وتحسين ايلدى ديمكدر
شارح مصنفك قوله زانه اى جعله مزينا معناسن ويرمشدر
قال الامام الراغب الزينة ثلثة نفيسة كالعلم والاعتقاد الحسنة
وبدنية كالقوة وطول القامة وتناسب الاعضا وزينة خارجة
كالمال والجاه زانه كلمه سنده اولان ضمير محلا منصوب زانك فعلنك
مفعوليدر ضمير بنصب اللام اولان خلقه كبيدر خلق بضم الرا
زان كلمه سنك فاعليدر جمله سى خلق كلمه سنك صفتيدر نبى كلمه سنك
صفتى اولمق دخى ممكندر خلق بالضم بو مقامده ذكر مفرد اراده الجمع
قبيلندندر كما فى قوله تعالى وانك لعلى خلق عظيم وارد اولمشدر
پس خلق ايله مراد مكارم اخلاق واعراض جليله واوصاف
روحانيه ومعانى مستحسنه عظيمه ديمكدر كه نبى محترم صلى الله عليه
وسلم افنديمزك خلقت شريفلريكه تناسب اعضا وحسن صورت
وساير محسنات ظاهريه سى قال المادح حرست التناسب فى الاعضا
ثم جرى ماء الملاحة فيها فاكتسبت بالحسن منظومه سى عجب كريمدركه

مکارم اخلاق حسنه وکمال سیرت مستحسنه دخی اول خلقت جلیله یی
تزیین ایلدی یعنی حسن خلق عالیلری برقت دخی پیرایه احسن
وجمال ولطافت ظاهریه لری اولمشدر دیمک اولور قال الحنفی التعجب
من کمال حسن صورة هذا النبی الکریم ومن تزیین ذلک الحسن التام
بکونه علی خلق عظیم فان الحسن الصوری مالم یزین بالکمال المعنوی
لم یتم بو تقریر زانه کلمه سنده اولان ضمیر خلق لفظنه راجع اولدیغی
صورتنده اما اگر زانه ضمیری نبی کلمه سنده راجع اولورسه معنی
کما قال صاحب الدرة والمعنی ما اکرم هذا النبی صورة وسیرة فانه
مزین بالخلق العظیم ومشتمل بالحسن العمیم قوله بالحسن جار مجرور موخر
مشتمل کلمه سنه متعلقدر مشتمل بالجر نبی کلمه سنک صفتیدر زنه کیم شارح
مصنفک والظرف اعنی بالحسن متعلق بقوله مشتمل وهو مجرور
علی انه صفة نبی وکذا مبتسم مجرور علی انه صفة بعد صفة دیمشدر
شارح شیخ زاده الاشتمال التلبس مع الاحاطة دیکدر دیمش
دره صاحبی قابلیجی واحاطه ایدیجی معناسنه در یعنی اولیه نبی محترم که
حسنله محاطدر یعنی حسنی لباس کبی کیمشدر وحسن محیط اولمشدر
معناسنه در لفظ مشتمله استعاره بالکنایه واردر دیمش ایدی
بو تقریر اوزره معنی بو وجهله تقریر اولنور که گویا ناظم کندو نفسنده
حسن وجمالی شیء محیط اولان لباسه تشبیه ایلدی بعده مشبه به ه
مختص اولان اشتمالی مشبه اولان حسنه اثبات ایتمکله قرینه تشبیه
ایدوب استعاره مکنیه تحقق ایلدی قال فی المطول قد یضمر التشبیه
فی نفس المتکلم فلا یصرح بشیء من ارکان التشبیه سوی المشبه ویدل
علی ذلک التشبیه المضمر بان یثبت للمشبه امر مختص بالمشبه به فیسمی
هذا التشبیه المضمر استعارة بالکنایة خطیب مذهبی اوزره استعاره

مکنیه

مکنیه بودر استعاره مکنیه سعدملرده دخی تقریر اولنمشیدی بالحسن
کلمه سی متعلق اولدیغی مشتمل لفظی اوزرینه تقدیمی حصر افاده ایدر ایدی
حسنی مشتمل اولمق صفتی پیغمبریمز علیه السلامه مقصوردر دیمک ولمغله
قصر الصفة علی الموصوف قبیلندن قصر افرادی اولور یعنی مخاطب
اعتقاد ایتمش که حسنی مشتمل اولمق صفتنده پیغمبریمز علیه الصلوة
والسلامه آخر ذات مشترکدر یعنی آخر کمسنه ده دخی او صفت بولنور
اعتقادنده ایمش خلاصه اول صفت پیغمبر علیه الصلوة والسلامه
مقصوردر غیریده یوقدر دیو اشتراکی دفع ایتمکله قصر افرادی اولور
انواع قصر ماسبقده وخاتمه ده تفصیل اولنمشدر خلاصه حسنی مشتمل
اولمق صفتی نبی محترم افندیمزه مخصوص ومقصوردر آخرده یوقدر
دیمک اولور بالبشر موخر مبتسم کلمه سنه متعلقدر بشر بشاشت جمال
طلاقة الوجه گشاده رویی معناسنه در قال فی الصحاح یقال بشرلی
فلان بوجه حسن ای لیقینی وهو حسن الوجه ای طلق الوجه مبتسم
ابتسامدن افتعالدر وسم علامت معناسنه در بعضیلر الاتسام بالشیء
الاتصاف به مع ظهور اثره علیه والاشتهار به ای هو علیه السلام
معلم ومتصف بطلاقة الوجه وبشاشته دیمش یعنی جمال سول اللهده
طلاقت وبشاشت بر رتبه ده در که گویا بشاشت علامت وجه
مبارکه لری اولوب هر نگاه ایدن اولا اول علامت بشاشت ایله
تشخیص ومشاهده ایدر دیمک اولور محصول معنای بیت نبی محترم
صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک خلقتی یعنی هیئة صوریه حسن جمال
وتناسب اعضا وسایر بصر ایله مبصره متشخصات ظاهریه جلیله سی
عجب کریمدر که اول خلق جلیله یی انک لعلی خلق عظیم آیه کریمه سنک
مظهری اولان اخلاق حسنه واوصاف باطنه وحسن سیرت تزیین ایلمشدر

اول نبی کریم اویله نبیدرکه ذات عالیشاننده بالجمله حسن جمیع اولنوب
ذاتی لباس کبی حسنی تلبس ایدوب مشتمل اولمشدر صباح الخیر انوار
الهی اولان وجه شریفنده بشارت خیر و بشاشت وطلاقت وجه ایله
تعلم یعنی بونلر علم وعلامت اولمغله جمله نک مشهودی وجمله عندنده
مشهود ومسلم اولوب بو وصفله اتصافده علم اولمشدر دیمک
اولور نته کیم فلان علم فی العلم وفلان علم فی الکرم دیرلر ما
د فی البیت الجناس المحرف والاستعاره ومراعاة النظیر والتقسیم

تخمیس

کریم خلق عظیم ذاتی قرة الاعین   اودر او مظهر نور جمال حق دون وکون
اووجهه ایتدی تجسم زهی کمال حسن   اکرم بخلق نبی زانه خلق
بالحسن مشتمل بالبشر متسم

کالبدر فی مستفعلن شرف فعلن والزهر فی مستفعلن ترف فعلن
والبحر فی مستفعلن کرم فعلن والدهر فی مستفعلن همم فعلن
کالبدر فی شرف والزهر فی ترف   والبحر فی کرم والدهر فی همم

کالبدر کاف کائن کلمه سنه متعلق اولوب جار مجرور بیت اولده اولان
نبی لفظنک صفتیدر زهر بفتح الزا وسکون الها چیچک معناسنه در
ضم زا ایله بیاض معناسنه اولور وان قولیده الزهرة زانک فتحی
وهانک سکونیله زهرة النبات دیسه لر اونک تازه لکی وچیچکلنمش
مراد اولور زهره زانک ضمی وهانک سکونیله بیاض معناسنه در دیدی
قال فی الدرة الزهر بالتسکین والتحریک جمع زهره ویجمع الزهر
علی ازهار وجمع الجمع ازاهر وهو نور الشجر وزهرة الدنیا نضارتها
وبهجتها وحسنها قال الحنفی یقال رجل ازهر ای ابیض مشرق اللون
ذو وضارة ومنه سمیت سیدة النساء بالزهرا لزهرتها صورة ومعنا

حسنا ونسبا فی ترف کائن کلمه سنه متعلق اولوب زهرک صفتی اولمق
مرجحدر ترف ترکیده تازه لک ترلک وترم ونغومت معناسنه در
شراح ای فی نعومه وطراوه ایله تفسیر ایتمشلر قال انس رضی الله عنه
ما مسست حریرا ولا دیباجا الین من کف رسول الله صلی الله علیه وسلم
انتهی قوله فی ترف بر وجه مذکور سابقا کائن کلمه سنه متعلق زهر
کلمه سنک صفتی اولوب کذلک مشبه به اولان زهرک قیدی اولمق
احتمال اولدر بو صورتده معنی تازه چیچک کبیدر یوخسه بیات قالوب
توزویوب صولمش زبوله ایرشش چیچک کبی دکلدر دیمک اولمغله
فی ترف قید احترازی اولور وجه شبه مقدر طراوت وتسنیم ولطافت
وحسن منظر وغیرهادر احتمال ثانی کالزهر قولنده اولان کاف
تشبیهده رایحه فعل اولمغله فی ترف کافه متعلق اولمغله ظرف
وجه شبه اولور قید اولماز یعنی تازه لکده وطراوتده زهر کبیدر دیمک
اولور دیمشلر کما قال قاضی عضد قوله فی ترف ای فی نعومة وطراوة
وهو معنی التشبیه المستفاد من الکاف والاولی ان یجعل قیدا للمشبه به
صفة له اذ نعومة النور وطراوته انما یکون اذا لم یاخذ بالذبول والیبس
والوجه الشبه التسم الدائم والرقة وحسن النظر وغیر ذلک فیکون
التشبیه علی وجه مستغرب یتعجب منه قوله والبدر قمر شمس ایله تمام
مقابل اولوب قمرک شمسدن استفاضه نوری تام اولوب اجزاء
قمردن منوره اولمدق بر جزء قالمدقده بدر دیرلر لیله رابعة العشر
من الشهرده متحقق اولور شرف لغتده علو ورفعت معناسنه در
حدیث ابن عباس رضی الله عنهده امرنا ان نبنی المداین شرفا والمساجد
جما ای بلا شرف بیورلمشدر رجل شریف دیرلر ای عالی القدر دیمکدر
شرف قمر غلبه نوری ونحوسدن سلامتی اعتباریله در فی شرف

بالاده تفصیل اولندیغی اوزره کاف کلمه سنه متعلق اولوب قمرک
قیدی اولدقده برج شرفنده اولان قمره تشبیه اولوب وجه شبه مقدر
اولور یعنی وجه شبه اعلادن استفاضه و ادنایه افاضه و حسن صورت
و نورانیت و علو مرتبه و رفعتدر و غیرهادرکه صاحب سعادت افندیمزده
بونلر برکالدر و اکر فی شرف کاف تشبیهه متعلق اولوب فی شرف قیدی
اولمیوب وجه شبه اولورسه شرف و رفعتده قمره تشبیه اولور لکن
صورت اولی زیاده مداحی حاویدر خصوصا وجه شبه مذکور اولمیوب
مقدر اولمق علم بیانده وجه شبهی مذکور اولان تشبیهدن ابلغدر والبحر
فی کرم والدهر اوزرینه معطوفدر کرمک تعریفنده الاحسان الی الغیر
بلا عوض ولا غرض دیمشلر وجه شبه چونکه احسانلر بحرک احسانی
مجازدر سهولتله کندودن انتفاع عام و منافع بیکران خلقه مجازا
احسان قبیلندندر کرچه منافعی مقرر لکن بیت بدریا در منافع بیشمار
اکر خواهی سلامت درکنارست مشهوردر وجه شبه نفع ایصال
و احساندر بر شیء امر مخصوصده اخر شیئه تشبیه اولنمقدن هر جهتدن
انک کبی اولمق اقتضا ایتمز وجه شبه انجق ایصال منافع و احساندر
معلوم اوله که صاحب الید العالی ذو القدر والانعام علیه الصلوة
والسلامک کرم و احسانی ما ورای حد تصوردر حتی صاحب الدره
دیمش که روی انه جاءت الی النبی علیه السلام امراة یوم حنین انشدته
شعرا تذکر فیه ایام رضاعه علیه السلام فی قبیلة هوازن فرد علیه
ما قیمته خمسمائة الف الف قال ابن رحیه هذا نهایة الجود والکرم
الذی لم یسمع بمثله والدهر فی هم والبحر اوزرینه معطوفدر دهر مطلقا
زمان معناسنه در عرب مرور زمانه مجازا تصرف ویردیکی سطوتده
شاعر تاسف شیب مقامنده میز عنه قنزعا عن قنزع

جزب

جزب اللیالی ابطیء او اسرع بیتده مستفاددر قال الحنفی وقیل ان العرب
کانت یضیف الحوادث الی الدهر قال ابو ذؤیب امن المنون وریبه
یتوجع والدهر لیس بمعتب من یجزع بالنوائب فالمعنی ان الله الذی
یصیبکم بالمصائب ویاتیکم بالنوائب نته کیم شعراء روم فلک ایله
تعبیر ایدوب فلکدن شکایت ضمننده انشاد اولنان اشعار
لا یحصادر از جمله بیت بو عالمده صفای خاطره نائل قالمشدر
فلکدن داغ براغ اولمدق بر دلی قالمشدر وکاهی دهری تصریح
ایدرلر بیت نه ندر دهرک ای عارف ازلدن بویله درکاری ستمکر
آشنالردن کرم بیکانه دندر عجب لکن حقیقتده حکم و تصرف حقک
اولمغله حدیث شریفده لا تسبوا الدهر فان الدهر هو الله وارد
اولمش ایدی حرکات و اتصالات اجرام علویه یه تاثیرات اثباتی
حکما منجمین مذهبیدر بودخی ایکی صنفدر اکر روی ارضده ظهور ایدن
حوادث انجق تاثیرات کواکبه مستنددر اعتقاد ایدرسه ملحد دیرلر کافر
باللهدر و اکر باراده الله و قدرته اسباب عادیه مقوله سیدر تاثیری
دینورسه باس اولمز کرک فاضل مشهور دارنده لی محمد افندی مرحومدن
ظهور حوادث کونیه ده کواکبک تاثیراتنده نه بیوررسز دیو سؤال ایدنم
حقیر حاضر ایدم بیوردیلر که بو قدر اجرام عظیمه علویه عبث خلق اولنمشدر
تاثیراتی محققدر لکن علی سبیل جری عادة الله در نته کیم نارک مسنده
عادة الله بو وجهله جاری اولمش که نه زمان اتش مس اولنورسه احراق ایدر
جناب کبریا مس عقیبنده احراق خلق ایدر بعضا مس اولنوب قدح
احراق ایتممک خارق عاده اولور ابراهیم علیه السلامده واقع اولدیغی
کبی کذلک بعض کواکبک اقتراناتندن و انظار و اتصالاتندن صحیح
احکام نجومیه ده تفصیل اولندیغی اوزره روی ارضده باراده الله تعالی

فان الدهر هو الله وقوله معناه
ان الجالب للحوادث هو الله لا غیره

وقدرته حوادث ظهور ایدر تخلف ایدوب ظهور ایتمکده اولور لکن
عدم ظهوری خارق عادتدر دعوای ظهوری کذب اولور بیوردیلر
واقعا حرکات اجرام علویه ظهورات حوادث سفلیه نک علتی اولمیوب
دوران مقوله سی اولدیغنه نونیه صاحبی حضرتلرینک علیه الرحمه اشارت ایتمشدر
بیت للعلو بالسفل ربط لا بتعلیل ٭ اذ قد یدور مدار بل مضافان ٭
بوندن صکره معلوم اوله که بعض علما علم نجومه نوغلدن بلکه تقلیدن نهی
ایتدکلری استخراج ایلدیکی احکام بعضا مستمرا اصابت ایتمکله اعتقاده
بلکه خلل کلور کند ودخی طویمز الطبیعة سارقة منطوقنجه حرکات علویه نک
تأثیرده علیتنه اعتقاد ایتمش اوله ٭ زیرا ایمان واعتقاد اینا لمقدانه
عبارتدر ولمغله علت مستقله ممکنات اولان واجب الوجود جلت عظمته
طرفندن ذهول ایتمکله کافر اولور ٭ لکن بودیدکمز زمانه اهل نجومنه نظر له
دکلدر ٭ زیرا انلرک اکثر احکاملری تخلف ایتمکله علیتنه اعتقاد دکل ٭
بلکه عدم تأثیرنه اعتقادلری دخی اقرب اولور ایمدی بو تأثیرات ظاهره یه
نظرا شعرای روم حوادثی فلکه وکاهی دهره وشعرای عرب دهره وزمانه
مجازا نسبت ایده کلمکله ناظم علیه الرحمه نک همی دهره نسبتی بو که بناء
مسلک شعرایه اعتبارادر قوله همم همتک جمعیدر همت لغتده قصد
معناسنه در استعمالده بعض ارباب همتدن اولان کباره عالی الهمة دیرلر یعنی
امور عظامی قصد ومال وجاه ورتبهٔ عالیه ویره ور بونلر شانندندر دیمک
مراد ایدرلر ٭ همم سلطان الانبیا علیه الصلوة والسلام مشهود ومسلم
کائناتدر ٭ نته کیم حسان رضی الله عنه بیورمش ٭ بیت
٭ له همم لا منتهی لکبارها ٭ ٭ وهمته الصغری اجل من الدهر ٭
بو مقامده سؤال ایتمشلر که وجه شبه مشبه به ده اقوی اولمق شرطدر بو تقدیر
اوزره صاحب سعادت افندیمز بو بیتده مشبه به اولملی ایدی بو وجه مشبه اولمق

اقتضا ایتمز ایدی دیو ایراد ایلدکلری سؤال وجوابک تفصیلی ابیات سابقه دن
کالشمس تظهر للعینین من بعد بیتنده مذکوردر که تشبیه مقلوب تسمیه
ایتمشلردر خلاصه معنای بیت اول نبی محترم تازه وتر ونرم لطیف اولان
شکوفه کبیدر حسن منظر ورقت وطراوتده کذلک عالمی اضاءه وافاضهٔ
فیض وتربیه ونشر انوار انظار سعادتده برج شرفنده اولان بدر کبیدر
کذلک بحر کبیدر کمال منافع واحسانده کذلک دهر کبیدر اعاظم جاه ومال
ورتبهٔ جلیله یی برکمسنه حقنده قصد واعطاده دیک اولور وفی البیت
من البدیع التشبیه والتنظیر والمزاوجه ومراعاة النظیر ٭ ٭

تخمیس

محیط مدحی او در مفاخرت صدفن صغری کاسهٔ وسع کسیرنه خلقن
کوزت بو بیت ایله تشبیه قلیبی سلفن کالزهر فی ترف والبدر فی شرف
والبحر فی کرم والدهر فی همم

کانه مفاعلن وهو فر فاعلن د فی جلا مستفعلن لته فعلن
فی عسکر مستفعلن حین تل فاعلن قاه وفی مفتعلن حشم فعلن
کانه وهو فرد فی جلالته فی عسکر حین تلقاه فی حشم
کان حروف مشبهه دندر ضمیر مبنی محلا منصوب کان کلمه سنک
اسمیدر ٭ ضمیر پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامه راجعدر وهو واو حالیه در
هو ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر ٭ فرد خبریدر جمله سی کان کلمه سنک
اسمندن حالدر ٭ فرد منفرد دیمکدر ٭ یعنی یالکز معناسنه در قال بعض الشراح
وفی الصحاح الفرد الوتر والجمع افراد ویجوز ان یراد من الفرد واحد غیر
مصحوب به احد نته کیم الله وتر یحب الوتر ٭ الله فرد یحب الفرد دیمکدر ٭
فی جلالته جار مجرور کان کلمه سنده کافدن مستفاد اولان تشبیهه
متعلقدر وجه شبه مقامنده در جلالت عظمت معناسنه جلیل

اسماء اللهدندر هو جليل ديك الله جلال صفتى ايله متصفدر ديكلدر
قال الامام الغزالى رحمه الله الكبير يرجع الى الذات والجليل الى الصفات
والعظيم يشملها فى عسكر كائن كلمه سنه متعلقدر كان كلمه سنك خبريدر
حين تقديرا منصوب سالف الذكر فى عسكر كلمه سنك متعلق اولديغى
كائن لفظنه ظرفدر حين ما بعدينه مضافدر تلقاه تلقى فعل مضارع
مخاطبدر فاعلى انت ضميرى مخاطب عامه خطابدر ضمير مبنى محلا منصوب
مفعوليدر ضمير سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر تلقاه
جمله سى ظرفك مضاف اليهيدر قوله تعالى يوم ينفع الصادقين صدقهم
مثللودر تلقاه سن اكه ملاقى اولورسن يعنى اكه اولشورسن الى بولورسن
ديك مثللودر قال الحنفى و فى عسكر متعلق بمقدر وهو خبر كان اى كائنه
كائن فى عسكر وهذا المقدر هو العامل فى الظرف اعنى حينا وحين
يجوز ان يكون مبنيا لاضافته الى الجملة الفعلية فى حشم قولى فى عسكر
اوزرينه معطوفدر حشم خدم واتباعدر سر عسكرك وملوكك خدم
وحشم واتباع و متعلقات مالزمه سنه ندر ايدى معنى بو تقديرا اوزره
حضرت سلطان منصور اللواء المؤيد بتاييدات ذى العظمة والكبرياء
پيغمبر عليه الصلوة والسلام افنديمز منفرد يالكز تك وتنها اولديغى
حالده ملاقى اولديغك وقتده جلالت وعظمتيله كانه فى عسكر
كويا عسكر الجنده وخدم وحشم الجنده كبيدر ديك اولور حين تلقاه
كلمه سى ضرورة وزن ايچون ذكرده تاخير اولنمشدر قال صاحب الدره
فى بعض النسخ من جلالته فيكون كلمة من تعليلية لمضمون الجملة التى
قبلها او متعلقة بما تعلق به الخبر وبالتشبيه المستفاد من الكاف وقيل
كلمة فى بمعنى مع اى مع جلالت وهذا هو وجه الشبه قدم على المشبه به
والقصد تشبيهه منفردا بنفسه مصحوبا بالجيش فى الهيبة والعظمة والوقار

وحل البيت

وحل البيت هكذا كانه عليه السلام فى عسكر وحشم من جلالته وعظمته
حين تلقاه منفردا وما فيه من التقديم والتاخير انما هو لاجل النظم والمعنى
ان النبى عليه الصلوة والسلام لغاية جلالته وعظمته بحيث اذا ابصرته حال
انفراده عن تابع كانه فى عسكر بلا عظمته وابهته العيون والانظار
انتهى لكن حقير ناتوان معناى تشبيه ايله بو وجهله بيان مراد ايدرم كه
كانه ده اولان ضمير رسالت پناه افنديمزه راجعدر حرف تشبيه اولان
كان واسطه سيله پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامك منفردا اولمالرندن
حاصل اولان حال فى عسكر قولى منطوقنجه عسكر الجنده اولمسندن حاصل
اولان حاله تشبيهدركه فى جلالته وجه شبهدر زيرا فى جلالته كلمه سنده
اولان فى لفظى كانه كلمه سنده اولان كافدن مستفاد اولان تشبيهه متعلقدر
معلوم اوله كه بو مقامده اولان تشبيه همان برمشابهت لغويه دركه
برحال آخر تشبيهدر يوخسه علم بيانده مذكور اولان تشبيه مركبيدر ديمك
مشكلدر زيرا تشبيه مركبده طرفين تشبيه يعنى مشبه ومشبه به امور متعدده دن
منتزعه حال وهيئت اولمق شرطدر بو مقامده طرفينده امور متعدده
متعذردر همان پيغمبر عليه الصلوة والسلامك منفردا بنفسه بولنديغى
حالى خدم واتباع ومهابت وجلالت وعظمتله عسكر الجنده بولنديغى حاله
تشبيهدر خلاصه معناى بيت سلطان ملائك خدم صلى الله عليه وسلم
افنديمزك منفرد وتنها ملاقى اولديغك وقتده اولان حالى وعظمت
ومهابتى عسكر وخدم وحشم الجنده اولمق حالى كبيدر من طرف الله
كندوده برمهابت وعظمت واردركه يالكزجه فرد وتنها ايكن بيله ينه
مهابتى قلوبه مستوليدر بررتبه ده كه عسكر الجنده خدم وحشم ومتعلقات
ايله معنون اولانلر ذاتك حالى كبى ديمك اوله شارح حنفى رحمه الله اختيار
ايلديكى معنى سالف البيان تحريرا مزى مؤيدر كما قال المعنى بعد ان بين المصنف

جمال صورته وكمال معناه شرع فى هذا البيت ان يبين كمال مهابته ووفور
عظمته فشبه حالة ملاقاته وهو فرد غير محفوف بالانصار والاعوان
بحالة كونه قد احدقت به لبوس المعارك مشيرا الى ان اوصافه الكمالية
ونعوته الجلالية فى احداث المهابة فى قلوب الخصوم قائمة مقام
عسكر قد ملا اى وجه الارض وفى البيت من البديع التشبيه والمقابلة
بين الفرد والعسكر ومراعاة النظير بين العسكر والحشم وحسن التعليل

تخميس

ايدوب احاطه جيوش سروش اوپادشهى   الوردى غلغله اسمانيان رهى
ويروردى هيبت عينى كوزلره ولهى   كانه وهو فرد من جلالته
فى عسكر حين تلقاه وفى حشم

كانما ال مفاعلن لؤلؤ ال فاعلن مكنون فى مستفعلن صدف فعلن
من معدنى مستفعلن منطق فاعلن منه ومب مستفعلن تسم فعلن

كانما اللؤلؤ المكنون فى صدف   من معدنى منطق منه ومبتسم

كانما كان حروف مشبههدندر ما كافه كلمكله عملدن ساقط اولمشدر كانما
انجق تشبيهى مقيد اولور اللؤلؤ لفظا مرفوع محذوف مبتدا اولان
كلامه لفظنك خبريدر كانما كلامه عليه السلام اللؤلؤ تقديرنده دركانما
زيد الاسد كبيدر تشبيهدر استعاره دكلدر زيرا اداة تشبيه ذكر اولنمشدر
لؤلؤ مشهور اولان انجودر جمعى لألى دخى كلور بومقامده لؤلؤ كلمه سى
مشبه بهدر مقدر اولان كلامه لفظى مشبههدر قوله تعالى صم بكم كبيدركه
صم مشبه بهدر مقدر اولان هم كلمه سى مشبهدر ايدى پيغمبر عليه الصلوة
والسلام افندمزك كلام لفظيلرينى انجويه تشبيهدر كمال لطافت
وعالمك رغبت واعتبارنده يعنى وجه شبه بودر مكنون مستور
معناسنه در من كننت الشئ اى سترته ديرلر لؤلؤ كلمه سنك صفتيدر

موصوف

موصوف اولان لؤلؤ جمعدر مكنون مفرددر صفت موصوفه مطابق
اولمق شرطدر ديو سؤال كلمز زيرا الاسم الجنس المجرد عن التاء يجوز فيه
التذكير والتانيث والجمع يقال النخل باسق وباسقة وباسقات فى صدف
مكنون كلمه سنه متعلقدر صدف معروفدر درونده انجو حيقديغى مشهوردر
من معدنى تثنيه در اصلى معدنين در اضافت ايله نون ساقط اولمشدر
تثنيه نك حالة جرى يا ايله در وآن قوليده المعدن ميمك فتحى ودالك
كسريله شول يردركه اندن التون وكموش وسائرلرينه لر اخراج اولنور
ومزبوره معدن ديدكلرى يا زو قيش مقيم اولدقلرى ايچوندر نته كيم
عدن توطن معناسنه در جنات عدن ديدكلرى اى جنات اقامة
ديمكدر ديمش بعض شراح المعدن فى العرف منبع النفيس ديديكى بومحله
مناسبدر منطق معدن كلمه سنك مضاف اليهيدر ظرفك مظروفه
اضافتى قبيلندندر المبتسم بالفتح مصدر ميمى در ابتسامدندر
ابتسام اول ضحكدر بو بيتك معناسنده ايكى احتمال واردر احتمال اول
لؤلؤ كلمه سى محذوف مبتدا اولان كلامه لفظنك خبرى اولور نته كيم
تفصيل اولندى احتمال ثانيده اللؤلؤ كلمه سى مبتدا اولور مصرع ثانيده
من معدنى من ابتدائيه در جار مجرور مقدر كائن يا خود ظاهر اوصادر
مفعوله سنه متعلق اولوب مبتدانك خبرى اولور فى صدف جار مع
المجرور كائن محذوفنه متعلق لؤلؤ كلمه سنك صفتيدر وقيديدر يعنى
صدفده مستور ومصون انجودر مراد ديك اولور منطق كلام ديكدر
معدنك مضاف اليهيدر نته كيم درة المضيئة المنطق مصدر ميمى بمعنى
النطق الذى هو الكلام ديمشدر منه جار مجرور محذوفنه متعلق اولور
منطقك صفتيدر ضمير فخر كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر
مبتسم مصدر ميميدر ابتسام معناسنه در شارح مصنفك ومنطق ومبتسم

مصدر ان بمعنى النطق والابتسام دیمشدر یاخود اسم مکانلردر محل ابتسام
دیکدر • والمبتسم واو عاطفه ایله منطق اوزرینه معطوفدر ذکر اولنان
منه دلالتی ایله واکه استنادایله مبتسم قولنده دخی منه کلمه سی مقدردر
مبتسم منه دیکدر • اشبو منطق ومبتسم کلمه لری مصدر اولوب وابتسام
وتبسم معناسنه دردیدکلری اوزره بوبیتده شراحک ذاهب اولدیغی
تشبیهک تفصیلی بووجهله اولمق اختیار اولندی یعنی ناظم علیه الرحمه
کاسبق منطق کلمه سی اسم مکان اولمق اعتباریله لسان مبارکه رسول اللهی
وشفتین سعادتلرینی اشیاء نفیسه مقبوله ذی قیمت وجمله عندنده
معتبر وعالمک مرغوب ومستحسنی اشیااندن ظهور وصدوره معدنه
تشبیه ایلدی پس معنی دیک اولدیکه کان صدفده مصون اولمغله مثل
وپاک وصاف وممتاز ومستور اولان لؤلؤ صاحب سعادت علیه الصلوة
والسلامک محل نطق ومحل ابتسام اولان لسان مبارکلرندن وشفتین
شریفلرندن صادر وظاهر اولدیلر یعنی کویا لؤلؤ اول ایکی معدندن صادر
اولان کلام شریفلری ودندان کونین بهالریدر خلاصه الجو بونلره
مشابهدر دیک اولور لکن بو مقامده ناظم آخر برمعنای لطیف دخی
مراد ایدر دیک ممکندر که بوفقیر ضعیفانه تقریره مبادرت ایدر یعنی
ناظم علیه الرحمه من معدنی منطق دیوب صیغه تثنیه ایله ایکی معدن مراد
ایدر کذلک منطق کلمه سی کلام معناسنه اولدیغی درة المضیه المنطق
هو الکلام دیو تصریحی سبقت ایلدی ایدی ایکی معدندن بری معدن کلام
ظاهری اولان فم پرنور یاخود لسان شریفلریدر ایکنجیسی معدن کلام
نفسی اولان قلب منورلریدر که ان الکلام لفی الفؤاد دیمشلردر پس
کانما اللؤلؤ المکنون من معدنی منطق دیک کانه الجو اول ایکی معدندر
دیک اولور یعنی اول ایکی معدندن صادر اولان لؤلؤیه مشابهدر دیک

اولدقده اول ایکی معدن نطقه مراد بری فم شریفلری وبری قلب منورلریدر
اشبو ایکی معدندن صادر اولان کلام لفظی وکلام نفسی اولدیغنه بناء
ابجولی کلام لفظی یه وکلام نفسی یه تشبیه اولور زیرا معدن منطقدن
یعنی معدن کلامدن صادر اولان انلردر که کلام لفظی وکلام نفسی
اول ایکی معدندن صادر اولور اول معدنک بری فم شریف مبارکه لریدر
ایکنجیسی قلب منوره پیغمبریدر خلاصه الجو اول ایکی معدندر دیک
عبارتی کلام نفسی وکلام لفظی یه تشبیه مقلوب ایله الجو یه تشبیهی
مفید اولور معلوم اوله که ناظم تشبیه مقلوب ایله بیتی ادا اتمکدن مرادی
وجه شبه مشبهٔ اولان کلام نفسی وکلام لفظیده زیاده اولدیغی افاده
ایچوندر بونلردن ماعدا بیت مشروحک برمعنای لطیفه دخی دلالتی
واردر که بیتده اولان مبتسم کلمه سی اسم مکان اولمغله مبتسمدن
یعنی محل تبسمدن ظاهر ومشاهده اولنان دندان شریف محترملری
اولمغله الجولی اول دندان مکرمه دخی تشبیه اولور حین تبسمده محبوبلر
اکثریا دندان نما اولدیغی مشهوردر بو مقامده تفصیلی بو وجهله درکه
ایکی معدندن مراد بالاده ذکر اولندیغی اوزره معدن اول فم شریف
اولهکه معدن کلام لفظیدر معدن ثانی قلب منورلریدر که معدن
کلام نفسیدر ناظمک منطق کلمه سی کلام معناسنه اولدیغی شراحک
تصریحلری بالاده ذکر اولمشیدی ایدی منطق ایله مراد مطلقا کلام اولمغله
منطق کلام کلام لفظی وکلام نفسی یه شامل اولدیغنه بناء الجولی صاحب
سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزک کلام لفظی باعث احتوا لرینه
کذلک کلام نفسی منورلرینه تشبیه اولور ثنه کیم بالاده بیان اولندی
لکن بوندن ماعدا مبتسم قولی معدنی کلمه سی اوزرینه معطوف اولمغله
من مبتسم دیک اولور پس مبتسم اسم مکان اولدیغی کذا اتمشیدی

بو صورتده محلّ ابتسام که شفتین مبارکلریدر بوندن ظهور ایدن دندان
محترم نبوی علیه الصلوة والسلام انجولی تشبیه اولور ایدی بو صورتده
اینجولی اوچ شیئه تشبیه اولور که کلام لفظی و کلام نفسی و دندان
کونین بهای مبارکلریدر کلام نفسینک بیانی لونا سببت قدرده ایانه
بتینده مفصّلدر کلام نفسی محسوسات خارجیه دن اولماقده
باس یوقدر طرفین تشبیه کاه محسوساتدن و کاه معقولاتده اولمق
جائز اولدیغی مطولاتده مصرّحدر بو مقامی کمال ایضاح ایچون شراحک
کلامی بعینه نقل و تحریر اولندی شارح شیخ زاده رحمه الله دیمشدر که
قوله ومعدنی خبر اللؤلؤ ای کائن وصادر منهما والمنطق والمبتسم
مصدران واراد بالنطق ما یجری علی القلب ومعدن الابتسام
هو الفم والبادی منه الثغر ومعدن النطق القلب والبادی منه الکلام
الدالّ علیه فان اللسان ترجمان القلب انتهی لغتده ثغر اون دیشلرینه
دیرلر شارح حنفی دیمش که شبّه لؤلؤ المکنون فی الصدف الذی
لم یتطرق الیه لمسه کفّ ولا بنان بکلامه الفصیح ومبتسمه الذی وثغره
البهی بعض شراح دیمشدر که المنطق محل النطق وهو القلب والمبتسم
محل ابتسام وهو ما تقدم من الاسنان وقیل الشفتان وقد شبّه
الناظم اسنان الشریفة النبیّ وکلامه المعظمة صلی الله علیه وسلم
باللؤلؤ المحفوظ فی الصدف بالتشبیه المقلوب وفی البیت تشبیهان
حسّی ومعنوی فالحسی تشبیه الفاظه الشریفة واسنان اللطیفة
باللؤلؤ المصون والمعنوی تشبیه الفم والقلب بالمعدن لان القلب
محلّ ورود فیض الهی والفم محل اظهار الاسرار الحکم القرآنی وحاصل
المعنی کان اللؤلؤ المکنون فی صدف ظاهرا من معدنی نطقه وابتسامه
علیه السلام لغایة بشاشته وزیادة نور وجهه اذا نطق ظهر اللؤلؤ

من حسن ابتسامه ولطافة کلامه وقد جاء انه صلی الله علیه وسلم اذا ضحک
یتلألأ من حسن ابتسامه ولطافة کلامه وقد جاء انه صلی الله علیه وسلم
اذا ضحک یتلألأ فی الجدار معلوم اوله که تشبیه سالف الذکرک تفصیل
وتصویری شرح وبیان اولندی شراح تشبیه مقلوبدر دیدکلری بیانه
محتاج اولمغله بو کونه تفصیل اولنور که عرفده اشیاء نفیسه لؤلؤیه
تشبیه اولنور یوخسه لؤلؤ غیره تشبیه اولنمق عرف اولمامشدر
لکن مشبّه به وجه شبهده اقوی اولمق قاعدهٔ بیانیه دن اولمغله
لؤلؤیی ناظم بو بیتده مشبّه ایدوب کلام سعادتی و دندان محترمی
مشبّه به ایتمکله وجه شبهک انلرده ازید واقوی اولدیغنی بیان اولنور
زیرا صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامک کلام شریفلری و کرک
دندان منوّرلری انجودن وجوهله معتبر و مقبول واعلا المعالی اولدیغی
مسلّم عالمدر واقعده وجه شبه کندوده اقوی اولمق شرط اولان
مشبّه به اولمغه سزا اودر یوخسه انجو دکلدر دیمکه اشارتدر محصول
معنای عبارت بیت کانّه صدف ایچنده پاک مصون و مستور اولان
انجو کمال لطافت و قیمت و اعتبارده علیه الصلوة والسلام افندیمزک
معدن نطق و ابتساملرندن خارج کبیدر یعنی اول خارجه بکزردر اکلره
مشابهدر دیمکدر ایدی محل نطق اولان لسان مبارکلرندن و قلب منورلرندن
کذلک محل ابتسام اولان شفتین سعادتندن ظهور و صدور ایدن کلام لفظی
و کلام نفسی یه کذلک دندان مبارکلرینه لؤلؤیی تشبیه اولور و تشبیه
مقلوبدر وفی البیت من البدیع حسن التشبیه مع مراعاة النظیر والاستعارة

تخمیس

بلاغت فصحا بولدی عجز له اسفن   اولورمی قدری مکر کل ناننده هیچ علفن
کلامی الذی همه بحر حکمتی تحفن   کانّما اللؤلؤ المکنون فی صدف

من معدلی منطق منه ومبتسم

لا طیب یع مستفعلن دل تر فعلن با ضم اع مستفعلن ظمه فعلن
طوبی لمن مستفعلن تنشق فعلن منه و مل مستفعلن تثم فعلن

لا طیب یعدل ترا ضم اعظمه   طوبی لمنتشق منه وملتثم

لا لنفی جنس ایچون اولان لادر طیب فتح اوزره مبنی محلا منصوب لانک
اسمیدر یعدل جمله سی خبریدر بونک قاعدهٔ اعرابی بو وجهله درکه نفی
جنس اولان لانک اسمی هو المسند الیه بعد دخول لا علیه ایله تعریف
اولنمشدر ایدی اگر بو مسند الیه معرفه اولورسه یاخود معرفه اولمش
لکن لا ایله کندو بینی منفصل اولورسه بو ایکی صورتک هر برنده اول مسند
الیهک رفعی و لانک تکراری واجب اولور نحو لا زید فی الدار ولا عمرو ونحو
لا فی الدار رجل ولا امرأة واما اگر بویله اولمازسه یعنی بو ایکی صورتدن
هر بری معا منتفی اولورسه پس اگر نکره اولورسه ولا ایله کندو بینی
منفصل اولمیوب متصل اولورسه و دخی مضاف یاخود شبه مضاف
اولمازسه علی ما ینصب به المفرد فتح اوزره مبنی اولور نحو لا رجل فی الدار
و نحو لا طیب یعدل اما اگر بو صورتده مضاف یاخود شبه مضاف
اولورسه اسم مرقوم مبنی اولمیوب منصوب و معرب اولور نحو لا غلام
رجل فی الدار ولا عشرین درهما لک گبی عشرین حالت نصبی ایله منصوبدر
اگرچه نکره در لکن شبه مضاف اولمغله پس معرب منصوبدر منادی
بحثنده ملا جامی شبه مضاف هو کل اسم لا یتم معناه الا بانضمام امر
الیه تعریفی ایله تعریف ایدر وفی المتوسط الفرق بین لا التی لنفی الجنس
ولا التی بمعنی لیس ان الاول لنفی الجنس والثانی لنفی واحد من الجنس
مثلا اذا قیل لا رجل فی الدار کان معناه انه لیس فی الدار هذا الجنس
فاذاً لا یکون فیها واحد واثنان وغیرهما واذا قیل لا رجل فی الدار کان

معناه نفی واحد من جنس الرجل ویجوز ان یکون واحد آخر او اثنین
او ثلثة او اکثر قوله طیب شیخ زاده ما یتطیب به دیمش حتی الطیب لا یرد
دیدکلرندن مراد رایحهٔ طیبه یی حاوی اولان شیء هدیه ویرلسه رد اولنماز
عطر شاهی و عنبر و سائر عطرلر اولان گبی دیمکدر یعدل فعل مضارعدر
من عدله اذا ساواه یقال یعدل ای یساوی ویماثل دیمشلر یعنی
انکله برابر اولماز واکا مماثل اولماز بگزمز دیمکدر کما قال بعض شراح
یعدل من العدل بالکسر وهو المثل یقال عبدی عدل عبدک اذا کان
عبدا یعدل عبدا یعدل تحتنده فاعل ضمیری طیبه راجعدر جمله سی
محلا مرفوع لانک اسمیدر لا مع اسمه وخبره جمله سی استینافیه در
ترب بالضم والکسر والتربة بضم التاء تراب معناسنه در جمعی اتراب
گلور که مراد ضم اعظمه جمله سی ایله موصوف و مفسر اولان ترابدر
ضم فعل ماضیدر جمع معناسنه اولان ضمه دن تحتنده فاعل ضمیری
ترابه راجعدر اعظمه ضم فعلنک مفعولیدر جمله سی ترابک صفتیدر
اعظم عظمک جمعیدر عظام دخی جمع گلور عظم کمک معناسنه در
بو محلده اعظمدن مراد معدن نور رحمت الهی اولان جسد جسد منور ذکر
جزء اراده کل قبیلندندر اعظم کلمه سی عظیمک دخی جمعی اولمغله
کبیر و عالی و معتبر اولان ذات اشیاده استعمال اولنور وزرا اعظم
دیرلر ناظم علیه الرحمه اعظمه لفظیله ظرافت ایتمشدر ضمیر سید کائنات
علیه الصلوة والسلامه راجع اولمغله ضم اعظمه ایله موصوف اولان
تراب جسد پر نور پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلامی مراد ایدوب
کندوده اول نور محوی یه جمع و مس ایدن ترابه معادل طیب یوقدر
دیمک اولور مآل و مقصود فقیر شریف بودر قال الحنفی الضم الجمع
یقال ضمنی فلان الطریق ای جمعنا ومنه سمیت احدی الحرکات الثلث

بالضم لاجتماع الشفتين دیمشلردر بو تراب مبارکه‌نک بو یله طیب
جان بخش اولدیغی جرجواری ایله اولدیغی ظاهردر ذکر فی الدرة
عن انس رضی الله عنه ما شممت عنبرا ولا مسکا ولا شیئا اطیب
من ریح رسول الله صلی الله علیه وسلم وهذا متفق علیه وکان
الاصحاب یعرفون مشی النبی علیه السلام فی الازقة من طیب الرائحة
وکما روی ان فاطمة الزهری بنت النبی رضی الله عنها اخذت تربة
من تراب قبره الشریف بعد ما دفنوه فشمته ثم انشدت

شعر ماذا علی من شم تربة احمد — ان لا یشم مدی الدهر غوالیا
صبت علی مصائب لو انها — صبت علی الایام صرن لیالیا

روی جاء اعرابی الی قبر النبی صلی الله علیه وسلم فزاره ثم بکی وانشد

شعر یا خیر من دفنت بالقاع اعظمه — فطاب من طیبهن القاع والاکم
نفسی الفدا لقبر انت ساکنه — فیه العفاف وفیه الجود والکرم

ثم قال الشارح ان لحوم الانبیاء علیهم الصلوة والسلام حرام علی التراب
وانه علیه السلام حی فی قبره بجسده کما رای النبی علیه السلام لیلة المعراج
ان موسی علیه السلام یصلی فی قبره انتهی مشایخ صوفیه‌دن وعلمادن
بر عزیز الذات که کذب وافترا انلره نسبت مسلوب الاحتمال اولدیغندن
غیری کذبه موجب یوق واحتیاج یوق نقل ویمین ایدر پیرم حضرت
شیخ ایله حج شریفه احرام بند عزیمت اولمش ایدم مدینهٔ منوره‌یه وصول
وحرم شریفه دخولمزده مواجههٔ سعادتده پای اداب ومحبت اوزره
قیام وتوجهمزده حضرت شیخک صلوة وسلامنی رسالت پناه
افندیمز طرفندن رد سلام والتفاتی استماع ایلدم ودرویشانمزدن
معیتمزده بر ذات دخی استماع ایلدیکنی هم نقل وهم یمین ایتمکله
فقیری تصدیق ایلدی دیو تحقیق ایلدی تراب رضنک بعضی سندن

بعضی

بعضی سنک افضلیتندن اختلاف ایتمشلر لکن اختلاف تراب قبر
نبی علیه السلامدن ما عداده‌در یوخسه تراب قبر سید المرسلین علیه
الصلوة والسلام جمله‌سندن حتی تراب بیت خدادن دخی افضلدر
بونده اختلاف یوقدر دیمشلر طوبی فعلی وزننده‌در خیر سعادت
معناسنه‌در اصلی طیبی‌در یانک ماقبلی مضموم اولمغله واوه قلب
اولنمشدر طوبی تقدیرا مرفوع مبتدادر لمنتشق جار مجرور کائن کلمه‌سنه
متعلق اولوب خبریدر معناسی خیر وسعادت عظیمه اول تراب مبارکی
استنشاق ایدن اچوندر دیمک اولور بونک اعرابی سلام علیک
ترکیبنک اعرابی کبیدر دیمشلر قال فی الایضاح سلام علیک مثال
لجواز وقوع النکرة مبتدا اذا تخصصت بوجه نحو شر اهر ذا ناب
ای شیء عظیم بو قاعده دخی مبتدا اولان طوبی کلمه‌سی محذوف عظیم
صفتی ایله مخصصدر قاضی عضد طوبی اخبارا وانشاء استعمال
اولنور دعا موضعنده استعمال اولنمغله اطیب المعیشة لک معناسنه
اولور دیمش قال شیخ زاده فی حاشیة البیضاوی والسلام بمعنی التسلیم
ای الدعاء بالسلامة بمعنی سلام علیک سلمت علیک سلاما ای دعوت
ان یسلمکم الله من الافات ابدی بو قاعده دعا مراد اولورسه معنی
خیر وسعادت انکدن استنشاق ایدن کمسنه‌یه اولسون دیمک
اولور جمله‌سی جملهٔ استینافیهٔ دعائیه اولور منتشق انتشاقدندر
یقال انتشقت الریح ای شممتها منتشق اسم فاعلدر منه جار
مجرور منتشق کلمه‌سنه متعلقدر ضمیر ترابه راجعدر معنی اول
ترابدن شم ایدن کمسنه‌یه طوبی له دیمک اولور وملتثم اسم فاعلدر
تقبیل معناسنه اولان التثامدندر مجرورا سالف الذکر منتشق
اوزرینه معطوفدر بو محلده منه کلمه‌سی محذوفدر مقدمنده

منه ذکر اولندی یعنی بو محذوفه قرینه در ملتثم منه تقدیرنده در
قال بعض شراح معنی البیت ان تراب قبر النبی علیه الصلوة والسلام
مما لا یعادل له طیب فیا طوبی لمن استنشقه ویا طوبی لمن قبّله دیمشدر
وفی البیت مراعاة النظیر بین الطیب والانتشاق والالتثام وجناس
الاشتقاق بین طیب وطوبی والاستعارة بین ضم اوعظمه تمّ

تخمیس

ملکلر ایتدہ زواری ایله طورمه غلو　　شمیم گلشن جنابی المغه همه سو
که بوس زائرایچون ندا اوسدّه دکلو　　لا طیب یعدل ترابا ضم اعظمه
طوبی لمنتشق منه وملتثم

ابان مو مفاعلن لده فعلن عن طیب عن مستفعلن صره فعلن
یا طیب مب مستفعلن تداء فعلن منه ومخ مستفعلن تتم فعلن
ابان مولده عن طیب عنصره　　یا طیب مبتداء منه ومختتم

ابان فعل ماضیدر اصلی ابون در اجاب کبی واوک حرکه سنی ماقبلنده
ساکندن اولان بایه ویردک واو ساکن ماقبلی مفتوح واوی الفه قلب
ایتدک ابان اولدی تحتنده فاعل ضمیری مستتر خدای متعالدر جعدر
ابان فعلی گاه بنفسه تعدیه ایدر قال الشیخ یقال ابانه ای اظهره وگاه
کشف معناسنی تضمین اولنوب عن ایله تعدیه ایدر کما یقال ابان عنه
ای کشف عنه دیکدر مولده مصدر میمیدر ابان فعلنک مفعولیدر جمله
ابتدائیه در مولد ضمیره مضافدر ضمیر پیغمبر اخر الزمان علیه الصلوة
والسلامه راجعدر بو صورتده دیک اولور که رسالت پناه علیه الصلوة
والسلام افندیمزی جناب کبریا اصل طیبدن اظهار ایلدی یعنی ولادت
همایونی که اب ایله جددن طیبدن ظهور ایلدی اب ایله جدّه قرابتنده
دخی اصل دیرلر اشبو عنصر پاک واصل طیبدن ولادت سعادتی

اظهار ایلدی دیمک ابا وامهات سلطان رسالت علیه الصلوة
والسلامک طهارتنه ونکاح صحیح ایله نسل وحسب طاهردن صاحب
سعادتک ولادت ظهورینه اشارت اولور درة صاحبی ابان فعل ماض
من الابانة بمعنی الاظهار وفاعله راجع الی الله تعالی او فاعله الیوم الاتی
فی البیت الاتی ومولده بالنصب مفعوله مضاف الی ضمیر النبی علیه الصلوة
والسلام ای اظهر مولده یوم عظیم وقعت فیه الوقایع العجیبة الآتیة
فی الابیات الاتیه فیکون علی هذا مجاز فی الاسناد دیعنی بعض شراح ابان
فعلنک فاعلی بیت آتیده مذکور اولان یوم کلمه سیدر دیمش یعنی ملوک
کفرهٔ اطراف وکیاسره نک اضمحلال دولت وانطفاء چراغ اقبالکرینی
تفرس وفهم ایلدکلری یوم معهود که اوکونده بیک سنه دن برو منطفی
اولمیان آتش پرستان فرسک نیرانلرک دفعهٔ سونوب کلیاً منطفی
اولمش قصر کسری منهدم واصنام ساقطه وسائر بروجه آتی ناظمک
ذکر ایلدیکی خوارق عاداتک وعلاماتک ظهوری کورنیدر ایشته
اوکون یعنی اول یوم ولادت سعادتی ابانه واظهار ایلدی دیمک اولور
واقعده مشرکین وقیاصره بر امر عظیمک حدوث وظهور ایده جکنی
اول کونده تفرس وجزم ایتمشلر ایدی کویا اوکون نطق حال اولوب
ولادة پیغمبر ذیشانی اظهار ایلدی دیمک اولنده در بو صورتده مولده
ابان فعلنک مفعولی اولور عن طیب جار مجرور ابانه فعلنه متعلقدر
طیب بر قاج معنایه کلور بو مقامده خوب وطاهر معناسنه در السنهٔ
ناسده برشیٔ مدح واستحسانده عنبر دیرلر مشهوردر قال الحنفی الطیب
ما یتطیب به وجاء بمعنی المصدر یقال طاب یطیب طیبا ویقال هذا
شیٔ طیب ای طاهر نظیف قال الله تعالی فتیمموا صعیدا طیبا ای
طاهرا وقد یقال بمعنی مستلذ الطعم والرائحة قال الشاعر من طیب

نكهتها ورده ورىقتها قند، ويطلق الخبيث مقابلا للمعنيين
قال الله تعالى والبلد الطيب يخرج نباته باذن ربه والذي خبث لايخرج
الا نكدا وقد يطلق على الحل والصلاح والجود قال الله تعالى فانكحوا
ما طاب لكم من النساء، اي ما حل لكم وقال الله تعالى يا ايها الذين امنوا
انفقوا من طيبات ما كسبتم اي من جياد مكسوبكم او من حلالها في ضده
ولا تيمموا الخبيث انتهى بعض شراح طيب خوب وكوزل معناسنه در
دىمش خبيث ضدى اولديغى اعتباريله معناى مناسب اولور
عنصر اصل وحسب معناسنه دراكه بناء اصل مركبات اولان تراب
ونار وماء وباده عناصر اربعه ديرلر في القاموس العنصر بالضم
والفتح الاصل والحسب طيبك عنصره اضافتي صفتك موصوفه
اضافتي قبيلندندر عنصره ضميري صاحب رسالت عليه الصلوة
والسلامه راجع اولوب طيب الاصل كلمه سى ابا وامهاتلرينك
طيب اولوب طاهر وحسيب اولدقلرينه دلالت ايتمكله بو بيت
دلالرا سيد الانبيا عليه الصلوة والسلام من ازكاها افنديمزك والدين
سعادتمندلرينك ايمان ايله اتصافلرينه اشارت اولور زيرا مشرك
جنبيدر طيب وطهارت ايله متصف اولهماز قال صاحب الدرة
وقد ذهب كثير من العلماء المتاخرين من الحنفية والشافعية الى ايمانهما
وقد صح اجماعه من الحفاظ كالقرطبي وابن ناصر الدين الشامي وغيرهما
حديث ان ابويه عليه السلام احياهما الله له فامنا به اكراما له
وخصوصية وليس احياءهما يمتنع شرعا ولا عقلا ومن الجائز
ان يكون الايمان متاخرا عن الحديث الدال على الكفر بوندن ماعدا
كذلك صاحب سعادت عليه الصلوة والسلامك نكاح صحيح ايله اصلاب
طاهره وارحام طيبه دن طلوع ايله مصفى ومهذب اولدقلريني دخي
بياندر

بياندر كما قال صلى الله عليه وسلم انا انفسكم نسبا واطهرا وحسبا لم يزل الله
ينقلني من الاصلاب الطيبة الى الارحام الطاهرة مصفى مهذبا لا تتشعب
شعبتان الاكنت في خيرها فانا خيركم نفسا وخيركم ابا كذا ذكره السيوطي
قوله يا طيب مبتدا يا حرف ندا در طيب منادادر بو محلده فتح اوزره
مبنيدر قاعده منادى مفرد ومعرفه اولسه ضم اوزره مبني اولوب محلا
منصوب مقدر ادعوا كلمه سنك مفعولي اولور مفرد ايله مراد مضاف
وشبه مضاف اولميان در شبه مضاف كل اسم لا يتم معناه الا بانضمام
امر آخر اليه ايله تعريف ايدرلر مفرد معرفه يا زيد كبي واكر منادى يه
لام استغاثه مفتوحه داخل اولورسه مجرور اولور يا لزيد كبي واكر
منادايه الف استغاثه كلسه منادى فتح اوزره مبني اولور وآخرنه
هاء الحاق اولنور يا زيداه كبي بو مذكورلرك ماعداسنده منادى
منصوب اولور يعني منادى نكره اولسه يا رجلا كبي ياخود منادى
مضاف اولسه يا عبد الله كبي ياخود شبه مضاف اولسه يا طالعا
جبلا كبي ايدى يا طيب هم نكره وهم مضاف در نصبنك ايكي شرطي
بولنمغله بالاولويه يا طيب كلمه سى منادى منصوبدر بو محلده ندا
مجرد تعجب ايچوندر كما قال صاحب الدرة الندا ههنا للتعجب اذ لا ينادى
الا العقلاء او المنزل منزلته والعرب اذا استعظم امرا ناداه على سبيل
التعجب وقيل المنادى محذوف اي يا اولي الالباب انظروا طيب
ابتدائه وانتهائه دىمش قال الشيخ رحمه الله والمقصود بالندا محذوف
اي يا ايها العقلاء انظروا الى طيب ابتدائه وطيب انتهائه اي الطيبة
فيهما وقد يذكر طرفا الشيء ويراد مجموعه كما في قوله تعالى وسبحوه بكرة
واصيلا اي دائما يعني ناظمك طيب ابتدا وطيب انتها دن مرادي
صاحب سعادت عليه الصلوة والسلام افنديمز بدايتندن نهايتنه كلنجه

دائما هر حالنده مستمرا طيبدر ديمكدر كه تعجب اشبو طيب مستمر
وملازمدن حاصل اولور ايها العقلا نظر ايدك بو طيب وكمال حسنه
بو نه استمراردر كه مبدادن ختامه دك دائما بو طيب ملازم دائمی بر آن
كندولردن زائل اولميه تمام جای تعجبدر حالنده اوله كما قال الشيخ
المراد من هذا النداء التعجب من الطيب المستمر انتهى بعض شراح المنادى
فی امثال هذه المقام اما لمجرد التعجب او يقدر بعده منادى بحسب
ما يناسب المقام ديمشدر ابن ملك قوله لاطيب معنى النداء فيه يا طيب
تعالى فهذا اوانك يتعجب منه المتعجبون ديمشدر قوله مبدا او مختتم
اسم زمان اولورسه ابتدا زمان سعادتلری يعنی فاتحه لری كه زمان ولادتلری
وخاتمه لری كه حقيقة واصل الى الله اولدقلری زمان ختم وانتقاللری
طيبدر حسندر ديمك اولور منه جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه
متعلق اولوب مبتدا لفظينك صفتيدر ومختتم ذكر اولنان مبتدا
اوزرينه معطوفدر بو محلده منه كلمه سی محذوفدر مقدما مذكور اولان
منه لفظی محذوفه قرينه در مختتم منه ديمكدر شراح المبتداء والمختتم
اما مصدر ميمی او اسم زمان او اسم مكان ومبتداء الشیء ومختتمه
اوله واخره ديديكی اوزره معنا ابتدا واختتاملری يا خود زمان ابتدالری
وزمان ختاملری يا خود ابتداء مكانلری يعنی مكه مكرمه ومكان ختاملری
يعنی مدينه منوره جمله طيبدر حالنده اولور محصول عبارت بيت
الله سبحانه وتعالى پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامك ولادت وظهورنی
اصل طيب وطاهر وحسن وحسبدن ابانه واظهار ايلدی يا اهل نظر
نظر ايدك انلر بزدن اولان طيب ابتدا واختتام مستمره نه كونه طيب
ونه كونه حسندر باقك بركره بو يله طيب مستمر تمام جای تعجبدر ديمك
اوله وفی البيت من البديع التكرير فی طيب وطيب والمقابلة فی مبتدا ومختتم

تخميس

تخميس

بهار دوحه امكاندر او سرو سهی | كه بوی مقدمی كلدی جهانه عطرشهی
وجودی قلدی معطر بو كهنه بارگهی | ابان مولده عن طيب عنصره
يا خير مبتداء منه ومختتم

يوم تفر مستفعلن رس فيـ فعلن ه الفرس ان مستفعلن نهم فعلن
قد انذروا مستفعلن بحلوا فعلن ل البوس والن مستفعلن نقم فعلن

يوم تفرس فيه الفرس انهم | قد انذروا بحلول البوس والنقم

ناظم عليه الرحمه مولد شريف نبويی ذكر ايدوب بعده ولادة شريفه دنصكره
منشور وحی ورسالت ايله اعظام وتكريملری وقتنه كلنجه مقدمات وحی
ونبوت اولان خوارق عادات كه ارهاصات ديرلر بياننه بعده معجزات
وبينانك تعداد وتفصيلنه شروع ايدر بعض علما بو نظم ايله معجزات وكرامات
ومعونه وغيرها لی فنی اعلا تعداد وتعريف ايتمشدر شعر

اذا رايت امرا خارق عادة | فمعجزة ان من نبی لنا صدر
وان بان منه قبل وصف نبوة | فالارهاص سمه تتبع القوم فی الاثر
وان كان من بعض العوام صدوره | فكنوه حقا بالمعونة واشتهر
وان جاء يوما من ولی فانه | الكرامة فی التحقق عند ذوی النظر
ومن فاسق ان او فق مراده | يسمى بالاستدراج فيما قد استقر
والا فيدعى بالاهانة عندهم | فقد تمت الاقسام عند الذی اختبر

يوم ظرف زمان محدود بحسب العوامل منصوب اولمغله لفظا مرفوع مبتدا
محذوفك خبريدر هو يوم تفرس تقديرنده در هو ضميری بيت اولده كی
مولده كلمه سنه راجعدر مبتدا مع خبره جمله سی استينافيه در تقديری
كانه قيل ای زمان ولادته فاجاب هو يوم فيه الخ يا خود يوم بيت
سابقده اولان ابان فعلنك فاعليدر بيت متقدمك شرحنده تفصيلی

مرور ایلدی یا خود یومدن بدلدر و یوم طلوع شمسدن عبارتدر

اولان زماندر لکن بو محلده مطلقا وقت معناسنه در تفرّس تفعّل

بابندن فراستدن مشتقدر معناسی فراستله بلدی دیمکدر قاموسده

الفراسة بکسر الفاء هی الانتقال من الظواهر الاشیاء الی بواطنها دیمشلر

الفرس بضم الفاء وسکون الراء اهالی بلاد فارسدر قوم و رهط مثلّلی

اسم جمعدر اشخاص محصوره یه اطلاق اولنور اهالی فرس کبی قوم موسی

و غیرها کبی اهالی مزبوره آتش پرست دیرلر نوح علیه السلامک نسلندن

اولان فارس ابن سامک اولادندن اولملریله وجه تسمیه در الفرس

لفظا مرفوع تفرّس فعلنک فاعلیدر جمله سی یومک صفتیدر فیه

جار مجرور تفرّس فعلنک مفعول فیهیدر ضمیری یوم راجعدر انهم

انّ حروف مشبهه دندر هم ضمیری سکون اوزره مبنی محلّا منصوب

انّ لفظنک اسمیدر فرس کلمه سنه راجعدر قد انذروا افعال بابندن

انذاردن مشتقدر خوف معناسنه در بعض شراح الانذار ضدّ

الابشار وهو الاعلام بالامر المخوّف دیمش قد تحقیق ایچوندر انذروا نک

تحتنده قائمقام فاعلی ضمیر مستتر فرسه راجعدر فرس اسم جمع اولمغله

انذروا جمع صیغه سیله کلمشدر که انذروا فعل ماضی جمع مذکردر

بحلول جار مجرور انذاره متعلقدر حلول نزول و دخول معناسنه مصدردر

بوس لفظنه مضافدر مصدرک فاعلنه اضافتیدر بوس بالضم و بأس

بالهمزة حزن و الامی ایراث ایدن شدت معناسنه در و النقم بالجرّ

بوس اوزرینه معطوفدر نقم بکسر النون نقمة کلمه سنک جمعیدر نِعَم

نعمت کلمه سنک جمعی اولدیغی کبیدر نقم عقوبت معناسنه در محصول

معنای بیت اول یوم ولادت سعادت اول کوندر که ذکر ای علامتک

ظهوری ایله اهالی فرس کندولر نزول شدت الام مصائب و عقوبت

ایله

ایله منذر اولدقلرینی اول کونده فراستله اکلدیلر بلدیلر یعنی ظهور

ایدن بو علامتلر نزول مصائب و عقوبتمزی منذردر دیو اعلام

امور مخوفه ایله منذر اولدیلر یعنی خوف و خشیه ده و شدیلر زیرا

انذار تبشیرک ضدیدر تبشیر خبر مسرلی اعلامدر که امور سارّه یی

اعلام ایله مسرور اولمق مبشر اولمقدر پس منذر اولمق امور مخوفه

اعلامی ایله قورقوب خوف و خشیه ده و شدکلریدر انذروا کلمه سنک

صیغه مجهول اوزره معناسی بو وجهله مستفاددر درة المضیه ده والمعنی

یوم مولد النبی علیه الصلوة والسلام یوم عظیم تفرّس فی ذلک الیوم الفرس

و سائر الکفرة بحلول الشدائد علیهم و نزول العقوبة الیهم لما رأوا

من علامات مولده علیه السلام عبارتیله معنی ویرمش لکن عبارتک معناسندن

ما قصدرکه انذروا کلمه سنه تعرض ایتممش اولور بعض شراح قوله یوم مرفوع بدل

من مولده ان جعل اسم زمان والمعنی یوم ولادته یوم علم فیه الفرس بالفراسة

انهم منذرون بحلول البوس و النقم فانه حدث نیرانهم ولم یخمد قبل ذلک

الف سنه وهذا من معجزاته دیمشدر و فی البیت من البدیع الجناس اللاحق فی

تفرّس الفرس و مراعاة النظیر بین قد انذروا الحلول والبوس والنقم

تخمیس

طلوع شمس سعادتده خرتله همه سو — جهانی کوردی خفاش طغیان عدو

نذیر خوف کلوب ایتدی سرلرینی فزو — یوم تفرّس فیه الفرس انهمو

قد انذروا بحلول البوس و النقم

و بات ای مفاعلن وان کسر فاعلن ری وهو من مستفعلن منصدع فعلن

کشمل اصحاب مفاعلن حاب کسر فاعلن ری غیر ملتئم مستفعلن فعلن

و بات ایوان کسری وهو منصدع — کشمل اصحاب کسری غیر ملتئم

واو عاطفه در بات افعال ناقصه دندر معلوم اوله که افعال ناقصه

کثیر الاستعمال ولمغله بو مناسبتله لزومی مقداری انتخاب اولنوب بیانه
شروع مناسب کورلمشدر قال فی النحو الافعال الناقصة ما وضعت
لتقریر الفاعل علی صفة مخصوصة نحو کان زید عالما فکان جعل زیدا
علی صفة کونه عالما فی الماضی یدخل هذه الافعال علی الجملة الاسمیة
المرکبة من المبتداء والخبر فترفع هذه الافعال الجزء الاول لکونه فاعلا
وینصب الجزء الثانی لتشبیهه بالمفعول به فی توقف الفعل علیه نحو
کان زید عالما فکان یکون ناقصة کائنة لثبوت خبرها لاسمها ثبوتا
کائنا فی الزمان الماضی دائما من غیر انقطاع لاحق نحو کان زید فاضلا
او منقطعا نحو کان زید غنیا فافتقر ویکون بمعنی صار ویکون فیها
ضمیر الشان ان کان یکون ناقصة ویکون فیها ضمیر الشان اسمالها
والجملة الواقعة بعدها خبرا مفسرا للضمیر کقول الشاعر اذا مت
کان الناس صنفان شامت ومادح فکان للشان وقد یکون کان
تامة یتم بالمرفوع من غیر حاجة الی المنصوب بمعنی ثبت ووقع کقوله
تعالی کن فیکون والمقدور کائن وقد یکون زائدة وهی التی وجودها
وعدمها لا یخل بالمعنی الاصلی کقوله تعالی کیف نکلم من کان فی المهد
صبیا فکان لتحسین اللفظ ولفظه صار للانتقال اما من صفة الی صفة
نحو صار زید الی بلد کذا او من حقیقة الی حقیقة او من بکر الی عمرو ایدی
قوله وبات اصل کندو معناسنه اولورسه ننه کیم تفصیل ذکر اولندی دیمک
اولورکه بات ایوان کسری یعنی انصداع ایوان کسری جمیع لیلده واقع
اولدی دیمک اولوب اخشامدن صباحه دک ایوان کسرانک شیئا
فشیئا تدریج ایله انصداع وانهزامی متمادی اولمق اوزره منصدع
ومنهزم اولدی دیمک اولور واکر بات صار معناسنه اولورسه ایوان کسری
انهدام ایله کیجه لری یعنی همان منهدم اولدی دیمکدر شارح صاحب الدرة

بات فعل ماضی من البیتوتة وهو کون الشخص فی اللیل دیمش شارح حنفی بات
من الافعال الناقصة یجی لاقتران مضمون الجملة باللیل وقد یجی بمعنی
صار وقد یجی تاما دیمشدر بات فعلنک اسمی ایوان کلمه سیدر ایوان
فارسیدن معربدر شارح درة المضیئة الایوان صفة عظیمة یجلس
فیه الملوک ولا یکون لبعض جوانبه جدار شارح حنفی والایوان بالکسر
لبیت یکون سقفه محدبا لا یکون لاحد جانبه جدار دیمش بو تعریفه
کوره وزرا وملوکک دیوانخانه لری امثالندن اوله ایوان بات فعلنک
اسمیدر کسرایه مضاف قدر کسری لفظی معربدر اسم جنسدر مطلقا شاهان
فارسه اطلاق اولنور فارسک اول ملوک لری دارا در آخر ملوکلری
یزدجرددر مدة سلطنتلری بشیوز سنه یه منتهیدر بو بیتده مذکور
اولان کسرادن شراح اختلاف ایتمشلر مختار اولان مصرع اولده کی
کسری ولادة سعادتده ملک فارس اولان نوشروان عادلدر که حقنده
ولدت فی زمان الملک العادل حدیث شریفی وارد اولمشدر مصرع ثانیده
اولان کسرادن مراد زمان نبوتده ملک فارس اولان هرمز بن قباددر که
دعوة اسلام ایچون کندویه ارسال اولنان فرمان واجب الامتثال
نامه سلطان کونینی علیه السلام عدم قبول ایله شق ایتمکله حقنده
مزق الله ملکه دعاسی علیهی صادر اولوب سهام قهر الهی آنی بلا تأخیر
کندویه بعده ملک وسلطنت ودولتنه اصابت ایدوب دولتلری
منقرض وخاک اضمحلاله پریشان وتارمار اولمشلردر درة المضیئة
بو کونه تفصیل ایدرکه روی انه فی لیلة التی ولد فیها رسول الله
صلی الله علیه وسلم ارتج ایوان کسری وسقط منه اربع عشرة شرفة
وبقیت ثمانیة شرفات علی عدد ثمانیة من الاکاسرة الذین ملکوا الفرس
بعده الی خلافة عمر بن الخطاب رضی الله عنه قوله وهوده واو حالیه در

هو ضمیر بارز مبنی محلا مرفوع مبتدادر منصدع خبریدر جمله سی ایوانڭ
حالدر بعض شراح مبتدا مع خبره جمله سی بات فعلنڭ خبریدر وهو
قولنده اولان واو زائده در لصوق خبر ایچون دیمشدر منصدع انصداع
درکه انشقاق معناسنه در شارح حنفی ومنه انصداع الناس ای
تفرقوا والصداع اذا لحق الرأس کانه تفککت اجزائها بعضها
عن بعض ومن ذلک المرهفات الصوارم دیمشدر کشمل کاف
بمعنی مثلدر منصدع لفظنڭ صفتیدر لکن حقیقتده منصدع لفظنڭ
مفعول مطلق اولان محذوف انصداعا کلمه سنڭ صفتیدر فهو منصدع
انصداعا مثل شمل اصحاب الخ تقدیرنده در شمل کلمه سی اضداددندر
اجتماع معناسنده استعمال اولنور فرق الله شملهم ای ما اجتمع
من امرهم کبی کذلک افتراق معناسنده استعمالی جمع الله شملهم کبی
ای افتراقهم دیکدر اصحاب کلمه سنه مضافدر اصحاب وکلاء دولت
ورجال سلطنت واعوان وعسکردر وصحبک جمعیدر وصحب مصاحب
معناسنه درکه لغتده مقارن دیکدر معنای اصطلاحی مراد دراصحاب
دخی کسرایه مضاف در کسری تقدیرا مجرور مضاف الیهیدر غیر لفظی
شمل کلمه سندن حالدر ملتئم مجتمع معناسنه در غیر لفظنڭ مضاف
الیهیدر ملتئم التیامدندر غیر ملتئم کلمه سی بات فعلنڭ خبریدر
بات جمله سی مصرع اولده اولان یوم تفرس اوزرینه معطوفدر بو مقامده
فیه لفظی محذوفدر تقدیری مولده علیه السلام یوم بات فیه ایوان
کسری غیر ملتئم دیکدر یعنی یوم مولد سعادتی اولیه برکوندرکه
ایوان کسری منصدع اولدیغی حالده بات غیر ملتئم ادیک مآلنده در
بو وقعه یی شارح شیخ زاده بو وجهله نقل ایدرکه والمراد من کسری
فی المصرع الثانی هو یزدجرد وهو الاخر الاکاسرة وقد ملک الفرس

وجعل

وجعل رستم بن فرخ صاحب الجیش وقال له هذه الخزائن بین یدیک
واکفنی امر العرب دخلوا فی بلادنا فذهب رستم من خرسان فی مائتی الف
رجل الی وادی العراق ونقضت الدهاقنة عهدهم وهجموا وثبتوا
علی المسلمین من کل جانب فوجه عمر رضی الله عنه العساکر المنصورة
وجعل سعد بن ابی وقاص صاحب الجیش اقبل علی رستم للمحاربة وهو
کان منجما وکان یکره الخروج الی قتال العرب ومع هذا رأی فی المنام
کان ملکا یجمع سلاح اهل فارس ویعطیها النبی صلی الله علیه وسلم
ویعطیها النبی عمر رضی الله عنه فازداد غم وجبن الا انه ما وجد بدا
من اطاعة یزدجرد فلما اصطفی الفریقان انهزمت الفرس ونهض سعد بن
ابی وقاص خلفهم یفرق شملهم ویقتل حربهم وقتل رستم ولم یجمع بعد
ذلک شمل اصحابه وفیه من البدیع التکریر فی الکسری والتشبیه فی کشمل
ومراعاة النظیر بین المنصدع وغیر ملتئم والتلمیح والتجنیس فی ملتئم

تخمیس

کلنجه همت معمار مقدمیله بتون   یقلدی کافری بنیاد کفر وشرک مدن
بشارت اولدی عدابت عمارتنه اوکون   وبات ایوان کسری وهو منصدع
کشمل اصحاب کسری غیر ملتئم

والنار خا مستفعلن مدة ال فعلن انفاس من مستفعلن اسف فعلن
علیه والن مفاعلن نهر سا فاعلن هی العین من مستفعلن سدم فعلن
والنار خامدة الانفاس من اسف   علیه والنهر ساهی العین من سدم

واو عاطفه در النار مرفوع مبتدادر نار مؤنث سماعیدر خامدة خبریدر
جمله سی بیت اولده اولان بات اوزرینه معطوفدر جمله فعلیه اوزرینه جمله
اسمیه لی عطف جائزدر خامدة خمود دندر خمود النار انطفاء لهبها وسکون
لهبها در دیمشلر انفاسه مضافدر اسم فاعلک مفعولنه اضافتی قبیلندن

اضافة لفظیه در انفاس نفسک جمعیدر قلبده اولان حراره عزیزیه‌یی
ترویج و بخار ناریه‌دن تصفیه ایچون بقدرة الله تعالی خارجدن قلبه
دخول و بخار ناریه ایله مخلوط اولوب بعده معاً خارجه خروج ایدن مایه
الحیوة الحیوانی اولان هوادر شیخ سعدینک ۞ هر نفسی که فرو میرود
ممد حیاتست وچون بر می آید مفرح ذات ۞ دیدیکیدر ۞ انفاس
کلمه‌سنده استعاره تخییلیه واردر ۞ زیرا ناردہ انسان کبی نفس
متصوردر کلدر کذلک عین دخی بویله در ایدی نارده اولان استعاره
بالکنایه‌نک انفاسه کلمه‌سی قرینه‌سیدر که امر مخیله‌ده مستعملدر ۞ نار
کلمه‌سنده استعارهٔ مکنیه بو وجهله درکه ناظم نار مجوسی فری ویرتوی
کتمش سویونکه قریب اولدیغی جهتدن نزولی وقوة ظهوری کتمش
ضعیف ملول ومحزون انسان متأسفه نفسنده تشبیه ایدر انسانک
ملایمی اولان انفاس کلمه‌سنی ناره اثبات قرینهٔ استعاره در
کذلک نهر کلمه‌سنده دخی بو وجهله استعارهٔ بالکنایه واردر کما قال
درة المضیئة وفی البیت استعارتان بالکنایة فی النار ۞ والنهر
وتخییلیتان فی الانفاس والعین اللذین من لوازم الحیوان قوله
من اسف حرف جر جامدة کلمه‌سنه متعلقدر اسف حزن معناسنه‌در
نته کیم یعقوب علیه السلامک حالن بیاننده قوله تعالی یا اسفی علی یوسف
آیهٔ کریمه‌سنده مبیندر ۞ وفی الحدیث ان ابا بکر رجل اسیف ای سریع
الحزن بیورلمش علیه جار مجرور اسف کلمه‌سنه متعلقدر ضمیر ایوانه
یاخود کسرایه راجعدر ۞ یاخود اهل فرسه راجعدر ۞ والنهر الف لام
مضاف الیهدن عوضدر نهرهم تقدیرنده در کذلک والنار کلمه‌سنده
اولان الف لام دخی بویله نارهم تقدیرنده در ای نار المجوس او نار اهل
الفرس دیمکدر ۞ نهر مجرای مادر بعض شراح النهر بسکون الها وفتحها

مجری

مجراها اذا کان عظیما واذا کان صغیرا یسمی جدولا دیمش ساهی
سهودن اسم فاعلدر سهو غفلت معناسنه در قال الله تعالی فویل
للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الایة سجده السهو بوندندر
من سدم من تعلیلیه در ساهی کلمه‌سنه متعلقدر ۞ سدم حرکه ایله
حزن وندم معناسنه در شارح شیخ زاده ساهی العین ای غافل العین
من سدم ای من ندم یعنی ضل الطریق من التحیرة لان النادم لا یخلوا
عن حیرة دیمشدر ۞ بو مقامده نهردن مراد ذکر محل ارادهٔ حال اولمق
اوزره ما، نهردرکه مجرای قدیمندن چیقوب محل آخره جریان ایدن
مادر بو خصوصه نهر دکلدر ۞ اسناده مجاز اولان سیل مفعم وسال المیزاب
قبیلندندر ۞ زیرا نهر مجرای مادر کما سبق یاخود ناظم علیه الرحمه ساهی
العین تعبیری ایله عینیدن ما، نهر مراد ایدر ۞ زیرا عین لغتده مادر
ایدی ساهی لفظی عینه نسبت اولندقده عینی ساهی دیک ماسی
ساهی ومخطی وغافل دیک ولمغین اهل فارسک صوبی مجرای قدیمدن
چیقمغله ساهی وضال اولدیغی کذلک بیان اولور ۞ یعنی کسرانک
ایوانک انهدامنه یاخود کسرانک دولتنک قرب اضمحلالنه دیار فرسک
عینی حزن والام ایله ساهی العین اولدی یعنی سهو ایدوب مجرای
قدیمندن چیقوب ضال اولدی دیک ماننده اولور بونده لطافت
بودرکه حزن والمدن حیرة چشم اولوب ساهی وغافل اولان کمسنه
یا کلوب چیقوب صحرا وبیابانی کشت وکذار ایلدیکینه نوعا تشبیه
اولور نته کیم نهر لفظنده استعارهٔ بالکنایه واردرکه ناظم نهری حزن
وحیرتله والامله غافل بولندن چیقوب بیابانه دوشن کمسنه‌یه نفسنده
تشبیه ایدوب مشبه اولان انسانک ملایمی اولان عینی نهره اثباتی
قرینهٔ استعاره در شارح شیخ زاده وارادبالنهر الفرات فانه روی

انه في الليلة التي ولد فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم خمدت
النيران التي حفظوها من الف سنة وطغى الفرات وماء سماوات
وهي بادية بين دمشق وعراق وصلى الله على حبيبه الذي اخلق
بحسن الاخلاق دیمشدر شارح درة المضية والمعنى ان نار المجوس
التي لم تسكن من الف عام خمدت ليلة المولد صلى الله عليه وسلم
من الالم والحزن على اهلها ونهر الفرات انتقل من مجراه ووقع في البادية
حزنا عليهم شارح الحنفي والمعنى ان نار المجوس وماء نهرهم قد لحقا
من الدهشة والحيرة والاضطراب ما يلحق ذوي العقول عند
الاحساس بحلول الحوادث والمصائب فقد خمد لهبها من شدة ما لحقها
من الاسف على زوال ملك موقديها وماء الفرات قد ضل السبيل
وهو كالمجنون قد فك سلاسله دیمش محصول معناى بيت بيك سنه دن
بروا نطفا كورمين نار اهل فرس كند ويه عبادت ايدن دارايه ياخود
ايواننك انهدامنه ياخود اهل فارسه تأسفدن منطفى اولدى ونهرلرى
ياخود ماء نهرلرى حزن وندامتدن ساهى اولمشدركه سهو وغفلت
ايدوب مجراى قديمندن يعنى يولندن چيقوب بيابانه دوشمشدر
خلاصهٔ حال بودركه متأسف وحزن ومتحير ونادم وساهى اولان
شخص كبى . بونلركويا اهل فرسه تأسف واهل فرسك باشلرينه كله جك
مصائبه حزن وندامت وماتم اظهار ايله مولد فخر كائنات عليه الصلوة
والسلامه ايما واشارت ايديلرديك اولور ياخود پيغمبر اخر الزمان
صلى الله عليه وسلمك معجزاتندركه مولد سعادتلرنده اهل فارسك
صولرى انلردن يوزچوروب اسقا داورادن نادم اولمشدرديمك
اوله . زيرا سدم ندامت معناسنه اولديغى بالاده بيان اولندى
وفيه من البديع المقابلة الملحقة بالطباق بين النار والنهر

والاستعارة

والاستعارة في خامدة الانفاس وساهرة العين والمرشحة في
من اسف ومن سدم ومراعاة النظير بين خامدة الانفاس وساهرة
العين وبين الاسف والندم والتكميل في من اسف ومن سدم

تخميس

كلنجه سقينه ماء الحيات جود كفن ايشتدى عين حيا تك قدوم پرشرفن
سو يوندى خانه سى آتش پرست پرتلفن والنار خامدة الانفاس من اسف
عليه والنهر ساهى العين من سدم

وساء ساوة ان مفاعلن غاضت بحي مستفعلن رتها فعلن
ورد وا مفاعلن ردها فعلن بالغيظ حي مستفعلن ن ضم فعلن

وساء ساوة ان غاضت بحيرتها ورد واردها بالغيظ حين ضم

واو بيت سابقده كى جملهٔ اسميه يه ياخود بيت اسبقده اولان جملهٔ
فعليه يه عطف ايچوندر . ساء يسوء سوءا بالفتح وسواءة فعل ماضيدر
ساءه احزنه معناسنه دردیمشلر . سوء بالضم اسمدر مصدرنك ضديدر
نته كيم بعض شراح ساءه اي جعله محزونا ومغموما والاسم السوء
دیمش شارح مصنفك ووجه الاساءة وهو انه قد حصل لهم من هذه
العلامة العلم بعبيره رتهم مغلوبين لاهل الاسلام وبان دينهم سينسخ
بدين النبي صلى الله عليه وسلم دیمش ساوة ساء فعلنك مفعوليدر
ساوة نواحي عراقدن بربلده نك اسميدر علميه وعجمه علتيدر غير منصرفدر
ان غاضت ان مصدريه در غاضت فعل ماضي مؤنثدر شارح حنفي
وغاضت من غاض الماء اذا غار واتبلعته الارض ومنه قوله تعالى
وغيض الماء شارح مصنفك والمعنى ان انعدام ماء هذه البحيرة
وصيرورة تلك البحيرة يابسا جعل اهل ساوة محزونا ومهموما دیمشلردر
بحيرتها غاضت فعلنك فاعليدر جمله سى تأويل مصدرده ساء فعلنك

فاعلیدر بحیرة بحرک تصغیریدر بحر صغیر دیمکدر بحیرة ساوه شهرینک
یاننده واقع واهل ساوه یی ارواایدن برکولدر نته کیم ازنیق کولی
وصپانجه کولی انلر دخی بر بحیره در شارح البحیرة اسم ما مجتمع واسع
الطول والارض بقرب ساوه کبحیرة طبریة غاض لیلة المیلاد
بارادة الله تعالی وکانت حوالیها بیع وکنایس معتبرة فکان غیضها
سبباً لخراب ساوة دیمش بحیرتها ضمیری ساوه یه راجعدر ضمیر
محلا مجرور بحیرة کلمه سنک مضاف الیهدر وردّ فعل ماضی مجهولدر
ردّ وطرد معناسنه در واردها فاعل مقام فاعلیدر وارد صوایچمکه
کلن کمسنه یه دیرلر ما وردّ کلمه سی معلوم صیغه سیله اوقمق مختاردر
بوصورتده ورد فعلنک تحتنده مستتر فاعل ضمیری مصرع اولده
اولان بحیره کلمه سنه راجعدر یاخود غاضت کلمه سندن مستفاد
اولان غیضه راجعدر واردها مفعولیدر ها ضمیری بحیر یه راجع
اولور وردّ جمله سی مصرع اولده اولان غاضت اوزرینه یاخود
سما اوزرینه معطوفدر تقدیری وردّ غیض الماء الوارد الظمآن
دیمکدر بالغیظ بالظاء غضب معناسنه در جار ایله مجرور اولوب
ردّ فعلنه متعلقدر باء ملابسه مصاحبت ایچوندر بعضیلر
بالغیض ضاد معجمه ایله درردیمش بوصورتده غار معناسنه اولان
غاض فعلنک مصدری اولوب باطموق ویره کچمک معناسنه
اولمغین با سببیه اولمغله تقدیری ردّ الوارد بسبب غیض الماء
وردها یه دیک اولور حین رد کلمه سنک ظرفیدر ضمی فعلنک جمله
مضافدر ضمی ضمأ دندر که ضماء عطشدر ضمی فعل ماضیدر اصلنده
همزه ایله ضمیء در مهموز اللامدر تخفیف ایچون ووزن ایچون همزه
یایه ابدال اولنمشدر بومقوله ابدال کلام عربده کثیردر بعض

نسخه ده

نسخه ده یا سزضم وارد اولمشدر شراح سقطت الهمزة للضرورة
والیاء للاشباع دیمش و حاصل المعنی واحزن اهل ساوه نقص ماء
بحرها وانقطاعه بالکلیة لیلة ولادته صلی الله علیه وسلم ورجوع
طالب الماء بالغضب حین عطش ولم یجد الماء فی البحیرة دیمش ایدی کما
رد معلوم صیغه سیله اولدیغی تقدیر اوزره محصول معنای بیت
اهل ساوه یی بحیره سنک غار اولوب ییره باطمه سی محزون ایلدی
زیرا اهل ساوه یه اول حالت علامه ردیه اولمشیدیکه دین باطللرینک
ودولتلرینک موجب اضمحلالی اولان پیغمبر اخر الزمانک ولادت
سعادتلرینک علامتی ایدی کذلک اول بحیره نک ییره کچمه سی
عطشان اولدیغی وقتده صوالمغه کلن واردی غضب ایله
رد وطرد ایلدی دیمک اولور واگر رد کلمه سی مجهول صیغه سیله
اولورسه معنای مصرع ثانی اول بحیره یه عطشان اولدیغی وقتده
صوالمغه کلن غضب ایله رد اولندی دیمکدر و فی البیت
من البدیع المقابلة بین الماء والنار والتشبیه والتبدیل والمجاز

تخمیس

ای بحر ملکت عالمه اوشاه هدا حزین و مضطرب جرمی اولدی اهل شقا
حجابله یره کچسه بحیره کبی سزا وسآء ساوة ان غاضت بحیرتها
وردّ واردها بالغیظ حین ضمی

کان بالنار ما فاعلن بالماء من مستفعلن بلل فعلن
حزناً وبال مستفعلن ماء ما فاعلن بالنار من مستفعلن ضرم فعلن

کان بالنار ما بالماء من بلل حزناً وبالماء ما بالنار من ضرم

ناظم علیه الرحمه سابق الذکر مجوسک اتشنک وماء اهل کوفک حزن
وتغیر حاللرینی زیاده تحقیق ایچون وبیان ایچون جمع اضداد ایله

بو صورتده عزیبه ایله تعبیر ایتمش که قوله کأنّ حروف مشبّهه دندر
بالنار محذوف کائن کلمه سنه متعلّق ظرف مستقردر جار مع المجرور
محلاً مرفوع کان لفظنک اسمی اوزرینه مقدّم خبریدر بالنّارده اولان
الف لام عهد خارجیدر مراد بیت اسبقده مذکور اولان نار مجوسدر
با کلمه سی الصاق ایچوندر ما موصوله در بالما محذوف حصل فعلنه متعلّقدر
جار مع المجرور ما موصولک صله سیدر ما موصول جمله سی محلاً منصوب
کأنّ کلمه سنک اسمیدر ماء اهل حکمت جوهر لطیف سیلان بلون
امانه ایله تعریف ایتمشلر من بلل کائن محذوفنه متعلّق اولوب
مایی بیاندر تقدیری کان البلل الکائن بالما حصل فی النار دیمک اولور
بلل بحرکة اللام رطوبت و یاشلق معناسنه در حزنا مصرع اولده کأنّ
بالنار کلمه سنده حرف جرک متعلّق اولان محذوف وحصل فعلنک
مفعول له سیدر دیمک اولورکه ماده اولان یاشلق رطوبت کمال
حزندن حزن ایچون نارده حاصل اولدی یعنی نار مجوس بر رتبه ده منطفی
اولدیکه حزناکندوده یاشلق حاصل اولدی کویا مجوسک حالنه کمال
حزندن اغلدی وکریان اولدی اول رطوبت کوزی یاشیدر دیمکه
اشارت ایدر یاخود نار مجوسک کمال مرتبه انطفاسنه اشارت اولور
شارح شیخ زاده قوله حزنا مفعول له والعامل فیه متعلّق الظرف
وهو مقدّر فی المعطوف علیه فان الحزن یورث البکا واجتماع الحرارة
فی القلب دیمشدر و بالما واو عاطفه در بالما جار مع المجرور کذلک
کائن کلمه سنه متعلّق اولوب مصرع اولده بالنار اوزرینه معطوفدر
ما بالنار ما موصوله در بالنار محذوف حصل فعلنه متعلّق اولوب
مانک صله سیدر تقدیری کان بالما ما حصل بالنار دیمکدر ما موصول
مع صلته جمله سی مصرع اولده اولان ما بالما اوزرینه معطوفدر بعض شراح

اختصار

اختصار ایدوب قوله بالنار خبر کأنّ ما موصوله اسمها بالما صلة وقوله
من بلل صفة ما حزنا مفعول له للظرف وقوله بالما عطف علی النار
وقوله بالنار عطف علی بالما دیمش من ضرم جار مجرور کائن محذوفنه
متعلّق اولوب مانک صفتیدر که مایی بیاندر ضرم نارک شعله سیدر
ترکیده آتش یالکی دیرلر مصرع ثانیده اولان خلاصهٔ اعراب بو وجهله
درکه بالما ما بالنار من ضرم قولی مصرع اولده اولان بالنار ما بالما
من بلل اوزرینه معطوفدر ولهذا کأنّ ما هو بالنار حصل بالما من ضرم
دیمک اولور خلاصهٔ معناده بعض شراح دیمشدرکه وحاصل المعنی کان
بلل الماء حصل للنار المعبودة لهؤلاء المجوس کأنها تبکی وتجری دموعها
لاجل زوالهم وکان التهاب النار وحرقها حصل للماء الذی کان
بحیرة فی ساوة کأنه یبکی ویحرق حزنا علی مفارقة الکفار وخراب
الکنایس التی کانت حوالیها قال المصنف یریدان نارهم التی عبدوها
صارت خامدة الی حیث انها کأنها تبدلت فاخذت صفة الماء من جهة
الحزن وماءهم ای بحیرتهم قد تبدّلت فاخذت صفة النار فاضطرت
من غایة الغیظ شارح شیخ زاده وکأنّ ههنا بمعنی الظن والغرض من
هذا البیت بیان تغیر الزمان وانقطاع سلک الفساد وانتظام البرکة
ببرکة قدوم سیدنا علیه الصلوة والسلام دیدی خلاصهٔ معنی آتش وماهر بری
مستقلّ طبیعت اولوب احدهمایه لازمه اولان اعراض واوصاف ایله
ظاهرا آخرک اتصافی محال ایکن حزن وغمومدن حاللری بر رتبه ده تغیر اولدیکه
مجوسک معبود اتخاذ ایلدکلری نار کمال حزندن کأنه اهل کفرک بحیره
اولان مالرینک رطوبت و یاشلغی صفتی ایله متصف اولدی کذلک
اهل کفرک بحیره اولان مالری آتش مجوسک صفة لازمه سی اولان
حرارة واشتعال ایله متصف اولدی یعنی انلر ایچون محزون و[illegible]

اولان آتش و مایه بو مرتبه ده تغیر وصدیله اتصاف ایله اضطراب
کلنجه وارقیاس ایله اهل ضلالة نه مرتبه تغیر واضطراب کلوب تشتت
الاحوال اولمق اقتضا ایدردیک اوله خلاصه بیک سنه مدت بیان
آتش مجوسک منطفی اولوب کلیا سونیه سی و بحیره نک کمال مرتبه
غایر اولوب قورومسی افراط اوزره اولدیغنی بیان ایچون
ناظم علیه الرحمه بو تعبیر دلپذیر ایله ادا مراد ایلمشدر رحمه الله

تخمیس

اولوب هزیمت عدونک قلوبنه علان   نظام شرک وضلال اولیه بولدی کم خللن
ویروب صفانی نارلدی ابدن بدلن   کان بالنار ما بالماء من بلل
حزنا وبالماء ما بالنار من ضرم

والجن مستفعلن تهتف والـ فعلن انوار سا مستفعلن طعة فعلن
والحق یظـ مستفعلن هر مـ فعلن معنی وفی مستفعلن کلم فعلن
والجن تهتف والانوار ساطعة   والحق یظهر فی معنی وفی کلم

والجن واو جمله سابقه یه عطف ایچوندر الجن مبتدادر جن وجنه اسم
جنسدر آتشدن مخلوق بر طائفه نک اسمیدر جان ابو الجندر نتکیم
آدم علیه السلام ابو البشردر جنی ده اولان یا احمری کبی مبالغه ایله
مخفی ومستور اولدیغنه بناء در جن لفظنک ترکیبی ستری مفیددر
یعنی جیم ونون ایله ترکیب ستر ایله متصف اولان شیده استعمال
اولنور بعض شراح الجن جمع جنی والیاء للمبالغة وفی القاموس الجنی
منسوب الی الجن شارحلر والجنی منسوب الی الجن یطلق علی واحد
منهم واما الجنة بالکسر فبمعنی الجن قال الله تعالی من الجنة والناس ومثلر در
طائفه مزبوره دن مسلم اولنلرینه جن تسمیه ایتمشلر کافر اولنلره شیطان
دیرلر دیمشلر بو طائفه بزلر کبی اوامر الهیه ایله مکلفلردر اشکال

مختلفه

مختلفه ایله ملئکه کبی تشکل ایدرلر انسان علم ومعرفتجه بونلردن
افضل واکملدر نتکیم ملئکه عظام ابو البشره سجده ایله امر اولندی
معتزلی احمقلری جنی کلیا انکار ایتمشلر حق اولان قول اولدر که
آیه کریمه وحدیث نبوی ایله مثبتدر تهتف فعل مضارعدر مؤنثدر
فاعل ضمیری جنه راجعدر جمله سی مبتدانک خبریدر جمله سی یوم تولس
بیننده اولان تقوس اوزرینه معطوفدر تهتف تصوت معناسنه در
هتفت الحمامة تهتف ای صاحت دیرلر لقد هتفت فی جنح اللیل
حمامة شعری مشهوردر تهتف فعلنک مفعولی محذوفدر والجن تهتف
بما یدل علی صدق نبوته تقدیرنده در والانوار مبتدادر ساطعة
خبریدر جمله سی تهتف فعلنک فاعلندن حالدر انوار نورک جمعیدر
نور ظلمتک ضدیدر النور جوهر ظاهر بنفسه مظهر لغیره ایله تعریف
ایدرلر ساطعه مرتفعة ظاهرة معناسنه در حتی سطع الغبار وسطع
النور اذا ارتفعا فی اطراف السماء دیرلر جنک چاغروب صوت
وصیحه سندن مراد نبی آخر الزمان علیه الصلوة والسلامک قدومنی
طائفه جن غائبدن ندا وتبشیر ایلدیکیدر انوار ساطعه دن مقصود
اثناء ولادت سعادتنده ظاهر ومرتفع اولان انواردر شارح مصنفک
یرید الناظم نداء الجن فی الهوی وارجاء مکة ببشارة مولده وتکلم بما یدل
علی صدق نبوته ویشهد باصطفائه وتحقیق رسالته وهو علامة
اخری من العلامات وکذا ارتفاع الاصوات کما ورد فی حدیث عثمان
ابن عاصم قال حدثتنی ام فاطمة انها حضرت آمنة لما اخذها المخاض
قالت فجعلت انظر الی النجوم وهی تقرب منی حتی قلت فی نفسی یقعن
فی الارض فلما وضعت سطع هناک نور اضاء البیت والدار حتی
اضاءت قصور الشام فظهرت تلک القصور علی کوالیه صلی الله علیه

وسلم وحين ولد خر ساجدا دیمشدر • والحق يظهر واو عاطفه در
الحق مبتدادر • يظهر فعل مضارعدر فاعل ضمیری حقه راجعدر •
جمله سی مبتدانك خبريدر • مبتدا مع خبره جمله سی اول بيت اولان
والجن اوزرينه معطوفدر • بعضلر تهتف فعلنك فاعلندن حالدر
دیمش حق واقعه مطابق اولان شیدر کرك قول وکرك فعل
باطلك ضديدر • بو کلام حقدر يعنى واقعده اولان امر حقه ورضای
باری یه مطابقدر معناسنده اکثر استعمال اولنور • بو مذهب باطلدر
دیرلر یعنی خارجده امر حقه واعتقاد اهل سنته مطابق دکلدر
معناسنی مراد ایدرلر • بو مقامده حقله مراد پیغمبر افندیمزك نبوتی
حقدر • واقعه مطابقدر يعنى واقعده ثابت ومتحقق اولان امردر
دیکدر • لغتده ثبت معناسنه اولان حق فعلندندر شارح شیخ زاده
والحق ضد الباطل من حق الشيء ثبت دیمشدر من معنى من ابتدائیه در
معنا کلمه سی تقدیرا مجرور يظهر فعلنه متعلقدر • معنادن مراد
امور عقليه درکه ذهنده موجود صور علميه لفظله قصد اولندیغنه
بناء معنى دیرلر • زیرا معنى لغتده قصد معناسنه در ایدی پیغمبریمز
عليه الصلوة والسلام افندیمزك حق پیغمبر اولدیغنه دلالت ایلین
سابق الذکر علامتلردن مثلا ایوان کسرانك انصداع وانکساری
ایله استدلال کذلك بيك سنه دن برو منطفی اولمیان آتش مجوسك
انطفاسی ایله کذلك ناظمك اشبو بیتك مصرع ثانیسندن والانوار
ساطعة عبارتيله وسائر ماسبقده ذکر اولنان علامتلر ایله استدلال
ذهنده ترتيب • امور معلومه ایله حاصل اولور معقوله سندن اولمغله
معنى قبيلندن اولوب کذلك قرآن کریمك بنجه امور غيبيه دن اخبار
وبنجه حکم وحقايقه متعلق معانی سی دخی معنى قبيلندن اولمغله

ناظمك

ناظمك والحق يظهر عبارتى ایله مرادی معنى قبيلندن اولان ادله
عقليه مذکوره ایله حق يعنى پیغمبریمز عليه الصلوة والسلامك نبوتی
ظاهر اولدی دیمك اولور پس نبوتنك حق اولدیغنك معنى جهتندن
ظهوری • بو وجهله ایکی در لو معنى اراده سی ایله در فاما کلام جهتندن
دخی ظهور وثبوتنی بيان ایچون ناظم ومن کلم عبارتنی کتورمشدر
من حرف جردر کلم جار ایله مجرور اولوب يظهر فعلنه متعلقدر کلم
کلامك جمعيدر کلام اللهدن مراد قرآن کریمدر کلام الله وقرآن لفظلری
مترادفلردر آیات حق من الرحمن محدثة بيتنده • دخی تفصیل اولنمشدر
بو مقامده لزومی مرتبه بیانی بو وجهله درکه کلام الله لفظ مشترکدر
کاهی کلام الله دیرلر کلام لفظی مراد ایدرلر که قرآن کریمك نظم شریف
تعبیر اتدکلری الفاظی مراددر وکاهی کلام الله ایله مراد کلام نفسی اولان
معنای جليله سیدرکه کلام نفسی معناسنه کلام اللهدر قدیم وصفات
باری تعالی دندر ایدی کلام الله ایله بعضا کلام لفظی اولان نظم شریف
مراد اولدیغی شرح مقاصدده سعد العلامه رحمه الله بو وجهله بيان
ایدرکه قال فان قلت انه علم بالضرورة من دين النبي صلى الله عليه
وسلم ان القران هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف المسموعة المفتتحة
بالتحميد جوابه انه لا نزاع في اطلاق اسم القران وكلام الله بطريق
الاشتراك على هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند العامة والقراء
والفقهاء لكنا نثبت امرا وراء ذلك وهو المعنى القائم بذات الله تعالى
يعبر عنه بالفاظ ونقول انه هو كلام الله حقيقة وهو قديم وذلك
هو المعنى النفسي ایدی بو مقامده ناظم من کلم قولیله قرآن کریمك
کلام لفظیسی مراد ایدرکه پیغمبر عليه الصلوة والسلامدن حق ...
قرآن کریمك معجزۀ کبرا اولان نظم کریمی ایله ظاهر اولمشدر • ناظما

مصاقع مخططان وفصحاء عدنان اقصر سورهسنه تنظیردن اظهار
عجز ایدوب حقاکه پیغمبرمز علیه السلامک حق نبوتنه معجزهٔ کبرادر
دیدکلری قرآن کریمک کلام لفظیسیدرکه اسرار بلاغت ونهایت
فصاحت ایله معجزهٔ کبرای نبوی اولدیغنی جمله اعتراف ایتمکله پس
ناظمک والحق یظهر من کلم دیدیکینک معناسی پیغمبر علیه السلامک حق
پیغمبر اولدیغی قرآن کریمک کلام الله دیدکلری کلام لفظیسندن
دخی ظاهر اولمشدر دیکدر • یعنی کلمات قرآنیه ونظم کریم ایله حق که
صدق نبوتدر ظاهر ومتبین اولمشدر • زیرا اول کلام لفظی جملهیی
تنظیردن عاجز ایدن معجزهٔ کبرادر کما قال الشارح شیخ زاده والمراد
من المعانی اما معانی القرآن ومن الکلم الفاظه فان القرآن عبارة
عن النظم والمعنی جمیعا وهو معجز بنظمه ومعناه دال علی صدق
نبوته وحقیة رسالته دیمشدر ایدی ناظمک یظهر من معنی عبارتنده
معنیدن مراد ناظمک بالاده تفصیل ایلدیکی اوزره علامات ظاهریه ایله
استدلال ودخی کذلک قرآن کریمک ناطق اولدیغی اوزره امور غیبیهیی
اخباری ایله استدلالدرکه اخبار عن الغیب معجزهٔ کبرادر • بونلر معنی
قبیلندندر • زیرا دلیل امور معلومه فی الذهنی ترتیب ایله اولورکه
امور معلومه فی الذهن معنی قبیلندندر نته کیم لغتده معنی لفظک کاهی
قصده اطلاق اولندیغنه بناء حکمتده امور معلومهٔ ذهنیه لفظله
قصد اولندیغی حیثیتدن معنی دیرلر دیو مصرحدر وقال الحنفی یحتمل
ان یراد بالکلم الحوادث الکائنة المحسوسة الدالة علی نبوته
والمعنی المدلول علیه اعنی نفاذ امره فی الخافقین ومضی حکمه فی العالمین
وفی البیت من البدیع المقابلة بین الجن والانوار ومراعاة النظیر بین الجن
وتهتف والانوار ساطعة وبین المعنی والکلم وبین ساطعة ویظهر ها

تخمیس

تخمیس

طلوع نما اولدی صفادن ولادتنده نبونک
که بولدی رونق سور جنابی شهرودن
طوناندی نورله قندیل جهان ایلدی بونک
والجن تهتف والانوار ساطعة
والحق تظهر من معنی ومن کلم

عموا وصموا مفاعلن موافاع فاعلن لان البشا مستفعلن ئرلم فعلن
تسمع وبا مستفعلن رقة ال فعلن انذار لم مستفعلن تشم فعلن

عموا وصموا فاعلان البشائر لم
تسمع وبارقة الانذار لم تشم

بو بیت دلارا سابق الذکر بیت اولک مصرع ثانیسندن سؤال
ووهمی دفع مقامنده اولدیغنی شارح مصنفک بو وجهله تفصیل ایدرکه
هذا البیت تحقیق لمضمون المصرع الثانی من البیت السابق وتبیین
لظهور الحق من جانب الظاهر والباطن ودفع لما عسی یخطر ببال القاصر
من انه اذا کان صدق نبوته امرا الیا مکشوفا مؤیدا بجانب الظاهر
والباطن لدی کل احد فما بال الکفار انکروا رسالته فلم یؤمنوا به
وحاصل الجواب ان امر الانکشاف انما هو بالنسبة الی العقلاء الموصوفین
بالفراسة حتی یستدلوا بالبواطن علی شئ وسلم ابواب ظواهرهم
کتاب البصر وباب السمع وهؤلاء لیسوا کذلک بل هم عمی فهم لا یعقلون
دیمشدر • عموا فعل ماضی جمع مذکر درتخته فاعل ضمیری کفاره
راجعدر جملهسی مقدر مبتدا اولان هم کلمهسینک خبریدر مبتدا مع
خبره جمله مستانفه درکه سؤال مقدره جوابدر شارح مصنفک تقدیر
سؤالی بالاده تقریر ایدر عمی ذهاب البصردر بعضیلر عدم البصر
عما من شانه ان یکون بصیرا ایله تعریف ایتمشلردر عمی حاسهٔ ظاهره
اولان عینک ورؤیت ظاهریهنک فقدانیدر معلوم اوله حقیقتدن
دین مبینی درایت وموفقت بصیرتله اولور کفار ظاهرا اعمی اولمقدن

حقی بلمک لازم کلمکله عمی لفظنده استعارۀ تبعیه وار در دیکه محتاجدر .
نته کیم شارح مصنفک ان العمی والصمّ انسداد باب الظاهر وهذا
لا یقتضی انسداد باب الباطن لجواز ان یکون مفتوحة مع انسدادها
کما نشاهد کثیرا من الناس قلنا نعم الا انه استعارة العمی لانسداد
باب الباطن وهو البصر دیمشدر • بو مقامده اولان استعارۀ فعلده
اولمغله استعارۀ تبعیه اولور یعنی عمای باطنی اولان فقدان بصیرتی
عمای ظاهری اولان فقدان عینه بعد التشبیه فقدان بصیرت
معناسی مراد اولان عما مصدرندن عموا فعلی مشتق قلنمشدر پس
عموا فعلی ایله فقدان بصیرت معناسی که انسداد عین قلب مراد
اولمشدر صموا فعلی دخی بوکه قیاس اولنه که استعارۀ تبعیه اولمق
اوزره نته کیم شارح مصنفک ان العمی والصمّ استعارة لانسداد
اذن القلب دیمشدر صموا فعل ماضی مفرد مذکر در صموا ایله کفارک
انسداد سمع باطنلری استعاره طریقیله مراد اولمشدر لکن
شارح شیخ زاده لم یسمع معناه لم یقبل کما فی قوله سمع الله لمن حمده
او انهم لما لم یعلموا بمقتضاه فکانهم لم یسمعوا دیدی واعلان واو
عاطفۀ تفریعیه در • وصموا قولنه نتیجه منزله سنده در اعلان افعال
وزنی اوزره مصدر در اظهار وانشا معناسنه در • اعلان مبتدادر
البشائر مضاف الیهیدر بشائر بشارتک جمعیدر بشارت موجب
فرح وسرور اولان خبر در • لم یسمع فعل مضارع مجهولدر تحتنده فاعلی
مؤنث ضمیری اعلان لفظنه راجعدر هی ضمیری اعلان کلمه سنه راجع
اولمق اعلان لفظی بشارت کلمه سنه اضافت ایله تانیث کسب ایتدیکنه
بنادر • سقطت بعض ناملہ قتیلیندر دیمشلر • لم یسمع جمله سی
مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جملۀ تفریعیه در بارقة اسم فاعلدر

بعض شراح

بعض شرّاح من برق السیف وغیره برق برقا ای تلالا دیمش
وان قوتلیده البرق بانک فتحی ورانک سکونیله شمشک که بلوط ایچنده
ظاهر اولور • وبرکسنه یه قورقوخبرین ویرمکه دخی دیرلر • البارق
رانک کسریله شول بلوطلردر که انک شمشکی اوله البارقة مؤنثی یقال سحاب
برق وسحابه بارقة دیمش بو مقامده بارقة ایله مراد کفارک دین
باطلرینک مضمحل وکندولرک هلاک وخزلاننه دلالت ایلین سابق
الذکر انذارات درکه بیوت سابقه ده ذکر اولنمشدی ناظم اول انذارات
وعلاماتی شمشکی اولان سحابه تشبیه ایدر شارح شیخ زاده والبارقة
من برق بمعنی لمع اوهدد والتاء للتانیث اوللمبالغة والانذار
الابلاغ علی وجه التخویف ای الانذارات المهددة اواللامعة دیمش
لم یشم فعل مضارع مجهولدر • تحتنده قائمقام فاعلی اولان هی
ضمیری بارقة کلمه سنه راجعدر لم یشم نظر ایتدیلر دیک مالنده در
شارح فخر الدین الشیم من شمت البرق اذا نظرت الی سحابته
این یمطر دیمش بو بیتده لف ونشر واردر اعلان کلمه سی مصرع
اولده اولان صموا لفظنه ناظر اکا متفرعدر کذلک لم یشم فعلی
عموا کلمه سنه متفرعدر یعنی کفارک اذنی منسد اولدی اعلان
بشارتی ایشتمدیلر وکوزلری کور اولدی بارقۀ انذاری کوره مدیلر
ونظر ایتدیلر دیکدر بعض شراح وحاصل المعنی ان کفار الفرس
والعرب عموا ایتظروا الی انذاراتهم الظاهرة من الضیاء واللمعان
الشایع فی جمیع الاکوان لیلة ولادته صلی الله علیه وسلم وصموا
عن الاخبار فلم یسمعوا بشائر النبوة الواقعة علی وجه الاعلان دیمش
محصول معنای عبارت بیت کفار اعمی واصم اولدیلر پس مژدۀ
عظیمه وموجب فرح وسرور اولان خبر بشارتک ظهور واشاعتی

ايشيدلمدى وشمشكلى خافه واهلاك سحابى نظرا اولندى يعنى سالف
الذكر ابيات سابقه ده تفصيل اولنديغى اوزره ليلهٔ ولادة سعادتده
جمله يه مژده وتبشير اولان خبر مسترلرى كفار ايشتمدى كذلك
دين باطللرينك مضمحل اولوب كندولرك هلاك خذلانلرى علامتى
اولان سحاب انذاره نظرا ايتديلر اعمى واصم اولديلر ديمكلنده اوله
وفيه من البديع الطباق بين المعوّج ويقم والجناس اللاحق بين الاقدم ويقم

تخميس

بو وجهه نيجه بشارت اشارت محكم   ظهوره كلمش ايكن بو بجه منذرات ايلدم
كلوب غشاوهٔ غفلتله سدّ كوش حكم   عمّوا وصمّوا فاعلان البشارة لم
تسمع وبارقة الانذار لم تشم

من بعد ما مستفعلن اخبرال فاعلن اقوام كا مستفعلن هنهم فعلن
بانّ دى مفاعلن نهم ال فعلن معوّج لم مستفعلن يقم فعلن

من بعدما اخبر الاقوام كاهنهم   بانّ دينهم المعوّج لم يقم

من بعد كلمه سنده من حرف جردر بعد من ايله مجروردر عمّوا فعلنه
متعلّقدر ياخود صمّوا فعلنه متعلّقدر شارح مصنّفك فالظرف اعنى
من متعلّق بالفعلين المذكورين ويجوز ان يكون متعلّقا بلم يسمع ديمشيدر
ما، ما مصدريه در اخبر فعل ماضيدر الاقوام مفعوليدر كاهن اخبر
فعلنك فاعليدر جمع ضميرينه مضافدر ضمير كفاره راجعدر اخبر جمله سى
تأويل مصدرده بعد كلمه سنك مضاف اليهيدر من بعد اخبارهم
ديمكدر • اقوام قومك جمعيدر قوم رجاله اطلاق اولنور كاهى رجاله
وتبعا للرجال نسايه دخى اطلاق اولنور قوم موسى وقوم عيسى بو قوله
دنلر • بو مقامده قوم كفار مراددر كاهن منجّمدر وكاهى ساحره دخى
اطلاق ايدرلر • بانّ با حرف جردر انّ حروف مشبّهه دندر • دين

اسميدر جمع ضميرينه مضافدر ضمير اقوامه راجعدر • انّ كلمه سنك
خبرى ذكرى اتى لم يقم جمله سيدر انّ مع اسمه وخبره حرف جرّ اولان
با ايله محلا مجروردر جار مع المجرور اخبر فعلنه متعلّقدر كه اخبر فعلنك
مفعوليدر • دين لغتده طريقدر اصطلاحده قانون سماويدر
جىٔ به بتوسط بشر لانتظام امور الانام بحسب المعاد والمعاش
ايله تعريف ايدرلر • لكن بو مقامده مراد كفارك حق تعالى دن
غيرى معبود اتخاذ ايدوب كندولرين وسيلهٔ فلاح وسلامتلرى
اولمق اعتقاديله اختيار ايلدكلرى طريقه باطله لريدر كه شارح
مصنّفك قوله بانّ دينهم متعلّق باخبر اى بان طريقتهم التى اختاروها
ويسلكون فيها من اتخاذ المعبود من دون الله ديمشيدر • دين
لفظى ضمير جمعه مضافدر ضمير جمع قومه راجعدر • المعوّج دينك
صفتيدر معوّج تركيده اكرى • وفارسيده كج ديدكلريدر • يعنى
كفارك راه مستقيم اعتقاديله اكرى يوله كتدكلرينى بياندر • لم يقم
فعل مضارعدر يانك ضمى وقافك فتحى ايله اولورسه صيغهٔ مجهول
اوزره اولوب دوام معناسنه اولان قوامدن مشتقدر تحتنده قائم مقام
ضميرى دين كلمه سنه راجعدر جمله سى ان كلمه سنك خبريدر نتّه كيم
ذكر اولندى واكر لم يقم فعلى يانك فتحى وقافك ضميله مبنى للفاعل
اولورسه قيامدن مشتق اولور قال الشارح المصنّف لم يقم على لفظ
المبنى للفاعل من القيام وهو الاستواء ويروى بضم اليا وفتح
القاف على لفظ المبنى للمفعول من اقام الشىء ادامه شارح فخر الدين
فان قلت الاعوجاج انما يقال فى مقابلة الاستقامة واما القيام
فيكون فى مقابلة القعود • فما معنى مقابلة المعوّج بقوله لم يقم
قلت القيام يستلزم الاستقامة فاذا قام الشىء استقام فاذا اراد

بعوله لم يقم لم يستقم شارح شيخ زاده والاعوجاج فى المحسوسات عدم
الاستقامة الحسية وفى غير المحسوسات عدم كونها على ما ينبغى ديمشلر در
بعض شرّاح خلاصهٔ معناده ديمش كه وحاصل المعنى ان الكفار لم
يسمعوا ببشارة الانوار من بعد اخبار كاهنهم اقوامهم ان طريقتهم
الباطلة لم يقم عند ظهور نور النبى صلى الله عليه وسلم شارح
شيخ زاده اشبو ايكى بيتك نال معناسنده بو كونه تحقيق وتفصيل ايدركه
يعنى ان الاقوام الذين اتخذوا غير الاسلام دينا لم يلاحظوا باعينهم
الى غرائب الاثار الدالة على صدق نبى المختار ولم يصيخوا باذانهم
عجايب الملقاة اليهم من قبل الكهان فعموا عن مشاهدة الايات
وصموا عن سماع البينات بعد ما اخبرهم الاحبار والكهان بان دينهم
المعوج لا يقوم بعد هذا الزمان وقال ابو اسحق حدثنى نافع الجرشى
عن اهل اليمن انه كان لهم كاهن فى الجاهلية فلما ذكروا له امر
رسول الله صلى الله عليه وسلم وانه انتشر فى العرب قيل له انظر لنا
امر هذا الرجل واجتمع الناس اليه فى اسفل جبله فنزل عليهم حين
طلعت الشمس فوقف فاما متكا على قوس له فرفع راسه الى السما
طويلا ثم قال ايها الناس ان الله اكرم محمدا عليه الصلوة والسلام
واصطفاه وطهر قلبه وحشاه فليس للكفر بعد ذلك رواج ولن يقوم
بعد هذا دين له اعوجاج ولكن مكثه ايها الذين فيكم قليل ثم اسند الى جبله
راجعا من حيث جاء وامثاله فى الكتب المعتبرة مسطور محصول معناى
عبارت بيت كفارك معوج وباطل اولان دينلرى متمادى اولميوب
مضمحل اوله جغنى كاهن ومنجملرى خبر ويردكد نصكره بنه كور اولديلر
وصاغر اولديلر مبشرات وسندلرى نه ايشتديلر ونه كورديلر

تحميس

دکل

دكل او قوم ضلال چشم عبرته مردم مفيد اولمدى اخبار نقطهٔ انجم
ضلالت اولمدى زائل حماقت اولدى كم وبعد ما اخبر الاقوام كاهنهم
بانّ دينهم المعوّج لم يقم

وبعد ما مفاعلن عاينوا فاعلن فى الافق من مستفعلن شهب فعلن
منقضّة مستفعلن وفق ما فاعلن فى الارض من مستفعلن صنم فعلن
وبعد ما عاينوا فى الافق من شهب منقضّة وفق ما فى الارض من صنم

بعد كلمه سى جر ايله قرائت اولنورسه بعد ما عاينوا عبارتى بيت اولده
اولان من بعد كلمه سنك لفظى اعتباريله من بعد اوزرينه معطوف اولور
واكر فتحله قرائت اولنورسه بعد كلمه سى ما بعدنده اولان جمله يه مضاف
اولمغله يا خود محذوف معاينه لفظنه مضاف اعتبار اولنمغله فتح
اوزره مبنى اولور عاينوا فعلنك ظرفيدر شارح مصنفك وينبغى
ان يقدر ههنا مضاف اى بعد معاينة ما عاينوا من شهب والفتح
لاكتساب البناء من المضاف اليه كما قرّر فى النحو ديمشدر كذلك
شارح كورد ولفظ بعد مبنى على الفتح لاكتساب البناء من الاضافة
الى الجملة فيكون فى محل الجرّ او النصب معطوفا بالواو على من بعد
فى البيت السابق اى عموا وصموا من بعد الاخبار ومن بعد المعاينة
ديمش ما عاينوا ما موصوله در عاينوا فعل ماضى جمع مذكردر مفاعله
بابندندر فاعلى تحتنده ضمير كفاره راجعدر جمله سى ما موصولك صيله سيدر
موصوله عائد ضمير محذوفدر عاينوه ديكدر ما موصول مع صلته
كذلك بيت اولده اولان من بعد اوزرينه معطوفدر عاينوا معاينه دندر
معاينه كورمكدر تقول اعنيت الشئ اذا رايته بعينك ديمشلر
فى الافق جار مجرور عاينو فعلنه متعلقدر افق سمانك اطرافيدر
افق وزن ايجون فانك سكونيله انشاد اولنمشدر من شهب من بيانيه

مايي بياندر شهب من ايله مجرور كائن محذوفنه متعلق اولوب مايي بياندر
شهب شهابك جمعيدر شهاب نارك شعله سيدر بعض شراح والشهب
بضمتين جمع شهاب وهو شعلة ساطعة منفصلة من نار الكواكب
يرمى بها الشياطين لا نفس النجم لانها قارة في الفلك ايله تحقيق وتفسير
ايتمشدر • منقضة ساقطة معناسنه در وفوق نزع خافضيله اوزرينه
منصوبدر • منقضة كلمه سنك ظرفيدر • ومنقضة على وفوق الاصنام
تقديرنده در • منقضة ساقطة معناسنه در شهب لفظنك صفتيدر
وفوق فعل محذوفك مفعول مطلقيدر • وافقن وفوق ما الخ تقديرنده در
ياخود منقضة كلمه سنك ظرفيدر شارح كوردى وفوق صفة مصدر
محذوف اى انقضاضا وفوق انقضاض الصنم ديمشدر ما في الارض
ما موصوله در في الارض جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه متعلقدر ما
موصولك صله سيدر ضمير عائد محذوف در ما هو في الارض تقديرنده در
بعض شراح موافقت مطابقت معناسنه در ديمشلر اى موافقة
ما في الارض ديمشلر من صنم جار مجرور محذوف كائن كلمه سنه متعلق
مايي بياندر يا خود كائنا محذوفنه متعلق اولوب مادن حالدر
شارح حنفي ديمش كه فان قلت ما فائدة قوله ما في الارض من صنم قلت
ما هو اشارة الى علامة ثانية واضحة مشاهدة لهم اوضح من وضوح
الاولى مع عدم التنبه لها لم تنبهوا الاولى والحاصل ان انقضاض الشهب
وتساقطها في اكناف السماء كتساقط الاصنام وانكبابها على وجه
الارض فكما لم يروا ذلك السقوط السماوى لم يروا ذلك السقوط
الارضى مع وقوعه بين يديهم وبمحضر منهم وحاصل المعنى ان الكفار
عموا فلم يروا بوارق الانذار من بعد معاينتهم في اطراف السماء
من الشهب النازلة من السماء على الشياطين المسترقين للسمع من الملائكة

في السماء

في السماء ليلة ولادته صلى الله عليه وسلم على موافقة سقوط جنس
الصنم الذى كان في الارض فسقوط الشهاب من السماء على الشياطين
وسقوط الاصنام على الكواهن من اعظم ايات سيد المرسلين
وكانت الشياطين قبل ولادته صلى الله عليه وسلم يصعدون
الى السماء ويسمعون كلام الملائكة يخبرون الكواهن ويضلونهم ثم منعوا
ليلة ولادته صلى الله عليه وسلم من الصعود الى السماء شارح كوردى والمعنى
الكفار عموا وصموا بعد معاينة انقضاض الشهب رجوما للشياطين
وسقوط الاصنام على وجوهها في ليلة مولده صلى الله عليه وسلم كرامة ومعجزة
له ديمش قال الشيخ زاده ان ليلة الميلاد انكبت الاوثان وسقطت
وقذفت الشياطين فهبطت فوافق الهبوط السقوط محصول معناى عبارت

بيت ودخى كفار اطراف سماوه يلدزلر آتشلرينى روى ارضده بوزى

اوزرينه دوشن اصناملرى وفقنجه ساقطا اولديغنى رأى العين معاينه
ايلديكلرندن صكره ينه اعمى اولديلر • يعنى بونلردن صكره دخى برق
انذارى كورمديلر ديك ثالثده بيت السبعى متمم ونتيجه حكمنده در
وفيه من البديع الجناس المحرف بين الافق ووفق والمقابلة بين الافق
والارض ومراعاة النظير بين الافق والشهب • ومنقضة ما •

تخميس

كورندردى شياطينى اخز دتن • كه صالدى نيجه آتش كذار ايدوب عجبن
تأمل ايتديلر ينه ادل شهبك قرين • وبعدما عاينوا في الافق من شهب
منقضة وفق ما في الارض من صنم

حتى غدى مستفعلن عن طرى فاعلن ق الحق من مستفعلن هزم فعلن
من الشيا مفاعلن طين يق فاعلن فوا اثر من مستفعلن هزم فعلن
حتى غدى عن طريق الحق منهزم • من الشياطين يقفوا اثر منهزم

حتی کلمه سی بو مقامده حرف جر در انتها، غایت ایچوندر• بیت اولده اولان
سعاینه نك یاخود منقضة کلمه لرینك غایتنی بیاندر• غدا اجله سی جار
ایله مجرور اولوب بیت اولده اولان جاینوا فعلنه متعلقدر شارح
حنفی حتی متعلقة بمنقضة وهی لانتهاء الغایة کالی سواء کانت
عاطفة او جارة الا ان المجرور بها لابد اما ان یکون اخر جزء من الشیء
کقوله اکلت السمکة حتی رأسها فان الرأس اخر جزء من السمکة واما ان یلاقی
اخره نحو نمت البارحة حتی الصباح لان الصباح لیس جزءا من البارحة
لکنه یلاقیها دیمشدر شارح کوردی حتی حرف ابتداء وما قبلها سبب
لما بعدها فیکون الجملة بعدها مستانفة او حرف جر بمعنی الی او بمعنی
کی باضمار ان المصدریة بعدها متعلق بجاینوا او بمنقضة غایة
لاحدهما ولا یکون عاطفة اذ شرطها کون معطوفها جزء ما قبلها
دیمش ملا جامی حتی مثل ثم فی الترتیب بمهلة والمعطوف بحتی جزء
قوی او ضعیف من المعطوف علیه حتی یتمیز الجزء بالقوة والضعف
عن الکل نحو قدم الحاج حتی المشاة شارح شیخ زاده حتی اما عاطفة
او ابتدائیه دیمشدر• غدا افعال ناقصه دندر صار معناسنه در•
عن طریق الحق عبارتنده جار مجرور مؤخر منهزم کلمه سنه متعلقدر•
طریق لفظی ما بعدنه مضافدر• انهزام بوزولوب و منکسر اولوب
فرار معناسنه در شارح حنفی والانهزام الفرار بسبب الضعف
والانکسار بسبب المغلوبیة دیمش انهزام لفظی غدا کلمه سنك
فاعلی اولان محذوف شیطان لفظنك صفتیدر• ای صار شیطان
منهزم یقفوا تقدیرنده در من الشیطان جار مجرور کائن محذوفنه
متعلق ظرف مستقر در منهزم کلمه سنك بیانی و صفتیدر شیطان
لفظی بعد معناسنه اولان شطن فعلندندر شارح مصنفك سمی به لبعده

عن الحق

عن الحق دیمشدر یقفوا فعل مضارع جمع مذکر در تحتنده اولان جمع
ضمیری منهزم لفظنه راجعدر• زیرا منهزم اسم جنسدر جمع ضمیری ارجاعی
صحیحدر• منهزم شیاطیندن عبارتدر• یقفوا اجله سی غدا فعلنك
خبریدر• یقفوا قفودن مشتقدر قفوا اتباع معناسنه در دیمشلر•
بعض شراح یقفوا ای یتبعوا ایله تفسیر ایتمشدر شارح شیخ زاده قفاه
ای تبعه دیدی اثر ترکیده ایز دیدکلریدر• نته کیم وان قولیده الاثر
همزه نك کسریله و ثانك سکونیله ایز معناسنه کلور یقال خرجت
فی اثره دیمش اثر لفظی یقفوا فعلنك ظرفیدر منهزم اثر لفظنك
مضاف الیهیدر شارح مصنفك یقال یقفوا اثره ای یذهب
علی طریقته ویجیء علی عقبه والاثر بکسر الهمزة عقیب الشیء دیمشدر
وان قولیده عقب ترکیده اوکجه درکه ایاغك مؤخر یدر•
و برنسنه نك اردنجه دیك معناسنه دخی کلور دیدی بعض شراح خلاصه
معناده دیمش که و حاصل المعنی و بعد مشاهدتهم شهبا سقطت
من السماء لیلة ولادته صلی الله علیه و سلم حتی ذهب الشیاطین
عن طریق الوحی المنهزمون التابعون بعضهم خلف بعض فی الانهزام
شارح مصنفك تاکید لحدیث سقوط النجم وتحقیق له یعنی ان
انقضاضها متکثر جدا و تکثیره الی حیث یتصل المنهزمون بعضهم
ببعض و یتعاقبون ولا ینقطعون بمعنی انه ما من منهزم الا وبعده
منهزم شارح حنفی یعنی انقضت الشهب علی الشیاطین عند
استراق السمع طفقت الشیاطین یتبع بعضهم بعضا فی الانهزام
فلم تر منهم احدا لم ینهزم من انقضاض تلك الشهب حتی خلت تلك
المصاعد التی کانوا یصعدونها لاستراق السمع منهم دیمشلر محصول معنای
عبارت بیت آتش کواکب برزنه ده ساقط اولدیکه حتی شیاطین منهزم

جو سمادن بری بربنی تعاقب ایده رک واردین بصه رق منکسر اولوب
فرار ایلدیلردیمک اوله وفیه من البدیع التکریر بین منهزم و منهزم

تخمیس

سورلدی چقدر شیاطین او دردشهر بدن
که استراق سمع منعی ظاهر اولدی بولن
ویرلدی نفی ایله سارقلرین جزاسی بوکون
حتی غدا عن طریق الحق منهزم
من الشیاطین یقفوا اثر منهزم

الفصل الخامس من معجزاته صلی الله علیه وسلم

کانهم مفاعلن هربا فعلن ابطال اب مستفعلن رهة فعلن
اوعسکر مستفعلن بالحصی فاعلن من راحتی مستفعلن ه رم فعلن

کانهم هربا ابطال ابرهة
اوعسکر بالحصی من راحتیه رم

ناظم علیه الرحمه قصیدهٔ مبارکه دن فصل خامس اعتبار اولنان معجزات
سلطان کائنات علیه افضل الصلواتی بو محلده بیانه مباشرت ایتمشدر که
کانهم کلمه سنده کان حروف مشبهه دندر هم ضمیر جمع در محلا منصوب
کان کلمه سنک اسمیدر شیاطینه راجعدر هربا هاربین معناسنه اولوب
ضمیر جمعک مرجعندن حالدر مشتق منه حال واقع اولسه مشتق معناسنه
تأویل اولنمق قاعده دره بعض شراح تمییز دردمیش شارح جلال الدین
ای فی حال هربهم من الشهب ایله تقدیر ایتمش شیخ زاده هربا حال من الشیاطین
یعنی هاربین لما فی کان من معنی الفعل نحوه مسطوردر که العامل
فی الحال اما الفعل الملفوظ او المقدر نحو زید فی الدار قائما لان متعلق
الجار حصل المقدر او شبهه وان قولیده هرب فتحتین ایله قاچمق فرار
معناسنه دیمشدر ابطال کان کلمه سنک خبریدر ابطال فتحتین ایله
اولان بطلک جمعیدر بطل شجاع معناسنه درکه ترکیده یکیت دیرلر
ابرهة لفظی ابطالک مضاف الیهیدر ابرهه همزه نک ورانک فتحیله

اصحاب فیلک رئیسی اولوب ذکری ماتی قصه سی تفصیل اولندیغی اوزره
مکهٔ مکرمه یه کعبهٔ معظمه یی هدم قصدیله کلن کافرک اسمیدر او عسکر
رفعیله مصرع اولده اولان ابطال اوزرینه معطوفدر بالحصی جار مجرور
مؤخر رم فعلنه متعلقدر حصی حصاتک جمعیدر حصاة اوفاجق طاشلره
دیرلر من راحتیه من جاره دره راحتی راحه نک تثنیه سیدر حاله جری
یا ایله در جار مع المجرور کذلک رمی فعلنه متعلقدر راحه الیا سیدر
ضمیره مضافدر ضمیر صاحب الید العلیا سلطان کائنات علیه افضل
الصلوة افندیمزه راجعدر رم فعل ماضی مجهولدر اصلی رمی درورن
اجون یا حذف اولنمشدر رمی فعلنک تحتنده قائم مقام فاعلی ضمیر
عسکره راجعدر جمله سی عسکرک صفتیدر ناظم فعل ماضی صیغه سیله
کتورمیوب مجهول صیغه سیله اختیار ینک وجهنی شارح مصنفک
بیان ایدرکه کما قال وفی ترک الفاعل وبناء الفعل علی المفعول
محافظة علی ظاهر قوله تعالی وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی
فما ثبت له الرمی اولا بمعنی صدوره عنه ظاهرا واکتسابا ونفاه عنه
ثانیا حیث بلغ من التأثیر حدا لا یبلغه رمی البشر ولذا قال ولکن الله
رمی وهذا اشارة الی قصة بدر وقصته انه لما التقی الجمعان یوم بدر
اخذ رسول الله صلی الله علیه وسلم بقبضة من الحصی فسبحت
فی کفه علیه السلام فالقاها فی وجوه الکفار وقد دخلت فی اعینهم
جمیعا وقال شاهت الوجوه فلم یبق کافر الا شغل بعینیه فانهزموا
باذن الله تعالی فلما کان لهذا الفعل من التأثیر حدا لا یبلغه رمی
البشر کما تری نفی عنه الرمی واثبته الله تعالی بقوله ولکن الله رمی
معلوم اوله که سابق الذکر حرف تشبیه ایله مشبه مصرع اولده اولان
شیاطین درکه باشلرینه آتش کواکب القا اولنوب جو سمادن فرار

ومنهزم وهلاك ولمشلر در نته كيم بيت سابقده تفصيل اولندى
ايدى اشبو مشبه اولان شياطين ايكى شيئه تشبيه اولنمشدر اول
ايكى شيدن برى بالادن طيورك القا ايلديكى حصاة ايله منهزم وفرار
وهلاك اولان شجعان ابرهه در • ايكنجى مشبه به حصى ايله رمى اولنان
عسكر كفار در • يعنى معركۀ بدرده اوزرلرينه حصى رمى اولنقله منهزم
فرار وهلاك اولان كفار در • وجه شبه بر طرفدن اشيا مهلكه نازل
واصابت ايتمكله رعب وهراس ايله پريشان وفرار وهلاكدن حاصل
اولان هيئة در كه اشبو وجه شبه ايكى عدد سابق الذكر مشبه به ايله
مشبه بيننده قدر مشترك در • يعنى مشبه ده ومشبه بهده بولنمشدر
نته كيم وجه شبه طرفين تشبيهده قدر مشترك اولمق شرطدر يعنى
اشبو وجه شبه طرفين تشبيه اولان شياطين سارقه ايله ابطال
ابرهه وعسكر كفار بدر بيننده قدر مشترك در كه هر برنده اول سابق
الذكر وجه شبه موجود در والحق وجه شبه مركب در طرفين تشبيهده
تركب يوقدر بعض شراح طرفين تشبيهده تركبه ذاهب اولوب
هيئة منتزعه يى تشبيه ايله تشبيه تشبيه مركب در ديمش لكن حق اولان
تقرير اولنان منوال اوزره اولمقدر كما قال الشارح الحنفى ان التشبيه
الاولين اعنى تشبيه الشياطين هاربين بشجعان ابرهه وتشبيهم
ثانيا بعسكر مرمى بالحصا من كفه صلى الله عليه وسلم مثل التشبيه فى
قول احيحة شعر وقد لاح فى الصبح الثريا كما ترى • كعنقود ملاحية حين نورا
فان وجه الشبه فى كل من الشيئين مركب حسى والطرفان مفردان
حسيان لان وجه الشبه ههنا هو الهيئة الحاصلة من نكوص كل من الشياطين
والشجعان كل من العسكرين وصدم بعضهم بعضا وامتلاء قلب كل منهم
رعبا وهبوط كل منهم من عال الى اسفل وحصول حتف كل واحد منهم

باسقاط

باسقاط شئ عليه من جهة والمشبه هو الشياطين المنهزمين والمشبه به
الابطال والعسكر كان وجه الشبه فى بيت احيحة هو الهيئة • الحاصلة
من تقارن الصور البيض المستديرة الصغار المقادير فى المرأى على الكيفية
المخصوصة منضمة الى المقدار المخصوص والمشبه هو الثريا والمشبه به
هو العنقود حين بفتح نوره وتقييده المشبه ههنا بحالة الانهزام والمشبه به
بحال الرمى لا يخرجها عن الافراد وكان تقييد العنقود بحالة التفتيح
لا يخرج عنه معلوم اوله كه سابق الذكر اصحاب فيل قصه سنى شارح المصنف
بو وجه اوزره تفصيل ايدر كان فى الحبشة بيت اسمه سرجا واهل حبشة
يعظمون هذا البيت كتعظيم اهل مكة بيت الكعبة وكانوا زينوا
بالجواهر واليواقيت فذهب جمع من قريش من مكة الى حبشة للتجارة
فنزلوا حوال البيت وكان الوقت وقت برد عظيم فاوقدوا نارا
وقبل خمود النار بالكلية ذهبوا فطلع الريح واذهب بقية النار
فالقاها فى البيت فاحرقته ووصل هذا الخبر الى ملك حبشة وذكر
عنده قريشا احرقوا بيتنا هذا ليكون العزة والشرف لهم باعتبار
بيتهم وهو كعبة فاغضبه هذا الامر فبعث اميرا وهو ابرهة ومعه
عشرون الفا من الفرسان والشجعان فامر ابرهة وارسل لهدم
الكعبة واهل مكة لو زاحموه لقتلهم فلما وصلوا الى الحرم رءوا ان الفيل
لا يذهب الى الكعبة وكلما ضربوا على رأسه لم يقم من موضعه اصلا فتحيروا
فنزلوا هناك واشتغلوا بالغارة فاخذوا ابلا كثيرة من ابل عبد
المطلب جد النبى صلى الله عليه وسلم • فجاء الى ابرهة فلما رآه ابرهة قام
من موضعه واستقبله فجاء به فاجلسه على سريره وجلس هو تحت السرير
وكان يظن انه جاء اليه ليشفع البيت ليترك ابرهة هدم الكعبة فلما
طلب الابل قال ابرهة سقطت من عينى كنت اظن انك ترجو منى

بیتکم الذی به شرف اٰبائک وانت تطلب الابل التی لا وقع لها
فقال انا رب الابل وللبیت رب قوی سیمنعه ویحفظه من اعدائه
فاعطاه الابل فلما رجع قیل لابرهة قد ضیعت عز الامارام اجلسته علی
سریرک وانت امیر وقال ما شاهدت من جبینه لو شاهدتموه لصرتم عبیدا
وکان ذلک نور حضرة النبی علیه الصلوة والسلام فلما ذهب عبد المطلب
الی مکة فهرب اهل مکة حتی خلا مکة ولم یبق فیها احد دیار فجاء عبد
المطلب الی البیت والی باب الکعبة فاخذ بحلقته وهو یقول شعر

یا رب لا ارجو لهم سواکا   یا رب فامنع منهم حماکا
ان عدو البیت من عاداکا   امنعهم ان یخربوا قراکا

وهو لم یفرغ من بعد هذا فرای طیورا کثیرة نشأت من جانب الیمن
فاجتمعوا فوق ابرهة وجیوشه فی الهوی ومع کل طیر حصاة اسم
من یرمی بها فالقی کل واحدة منها حصاتها وقعت علی راس الرجل
فخرج من دبره فهلکوا جمیعا وذکر القصة علی هذه الطریقة مبنی علی
روایة جمع من المفسرین شارح جلال الدین بو وجهله نقل ایدرکه
ابرهة ملک الیمن بنی بصنعاء کنیسة لیصرف الیها الحاج فاحدث
رجل من کنانة فیها ولطخ قبلتها بالعذرة فحلف ابرهة لیهدم
من الکعبة فجاء بجیشه وافیا الی مکة فحین تهیئوا للدخول والهدم
غشی علیهم وولوا هاربین ورموا بالحجارة من سجیل قال تعالی الم تر کیف
فعل ربک باصحاب الفیل بعض شراح خلاصهٔ معناده دیمش حاصل المعنی
کان الشیاطین هاربین من الشهب جیش شجعان ابرهة حیث
هربوا رمتهم الابابیل بحجارة من سجیل اوکانهم هاربین عسکر بدر
او عسکر حنین حیث انهزموا حین رموا بالحصی من کفه صلی الله علیه وسلم
شارح شیخ زاده فحاصله ان الشیاطین لما رجموا بالشهب عن مقاعد الاستراق

کانهم

کانهم ابطال ابرهة فی الهرب من الابابیل حیث التفت ساقهم بالساق وعسکر
قریش رمی بالحصی من کف النبی صلی الله تعالی علیه وسلم ۰ دیمش
وفیه من البدیع مراعاة النظیر والتشبیه والتلمیح والاحتراس ۰

تخمیس

بو لوب فراری اعدا ایدر مناسبتن   بیلا ایدر او شیاطینک اول مباعدتن
ایدر افادهٔ تشبیه بو بیت منقبتن   کانهم هربا ابطال ابرهه
او عسکر بالحصی من راحتیه رمی

نبذا به مستفعلن بعدتش فاعلن بیچ ببط مستفعلن نهما فعلن
نبذ المسب مستفعلن بج من فعلن احشا ال مستفعلن تتم فعلن

نبذا به بعد تسبیح نبطنهما   نبذ المسبح من احشاء ملتقم

نبذ محذوف اولان نبذ فعلنک مفعول مطلقیدر یا خود بیت اولده کی
رمی فعلنک معقدت حلوسا قبیلندن من غیر فعله مفعول مطلقیدر
نبذ ترکیده امتقدرکه رمی دخی بو معنایه در به جار مجرور رمی فعلنه
متعلقدر ره به ضمیری بیت اولده اولان حصاة لفظنه راجعدر بو صورتده
حصانی رمی مکرر ذکر اولنمش اولور شارح مصنفک کلام فصحاده
بو مقوله تکریر کثیر الوقوعدر که تاکیدی مفید در دیو بو گونه تحقیق ایدرکه
نبذا من قبیل معقدت حلوسا من ان الرمی معناه النبذ ای رمی
رمیا به الظرف ای به تکریر للظرف الاول اعنی بالحصی وتذکیر به
ومتعلق بالفعل المذکور ای اعنی رمی کقولهم علی الله توکلت علیه ونحو
ذلک من العبارات المشتملة لقصد التوکید والتقریر والیه اشار
صاحب الکشاف فی قوله تعالی ومن ثمرات النخیل والاعناب تتخذون
منه فقال الظرف الاول متعلق بتتخذون والثانی تکریر له للتاکید
کقولهم زید فی الدار فیها وما ذهب الشارحون بان یجعل الظرف

اعنی به وکذا التسبیح متعلقا بقوله نبذا اما ان یجعل مصدرا للمحذوف
او مصدرا للمذکور کما هو الظاهر غلط فاحش دیو تفصیل ایله بیان
ایتمشدر • بعد ظروف زمانیه دندر تسبیح لفظنه مضاف اولمغله نبذ
فعلنک مفعول فیهیدر • یعنی ظرفیدر تسبیح تنزیه معناسنه در بو قاعده
مضاف الیه محذوفدر • بعد تسبیح الله دیمکدر یعنی حصاة کف سلطان
رسالتده سبحان الله دیوب حق سبحانه وتعالی یی تنزیه وتقدیس
ایلدکدنصکره رمی ایتدی دیمکدر سبحان الله تسبیح معناسنه اولوب
وانا فعلی محذوف استعمال اولنان کلماتدن اولمغله اسبح الله تسبیحا
تقدیرنده درکه تسبیحک علمیدر فعل محذوفک مفعول مطلقیدر ایدی
سبحان الله دیمه نک معناسی جناب حقک لایق شانی اولمیان شیلردن
ذات حقی تبریه وتنزیه ایتمکله تنزیه ایدرم دیمک اولور سبحان الله
کثیر الاستعمال اولمغله بو کونه تفصیل اولندی وان قولیده سبحان الله
تسبیح معناسنه منصوبدر مصدریه اوزره کویا که ابرا الله من السوء
براءة دینلمشدر سبحان منون اولمدی • زیرا سبحان معرفه درکه ما
تسبیحک علمیدر دیدی شارح حنفی التسبیح التقدیس والتنزیه سبحان الله
تنزه والتسبوح المنزه عن کل سوء وسبحان علم للتسبیح لا ینصرف ولا ینصرف
وهو منصوب علی المصدریة دیمشدر شارح کوردی قوله بعد تسبیح
بعد منصوب بالمصدر او بفعله مضاف الی التسبیح وهو مصدر سبح الله
تسبیحا اذا قال سبحان الله ای نزه الله تنزیها وابریه من النقایض
وعما لا یلیق بجنابه العلی العظیم وسبحان الله علم للتسبیح منصوب بالفعل
المقدر وسبوح قدوس بالضم والفتح من صفاته تعالی لانه یسبح ویقدس
وسبحات وجه الله انواره وسبحة الله بالفتح جلاله والسبحة بالضم المسبحة
کذا فی القاموس دیمشدر ربطنهما با فی معناسنه حرف جردر کقوله تعالی

ولقد نصرکم الله ببدر کبیدر جار مجرور تسبیح کلمه سنه متعلقدر بطن
ایله مراد ظهرک مقابلیدر که صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامک
مبارک راحه لریدر تثنیه ضمیری راحتی کلمه سنه راجعدر
نبذ المسبح نبذ القا ایتمکدر ترکیده اتمق معناسنه دره • بو قاعده
اداة تشبیه محذوفدر • نبذ مصدردر مفعولنه مضاف اولوب فاعلی
محذوفدر تقدیری کنبذ الله المسبح دیمکدر • مسبح ایله مراد یونس علیه السلام درکه
پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک راحه مبارکه لرندن حصاتی رمی
ونبذ ایلدیکی بطن حوتدن حضرت یونسی جناب حقک خارجه نبذ
ورمی ایلدیکنه تشبیهدر یوخسه منبوذ اولان حصاتی حضرت یونس
پیغمبره تشبیه دکلدر قال الشارح المصنفک ونبذت الشیء القیته
ونبذ المسبح محمول علی حذف اداة التشبیه ای نبذا کنبذ المسبح والقصد
الی تشبیه النبذ بالنبذ لا تشبیه المنبوذ بالمنبوذ ونبذ المسبح من اضافة المصدر
الی المفعول والفاعل محذوف ای کنبذ الله تعالی ایاه واراد بالمسبح
یونس علیه السلام دیمشدر من احشا جار مجرور مصرع ثانیده اولان
نبذ فعلنه متعلقدر • احشا حشانک جمعیدر بعض شراح الحشی ما احاط به
الجوف دیمش بعضلر قلبدر دیمش بو مقاده معنی جوف حیواندن
خارجه رمی اولنان مسبح دیمک اولور شارح کوردی والحشا ما فی داخل
الجوف من الامعا واراد بها بطن الحوت دیمش ملتقم اسم فاعلدر ••
احشانک مضاف الیهیدر • بلع ایدیجی یعنی یودوجی دیمکدر که ملتقم
ایله مراد حضرت یونس علیه السلامی بلع ایدن بالقدر شارح کوردی
بو کونه نقل وتفصیل ایدرکه ان الله تعالی ارسل یونس علیه السلام الی قوم
لیدعوهم الی الایمان فدعاهم فلم یؤمنوا به فقال لهم ان الله تعالی قد نزل
علیکم العذاب فی یوم کذا ان لم یؤمنوا بالله فخرج من بینهم خوفا من العذاب

ولم يكن ذلك مرضيا لكونه غير لايق بمقامه لانه كان اللايق به الصبر
والتوكل على الله والانتظار الى امره تعالى ولهذا قيل حسنات الابرار
سيئات المقربين وجاء الى ساحل البحر ليركب السفينة ويرجع الى بلده
الذى جاء منه لدعوة هذا القوم باذن الله تعالى فوقع احد ابنيه فى الماء
فيتبعه يونس لاستخلاصه فلم يكن رجع خائبا فاذا الذئب ذهب
بابنه الاخر فاقتفى اثره ولم يظفر به فعاد متحيرا ولم يجد عياله وركب
السفينة فلاطمت الامواج واستشرفت السفينة على الغرق فقالوا
انا ظاهذا من شوم مذنب فقال يونس انا ذلك المذنب فالقى نفسه
فى اليم فالتقمه الحوت فنادى فى الظلمات ان لا اله الا انت سبحانك
انى كنت من الظالمين والظلمات بطن الحوت والبحر والليل فببركة
التهليل والتسبيح واعترافه بالخطا نجاه الله سبحانه وتعالى كما قال الله تعالى
فاستجبنا له ونجيناه من الغم وكذلك ننجى المؤمنين وباقى القصة فى
التفاسير انتهى قال المصنف اراد الناظم بالملتقم الحوت الذى التقم
يونس عليه السلام على ما اشار الله فى قوله تعالى فالتقمه الحوت اى ابتلعه
وهو مليم اى يونس واقع فى الملامة او مليم نفسه ثم قال فلولا انه كان
من المسبحين للبث فى بطنه الى يوم يبعثون اى لولا انه من المشتغلين
بالتسبيح مدة عمره او فى بطن الحوت لبقى فى بطن الحوت الى يوم القيمة
حيا او ميتا وكيفية النبذ على ما ذكر ان الحوت كان رافعا راسه ليتنفس فيه
يونس ويسبح حتى انتهى الى البر فلفظه واختلف فى مدة مكثه فقيل
بعض يوم وقيل ثلثة ايام وقيل سبعة ايام وقيل اربعون يوما معلوم
اوله كه حضرت يونس عليه السلامى بلع ايدن حوت بلده مزده معروف
يونس بالغى ديمكله مسمى ومشهور اولان بالق نوعندن اولمق بعيد كلدركه
انسان مابه الحيوانى اولان هواى خارجيه ايله تنفسه محتاج اولمغله

سالف

سالف الذكر يونس بالغى روى دريادن باشنى خارجه رفع واخراج
ايدوب جوفنه هوا ادخالى ايچون تنفس ايلديكى محسوس ومنظور
ومشاهددر اگر سمك مذكورك انسان بلعنه قابل اولميان صغر جسمى
احتمال مزبوره منافى دكلميدر دينورسه ابو البشر حضرت ادم صلوات الله
على نبينا وعليه حضرتلرينك كبر جسم مباركلرينه نسبت اولادنده وبنى
نوعنده اولان صغر جسم نوع واحد اولماغه منافى اولماديغنه قياس
ايله جواب ممكندر خلاصه معناده بعض شراح وحاصل المعنى مثل
رمى النبى صلى الله عليه وسلم الكفار فى غزوة بدر حين رمى بالحصى الذى
سبح تسبيحا عظيما فى بطن كفيه المكرمين كرمى الله تعالى يونس عليه السلام
الذى سبح فى بطن الملتقم ودليل تسبيح الحصى ما قال انس رضى الله عنه
اخذ النبى عليه السلام كفا من حصى فسبحن فى يده حتى سمعنا التسبيح
ديمشدر قال شارح شيخ زاده وحاصل المعنى ان الشياطين لما رجموا
بالشهب كانهم عسكر قريش رمى بالحصى من كف النبى صلى الله عليه
وسلم بعد ما سبح الحصى ببطن راحته كما سبح يونس عليه السلام ببطن
الحوت ايدى نبذ كلمه سى بيت مقدمده اولان رمى فعلنك قعدت
عن الحرب جلوسا مثللو مفعول مطلقى اولديغى اوزره ايكى بيتك معناسى
بربرينه مزج ايله معناى عبارت بو وجهله در شياطين هاربه كانه كندولرى
راحت رسول اللهدن حصاة رمى اولنان عسكر در انلره حصاة بر نبذ ايله
رمى ونبذ اولنمش ايدى كه اول حصا تك بطن راحت رسول اللهده بعد التسبيح
رمى اولنماسى بطن ملتقمدن يعنى حوتك بطنندن مسبحك يعنى حضرت
يونسك نبذ ورمى اولنماسيدر يعنى حصانك كفى رسول اللهده بعد التسبيح
عسكر كفاره رمى اولنماسى مسبحك يعنى حضرة يونسك بطن حوتدن كنار
ساحل سلامته رمى ونبذ اولنديغى كبيدر فالنده اولور كه رمى حصاتى

حضرة یونسک بطن حوتدن خارجه رمی اولندیغنه تشبیهدر بوصورتده حصانک بطن
کفی رسول اللهده تسبیح ایلدیکنی ناظم علیه الرحمه صریحا ذکر ایدوب حضرة یونس
علیه السلامک بطن حوتده تسبیح ایلدیکنی مسبح کلمه سی ایله ضمنا اشارت ایدر

جاءت لدع مستفعلن وته ال فعلن اشجار سا مستفعلن جدة فعلن
تمشی الی مستفعلن ه علی فعلن ساق بلا مستفعلن قدم فعلن

جاءت لدعوته الاشجار ساجدة تمشی الیه علی ساق بلا قدم

ناظم علیه الرحمه ابیات سابقه دن وباب ایوان کسری وهو منصدع
بیتندن بو محله کلنجه کذران ایدن ابیاتده صاحب سعادت سرور عالم
صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک علامات نبوتلری وآیات مولد سعادتلری
اولان مبشرات ومنذراتی ذکر وتعداد ایدوب بوندن صکره بعد البعثه
ظهور ایدن خوارق عادات ومعجزات بینا تلرینی ذکر وانشاده مبادرت
ایتمشدر نته کیم شارح مصنفک سالف الذکر وبات ایوان کسری الخ
بیتی شرحنده هذا اشارة الی الامر الثانی من امور المنباء عنها ای العلامة
الثانیة من علامات نبوته التی انبا عنها مولده صلی الله علیه وسلم
دیوب بعده اشبو بیتک شرحنده دخی لما انجر الکلام الی ذکر معجزاته
بعد الظهور والبعثة ذکر هذا منها واشار الی بعض اخر دیمش قوله جاءت
فعل ماضی مؤنثدر کلدی دیکدر لدعوته جار مجرور جاءت فعلنه متعلقدر
دعوت مصدر در فاعلنه مضاف اولمشدر که ضمیر در سرور کائنات
علیه الصلوة والسلامه راجعدر لدعوة الرسول دیکدر دعوة ترکیده کل
دیکدر اما عربیده ندا وطلب معناسنه در الاشجار کلمه سی تنازع فعلین
بابندندر که جاءت فعلی اشجار کلمه سنک کندویه فاعل اولماسنی اقتضا
ایدر دعوة کلمه سی کندویه مفعول اولماسنی اقتضا ایدر ایدی مذهب
مختار اولان بصریون مذهبی اوزره عامل ثانی عمل ایتمکله اشجار لفظی

دعوة کلمه سنک مفعولی اولوب جاءت فعلنده اشجار لفظنه راجع فاعل
ضمیری اضمار قلنور جاءت جمله سی جملهٔ استینافیه در قال مولانا جامی واذا
تنازع الفعلان بل العاملان اذ التنازع یجری فی غیر الفعل ایضا
نحو زید معط ومکرم عمروا فی اسم ظاهر بعدهما فیختار البصریون اعمال
الثانی لقربه والکوفیون اعمال الفعل الاول لسبقه والاحتراز عن الاضمار
قبل الذکر فان اعملت العامل الثانی اضمرت الفاعل فی الفعل الاول اذا
اقتضی الفاعل لجواز الاضمار قبل الذکر بشرط التفسیر علی موافقة الاسم
الظاهر الواقع بعد الفعلین افرادا وتثنیه وجمعا مثل ضربنی وضربت
زیدا شارح کوردی قوله الاشجار بالرفع والنصب لانه تنازع فیها الفعل
والمصدر والاول یقتضی رفعه بالفاعلیة والثانی یقتضی نصبه
بالمفعولیة فان اعملت الثانی اضمرت الفاعل فی الاول دیمشدر
والاشجار کلمه سنده حرف تعریف عهد خارجیدر پیغمبرمز علیه الصلوة
والسلامک کل دیوب دعوة ایلدیکی معهود شجر درکه تفصیلی بروجه آتی
نقل وبیان اولنور الاشجار شجرک جمعیدر شجر اغاجدر نباتات
ارضیه دن ساقی اولانه شجر دیرلر ساقی اولمیانه حشیش کذلک نجم دخی
دیرلر ساجدة اشجاردن حالدر شارح کوردی ساجدة ای خاضعة منقادة
له صلی الله علیه وسلم موصلة اعضائها الی الارض قال الله تعالی والنجم
والشجر یسجدان ای ینقادان له تعالی وهی حال من الاشجار شارح حنفی
السجود وضع الجبهة فی الارض وفی الاصطلاح وضع الاعضاء السبعة
علی الارض ومنه سجدت النخلة اذا مالت من کثرة حملها والمسجد بکسر
الجیم بیت الصلوة ویطلق علی موضع الجبهة دیمشدر بعض شراح قوله
ساجدة ای خاضعة ومنه سجود الصلوة وهو وضع الجبهة علی الارض
دیمش تمشی فعل مضارعدر تخنده فاعل ضمیری اشجاره راجعدر

جمله سی اشجاردن حالدر مشی ترکیده یورومکدر عربیده الانتقال
من مکان الی مکان اخر بالاراده ایله تغسیر ایدرلر الیه جار مجرور تمشی
کلمه سنه متعلقدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر
علی ساق علی مع معناسنه در حرف جردر ساق جار ایله مجروردر
تمشی فعلنه متعلقدر ساق انسانده ما فوق القدمدرکه دیزدن
قدمه وارنجه بینهاده اولان موضعدر دیمشلر بالدر دیدکلری موضع
دخی داخل اولور اشجارده ساق اغاجک کوکندن اعضانه منتهی
اولنجه اولان موضعدرکه اغاجک ترابدن یوقارو داللرینه وارنجه
اولان محل اولور بلا قدم عبارتنده قدم رجلدر ترکیده ایاقدر شارح
کوردی والقدم من الحیوان ما یمشی به وهو الرجل دیمشدر بلا قدم
ساقک صفتیدرکه باحرف جردر لا اسمدر غیر معناسنه در بو وجهله اعراب
شارح مصنفک مختاریدر کما قال فان قیل کیف تدخل حرف الجر ههنا
وهو البا علی لا وهو حرف ومع ذلک کیف ظهر اثره فی کلمة اخری
وهی القدم قلنا ان کلمة لا ههنا بمعنی غیر الا انه ظهر اعرابها فیما بعدها
لکونها صورة الحرف علی ان السخاوی قد نص علی ان لا فی امثال
هذه المقامات اسم لا حرف وعلی بمعنی مع وبلا قدم صفة ساق ای
تمشی الاشجار متوجهة الیه مع ساق کائنین ملتبسین بانتفاء القدم
عنه بعض شراح خلاصه معناده دیمش حاصل المعنی جاءت الاشجار لاجل
دعوته صلی الله علیه وسلم حال کونها منقادة خاشعة واقعة علی رؤسها
ماشیة الیه علی ساق حال عن القدم شارح مصنفک بو معجزه نک بیاننده
بوکونه تفصیل ایدرکه فقصة مجیء الاشجار ان النبی صلی الله علیه وسلم
عرض الاسلام علی اعرابی وامره بان یسلم فقال له الاعرابی هل لک من شاهد
یشهد علی صدق مقالتک ونبوتک فاشار رسول الله صلی الله علیه وسلم

الی هذه

الی هذه الشجرة التی کانت بمرای منهما فدعاها فاذا هی تقبل وتؤثر علی
الارض وتسطر سطورا علیها من الخط الغریب وتمشی علی ساق بلا قدم
حتی قامت بین یدیه فاستشهد رسول الله علیه الصلوة والسلام ثلثا
فشهدت علی صدق رسالته ثم رجعت الی مقرها ومنها ان اعرابیا قال له
انک تقول اشیاء فهل لک ان اداویک وکان یداوی ویعالج فقال له
صلی الله علیه وسلم هل لک ان اریک آیة وعنده نخل فدعی رسول الله
صلی الله علیه وسلم عذقا منها فاقبل الیه وهو یسجد ویرفع رأسه
حتی انتهی الیه فقام بین یدیه ثم قال له رسول الله صلی الله علیه وسلم
ارجع الی مکانک فرجع الی مکانه فقال العامری والله لا اکذبک
فی شیء تقول بعد هذا ابدا محصول معنای عبارت بیت پیغمبر
علیه الصلوة والسلامک کلدیوا شجاری دعوتنه وامر و فرماننه
امتثالا اشجار اعضانی یرلره بسط ایدوب یعنی یوزواوستونه
سورونرک انقیاد وخضوع ایله مشیا علی الوجه حضور پیغمبر
علیه السلامه ساقیله بغیر قدم مشی ایدوب کلدی دیکدر بونه
معجزه کبری وقدرة الهیدر دیک مالنده اولور ....

تخمیس

بوکو. وجود عرقندن کل اولدی تاج سمن
اودر بو باغ جهانه نما ونشوی ویرن
عطای جاذبه فیض الکلیوب روشن
جاءت لدعوته الاشجار ساجدة
تمشی الیه علی ساق بلا قدم

کانما مفاعلن سطرت فعلن سطرا لما مستفعلن کتبت فعلن
فروعها مفاعلن من بدی فعلن ع الخط بال مستفعلن لقم فعلن
کانما سطرت سطرا لما کتبت
فروعها من بدیع الخط باللقم

کانما کلمه سی مجرد تشبیه ایچوندرکرچه کان حروف مشبهه دندر لکن عملی

بو قدر زیرا ما ما ، کافه در کان کلمه سی عملدن ساقط اولمشدر نته کیم
ابیات سابقه دن کانما اللؤلؤ المکنون من صدف بیتی شرحنده مرحوم
کوردی کانما حرف مکفوف عن العمل باذکرها لمجرد التشبیه دیمشدر
سطرت فعل ماضی مفرد مؤنثدر فاعل ضمیری اشجاره راجعدر سطرت
کتبت معناسنه در جمله سی مستانفه در سطرا مفعول مطلقیدر سطر
صف معناسنه در مسطر ایله کتابتده صفوف ظاهردر بو تقاعده دخی
سطر ایله مراد سطر کتابتدر شارح کوردی السطر بالسکون والحرکه الصف
من الشیء ومنه سطر الکتاب دیمشدر لما کتبت لام حرف جردر ما معناسنه در
ما ما ، مصدریه در کتبت فعل ماضی معزد مؤنثدر فروعها فاعلیدر کتبت
جمله سی تاویل مصدرده جار ایله محلا مجرور سطرت فعلنه متعلقدر
شارح شیخ زاده والمراد من السطر اثار فروع الشجر بسبب المجی واللام
فی لما کتبت بمعنی الباء دیمشدر فروع فرعک جمعیدر فروع اصولک
فرعیدر که شجرک اصولی کوکلریدر فروع اعضا بیدر که داللریدر
واقعده اصله نسبتله اعضان فروع قبیلندندر فروع کلمه سی ضمیره مضافدر
ضمیر اشجاره راجعدر من بدیع الخط جار مجرور کائن مقدرینه متعلق اولوب
کتابتدن حالدر بدیع فعیل بمعنی مفعولدر عجیب معناسنه در بدیع لفظی
خط کلمه سنه مضافدر اضافتی بیانیه در من الخط البدیع دیمکدر
حمل صحیحدر صفتنک موصوفه اضافتی قبیلندندر فی اللقم جار مجرور کتبت
کلمه سنه متعلقدر لقم وسط طریقدر ناظم علیه الرحمه اشجارک حضور
سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامه ساجدا ماشیا علی الوجه یوریوب
کلمه سنده اعضانی ممر اولان یوللره سورنمکله روی خاکده اقتضا
ایدن شرحه لر واثاری خط عجیبدن کتابت اولنمش صف کتابته تشبیه
ایتمشدر واقعده بر داللری اغاج ساجدا یعنی یوزی اوزرینه سورونه

سورونه کلسه ممر اولان طریقده اعضانک سورنمه سندن بهر حال
روی خاکده شرحه ونیجه اثر پیدا اوله جغی ظاهردر اشبو روی خاکده
پیدا اولان اثار اول ممر اشجار اولان یوللرده خط عجیبدن کتابت
اولنمش سطر کتابت کبی مشاهده اولندیغی اعتبار ایله اثاری سطر خطه
تشبیه اولمغله ناظم علیه الرحمه بو یله بر تشبیه عجیب ایله مرادی بیتده
مجرد اظهار ید طولای شاعریتدر که هم تشبیه لطیف وعجیبدر وهم
اشجارک امر پیغمبری یه امتثالا ساجدا ماشیا علی الوجه کلدیکی معجزه
عجیبه سی نقل وبیان اولور بعض شراح وحاصل المعنی حین جاءت
الاشجار لدعوته صلی الله علیه وسلم حصل خط عجیب علی وسط الطریق
من اثار مشیها وقت کتابة هذا الخط فروع الاشجار لیکون معجزة النبی
المختار صلی الله علیه وسلم دیمشدر شارح حنفی وکان من بدیع مشیها
الیه وغریب تمثیلها بین یدیه انها جاءت ماشیة علی ساق لیس له قدم
بل علی الرأس ساجدة لا علی الساق کمشی القلم شارح مصنفک تاکید
لمجی حدیث الاشجار الی ذاک الحضرة وتشبیه لاثار فروع الاشجار بسبب
مجیئها لخطوط غریبة مبدعة شارح کوردی شبه اثار فروعها فی الارض
بالخط الدال علی اللفظ المفید للمعانی ووجه الشبه الهیئة الحاصلة لهما دیمشلردر
وفیهما من البدیع جناس الاشتقاق بین سطرت وسطر ومراعاة النظیر بین سطر
وسطرا وکتبت والخط والتشبیه فی اماکن عدیدة علی انه یمکن ادعاء الاستعارة فی بعضها

تخمیس

اجابتی شجرک اولدی بیوک حکمت | بو معجزه بو سیاق اوزره بولمغه شهرت
یازر قلملری هب نطق حال اوزره فقط | کانما سطرت سطرا لما کتبت

فروعها من بدیع الخط باللقم

مثل الغا مستفعلن ته ان فعلن نا سارسا مستفعلن ریه فعلن

تقفیه حر مفاعلن رو حلی فعلن س للهجی مستفعلن رحمی فعلن

مثل الغمامة ای سار سا ریة — تقفیه حر وطیس للهجیر حمی

مثل لفظا مرفوع مبتدا محذوفک خبریدر بیت متقدمه منوطدر تقدیری
ومجی الاشجار وسائر الخوارق المذکورة مثل الغمامة دیک اولور یاخود
بیت اسبقده اولان جاءت فعلنک محذوف مفعول مطلقنک صفتیدر
تقدیری جاءت الاشجار مجیئا مثل الغمامه دیک اولور مثل کلمه سی الغمامة
قولنه مضافدر غمامه بلوط معناسنه در ای بو مقامده این معناسنه
ظرف مکاندر مؤخر سار فعلنک مفعول فیهیدر نته کیم شارح کوردی
انی بفتح الهمزة والنون المشددة ظرف مکان بمعنی این مبنی علی السکون
منصوب محلا بسارا و بتقفیه مضاف الی جملة سار علی تقدیر کونه منصوبا
بتقفیه او بمعنی کیف فیکون حالا من فاعل سار وهو الضمیر الراجع الی النبی
صلی الله علیه وسلم ما ای فی ای حال سار ماشیا او راکبا دیدی بعض
شراح انی بمعنی این من ای موضع او بمعنی کیف ای ماشیا او راکبا سار
فعل ماضی فاعل ضمیر مستتر راجع الی النبی صلی الله علیه وسلم والجملة
شرطا ای سائرة بالرفع خبر مبتدا محذوف ای فهی سائرة وهذه الجملة
جزاء انی وسائرة بالنصب حال من الغمامة یعنی انی کلمه سی بو مقامده
استفهام ایچون اولمیوب شرط ایچون اولمغله مکان ایچون اولوب
سار فعل شرطدر وسائرة مبتدا محذوفک خبری اولوب جمله سی جزا
شرطدر تقفیه فعل مضارع فاعل ضمیر مستتر راجع الی الغمامة والجملة حال
من الغمامة او جزاء انی علی تقدیر نصبها دیمشدر کذلک ملا جامی
ومن الظروف المبنیة این وانی للمکان استفهاما وشرطا ای حال
کونهما للاستفهام والشرط وبناؤها لتضمنها حرف شرط والاستفهام
نحو این زید واین تکن اکن ونحو انی زید وانی تجلس اجلس وقد جاء

انی

انی بمعنی کیف دیمشدر سار فعل ماضیدر تحتنده فاعل ضمیری رسالت
پناه علیه الصلوة والسلامه راجعدر سار سیردن مشتقدر جمله سی انی
کلمه سنک مضاف الیهیدر سائرة اسم فاعلدر ذهاب معناسنه اولان
سیردندر الغمامه قولندن حالدر نته کیم شارح مصنفک سائرة علی انه
حال من الغمامة ان یجعل المحذوف المبتدا دیدی یعنی مثل الغمامة قولنده
مثل کلمه سی محذوف مبتدانک خبری اولدیغی تقدیرجه درکه بالاده ذکر
اولندی بعضیلر مثل الغمامة مبتدا وسائرة خبره وانی ظرف لها وفاعل
سار رسول الله صلی الله علیه وسلم دیدی تقفیه فعل مضارع مؤنثدر
تحتنده فاعل ضمیری غمامه قولنه راجعدر مفعولی اولان ضمیر بارز فخر عالم
صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه راجعدر جمله سی غمامه کلمه سندن حالدر
تقفیه وقایه دندر که حفظ معناسنه در حر کلمه سنی نزع خافضیت اوزره
منصوبدر ای تقفیه ویحفظه من الحر دیکدر تقفیه بتظلیلها تقدیرنده در
حر لفظی وطیس کلمه سنه مضافدر وطیس تنوردر شارح کوردی
الوطیس وهو التنور یقال حمی الوطیس اذا اشتد حره وکذا اذا صعب
الامر دیمشدر للهجیر لام وقتیه در شارح مرقوم واللام بمعنی الوقت کما
فی قوله تعالی اقم الصلوة لدلوک الشمس ای وقت دلوکها ای غروبها
دیمش هجیر من الظهر والعصر اولان وقتدر که شمسک ارتفاعی وکمال
حرارتی وقتیدر اشبو هجیر لفظی شمسک ملایمی اولمغله شارح مشار
الیه کوردی وطیس لفظنده استعارهٔ مصرحه وار در هجیر کلمه سی قرینه
استعاره در دیمش یعنی ناظم شمسی کمال حرارت وشدت تأثیر
وتسخینده تنوره تشبیه ایلدی مشبه به اولان وطیس لفظنی ذکر
ایلدی مشبه اولان شمسی مراد ایلدی هجیر کلمه سی قرینهٔ استعاره در
حمی کلمه سی ترشیح اولور زایت اسد اله لبد فی الحمام قبیلندن اولور

بعض شراح حرّ وطيس عبارتی موصوفک صفتنه اضافتی قبیلندندر
دیمش حمی فعل ماضی در رضی کبی وزن ایچون اخری ساکن قلنمشدر
تحتنده فاعل ضمیری وطیس لفظنه راجعدر جمله سی وطیسک
صفتیدر یاخود وطیسدن حالدر قد لفظی مقدردر شارح حنفی
حمی لازم بمعنی سخن متعدی باالبا وبعلی وبالهمزة یقال حمی المیسم
واحمی علیه ذا وقد النار علیه دیمش ترکیده حمی قزدی دیکدر
شارح مصنفک حمی فعل ماضی من قولهم حمی النهار بالکسر اذا اشتد
حرّه ای تسیر الغمامة مع النبی صلی الله علیه وسلم این سار لاجل
حفظه عن الحارة الشدیدة الشبیهة بحارة التنور الذی اوقد
فیه النار الشدیدة وقت الهاجرة علی ان اللام فی قوله للهجیر
مستعار للوقت کقوله تعالی اقم الصلوة لدلوک الشمس دلمشدر
خلاصه معناده بعض شراح وحاصل المعنی مجیء الاشجار لدعوته
صلی الله علیه وسلم مثل تظلیل السحاب النبی صلی الله علیه وسلم
اذا سار من ای مکان الی ای مکان فهی سایرة حافظة عن شدة
حر نصف النهار دیمش قال الشارح کوردی والمعنی ان اتیان الشجر
لدعوة النبی صلی الله علیه وسلم مثل الغمامة السائرة معه فوق
راسه حیث سار للتحفظ من الحرّ شارح شیخ زاده وتلک الغمامة کانت
تسیر معه علیه السلام من صغر سنه وبها عرفه بحیرا الراهب علی
ما یرویه الواقدی ان اباطالب اراد الخروج فی قریش الی الشام
وکان عمر النبی صلی الله علیه وسلم اذن اثنی عشره سنة فاراد ترکه
فراه یوما یبکی فقال له مالک یا ابن اخی تبکی فمنعک رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال له لعل بکاءک الی ان اخلفک فقال نعم فقال
ابو طالب والله لا فارقک ابدا فخرج به فلما نزلوا بحیرة الشام وبها

راهب یقال له بحیراء فی صومعة وکان من علماء النصاری فصنع لهم
طعاما فدعاهم الیه وانما حمله علی ذلک انه حین راهم رای غمامة تظلل
رسول الله صلی الله علیه وسلم فلمّا نزل ابو طالب تحت الشجرة اظلت
الغمامة علی الشجرة ثم قال لهم الراهب احب ان لا یتخلف منکم احد
فحضروا کلهم الا رسول الله صلی الله علیه وسلم فنظر الراهب الی الغمامة
وهی واقفة علیه فقال الم اقل لکم لا یتخلف منکم احد فقال لا تخلف
الا غلام حدیث السن فجاء وابه واجلسه علی الطعام فنظر الراهب
الی الغمامة جاءت معه ثم قال لابی طالب ما هذا الغلام منک فقال
هو ابن اخی قال فما فعل ابوه قال مات وامه حبلی قال صدقت
قال فما فعلت امه قال ماتت قال صدقت فلما اکلوا قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم اسئلک بحق اللات والعزی الا اخبرتنی فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تسئلنی باللات والعزی فوالله
ما ابغضت شیئا بغضهما فبالله الا اخبرنی فقال صلی الله علیه وسلم
سلنی فسئاله عن اشیاء من احواله فاخبر فوافق ذلک من عنده ثم
جعل ینظر فی عینیه فسئل هل یذهب حمرتهما فقالوا لا یفارقه
فقال انزع جبتک فابی علیه حتی قال له ابو طالب انزعها یا ابن اخی
فنزعها فنظر الی الخاتم بین کتفیه وجعل یقبله وعیناه تهرقان الدموع
ثم قال لابی طالب ان ابن اخیک یکون نبی هذه الامة وانی اخاف
علیه الیهود فارجع به سریعا الی مولده وقد اخذ علینا فیه المواثیق
فقال من اخذه فتبسم الراهب وقال اخذ الله علینا فی کتابه الذی
انزل بذلک علی عیسی ابن مریم وقد ادیت الیک فی امر
النصیحة فاحفظها ولا تغفل سنه دیو بو وجهله تفصیل روایة
صحیحه ایدر وفیه من البدیع التشبیه وجناس الاشتقاق

بين سار و سايرة و مراعاة النظير في الشطر الاخير

تخميس

دخى بونك كبيدر معجزات خارقه دن   حبيبى صاقنوردى كونشدن اول ذو المنن
معين ايتدى اكا سايبان مستحسن   مثل الغمامة الى آسار سائرة
تقيه حر وطيس للهجير حسم

اقسمت بال مستفعلن قمر ال فعلن منشق ان مستفعلن ن له فعلن
من قلبه مستفعلن نسبة فاعلن مبرورة ال مستفعلن قسم فعلن

اقسمت بالقمر المنشق ان له   من قلبه نسبة مبرورة القسم

ناظم عليه الرحمه بو بيت ايله قلب مطهرهٔ سلطان كائنات عليه الصلوة والسلامى مدح ضمننده معجزهٔ انشقاق قمرى بياندن ماعدا بر معجزهٔ اخرى يه دخى ايما ايدركه اول معجزهٔ اخرى شق صدر نبوى ايله وقوع بولان معجزهٔ كبرادر هر برينك تفصيلى بر وجه اتى ذكر اولنور قوله اقسمت قسمدندر قسم سينك و قافك فتحى ايله يمين معناسنده در يقال اقسم به اى حلف شارح حنفى القسم بفتحتين اليمين والثلاثى منه غير مستعمل فلا يقال قسم بمعنى حلف بل انما يقال اقسم قال الله تعالى اذا قسموا ليصرمنها مصبحين والقسم بفتح القاف وسكون السين مصدر قسم المال بين الشركاء اى فرقه بينهم وعين لكل نصيبه ديدى كذلك شارح كوردى اقسمت اى حلف من الاقسام بمعنى الحلف واليمين وهو فى الاصل اخبار نقل الى انشاء القسم كبعت واشتريت ديمشدر اقسمت نفس متكلم در فعل وفاعلدر جملهٔ ابتدائيه در بالقمر جار مجرور اقسمت كلمه سنه متعلقدر قمر كوكب ليلى مضئ للعالم ايله تعريف اينمشلر ليلهٔ غرهٔ شهردن اوچ كيجه تمامنه دكين هلال ديرلر بعد ثلثة ليالى الى اخر الشهر قمر ديرلر قمر غلبه

معناسنده در سائر كوكبه نورى غالب اولديغنه بناء قمر دمشلر قسم مزبور ايله مقسم به معجزهٔ رسول الله اولان قمر منشقدر بعض شراح مقسم به محذوفدر اقسمت برب القمر تقديرنده در زيرا بارى تعالى دن غيره قسم اولنمانز ديمشلر لكن شارح كوردى بو وجهله تحقيق ايدر ان القمر مقسم به حقيقة بلا تقدير شئ قال الامام الحصيرى فى شرح الجامع الكبير والصحيح انه يمين لانه سبحانه وتعالى اقسم فى مواضع من القران باشياء كالشمس والقمر وغيرهما على ان عادة العرب يقسمون بشئ له عظمة عندهم وفى العرف يسمى يمينا وهو حجة ايضا فقد ظهر بهذا جواز الحلف بغير الله تعالى ديمش شارح مصنفك فتى اعلا بحث وبيان ايدر بقوله فان قيل قد نهى الشرع الاقسام بغير الله لان فى القسم تعظيم المقسم به وقد نهينا عن تعظيم غير الله تعالى بطريق الاقسام قلنا المقسم به محذوف اى اقسمت برب القمر المنشق ولو سلم فتعظيمه المستفاد من كونه مقسما به ليس مبنيا على ذاته وعلى اعتقاد استحقاقه ذلك بل هو وسيلة الى تعظيم النبى عليه الصلوة والسلام بل تعظيم الحق سبحانه لا غيره برشدك الى هذا توصيف القمر بالانشقاق لقوله بقمر المنشق فان تعليق الحكم بالوصف يشعر بعليته له فكانه قيل اقسمت بالقمر المنشق من حيث انشقاقه الدال على كمال القدرة الالهية فيرجع القسم بالحقيقة الى رب القمر فيكون هو مقسم به فى التحقيق المنشق قمرك صفتيدر منشق انشقاق بابندن اسم فاعلدر انشقاق تركيده يارلمقدر ان له عبارتنده ان فتحله حروف مشبهه دندر حرف جر محذوفدر على ان تقديرنده در له لام حرف جر ضمير مبنى محلا مجرور كائن مقدر نه متعلق اولوب ان كلمه سنك مقدم خبريدر كه ان كلمه سنك اسمى مصرع ثانيده نسبة لفظيدر بو صورتده على ان له قولى مقسم عليه اولور كيم

شارح كوردى ان بالفتح على حذف حرف الجر اى على ان له فيكون مقسم
عليه ديمشدر بعض شراح مقسم عليه كه جواب قسم ابيات اتيه دن
ما سامنى الدهر بيتيدر ديمش لكن مختار اولان مقسم عليه وجواب
القسم ما سبقده تقرير اولنديغى اوزره ان له عبارتى ام لمقدر
فى قلبه جار مجرور مؤخر نسبة قولنه متعلقدر حصر ايجون جار مجرور
متعلقنه تقديم اولنمشدر له ضميرى ثمره راجعدر قلب كلمه سى ضميره
مضافدر ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر
قلب معروف ومشهوردر خصوصا تعريف وتفصيلى ابيات سابقه ده
كذار ايتمشدر نسبة كلمه سى شبه ومناسبت معناسنه در مبرورة
لفظى مصدر محذوفك صفتيدر اى اقسامة مبرورة صادقة ديمكدر
نته كيم شارح كوردى مبرورة القسم صفة مصدر محذوف اى اقسامة
مبرورة صادقة ديمش بعضيلر مبرورة لفظنك القسم كلمه سنه
اضافتى اضافة لفظيه در ديدى يعنى قاعده در كه مضاف معموله
مضاف صفت اولسه كاسم الفاعل واسم المفعول والصفة المشبهة
بو صورتلرده اضافت اضافة لفظيه اولور ايدى بو معنا اوزره اونسبة
مبرور القسم در ديمك اولور نسبة قسمى اولنسه اول قسم مبروره درها
يعنى بر كمسنه اونسبة قسم ايليه اول قسم ايدن كمسنه قسمنده ويميننده
باردر صادقدر ديمك اولور شارح شيخ زاده والمبرورة القسم صفة
نسبة لان الاضافة لفظية او حال منه والمبرورة القسم اى الصادقة
بلا شك يعنى لو اقسم احدان للقمر المنشق نسبة اى شبها بقلبه المنشق
يكون بارا وصادقا ووجه الشبه والجامع اما اللطف والصفا والنزاهة
والانشقاق او فيض القلوب وتربية الالباب والهداية عن الضلال
او الاخذ من العالى والاضافة الى السافل ديمش بعضيلر اوكونه اية

من ايات الله

من ايات الله ديوب وجه شبهى بو وجهله تفصيل ايدرلر قال المصنف
يقال بر فلان فى يمينه اى صدق ولم يحنث ومعنى البيت اقسمت بالقمر
المنشق ان فؤاد النبى صلى الله عليه وسلم منور من القمر حتى لو اقسم
احد ان له نسبة وشبها الى قلبه يكون بارا صادقا فى يمينه والحاصل
ان كلا منهما منور شديد فى اثاره وهذا بالنظر الى ظاهر الاوهام والا
فاقسم بالله انه لا نسبة لقلبه بالقمر واين نور هذا من نور ذاك ديوب
كذلك شارح حنفى والمعنى اقسمت بالقمر الذى شرفه تعالى بالانشقاق
وجعل الشقاقة معجزة للنبى الذى كانت منه الاغراق ديمشدر
قال الشارح الكردى وجملة البيت مستانفة اتى بها ليتوصل الى
المدح باسلوب اخر منه والمعنى اقسمت بالقمر المنشق معجزة صلى الله
عليه وسلم ان لقلبه الشريف نسبة ومشابهة تامة به فى الانشقاق
والالتيام من غير اختلال فى النور والصفا والعظمة والبها والتشبيه
مقلوب للاهتمام لان المعهود والمتعارف تشبيه الغير بالقمر على عكس
ما فعله الناظم وفى البيت اشارة الى معجزتين الاولى انشقاق القمر
وقد مضى والثانية شق صدره صلى الله عليه وسلم كما روى انس بن مالك
رضى الله عنه ان اهل مكة سالوا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يريهم
اية فاراهم انشقاق القمر حتى راه فقال صلى الله عليه وسلم اشهدوا
فقال الكفار هذا سحر مستمر فانزل الله تعالى اقتربت الساعة وانشق
القمر وان يروا اية يعرضوا ويقولوا سحر مستمر وروى مسلم عن انس ان
جبريل اتاه وهو يلعب مع الصبيان فاخذه فصرعه عن قلبه فاستخرج
القلب فاستخرج منه علقة فقال هذا حظ الشيطان منك ثم غسله
فى طشت من ذهب بماء زمزم ثم لامه ثم اعاده فى مكانه قال انس كنت
ارى اثر المخيط فى صدره محصول معناى عبارت بيت پيغمبر ذيشان

عليه الصلوة والسلامك امروا شارت عليه سيله ايكي بولوب منشق اولانه
قمره قسم مبروره ايله قسم و يمين ايده ركه اول قمر منشقك قلب
مباركه سلطان كائناته نسبت و مشابهتي واردر يعني نته كيم قمر
اشارت رسول الله عليه الصلوة والسلام ايله منشق اولدي كذلك قلب
سلطان انبيا جبريل عليه السلام واسطه سيله منشق اولدي بو جهتدن
قمر منشقك قلب فخر كائناته نسبتي يعني مناسبتي اولمش اولدي ايدي
ايكي عدد معجزهٔ كبرانك وقوع بولديغنه اشارت ايله بيان اولور ولنسبتدن
مراد انوار و انشقاق وصفي ايكيسنده دخي بولنمغله بو وجهله بينلرنده
مناسبت و مشابهت بولنديغيدر معلوم اوله كه اشيا مشهورهٔ معتبره
عرفده قمره تشبيه اولنه كلوب قمر مشبه به اوله كلكك مشهور ايكن ناظم
عكس ايدوب قمري مشبه و قلب سعادتي مشبه به قلمشدر زيرا اغراق
مدح بو صورتده دركه وجه شبه مشبه بهده اقوى اولمق تشبيهده شرط اولمغله
قلب سعادتي مشبه به قلمغله وجه شبهده اقوى اولديغنه بنا اولمش اولور
وفيه من البديع ردّ العجز على الصدر مع جناس الانشقاق في اقسمت
والقسم ومراعاة النظير بين مبرورة القسم وبين والمقسم عليه

تخميس

اودر او نور محض عين شمسه تن شو — مثال ايه شق القمر و لي همه سو
ظهور حرك سوي ها لا دن الدي وضو — اقسمت بالقمر المنشق ان له
من قلبه نسبة مبرورة القسم

وما حوى ال مفاعلن غار من فاعلن خير و من مستفعلن كرم فعلن
و كل طر مفاعلن ف من ال فاعلن كفار من مستفعلن ه عم فعلن

وما حوى الغار من خير و من كرم — و كل طرف من الكفار عنه عم

بو بيت والا دخي معجزاة حبيب خدادن معجزهٔ اخرايي بيان ايدر قوله

وما حوى

وما حوى واو عاطفه در ما موصول ذوي العقول و غيره شامل در حوى
رمي وزني اوزره فعل ماضيدر حوى ديك جمع ايدوب احاطه ايتدي
ديكدر الغار فاعليدر غار كهف معناسنه در تركيده مغاره ديرلر
بعضيلر الغار الثقب الذي في الجبال كالبيت ايله بيان ايتمش الغارده
اولان الف لام عهد خارجي اولمغله غار ايله مراد معهود غار در كه مكه
مكرمه يه قريب جبل ثورده واقع غار دركه جمع احاطه سيله مراد
پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامي جمع و احاطه سي بيان اولمغله مادن
مراد پيغمبر عليه الصلوة والسلامدر بو صورتده من خير و من كرم ايله مراد
كذلك صاحب سعادت افنديمزدر صلى الله عليه وسلم در و اكر غارك جمع
و احاطه سيله مراد پيغمبر عليه الصلوة والسلام ايله يار غاري صديق اكبر
رضي الله عنه اولور سه من خير ايله مراد پيغمبر افنديمز من كرم ايله مراد
حضرت صديق رضي الله عنه اولمق احتمالدركه غار انلرك مدخول فيهي
اولديغني مفيد اولور زيرا ما حواده اولان ما كلمه سنك عمومي اولمغله
هر برينه شموله قابلدر حوى جمله سي ما موصولك صله سيدر ما موصوله
عائد ضمير محذوفدر ما حواه تقديرنده در ما موصول مع صلته خبري
محذوف مبتدادر تقديري ومن معجزاته صلى الله عليه وسلم ما حواه الغار
تقديرنده در مبتدا مع خبره جمله سي بيت سابقه معطوفدر ياخود ماء
موصول مع صلته جمله سي بيت سابقده مقسم عليه اولان قمر اوزرينه
معطوفدر تقديري اقسمت بما حوى الغار ديمكدر نته كيم شارح حنفي
ما موصولة والواو للعطف والمعطوف عليه الجمل السابقة المؤدية
للمعجزات المذكورة ويجوز عطفا على القمر فيكون في حيز باء القسم
اي اقسمت بما في الغار و من قوله من خير بيانيه و على تقدير الاول ما حوى
مبتدا محذوف الخبر اي و من جملة معجزاته ما حوى الغار والمعنى ان من جملة

معجزاته الواضحات ما احتوى عليه الغار من الذات الخيرية بالذات والصفات
التي هي اكرم الجلائل والسمات وكيف لا يعد معجزة وقد ستر الغار وعمي
عن ادراكه ابصار المشركين وعلى تقدير ان يكون الموصول في خبر القسم
فالمعنى اقسم بالذي حواه الغار من ذات النبي المختار ان لقلبه نسبة
بالقمر ذي الاضواء والانوار فيكون المقسم عليه في هذا البيت محذوفا
لذكره في البيت السابق دیمش قوله من خیر جار مجرور کائن مثللو مقدره
متعلقدر مانك صفتیدر خیر اسم تفضیلدر که اخیر وزننده در ما
کثرة استعماله بناءً همزه سی علی غیر القیاس حذف اولنمشدر کثیر الخیر
دیمک اولور ومن کرم عبارتی من خیر اوزرینه معطوفدر من خیر ومن کرم
لفظلرنده تنوین تعظیم ایچوندر من کرم عبارتنده من لفظی تکرار
اولنمق تاکید ایچوندر خیر وکرمدن مراد خیر الخلق اجمعین ایله وصف
اولنان سرور کائنات علیه الصلوة والسلامدر عین خیر ومحض کرم
اولمغله رجل عدل قبیلندندر بعض الشراح ناظم وما حوی دیوب من
لفظی ایله انشاد ایتمیوب ذوی العقوله وغیره شامل اولان ما کلمه سیله
تعبیردن غرضی پیغمبر علیه الصلوة والسلامک عین خیر محض کرم
اولدیغنه من خیر ومن کرم ایله ما یی بیانه ملایم ومناسب اولسون
ایچوندر تخصیص بعد التعمیم قبیلندندر وکل طرف واو حالیه در
کل مبتدادر طرف کلمه سنه مضافدر طرف عین معناسنه در من الکفار
جار مجرور کائن مقدرینه متعلقدر طرفك صفتی اولور عنه جار مجرور
مؤخر عمی فعلنه متعلقدر ضمیر صاحب رسالت علیه الصلوة والسلامه
راجعدر اشبو ضمیری افراد کتورمك دلالت ایدر که ناظم ما حوا عبارتنده
اولان ما ایله الخ صاحب رسالت علیه الصلوة والسلامی اراده ایتمیش
اوله نته کیم ارادهٔ احتمال اول ایله تفصیل اولنمش ایدی عمی رضی وزنی

اوزره

اوزره فعل ماضیدر وزن ایچون یانك فتحه سی حذف اولنمغله ساکن
قالمشدر شارح مصنفك عمی فعل ماضی من عمی یعمی عمی کرضی فهو عم
ویقال اعمى اذا ذهب بصره وسكون آخره للوزن ويحتمل ان يكون صفة
مشبهة والياء للاشباع دیمش عمی فعلنك تحتنده فاعل ضمیری طرف
کلمه سنه راجعدر عمی جمله سی مبتدانك خبریدر مبتدا مع خبره ما موصولدن
حالدر شارح مرقوم مصنفك والجملة بالحقيقة صفة خير وكرم دیمش
بعض شراح خلاصهٔ معناده بو وجهله تقریر ایتمش وحاصل المعنى رب
القمر الذي كان انشقاقه آية ان هذا القمر مشابه بقلبه صلى الله عليه وسلم
من جهة الانشقاق وكثرة النور اقسمت يمينا صادق القسم معلوم اوله که
شراح بو بیت مبارکه لی اشارة الى معجزة اخرى من معجزاته صلى الله عليه وسلم دیمشلردر
ایدی بیت مزبورك معجزهٔ رسول الهی بیان ضمننده اولدیغی شو جهتندندر که
کتب سیرده نقل ایله تفصیل اولندیغی اوزره غار ثورده پیغمبر افندیمز
صلى الله عليه وسلم اعدادن اختفا بیوردقلرنده جبل ثور مکه مکرمه یه
اقرب وکعبهٔ مکه نك گشت وگذار ایلدکلری اماکن بلده لرندن اولمغله
هر طرفی منظورلری ومعلوملری ایکن کفار بدنهاد شرذمهٔ کثیره کمال
غیظ وعداوت ایله جست وجوده تشمیر ساق همت واهتمام ایدوب
مقصودلرینی صرف ایتمش ایکن اول نور دیدهٔ اصفیا علیه الصلوة والسلامی
کورمیوب اندن دیده لری عمی اولدیغی حقا که معجزهٔ باهره در ما

تخمیس

عدو آر کوره مز سمت جای مختفی من   که الذی نور نبوت او چشم ز علین
حمای حق رصد ایتمش دفینه حکمن   وما حوی الغار من خیر ومن کرم
وکل طرف من الکفار عنه عم

فالصدق فی الـ مستفعلن غار والصـ فاعلن صدیق لم مستفعلن یرما فعلن

وهم يقو مفاعلن لون ما فاعلن بالغار من مستفعلن ارم فعلن
فالصدق في الغار والصديق لم يريا وهم يقولون ما بالغار من ارم
يعني غارده براحد يوقدر ديديلر قوله فالصدق فاشرط محذوفه جوابدر
اي اذا عرفت كونهما في الغار فالصدق دميشدر لكن فاتفسيريه اولوب
بيت اولك مضموني تفسير وبيان اولمق مختاردر شارح شيخ زاده
والصدق في الخبر مطابقته للواقع مع الاعتقاد يقال صدق في وعده
اي اتي بما التزم شارح كوردي والصدق ضد الكذب وصدق الكلام
مطابقته للخارج واراد به النبي صلى الله عليه وسلم فانه لتناهيه فيه
كانه عينه دميشلردر الصدق مبتدادر في الغار ظرف مستقردر مبتدادن
حالدر والصديق واو عاطفه در صدق اوزرينه معطوفدر لم يريا
جمله سي مبتدانك خبريدر صدق ايله مراد پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامدر
رجل عدل قبيليندندر كه صدقله بر رتبه ده متصف ايديكه همان عين
صدق اولمشدر نته كيم قرآن مبينك عين هادي اولديغي وصفده
هدى للمتقين وارد اولدي صدقله تعبيردن مراد صاحب سعادت
عليه الصلوة والسلامك هر قولي واقعه مطابق اولوب صوري ومعنوي
صدق وصداقت واستقامتله نهايت مرتبه ده متصف اولديغني
افاده در صديق مبالغه ايله اسم فاعلدر صديقدن مراد يار غار سلطان
انبيا اولان ابو بكر الصديق رضي الله عنه حضرتلريدر كه معراج سعادتي
ايشتديكي انده ابتدا تصديق ايتمكله صديق لقبيله بر رتبه ده مشهور
اولمشدر كه غلبه استعمال ايله اول ذات شريفه علم اولمشدر ثريا كبي
كثرة استعمال ايله علم اولوب اسماء غالبه دن اولور لم يريا مجهول
صيغه سي اوزره فعل مضارعك تثنيه سيدر رؤيتدن مشتقدر انلر
كورنمديلر نته كيم شارح مصنفك لم يريا من رؤية العين دمش لكن
بعض

بعض شراح اصل نسخه كسر را ايله وميم ايله لم يرما در دميشلر يعني زائل
اولمادیلر دیمک اولور قال الشارح الكوردي قوله لم يرما بكسر الراء فعل
مضارع من رام يريم ريما ولم يرما اي لم يبرحا اي لم يزالا وهو تثنية
يريم كيبيع اصله يريمان بعضلر لم يرما مفرددر انتفاخ معناسنه اولان
تورمدندر دمش كما قال الشارح الكردي قيل انه من ورم يرم اذا
تورم وانتفخ وهو مفرد مؤكد بالنون الخفيفة المبدلة الفا عند الوقف
على انه خبر الصديق دمش شارح حنفي قوله يرما يجوز ان يكون من الورم
من باب ورم يرم كوعد يعد من ورم انفه اذا غضب فان الغضبان
يمتلي غيظا فينتفخ وان يكون من رام يريم يقال رام مكانه يريمه
اذا زال عنه وفارقه دميشدر يعني ورم انفه ديرلر غضب ايتدي
معناسنه در ايدي بو مقامده ولم يرما ديك يعني حكم خدا وتقدير
وقضادن ممنون اولوب اول حاله راضي اولمغله غضب وانفعال
ايتمديلر ديمك اوله نته كيم شارح شيخ زاده لم يرما من ورم جلده انتفخ
يرم بالكسر كوعد يعد من ورم انفه اذا غضب لان الغضبان ينتفخ
فالمعنى لم يغضب على القضا والقدر ولم يتغيرا من حالهما باستشعار
الخوف لكمال تمكينهما وصدق يقينهما وروى بعض لم يريا وما ذلك
من الناظم دميشدر قوله وهم واو حاليه در هم ضمير منفصل مبني محلا
مرفوع مبتدادر ضمير كفاره راجعدر يقولون فعل مضارع جمع مذكردر
تحتنده مستتر ضمير فاعليدر جمله سي مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره
جمله سي لم يرما فعلنك فاعلندن حالدر ما بالغار ما كلمه سي ليس يه
مشابه اولان مادر مختار اولان لغة حجازيه ده ما كلمه سي مبتدا وخبره
داخل اولور مانك عملي يوقدر ايدي بو محلده بالغار مقدم خبر من رام
مؤخر مبتدادر يعني ما بالغار عبارتنده ماليس كلمه سنه مشابه اولمغله

نافیه دربای معناسنه حرف جر در جار مجرور کائن مقدره متعلق محلا مرفوع
مقدم خبر اولور • من ارم من زائده در ارم زائده اولان جار ایله مجرور در
ارم لغتده احد معناسنه در پس دیک اولورکه کفار غارده • برکمسنه
یوقدر دیدیلر شارح شیخ زاده قوله ما بالغار من ارم ما زائده لتأکید
النفی یقال ما فی الدار اریم وارم ای احد دیمش بعض شراح قوله من ارم
بفتح الهمزة والرآء ای یقولون ما بالغار من احد ناظرین الی حوم الحمام
ونسج العنکبوت علی فم الغار کما اشار الیه الناظم بقوله ظنوا الحمام
الخ یعنی کفار • دوران حمامی وباب غارده نسج عنکبوتی کوردکلرنده
ما فی الغار من احد یعنی غارده برکمسنه یوقدر دیدیلر شارح کوردی لم یرم ارام
پرومدن ولمق اوزره خلاصهٔ معناده دیمش که والمعنی فالصدق والصدیق
لم یزالا ولم یبرحا من الغار قاعدین فیه قدام الکفار وهم یقولون
لیس احد فی الغار وهذا عنایة من الملک الستار وفیهما من البدیع جناس
الاشتقاق بین الصدق والصدیق ویرما وارم والتکریر فی الغار بالغار

تخمیس

عزیمتنده رفیق صدیقی لطف خدا   معین یاوری عون وتوکل مولی
ضرر ایرمی الکا عالم اولسه کر اعدا   فالصدق والصدیق فی الغار لم یریا

وهم یقولون ما بالغار من ارم

ظنوا الحما مستفعلن م وظن فعلن نوا العنکبو مستفعلن ت علی فعلن
خیر البری مستفعلن یة لم فعلن تنسج ولم مستفعلن تحم فعلن

ظنوا الحمام وظنوا العنکبوت علی   خیر البریة لم تنسج ولم تحم

ظنوا فعل ماضی جمع مذکر در تحتنده فاعل ضمیری کفاره راجعدر جملهسی
استینافیه در ظن مطلقا علمک انواعندندر شارح کوردی ان الحکم بامر
الی اخر ان کان جازما فهو علم وان لم یکن جازما فان لم یترجح احد طرفیه

فشك وان ترجح فالراجح ظن والمرجوح وهم معلوم اوله که ابیات سابقه دن
ومبلغ العلم انه بشر بیتنده علمک انواعی وظنک تعریف وبیانی
سبقت ایتمشدر بو محلده دخی لزومی مرتبه ذکر وبیانه محتاج اولمغله
بو وجهله تفصیله مبادرت اولنور که معلوم اوله که مطلقا علم که حصول
صورة الشیء فی العقل ایله تعریف ایدرلر بو معنا ایله • مطلقا علم •
اگر حکمه مقارن اولمزسه تصور درلر • اگر حکمه مقارن اولوب واو حکمی جزم
ایله اولورسه تصدیق دیرلر • اگر او حکمی جزم ایله اولمیوب حکمک طرف
آخرنی تجویز ایله اولورسه بو مقوله تصدیق ظن دیرلر • ظن دخی تصدیقک
اقسامندندر • یعنی تصدیقده اولان حکمک وقوع ولا وقوع دیدکلری
ایکی طرفندن بر طرفنی آخره ترجیح ایله حکم اولنورسه لکن حکم جزم ایله
اولمازسه بلکه طرف اخری دخی تجویز ایله اولورسه ظن دیرلر طرف اخره
وهم دیرلر کذلک اگر حکمده جزم اولمیوب و بر طرفی دخی ترجیح اولمازسه
حکمک طرفینی عند العقل مساوی اولورسه شک دیرلر • شک تصور
اقسامندندر شکده بر طرفی حکم یوقدر لا بجزم ولا بعدم الجزم ایدی
بو مقامده ظنک معناسی کفار غارده سلطان انبیانک موجود اولماسنی
موجود اولماسی اوزره ترجیح ایدوب غارده اولماماسی ایله حکم ایلدیلر
لکن او حکمده جزم اولمامغله ظن قبیلندن اولدی زیرا ظن دخی
تصدیق اقسامندندر که بنا سلطان انبیا علیه السلامک غارده
اولماماسیله • ایلدکلری حکمده جزم اولمامغله ظن قبیلندن اولمشدر •
نته کیم ناظم وظنوا دیو تصریح ایدر بو صورتده ظنوا کلمه سی کندو معناسنده
اولور لکن بعض شراح بو محلده ظن جزمی حاوی اولان علم معناسنه در
دیمش شارح مصنفک قوله ظنوا علموا عبر الناظم عن العلم بالظن لانه
لما کان عاریا عن دلیل یعول علیه وعن سند یستند علیه جعله مظنونا

وقد شاع ذلك اعني التعبير عن العلم بالظن كما في قوله تعالى وظنوا انهم
مانعتهم حصونهم بيورمشدر ديدى بو صورتده يعني بيت مزبورده اولان
ظن ايله مراد حكم جازم يقيني حاوى علم معناسى اولورسه بو وجهله تطبيق
اولنوركه كفار پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامك غارده اولمديغنى
دوران حمام وباب غارده نسج عنكبوت ايله كندولره استدلال ايديلر
علم حاصل اولدى لكن دليللرى بلا سند ضعيف وغير معتبر اولمغله ناظم
اول علمدن ظن ايله تعبير ايدوب ظنوا كلمه سيله انشاد ايلدى ديوب
ذكر اولنان شارح مصنفك قولنى بو وجهله تفصيل وبيان ممكندر
ظنوا فعلى ايكى مفعوله تعدّى ايتمكله الحمام مفعول اوليدر
حمام اسم جنسدر تركيده كوكرجين ديدكلريدر شارح كوردى وهو مائل
لانثاه غاية الميل تقطع لاجلها نحو عشرة ايام وهو طير مبارك دعالها
بالبركة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وسيدنا نوح عليه السلام والمراد
بالحمام هٰهنا اثنان كما يجيء قصته وحمامات الحرم من نسلها دميش
وظنوا واو عاطفه در ظنوا فعل ماضيدر فاعلى كذلك تحتنده مستتر كفاره
راجعدر العنكبوت ايكنجى ظنوا كلمه سنك مفعوليدر جمله سى اولكى ظنوا
فعلى اوزرينه معطوفدر شارح وجه تكرار الظن الاستعارة بان كل واحد
منهما امر مستقل في افادة ظن الكفار انه صلى الله عليه وسلم ليس
في الغار دميشدر على خير البرية عبارتنده جار مؤخر لم تنسج كلمه سنه متعلقدر
مضاف محذوفدر على ممر ياخود على مدخل خير البرية تقديرنده در ممر ايله
مراد باب غاردر البرية خير كلمه سنك مضاف اليهيدر بريه خلق معناسنه در
پيغمبريمز افندميز خير المخلوقات اولديغى مسلم عالمدر لم تنسج فعل مضارع
مفرد مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى عنكبوت كلمه سنه راجعدر جمله سى
ايكنجى ظنوا كلمه سنك مفعول اوليدر نسج تركيده اورمكدر عنكبوتك

نسجى كندويه اورمجك يووه سى ديمكله معروف خانه سنى يابمقدركه
بيت العنكبوت مشهوردر لكن امر عجيب بودركه سنكك صيد ايتمك
ايچون عنكبوت برهوا صيادلركبى آغ كروب اجرا ايلديكى افعال متقنه
وصنعت غريبه دقت ايله نظر ومطالعه اولنسه محيّر عقولدر زيرا كليّاتى
ادراك ايدن نفس ناطقه انجق نوع انسانه مخصوص اولوب سائر حيواناتك
جزئيات محسوسه يى ادراك ايدوب كلياتى ادراك انلره ميسّر اولمديغى
اهل حكمت عندنده مسلم ايكن عنكبوت ذباب صيدى ايچون شبكه صيادى
مشابه سنده برهوا اغ كركه انده ذباب دوشوب صيد اوله بو معنى
هر باركه بو وجهله اغ كرلسه اكّا ذباب دوشر صيد اولور ديو بر كبراى كل
ملاحظه سنه مبتنى اولمغله خلاق عالم رب العالمينك بو حيوان ضعيفه
امر كلى يى ادراك صورتنده الهامى حقا كه فت قت جاى تعجب واستغرابدر
فسبحان من الهمها ذلك وهو على كل شيء قدير شارح كوردى وفي الحديث
نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن قتل العنكبوت وقال انه جند من جنود الله
الا ان البيوت تطهّر من نسجها لما روى عن علي رضي الله عنه طهّروا بيوتكم
من نسج العنكبوت فان تركها في البيت يورث الفقر ديو نقل ايتمشدر قوله
ولم تحم واو عاطفه در لم تحم فعل مضارع مفرد مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى
حمام لفظنه راجعدر جمله سى اولكى ظنوا كلمه سنك مفعول ثانيسيدر بو صورتده
لف ونشر مشوّش واردر لم تحم كلمه سى ذاريدور معناسنه يحوم دن
مشتقدر اصلى حَوَمَ يَحْوُمُ در قال يقول كبيدر دميشلر لم تحم فعلنك مفعولى
محذوفدر لم تحم حول الغار تقديرنده دركه يقال حام حوله اى طاف
ودار حوله ديك اولور شارح مصنفك دميش كه ان الكفار لما راوا باب الغار
منسوجا حائما عليه الحمام زعموا على ما يقتضيه العادة والنظر الظاهر انه
لو كان في الغار احد لما نسج العنكبوت عليه ولا حام الحمام حوله ووجه

زعمهم ظاهر من انه مخالف للعادة ولما يقتضيه النظر الظاهر فلذا زعموا
وظنوا ما ظنوا لكن هؤلاء الكافرون عن اسرار الالهية غافلون لو علموا ان حراسة الله
عزّ وعلا لها قوّة ان تعطي نسج العنكبوت وهو اوهن البيت رصانة
سدّ اسكندر وان تهب حوم الحمام قوّة الدروع في دفع البلاء عن انبيائه
ومنع الاعداء عن اوليائه تبارك الذي بيده الملك والملكوت فما ظنك
بحوم الحمام او بنسج العنكبوت فيهما من البديع التكرير في ظنوا واللف والنشر
المشوش وجناس الاشتقاق مع ردّ العجز على الصدر في الحمام وتحم

تخميس

چلكجه پرده در غاره عنكبوت اعلا — اوچشم دشمنه براغ ايدي جهان كويا
حمامه دار اولدو ظن دشمن اولدي هبا — ظنوا الحمام وظنوا العنكبوت على
خير البرية لم تنسج ولم تحم

بالادن بو شرح وبيان اولنان معجزه غارنورك تفصيل منقبه سي بهر حال ذكر و بيان
وظيفه شراح اولمغله سلطان منشيان روم ويسي مرحومك سير نكي نام
تأليف دلپذيرندن مطالعه واندن معرّف ووقوفنه حواله اولنمشدر
وقاية ال مفاعلن لاه اغ فاعلن نت عن مضا مستفعلن عفة فعلن
من الدرو مفاعلن غ وعن فعلن عال من ال مستفعلن اطم فعلن
وقاية الله اغنت عن مضاعفة — من الدروع وعن عال من الاطم
وقاية الله لفظ مرفوع مبتدادر لفظه جلاله مضاف مصدر فاعله مضاف
اولمشدر مفعولي محذوفدر وقاية الله النبي تقديرنده در شارح كوردي
ويمكن ان يكون من باب التنزيل منزلة اللازم فلا يكون المفعول ملحوظا
اصلا اي شأن وقاية الله وحالها الاغناء عن مضاعفة الى دروع ديمشدر
وقايه وحفظ وعصمت جمله سي برمعنايه در اغنت فعل ماضي مفرد مؤنث
افعال بابندندر مستغني قلوب اي محتاج ايتدي ديكدر تأنيث ضميري

وقايه يه

وقايه يه راجعدر مفعولي محذوف ضمير دركه فخر كائنات عليه الصلوة
والسلامه راجعدر اغنته تقديرنده در يا خود فعل متعدي اولان اغنت
كلمه سي لازم منزله سنه تنزيل اولنمغله ضمير محذوف ملاحظه سنه حاجت
يوقدر نته كيم شارح بالاده بيان ايتمشدي عن مضاعفة جار مجرور اغنت
كلمه سنه متعلقدر مضاعفة مفاعله بابندن اسم مفعولدر موصوف
محذوفدر عن درع مضاعفة ديكدر شارح كوردي والمضاعفة ان تنسج
واحدة فوق واحدة وقيل ان يكون منسوجة خلقتين خلقتين
لان المضاعفة ان يزاد على اصل الشيء مثله او اكثر منه والدرع من الحديد
يذكر ويؤنث ديمش من الدروع جار مجرور مقدره متعلقدر بو محله
محذوف الدرع كلمه سندن حالدر يا خود صفتدر درع من الدروع ديكدر
من الدروع قولنده اولان من بيانيه در يا خود تبعيضيه در شارح
مصنفك والدروع جمع الكثرة واثر جمع الكثرة ههنا بالذكر لان نفي
الاحتياج مع وصف الكثرة ادخل في معنى الحفظ والحراسة ديمشدر
درع كسر دال ايله تيموردن كوملكدركه زره ديرلر عن عال رام كبي
اسم فاعلدر مضاعفة اوزرينه معطوفدر موصوف مقدردر عن حصن
عال تقديرنده در من الاطم من بيانيه در جار مجرور كائن مقدره متعلق
اولوب عاليدن صفتدر اطم جمع وزننده اطمة كلمه سنك جمعيدر
اطمة حصن معناسنه در يوكسك وعالي حصارلر وقلعه لردن مستغني ايدي
ديكدر شارح كوردي والمعنى ان وقاية الله وحفظه سبحانه وتعالى
للنبي صلى الله عليه وسلم اغناه عن الدروع المضاعفة والاطوام
العالية لانه تعالى حافظ كل شيء وناظره وكان صلى الله عليه وسلم
يحترس اولا خوفا من الكفار فنزلت والله يعصمك من الناس فاخرج رأسه
من القبة محصول معناي عبارت بيت حق سبحانه وتعالينك حفظ وحمايتي

قت قت زرهلر كيمكدن و يوكسك قلعه لردن مستغنی ایدر يعنی كشی يه
جناب كبريانك وقايه و محافظه سی اولنجه نه قت قت زره كيمكه حاجت وار
و نه نقوصدن مانع اولان يوكسك حصار و قلعه لره احتياج قالور
اندن مستغنی ایدر دیك اولور بو معنی وقايه كلمه سی تفصيل اولندیغی
اوزره لازم منزله سنه تنزيل اولندیغی صورتده اما اكر وقاية الله لازم
منزله سنه تنزيل اولنميوب متعدی اولدیغی حالده ابقا اولنوب برمفعول
تقديری ايله وقاية الله النبی دیك تقديرنده اولورسه معنای بيت
دیك اولوركه اول محبوب خدا سلطان انبيا عليه الصلوة والسلامی صون خدا
و وقايه باری اعدادن محافظه ده قت قت زرهلر كيمكدن و عالی حصار
قلعه لردن مستغنی ایلدی يعنی اسباب محافظه دن برشيئه محتاج ایتمدی
جمله سندن مستغنی قلدی دیك اولور خلاصه كفارك درغاره كلوب مأيوس رجعتلری ظاهرا
نسج اوهن عنكبوتدن و مغاره نك متانت و ممانعتندن صانمه وقاية حفظ ربانی
اول نبی محترمی قت قت زرهدن و عالی حصارلردن مستغنی ایتمشدر نه روح
قالدیكه زرخ كبی منسوج كورنیان نسج عنكبوت و دیوار غار سبب محافظه اوله

تخميس

ایدوب ظهور بالكز ایندرحق معاونتن — یتربو معجزه هر كیم اوقورسه منقبتن
نه بادی المش ایكن دشمنان هر جهتن — وقاية الله اغنت عن مضاعفة
من الدروع وعن عال من الاطم

ما سامنی الد مستفعلن دهر ضی فاعلن ما واستجر مستفعلن ت به فعلن
الا و نل مستفعلن ت جوا فعلن رامنه لم مستفعلن يضم فعلن

ما سامنی الدهر ضيما واستجرت به — الا ونلت جوارا منه لم يضم

ما سامنی ما نافيه در سام فعل ماضيدر سومدن مشتقدر سوم تكليف
و تحميل معناسنه در بو صورتده ایكی مفعوله تعدی ایدر سوم ظلم معناسنده

دخی

دخی استعمال اولنور بو صورتده بر مفعوله تعدی ایدر الدهر سام فعلنك
فاعليدر ضيما ظلم معناسنه در سامنی دخی ظلمنی معناسنه اولورسه
ضيما سامنی فعلنك مفعول مطلقی اولور جلست قعودا قبيلندن من غير
فعله مفعول مطلقيدر و اكر سامنی فعلی تكليف و تحميل معناسنه اولان
سومدن مشتق اولورسه ضيما سامنی فعلنك مفعول ثانيسی اولور مفعول
اولی ضمير متكلمدر سامنی فعلنك دهره اسنادی مجاز عقليدركه
اسناد ده مجازدر زيرا اشبو نظم قصيده موحددن صدور ایتمشدر
خير و شر الخ حقدن اولدیغی معتقد اولان ذوات كرامدندر معلوم
اولكه حقيقة عقليه مجاز عقلی قرآن كريمده و كلام شعراده بادهٔ كثير
الاستعمال اولمغله مطولدن نقل ايله بو كونه عاجزانه تفصيلنه مبادرت
اولندی قال السعد العلامه عليه الرحمة الاسناد مطلقا سواء كان خبريا
او انشائيا منه حقيقة عقلية وهی اسناد الفعل او معناه من المصدر
واسم الفاعل واسم المفعول والصفة المشبهة واسم التفضيل
والظرف الی ما هو ای شیء هو ای الفعل و معناه له لذلك الشیء عند
المتكلم ما يطابق الواقع والاعتقاد كقول المؤمن انبت الربيع بقل
وما يطابق الواقع فقط كقول المعتزلی خلق الله افعال العباد ومنه
مجاز عقلی ويسمی مجازا حكميا و مجازا فی الاثبات واسنادا مجازيا
وهو اسناد الفعل او معناه الی ملابس له غير ما هو له يعنی غير الفاعل
فيما بنی للفاعل و غير المفعول به فيما بنی للمفعول بتأول متعلق
باسناده وهو ان ينصب قرينة صارفة للاسناد عن ان يكون الی
ما هو له وللفعل ملابسات شتی يلابس الفاعل والمفعول به والمصدر
والزمان والمكان والسبب فاسناد الفعل الی الفاعل اذا كان مبنيا له
والمفعول اذا كان مبنيا له حقيقة كما مر واسناده الی غير الفاعل

في المبني للفاعل واسناده الى غير المفعول به في المبني للمفعول مجاز كقوله
عيشة راضية وسيل مفعم وقد اسند الى الفاعل وجد جده في المصدر
ونهاره صائم في الزمان ونهر جار في المكان وبنى الامير المدينة في السبب
الامير وضربه التاديب في السبب الغائي ولهذا اي ولان مثل قول
الجاهل خارج عن المجاز لاشتراط التاول فيه لم يحمل نحو قوله اشاب
الصغير وافنى الكبير كر الغداة ومر الليالي على المجاز اي ان اسناد
اشاب • وافنى الى كر الغداة ومر الليالي مجاز • ما دام لم يعلم •
او لم يظن ان قائله لم يرد ظاهره لعدم التاول ح والمجاز العقلي
في القرآن كثير كقوله تعالى واذا تليت عليهم آياته اي آيات الله
زادتهم ايمانا • والمقصود ان اسناد زادتهم الى ضمير الآيات مجاز لانها
فعل الله تعالى وانما الآيات سببها وهو غير مختص بالخبر بل يجري في الانشا
نحو يا هامان ابن لي صرحا فان البنا فعل العملة وهامان سبب آخر
ولا بد للمجاز العقلي من قرينة صارفة عن ارادة ظاهره لفظية
او معنوية كاستحالة قيام المسند بالمسند اليه عقلا كقولك محبتك
جاءت بي اليك او عادة نحو هزم الامير الجند وصدوره عطف على استحاله
اي والكلام من الموحد مثل شاب الصغير وانبت الربيع البقل ديو
افادهٔ فوائد جليله بيورمشلر ايدى بو مقامده دخى سامنى فعلى
دهره اسناد مجاز عقلى اولديغى ظاهردركه پيغمبر آخر الزمان عليه الصلوة
والسلام افندمزك مدائح جليله سنده بو بله قصيدهٔ غرايه موفق اولان
ذات شريف كبار موحديندن اولديغى بياندن مستغنى قرينهٔ صادقه
دركه بيت مشروح مؤمن موحددن صادر اولان انبت الربيع البقل
قبيلندن اسناد مجاز عقلى يه مثال اولور معلوم اوله كه فصحاء شعراء
عرب اشعارلرنده اكثريا حوادث عالمى دهره وگاه زمانه اسناد ايدرلر

موحددن صدورى اعتباريله مجاز عقليدر دينور كذلك شعراء روم
وعجم آثارلرنده فلكه وسپهره ودهره وزمانه وسائر بو مقوله يه
اسنادلرى كثير الوقوعدر نته كيم بيت دگمز متاع عاريت عالم فنا •
خلقك نيازنه فلكك امتناعنه مصراع زمانه اويمدى ساكه سن اوى زمانه يه •
وسائر بو مثللو ابيات ديوان شعراده مسطوردر لكن حكماء منجمين
حوادث عالمى وظهورات ارضيه يى افلاك وكواكبك حركت واوضاع
واتصالاتنه مربوط دريوب حكم نظرئ افلاكه تخصيص ايتدكلرينه بناءً
اجرام فلكيه يه اولان اسناد حكماء مرقومه يه نسبت حقيقت عقليه
اولور مجاز عقلى اولماز نته كيم حقيقت عقليه نك دخى تعريف وبيانى
سطورلردن نقل ايله ما تقدمده سبقت ايلدى قوله واستجرت به
واو عاطفه در حاليه دكلدر • استجرت فعلى استفعال بابندن نفس متكلمدر
نجاه وخلاص وسلامت طلب ايده رم ديكدر • استجرت فعل فاعلدر
جمله سى سامنى اوزرينه معطوف اولمغله نفيده داخل اولور قال
شارح كوردى قوله واستجرت عطف على سامنى داخل تحت النفي
السابق اي وما استجرت به الا الخ وقيل الواو للحال والجملة حال
من ضمير المتكلم • بتقدير قد والجار والمجرور متعلق به بتضمن معنى
الاستعانة اي ما سامنى الدهر مستجيرا به صلى الله عليه وسلم ولا يخفى
فساد المعنى على هذا فان الاستجارة لا يتصور الا بعد الضيم فالغرض
اتصال الاستجارة بحال الضيم حتى كانهما وقعا في وقت واحد لا مفقد مهما
ديمشدر شارح شيخ زاده والمراد ههنا من الجوار الحماية والرعاية
لانه يستلزمها قال المصنف قوله واستجرت طلبت الخلاص والنجاة
منه من قولهم استجارة من فلان فاجاره واجاره الله من العذاب
انقذه وخلصه وفي التنزيل وان احد من المشركين استجارك فاجره ديو

بيان ايتمشلردر شارح حنفى الضيم الظلم ضامه اى ظلمه والاستجارة طلب الاجارة
والاجارة الادخال فى الجوار وهو ان يمنعه عما يلحقه من الاذى والمكروه
ويصنع به ما يجب على جاره من المرافق واذناها دفع الضيم قال الشاعر

اصبحت فى جارك يا سيدى والله قد اوصى بحفظ الجار

دیمشدر قوله الا ونلت واو حاليه در نلت فعل فاعلدر وصول معناسنه
اولان نيل دندر جوارًا نلت فعلنك مفعوليدر شارح كوردى الجوار
بالكسر الامان والرعاية والحماية ديمش منه جار مجرور نلت فعلنه
متعلقدر ياخود محذوفه متعلق اولوب جوارك صفتيدر نلت جمله سى
قد تقديرى ايله ماضى معناسنه فعلنك فاعلندن حالدر لم يضم بنا مجهول
اوزره فعل مضارعدر لم يظلم معناسنه در تحتنده قائممقام فاعل ضميرى
جوار لفظنه راجعدر شارح كوردى صاحبه لفظنى تقدير ايدركما قال
لم يضم صفة جوارا اى نلت جوارا لم يضم صاحبه فحذف المضاف
وانقلب الضمير المجرور مرفوعا واستتر فيه ديمشدر الا ونلت عبارتنده
اولان استثناء مفرغ در قاعده بودركه استثناء مفرغده مستثنى
منه محذوف اولور و مستثنى بحسب العوامل معربدر واستثناء مفرغ
كلام منفيده اولور اكر معنى صحيح اولورسه كلام مثبتده دخى اولور
واستثناء يا اعم احوالدن استثناء در ياخود حالدن ويا اوقاتدن استثناء در
ويا بونلردن غيرندن استثناء اولور ما جاءنى الا زيد كبى كه مستثنى منه محذوف
احد كلمه سيدر اما بو بيتده استثناء اعم احوالدن استثناء در نته كيم
شارح كوردينك ذكرى اى تقريرندن ظاهر اولور كذلك شارح شيخ
زاده والمستثنى منه محذوف اى فى حال من الاحوال ويوما او وقتا
من الاوقات ديمشدر پس بو قاعده اولان استثنانك فهم وتحقيقى
اولا اعم احوالدن استثنانك تفصيلنى بيانه محتاجدر قال القاضى

عليه الرحمه

عليه الرحمه قوله تعالى ضربت عليهم الذلة اين ما ثقفوا الا بحبل من الله
استثناء من اعم الاحوال اى ضربت عليهم الذلة فى عامة الاحوال الا معتصمين
او ملتبسين بذمة الله او بدين الاسلام انتهى قال الشيخ فى حاشية
البيضاوى قوله استثناء من اعم الاحوال اعلم ان الاستثناء المفرغ يصح
الاستثناء من جميع مقتضيات الفعل وهى اجناس مختلفة فاعلة
او مفعولة وما انتصب حالا من احدها وما كان عرضا منه ومعنى قولهم
مستثنى من اعم الاحوال كونه مستثنى مما اعم منه فى الجنس الذى وقع منه
المستثنى فقولك ما ضرب الا زيد استثناء من اعم عام الجنس الفاعل
اى ما ضرب احد الا زيدا وكقولك ما رايت الا زيدا استثناء من اعم عام
الجنس المفعول به اى ما رايت شيئا الا زيدا فان الشئ لا اعم منه فى الجنس
المرئى اذ لو قال من عام الجنس لاحتمل ان يكون عاما فوقه فصيغة
افعل التفضيل افادة انه لا عام فوقه اعم منه وقولك ما لقيته الا راكبا
استثناء من اعم عام الاحوال اى ما لقيته فى حال كونى او كونه راكبا وكذا
فى الاضافة واعلم ان المراد انه مستثنى مما هو عام يتناول جميع ما يندرج
تحت جنس الفاعل والمفعول به والمعنى ضربت عليهم الذلة فى عامة
الاحوال اى فى جميعها الا فى حالة واحدة وهى حال كونهم ملتبسين
بذمة الله تعالى شارح قصيده شيخ زاده ههنا المستثنى منه محذوف
اى فى حال من الاحوال الا فى حال نيل الجوار او يوما لانه فى معنى وقت
من الاوقات والواو فى ونلت حالية بمعنى وجدت ديمش شارح
كوردى المستثنى داخل فى المستثنى منه والمعنى ما ضيا من الدهر وما استجرت به
فى حال من الاحوال الا فى حال نيل الجوار حاصلا منه صلى الله عليه وسلم
والغرض منه افادة سرعة حصول نيل الجوار منه صلى الله عليه وسلم بالاستجارة
حتى كانه حاصل ومقارن فى حال الضيم ولولا هذا الاعتبار لما صح

الاستثنا فتأمل واعلم ان الفعل اذا وقع بعد الا لا یکون الاستثنا
الا مفرّغا دیو سابق الذکر مخول کرام تحقیق مقام ایتمشلردر ایدی
الا و نلت محذوف فی جمیع حال من الاحوالدن استثنادرکه مستثنی منه
محذوف اولمغله استثنا مفرّغ عنه در و مستثنی مستثنی منهده داخلدر.
یعنی بو بیتده اولان ضمیم یعنی ظلم و استجارة و نیل نجات جمله سی حال
قبیلندن اولمغله مستثنی منه اولان محذوف اعم احوال و یدیکیز حالده
داخل اولور بو تقدیرجه استثنا ثلثه مذکوره بر حالده در بو وقتده
بولنمش اولمغله ناظمک بو بیتله مرادی کندویه ظلم و تحمیل محنت
و الام اولندیغی حالده اولدخی کذلک اول حالده و اول وقتده
طرف رسالت پناهدن استجاره و استمداد ایتدکده بلا تأخیر بنه
اول حالده و اول وقتده جوار و امداد و نجاته نائل اولدیغنی افاده
ایدر یعنی ناظم کندویه اولان امداد و نیل نجاتک سرعتنی اعم احوالدن
استثنا و بو تعبیر ایله بیان ایدوب اول طرف سعادتدن استجاره
و استمداد ایدن مظلومان و محنت کشان و هر اولان دردمندانک
نیل نجاة و سلامت بر کونه سریع الظهوردرکه کویا همان ظلم
و محنت و استجاره و استمداد و نیل نجاة اوچی دخی بر حالده
و بر آنده اولمش کبی اولور دیو کندو مجرّبی و کندو حالی اولدیغنی سامنی
و استجرت و نلت فعللرینی کندو نفسنه اضافت ایله تصریح ایدر بوندن
مرادی مصائب کونیه و حالات ثقلت و اضطرابده اول شفیع امة
سلطان رسالت علیه الصلوة والسلامدن استمداده و درونی اولطرفه توجیهه
امة مرحومه یی دلالت و مژدهٔ سرعت ظهوری ایله تبشیر و فی البیت من البدیع
جناس الاشتقاق مع رد العجز علی الصدر فی ضامنی وضیم واستجرت وجوارا

تجنیس

پناه

پناه ایدن اودرشاه مرحمت سپهی بو درده بولدی مداواة قلب پر ولهی
سلامتم کوزمه سورمه در او خاک رهی ما سامنی الدهر ضیما واستجرت به
الا و نلت جوارا منه لا یضم

ولا التمس مفاعلن ت غنی الد فعلن دارین من مستفعلن یده فعلن
الا استلم مستفعلن ت الندا فاعلن من خیر مس مستفعلن تلم فعلن

ولا التمست غنی الدارین من یده الا استلمت الندا من خیر مستلم

واو عاطفه در لا زائده در بیت اولده اولان لایی مذکردر و لمیشلر التمست
فعل و فاعلدر سامنی اوزرینه معطوفدر التمست التماسدندر التماس
لغتده مطلقا طلب و سؤالدر. بو محلده معنای لغوی مراددر التماس
اصطلاحده کشی کندو اقرانندن و هم رتبه سندن طلب و سؤالدر پس
مطلقا سؤال و طلبده استعمال معنای اصطلاحیه نظرا مقیدی مطلقده
استعمال اولمغله مجاز مرسلدر مقام قرینه درکه پیغمبریز علیه الصلوة
والسلامک قدر و رتبه سی اعلی المعالیدر پس التماس ایله معنای اصطلاحی
مراد اولمدیغی ظاهردر غنی تقدیرا منصوب التمست فعلنک مفعولیدر.
دارینه مضافدر اضافه بمعنی فی در غنی یسار و سعه حالدر دارینه ن
مراد دنیا و آخرتدر شراح غنی الدنیا بالمال الوافر و غنی العقبا بالدین
الکامل دیمیشلر من یده جار مجرور التمست فعلنه متعلقدر ضمیر سرور
کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر. ید آشنا نده عضو معلوم
مخصوصدر. یددن مراد ذات کریم سلطان انبیا علیه السلامدر.
ذکر جزء اراده کل قبیلندن مجازدر دیدیلر بعضلر کرم و احساندن
کنایه دریا خود وسع و اقتداردن کنایه اولدیمیشلر شارح شیخ زاده
و سعنی من یده ای بشفاعته و برکته التوصل به دیمیشدر من یده عبارتیله
دنیا و آخرت پیغمبر بزرگ الندهٔ اولدیغنه اشارت واردر. الا استلمت

الاحرف استثنادر استلمت فعل ماضی نفس متکلم وحده در افتعال
بابندن استلامدن مشتقدر استلام لمس معناسنه در ترکیده یاپشمقدر
استزال ایله اولسون استراویک که تقبیل ایله اولسون شارح کوردی
استلام هو اللمس بالید او بالقبلة ومنه استلام الحجر الاسود دیمشدر
استلمت جمله سی استثناء مفرغه درکه محذوف مستثنا منه دن استثنادر
اشبو استثناء مفرغه ده مستثنی منه کاه حال اولور و کاه اعم احوال
و اوقات اولور نته کیم تفصیلی بیت سابقده سبقت ایلدی و کاه
مستثنی منه بونلردن غیری امر اخر اولور نحو ما ضربنی الا زید ترکیبنده
مستثنی منه محذوف احد لفظیدر ابدی محذوف اولان مستثنی منه
بو مقامده بیت سابقده اولدیغی کبی اعم احوالدر نته کیم شارح شیخ
والمستثنی منه محذوف کما فی البیت السابق ویجوز ان یکون من الحال
المقدرة شارح کوردی والاستثناء مفرغ من اعم الاحوال دیمشدر
تقدیری ولا استلمت غنی الدارین من یده فی حال من الاحوال الا
فی حال الاستلام دیمکدر یعنی غنای دارینی طلب والتماس ایلدیکم
حالده یعنی اوانده ندی و یساری خیر مستلمدن استلام واخذ ایلدم
دیمکدر ندی تقدیرا منصوب استلمت فعلنک مفعولیدر ندی
عطیة و غنی معناسنه در من خیر جار مجرور استلمت فعلنه متعلقدر
مستلم لامک فتحیله اسم مفعولدر تقبیل اولنمش خیرلوسندن
ندالی یعنی عطیه و احسانی اخذ ایلدم دیمک اولور شارح فخر الدین
الاستلام التقبیل دیوب استلام کلمه سنی بوس و تقبیل معناسنه
اولمق اوزره تفسیر و تصریح بیان ایدر و بعض شراح اخذت معناسنه
بطریق الکنایه بو مقامده مستعمل اولدیغنه ذاهب اولمش کما قال
شارح حنفی والاستلام ههنا کنایة عن اخذ العطاء لان التقبیل من لوازمه

غالبا

غالبا دیمش حتی بعض شراح قوله استلمت بمعنی اخذت دیو تصریح ایدر
لکن قوله خیر مستلم عبارتنده اولان مستلم ایله مراد بالاراده بیان اولنان
بوس و تقبیل معناسنه اولان استلامدن اولمغله دیمک اولورکه
استلمت الندی یعنی غنی و عطیه یی اخذ ایلدم من خیر مستلم تقبیل
اولنانلردن خیرلوسندن که اول خیر مستلم سلطان المرسلین علیه الصلوة
والسلام افندیمزک مبارک یدسعادتلریدرکه حجر اسوددن و سائر
عادتا تقبیل اولنان یدکرامدن جمله سندن خیرلوسی اولدیغی بیان اولور
ایدی اشبو تقریر اولنان معنی اولکی استلمت کلمه سی بطریق الکنایه
اخذت معناسنه اولان استلامدن اولوب لکن خیر مستلم عبارتنده
اولان مستلم کلمه سی بوس و تقبیل معناسنه اولان استلامدن اولمق
اوزره بیان و تقریردرکه ناظم رحمه الله استلمت کلمه سیله معنای کنایی
اولان اخذت معناسنی مراد ایدر اما مستلم کلمه سیله معنای حقیقی اولان
تقبیل معناسنی مراد ایدر بوندن ماعدا سابق الذکر ندی کلمه سی غنی
و یسار و عطیه معناسنده استعمال اولندیغی کبی کذلک سمادن روی
ارضه نازل اولان نم مقوله سی ترکیده چیغ و فارسیده ژاله دیدکلری
رطوبت جزئیه یه دخی لغتده ندی لفظی اطلاق اولنمغله دیمک
اولورکه غنای دارین کبی عطیه کبرایی بر آدمه اعطا ایتمک بد کریم
رسول اللهه نسبت بر رطوبت جزئیه و برمک قدر امر حقیردر معناسنه
اشارتدر بو مقامده شارح مصنفک قوله غنی الدارین عبارتنده
بر معنای لطیفه موقوف اولمشدر کما قال فان ارید بغنی الدارین الغنی
من الدارین ای الاستغناء من الدارین و عدم الطلب وکونه غیر طالب
بهما بل هو متوجه بجملته الی مولاه فذاک مرتبة المقربین والانبیاء لان
الهمة العلیة اقتضت ان یتوجه العبد بجملته الی مولاه وینقطع الالتفات

الى ما سواه حتى لو طلب الجنة كان خارجا من زمرة اولى القبول داخلا
فى جملة اصحاب البلاهة والحماقة على وقعت الاشارة النبوية الى ذلك
فى قوله ان اكثر اهل الجنة البله يريد ان اكثر اصحاب الجنة هم الذين
قد جعلوا مطمح نظرهم مجرد الوصول الجنة وما ذاك الا قصور عقلهم
وقوة غفلتهم عن قوله تعالى والله خير وابقى بو معناده مرحوم
راغب پاشانك بيتى عجب محلنده واقعدر ؛؛ بيت
تجلى لشمه سن اهل شكم ادراك قابلمى   جنان الدمجه زاهد اكل وشربك كثرتن سويلر
بعضيلر يد سلطان انبيا تقبيل اولنانلرين جمله سندن خيرلى اولدقده
حجر اسوددن دخى خيرلو اولمق لازم كلور ديو اعتراض ايتمشلر ؛؛
شارح كوردى بو وجهله جواب وبيان ايدر كما قال قيل خير المستلم الحجر
الاسود لما ورد فى الحديث انه يمين الله فى الارض فكيف التوفيق قيل
ان فى ذلك فى اقامة بعض اداب الحج الذى هو من فروع الدين ؛
واما يده صلى الله عليه وسلم ؛ فقد اقيمت مقام يده تعالى فى بيعة
الايمانية التى هى اصل الدين قال الله تعالى ان الذين يبايعونك انما
يبايعون الله يد الله فوق ايديهم والمعنى ما طلبت منه صلى الله عليه
وسلم ما تحصل به الغنى ويكمل به الدين الا وقد نلته على اتم وجه
واكمله بالتوسل اليه ؛ صلى الله عليه وسلم ؛ وهو المراد باخذ العطاء
واستلام الندى صلى الله عليه وسلم وفيه اشارة الى جواز الاستمداد
منه عليه الصلوة والسلام فى حال البرزخ لكونه حيا فى ذلك المقام ؛
المشرف فيحصل للمتوسل به صلى الله عليه وسلم جميع المأرب من دفع
المضار وجلب المنافع بالتمسك بجنابه الرفيع وقدره المنيع ؛؛
وهذان البيتان معترضان بين السابق واللاحق من الابيات انتهى
كلامه شارح فخر الدين خلاصه معناده ديمش كه الاستلام التقبيل

والندى

والندى العطاء ومستلم بفتح اللام والمراد يده المباركة صلى الله عليه وسلم
اى ما طلبت غنى الدنيا والاخرة من يده المباركة الا وقبلت العطاء
التام من يده المباركة صلى الله عليه وسلم وفيه من البديع جناس القلب
بين التمست واستلمت والاشتقاق بين استلمت ومستلم ؛؛
تخميس
درنده بولدى نيجه دردمند كاسه تهى   تجلى يد عليا عطاى تاج شهى
سلامنم كوزمه سورمه دراو خاك رهى   ولا التمست غنا الدارين من يده
الا استلمت الندى من خير مستلم
لا تنكر الـ مستفعلن وحى من فاعلن رؤياه ان مستفعلن ن له فعلن
قلبا اذا مستفعلن نامت الـ فاعلن عينان لم مستفعلن تنم فعلن
لا تنكر الوحى من رؤياه ان له   قلبا اذا نامت العينان لم تنم
لا تنكر خطاب عام فعل مضارع مخاطبدر نفى استقبالدر فاعل تحتنده
انت جمله سى جمله مستأنفه در ؛ الوحى مفعوليدر وحى جناب حقك
انبياء عظامنه ملك واسطه سيله خطاب عزتيدر ياخود بلا واسطه
تكلميدر ياخود قلب انبيايه كلام القادر قال الوحى عند اهل الشرع
الخطاب وخطاب الرسل الافهام بواسطة الملك من رؤياه من حرف
جردر ؛ رؤيا تقديرا منصوب محذوف كائن كلمه سنه متعلق وحيك
صفتيدر ؛ من بيانيه در ؛ رؤيا رأى فعلنك مصدريدر ؛ رأى فى المنام
يرى فيه رؤيا ديرلر ؛ فعلى وزننده غير منصرفدر الف تأنيث علة
منع صرفدر بشرى كبيدر ؛ ياخود رأى فى الظاهر فعلنك مصدريدر مطلقا
رؤيت معناسنه اولور شارح مصنفك الرؤيا من رأى فى المنام ؛
رؤيا على فعلى بلا تنوين كدعوى ديمشدر ؛ رؤيا ضميره مضافدر ضمير
سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر ؛ ان حرف مشبهة دندر

کسریله و فتحله جائزدر لام حرف جردر ها ضمیری انکله تقدیرا مجرودر محذوف کائنة متعلق محلا مرفوع ان کلمه سنک مقدم خبریدر

قلباً ان لفظنک مؤخرا اسمیدر جمله سی لا تنکر جمله سنه تعلیلیه در قلب انسانده منبع حیات حیوانی اعضاء رئیسه دن بر عضو صنوبری شکلده اولمیوب دائما تقلب اوزره اولدیغی قلب تسمیه سنه وجه تسمیه در اذا شرط معناسی متضمن وقت معناسنه ظرف زماندر خافض للشرط جازم للجزا دیدکلری در نامت فعل ماضی مؤنثدر نومدن مشتقدر نوم اویقو در فارسیده خواب دیدکلریدر

العینان عینک تثنیه سیدر حالت رفعی تثنیه نک الف ایله درنامت فعلنک فاعلیدر نامت جمله سی محلا مجرور اذانک مضاف الیهیدر

لم تنم اصلی تنوم در حرف جازم کلمکله لم یقل کبی اولمشدر تنم فعل مضارع عدر تحتنده فاعل ضمیری قلبه راجعدر جمله سی محلا مجزوم جزاء شرطدر جمله شرطیه محلا منصوب قلبک صفتیدر شارح درة المضیئة

نوم العین فترة یعتری الحیوان تتعطل بها حواسه الظاهرة ونوم القلب تعطیل القوی المدرکة دیمش یعنی حالة نومده عینه فتور وانغماض عارض اولدیغی کبی قلبه دخی غفلت عارض اولوب قوای مدرکه ظاهره و باطنه جمله معطل اولور اما صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامک نوملرنده عینان مبارکه لرنده فتور مشاهده اولنور ایسه ده قلب خدا بین لامکان سیرلری نائم اولمیوب قوای مدرکه باطنه علیه لری علی وجه الاکمل ادراک و تیقظده در آن حالی اولمازایدی قال المصنفک النوم خلاف الیقظة من نام ینام مثل علم یعلم ففی الکلام اشارة الی قوله صلی الله علیه وسلم ان عینی تنامان ولا ینام قلبی والحکمة فیه ان نوم القلب غفلة وغفلة الحبیب عن المحب محال

وعن

وعن عائشة رضی الله عنها قالت اول ما بدئ به رسول الله من الوحی الرؤیا الصالحة فی النوم وکان لا یری رؤیا الا جاءت مثل فلق الصبح ثم حبب الیه الخلاء وکان یخلو بغار حراء وقال علیه السلام الرؤیا الصالحة جزء من ستة واربعین جزءا من النبوة ثم فی الکلام تنبیه علی معجزات اخر کرؤیاه التی هی وحی وککون قلبه غیر نائم اذا نام عیناه اشبو بیت ولیشینی نظم اوله ربطله محصول معنای بیت بو وجهله درکه یعنی اول ذات کریم الشان که خزائن نعم الهی یدنده اولمغله غنای دارین کبی بر عطیه عظیمه بی احسانه قادر اوله اویله سلطان عالم معنانک صورت نومده اولان الهامات و حالاتنی سن رؤیاء ساره کبی ظن ایتمه بلکه تمام وحی الهیدر چشم ظاهرلری نقدر نومده مشاهده اولنور ایسه دخی بینه قلب اگاه الهیلری نائم دکلدر بر آن رابطه حقدن غافل اولمغله ظاهرا هیئت نومده کندولرده ظهور ایدن حالات والهامات جمله وحی قبیلندندر دیمک مراد اوله لکن بو بیتک تفصیل معنای عبارتی ذکر آتی بیت معا فیک معناسیله تقریر و بیان اولنور کما سیجی وفیه من البدیع مراعات النظیر بین الرؤیا والنوم والسلب والایجاب بین نامت وبین لم تنم

تخمیس

اودلکه عشق ایده نور جمال ایله مملو | اولور تجلی حق انده وحیله همه سو
اودر او عین بصیرت اودر او معجزه کو | لا تنکر الوحی من رؤیاه ان له

قلباً اذا نامت العینان لم تنم

فذاک حی مفاعلن ن بلو فعلن غ عن نبو مستفعلن وته فعلن
فلیس ین مفاعلن کر فی فعلن ها حال مح مستفعلن تلم فعلن

فذاک حین بلوغ من نبوته | فلیس ینکر فیها حال محتلم

فذاک فاء تعلیلیه در ذاک اسماء اشارتدندر بیت اولده اول الوحی من رؤیاه

مشار الیهدر ذاک تقدیرا مبنی محلا مرفوع مبتدادر حین ظرفدر وقت
و زمان معناسنه در مبتدا انک خبریدر جمله سی سابق الذکر لاننکر الوحی
من رؤیاه بیتنده اولان نهیک علتیدر که فاء تعلیلیه داخل اولمشدر
حین کلمه سی بلوغه مضافدر • بلوغ مقصده انتها و وصول در بلغت
المکان ای وصلت الیه دیمشلر • من نبوته جار مجرور بلوغه متعلقدر
ضمیر مضاف الیهدر مرجع ضمیر پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمزدر
من ابتدائیه اولمغله نبوته بلوغلرینک ابتداسنده دیک اولورکه
ابتدا نبوت سن شریفلری حد اربعینه وارد قده در یعنی ابتدا
نبوته بلوغ و وصوللری زماننده ایدی پس اولیه زمانده رؤیا وحیله
اولمق انکار و تبعید اولنماز فالنده در • فلیس قولنده فا تفسیریه در
لیس افعال ناقصه دندر اسمی ضمیر الشاندرکه حال وشان دیکدر •
ینکر لیس ینکر بناء مجهول وزره فعل مضارعدر انکاردندر فیه جار
مجرور ینکر فعلنه متعلقدر ضمیر حین کلمه سنه راجعدر حال ینکر فعلنک
قائممقام فاعلیدر • حال الشیء امره و شاننه در ینکر جمله سی لیس نک
خبریدر حال لفظی محتلم کلمه سنه مضافدر محتلم لامک فتحیله مصدر میمیدر
احتلام معناسنه در • احتلام دوش کورمکدر حلم دوشدرکه رؤیادر
شارح مصنفک والحلم بالضم ما یراه النائم تقول منه حلم بالفتح واحتلم
دیمشدر شارح درة المضیة والحلم والاحتلام وان اختصا عرفا بما یکون
من وساوس الشیطان لکن فی اللغة لا اختصاص لهما به بل منهما
هناک بمعنی الرؤیا الصالحة بقرینة المقام دیو تحقیق ایدر • معلوم اولاکه
اشبو بیتده اولان فذاک اسم اشارتدر • بو اسم اشارتک مشار الیهی بیت
سابقده اولان لاننکر الوحی من رؤیاه عبارتنک مآلیدر شارح درة المضیة
ترتیب قیاسی بو وجهله تحریر و تقریر ایتمشدر کما قال وجملة فلیس ینکر

نتیجة

نتیجة لما قبلها ای لما کان الوحی الحاصل من رؤیاه علیه السلام فی زمن بلوغه
مرتبة النبوة فلا ینکر فیه حال رؤیاه لانه محض الصدق وعین الحق
فان تلک المرتبة مورد الفیوض القدسیة ایدی شارح شیخ زاده الفاء
للنتیجه قولیله دلیل و مدعایه اشارت ایتمشدر • بو تقدیرا اوزره بیت مقتضی
مزج ایله محصول معنای بیت پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام افندیمزه
وحی رؤیادن اولدیغی یعنی رؤیا طریقیله اولدیغی انکار ایتمه
زیرا رؤیالری وحی ایله اولمق نبوته ابتداء وقت بلوغلرنده ایدی
اول وقتده محتلمک یعنی رائی رؤیانک حالی • وحیله اولمق انکار اولنماز
دیک اولور بعض شراح دیمش وحاصل المعنی کان النبی علیه الصلوة
والسلام یوحی الیه فی النوم کما یوحی الیه فی الیقظة و رؤیاه الوحی
فی النوم کان زمن وصوله الی ابتداء النبوة وذلک • علی رأس
اربعین سنة من مولده فلیس ینکر فی الزمان المذکور حال •
محتلم من رؤیاه الوحی فی النوم یعنی ان هذا الزمان لا ینکر فیه رؤیة
محتلم الوحی من نومه وفی البیت مراعاة النظیر بین البلوغ ومحتلم ••

تخمیس

طوزلدی مقدمنه چرخ چتر پادشهی ‏ بسیط ارضه سرادر دینورسه خیمه کهی
جلوس تخت نبوت کیدردی حب شهی ‏ و ذاک حین بلوغ من نبوته

فلیس ینکر فیه حال محتلم

تبارک ال مفاعلن له ما فاعلن وحی بک مستفعلن تسب فعلن
ولا نبی مفاعلن ی علی فعلن غیب بمت مستفعلن تهم فعلن
تبارک الله ما وحی بمکتسب ‏ ولا نبی علی غیب بمتهم
تبارک الله تفسیرنده قاموسده ای تقدس وتنزه وهو صفة خاصة بالله
تعالی دیمش بعض شراح قوله تعالی تبارک الذی بیده الملک معناه تعالی

وتعظم عن صفات المخلوقین دیمکدر دیدی وبعضلر تبارک الله ای بارک
مثل قاتل یقاتل الآن قاتل یتعدی ویقاتل غیر متعد دیمشلر اصل
معناسی بو وجهله در لکن عرف عامده مقام استحسان وتعجبده استعمال
اولنور حتی اطبا کتب طبده وجود انسانی تشریح وبیان ایلدکلرنده
تمامنده کمال استحسان وتعجب ایله فتبارک الله احسن الخالقین عبارتنی
تصریح ایدرلر کذلک محبوبه امعان نظرده استحسان وتعجب ایله
خلقک تبارک الله دیدکلری مشهوردر نته کیم شارح درة المضیة
یقال فی العرف العام تبارک عند استحسان الشیء ومنه قولهم
فتبارک الله احسن الخالقین دیمش بعض شراح تبارک لفظنک معناسنی
دخی ملاحظه ایدوب تبارک الله فیه وتبارک علیک دیوب دعاء بالخیر
ایتدکلری دخی عرف عامده کثیردر زیرا تبارک تفاعل وزننده فعل ماضی
اولمغله لفظا اخبار در معنا انشا اولمغله بارک الله فیک دیمک سکا
اول استحسان ایلدیکم امری الله زیاده ایلسون دیمک اولور زیرا تبارک
لفظی برکتدن مشتقدر برکت لغتده نمو ونما وزیاده وکثرت معناسنه در
دیدی وبعض شراح تبارک الله کنایة عن الثبات والبقاء دیمش ایدی
بو معنا اوزره مثلا محبوبه نظر ایدوب تبارک الله احسن الخالقین دیمک
اول تعجب واستحسان ایلدیکم حسن ولطافتی احسن الخالقین اولان
الله ثابت ودائم ایلسون دیو دعا اولور اما اطبانک بیان تشریح تمامنده
فتبارک الله دیدکلری کمال قدرة حقه استحسان وتعجب مقامنده در
ایدی ناظمک تبارک الله قولیله مرادی وحی الهی مکتسب اولمیوب
محضا فضل الهی ولدیغنی استحسان وکمال فضلنه تعجب مقامی اولدوغنی
افاده واعلامدر شارح حنفی قوله وتبارک الله وامثاله مثل سبحان الله
وجلت عظمة الله وعظمت قدرة الله انما یستعمل فی مثل هذه المواطن

لبیان

لبیان بلوغ ذلک المذکور مرتبة الکمال وکونه خارجا عن حد البشریة متجاوزا
طوق البشر دیمشدر ما وحی بمکتسب مالیس کلمه سنه مشابه اولان ما در
اسمنی رفع ایدر خبرینی نصب ایدر وحی مانک اسمیدر بمکتسب ده
با زائده در مکتسب اسم مفعولدر اکتسابدن مشتقدر اکتساب
تحصیل ایچون سعیه دیرلر شارح الکسب والاکتساب طلب الشیء
بمباشرة الاسباب دیمشلر مکتسب با ایله تقدیرا منصوب مانک خبریدر
ما جمله سی جمله مستأنفه درکه متعجب منهی بیان ایدر دیمشلر بعض شراح
اراد الناظم بقوله تبارک الله التعجب والتعجب قوله ما وحی بمکتسب
ای الوحی مما لا یحصل باکتساب الانسان وقدرته بل هو عطیة یعطیها الله
تعالی لمن یشاء دیو متعجب منهی بیان ایدر ولا نبی مصرع اولده اولان مانک
اسمی اوزرینه معطوفدر لا زائده در نفی سابقی تأکید ایچوندر علی غیب
جار مجرور مؤخر بمتهم کلمه سنه متعلقدر اهتمام وزن ایچون تقدیم اولنمشدر
مضاف محذوفدر با خبار غیب تقدیرنده در غائب حاضرک ضدیدر
بمتهم کلمه سنده دخی با زائده در متهم مصرع اولده اولان مانک خبری
اولان مکتسب اوزرینه معطوفدر متهم اسم مفعولدر کذب وبهتان
معناسنده اولان اتهامدندر محصول معنای عبارت بیت بارک الله عجب
جای تحسین وامر عظیمدر وحی الهی که کسب وسعی ایله تحصیل اولنماز
ونبی مکرم غیبدن خبر ویرمسی ایله متهم دکلدر یعنی اخبار عن الغیب
بیوردقلری مغیبات وحی الهیدر یوخسه کندودن عقلی وجعلی اخبار در
دیو نبی مکرم بهتان وحاشا کذبه حمل اولنماز خلاصه وحی بر فضل
الهیدرکه کسبله سعی ایله اولماز ونبی مکرم غیبدن خبر ویردیکی شیءی
وحی ایله خبر ویرور صدق ووقوعی مقرردر یوخسه کندولکندن
خبر ویرور دیو بر وجهله اتهام اولنماز دیمک نالنده در

تخمیس

مقام وحی نبوتدر ارفعی رتبن   نه خوب خلعت تشریفیدر اوزه دوحسبک
عطا محض خدادر نه دخلی وار سببن   تبارک الله ما وحی بمکتسب

ولا نبیٌّ على غیب بمتّهم

کم ابرات مستفعلن وصبا فعلن باللمس را مستفعلن حتة فعلن
واطلقت مفاعلن اربا فعلن من ربقة ال مستفعلن لمم فعلن

کم ابرات وصبا باللمس راحته   واطلقت اربا من ربقة اللمم

اشبو بیتده کم کلمه سنک تفصیلی اتیده کم کم جدّلت جلبّت بکلمات الله
من جدل بتینده ذکر اولنور بو بیتده کم کلمه سی خبریه درکقوله تعالى
کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة کبی اقتضا ایدن اعراب بو وجهله درکه
ملا جامی دمیشدر فکل واحد من کم الاستفهامیه والخبریه یکون بعده
فعلا او شبه فعل غیر مشتغل عنه بضمیره کان منصوبا معمولا على حسب
عمل هذا الفعل وعمله لا یکون الا بحسب الممیز انک تقول کم یوما ضربت
فکم منصوب على الظرفیة للفعل المذکور مع اقتضا الفعل للمفعول به
والمفعول المطلق وغیر ذلک فتعینه لاحد المنصوبات اعنی الظرف
ههنا انما هو بحسب الممیز ونحو کم رجل ضربت فی المفعول به وکم ضربة
ضربت فی المفعول المطلق دمیشدر• یعنی بو مثالده کمک تمیزنه راجع
ضمیردن حالی اولان ضربت فعلی اول ممیز اولان رجل کلمه سنک
کندویه مفعول به اولماسنی اقتضا ایتمکله کم کلمه سی مبنی محلا منصوب
ضربت فعلنک مفعول بهی سیدر• بو مثال ممیز مذکور اولدیغی صورتده در
لکن کامی ممیزی محذوف اولور بو بیتده اولدیغی کبی ایدی بالام مسطور
ملا جامینک ذکر ایلدیکی قواعد نحویه اوزره بو مقامده اعراب بو وجهله
اولدکه بو بیتده کمد نصکره فعل غیر مشتغل عنه بضمیره ذکر اولنمشدر•

یعنی کمد نصکره ابرات فعلی ذکر اولنمشدر واول فعلده کمه راجع ضمیر
یوقدر• ودخی کم کلمه سی خبریه در ممیزی محذوف مرة کلمه سیدر کمدنصکره
فعل غیر مشتغل ابرات فعلیدر ممیز اولان مرة کلمه سنک اول ابرات
فعلی کندویه مفعول به اولماسنی اقتضا ایتمکله کم کلمه سی مبنی محلا منصوب
ابرات فعلنک مفعول بهیدر• زیرا کم لفظنک اعرابی ممیزنه تابعدر
دیدکلری قاعده بودر نته کیم شارح کوردی دمیش که کم خبریه منصوب
المحل مفعول مطلق او مفعول به للفعل الذی بعده ای کم ابراءً ابرأت
او کم مرةٍ ابرأت قوله ابرأت فعل ماضی مؤنثدر افعال بابندندر
بری فلمقدر شارح فخر الدین قوله ابرأت من ابراء وهو رفع السقم
والوصف بالفتح المریض یقال وقد وصب الرجل فهو وصب
بالکسر ای رجل ذو وصب دمیش وصبا صادک کسریله مریضیدر•
اما صادک فتحیله مرض ملازم وعلّت دائمی معناسنه در فتح ایله
اولورسه مضاف تقدیرینه محتاجدر• ذو وصب دیکدر باللمس جار مجرور
ابرأ فعلنه متعلقدر باسببیه در• لمس یدیله مسه دیرلر• راحته لفظا
مرفوع ابرا کلمه سنک فاعلیدر ضمیره مضافدر ضمیر سرور کائنات
علیه الصلوة والسلامه راجعدر• راحه بطن کف درکه ترکیده آووج
ایچی دیدکلری محلدر• ابرات جمله سی شارح کوردی مختاری اوزره
جمله مستأنفه درکه ما قبلندن منقطعه دیرلر زیرا سلطان کائنات
علیه الصلوة والتحیات افندیمزک معجزاتندن بر نوع اخر معجزه یه ناظم
ابتدا و شروع ایتمشدر نته کیم شارح مرقوم والجملة مستأنفة عما
قبلها لانه شرع فی صنف اخر من المعجزة وهی ابراء المریض واطلاق
المحتاجین وخلاص المؤمنین دمیشدر ناظم راحه قولیله کویا مریض
راحه واستراحت مس ایده جکنه ایما واشارت قصد ایدر دیک ممکندر

واطلقت واو عاطفه در اطلقت فعل ماضی مؤنثدر تحتنده فاعل
ضمیری راحه کلمه سنه راجعدر ابراءت جمله سی اوزرینه معطوفدر
اطلقت اطلاقدندر اطلاق تخلیصدر ترکیده صالیویرمک معناسنه‌در
حتی محبوسی ومنفیی اطلاق مشهوردر اربا اطلقت فعلنك
مفعولیدر ارب رانك فتحیله حاجت معناسنه‌در قال الله تعالی
غیر اولی الاربة وارد اولمشدر ارب حاجت معناسنه اولورسه
صاحب تقدیرینه محتاجدر صاحب ارب دیکدر واکر ارب بکسر الرا
اولورسه صفة مشبهه در مضاف تقدیرنه حاجت یوقدر نته کیم
بعض شراح ارب بکسر الرا باغلو ومقید معناسنه در صفة مشبهه در
دیمش من ربقة جار مجرور اطلقت فعلنه متعلقدر ربقه قلاده
وخلقه معناسنه در که حیواناتك کردننه بند ایدرلر حیوانات انکله
مربوط ومقید اولوب اضطرابدن خالی اولماز وفی الحدیث خلع
ربقة الاسلام من عنقه بیورلمش الربقة بکسر الرا الحلقة المربوطة
فی حبل مقلد فی عنق البهایم معروفة عند سکان البوادی واصحاب
المواشی دیوب شارح قاضی عضد تفصیل ایتمشدر اللمم فتح لام
ومیم ایله جنون واختلال عقل معناسنه در اللمم مضاف الیهدر
ربقه کلمه سنك اضافتی بیانیه اولمق ظاهردر ربقة من جنون دیمك
اولور یاخود اضافهٔ لامیه در زیرا اضافهٔ لامیه ده لام تقدیری
ممکن اولمق شرط دکلدر یوم الاحد وشجرة الاراك اضافتی لامیه در
مع هذا شجرة للاراك دیمك صحیح دکلدر دیمشلر ناظم علیه الرحمه
بو بیت دلارا ایله دخی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام
افندیمزك معجزات سابقه لرندن باشقه نوع آخردن اولان معجزاتنی
وبعضا کندونك سرکذشت حالنه بو بیت ایله مراد ایلدیکی اشارت

وایمالی

وایمالی کویا بو وجهله بیان وتقریر ایدرکه خلاصهٔ معناسی یعنی مرض شدید
ایله مریض وصاحب فراش اولان خسته‌یی چوق کره راحهٔ مبارکه لریله
مس بیورمغله برء وصحت تام اعطا ایلدی یعنی علتندن بری ایلدی
نته کیم بو عبد ضعیفی فلج کبی بر علت مشکله دن خلاص ایلدی بونك
تفصیلی ما سبقده ناظمك حالنی بیانده تفصیل اولنمشیدی وچوق
کره مجنون لا یعقلی ربقهٔ قید جنوندن اطلاق بیوردی واقعده
نیجه امراض مهلکه‌یه مبتلا اولان مرضایه بلا علاج وبلا تدبیر الحق راحهٔ
جان بخشالریله مسح بیورمغله براءة وعافیت کلمک نته کیم اول کتابده
بیان اولنان ناظم رؤیاده مس ایله براءة عافیت علی الخصوص
من جن ساعة لم یفق ابدا قولی اطبا عندنده مسلم ایکن مجنون
صرفی قلادهٔ زنجیر جنوندن مرات کثیره اطلاق وتخلیص بیوردقلری معجزاتِ
سائره کبی آخر معجزهٔ کبری اولدیغی ظاهردر خصوصا اول معجزهٔ باهرهٔ
نافعه الی یومنا هذا باقی اولوب امتنده نیجه انفاس قدسیه صاحبی
مشایخ وصلحادن مشاهده اولنمقده در نته کیم سلاطین ماضیه
علیهم الرحمه سرای همایونه موظف طبیب روحانی تعیین ایلدکلری
بعد التجربه وضع قدیمدر حضرت عیسی صلوات الله علی نبینا وعلیه
حضرتلرینك ابراء ابرص واحیاء موتی مقوله سی معجزه سی کندو زمان
سعادتلرنده وبذاته مباشرتلریله اولمش ایدی لکن بزم پیغمبرمز
علیه الصلوة والسلام افندیمزك معجزاتی کندو زمان دولتلرنده
اولدیغندن ماعدا نبوتنی تصدیق وقبول ایتمکله کندونك اتباع
ومتعلقاتی مقوله سندن اولان امتنده دخی الی یوم القیام ظهور
ووقوعی حق بو کیم بر معجزهٔ کبرادر مشایخ عظام وکبار صوفیه‌دن
منقول اولان کرامات وخوارق عادات تواتر ایله ثابت اولدیغندن

غیری طایقهٔ رفاعیه مشایخنده بلکه درویشاننده بو فقیرک ٭ بلکه
جوق کمسه نک الیوم رای العین مشاهده ایلدیکی حالات عجیبه که
سکین طویل و محددی بطننک بر طرفندن ادخال و طرف آخردن
اوجنی اخراج ایلدکدن صکره ینه عافیت و حیات ده قالمق میتک
حیاتهٔ بولمه سیله نه فرقی واردر سیف و سنان ایله وجودلرینه ضربات
شدیده ایله ادخال واتشی مس و سائر کتب معتبره ناطق اولدیغی اوزره
بو مقوله خوارق عادات امتنده ظهوری قدر و منزلت سلطان
انبیانک نیجه مرتبه علو و شرفنه دالدر شعرا بنامدن ثابت افندی
مرحوم ادهم نامه سی دیباجه سنده معجزات رسول اللهی بعضا تعداد
و بو وجهله فنی نازکانه ادا و ایراد بیورمشلر ٭ نظم کما قال

منت الله کیم طوغوب اول ماه   کافرک روزن ایتدی شام سیاه
بوله اولسه نگهبانی سحاب   هیبتنه الجنده صاقلنوردر ناب
بر اوج صو ایدی اوشه درمشت   اولدی بر ماصره آب هر انکشت
آقدی اون چشمه ایجدیلر عشره   عافیتلر او سید البشره
ایتدی بر شوره جاهه قطرهٔ ریق   اولدی لعلی کبی لذیذ و بریق
یتشوب عصر مرتضایه مدد   شمسی بعد الغروب ایلدی رد
کلدی گفتاره بره بریان   ایلدی یا نه یا نه حالی بیان
بر فقیر مثالی نیل و فرات   ایکی فرزندی بردن ایتدی وفات
دمبدم اغلر ایدی اول محزون   بر کوزی نیل ایدی بری جیحون
رحم ایدوب ایلدی مسیح اسا   بر دعا ایله ایکیسن احیا
کلدی بر درد مند افکنده   دل پراکنده دیده برکنده
دیده سی ای نور حسن شمع افکن   شبچراغم دو شور دیلر کوزدن
اغلمزدم جهان کوزمده دکل   بلکه کون و مکان کوزمده دکل

دردم اولدر جمالکی کوره مم   یوزیمی خاکپایکه سوره مم
مرحمت ایلیوب شکسته سنه   خاک طولدردی چشم خسته سنه
رحمنه برانام اولوب حاصل   آنچه دوشدی کوزین او شیفته دل
اول ایکی چشمی صاغ و اسن   هر کورن دیدی دیده لر روشن
بو قدر بینات عبرت بین   کوزی چقسون اینانمین بی دین
تا بتا معجزاته حد یو قدر   حصرینه خامه دن مدد یو قدر

بوندن ماعدا شارح شیخ زاده دخی بعض معجزات نبویه بیان ایدر
بقوله وروی انه صلی الله علیه وسلم مسح ضرع شاة حائل فدرت فکان
ذلک سبب اسلام ابی مسعود رضی الله عنه وصب علی جابر ابن عبد الله
وضوءه فبرأ من المرض والاغماء ومن جملته ما نقل من راحة الناظم من داء
الفلج بلمس راحة النبی صلی الله علیه وسلم حین ناداه فبراه
وکم له من مثل هذه الامور فلیطلب منه من المطولات ٭

تخمیس

امید صحت ایله ایتدی اهل درد غلو   عجبمی دار شفا ایتسلر درن هر سو
مجربی دیدی بعد البرا او نادره کو   کم ابرأت وصبا باللمس راحة

واطلقت اربا من ربقة اللمم

واحیت الس مفاعلن سنة الشـ فاعلن شهباء دع مستفعلن دته فعلن
حتی حکت مستفعلن غرة فاعلن فی الاعصر الد مستفعلن دهم فعلن

واحیت السنة الشهباء دعوته   حتی حکت غرة فی الاعصر الدهم

واحیت واو عاطفه در ابرأت اوزرینه معطوفدر احیت فعل ماضی
مؤنثدر افعال بابندن احیادن مشتقدر ترکیده دیری قلدی دیمکدرکه
ایجاد حیاة معناسنه در حیاتک تعریفنده صفة تقتضی الحس والحرکة
الارادیة دیمشلر شرح مقاصده الحیاة هی المبدأ القوة الحس والحرکة

دیمش لکن نباتاتده اولان قوة نامیه یه دخی مجازا حیاة اطلاق اولنغله
بو محلده احیا کلمه سی مزروعات و نباتاته قوة نامیه ایجاد واعطاسنده
استعمال اولنمشدر • سنه و عام ترکیبده ییل معناسنه در شارح کوردی
غلبة استعمال السنة فی الحول الذی یکون فیه شدة وجدب ومنه قوله تعالی
ولقد اخذنا آل فرعون بالسنین والعام فیما فیه رجاء وخصب دیمش
اول سنه که سنة شهبا ایدی اول سنه ده نباتاتده قوة نامیه ونشو
ونما وخضرة ونضاره ایجاد واعطاسنه مجازا احیا اطلاق اولنمشدر •
یاخود احیا کلمه سی اول سنه ده بوللق وبرکت وسعت ورخا اولمق
معناسنده کذلک مجازا مستعملدر • الشهبا سنه نک صفتیدر •
شهبا اشهبک مؤنثیدر بیضا ابیضک مؤنثی اولدیغی کبی شارح مصنفک
الشهبا ای البیضا تأنیث الاشهب بمعنی الابیض دیو تصریح ایتمشدر
بعضیلر سیاه ایله مخلوط بیاضی غالب اولان لوندر دیمش سنهٔ
بیضادن مراد قحط سنه سیدر که حبوبات ونباتات یتیوب ییوز
قالوب منظره ده روی ارض بیاض کورندیکنه بناءً سنهٔ بیضا
سنة القحط دیکدر • دعوته رفعله احیت فعلنک فاعلیدر دعوة
ایله مراد دعادر پیغمبر یز علیه الصلوة والسلامه راجع ضمیره دعوة
کلمه سی مضافدر مصدرک فاعلنه اضافتی قبیلندندر • احیایی دعاء
فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه اسناد مجاز عقلیدر • حقیقتده احیا
ایدن فیاض مطلق رب العالمیندر • انبت الربیع البقل قبیلندندر
انشو احیانک اصل وقوعنی بیانده شارح کوردی بو وجهله تفصیل
ایدرکه روی الشیخان عن انس رضی الله عنهم ان رجلا دخل یوم الجمعة
ورسول الله صلی الله علیه وسلم قائم یخطب فقال یا رسول الله
هلک الاموال وانقطعت السبل فادع الله یغیثنا فرفع یدیه وقال

اللهم

اللهم اغثنا ثلاثا ولا نری فی السماء من سحاب ولا قزعة ای قطعة من السحاب
فطلعت سحابا ثم امطرت والله ما راینا الشمس قطعة من الزمان ثم
دخل رجل من الجمعة المقبلة ورسول الله قائم یخطب فقال یا رسول الله
هلکت الاموال وانقطعت السبل فادع الله یمسکها عنا فرفع یده
ثم قال اللهم حوالینا ولا علینا فاقلعت وخرجنا نمشی فی الشمس دیو تحریر
ایتمشدر قوله حتی حرف جردر • احیت فعلنه متعلقدر که احیت فعلنک
غایتنی بیاندر حتی کلمه سنی بعض شراح ابتدائیه دیمش لکن معلوم اولکه
حتی حرف جر اولدقده قاعده درکه مابعدنده ذکر اولنان فعلده
ان مصدریه محذوف اولور • والی معناسنه اولوب غایة منتهاده داخل
اولور • حتی کلمه سنک معناسی وسائر تفصیلاتی ابیات سابقه دن
حتی غدی عن طریق الحق منهزم بیتنک شرحنده بیان اولنمشدر •
حکت رمت وزننده فعل ماضی مؤنثدر مشابهة معناسنه اولان
محاکاتدن مشتقدر حکت تحتنده فاعل ضمیری سنه یه راجعدر •
حکت جمله سی تأویل مصدرده جار مجرور اولوب احیت فعلنه متعلقدر
غرة نصبیله حکت فعلنک مفعولیدر تنوین تعظیم ایچوندر • غره
غینک ضمیله فرسک النده اولان درهم مقداری وبعضا دخی
زیاده چه اولان بیاضه دیرلر شارح حنفی والغرة بیاض فی جبهة
الفرس مقدار الدرهم وهی علامة محمودة ولذلک تستعمل فی النجابة
والخیر ومنه غرة المال لخیاره کالفرس والبعیر النجیب والعبد
والامة الفارهة شارح کوردی الغرة بالضم البیاض فی جبهة الفرس
فی الاصل ثم اطلقت علی کل حال حسن واضح دیمشلردر • فی الاعصر
جار مجرور مقدره متعلق اولوب غرة کلمه سنک صفتیدر اعصر عصرک
جمعیدر احرف حرفک جمعی اولدیغی کبی عصر زمان وکاه وقت معنیدر

قبل الغروب اولان وقت عصر کبی وکاه زمان معیندرکه بر سنه‌نک
اوّلندن اخرینه وار نجه اولان زمان مراد ایدرلر الدّهم ضمتین ایله
ادهمک جمعیدر بعض شرّاح الادهم هو الاسود دیمش و بعضیلر
سواده مائل اولان لونده دیدی عصر اسوددن مراد سنهٔ رخا
و برکاتدرکه روی ارض خضرواة وانواع مزروعات و نباتات
ایله قره روب اول سنه‌ده ارض لون سواده کورنمکله اعصر
الدّهم تعبیر ایتمشلردر نته کیم شارح کوردی المراد بالاعصر الدّهم السنة
الکثیرة الخصب والنبات الشدیدة الخضرة بحیث مال الی السواد دیمش
شارح حنفی والادهم الفرس الخالص السواد والادهم القید ومنه قول
الحجّاج للقبعثری لاحملنّک علی الادهم وقال القبعثری فی جوابه مثل
الامیر یحمل علی الاشهب والادهم والعرب یقول لکل اخضر اسود
وللارض المحفوفة بالاشجار المملوة بالازهار ارض دهما دیمش بو مقامده
ناظمک مرادی اول بوللق و اوجوزلق و رخا و خیر برکات سنه‌لری
ایجنده اول سنهٔ شهباکه دعاء سلطان کائنات علیه الصلوة والسلام
ایله حیاة بولان سنه در غرّه مشابه سنده ایدی یعنی اعصار خیر و برکت
ایجنده زیاده نجابت و خیر و حسن حالده غرّه یه مشابه ایدی دیمک اوله
بعض شرّاح بو وجهله مختصر و مفید فتح اعلا شرح و بیان ایتمش کما قال
قوله واحیت السّنة الشهبا یعنی قلیلة المطر لقلة بیاض الارض فیها
بعد النبات علی سوادها فهی بالنسبة الی البیاض میتة احییها دعوته
المبارکة بالسقیا حتی حکت ای شابهت تلک السنة غرّة ای بیاضا
فی الاعصر وهو الزمن الدهم الدهم جمع ادهم ای السّود لشدة خضرة
الذرع حتی یری انه اسود من اخضابها وتلک السنة اخصب منها حتی
کانها غرّة فیها وغرّة کل شئ احسنه شارح کوردی خلاصهٔ معناده

والمعنی

والمعنی احیت دعوته صلی الله علیه وسلم السنة الشهبا البیضا حتّی صنعة
بین الازمنة السّود بکثرة النبات الخضر فی الشهرة ببرکة دعائه صلی الله
علیه وسلم شارح شیخ زاده معنای بیتده دیمش که شبّه الناظم الاعصر
الدّهم کلها وهی السنون المخصبة بفرس ادهم وجعل تلک السنة الشهباء
التی حییت بدعائه علیه السلام کالغرة فی ذلک الدّهم وبعض شرّاح
وحاصل المعنی واحیت دعوته المبارکة بالاستسقاء السنة التی کانت
میتة لقلّة المطر وغلبة بیاضها علی سوادها لعدم النبات فیها الی
ان شابهت تلک السنة الشهباء ببیاضها فی ما بین الازمنة السواد الکثیرة
والدروع فیها الغرة بسبب دعائه صلی الله علیه وسلم دیمش معلوم اوله که
ناظم سائر اعصار برکاتی معناده فرس ادهمه تشبیه ایلدی و دعاء سلطان
انبیا ایله حیاة بولان سنهٔ شهبایی اول سنین برکات ایجنده فرس
ادهمده اولان غرّه یه تشبیه ایدر زیرا غرّه کندو ذاتنده عزیز و فرسده
مابه الاعتبار و عزّت و حسن و سعادتدر ایدی محصول معنای بیت
اول روح جسد الکونین و عین حیاة الدارین صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینک دعاسی سنهٔ قحطی احیا ایلدی یعنی سنهٔ قحط و اضطراب
ایکن بوللق و رخا و برکات عظیمه اولدی شو رتبه یه دک که سائر
بوللق و اوجوزلق و برکات سنه‌لری ایجنده اول سنهٔ شهبا دعاء
سید الوری سببیله غرّه یه مشابه اولدی یعنی اعصار برکاته نسبت اول سنه
بیضا زیاده نجابت و خیر و برکاتده و حسن حالده غرّه کبی اولدی دیمک اوله

تخمیس

سحاب رحمتله کلدی شرعی روی برو   جهانی ایتمش ایکن ارض میته شرک عدو
که فیض مزرع عالم کلامید رحمه سو   واحیت السّنة الشهباء دعوته
حتی حکت غرّة فی اعصر الدّهم

بعارض مفاعلن جادا و فاعلن خلت البطا مستفعلن ح بها فعلن
سيب من ال مستفعلن يم او فاعلن سيل من ال مستفعلن عرم فعلن

بعارض جادا وخلت البطاح بها سيب من اليم او سيل من العرم

بعارض با حرف جردر احيت كلمه سنه متعلقدر با سببيه در. عارض افقه معترض اولان سحاب ديرلر. يعني كنار سمايه عارض اولان سحابدر تنوين تعظيم اچوندر. جادا قال وزننده فعل ماضيدر جود دندر جود عطا معناسنه در نخننده فاعل ضميري عارض كلمه سنه راجعدر عرب مطره دخي جودا طلاق ايدرلر ايدي جود عطا معناسنه اولديغي اعتبار ايله عارض جاد ديمك سحاب اعطا ايلدي يعني جود كرم واحسان ايلدي ديمك اولور. واكر جادا مطر معناسنه اولورسه سحاب امطار ايلدي معناسنه در نته كيم شارح فخرالدين جاد من الجود وهو المطر اي امطر شارح كوردي جاد من الجود بمعنى العطا اي جاد بالمطر الكثير العزيز او من الجود بمعنى المطر يقال جاد السحاب اي اتى بالجود اي المطر شارح مصنفك قوله جادا مطر صفة لقوله عارض ديمشلردر. او خلت اوكلمه سي الى ان معناسنه در نته كيم شارح مصنفك وبمعنى الى ان وبمعنى حتى ديمشدر. نته كيم بعض شراح اي الى ان ظننت ايله تفسير ايتمش. خلت فعل ماضي مخاطبدر ظننت معناسنه در. افعال قلوبدندر افعال قلوب مبتدا وخبردن مركب جملهٔ اسميه يه داخل اولور. اول مبتدا وخبر خلت فعلنك ايكي مفعولي اولور. البطاح مفعول اوليدر. بطاح بطحانك جمعيدر بطحا شول سيل كلجك يولدركه انده او فاق طاشلر چوق اولور نته كيم عامغلر ده سيللر اينه جك دره لر وواديلر اكثريا بويله در شراح وهو الوادي المخصب وسنه بطحا مكه ديمش در شارح مصنفك البطاح بكسر البا جمع البطح وهو سيل فيه رقاق الحصى ديمش بها باحرف جر

سببيه در

سببيه درها ضمير مبني محلا مجرور خلت كلمه سنه متعلق اولوب ضمير عارض لفظنه راجعدر عارض سحابه ايله تأويل اولنمغله مؤنث ضميري ارجاع اولنمق صحيح اولور. كما قال الشارح الكردي الضمير للعارض باعتبار المعنى الجنسي الجمعي او بتأويله بالسحابة قوله سيبا خلت فعلنك مفعول ثاني سيدر شارح كوردي والسيب مصدر ساب الماء يسيب سيبا اي جرى ثم استعمل في الماء الكثير وشراحدن بعضيلر السيب العطا او الماء الجاري ديمش من اليم جار مجرور كائن مقدرنه متعلق اولوب سيب لفظنك صفتيدر. بو تقديرده معنا اول سحاب سببيله واديلر سن انكين دريادن ماء كثير جاري ظن ايدردك ديمك اولور. لكن بطاح كه دره لر وواديلر معناسنه در پس دره لر وواديلر مجراي ماء در بو خسه ماء جاري دكلدر ديو توجه ايدن سؤاله سال الميزاب قبيلندن مجاز دردبوب شارح شيخ زاده بوكونه جواب مقامنده وحمل السيب على البطاع مجاز مبالغة كما في قوله وسالت باعناق المطي الاباطح ديمشدر. او سيلا قولي سيبا اوزرينه معطوفدر. سيل معروفدركه يغمور صويندن كثرت اوزره جمع اولوب جريان ايدن صويه ديرلر طاغلرك سيللري مشهوردر شارح كوردي قوله او سيلا بفتح السين في الاصل مصدر سال الماء يسيل سيلا وسيلانا اذا جرى ثم استعمل في الماء المجتمع الجاري الحاصل من المطر ديمش. العرم ظرف مستقردر سيلا كلمه سنك صفتيدر عرم مطر شديد معناسنه در شارح مشار اليه العرم بكسر الراء المهملة المطر الشديد او الوادي وفسر بها قوله سيل العرم وحاصل معنى البيت ان الاودية صارت كالبحار من الماء الحاصل من المطر ببركة دعائه صلى الله عليه وسلم بالمطر في الجمعة ديمش وبعض شراح قوله سيب من اليم اي جرى من البحر او سيل من العرم ومنه

قوله تعالى فارسلنا عليهم سيل العرم وهو واد وجملة بها سيب في
موضع المفعول الثاني لقوله خلت واو للتخيير دمشدر وفي البيت
من البديع مراعاة النظير بين العارض والسحاب والسيل والسيب
واليم والعرم والجناس اللاحق بين السيل والسيب

دعني ووصـ مستفعلن في ا فعلن يات له مستفعلن ظهرت فعلن
ظهور نا مفاعلن رالقرى فاعلن ليلا على مستفعلن علم فعلن

دعني ووصفي ايات له ظهرت   ظهور نار القرى ليلا على علم

مصنفك بو بيت مباركه نك مناسبتندن وربط معنويه سنده
دمش كه لما ساق الكلام التمدح ذاك الحضرة وذكر مناقبه قصد الان
ينبه على ان الاشتغال بتمدحه لا يزيد لمناقبه حسنا ولو ترك لا ينقص
عنه قيمة وبهاء ايله بيان لطايف ايدر • دع امر حاضردر ودع دن
دركه ماضيسى استعمال اولنميان افعالدندر • فاعلى ضمير مخاطبدر •
مفعولى ضمير متكلمدر • جمله سى ابتدائيه در • دعني اتركني معناسنه در
ووصفي فتح يا ايله در واو مع معناسنه در • وصف دع كلمه سنك مفعول
معه سيدر يا متكلمه مضافدر قاضي كبي حالة نصبي فتحه ايله در مصدر
اولان وصف كلمه سي فاعلنه مضافدر مقصود معناى مصدريدر كه
اول معناى مصدري ناظمك وصف ايتمكلكيدر زيرا ترك ايله امر اولنان
اشبو معناى مصدريدر يوخسه حاصل بالمعنى المصدر مراد دكلدر كه
وصف ايله حاصل اولان مدايح وبيان معجزات تركله امر اولنماز
لكن ناظمك وصفي ومدحي كندو ايله معا ترك ايله امرده باس يوقدر
زيرا ناظمك مرادى مدح ووصفده اظهار عجز ايله انصاف وعدم
قدرتني اعترافدر شو معنايه كه وصف معجزات ومحاسن سلطان كائنات
عليه الصلوة والسلام كالشمس في وسط النهار والنار في العلم ظاهر

واشكاردر

واشكاردر وصفمله بني ترك ايله نه باكه احتياج وار ونه بنم مدح
ووصفمه حاجت وار ديمك اولنده اولور فاضل شارح شيخ زاده والمراد
من الوصف المعنى المصدري لا الحاصل بالمصدر فهو مصدر مضاف
الى الفاعل وايات مفعوله واراد بها معجزاته وبراهين رسالته والايات
القرانية وهو الظاهر ديمشدر • ايات اينك جمعيدر اية علامت معناسنه در
جمع مؤنثك حالة نصبي جرينه محمول اولمغله وصف كلمه سنك ايات
مفعوليدر • بو مقامده ايتدن مراد علامات نبوت اولان ذات
محمديه ده كي حالات واسرار الهيه ومحاسن عظيمه ونيجه معجزات باهره دركه
ايات قرانيه دخي انده داخلدر ديمك ممكندر شارح كوردي والمراد
بالايات الكرامات الباهرة والمعجزات الظاهرة له صلى الله عليه وسلم
وقيل المراد بها ايات القران ديمشدر بو محلده اعرابنده شارح مصنفك
قوله ووصفي مضاف الى الفاعل واياته مفعوله وكانه على الحذف
والايصال اي وصفي اياه بالايات والا فالمستعمل وصفه بكذا
ديوب عبارتك استعماله مخالف اولديغي حذف وايصاله قرينه در
ديمك مراد ايدر • له جار مجرور ظرف مستقردر • اياتك صفتيدر ضمير
سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر ظهرت فعل ماضي مفرد
مؤنثدر تحتنده فاعل ضميري اياته راجعدر جمله سي اياتك صفتيدر
ظاهر واشكار اولدي ديكدر • ظهور ظهرت فعلنك محذوف مفعول
مطلقينك صفتيدر ظهرت ظهورا كظهور نار القرى تقديرنده در
شارح كوردي قوله ظهور نار القرى مفعول مطلق نوعي لظهرت اي
ظهرت ظهورا مثل ظهور نار القرى فحذف الموصوف والصفة واقيم
المضاف اليه مقامهما روما للاختصار مضاف الى نار القرى ديمشدر •
قوله نار القرى نار مضاف اليهدر يعني ظهور كلمه سي ناره مضافدر

نار لفظی دخی قرا یه مضاف قدر قری ضیافت معناسنه در ضیافت
ناری یعنی ضیافت آتشی دیمکدر که تفصیلی کلور لیلا ظهور کلمه سنک
یاخود ظهرت کلمه سنک مفعول فیهیدر علی علم جار مجرور ظهوره
ویا ظهرت قوللرینه متعلقدر علم عینک ولامک فتحیله طاغدر
طاغده ایقاد اولنان آتش اطراف واکنافه ظاهر واشکار اولدیغنه
بنا بو مصرع ثانیده اولان تشبیه ضمنی ایله ناظمک مرادی بودر که
اول دلائل نبوت اولان آیات ومعجزات خلق عالمه طاغده کی
نار کبی ظاهر و باهر اولوب جمله یی دار الضیافه نعمت ایمان وهدایته
وجای سلامته دعوت ایلدیکنی افاده وبیان ایدر عربده قاعده ایمش
اطراف واکنافدن مسافرین وکرک کم کرده راه اولان ابناء سبیلی
اکرام وضیافته دعوت وسمت سلامتی ارائت ایچون فراز جبلده
آتش ایقاد ایدرلر ایمش که هر طرفدن ظاهر واشکار ومنظور اولمغله
مشاهده ایدنلر اول طرفه توجه وعزم ایده لر کذلک اشبو آیات
معجزات سابق البیان دخی بو وجهله ظاهر واشکار دردیمک مراددر
نته کیم شارح کوردی القری بکسر القاف الضیافة وکان من عادة
العرب فی الجاهلیة انهم یوقدون النار علی رؤس الجبال باللیل
لیهتدوا بها الضیفان رفیه اشارة الی غایة ظهور الایات من جمیع
الجهات بحیث یراها القریب والبعید وفی ذکر نار القری اشارة ایضا
الی ان من توجه الیها ظفر بالمطلوب وغایة المقصود وفی ذکر اللیل
ایماء الی ان ایاته اشرقت فی ظلام الکفر کاشراق النار لیلا والمعنی
دعنی مع وصفی له صلی الله علیه وسلم آیات ظاهرات باهرة ظهورا
لا یخفی علی احد کالنار فی اللیل المظلم فی البیت اشارة الی اشتهار نبوته
وشریعته شرقا وغربا ظهورا تاما لکافة الخلق دیمش شارح مصنفک

والمعنی اترکنی ووصفی لذاک الحضرة بالایات الظاهرة التی هی بمثابة
ظهور نار الضیافة فی اللیل علی علم والمقصود المبالغة فی الظهور
والتأکید لامر الوضوح دیمشدر وقال بعض الشراح وحاصل المعنی اترکنی
ایها المخاطب الناصح لی بالاختصار فی الکلام مع وصفی بالنظم
له علیه السلام آیات ظهرت له ظهورا بینا فی الکائنات مثل ظهور نار
الضیافة فی اللیالی المظلمة علی کونها علی الجبال المرتفعات وفی البیت
من البدیع المجاز والمقابلة الملحقة بالطباق بین الشهبا والدهم

تخمیس

عیان معجزه سی ظلمت ابجره نورصفت روان مدحنه نارسته سلم قدرت
عجز کسوب سرنی دیدی کلک بی طاقت دعنی ووصفی آیات له ظهرت
ظهور نار القری لیلا علی علم

فالدر یزداد حسن فاعلن نا وهو من مستفعلن نظم فعلن
ولیس ینقص مفاعلن قدرا فعلن را غیر من مستفعلن نظم فعلن

فالدر یزداد حسنا وهو منتظم ولیس ینقص قدرا غیر منتظم

فالدر فا تعلیلیه در الدر مبتدادر ترکیده الجوردر یزداد فعل مضارع
افتعال بابندندر ازدیاددن کلور تحتنده فاعل ضمیری مبتدایه راجعدر
یزداد جمله سی مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی جملهٔ تعلیلیه درکه
بیت اولده اولان دعنی فعلنک علتیدر یعنی ای مخاطب بویله نظمله
معجزاة رسول اللهی وصفمله بنی ترک ایله دیو امرک سببی بودرکه
اول سالف الذکر آیات ومعجزات ومحاسن سلطان کائناتک وصفی
کرک منظوم اولسون وکرک اولمسون هر حالده حسن ذاتی ایله متصفدر
اول وصف ومدح نظمله اولورسه حسنی زیاده اولور واکر نظم اولنمسه
ینه حسن ذاتیسی نقصان اولماز نته کیم انجو ایلکه دیزیلوب نظم اولنسه

دکرک اولنماسه انک قدر وقیمتی ناقص اولماز دیک ناللنده در . حسناً
یزداد فعلنک فاعلندن تمییز در طاب زید نفسا قبیلندندر وهو منتظم
واو حالیه در . هو ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا انک خبریدر جمله سی
کذلک یزداد فعلنک فاعلندن حالدر . منتظم دیک دزلمش دیمکدر
انجو یه نسبتله اینجویی ایپلکه دیزمکدرکه انجو ایپلکه نظم اولندقده .
منظره ده دخی احسن کورینور بعض شراح انتظام الدر جعلها
فی السلک وانتظام غیره بحسب حاله دیمیشلر در . اصطلاح فقها
ومفسرینده نظم لفظی اینجویی ایپلکه دیزمکه دیرلر حتی قران کریمه
نظم شریف دیدکلری بوکه بنادر ولیس واو عاطفه در لیس افعال
ناقصه دندر تحتنده اسمی اولان ضمیر دره راجعدر ینقص فعل مضارعدر
تحتنده فاعل ضمیری کذلک دره راجعدر ینقص نقصاندندرکه نقصان
زیاده نک مقابلیدر قدراً ینقص فعلنک فاعلندن تمییزدر ینقص
جمله سی لیس فعلنک خبریدر لیس جمله سی یزداد اوزرینه معطوفدر .
غیر منتظم غیر لفظا منصوب ینقص فعلنک فاعلندن حالدر .
منتظم اسم مفعولدر غیر کلمه سنک مضاف الیهیدر غیر منتظم
اینجو یه نظر له رشته یه دیزلمش دیمکدر یعنی رشته یه دیزلمش اینجونک
قدر وقیمتی نقصان اولماز اینجوده اولان حسن ذاتی هر حالده کندوده
باقیدر منتظم اولسه ده اولمسه ده حسن لطافتی کندودن منفک اولماز
کذلک ایات معجزات رسول اللهی مدح ووصفک حسن ولطافتی نظم
واوزان وسبک اشعار کرچه زیاده ایدر لکن من غیر نظم اولورسه
دخی ینه حسن ولطافتی ناقص اولماز دیمک اولور کذلک بیت سابقی که
دعنی ووصفی بیتینی بو محلده ملاحظه ایله بر معنای اخره اشارت
واردر دیک خاطره کلورکه یعنی اول سلطان ذیشانی بهم مدح

ووصفم

ووصفم کرکی کبی نظامنده اولمیوب منتظم اولمازسه نه اولور آنک
ایات کمال اوصافی اینجو کبیدر . منتظم اولسون اولماسون حسنی
فوق الحد زیاده . وقدر لطافتی مقرردر معناسنه ایا دخی ممکندر بعضیلر
بیت سابقده اولان ایات ایله مراد معجزه کبری اولان ایات قرانیه درکه
اعظم معجزات سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامدر خلاصه معنای بیت
وصف ومدح رسول اللهی اینجو یه تشبیهدرکه اول وصف ومدایح
نظمله اولورسه حسن ولطافت موجود وبرکمالدر . واکر نظمله اولمازسه
انده اولان اول حسن ولطافت ذاتیه یه نقصان کلمز نته کیم اینجو نظم
اولنمسه یعنی ایپلکه دیزلسه حسنی زیاده اولور واکر دیزلمسه قدر وقیمتی
ینه ناقص اولماز دیک ناللنده در کما قال شیخ زاده شبه الناظم تعداد
الایات ووصفها بکلام موزون مقفی بنظم اللالی الکبار فی سلک
العقد فحاصل المعنی ان الایات الدالة علی نبوته والمعجزات الباهرة
الشاهدة لرسالته وان غنیت عن الذکر بالاشتهار فان الشمس
لا یحتاج الی التعریف فی ظهور انوارها لکنها یزداد حسنا اذا وصفت
بکلام منظوم کما یزداد الدر حسنا اذا انتظمت قال الشارح الکردی
والمعنی اترکنی ایها السائل مع وصفی لایاته صلی الله علیه وسلم فانها
وان کان ظاهرة لاخفاء فیها الا انها کالدر وهو فی النظم یزداد حسنه ولطافته
وبالترک وعدم النظم فی السلک لا ینقص قدره وشرفه للشرافة الذاتیة

تخمیس

کروه اهل محبت ایدرسه مدحه غلو اولورسه کیمی نظم کیمی نثرله برکو
نه کونه اولسه کهر در مدایحی همه سو فالدر یزداد حسنا وهو منتظم
ولیس ینقص قدرا غیر منتظم

فما تطاول امال المدی مستفعلن ح الی نفعلن

ما فيه من مستفعلن كرم ال فعلن اخلاق والش مستفعلن شيم فعلن

فما تطاول امال المديح الى   ما فيه من كرم الاخلاق والشيم

فما فا تعليليه درة المضيئة صاحبى فهو بعيد جدا ديوب كلام مستانفده

استعمال اولنا بز فا در دميش عاطفه اولمق احتمالدر ما استفهام تعجبيدر

ما كلمه سنك انواعى فى العينيك ان قلت اكففا بيتى شرحنده سبقت

ايتمشدر قال المحشى عصام قوله واستفهامية باقية على معنى الاستفهام

او مستعار لمعنى من معان الاستفهام كالحصر والتعظيم والتعجب والانكار

ايدى بو مقامده ما استفهامية تعجبيه در تقديرا مرفوع مبتدادر

تطاول فتح لام ايله تفاعل بابندن فعل ماضيدر امال الرفع فاعليدر

تطاول جمله سى مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره جمله سى استينافيه در

تطاول كلمه سنك معناسنى بياننده شارح مصنفك ومعناه بالفارسية

چه دراز ست امال المديح يقال تطاول اليه اذا اراد البلوغ اليه ومد

عنقه ينظر الى الشئ البعيد دميش شارح حنفى وتعديه تطاول بالى

قرينه حمله على معنى الوصول والبلوغ قال عصند تطاول الشئ امتد

تطاول اليه اراد البلوغ اليه مد عنقه ينظر الى الشئ البعيد پس

فما تطاول نك معناسى عجبدركه اوزانوز ديك اوله امال املك

جمعيدر افراس فرس جمعى اولديغى كبى امل مصدر امل يامل املا

اذا رجا وطمع دميشلر ننه كيم حريص دنيا اولوب اعناق رجا وطمعى

زخارف فانيه يه اوزاتمقدن خالى اولميان شخصه طول امل واردر

ديرلر قال صلى الله عليه وسلم يشيب ابن ادم ويشب فيه خصلتان

الحرص وطول الامل قوله مديح امال لفظنك مضاف اليهيدر مديح

مدحدندر فعيل بمعنى فاعل اولمغله مادح ديمكدر الف لام عهد خارجى

اولمق ممكندركه ناظم كندوى مراد اتيمشدر ابيات سابقه جرايا متكلم

ايله وبعضا نون نفس متكلم ايله ناظم مذكور اولمق عهد خارجى مراد

اولمغله كفايت ايدر ياخود الف لام استغراق اچوندر جميع افراد

جنس مادح مراد اولوب سلطان كائنات عليه الصلوة والسلامك

مادحى اولان هر بر ذواته شامل اولور شارح مصنفك المدح هو الثناء

الحسن على قصد التعظيم ايله تعريف ايتمش ومدح حمددن اخص مطلقدر

دميشلر ايدى مدحك فهم وتحقيقى حمد ايله مدحك حقيقتنى بلمكه محتاج

اولمغله بو مقامده اقتضاسى قدر هر برينك تعريف وبياننه عاجزانه

مبادرت اولنمشدر معلوم اوله كه حمدك تعريفنده اكثر علماء

الحمد هو الوصف بالجميل على جهة التعظيم قصدا مطلقا ايله تعريف

ايتمشلر اما بيضاوى عليه الرحمه الحمد هو الثناء بالجميل الاختيارى

من نعمة او غيرها دميش حواشى بيضاويده تفصيل اولنمشدركه

تعريفده اولان ثنا ذكر بالخير معناسنه در بالجميل قولنده باء مقابله در

بالجميلدن مراد كندويه حمد اولنان كمسنه دن صدور ايدن فعل

جميلدر بو معنايه قرينه الاختيارى قولى ايله تقييدركه اختيارى

اولمق فعلك صفتيدر من نعمة او غيرها قولى حمدك متعلقى ايكى

قسم اولديغنه اشارت اچوندر دميشلر يعنى حمدك تعلق ايلديكى

محمود عليه كاه حقيقة فعل اولور انعام كبى كه حامد اول انعامه حمد

ايدر حمدك متعلق فعل انعام اولور حمدت على انعامه كبى وكاه

متعلق حمد صفت اولور علم كبى كه محمود حده اولان صفة علمى ثناء

بالجميل ايله ثنا اولور حمدت على علمه كبى لكن سؤال توجه ايدركه

متعلق حمد فعل جميلدر ديو بالا تفصيل اولندى صفت علم متعلق

حمد اولدقده علم فعل اولمق لازم كلور علم نتيجه فعل اولور جواب

ويرمشلر متعلق حمد اولان صفاته فعل اطلاقى اول صفات

افعال جمیله یه دلالت ایلدیکنه بنا، درکه بو اعتبار ایله اوصافه فعل
دینک صحیحدر دیمشلر ایدی بالاده سابق الذکر بیضاوینک تعریفنده
اولان بالجمیل الاختیاری قولندن مراد فعل جمیل اولدیغی ظاهردر
قال البیضاوی المدح هو الثنا علی الجمیل مطلقا سواء کان الجمیل اختیاریا
او اضطراریا تقول حمدت زیدًا علی علمه وکرمه وانعامه ولا تقول
حمدت زیدا علی حسنه بل مدحته لان الحسن اضطراری لا اختیاری
انتهی قال السعد فالمدح عام مطلقا من الحمد لان المدح یصدق علی
کل ما صدق علیه الحمد لا عکس اذ یصدق المدح ولا یصدق الحمد کما
فی المثال المذکور لان الحسن لیس من الاوصاف الاختیاریة الحاصلة
بالکسب ولا اتصاف المحبوب به بالاختیار بل اضطراری بخلقه سبحانه
ایدی بیضاوینک تعریف حمدده اولان بالاختیار قولی افراد حمدکی
افراد مدحدن امتیاز ایچون فصل ممیز اولور نته کیم ناطق قولی تعریف
انسانده فصل ممیز اولدیغی کبی قال البیضاوی ان الحمد لا یکون الا
علی الجمیل الاختیاری بخلاف المدح تقول مدحته علی صباحة خده
ورشاقة قده ولا تقول حمدته ایدی بو تفصیل وتحریرات ایله مدحک
معناسنک حمدک معناسندن امتیازی ظاهر اولمشدر که مدحک
متعلقی عام اولوب ممدوحده اولان اوصاف عرضیه اضطراریه یه
واوصاف کسبیه اختیاریه یه شامل اولمغله بو مقامده ناظم علیه الرحمه
امال مدیح قولنده اولان مدحدن مشتق مادحدن مرادی اول پیغمبر
ذیشان علیه الصلوة والسلامده اولان کرک کسبی اولمیوب خلقت
اصلیه لرنده کی محاسن اخلاق وکرایم صفات اصلیه غریزیه وحسن
وملاحت ونظافت سنیه خلقیه وکرک کسبی اولان اوصاف
علیه لرینک مداحی ایله احراز شرف وسعادت ایدن مادحک امالی

اول اوصاف خلقیه وکسبیه یه نیجه متطاول اولور یعنی مادح انلری
مدح ووصفه نیجه امیدوار اولور دیک اولمغله بو معنانک ظهوری بالا
تفصیل اولندیغی اوزره مدحک تعلقی اخلاق اضطراریه واخلاق کسبیه یه
شمولنه بنا، درحق فضلا، شراح مصرع ثانی شرحنده والشیم جمع شیمة
وهی الخلق الحسن وکانه یرید بالشیم الغریزیات وبالاخلاق الکسبیات
دیمشلردر غریزیه ذاتیه وخلقیه واصلیه دیکدر روح حیوانی مثابه سنده
اولان حرارته حکما حرارت غریزیه دیرلر یعنی اصلیه دیک معناسنده در
نته کیم خاتمه ده تفصیلی کلور قوله الی ما فیه قولنده الی حرف جردر ما موصوله در
فی حرف جردر ها ضمیر متصل مبنیدر محلا الی ایله مجروردر مقدر کائن کلمه سنه
متعلق اولوب مانک صله سیدر ما، موصول مع صلته الی ایله محلا مجرور
تطاول فعلنه متعلق اولوب تطاولنک مفعولیدر فیه کلمه سنده اولان
ضمیر فخر عالم صلی الله علیه وسلمه راجعدر من کرم جار مجرور کائن کلمه سنه
متعلق اولوب مادن حالدر که مانی بیان ایدر زیرا ما الفاظ عمومدندر ما
ای کل ما فیه دیک اولمغله ما فیه ده عمومی تخصیصه محتاج اولمغین من بیانیه
ایله کرم اخلاقه تخصیص اولنمشدر شارح شیخ زاده فیه قولنده مبالغه واردر
دیمش کما قال حیث جعلها الناظم اخلاقه الکریمة متمکنة فیه صلی الله علیه
وسلم تمکن المظروف فی الظرف وقال درة المضیئة وفی قوله فیه اشارة
الی انها مستقرة فی ذاته وطبیعته علیه الصلوة والسلام استقرار المظروف
فی الظرف قوله کرم لفظی اخلاقه مضافدر اضافتی صفتک موصوفه
اضافتی قبیلندندر من اخلاقه الکریم دیکدر اخلاق خلقک جمعیدر
والشیم خلق اوزرینه معطوفدر الاخلاق والشیمده اولان الف لام
مضاف الیهدن عوضدر اخلاقه وشیمه دیکدر بو ایکی لفظک معناسنی
بیانده شارح شیخ زاده والشیم جمع شیمة وهو الخلق الحسن وکان یرید

بالشيم العزيزيات وبالاخلاق الكسبيات التخلقيات اويكل كلاهما
والتكرار للتاكيد ديمش شارح درة المضيئة والشيم بكسر الشين وفتح
اليا جمع شيمة بالكسر وسكون اليا بمعنى الخلق ايضا فكانه اراد
الاخلاق الكسبية وبالشيم الجبلية او عطف تفسيري تاكيدلها وتفنن
بالعبارة ديمشدر بو بيت عسير المالك خلاصه معناسنده شارح شيخ زاده
وحاصل المعنى ان امال المديح لم تبلغ الى ما فيه من محاسن الشيم
ومكارم الاخلاق صلى الله عليه وسلم ما دام السبع الطباق ديمش
اما شارح درة المضيئة والمعنى فما اطول امال المديح الى اخلاقه الكريمة
وصفاته العظيمة التي قال الله تعالى في حقها وانك لعلى خلق عظيم
بعض شراح وما الاولى للاستفهام بمعنى النفي ولابد من تقدير والمعنى
ان تطاول امالي بالمديح الى صفاته لا يصل اليها جميعا ديمشدر لكن
الى ما فيه عبارتنده مضاف مقدر اولديغنه سباق بيت دلالت ايدر
يعني الى وصف ما فيه تقديرنده اولمغله محصول معناى عبارت بيت
اول ممدوح كبريا وحبيب خدا پيغمبر ذيشاننده اولان اخلاق كريمه
وشيمهٔ عظيمه يي وصفه مادحك امالي عجيبدركه نيچون متطاول اولور
يعني عجيبدركه نيجه بلوغ ووصول اميد ايدرايتميسون اول امالي تمناى
محالدر ديمكدر خلاصهٔ بيت اى جون مدح ايده بالذات خداوند كريم
مدحنه قنده بولور نوع بشر استعداد منطوقنجه انك لعلى خلق عظيم
تشريفي ايله مشرف اولان سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام افنديمزده
اولان اخلاق كريمه يي مدح ووصفه مادحك دست رس بولوب بلوغ
ووصول مالنه واول اميدده اولديغنه ناظم تعجب واستغراب ايله اوبابده
كمال عجزيني اظهار واعتراف ايتمش اولور في البيت من البديع الاستعارة
في تطاول امال المدح ومراعات النظر بين كرم الاخلاق والشيم

تخميس

تخميس

محسنات ايله خلق عظيمي خلق خدا انكچون ايلدي مدحن كلام جل علي
سمايه دست رس اولمقمي ايستهمش عجبا فما تطاول امال المديح الى
ما فيه من كرم الاخلاق والشيم

ايات حق مستفعلن يِ من الر فعلن رحمن مح مستفعلن دثه فعلن
قديمة مفاعلن صفة ال فعلن موصوف بل مستفعلن قدم فعلن

ايات حق من الرحمن محدثة قديمة صفة الموصوف بالقدم

ناظم عليه الرحمه بو ابيات ايله كلام رباني وايات قرانيه يي وصف ومدحه
شروع ومبادرت ايتمشدر قوله ايات ايه نك جمعيدر ايه لغتده
علامت معناسنه در لكن اصطلاحده ايه كلمه سي سور قرانيه نك اجزاسندن
اولوب ايه اعتبار ايله ايلدكلري طائفهٔ معينه يه اطلاق اولنور شارح
الحنفي ايه القران طائفة منه لها ابتداء معين وانتهاء معين وهي اقل
ما يطلق عليه اسم القران ديمش كما قال درة المضيئة وهي جملة دالة على
حكم من القران ديمشدر لكن ناظمك ايات حق عبارتنده اولان ايات
لفظي مرفوع مبتداء محذوف اولان هي كلمه سنك خبريدر ايدي اشبو
هي كلمه سي كلام نفسي وكلام لفظي يه شامل محذوف مطلقا اياته راجع
اولورسه يا خود بعض شراحك ذاهب اولديغي اوزره دعني ووصفي الخ
بيتنده اولان اياته راجع اولوب واول محذوف هي ضميرينك مرجعي
اولان ايات ايله كلام نفسي وكلام نفسي يه شامل مطلقا ايات مراد
اولورسه اشبو بيتده مذكور اولان محدثة قولي كذلك مصرع ثانيسنده
اولان قديمة صفة القديم قولي صحيح اولور واكر سالف الذكر دعني
ووصفي بيتنده اولان اول ايات ايله مراد قرآن كريمدن ماعدا اولان
رمي حصى وشق قمر مقوله سي ايات ومعجزات اولورسه اشبو بيتك

مصرع اولنده اولان محذوفه قولی اگرچه صحیح اولور لکن مصرع ثانیده
اولان قدیمة صفة القدیم عبارتی صحیح اولماز زیرا قرآن کریمدن ماعدا
خارق عادت مقوله‌سی سالف الذکر ایات ومعجزات قدیم دکلدر
خصوصا صفة باری اولمق احتمالی بو قدر فسادی متحقق ایدر ایدی
مناسب اولان بالاده ذکر اولندیغی اوزره محذوف اعتبار ایتدیکمز ضمیر
مرقوم کلام نفسی وکلام لفظی‌یه شامل مطلقا ایاته راجع اولدقده یاخود
سالف الذکر بعض شراحک ذاهب اولدیغی اوزره بیت متقدمده مذکور
دعوی وصفی بیتنده اولوب مطلقا ایات مراد اولان ایاته راجع اولور
اشبو بیتده اولان ایات ایله دخی مطلقا ایات مراد اولمغله مصرع اولده
اولان محدثة قولی کذلک مصرع ثانیده اولان قدیمة وصفة القدیم قولی
صحیح اولور شارحک ولفظ الایات ینتظمها جمیعا دیدیکی اوزره
لفظ قرآن کلام نفسی وکلام لفظی‌یه شامل اولمغله کلام نفسی اولدیغی
جهتدن بو بیتک مصرع اولنده مذکور اولان قدیمة صفة الموصوف
بالقدم ایله توصیف صحیح اولور کذلک نظم کریم ایله تعبیر ایلدکلری
کلام لفظی اولدیغی جهتدن مصرع ثانیده مذکور اولان محدثة قولی
ایله توصیف دخی صحیح اولور نته کیم شارح مصنفک قرآن کریمک
جهت قدیم وجهت حدوثنی بیان ضمننده تقریر ایدر کما قال یجوز
ان یکون للشیء جهتان احدیهما یقتضی الحدوث وثانیهما یقتضی
القدم وههنا کذلک فان لآیات القران جهة هی الالفاظ والحروف
التی هو اصوات قد عبّر بها عن المعانی وهی حادثة بلا شبهة وجهة
هی المعانی القدیمة من حیث انها صفة قدیمة له تعالی ولفظ الایات
ینتظمها جمیعا شارح شیخ زاده سابق الذکر مبتدا هی تقدیرندن
عدول ایدوب بعض معجزاته عبارتنی تقدیر ایتمشدر واقعده

کلام قدیم

کلام قدیم وقرآن کریم دخی بعض معجزات اولمغله اشبو بیتده مذکور
اولان ایات قولی ایله بالاده تقریر ایلدیکمز معنای مطلوب اوزره کلام
قدیم مراد اولمق صحیح اولور پس بالاده مذکور ایات کلمه‌سنده تقریر اولنان
ایکی احتمال ایله تفصیله حاجت قالماز قرآن کریم کلام نفسی وکلام لفظی
اولدیغی معناسیه محتاج اولمغله آتیده ذکر اولنور قوله حق کلمه‌سی اسماء
الهیه دندر ایاتک مضاف الیهیدر اضافتی بمعنی مندر تقدیری
هی ایات من الله در یاخود بعض معجزاته ایات من الله دیکدر
بعض شراح حق کلمه‌سی صفة مشبهه در ثابت معناسنه در من حق الشیء
یحق بالکسر حقا اذا ثبت دیمیش حق باطل مقابلی اولمغله قرآن کریمک
حق اولدیغی ظاهردر من الرحمن جار مجرور محذوف کائن کلمه‌سنه متعلق در
محلا مرفوع ایاتک صفتیدر شارح شیخ زاده فان الوارد الینا من الرحمن
هو النظم المنزل منجما علی حسب المصالح دیمیش رحمن اسماء الهیه دندر
رحمن الدنیا ورحیم الاخرة ایله علما معنا ویررلر ناظم علیه الرحمه
بو تعبیر دلیدیر ایله قوله تعالی وما یاتیهم من ذکر من الرحمن محدث ایه کریمه‌سنده
اقتباس معناسیه اشارت ایدر محدثة رفعیله کذلک ایاتک صفتیدر
علم کلامده الحادث ما یسبقه العدم والقدیم ما لا یسبقه العدم ایله
تعریف ایدرلر بعضلر الحدوث وجود الشیء بعد ان لم یکن وقدم الشیء
خلاف الحدوث دیمشدر بعض شراح بو مقامده مضاف ایله تقدیر
ایدوب محدثة نزولها دیمیش ایات کلمه‌سنی حادثة ایله توصیف جائز
اولماز ظن ایلمش لکن ایات ایله مراد علمامز کلام لفظی تعبیر ایتدکلری
قرآن کریم اولدقده حدوث ایله توصیفدن علماء کلام علیهم الرحمه اصلا
تحاشی ایتمشلر در لکن بو محلک فهم وتحقیقی کلام الهی کرکی کبی مهما
امکن بیان وتعریف وکلام نفسی اولدیغی حالتدی شرح وعیانه محتاج

و متوقف اولمغله بو وجهله تفصيل اولندی معلوم اولهکه قران وکلام
الله لفظ مشترکدر کلام لفظی یه وکلام نفسی یه اطلاق اولنور دیدیلر
کلام لفظی حروف واصواتدن مؤلف اشبو مشاهده ومقروء اولان
الفاظ قرآنیه درکه نظم شریف ایله تعبیر ایدرلر بو الفاظ داله درمدلولی
اولان معنای قدیمه کلام نفسی دیرلر اشبو کلام نفسی ذات حقله قائم
مبدادر بسیطدر سائر یدی عدد صفات حقیقیه ذاتیه کبی قدیمدر
انکار ایدنلردین کافر اولور اما کلام لفظیه حادث دیکده علمای کزین
توقف ایتمشلر کلام لفظی یه کلام الله اطلاق ایلدکلری مخترع باری
اولدیغندندر یوخسه کلام نفسی کبی صفت حق اولمغله ناظم علیه الرحمه
حدوث ایله توصیفدن احترازایتدی بلکه کلام لفظینک حدوثی
مواقف ومقاصدده تصریح اولنمشدر قال السعد رحمه الله فی المقاصد
لانزاع فی اطلاق اسم القران وکلام الله بطریق الاشتراک او المجاز
المشهور کشهرة الحقایق علی هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف
عند العامة والقراء والاصولیین والفقهاء والیه ترجع الخواص التی هی
من صفات الحروف وسماته وذلک مثل کونه منزلا علی النبی علیه السلام
بشهادة النص بقوله تعالی انا انزلناه قرانا عربیا ولا خفاء فی امتناع
نزول المعنی القدیم القائم بذات الله تعالی بخلاف اللفظ کذلک شرح
مواقفدن خلاصهٔ مقام بو وجهله در المعنی القدیم قائم بذاته تعالی
ویسمع باللفظ والنظم الدال علیه ویحفظ بالنظم المخیل ویکتب بنقوش
وصور الاشکال بوضوعه للحروف الدالة علیه لیس حال فی المصاحف
ولا فی القلوب والالسنة والاذان وتحقیقه انه یکون للشیء وجودا فی الاعیان
ووجودا فی الاذهان ووجودا فی العبارة ووجودا فی الکتابة یعنی کلام الله
مقروءدر دیک وجود کلام لفظی سببیله تلفظ اولنور دیمکدر

صدورده

صدورده محفوظدر دیک اکه دال اولان صوت کلام لفظیدر انه حافظه
مستقردر دیمکدر مسموعدر یعنی اکه دال اولان صوت کلام لفظی صماخه
واصل اولور معناسنه در مصاحفده مکتوبدر دیک اکه دال اولان حروفات
صور اشکال معهوده ایله کتابت اولنمشدر هر اوراقه یازلمشدر دیمکدر
یوخسه کلام نفسی دیدکلری معنای قدیم قائم بذاته تعالی در انی کتب
وتحریر تصور اولنماز بلکه کتابت اولان تفصیل اولندیغی اوزره نظم کریم که
کلام لفظیدر کما قال العلامة بوندنصکره معلوم اولهکه کلام لفظینک
علم ومعرفتی اساندر نته کیم ماسبقده الی ههنا تحریر اولندی لکن کلام
نفسی بیان وتفصیله محتاج اولمغله تهذیبک قسم ثانی شرحنده
شارح عبدالله یزدی بو وجهله شرح بیان ایدرکه انه یجد کل احد فی نفسه
عند ارادة صیغة الامر او النهی او النداء او الاخبار معنی لا یتخلف
باختلاف الاوضاع واللغات ثم یعبر عنه بالالفاظ وهو الکلام اللفظی
ویختلف باختلاف اللغات والاصطلاح وقد یدل علیها بالکتابة
وذلک المعنی الذی تسمیه الکلام النفسی وهو غیر العلم فان الرجل
قد یخبر عما لا یعلم بل یعلم خلافه وغیر الارادة فان السید قد یامر العبید
بالفعل ولا یرید ان یفعل العبد ذلک ثم شاع فیما اهل اللسان اطلاق
اسم الکلام علی هذا المعنی کما یقولون فی نفسی کلاما قال الاخطل
ان الکلام لفی الفؤاد وانما جعل اللسان علی الفؤاد دلیلا فاذا ثبت
ان الباری تعالی متکلم ویمتنع قیام اللفظی به تعین ان یکون کلامه
هو النفسی قال العلامة فی المقاصد استدل علی قدم کلام الله تعالی وکونه
نفسیا لا حسیا ان من یورد صیغة امر او نهی او نداء او اخبار وغیر ذلک
یجد فی نفسه معانی ثم یعبر عنها بالالفاظ ویقصد المتکلم حصولها
فی نفس السامع لیجری علی موجبها هو الذی تسمیه کلام النفس وحدیث

النفس ثم شاع بين اهل اللسان اطلاق اسم الكلام واسم القول على
المعنى القائم بالنفس انتهى مثلا سن بر مخاطبه بر معنايى افهام مراد ايلسك
او معنايى اولا بر كره خاطركده ملاحظه و ترتيب ايدرسن بعده اكثر سرايى
استر فارسى استر تركى هر قنغى لغت ايله اولورسه بحسب الوضع اول معنايه
دال اولان الفاظى تكلم ايدرسك ايشته خاطركده كى اول مدلول اولان
معنى كلام نفسيدر ديك مراددر فحول علماء متاخريندن حضر بيك
عليه الرحمه جناب كبريانك صفات ذاتيه سنى قصيدهٔ نونيه سنده نظم

حيّ سميع بصير عالم شاءٍ   ذو قدرة وكلام غير الحان

بيتى ايله تعداد ايلدكده كلام صفتنى دخى معا تعداد ايدوب حق
تعالى نك صفة كلام ايله اتصافنى ذكر ايدوب فاضل مشار اليه
حقيقت كلام الهى ظاهر اكركى كبى بيان لازم ايكن علماء اهل سنتك
حقيقت كلام الله ديدكلرى كلام نفسينك تفسير و بياننه كلدكده

بيت كلامنا صفة نفسية فبها   نمتاز عن اخرس وعجم حيوان

نظمى ايله اول كلام نفسى يى الجق انسانه نسبتله بيان ايدوب مقصود اصلى
اولان جناب حقه نسبتله كلام نفسى يى تعريف و بياندن استنكاف
و تغافل ايلدى مقصودى جناب حقه نسبتله كلام نفسى يى تعريف
و بيانده عجز مقرردر و بر وجهله قدرت اولمديغنه اشارتدر رحمه الله
كما فى نشر الطوالع والاطناب فى ذلك اى فى الكلام كما اطنب فيه المتاخرون
قليل الجدوى فان كنه ذاته وصفاته محجوب عن نظر العقول قوله قديمة
اول بيتده اولان اياتك صفتيدر قوله صفة كذلك اياته صفت واقع
اولمشدر الموصوف لفظا مجرور صفت كلمه سنك مضاف اليهيدر
بالقدم جار مجرور اسم مفعول اولان موصوف كلمه سنه متعلقدر
الموصوف بالقدم ايله مراد جناب كبريادر صفة الموصوف بالقدم ديمك

اول ايات قديم ايله موصوف جناب حقك صفتيدر ديكدر بو عبارت
ايله ناظم عليه الرحمه اياتك قديم اولديغنه تنبيه بلكه دليل ايراد اتمشدر
زيرا قديمك صفتى دخى البتده قديم اولور ذات قديمه صفت حدوث
طارى اولماز شارح مصنفك وقد نبه على جهة القدم بقوله صفة
الموصوف بالقدم يريد ان اتصافها بصفة القدم انما هو باعتبار
انها صفة لذات موصوفة بالقدم وصفة القديم يمتنع ان يكون
حادثة ديمش محصول معناى عبارت بيت سابقده ذكرى سبقت
ايدن اول ايات يعنى مطلقا قران كريم ايات حقدر يعنى ايات
الهيدر يا خود حقدر يعنى ثابتة بطلان و اشتباهدن معرادر
اويله ايات كه طرف رحماندندر اويله ايات كه محدثدر يعنى كلام لفظى
اولديغى جهتدن محدثدر اويله ايات كه كلام نفسى اولديغى جهتدن
قديمدر اويله ايات كه صفة قدم ايله متصفك صفتيدر يعنى صفات
ذاتيهٔ قديمه ايله موصوف اولان جناب كبريانك صفتيدر ديمك
اولور فال بيت مدايح و وصف قران كريمدر وفى البيت من البديع
الطباق بين محدثة وقديمة وجناس الاشتقاق بين الموصوف وقديمة والقدم

تخميس

نظيره خيرت اولوب اولديلر كران السن   مصاقع خطباء وجوه اهل مدن
جميع معجزه نك اعظمى او نور حسن   ايات حق من الرحمن محدثة
قديمة صفة الموصوف بالقدم

لم تقترن مستفعلن بزما فعلن ن وهى تخ مستفعلن برنا فعلن
عن المعا مفاعلن د وعن فعلن عاد وعن مستفعلن ارم فعلن

لم تقترن بزمان وهى تخبرنا   عن المعاد وعن عاد وعن ارم

لم تقترن اقتران ايتمدلر فعل مضارع لم ايله مجزوم عدم مقارنت و اجتماع

معناسنه در تخنده فاعل ضمیری بیت سابقده کی ایاته راجعدر جمله‌سی
ایاتک صفتیدر • بزمان با حرف جردر زمان ظروف زمان مبهمه‌ندر
بحسب العوامل معربدر جار مع المجرور لم تقترن کلمه‌سنه متعلقدر •
زمان عند العرب وقتک قلیل وکثیرینه اطلاق اولنور دیمشلر لکن
حقیقت زمان اسرع جمیع حرکات اولان فلک اعظمک حرکه‌سنک
مقداریدرکه مثلا فلک تاسعک بر نقطهٔ مفروضه‌دن بدا ایله اون
بش درجه حرکه‌سنه بر ساعت اوتوز درجه حرکه‌سنه ایکی ساعتدرکه
حرکه‌سنک بر مقداری زماندر کذلک اوجیوز التمش دفعه شرقدن
غربه تمام حرکه‌سنه بر سنه تقدیر واعتبار ایتمشلردر سکسن سنه‌یه
بر قرن اطلاق ایدرلر کذلک اول سکسن سنه‌نک رجالنه دخی قرن
اطلاقی کثیردر زمان بحثنده کلام فتح جو قدر • بو مقامی فهمه بو قدرجه
کافیدر • اقتران بو محلده اختصاص معناسنه‌در صاحب درة المضیة
قاضی عضددن نقل ایدرکه اقتران الشی بزمان هو اختصاصه
بالزمان وعدم اقتران الایات بالزمان هو عدم اختصاصها بزمان دون
غیرها مثل سائر الکتب السابقة وقال شیخ زاده لم تقترن ای لم تختص
ولم تتوقت بزمان دون زمان واهل زمان کسائر الکتب فانها کانت
تتوقت بزمان وبقوم علی وفق الانبیا واما نبینا صلی الله علیه وسلم
فهو مبعوث الی الناس کافة ولا نبی بعده فیکون کتابه الی الناس کافة
ولا کتاب بعده فیکون قوله واثبت بعد هذا البیت بیانا له وان کل
حادث مقترن بزمان والقدیم مع کل زمان یعنی بیت سابقک شرحنده
تفصیل اولدیغی اوزره اشبو بیتده کندودن کلام لفظی مراد اولان
ایات که اشبو امثلو مراد اولان قرآن کریم ونظم شریف بر زمانه مختص
ومخصوص اولدی یعنی زمان معین ایله توقیت اولنمدی سائر کتب

الهیة

الهیة کبی مثلا تورات شریف واحکامی زمان موسی علیه السلامه تخصیص
اولنمش که حضرت عیسی علیه السلام بعث اولندقده احکام توریة نسخ
اولدی • اکر زمان امة موسی یه مخصوص وطیوب اول زمان ایله مقید
اولمیه ایدی نسخ اولنمازایدی اما اول زمان ایله مقید اولدیغی ایچون
قابل نسخ اولدی کذلک انجیل شریفک احکامی دخی زمان امة عیسی یه
مخصوص واول زمان ایله مقید اولدیغنه بنا پیغمبر اخر زمان
سید الانبیا ولا نبی بعده محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم افندیمز
بعث اولندقده نظم کریم انجیلک وسائر انبیاء سالفه‌نک احکامنی
نسخ ایلدیکندن ماعدا زمان ایله تخصیص وتوقیت اولنمدیغنه بناء
نظم کریم زمان نبوته مخصوص وطیوب الی یوم القیام زمان آتیه‌نک
جمله‌سنده نظم کریمک احکامی جاری اولوب بر حد وزمان ایله تخصیص
وتوقیت اولنمدی قوله وهی واو حالیه در هی ضمیر منفصل مبنی محلا
مرفوع مبتدادر ایاته راجعدر • تخبرنا فعل مضارعدر اخبار دندر •
جمله‌سی مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جمله‌سی تقترن فعلنک فاعلندن
حالدر اخبار احداث العلم فی المخاطب ایله تعریف ایتمشلر بعض شراح
لم تقترن کلمه‌سی مقارنت واجتماع معناسنه‌در زماندن مراد زمان
ماضی وزمان مستقبل در دیمشلر بو صورتده معنی دیمکدرکه اول کلام
لفظی مراد اولان قرآن کریم زمان ماضی یه وزمان مستقبله مقارن
اولمدی حال بوکه معاددن وعاد وارمدن بزه خبر ویردی یعنی مع
هذا یوم قیامت مستقبلده وعاد وارم زمان ماضیده‌در ابدی بو معنا
تخبرنا کلمه‌سنک حال وقوعنه مناسب واحادر لکن بالاده ابتدا
تفصیل ایلدیکمز معنی اصل مطلوب اولان معنی اولدیغی ظاهردر تحدد
عن المعاد جار مجرور تخبر فعلنه متعلقدر معاد مرجع معناسنه‌در تعالی

عاد اليه عودا رجع دیمکلر معلوم اوله که حشر اجساد و معاد اجسام
عقاید دینیه دن اولوب حقنی ایمان دعاسنده دخی امنت وباليوم
الاخر واقع اولمشدر ابدی انکاری کفر اولمغله معرفة وتحقیقی لازم
اولدیغنه بناء همان ذاتنی علم ومعرفت وتحقیق حاصل اولمجق مقداری
بیان وکلام مخولدن نقل ایله تفصیل وتأیید مقالهٔ کمترانه دعا جزانه
مبادرت اولندی شارح درة المضیئه اولا اشتقاقنی بیان ایدرکه
والمعاد بفتح الميم مصدر ميمي من العود بمعنى الرجوع او اسم مكان
ومعاد الخلق بعد انعدامهم في الاخرة حشر لغتده مطلقا جمعدر
اصطلاحده عود ورجوع مخصوصه دیرلر رجوع مخصوص ایله درت
معنی مراد ایدوب استعمال ایدرلر قال السعد في شرح المقاصد المعاد
مصدر او مكان وحقيقة العود توجه الشيء الى ما كان عليه والمراد
ههنا هو الرجوع الى الوجود بعد الفنا او رجوع اجزاء البدن الى الاجتماع
بعد التفرق والى الحياة بعد الموت والارواح الى الابدان بعد المفارقة
واما المعاد الروحاني المحض على ما يراه الفلاسفة فمعناه رجوع
الارواح الى ما كانت عليه من التجرد عن علاقة البدن واستعمال
الالات والتبرء عما ابتلت به من الظلمات قال السعد اتفق المحققون
من الفلاسفة والمليون على حقيقة المعاد واختلف في كيفيته
فذهب الجمهور من المسلمين الى انه جسماني فقط لان الروح عندهم
جسم سار في البدن سريان النار في الفحم والماء في الورد وذهب
الفلاسفة الى انه روحاني فقط وبعض كبار العلماء والصوفية الى انه
بهما في بيان الحشر الجسماني فقط معلوم اوله که ذکر اولنان مذهب
جمهور اولان اشبو حشر اجساده ایکی قول واردر قول اول اجزاء
معدومه‌لی بعینه اعاده ایله دردیلر قول ثانی اجزاء متفرقه‌یی جمعله در

دیدیلر

دیدیلر تفصیل قول اول هو الموقوف على صحة اعادة المعدوم دون
الثاني كما قال في نشر الطوالع المعاد الجسماني يتوقف على اعادة المعدوم
عند من يقول باعدام الاجسام دون من يقول فناءها عبارة عن تفرق
اجزائها یعنی روح بدندن مؤتلف بعد المفارقة اجزاء بدن کلیا معدوم
اولدقدن صکره خلاق ازل جلت قدرته اجزاء بدنی یکیدن خلق ایدوب
ارواحی ارجاع ایتمکله ارواحک ابدانه اشبو رجوعنه معاد جسمانی
وحشر اجساد دیرلر قال شيخ زاده في حاشية البيضاوي اختلفوا
في كيفية الاعادة فمنهم من قال ان الله تعالى يعدم الاجسام بالكلية
ثم انه يعيده بعينها مرة اخرى وهو الاعادة تدل عليه قوله تعالى
كما بدأنا اول خلق نعيده لانه تعالى شبه الاعادة بالابتداء ولما كان
الابتداء ليس عبارة عن تركيب الاجزاء المتفرقة بل عن الايجاد بعد العدم
وجب ان يكون الاعادة كذلك قال في نشر الطوالع ثبوت المعاد الجسماني
قول اكثر المتكلمين القادحين للنفس الناطقة اي النفس المدركة بدون
البدن ولا يبعد ان يكون من هؤلاء من يقول بعذاب القبر بادخال
الروح الجسد لا الروح فقط تفصيل قول الثاني كما قال المعاد الجسماني
يتوقف على اعادة المعدوم عند من يقول باعدام الاجسام دون
من يقول فناءها عبارة عن تفرق اجزائها واختلاط بعضها ببعض
كما دل عليه قصة ابراهيم عليه السلام في احياء الطير ومن ذهب الى امتناع
اعادة المعدوم قال ان الله تعالى يفرق اجزاء ابدانهم الاصلية ثم يؤلف
بينها ويخلق فيها الحيات قال في شرح المقاصد قال امام الحرمين ان الاظهر
عندنا ان الارواح اجسام لطيفة مشاكلة للاجسام المحسوسة اجرى الله
تعالى عادته باستمرار حياة الانسان ما استمرت مشابكتها لها فاذا
فارقت يعقب الموت الحياة ثم الروح يعرج ويرفع في حواصل

طیور الجنة ومن الکفرة الی السجین قال عبد الله یزدی فی شرح القسم
الثانی من شرح المقاصد جزم المسلمون علی ثبوت المعاد والجمهور انه
جسمانی فقط لان الروح عندهم جسم سار فی البدن سریان النار فی الفحم
قال شیخ زاده فی البیضاوی فمنهم من قال ان الله تعالی یفرق الاجسام
ولا یعدمها بالکلیة ثم انه یعید ترکیبها فهذا هو المبتدا ایدی مذهب
اول اعادهٔ معدومی اثبات ایله تکلفه محتاج اولمغله مذهب ثانی
مرجحدر دیمشلر • نته کیم نونیه صاحبی خضر بک علیه الرحمه بیورر
بیت بلا احتیاج الی قول بصحة ان یعاد ما عدمت فی حشر ابدان
شارح نونیه مرحوم داود افندی بو وجهله شرح وتفصیل ایتمشدر که
حشر انسان یاخود حیوان اولدکده نفصکره اجزاء متفرقه سنی یوم قیامتده
الله عظیم الشان جمع ایدوب وروحلرنی ادخال ایدوب انسانی
تبورلرندن قالدرمه سی معناسی حشر بودر معلوم اوله که حشرده متکلمین
وحکما اختلاف ایتدیلر • جمهور متکلمین حشر اجزاء متفرقه یی جمع
وارواحی اعاده ایله اولور زیرا ارواح بدندن چیقوب روح اکا لایق
اولان مقام عالیلرده یا سافللرده فنایه کیتمز یوم قیامتده بدنلرینه
اعاده اولنور • یعنی اجزاء بدن مؤتله بالکلیه متفرق اولدقدنصکره
یوم معادده باری تعالی اول اجزاء متفرقه یی جمع ایدر • بوکا اعادهٔ
جسمانی دیرلر • وبعض متکلمین اعادهٔ معدومه ذاهب اولوب حشر
اجزاء معدومه یی اعاده ایدوب وجمع ایدوب ارواحی اعاده ایله
اولور • یعنی اجزاء بدن مؤتله بالکلیه معدوم اولدقدنصکره یوم معادده
باری تعالی اول اجزاء معدومه یی یکیدن خلق ایدر وبوکا دخی معاد
جسمانی دیرلر • وبعضیلر ایکی قوله هم اعادهٔ روحانی وهم اعادهٔ جسمانی
دیرلر دیمشلردر • بو محلده ک معادک حقیقتی کلام فحولدن نقل

وتفصیل

وتفصیل اولنور قال فی شرح العقاید البعث هو ان یبعث الله تعالی
الموتی من القبور بان یجمع اجزاءهم الاصلیة ویعید الارواح الیها حق
لقوله تعالی ثم انکم یوم القیمة تبعثون وقوله تعالی قل یحییها الذی انشأها
اول مرة الی غیر ذلک من النصوص القاطعة بحشر الاجساد وانکره الفلاسفة
بناء علی امتناع اعادة المعدوم بعینه وهو مع انه لا دلیل لهم علیه یعتد
به انتهی قال عبد الله یزدی والدلیل علی جواز المعاد الجسمانی هو ان
الامکان المصحح لاستفادة الوجود ذاتی لا ینفک عنه فیصح ان یوجد
بعد العدم الطاری کما صح ان وجد قبله فی بیان الحشر الروحانی فقط قال السعد
اما المعاد الروحانی المحض علی ما یراه الفلاسفة معناه رجوع الارواح
علی ما کانت علیه من التجرد ثم قال رحمه الله قالت الفلاسفة ان المعاد
الروحانی فقط لان البدن یعدم صورته واعراضه فلا یعاد لان النفس
جوهر مجرد لا سبیل الیه الفنا فیعود الی عالم المجردات وسعادتها
وشقاوتها هناک قال فی نشر الطوالع مذهب الفلاسفة فی المعاد
الروحانی الذی هو عندهم عبارة عن مفارقة النفس عن بدنها واتصالها
بالعالم العقلی الذی هو عالم المجردات وسعادتها وشقاوتها هنالک
بفضائلها النفسانیة ورذائلها وهم انکروا حشر الاجساد واثبتوا المعاد
الروحانی وقالوا للنفس بعد مفارقتها عن البدن سعادة وشقاوة
فالعالمة النقیة عن الهیئات الردیة فهی بعد المفارقة مبتهجة ابداً
بعد مفارقة البدن لملاحظة کمالها العلمی وذلک کالمؤمن التقی
عندنا واما العالمة الکاسبة للهیئات الردیة فهی بعد المفارقة
متألمة ابداً ومن الکفرة الی السجین کما وردت به الاثار فی بیان الحشر
الروحانی والجسمانی معلوم اوله که امام رازی معاد جسمانی ومعاد
روحانی یه ذاهب اولمشدر • لکن روح نفس ناطقه مجرده دکلدر

بلکه جسم ساری فی البدندر موتله بدندن بعد المفارقة قناديل عرشه
کيدر يوم معادده بعينه موجود اولاز ابدانه قناديل عرشدن اجواف
اجياف طيور خضردن کلوب ابدانه سرايت ايتمکله معاد روحانی
وجسمانی ايکيسی تحقق ايدر فی شرح المقاصد ذهب کثير من علماء الاسلام
کالامام الغزالی والراغب والقاضی ابو زيد الی القول بالمعاد الروحانی
والجسمانی جميعا ذهابا الی ان النفس جوهر مجرد يعود الی البدن وهذا
رای کثير من الصوفية والشيعة وبه يقول جمهور النصاری والتناسخية
قال الامام الرازی الآن الفرق بين المسلمين يقولون بحدوث الارواح
وردها الی الابدان لا فی هذا العالم بل فی الاخرة والتناسخية بقدمها
وردها اليها فی هذا العالم وينکرون الاخرة والجنة والنار وقد بالغ
الامام الغزالی فی تحقيق الروحانی ووقع فی السنة العوام انه ينکر معاد
الاجساد افتراء عليه خلاصه مقال معلوم اوله که معادده قول اول معاد
جسمانی فقط قول ثانی معاد روحانی فقط قول ثالث معاد روحانی
مع معاد جسمانی اولمغله اشبو اقوال ثلثه نک تفصيلی اولدن بر
بو محله کلنجه نقل اولنمشدر بو محلده دخی خلاصه مقال وتمام اقوال
ثلثه بو وجهله تقرير اولنور معاد لغتده شیء بر محلدن چيقوب حرکت
ايدوب ينه او محله کلوب رجوعنه عود درلر • بو مقامده شينک حال
اولنه رجوعنه معاد ديديلر نته کيم سعد العلامه المعاد توجه الشیء الی ما کان
عليه دميشدر ايدی قول اول بدانک اصحاب موتله معدوم اولدقدن
صکره يا خود اجزاسی متفرق اولدقد نصکره يوم حشرده ابدانک بعينه
حال اولنه توجه ورجوعنه وعودننه معاد ديرلر نته کيم ما سبقده تفصيلی
سبقت ايلدی ابدان اجسامدن اولمغله بر وجه محرر عود ورجوعنه
معاد اجسام وحشر اجسام ديديلر • لکن جمهور علما بو محلده دميشلرکه

بالاح

بالاح تفصيل اولنديغی اوزره ارواح ابداندن مفارقت ايلدکده قناديل
عرشه کيدوب يوم حشرده ابدان بعينه خلق اولنوب حال اولنه رجوع
وتوجه ايلدکده معاد جسمانی تحقق ايدوب ارواح قناديل عرشدن
کلوب عود ايدوب ابدانه حلول ودخول ايدر ديديلر • ارواحک قناديل
عرشه رجوعنی علماء کرام تحقيق ايتمشلر ذکر فی شرح المقاصد قال امام
الحرمين ان الاظهر عندنا ان الارواح اجسام لطيفة مشاکلة للاجسام
المحسوسة اجری الله تعالی عادته باستمرار حياة الانسان ما استمرت
مسکنتها لها فاذا فارقت يعقب الموت الحياة ثم الروح يعرج به
ويرتفع فی مواصل طيور الجنة ومن الکفرة الی السجين کما وردت فيه
الاثار قول الثانی معاد انجق معاد روحانيدر معاد جسمانی يوقدر
ديوا انکار فلاسفه نک قوليدر کما قال السعد اما المعاد الروحانی المحض
علی ما يراه الفلاسفة معناه رجوع الارواح الی ما کانت عليه من التجرد
ثم قال رحمه الله قالت الفلاسفة ان المعاد روحانی فقط لان البدن
ينعدم بصورته واعراضه فلا يعاد والنفس جوهر مجرد لا سبيل اليه
الفنا فيعود الی عالم المجردات بقطع التعلقات وسعادتها وشقاوتها
هناک بفضائلها ورذائلها المکتسبة فی حال کونها مقيدة بالابدان
فهم انکروا حشر الاجساد واثبتوا حشر الارواح قال فی نشر الطوالع
مذهب الفلاسفة فی المعاد الروحانی الذی هو عندهم عبارة عن مفارقة
النفس عن بدنها واتصالها بالعالم العقلی الذی هو عالم المجردات
وهم انکروا حشر الاجساد واثبتوا المعاد الروحانی وقالوا للنفس
بعد مفارقة البدن سعادة وشقاوة قول ثالث معاد جسمانی يه
وهم معاد روحانی يه ذاهب اولان علما مذهبيدرکه ما انلر روح
انسانيه نک نفس ناطقه مجرد اولديغنه ذاهب اولمشلردر نته کيم

سچاقلی زاده ذکر ایتدیکی تفصیلده دیمشدرکه ووافق الفلاسفة فی
ذلک من المسلمین الغزالی والراغب وجمع من الصوفیة المکاشفین
ایدی انلر دیرلرکه روح انسانیه موتله ابداندن مفارقت ایلدکده
ابدان معدومه روز معادده حال اولنه بعینه رجوع ایدوب موجود
اولوب معاد جسمانی تحقیق ایلدکده خراب بدن ایله فنا بولمیوب
باقی قلان نفس ناطقهٔ مجرده اول موجوده بعینه اولان ابدانه عودت
ایتمکله معاد روحانی دخی متحقق اولور دیدیلر قال فی شرح المقاصد
القائلون بالمعاد الروحانی والجسمانی معاً هم الذین یقولون بنفوس
الناطقة مجردة باقیة لا تفنی بخراب البدن ثم قال ذهب کثیر من العلماء
الاسلام الی القول بالمعاد الروحانی والجسمانی ذهابا الی ان النفس جوهر
مجرد یعود الی البدن معلوم اوله که موتله بدندن نفس ناطقه مفارقت
ایلدکده مجرداته عودت ایدر دیوب معاد نفسی تصریح ایلین فلاسفه در
اما معاد روحانی و معاد جسمانی یه ذاهب اولان محققون نفسک عالم
مجرداته عودتنی تصریح ایتمدکلرینه بنا، سچاقلی زاده مرحوم نشر طوالعده
لعل المعاد الروحانی عندهم ای عند کثیر من المحققین کالغزالی والراغب
والصوفیة تنعیم النفس وتعذیبها بعد الموت قبل الحشر بدون تعلقها
بالجسد کلامیله نفس ناطقه نک بعد المفارقة عن البدن معادینی
بیان ایله اتمام تحقیق مقام ایلمشدر کذلک مرحوم سچاقلی زاده بحث
نفوسده انساننده اولان نفس ناطقه یی فلاسفه و متکلمین ذاهب
اولدقلری وزره بو وجهله تقریر ایدرکه ان النفوس الانسانیة المجردة
ای لیست مادیة جسمانیة حالة فی المادة بل هی لا مکانیة لا یقبل
اشارة حسیة وانما تعلقها بالبدن تعلق التدبیر والتصرف من غیر
ان یکون داخلة بالجزئیة او الحلول هذا مذهب الفلاسفة ووافقهم

علی ذلک

علی ذلک من المسلمین الغزالی والراغب وجمع من الصوفیة المکاشفین
وخالفهم فیه الجمهور بناء علی نفی المجردات علی الاطلاق عقولا کانت
او نفوسا دیو تصریح ایدر کذلک مقاصدده سعد العلامه ومن اراء
الفلاسفة و بعض المتکلمین انها جوهر مجرد متصرف فی البدن دیمشدر
بونلری مؤید کبار مشایخ نقشبندیه دن مشهور نیجه کراماتلری منقول
عصر سلطان محموده دار السعاده اغاسی اولوب کبیر اغا دیمکله معروف
بشیر اغانک معتقدی و شیخی توقادی امین افندی قدس سره حضرتلرینک
اثر جلیله سی اولان رساله سنده یازمشدرکه اعلم ان طریق القلبی
والذکر المراد به لا اله الا الله والقلب علی نوعین المجازی والحقیقی اما القلب
المجازی فهو قطعة لحم صنوبری معلق فی جنب الایسر من الصدر ما
واما القلب الحقیقی هی النفس الناطقة وهی الروح الالهی الذی اخبر عنه
الحق فی القران بقوله تعالی وایدهم بروح منه فهو جوهر نورانی من
جواهر اللطیفة القدسیة لیس له لون ولا صورة ولا کمیة ولا کیفیة ولا نهایة
فی نفسه الا من حیث المتعلق به جعله الله تعالی مرآة لذاته وتجلی علیه
بکمالاته الذاتیة کلها کما اخبر عن ذلک حبیبه محمد صلی الله علیه وسلم
ما وسعنی ارضی ولا سمائی انما وسعنی قلب عبد المؤمن وانما هو متعلق
فی الانسان بقلبه المجازی من غیر کیف معلوم لغیر الحق سبحانه امام
رازی علیه الرحمه معاد روحانی و معاد جسمانی یه ذاهب اولمشدر ما
لکن روح نفس ناطقه مجرده دکلدر بلکه جسم ساری فی البدندر موتله ابداندن
بعد المفارقة قنادیل عرشه رجوع ایدر یوم معادده بعینه موجوده اولان
ابدانه قنادیل عرشدن یا خود اجواف طیور خضردن کلوب سریان
ایتمکله معاد روحانی و معاد جسمانی بو صورتده ایکیسی دخی تحقق ایدر دیمش
اکر سؤال اولنورسه روح انسانی نفس ناطقه مجرده در قولنه قائل اولان

محققين علمادن غزالى وراغب وصوفيه مذهبى نته كيم تقرير اولندى
بو صورتده حديث سعادتك نتيجه مطابق اولوركه ارواح مؤمنين قناديل
عرشده اولورلر بيورلمش بويله اولدقده روح ذى ماده اولوب جسمانى
اولمق اقتضا ايدر محققينه كوره مجرداتدن اولدقده قناديل عرشده
اولمق نتيجه اولور جواب نفس ناطقه ديدكلرى روح انسانى مجرداتدن
ايكن بدن انسانده نتيجه اولورسه قناديل عرشده دخى اويله اولوره
يعنى حديث شريفده قناديل عرشه رجوع ايدر معناسى نفس ناطقه
مجرده انسانيه نك قناديل عرشه بدن انسانه تعلق كبى اولمق ممكندر
پس حديث شريفه نفس ناطقه انسانيه اولان روحك مجرد اولمسى
منافى اولماز ديو خاطر فقيره اخطار كرم باريدر بوندن صكره معلوم
اوله كه معادده قول رابع حكمادن طبيعيون مذهبى دركه انلر حشر
ومعادى كليا انكار ايدرلر بلكه موجوداتى طبيعته نسبت ايدرلر بطلانى
فتى ظاهردر خامس توقف دركه جالينوس هله بن بله مدم حشره
وار ميدر يوق ميدر ديوب حشر ونشرى انكار ايتمامش كذلك اقرار
دخى ايتمامش توقف ايلمش شرح مواقفده تفصيلدر ايدى معادده
اولان اقسام واقوالى تفهيم واظهار ايچون كتب متعدده دن لازم
اولان مواضعى جمع ايله اشبو تحريرات بر تفصيلدركه بو جمعيت
دكمه مصنفاتده اولمفله اعظم مسائل كلاميه دن اولان معادك فهم
وتحقيقنده طالبه تسهيل ملاحظه سيله اتمام مراد اولندى بحمد الله سبحانه
قوله وعن عاد عن المعاد اوزرينه وعن ارم عن عاد اوزرينه معطوفدر
حرف جر اولان عن كلمه سنى مكرر ذكر ايلدى مع هذا معاد اوزرينه عطف
ايله وعن عاد ديك اولور حرف جر اولان عن كلمه سنى مكرر ذكر ايتمكه
نه حاجت ديمشلر جواب ويرمشلر كه بو امور ثلثه دن هر برى مستقل

قرآن كريمك معجزه كامله سى اولديغنه اشارت ايچوندركه هر برى مغيباتدن
اخبار مقوله سندندر كما قال صاحب الدرة فان اعجاز القران كما ذكر القاضى
عياض فى الشفا من اربعة وجوه الاخبار عن المغيبات مما كان وما لم يكن
وحسن التاليف مع البلاغة وصورة نظمه العجيب مع اسلوبه الغريب
المخالف لاساليب كلام العرب واخباره عن القرون السالفة والامم
الماضية سالف الذكر عاد وارم كلمه لرى علميه وعجمه والتانيث علتلرى
ايله غير منصرف در لكن جر وتنوين دخولى ضرورة وزن ايچوندر
معلوم اوله كه عاد قوم نوح عليه السلامدن بر قبيله نك اسميدر جد
اعلالرى اولان عادك اسمى ايله اول قوم مشهور اولمشدر كه بابالرى
عاد ابن عوص بن سام ابن نوح عليه السلامدر عاد بيك ايكيوز سنه
معمر اولوب درت بيك عدد اولادلرى كلوب كفر اوزره آخرته انتقال
ايلمشدر العياذ بالله شراح بو وجهله نقل وتفصيل ايتمشلر كه عادك
اولادندن شداد ملك اولدقده جميع دنيايه مستولى اولوب ملوك ارضه
غالب وجمله سنى طوق انقياده ادخال ايدوب ممالك اقطار ارضه
مالك اولمش حتى دنيايه بالتمام مالك وحكم فرما اولان ايكى اوچ ذاتدر
ايكيسى اهل اسلامدن سليمان عليه السلام وذو القرنين وكفاردن
شداددر ديمشلر اما اثناء سلطنتنده جنت وصف اولنمش مسموعى
اولدقده اراضى يمندن عدن نام بلده نك صحراسنده جنته مماثل اولمق
اوزره بر بلده عظيمه بناسنه امر واهتمام ايلمش قپولرينك هر برينك
ما بينى بر فرسخ بيك عدد بابى مشتمل سور عظيم ايله محاط قصرلرى زر وسيمدن
طاق واستوانلرى ياقوت وزبرجددن مصنوع ونيجه انهار وطرفنه
طرف ماء جارى يه حاوى لم يخلق مثلها فى البلاد آيه كريمه سى منطوقنجه
نظيرى نا ياب تمام اوچيوز سنه ده بر بلده عظيمه بنا ايدوب اسمنى

ارم تسمیه ایلمش مزبور شداد حضرت سلیمان علیه السلامدن اوچیوز
سنه مقدم کلمشدر طائفهٔ جنه دخی مالک واجنه زیر حکمنده اولمغله
قعر دریالردن بیک عدد عمود اخراج ایدروب ارم ذات العماد
کریمه سی مفادنجه اول بلده نک ابنیهٔ عالیه سنه صرف ایلمش وقتاکه
عمارة انجامه رسیده اولمش تختگاه سلطنتندن اهالی مملکتی ایله حرکت
وبلدهٔ مزبوره یه دخوله یکرمی درت ساعت مسافه قالدقده ملک
الملوک اولان قهار لم یزل جلت عظمته حضرتلری طرف سمادن بر صیحهٔ
عظیمه احداث وایصال ایدوب جمله سی هلاک ومضمحل اولمش صرع
بایه رم صاندی یقلدی شداد اما مصرعنک ماصدقی اولدیلر شارح
درة المضیئه حکایت مرقومه یی بالاختصار نقل وتحریر اولندیغی اوزره بعد التفصیل
بو روایت ایله دخی تفصیل حکایهٔ مزبوره یی تزبیل وتحقیق ایلمشدر
کما قال روی عن عبد الله بن قلابه انه خرج فی طلب ابل له فوقع علیها
وحمل منها ما قدر علیه من المسک والجواهر وجاء بها الی الیمن واخبرها
وباعها فوصل الخبر الی معاویة فاستحضره فقص علیه فلم یصدقه
فبعث الی کعب الاخبار فسئله فقال هی ارم ذات العماد وسیدخلها
رجل من المسلمین فی زمانک احمر اشقر قصیر علی حاجبه خال یخرج
فی طلب ابل ثم التفت فابصر ابن قلابه فقال هذا والله ذلک الرجل
قیل یجتمع فی تلک المدینة طائفة من الابدال فی لیال الجمع والاعیاد
وفیها صنادیق من حجارة طول کل صندوق عشرة اذرع فیها قبور
الانبیاء علیهم السلام واجسادهم صحیحة الی یومنا هذا وهذه المدینة
محجوبة عن ابصار العباد وکان سهل بن عبد الله من مشایخ الصوفیة
یزورها فی کل جمعة وفی البیت من البدیع احتراس فی قوله لم تقترن
بزمان والجناس المطرف فی المعاد وعاد ومراعات النظیر بین عاد وارم

تخمیس

تخمیس

ورودی وقتنک الحق او نظم نور هدا — مضی سنی دخی مستقبلک اولوب گویا
تام معجزه در کریم او آیهٔ کبری — لم تقترن بزمان وهی تخبرنا
عن المعاد وعن عاد وعن ارم

دامت لدی مستفعلن نا فقا فاعلن فت کل مع مستفعلن جزة فعلن
من النبی مفاعلن بین اذ فاعلن جاءت ولم مستفعلن ندم فعلن
دامت لدینا ففاقت کل معجزة — من النبیین اذ جاءت ولم تدم

دامت دوامدن فعل ماضی مؤنثدر دوام من غیر انقطاع استمرار
وجوددر دام الشیء اذا امتد علیه الزمان دیرلر فاعلی تحتنده مستتر ضمیر
آیاته راجعدر جمله سی بیت سابقده اولان آیاتک صفتیدر لدی ظروف
مبنیه دندر سکون اوزره مبنی محلا منصوب دامت فعلنک ظرفیدر
لدی کلمه سی ابدا مابعدینه مضاف استعمال اولنور بو محلده ضمیر جمعه
مضافدر قاعده در که لدی کلمه سی اگر ضمیره مضاف اولورسه الف یایه
قلب اولنور لدیه ولدیکم ولدی کبی قال مولانا جامی من الظروف المبنیة
لدی بالالف المقصورة ولدن بفتح اللام وضم الدال وسکون النون
قال الله تعالی من لدن حکیم علیم ولد بفتح اللام وسکون الدال کلها
بمعنی عند والفرق انه یقال المال عند زید فیما یحضر عنده وفی خزینته
وان کان غائبا عنه ولا یقال المال لدی زید الا فیما یحضر عنده وحکمها
ان یجر بها علی الاضافة نحو المال لدی زید ففاقت فا عاطفهٔ سببیه در
نته کیم ما سبقده فلا ترم بالمعاصی بیتنده فا کلمه سنک اقسامی بیان
اولنمشدر که اگر معطوف علیه معطوفنه سبب اولورسه ومعطوف علیه
مذکور اولورسه معطوفنه داخل اولان فایه تسبیب دیرلر ایدی بو قاعده
دخی آیاتک دوامی آیات کریمه حراولان معجزاتک سائر معجزات انبیا اوزرینه

فائق اولدیغنه سبب اولور یعنی قرآن کریم کندوده شفادن نقل
ایله بالاحتر تعداد اولنان معجزاتی حالا الیوم زمانمزده موجود اولوب
اشبو دوامی قرآن کریمک سائر معجزاتنه فائق اولدیغنه ناظم ففاقت
کلمه سنده اولان فاء تسبیب ایله اشارت ایدر زیرا سائر معجزات انبیانک
دوامی یوق سائر انبیاء کرامک الچی کندو زمانلرنده واقع اولمش
وکندو زمانلرینه مخصوص اولمش بو زمانلرده اول معجزات سائره دن
اثر و آثار یوق اما بزم پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک بعض
معجزاتی که قرآن کریمدر کمال بلاغت وکرک مرضایه شفا اعطاسی
وکرک مغیبات آتیه دن صراحة اخباری وکرک کبار مشایخک
شجرهٔ نعمانیه کبی کتب جفریه ده قاعده سی اوزره امام علی رضی الله عنه
حضرتلرندن اخذه مبنی اسرار فن ایله قوله تعالی وهم من بعد غلبهم
سیغلبون آیهٔ کریمه سی امثالی کتابلرنده ذکر واشارانلریله آیات
قرآنیه دن باذن الله استنباطلری قرآن کریمدن مأخوذ معجزاتدرکه
علماء فن وقتا فوقتا استخراجدن خالی اولماملغله اشبو معجزات
مذکورهٔ قرآنیه ناظمک دامت لدینا دیدیکی اوزره عندمزده
دائم والی یوم القیام منظورمز اولمقده در ابدی معجزات قرآنیه نک
سائر انبیایه فائق اولدیغنک سببی معجزات قرآنیه نک دوامی
اولمش اولدی اکه بناء فاء سببیه ایله دامت ففاقت دیمشدرکه
معجزات قرآنیه نک سائر معجزات انبیایه فایق اولدیغنک سببی
دوام اولدیغنه اشارت ایلدی لکن بر واهمه کلدی که آیات
قرآنیه نک مجرد دوامی سائر معجزاته فائق اولماسنه سبب اولمز
نیچون جائز دکل که سائر معجزات انبیاده دخی دوام اولسون
پس بو واهمه یی دفع ایچون اذا جاءت ولم تدم عبارتنی ناظم کتورمشدرکه

دوام قرآن کریمه مخصوص اولوب سائر معجزات انبیاده دوام اولمق
سبب تفوق اولدیغنی اذا جاءت ولم تدم ایله بیان ایدر فاقت فعل
ماضی در تفوق قدندر فاق الرجل اقرانه ای علاهم دیرلر فاعل ضمیری
آیه را جعدر جمله سی دامت اوزرینه معطوفدر کل فاقت فعلنک
مفعولیدر معجزه مضاف الیهیدر کل کلمه سی نکره یه مضاف اولمغله
عموم افرادی افاده ایتمکین جمیع افراد معجزه یه فایقدر دیمک اولور
من النبیین جار مع المجرور در حالة جری یا ایله در جار مع المجرور
صائرة او کائنة محذوفنه متعلق معجزه لفظنک صفتیدر اذ حرف
علتدر جاءت فعل ماضی مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیر معجزه کلمه سنه
راجعدر جمله سی استینافیهٔ تعلیلیه در ولم تدم واو عاطفه در لم تدم
فعل مضارع مجزومدر دوامدن مشتقدر تحتنده فاعل ضمیری اولان
هی معجزه قولنه راجعدر جمله سی اذا جاءت اوزرینه معطوفدر
قال درة المضیئة ففاقت الفا للعطف مع السببیة قوله اذ جاءت
کلمة اذ علة لفاقت وهی حرف تعلیل لا محل لها من الاعراب والمعنی
ان هذه الایات القرآنیة بقیت عند جماعة المسلمین ودامت
لدیهم وفاقت بدوامها سائر المعجزة من الانبیاء لانها لم تدم بخلاف
القران فانها معجزة من معجزاته علیه السلام باقیة الی اخر الزمان
خلاصهٔ معنای بیت حسن تألیف وسلاست وبلاغت نظم شریفی ایله
معجزهٔ کبری کذلک دقایق معانی ومغیباتدن اخباری وخواص مجربهٔ
کثیره سی ایله معجزهٔ عظمی اولان اول آیات قرآنیه اولیه معجزهٔ کبرادرکه
عندمزده دائم اولدی یعنی نظما ومعنا علی الدوام الی یوم القیام بیکا
نظر تلقی ومحفظهٔ بصر وبصیرتمزده دائم اولدی وبو دوامی سببیله جمیع معجزات
سائر انبیایه فایق اولدی زیرا سائر معجزات انبیادن کلدی لکن دائم اولمدی

خیر النعم ما دام مفادنجه جمله سنه فایق و اعلا و اشرف اولدی دیمک اوله و فی البیت
من البدیع التصدیر و رد العجز علی الصدر والایجاب والسلب فی دامت ولم تدم

تخمیس

نبیلرک که اولدر وجوهی مکرمتن   زمانلرنده بولور معجزاتی منزلتن
کلام حقک علوّن بیل انلره جهتن   دامت لدینا ففاقت کل معجزة
من النبیین اذ جاءت ولم تدم

محکما مفاعلن ت فما فاعلن یبقین من مستفعلن شبه فعلن
لذی شقا مفاعلن ق ولا فاعلن یبغین من مستفعلن حکم فعلن

محکمات فما یبقین من شبه   لذی شقاق ولا یبغین من حکم

بو بیت آیات قرآنیه نک جهة اخرادن دخی فضائل و شرافتنی بیان ایدرکه عالمه نور رحمت و محض خیر و برکت اولان احکام شرعیه نک آیات قرآنیه اصلی و مأخذی بلکه عین هدایت و باعث فلاح و سلامت اولمسی ایله مدایح جلیله سیدر قوله محکمات بیت سابقده اولان آیات حق کلمه سنک صفتیدر یاخود مبتدأء محذوفک صفتیدر هن محکمات تقدیرنده در مبتدا مع خبره جمله سی آیاتنک کذلک صفتیدر محکمات اسم مفعولک جمع مؤنثیدر مفردی محکمة درحانک فتحی و کافک تشدیدی ایله اولور تحکیمدن مشتق اولمغله تحکیم حاکم قلمق و حاکم اتخاذ ایتمک معناسنه اولور ابدی دیمک اولورکه اول آیات قرآنیه حاکم قلنمشدرکه بین العباد حکم و فصل خصام ایدن انلردر قضاة انلرک گویا مبلغیدر کما قال صاحب الدرة وهی من التحکیم بمعنی جعل الشیء حاکما ای جعل الله تعالی هذه الآیات حاکمة بین العباد حیث یؤخذ منها الاحکام الشرعیة و اکثر محکمات حکمتدن اولورسه حکیمة معناسنه اولور یعنی حکمت نظریه و حکمت عملیه نک حکیمی و مأخذی معناسنه اولور کما قال رحمه الله او من الحکمة ای هذه حکیمة شافیة

للاسقام

للاسقام والاوجاع لما فیها من الاسرار دیو بیان ایدر شارح جلال علیه الرحمه دیمشکه ومن معانی فعّل بالتضعیف نسبة الشیء الی صنیع منه نحو جهّلته ای نسبة الی الجهل ابدی بو مقامده دخی حکّمة بالتشدید باب تفعیلدن اولمغله محکّمات بالتشدید حکمه نسبت اولنانلر یعنی حکمه منسوبلر دیمک اولور پس حکمه نسبت اولنانلر حاکملر اولمغله محکمات حاکم معناسنه اولور و اکثر محکمات دیمک حکمه نسبت اولنانلر دیمک مراد اولورسه محکمات دیمک حکیملر دیمک اولور شارح شیخ زاده بو کونه تفصیل ایدرکه والمحکّمات یحتمل اربعة معان احدها ان یکون من الحکم ای جعلت حاکمة باعتبار ان الاحکام تؤخذ منها والثانی من الحکمة ای جعلت حکمة لاشتمالها علی الحکمة کما فی قوله تعالی والقرآن الحکیم والذکر الحکیم والثالث من الاحکام ای جعلت محکمة بحیث لا یحتمل النسخ والتبدیل والرابع من الحکمة ای جعلت محفوظات من التحریف قال الشارح المصنفک او من الاحکام علی روایة تسکین الحاء وتخفیف الکاف بمعنی انها جعلت محکمة بحیث لا یحتمل التغییر والتبدیل معلوم اوله که محکمات حانک سکونی کافک تخفیفیله اولورسه احکامدندر دیدکلرینه نظراً بحر بسیطک زحافاتیله دخی اولورکه کیفی طبع سلیم اصحابنه ظاهردر نته کیم بعض شراح دیمشکه محکمات بفتح الحاء وتشدید الکاف من باب التفعیل وهو لیس بسکون الحاء وفتح الکاف المخففة لان اوّل کل بیت من ابیات القصیدة مفاعل او مستفعلن ولان المراد من آیات حق ههنا لیست المحکمات التی هی ما یقابل المتشابهات بل المراد من آیات حق جمیع الآیات القرآنیة لا بعضا فما یبقین فا نتیجه ایچون کلمش فادرکه بر قیاس استثنائینک نتیجه سنه داخل اولمشدر ترتیبی مقدم لما کانت الآیات محکمات تالی فما یبقین الآیات من شبه لکن المقدم حق نتیجه فما یبقین الآیات من شبه یاخود فاء عاطفه در محکمات اوزرینه

معطوفدر ما نافیه در یبقین فعل مضارع مؤنثدر افعال بابندندر
ابقادن مشتقدر تحتنده فاعل ضمیری ایاته راجعدر ابقا ادامه واثبات
معناسنه در یبقین جمله سی ایاتک صفتیدر من شبهه شینک ضمیله
شبهه ریب والتباس ایتمک معناسنه در لکن کاهی ریب اولنان شیده
استعمال اولنور کما قال المصنف والشُّبَه جمع شبهة وهی الامر المشکل
الملتبس بغیره دیمشدر من حرف جردر بو محلده زائده در شبهه من ایله
مجروردر لکن حرف جر بر محله متعلق دکلدر حروف زائده دندر
قاعده بودر که حرف زائده نک عملا اعرابده اثری ظاهر اولوب مدخولی
بحسب العوامل معرب اولور حروف جاره زائده بر محله متعلق اولماز
نته کیم بو قاعده ظاهرا شبهه مجرور اولدیغی حالده یبقین فعلنک مفعولیدر
نفید نصکره من کلمه سی اکثریا زائده اولور قال مولانا جامی ومعنی کون
الحروف الزائدة زائدة ان اصل المعنی بدونها لا یختل لا انها لا فائدة لها
اصلا ولها فوائد فی کلام العرب کتأکید المعنی وتزیین اللفظ واستقامة
وزن الشعر وحسن السجع وغیر ذلک وهی ان وان مخففتین فان بکسر
الهمزة وسکون النون تزاد مع ما النافیة ومع ما المصدریة ومع لما
وان بفتح الهمزة تزاد مع لما وبین واو القسم ومع الکاف وتزاد
ما مع اذ ومع متی ومع ای ومع این ومع ان نحو اما ترین من البشر
احدا وتزاد کلمة لا مع واو العاطفة بعد النفی ومع ان المصدریة
وقبل قسم نحو لا اقسم ومن الجار زیادتها فی النفی خلافا للکوفیین فانهم
یجوزون زیادتها فی الموجب ایضا والباء الجارة تزاد فی الخبر وفی الاستفهام
بهل والنفی نحو هل زید بقائم ونحو لیس زید براکب وقد تزاد سماعا
نحو کفی بالله شهیدا ولام الجارة کذلک یکون زائدة نحو ردف لکم ای
ردفکم قوله لذی شقاق لام حرف جردر ذی صاحب معناسنه در تقدیرا

لام ایله

لام ایله مجرور اولوب محذوف کائن کلمه سنه متعلق ظرف مستقردر
شبهه لفظنک صفتیدر شقاق کلمه سی صاحبک مضاف الیهیدر شقاق
بکسر الشین مخالفت وخصومت معناسنه در ولا یبغین واو عاطفه در
لا زائده در تأکید افاده ایدر فاعلی جمع ضمیری ایاته راجعدر یبغین
جمله سی مصرع اولده اولان یبقین اوزرینه معطوفدر نفیده داخلدر
ولا یبغین یاء تحتانیه نک فتحی وغین معجمه ایله فعل مضارع جمع مؤنثدر
طلب معناسنه اولان بغیه دندر لا یطلبن دیمکدر من حکم ما سبقده
تفصیلی اولندیغی اوزره من زائده در حکم حانک وکافک فتحیله اولور
حاکم معناسنه در حسنی فقه شریفده اذا تحاکم الخصمان یعنی ایکی شخص
رضالریله بر کمسنه یی حکم نصب ایتمه دیدکلری بوندندر بو تقدیر اوزره
معناسی دیمکدر که ایات کریمه حاکمدر حاکم اخر طلب ایتمزلر یعنی اصل
حاکم اودر حاکم اخر طلب ایتمزلر یعنی لا یطلبن حاکما اخر یرجع الیه
فی امر من الامور فی دفع شبهة بل هی حاکم حاسم فی نفسها دیو درة
المضیئة شرح وبیان ایتمشدر که ای هذه الایات حاکمة فی نفسها
علی سائر الاحکام من السنة والاجماع والقیاس بل کل واحد منها
محتاج الیها ایله تفصیل ایدر شارح شیخ زاده ولا یبغین ای لا یطلبن
حاکما اخر بخلاف الحدیث فانه مسند الی الکتاب وکذا الاجماع مسند
الی الکتاب وکذا القیاس مسند الی احدهما دیمش قال الحنفی جعلهن الله
الحاکم الحکیم حاکمات بین عباده یتعرفون منهن احکامهم دیمشدر
بعض شراح لا یبغین یبغی دندر دیمش ایدی حکم دن مراد حاکم
اولوب من تمییزیه اولمغله حیث معناسنه مفید اولدیغنه بناء دیمک
اولور که اول ایات کریمه ظلم ایتمزلر حاکم اولدیغی حیثیتدن تمام حق وعدل
اوزره در کیمسه یه ظلم ایتمزلر بو تقدیرجه من زائده اولماز کائن محذوفنه

متعلق ایاندن تمیز اولور یاخود حکم بکسر الحا حکمتدن اولوب من لا ده در
لا یبغین بغیدن مشتقدر • یعنی ظلم ر اصل لغتده ظلم نقص معناسنه
اولمغله دیک اولورکه اول ایات حکمی نقص ایتمزلر • زیرا حکمدن خالی
دکلدرکه هر برنده بر حکمت الهیه واردر حکم و مصالحی نقص ایتمزلر خلاصه
احکام شرعیه بهر حال حکم و مصالحدن خالی اولمدیغنه بیان واشارت
اولور کما قال شیخ زاده ولو قرا بکسر الحا یکون المعنی انها لا یظلمن ای لم
ینقصن حکما فان الاصل فی النصوص التعلیل فان الاحکام لا بد
ان یشتمل علی الحکم والمصالح • وان کانت العقول قاصرة عن ادراکها
قال صاحب الدرة والمعنی هذه الایات حاکمة فاصلة بین الناس فی
بیان الشبهات والاحکام والحلال والحرام غیر محتاجة الی شیء آخر
لاستقلالها فی ذاتها فلا یبقی لمخالف الحق شبهة بعد التامل فیها
لکونها جامعة علی کل حکم وحکمة وحل وحرمة وهدایة وضلالة
محصول معنای بیت اول ایات حق حاکملردر • شقاق وخصومت
اصحابی بیننده شبهه‌لری ازاله ایدرلر شبهه قومازلر • یعنی بین الناس
مثلا مدعی ومدعی علیه کبی بینلرنده شقاق وخصومت اولان صاحب
شقاقده حقله حکم ایدوب شبهه‌لری یعنی بونده امر حق بودر دیو
شبهه‌لری ازاله ایدوب شبهه قومیوب هر کس حکم شرعه راضی
وملزم اولورلر مخلوقاتک دوام ونظامی اول محکمات ایله اولور یعنی اول
حاکملر ایله‌در • واول ایات اویله حاکملردرکه حاکم اخر طلب ایتمزلر
یعنی حکملرنده مستقلدرلر عاجز اولدقلری بر حکم یوقدرکه حتی حاکم آخره
محتاج اولوب حاکم اخرایسته‌یه‌لر طلب ایده‌لر دیک مالنده اوله
وفی البیت من البدیع جناس الاشتقاق مع رد العجز علی الصدر بین محکمات
وحکم والمقابلة بین محاکمات وشبه والجناس اللاحق بین یبقین ویبغین

تخـ

تخمیس

حلایق شرعه ویروب رهنمای حکم زهن   ارانت ایلدی بر بر مهالک وشبهن
کیدردی نفس وضلال هر زمان روسیهن   محکمات فما یبقین من شبه
لذی شقاق ولا یبغین من حکم

ما حوربت مستفعلن قط ال فاعلن لا عاد من مستفعلن حرب فعلن
اعدی الاعا مستفعلن دی الی فاعلن ها ملقیس مستفعلن سلم فعلن

ما حوربت قط الا عاد من حرب   اعدی الاعادی الیها ملقی السلم

بو بیتک شرحنده شارح مصنفک علیه الرحمه بو وجهله ربط وبیان ایدرکه
حیث قال اشارة الی فضیلة اخری من فضائل القران یرید انها منصورة
علی الاعدا مؤیدة من السما ما تعرض لمعارضتها من شعف بعدا ونها
الارض بالصلح معها لعجزها عن المعارضة قوله ما حوربت ما نافیه‌در
حوربت فعل ماضی مجهولدرکه معلومی حارب در محاربه مقابله کبیدر
معارضه معناسنه درتحتنده قائم مقام فاعل ضمیری آیة راجعدر جمله‌سی
ایاتک صفتیدر قط بفتح القاف وسکون الطا بلا تشدید اولورسه اسما
افعالدن اولوب مبنی محلا مرفوع مبتدا اولور فاعلی تحتنده ضمیر مستتر
انت محلا مرفوع ساد مسد الخبر فاعلیدر قط کلمه‌سنک جمله‌سی جملهٔ
اسمیه وعلی قول جملهٔ فعلیه محلی یوق جمله‌سی ابتدائیة انتة عن غیره
دیکدر • یعنی انجق بودر غیری یوقدر دیک اولوردیو اوائلده استادمز
علیه الرحمه‌دن قط کلمه‌سنک اعرابی بو وجهله ضبط اولنمشیدی • واکر
قط کلمه‌سی بفتح القاف وتشدید طا مضمومه ایله اولورسه ظروف مبنیه‌دن
اولوب محلا منصوب حوربت کلمه‌سنک مفعول فیهی اولور • بو محلده
مختار اولان ظرف اولمقدر زیرا تشدید طا ایله اولمازسه وزنی رکیک
اولور قال مولانا جامی ومن الظروف المبنیة قط مفتوح القاف ومضموم

الطاء المشددة وجاء قط ساكنة الطاء مثل قط الذي هو اسم فعل قال
في المتوسط ومن الظروف المبنية قط مفتوح القاف ومضموم الطاء
المشددة للزمان الماضي المنفي نحو ما رأيته قط وبني لتضمنه معنى في نحو
ما رأيته في الزمان الماضي ايدى بو محلده ما حوربت قط ديك اول ابانه
زمان ماضى نك جميعى سنده قطعا مقابله ومعارضه اولنمدى ديك اولور
الا عاد الا حرف استثنا در عاد عوددن فعل ماضى در عود رجوع معناسنه در
من حرب جار مجرور عاد كلمه سنه متعلقدر وان قوليده حرب جانك
ورانك فتحيله زياده غضبناك اولمق دميش بو مقامده زيادة غضبك
لزوم عادى ايله لازمى اولان مطلقا جنك ومقابله ومعارضه معناسنه در
وبعض شراح بفتح الراء والباء المهملتين حرب نك جمعيدر حرب جنك
معناسنه در دميش اعدى بعض شراح عدو نك جمعيدر اعادى جمع
الجمعدر دميش درة صاحبي وان كان صحيحا من حيث اللغة الا انه مناف
للمبالغة التي في اسم التفضيل وبعيد من الظاهر المتبادر در ديوب اسم
تفضيل اولديغنى ترجيح ايتمشدر ايدى اعرابى اعدى اسم تفضيل در عاد
فعلنك فاعليدر تقديرا مرفوعدر عاد جمله سى مع فاعله مستثنادر مستثنى
منه محذوف حال من الاحوال در كه اعم احوال دن استثنا اولنمشدر واستثنا
مفرغه ماسبقده ما سامنى الدهر ضيما واستجرت به بيتنده تفصيل
اولنمشدر تقديرى ما حوربت قط حالا من الاحوال الا عاد تقديرنده در
بو يله اعم احوال دن استثنادن مراد اعدانك عجز ايله صلح اولمغه مسارعتلرينى
بياندر زيرا استثنا متصله در مستثنى اولان اعدانك مصالحه يه
رجوعلرى اول مستثنى منه اولان حال من الاحوال ده اولمغله كويا معارضه دن
وصلحه مسارعتلرى بر حالده اولمش كبيدر معناسى حاصل اولمغله انقياد
ومصالحه يه سرعة رجوعلرينى بيان اولور شارح شيخ زاده دميش كه والمستثنى

منه محذوف اى حال من الاحوال الا في حال عود الاعادي مستسلما والمراد
سرعة الانهزام كانه مقارن درة المضيه دميشدر قوله الا عاد استثناء
مفرغ والمستثنى منصوب المحل على الحال من ضمير حوربت بتقدير قد
اى ما حوربت تلك الايات في حال من الاحوال الا في حال رجوع العدو مستسلما
والغرض افادة سرعة الرجوع عن المحاربة الى الانقياد والاذعان حتى
كانه مقارن في حال الرجوع للمحاربة ولولا هذا الاعتبار لما صح هذا
الاستثناء فافهم انتهى اعادى اعدانك جمعيدر مفردى اولان اعدى
كند وجمعنه مضاف اولمشدر افضل الافاضل كبيدر اضافتى اضافة
معنويه در اعدا وشمن معناسنه اسم تفصيل در مفضل عليهه مضافدر
اسم تفضيلك علم ومعرفتى فوائد جليله دن اولمغله نقل وتفصيلى مناسب
كورلدى قال مولانا جامى اسم تفضيل اسم اشتق من فعل اى حدث
لموصوف قائم به ذلك الحدث او وقع عليه بزيادة على غيره الباء يتعلق
بقوله لموصوف يعنى اسم التفضيل غيراوزره زياده لك ايله موصوف
ايچون اولان حدثدن يعنى فعلدن مشتق اسمدر بو تعريف ايتمشدر
ثم قال وصيغة اسم التفصيل افعل للمذكر وفعلى للمؤنث ويدخل فيه خير
وشر لكونهما في الاصل اخير اشر مخففا لكثرة الاستعمال وشرطه
ان يبنى من ثلاثى مجرد لا رباعى ولا مزيد فيه فان قصد غيره اى الثلاثي
المجرد بان يراد ان يدل على ان لاحد زيادة فيه على غيره يوصل اليه
باشد واكثر مثل زيد هو اشد منه استخراجا والقياس اشتقاقه للفاعل
وقد جاء للمفعول على غير القياس نحو اعذر واشغل واعرف لمن اشد
معذورية واشد مشغولية ومعروفية ويستعمل على احد ثلثة اوجه
وهي استعماله بالاضافة او بمن او باللام فلا بد واحد منها لان وضعه لتفضيل
الشيء على غيره فلا بد فيه من ذكر الغير الذي هو المفضل عليه ولا يجوز

الجمع بين اثنين منهما فلا يجوز زيد الافضل من عمرو فلا يجوز خلوه عن الكل
لفوات الغرض نحو زيد افضل الا ان يعلم المفضل عليه مثل الله اكبر او يقال
ان فى مثله ان المضاف محذوف اى اكبر كل شى ايدى بيت مشروحده
اولان اعدى كلمه سى قاعدهٔ مذكوره اوزره حدث اولان عداوتدن
اول حدث ايله متصف اولان اعدى مشتق قلنمشدر و مضاف
استعمال اولنمشدر مضاف اليه مفضل عليهدر اضافتدن مقصود
مضاف فده اولان اول حدث كه صفت عداوتدر مضاف اليهده اولان
صفت عداوتدن زياده اولديغنى افاده ايدر اعدى الاعادى ديك
اعاديدن زياده اعدا ديك يعنى زياده عداوت ايدجى ديمكدر قوله
اليها جار مجرور عاد كلمه سنه متعلقدر ضمير ايايته راجعدر ملقى السلم
ملقى اسم فاعلدر القاوندر القا طرح معناسنه در تقديرا منصوب
عاد فعلنك فاعلى اولان اعدادن حالدر سلمه مضافدر اضافتى
اضافهٔ لفظيه در سلم استسلام وانقياد معناسنه در بو مقامده
القاء سلم صلحدن كنايه در قال الله تعالى والقوا الى الله يومئذ السلم
وارد اولمشدر اشبو ملقى السلم حال واقع اولمق عاد فعلى تامه اولوب
عوددن رجع معناسنه اولورسه در كما ذكرنا اگر عاد افعال ناقصه دن
اولوب صار معناسنه اولورسه اعدى كلمه سى صارنك اسمى اولوب
ملقى السلم خبر اولوب مفعولنه مضافدر ودخى اليها كلمه سى جار مجرور
ملقى قولنه متعلق اولور لكن شارح درة المضيه عليه الرحمه ملقى السلم
عبارتنى بو وجهله لطيف معنا ايله شرح ايدر كما قال ولك ان تجعل السلم
جمع السلمة كالطلبة بمعنى الرمح المتخذ من شجر السلم اى رجع العدو ملقى
الرمح عن المحاربة والمراد به السلاح مطلقا فان عادة المحاربين فى الحرب
ان اراد احدهما الانقياد للاخر لضعفه او للصلح القى سلاحه اولا ثم يتوجه

الیه

اليه فيكون كناية عن ترك الخصومة والمعارضة واظن ان هذا هو مراد الناظم
والمعنى ما حوربت تلك الايات القرانية قط الا عاد المحارب اليها وانقاد
لها العجزه عن محاربتها ومقاومتها تاركا لعداوته وخصومته فان اقل
ما وقع به التحدى هو اقصر سورة من القران وهى ثلث ايات او مثلها طلب
منه النبى صلى الله عليه وسلم ان يأتوا بمثله فعجزوا وطلب منهم عشر سور
فعجزوا والاصح انه لم يقع العجز الا عن ثلث ايات والحق انهم عاجزون
عن اتيان مثل اية واحدة لانه كلام الله تعالى وتقدس وهو امر خارج
عن طوق البشر لما فيه من الاسرار الالهيه والحكم الربانيه ما لا يعد ولا يحصى
شارح شيخ زاده خلاصه معنايى بو وجهله تعبير ايدر حيث قال والمعنى انه
ما عورضت تلك الايات بشى من كلام الفصحاء والبلغاء من عرب العرباء
الا رجع من المحاربة والحرب اعدى الاعدا تسليما الى تلك الايات ومعرضا
عن معارضة هذه المعجزات الظاهرة فلم يتصد واحد من مصاقع الخطبا
للاتيان بما يدانيها ومن مهرة البلغا لاظهار ما يقرب من الفاظها ومعانيها
محصول معناى عبارت بيت اول ايات حق او يله ايا تدركه اول ايات
معارضه ومخالفت اولنمدى الا معارضه ومخالفت ايلديكى انده واول
حالده اول دشمن جنكدن رجوع ايدوب سرعتله ملقى السلم اولدى
يعنى طالب مصالحه اولوب اظهار عجز ايلدى ديمكدر بو معنى عاد كلمه سى
رجع معناسنه اولوب ملقى السلم حال واقع اولديغى تقدير اوزره دركه
عاد رجع معناسنه در ملقى السلم مصالحه يه طالب اولديغى حالده جنكدن
عود ورجوع ايلدى ديك اولور مقصود كمال سرعتله عدونك
مصالحه يه طالب اولديغى حالده جنكدن رجوع ايلديكنى بياندركه معناى
استثناء مفرغه وحال وقوعى افاده ايدر ديدى شراح كما سبق واگر عاد
كلمه سى صار معناسنه اولورسه معنى محاربه دن ملقى السلم اولدى يعنى

اعدالاعادی جنک وحربدن مصالحه یه طالب اولدی دیک اولور معلوم اولدکه
ایات قرانیه ایله معارضه قرینه در • بو بیتده ناظم علیه الرحمه نک مرادی
قران کریمک کلام حق جل وعلی اولدیغنی انکار ایدوب حاشا کلام بشردر
دیو نظیرلی اتیان ایچون معارضه وصرف وسع وقدرت ایله محاربه
ومخالفت ایدن جمیع بلغاء عرب العربا اقصر سوره سنه نظیردن عاجز •
اولوب دعوالرندن رجوع ایدوب کلام حق اولدیغنی اعتراف وعجز ایله
تسلیم اولدقلرینی بیان مراد ایدر نته کیم فضلاء شراحک تفصیلری ذکر
اولندی وفی البیت من البدیع جناس الاشتقاق بین حوربت وحرب
وعادوا عدی الاعادی والمقابله وبین الحرب والسلم والاستعاره فی حوربت

تخمیس

بلاغتک ایدوب احرازا رفع تبن نظیره کولغه تحریک ایدن زبان وملبن
کمال عجزله اولدی مؤدبی ادبن ما حوربت قط الا عاد من حرب
اعدی الاعادی الیها ملقی السلم

ردت بلا مستفعلن غتها فعلن دعوی معا مستفعلن رضها فعلن
رد الغیو مستفعلن رید ال فعلن جانی عن ال مستفعلن حرم فعلن
ردت بلاغتها دعوی معارضها رد الغیور ید الجانی عن الحرم

ردت فعل ماضی مؤنثدر • رددن مشتقدر • رد منع وصرف معناسنه در
بلاغتها فاعلیدر ضمیره مضافدر جمله سی بیت اسبقده فذکوا ایاتک
صفتیدر • بلاغت بلغ بضم اللام فعل ماضیدر یبلغ بلاغة مصدردر
یقال بلغ الرجل اذا صار بلیغاً در • علم معانیده بلاغة الکلام مطابقته
لمقتضی الحال مع فصاحته دیو تعریف اولندیغی اوزره قران کریمک
تعقید معنویدن ولغة عربیه دن وتنافر حروفدن وضعف تالیفدن
مبرا اولوب مع فصاحته هر ایه کریمه سی مقتضای حاله مطابق اولدیغی

ظاهر و باهردر کما ذکر الشارح المصنفک یریدان بلاغتها ای ما اشتمل هی علیها
من المعانی المطابقة لمقتضی الحال من مزایا والکیفیات والخصوصیات التی بها
یکون شرف الکلام صرفت معارضة المعارضین کمنع الغیور عن حرمة دمشیدر
بلاغت لفظی ضمیره مضافدر ضمیر ایاته راجعدر • دعوی تقدیرا منصوب
رد کلمه سنک مفعولیدر تانیث معنویدر الف تانیث ایله غیر منصرفدر •
دعوی لغتده طلب معناسنه در اصطلاح فقهاده طلب حق شرعیدر
بعضیلر طلب الشیء علی ظن • ایته حق دیمش معارضها دعوانک مضاف
الیهیدر • معارض لفظی دخی ایاته راجع اولان ضمیره مضافدر معارضها
دیک مقابلها ومخالفها دیکدر • بو مقامده دعوای معارضدن مراد ایات
کریمه یه اتیان مثلی ایله یعنی مثلنی سویلرز ونظیرلی یاپارز دیو بلغاء عربک
دعوای مقابله ومخالفتلریدر • رد الغیور رد لفظی محذوف مفعول
مطلق اولان ردا کلمه سنک صفتی اولان مثل لفظنک مضاف الیهیدر
تقدیری ردت بلاغتها ردا مثل رد الغیور دیکدر • لکن رد الغیور مفعول
مطلقلر ردت دیدکی شارحک اختصار واکتفا مقوله سیدر غیور ردک
مضاف الیهیدر • غیور صیغه مبالغه ایله فعول وزننده شدید الغیره
دیکدر ید الجانی کلمه سنده ید انسان تعدی وتعرضنک مظهری والتی
اولمغله علاقه مجاز اولوب یددن مراد مجازا تعرض ومداخله در یاخود
ید ذات جانیدن جزء اولمغله کلیت وجزئیه علاقه سی ایله جانی اولان
ذات مراد ور جانی تعدی وجنایت ایدیجی کسنه در عن الحرم جار مجرور
رد کلمه سنه متعلقدر حرم بفتح الحا والرا المهملتین کشینک حرمی اولان
اهل وعیالدر بو مقامده اولان تشبیه معقولی محسوسه تشبیه مقوله سندندر
وجه شبه شانی محافظه وترزیلدن صیانتدر نته کیم مطولده باب التشبیهده
مذکوردر که کما قال طرفی التشبیه اعنی المشبه به والمشبه اما الحسیان

نحو زيد كالاسد او عقليان نحو العلم مثل الحياة او مختلفان بان يكون
المشبه عقليا والمشبه به حسيا او بالعكس نحو المنية كالسبع او نحو السبع
مثل المنية ايدى قرآن كريمك بلاغتى كندونك معارضنى ردّى معقولاتدن
اولان بلاغتنك ردّى اولمغله اشبو مشبه اولان ردّ معقولاتدن اولور
اما شديد الغيره اولان غيورك حرمنه تعرض ايدن جانينك يد تعرضنى
حرمندن ردّى محسوساتدن اولان شخص غيورك ردّى اولمغله اشبو
مشبه به اولان ردّ غيور محسوسات قبيلندندر قران كريمك بلاغتنك
كندويه اولان معارضنى ردّى مشبه در پس مشبه معقولاتدن مشبه به
محسوساتدن اولديغى ظاهر اولور يعنى مشبه اولان ردّ بلاغت معقولاتدندر
مشبه به اولان ردّ غيور محسوساتدن اولور كما قال درة المضيئة مشبه ردّ
بلاغة الايات دعوى المخالف بردّ الغيور الجانى عن حرمه لكونه آكد وا
بلغ من كل ردّ هذا التشبيه المعقول بالمحسوس والغرض منه بيان حال
المشبه ومدحه والمعنى ردّت بلاغة الايات القرآنيه وفصاحتها دعوى
المعارض المخالف كردّ الرجل الغيور على اهله وعياله الجانى الخائن عن اهله
ومحارمه شارح حنفى صورة دليلده فنى لطيف تفصيل ايتمشدر
كما قال يعنى قد ردّت بلاغتها معارضة المعارضين لان المعارض
ان كان ممن له دراية باساليب الكلام ونظمها علم انها بمنزلة من البلاغة
معجز عنها كل متكلم ومنطيق طرّز بلاغة نطقه ديباجة الدهور
والاعوام وان كان ممن له دراية ودرك للحكم والاحكام العلمية اعلم ان
ما اشتملت عليه من المعارف اليقينية والحكم الالهية والاحكام الشرعية
الموجبة لحياة العباد ورفاهها واخلاق الملكية ومحاسنها والاخبار
الغيبية والهدايات الربانية وغيرهما مما لا يحصى من الاثار المنجية فى
الدارين ليس فى وسع احد من الممكنات وانما هو شان من هو موصوف

باوصاف

باوصاف الكمال منزّه عن الزوال فاطر الارض والسموات محصول معناى
عبارت بيت اول ايات حق اوليه اياتدركه انك بلاغتى اكه تنظير
ايده رم ديو معارضه ومقابله ايدن بلغانك معارضه ومقابله سنى
ردّ ومنع ايلدى يعنى نظيرنى سويلرم ديو ميدان معارضه ومقابله يه
خروج ايدنلر نهايت رتبهٔ بلاغتده اولان اول معجزهٔ كبرانك مثلنى
اتياندن عاجز اولمغله بلاغت ايات عظام دعواى معارضنى ردّ ومنع
ايلدى پس هر برى پشت دست عجزى زمين معذرته نهاده ايدوب
قصورلرينه اعتراف ايلديلر ننه كيم كمال غيرتلى اولان غيور كمسنه حرمنه
تعرض وقصد ايدن جانى واهل فسادى حرمندن ردّ ومنع ايدر اوليه
ردّ ايلدى ديك اوله بو تشبيهدن مراد غيرتلى اولان شخص عيالنه تعرض
ايده نى بلا توقف اوآنده ردّ ومنع ايتمكله تعرض ايدنلر اوانده ممنوع
اولديغى كبى ايات عظامه دخى معارضه ايدنلر قرآن كريمك معجزه
بلاغتنى مشاهده ايدكلرى آنده كندولردن قطع اميد قدرت
ايدوب على الفور سرعتله مردود اولدقلرينى بياندر وفى البيت
من البديع جناس الاشتقاق بين ردّت وورد وحسن التشبيه

تخميس

معارضه ايله اولنجه ترافع بلغا   اولندى حقلرينه حكم عجزله امضا
در محاكم انصافه كلديلر خصما   ردّت بلاغتها دعوى معارضها
ردّ الغيور يد الجانى عن الحرم

لها معا مفاعلن ن كموفا علن ج البحر فى مستفعلن مدد فعلن
وفوق جو مفاعلن هره فعلن فى الحسن وال مستفعلن قيم فعلن
لها معان كموج البحر فى مدد   وفوق جوهره فى الحسن والقيم
ناظم عليه الرحمه قرآن كريمك معجزات نظم شريفنى بعد البيان معجزات معنا سنى

ذكر و مدايحنه مبادرت ايتمشدر لكن بعضا مدايح نظمندن دخی خالی
دكلدر قوله لها لام حرف جر در كائن محذوفنه متعلقدر بيت اسبقده
اولان ايا ته راجعدر معان تقديراً مرفوع مبتدا در جمله سی ايانك
صفتيدر معنی لغتده قصد اولنان شيدر لفظك مدلولی لفظله
قصد اولنديغنه بناءً معنی ديرلر زيرا الفاظك ما وضع له سی صُوَر
ذهنيه در كه وضعی عارف اولان كمسنه بر لفظی استماع ايلدكده
يا نقشنی كتابده منظوری اولدقده اول لفظ صور ذهنيه دن قنغی
صورته وضع اولندی ايسه اول موضوع له اولان صورتی ادراك
ايدر و بيلور ايدی صورة ذهنيه اول لفظيله قصد اولنديغنه بناءً
اول صورته معنی ديرلر كذلك مدلول ديرلر زيرا لفظك اول صورته
وضعنی عالمه نسبتله اول صورة ذهنيه يه لفظ دلالت ايتمكله لفظ
دال و اول صورة مدلول اولور كذلك قرآن كريمك دخی الفاظ و نظم
شريفی حقايق و معارف الهيه و فوائد و دقايق جليله و غيرها لا يعد
و لا يحصی معانی يه دلالت ايدر كه اول معانی يه مهما امكن فهمه نظره
نسبتله اول معانی صور ذهنيه مزدن اولديغنه بناءً در قال شيخ زاده
والمراد من المعانی المدلولات والمقاصد والحقايق وما تضمنه من المعارف
والفوائد ديمشدر كموج البحر كاف حرف جر در مثل معناسنه اولوب
معانك صفتيدر موجه مضاف در يا خود محذوف كائن كلمه سنه متعلق
اولوب محلا مرفوع معان لفظنك صفتيدر بحر مشهور در موج لفظی
بحره مضافدر موج بحر هبوب ريح ايله روی دريا ده ظهور ايدن
طالغه لر در ما بحرده ارتفاعات ظهور ايدر حتی شدة روزكار ايله
بحرده كرانده طاغلر كبی سر در هوا موجلر كلوب سفاين عظيمه يی
تخته پاره سی كبی احتوا ايلديكی هر بار مشاهده در فی مدد جار مجرور

كالبحر

كالبحر عبارتنده اولان كافه متعلقدر معناسی يشبه الايات الموج فی المدد
ديمكدر شارح درة المضيئة فی متعلق بالكاف فيكون بيانا لوجه الشبه
نحو زيد كالاسد فی الشجاعة ديمشدر مدد زياده معناسنه در شيخ زاده
مد البحر زيادته ديدی حتی مدّ اوزانوب زياده اولمقده جزر چكمك
معناسنده استعمال اولنور نته كيم بصره قريب بحر سويس وقت
غداده زياده اولوب اوزانوب ساحل بحری تجاوز ايدر وقت عشيده
چكلوب محل اولنه عودت ايدر بر وجهه محرر زياده اولمسنه مد ديرلر
چكلوب نقصان اولمه سنه جزر ديرلر ناظم عليه الرحمه معانی قرآنيه يی
من جهة العدد كثرتده موج بحره تشبيه ايتمكله زياده لك وجه شبه
اولمشدر يعنی مادام كه رياح هبوب ايدر موج بحر لا يعد و لا يحصی
زياده و كثير اولديغی كبی معانی قرآن كريم دخی فكر و توغل ايدنجه
هوای محبت الهيه و نسايم فيوضات سبحانيه ايله الی غير النهاية
زياده اولديغنی بو تشبيه لطيفده اولان وجه شبه ايله ناظم عليه الرحمه
افاده ايدر نته كيم ملا خسرو رحمه الله حاشيه بيضاويده فاتحه شريفه
تفسيرنده الحمد كلمه سنده حرف تعريف اقسامی و معانی حمدك تعددی
اعتباری ايله الحمدك معنای شريفی اوچ بيك عدددن زياده يه
ارتقا ايلديكی مصرحدر فانظر اليه خصوصا مدد لفظی ايله مدادا كلمه سی
مشتق [illegible]ان لو كان البحر مدادا الخ كريمه سنه دخی اشارت ايتمشدر
نته كيم كلور رحمه الله و فوق واو عاطفه در فوق ظرف مكان مبهمدر
كالبحر كلمه سنده اولان كافه اوزرينه معطوف اولمغله معانی لفظنك
صفتی اولور تقديری لها معان كائنة فوق جوهره ديك اولور ديمشلر
لكن حقيقة اعرابی فوق ظرفدر فتح اوزره مبنی محلا منصوب محذوف
كائنة فعلنك ظرفيدر محذوف كائنة جمله سی محلا مرفوع مصرع اولده

معان کلمه سنک صفتی اولان کالبحر اوزرینه معطوفدر بو دخی معناده
سابق الذکر معان کلمه سنک صفتیدر زیرا معطوف معطوف علیه حکمنده در
شارح شیخ زاده بو وجهله اعرابه اشارت ایتمشدر کما قال وفوق ظرف
مرفوع المحل بالعطف علی الکاف ای کانت فوق جوهره فوق کلمه سی
ضمیره مضاف اولان جوهر لفظنه مضافدر ضمیر بحره راجعدر جوهر
بحر دریادن چیقان عزیز المنال ذی قیمت اشیا نفیسه در
اینجو و مرجان و سائر جواهردرکه ناظم قرآن کریمک معنالرینی نسایم
ذکر ایله و فیض الهی ایله لا یعد ولا یحصی زیاده لکده برکره امواج بحره
تشبیه ایدوب برکره دخی حسن و قیمتده جواهر بحرک فوقنده اولان
اول معانینک ذی قیمت جواهر بحره فائق اولدیغنی بیان ایدر
بو مقامده شارح مصنفک دیمیش که یرید الناظم ان للایات
القرآنیة معان موصوفة بصفتین اولیهما انها مثل امواج البحر
فی الکثرة وعدم التناهی وثانیهما انها فوق جواهر البحر فی الحسن
فان قیل کما ان المعانی القرآنیة فوق جواهر البحر فی الحسن والقیمة
کذلک فوق امواجه فی العدد والکثرة فاجهة التشبیه فی الاول فی الکثرة
وما وجه جعلها فی الثانی فوق جواهره فی القیمة بل ما وجه العدول قلنا
لان تشبیه تلک المعانی بالجواهر فی الحسن والقیمة ظاهر فی المثلیة ففیه
توهم انها لا تزید علیها فی الحسن والبهاء والقیمة والعلاء وفی الاول
وان کان هذا التوهم موجودا الا ان فیه رافعا وهو قوله تعالی قل لو کان
البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولو جئنا
بمثله مددا فان الایة صریحة فی انها فوق اقطار البحر فی الکثرة وهذا
مکشوف لا سترة به بقی ان ظاهر الایة یشعر بالتناهی والمقصود عدم
التناهی وجوابه ان المقصود ان نفاذ الکلمات محال قوله فی الحسن

معلوم اوله که فوق کلمه سنده زیاده لک معناسی مضمندر زیرا بر شئ آخر شئنک
فوقنده در دیک قیمتده اندن زیاده دیک معناسنی متضمن والمعنله
فی الحسن لفظی جار مجرور فوق کلمه سنه بو ملاحظه ایله متعلقدر دیمشلر
بعض شراح فی الحسن متعلق بالظرف دیدی شارح شیخ زاده وفی الحسن
متعلق بما تضمن لفظ الفوق من معنی الزیادة دیمشدر حسن جمال و ملاحتدر که
ترکیده کوزللک تعبیر ایدرلر والقیم کسر قاف ایله قیمتک جمعیدر قیمة الشئ
ثمنه و مبلغه و قدره دیمشلر القیم حسن اوزرینه معطوف والمعنله حسن
و قیمتده معانی آیات عظام جواهر بحرک فوقنده در یعنی حسن و قیمتده
اندن زیاده در دیک اولور قال صاحب الدرة المضیئة علیه الرحمة شبه الناظم
القرآن بالبحر ومعانیه بالامواج فی الکثرة والعظمة وعدم التناهی والجواهر
فی الحسن والقیمة والنفاسة وفی البیت اشارة الی قوله تعالی لو کان البحر
مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولو جئنا بمثله مددا
والی قوله علیه الصلوة والسلام ان للقرآن ظهرا وبطنا ولبطنه بطنا الی
سبعة ابطن او الی سبعین بطنا وقوله ان الله تعالی انزل القرآن علی عشرة
ابطن فکل ما هو له بطن فهو انفع والحق ان المعانی القرآن العظیم
غیر متناهیة بشهادة الایة لانه کلام الله تعالی وصفة من صفاته سبحانه
وتعالی غیر متناهیة فکذا القرآن وهذا امر وراء العقل نظیر لاهل الکشف
فی بعض مقاماتهم ومراتبهم محصول معنای بیت اول آیات قرآنیه نک
معانیسی زیادلکده موج بحر کبیدر یعنی موج بحر الی یوم القیام انا فانا لا یعد
ولا یحصی زیاده و متکثر اولدیغی کبی و معانی قرآنیه دخی فکر فضلاء مفسرین
و مطالعه علماء کزین ایله الی یومنا هذا زیاده و متکثر اولدیغندن ماعدا
فیما بعد دخی یوما فیوما تلاحق افکار و الهام حق و حسن اعتقاد و صلاح حال
ایله نیجه معانی جلیله تا روز قیام الی غیر النهایة ظهوراندن خالی دکلدر خصوصا

صاحب تصفیه واصل الی الله اولان ذوات کرامه حدیث سعادتده اولان بطون
سبعه بلکه رتبهٔ سبعینه وصول ایله لایعد ولا یحصی معانیٔ کشفیه ظهوری مسلّملر
مصرع ثانی کذلک اول معانیٔ قرآنیه حسن وقیمتده جوهر بحرک فوقنده واندن
زیاده در یعنی مصرع اول منطوقنجه موج بحردن لایعد ولا یحصی زیاده
اولدیغی کبی مصرع ثانی منطوقنجه جواهر بحردن حسن وقیمت وقدر اعتبار
دخی زیاده در جوهر بحرک مافوقنده در دیمک اولمغله معانیٔ قرآن
کریمک امواج بحردن وکیفا جواهر دریادن زیاده لک ایله مدایح جلیله
اولور وفی البیت من البدیع حسن التشبیه والجمع مع التفریق فی وفوق جوهره

تخمیس

بطون بحرنه غوص ایلین بیلور عددن	رجال کشف وشهود اندن اولمز سندن
عزیمت بولدی درعزودولت ابدن	لها معان کموج البحر فی مدد

وفوق جوهره فی الحسن والقیم

فما تعد مفاعلن دولا فعلن تحصی عجا مستفعلن یبها فعلن
ولا تسا مفاعلن م علی ال فعلن اکثار بالس مستفعلن سام فعلن
فما تعد ولا تحصی عجایبها ولا تسام علی الاکثار بالسام
فما تعد فا شرط محذوفه جوابدر ما نفی ایچوندر تعد فعل مضارع مجهولدر
عددن مشتقدر عدّ برّ صایمقدر ولا تحصی دخی فعل مضارع مجهولدر
احصادن مشتقدر احصا جمله جمله صایمقدر بعضیلر احصی واحدا واحدا
صایمقده دخی استعمال اولنور دیمش عجایبها رفعله لایعد ولا یحصی
کلمه لرینک علی سبیل تنازع الفعلین فاعلیدر بو مقامده تنازع فاعلده
اولوب بصریون مذهبی اوزره عجایب کلمه سی فعل ثانینک معمولی اولور
فعل اوّل ولان تعد کلمه سنده اول معموله راجع هو ضمیری تقدیرا ولنور
اما کوفیون عکس مذکور اوزره ذاهب اولوب عجایب فعل اولک فاعلیدر

لایحصی کلمه سنده تقدیرا مقدم اولان فاعل مذکوره ضمیر تقدیر اولنور
قال ملا جامی اذا تنازع الفعلان فی اسم ظاهر بعدهما اذ المتوسط منهما والمتقدم
علیهما معمول للفعل الاوّل قد یکون التنازع فی الفاعلیة مثل ضربنی
واکرمنی زید یختار البصریون اعمال الفعل الثانی لقربه مع تجویز اعمال
الاوّل فاضمر الفاعل فی الفعل الاوّل علی وفق الظاهر افرادا وتثنیة وجمعا
وان اعملت الاوّل اضمرت الفاعل فی الفعل الثانی کما هو مذهب
البصریّین ایدی مذهب مختار اوزره عجایب فعل ثانینک فاعلی اولوب
فعل اوّلده عجایب کلمه سنه راجع هو ضمیری فاعل فعل اوّل اولمغله جمله سی
شرط محذوفه جوابدر تقدیری اذا کانت معانیها کموج البحر فی المدد
فما تعد ولا تحصی عجایبها دیمشلردر عجایب عجیبک جمعیدر عجیب
عدیم النظیر شیٔ غریب معناسنه در شارح شیخ زاده العجیب ما یتعجب منه
تعبیر ایلمیش عجایبها ضمیری ایاته یاخود معان قولنه راجعدر دیدیلر که
قرآن کریمک نظم ومعناسنده نیجه معجزات معجبه واسرار عجیبهٔ الٓهیه
اولدیغنه اشارت اولنور قال درة المضیئة وعجایب الایات غرائبها
الرائقة ولطائفها الفائقة ونکاتها المکتومة واسرارها المکنونة التی
لا یزال العلما یستنبطونها من وقت نزولها الی اخر الزمان علی قدر علمهم
وادراکهم ولا یعرفها حق المعرفة الا الله تعالی فان معانیها غیر متناهیة
واسرارها غیر نافدة قال الله تعالی قل لئن اجتمعت الانس والجن علی ان یأتوا
بمثل هذا القرآن لا یأتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا شارح
فاضل مصنفک دیمش که فان قیل ما المراد بالمعانی والعجایب قلنا
الاوجه ان یراد بالمعانی المدلولات والمقاصد وما یتضمنها من الحقایق
والفوائد علی ما تکفله علم اللغة والاعراب وغیرهما وبالعجایب المزایا
والخواص والکیفیات التی تتکفل علم البیان علیها قال الشیخ عبد القاهر

من الخصوصيات التي بها يقع التفاضل وعليها مناط التفاوت والتفاضل
ولا تسام بضم التاء الفوقانية وفتح المهملة اي لا تترك من قولهم سامة
السائمة وهي التي تركت لترعى برأسها ويشدر على الاكثار جار مع المجرور
تسام فعلنه متعلقدر على كلمه سي مع معناسنه در نته كيم آيه كريمه‌ده وآتى المال
على حبه وارد اولمشدر والاكثار ذكر الشيء كثيرا ديمكدر بو مقامده اكثار
ايله مراد قرآن كريمى تكرار قرائت ايله اكثاردر يا خود ذاتنده طويل نظما
ومعنا كثير بلكه معناسى غير متناهى اولديغيدر بالتسام باء سببيه در جار
مجرور كذلك لا تسام فعلنه متعلقدر شارح درة المضيئه سام مصدر دركه
مل ملالة معناسنه اولان سام فعلنك مصدريدر سام سئم بالكسر سئيم
بالفتح ساما وسامة كلور ديمش شارح شيخ زاده والسام مصدر سئم
يسئم ساما وسامة اي مل يمل ملالة وملالا قولى ايله تأكيد ايدر شارح حنفى
سام موت معناسنه دخى استعمال اولنور ديمش حتى عربستان حواليلرنده
مصيبة الموت اولان سام يلى عين موت اولديغنه بناء وجه تسميه اولمق
بعيد دكلدر بو مقامده شراح سامت ملالت معناسنه در ديمشلردر
بو تقديرجه قرآن كريم نقدر تلاوت ايله اكثار اولنسه ملالت ويرمزكه
ملالتى سببيله ترك اولنه ديمك اولور بعض شراح ان عجايب تلك
الايات لا تدخل تحت الحصر والاحصا لكثرتها فان لها لكثرتها ظهرا وبطنا
على ما ورد في الحديث وانها لا تترك على كثرة تكرارها وزيادتها بسبب
السامة ديو تقريرى ملالت معناسنه استعمالنى اقتضا ايدر لكن شارح درة
المضيئه لا تسام قولنى لا توصف معناسنه اولمق اوزره معناسنى تقرير
واختيار ايتمشدر كما قال وقال جلال الدين المحلى في شرحه لا تسام اي لا توصف
وهو مناسب للمقام لكنه ما جاء في اللغة في هذا المعنى كأنه اخذ بمعونة المقام
والمعنى ان عجايب القران وغرائبها لا تعد ولا تحصى ولا توصف مع الاكثار

بالسامة

بالسامة والملالة بخلاف سائر الكلام فانه اذا اكثر ذكره او كان كثيرا طويلا
في نفسه يحصل للانسان منه الملالة والسامة بخلاف القران فانه كلما ذكر مع
كثرة معانيها يحصل منه الشوق والذوق وهو ايضا من عجايب اسراره وبدايع
نكاته الدالة على كمال اعجازه وبلاغته قال المصنف والعادة ان الشيء كلما
كان اكثر فهو يسئم الناس ولا كذلك القرآن فانه وان كان كثيرا غير متناه
لكنه لا يسئم ولا يسام ولا يترك من جهة السامة يعني لا يترك الايات القرآنية
مع تكثرها من جهة ملالتها اي الملالة منها محصول معناى بيت شيخ زاده
عليه الرحمه‌نك تحقيقى اوزره بو بيت دلالا بيت متقدمك نتيجه سى اولوب
بيت متقدمه دليل مثابه سنده اولمقدر حتى فلا تسام كلمه سنده اولان
فا فاء نتيجه در ديمش تفصيلى بو وجهله دركه يعنى بيت اول ديمك دركه
قرآن كريمك معانيسى زياده لكده امواج بحر كبيدر وحسن وقيمتده جوهر
بحرك فوقنده در پس بويله اولنجه بوكه لازم كلوركه قرآن كريمك معانى سنده
عجايب حالات لا يعد ولا يحصى اوله زيرا محل التعجب اولان معانى قرآنيه
امواج بحر كبى متزايد وغير متناهى وحسن وقيمتده جوهر بحرك ما فوقنده
اولدقده عجايب حالات دخى اول متعجب منه حسبنجه واول متعجب منهك
قدرتجه كما وكيفا زياده اولوب متعجب منه كبى عجايب معانى قرآنيه دخى
فلا يعد ولا يحصى اولمق اقتضا ايدر ايدى نتيجه بودر شارح فاضل شيخ
زاده‌نك مرادى بو صورت اولمق بعيد دكلدر بوندن ما عدا اشبو بيت
مشعر وحده اولان مصرع ثانى ديكدركه اوليه معانى عجايب ايله متصف
اولان قرآن كريم اكثار ايله وملالت سببيله ترك اولنماز واقعا انكشافات
معنويه وظهورات بطون معانى قرآنيه هر نه قدر كثير ولا يعد ولا يحصى
اولسه بيله انسانه غنا كلمز نره‌ده قالديكه ملالت واستكثار ايله ترك اولنه
بلكه بويله حقايق ودقايق واسرار الهيه‌دن اقتضا ايدن انبساط وصفاى

روحانی وفیوضات نامتناهی نیجه ترک اولنور ناظمک فلا تسام مع
الاکثار بیورر دیغی تمام کلام حقدر بعض شراح سام کلمه سنک موت معناسنده
دخی استعمالنی تصریح ایلدیکی بالاخره ذکر اولنمش ایدی ایدی بو معنا اوزره
بیت مشروحک تقریری بو حقیر پر تقصیره بو وجهله انطاق باید رکه قوله
ولا تسام کلمه سنده واو حال شان معناسنه اولوب بالسام لفظی موت معناسنه
اولمقده دیکدرکه حال وشان قرآن کریم اکثاری ایله موتله بله ترک اولنماز
یعنی لایق اولان بودرکه حیاتنده اولدیغجه قرآن کریمه ملازم اولوب حلول
موت ایله دخی ترک اولنمیه قدرت مساعده ایدرسه مثلا خیرات جاریه دن
بنا مکتب ووضع اجزا ایدر پس تفسیر شریفا دفاتی وادنی مرتبه
برختم شریف قرائتنی وصیت ایله قرآن کریمدن هرحالده ایرلمیوب
یعنی حیاتنده اولدیغجه قرآن کریمی ترک ایتمدیکی کبی فلا تسام بالسام
ای بالموت یعنی موتله بله ترک اولنمیوب بعد الموت دخی صدقهٔ جاریهٔ
مذکوره سببیله دفتری قپانمیوب ینه قرآن کریم ایله حشر اولمق شرفنی
احراز ایده لر سمتنه ناظم دلالت قصد ایدرننه کیم دعا سلفده اللهم اجعل
القران انیسا فی قبرنا بیورلمشدر وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر
بین نعتد وتخصی وجناس الاشتقاق فی تسام بالسام

تخمیس

نسیم جانه مماثل کلام حق خدا اولورسه کر متمادی ویراود کلوبقا
اودر او مائدهٔ خوان رحمت مولی فلا تعد ولا تحصی عجائبها
فلا تسام علی الاکثار بالسام

قرت بها مستفعلن عین قا فاعلن ریها فقل مستفعلن ت له فعلن
لقد ظفر مفاعلن ت بحب فعلن ل الله فاع مستفعلن تصم فعلن
قرت بها عین قاریها فقلت له لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم

ناظم

ناظم علیه الرحمه قرآن کریمک ذاتنه متعلق اولان مدایح جمیله سنی بعد الذکر
شرف ساریهٔ متعدیه سنک دخی فضائلنی بیانه مبادرت ایدر قرت
فعل ماضی مؤنثدر بها قرت فعلنه متعلق قدر ضمیر کذلک ایته راجعدر
قرت اصل لغتده ثبت معناسنه در لکن فرح وسرور وابتهاجده ثابت
اولمق معناسنده کنایةً عرب استعمال ایدرلر مثلا بر آدمک ولدی تولد
ایلسه یاخود بر مطلوبنه نائل اولسه قرت به عینه دیرلر بعض شراح قرت
ای تنورت فهو قریر یقال قرت به عینه کذا فی الدستور دیمش بعضا
استعمالده عینک حقیقتده منور اولمسی مراد ایدر قال الشیخ قرت قرارا
وقرت به عینه فرح به وابتهج ویقال حصل به قرة العین ای زاد نورها
قال الحنفی قرار العین کنایة عن الفرح والسرور وفی الحدیث انحبان اقر عینک
ای ان احدثک بما حصل لک البهجة والسرور والعین ههنا قد یطلق علی
حاسة البصر وقد یراد به النفس وهو انسب للمقام ایمدی بو مقامده اکر
قرت بها عین قاریها عبارتنده قرت ایله سرور وابتهاج وعین ایله قارینک
نفسی وذاتی مراد اولورسه معنی ذات قاری اول قرآن کریم ایله سرور وفرح
وابتهاجده ثابت اولدی دیمک اولوب وسرور وابتهاج حیاته توقف
ایتمکله اثار وفضائل قرآن کریم ایله قاری حیاتده ثابت اولدی دیمک اولور
واکر قرت تنورت معناسنه اولوب حقیقةً باصره نک منور اولمسنده
مستعمل در دینورسه قرت بها عین قاریها دیمک قرآن کریم نقوش کلام
لفظیسی ایله تالینک عینی منورة اولدی دیمک اولور زیرا ابیات سابقه دن
ایات صدق من الرحمن الخ بیتنده تفصیل اولنمشدر که قرآن کلام لفظی یه
دخی اطلاق اولنور کما قال شیخ زاده والمناسب الاول ان یراد من العین
النفس فان الثبات فی الحیاة الحقیقة هو الانتفاع بمقاصد القران والمناسب
للثانی ان یراد منه الباصرة قوله عین قاریها عین مؤنث سماعیدر قرت

کلمه سنک فاعلیدر جمله سی بیت متقدمده اولان ایاتک کلسق صفتیدر
عین لفظی قاری کلمه سنه مضافدر قارینک ایاته راجع ضمیره اضافتی
اسم فاعلک مفعولنه اضافتی قبیلندندر قارینک اعرابی تقدیرا مجروردر
قاری اصلنده قارئ ایدی تخفیفا همزه سی اسکان اولندی همزهٔ ساکن
ماقبلی مکسور همزهٔ یا یه قلب اولندی قاری تالی معناسنه در فقلت له
فا عاطفهٔ سببیه در قلت فعل ماضی متکلمدر قولدن مشتقدر له ده لام
حرف جردر قلت فعلنه متعلقدر ضمیر قاریه یا یه راجعدر جمله سی قرئت
اوزرینه معطوفدر شارح مصنفک قوله فقلت له یریدان صیرورة عینه
قریة کان سببا لهذا القول والاعلام به دیمشدر که معطوف علیه محذوف
اولمیوب مذکور اولسه ومعطوفه سبب اولسه معطوفه داخل اولان
فا عاطفه فاء سببیه اولدیغنه اشارت ایدر لقد ظفرت لام توطئة للقسم در که
قسم محذوفه جواب اولان جمله یه داخل اولور • قد تحقیق ایچوندر ظفرت
فعل ماضی مخاطبدر فاعلی ضمیر بارز اولان تادر جمله سی جملهٔ قسمیه محلا منصوب
قلت قولنک مفعولیدر جواب قسمدر تقدیری والله لقد ظفرت دیمکدر
ظفر مقصوده سهولتله وصولدر غلبه معناسنده دخی استعمال اولنور
بحبل الله جار مجرور ظفرت کلمه سنه متعلقدر لفظهٔ جلاله مضافدر •
حبل ترکیده ایپ فارسیده رسندر حبل کلمه سنده استعارهٔ مصرحه واردر
ناظم قرآن کریمی حبله تشبیه ایلدی مشبه به اولان حبل لفظنی ذکر ایدوب مشبه
اولان قرآن کریمی مراد ایلدی حبلک لفظهٔ جلاله اضافتی قرینهٔ استعاره در
وجه شبه کشی یی مصیبت ومهالکدن تخلیص وصون وسلامته ایصالدر
یعنی کویا دریایه دوشوب غرق وهلاکه مشرف اولان شخصه یاپشمق
واعتصام ایتمه سی ایچون کنار دریادن رمی وایصال اولنان حبل او شخصی
هلاکدن ساحل سلامته ایصال ایلدیکی کبی قرآن کریم دخی بر حبل الحمید رکه

تشبث

تشبث وتمسک ایدنلر مهالک ومصائب دارینیدن سلامت ونجاة
ابدی یه ایصال ایدر دیمک معناسنی مفید اولور وجه شبه بو صورت
ایله مرکب اولمق جائزدر فاعتصم اعتصامدندر اعتصام یاپشمق
وتمسک ایتمک اولمغین مستعار منه اولان حبلک ملایمی اولمغله
فاعتصم کلمه سی ترشیح اولور فاعتصم امر حاضردر فاعلی انت خطابدر که
مخاطب قاریدر فاعتصم جمله سی شرط محذوفه جوابدر فا شرطیه در تقدیری
لما ظفرت به فاستمسک تقدیرنده دردیمشلر • یعنی چونکه او بحبل سلامته
نائل وواصل اولدک یاپش صقین الدن قویورمه دردمند بو خسته
هر حالده هلاک مقرردر دیمک قالنده اولور واقعده قرآن کریمی تصدیق
واخلاص ایله تمسک ایدوب احکامی ایله عامل اولنلر مهالک دنیویه واخرویه دن
امین وسالم اولوب زحمت ومشقت وضرورت وملالتدن آسوده حال
اولور ننه کیم حکما لانتظام المعاش والمعاد ولکمال النفس وضع اولنان
علم حکمتی عارف وانکله عمل وحرکت ایدن ذوات زحمت حکمیه کرک معاشی
امرنده وکرک امر معادده آسوده حال اولوب کندو عالملرنده لذائذ صفای
ابدی بولورلر دیدکلری کبی ادلهٔ شرعیه نک اصلی وهر حکمک مأخذی اولان
قرآن عظیم الشانه دخی خلوص قلب ایله بعد الایمان والقبول صدق ایله
تمسک ایدوب احکامی ایله عامل اولنلر خلاف شرع حرکت ایتمکله زیاده
هر حالده صفا وراحت بولوب آخرتده دخی فوز ونجاة وسلامت خصوصا
مقصود اصلی به وصلت ایله دولت وسعادت ابدیه یه نائل اولمق مقرر
اولمغین وجهله قرآن کریم حکمت حقیقیه اولدیغی بیان ایله شرح مقاصدده
سعد العلامه دیمش که قد تشتر والحکمة الشاملة للقسم النظری والقسم العملی
بانها خروج النفس من القوة الی الفعل فی کمالها الممکن علما وعملا الا انه
لما کثر الخلاف وفشا الباطل والضلال فی شان الکمال وفی کون الاشیا

كما هي وقيام الامور على ما ينبغي بحيث لا يكاد يهتدي اليها عقل بنفسه لزم
الاقتداء في ذلك بمن ثبت بالمعجزات الباهرة انهم على هدى من الله تعالى
فكانت الحكمة الحقيقية هي الشريعة لكن لا بمجرد الاحكام الفرعية العملية بل معرفة
النفس ما لها وما عليها والعمل بها كما ذهب اليه اهل التحقيق من ان الحكمة
المشار اليها بقوله تعالى ومن يؤت الحكمة فقد اوتي خيرا كثيرا هو الفقه وانه
اسم للعلم والعمل جميعا بو تقريره علم عقايد علم فقهده داخل اولمق اوزره در كه
حكمت الهيه فقه شريف اولور ٭ اما بعض علما علم عقايدى علم فقهده ادخال
ايتميوب هر برينى مستقل اعتبار ايدوب حكمانك حكمت نظريه سى مقابله سنده
علم عقايد اولان علم كلامى وحكمت عمليه سى مقابله سنده علم فقهى وضع
واعتبار ايتمشلردر ثم قال كما دونت الفلاسفة الحكمة النظرية والعملية
اعانة للعامة على تحصيل الكمالات دونت علماء الامة علم الكلام وعلم الفقه
اي علم الشرايع والاحكام فوقع الكلام لله بازاء الحكمة النظرية للفلسفة
وكذا قال وخصوا العمليات بالفقه والاعتقاديات بعلم التوحيد والصفات
ايدى هر حالده مأخذ كل قرآن كريم اولمغله ناظمك بحبل الله ديديكى بو معنالره
بناء اولديغى ظاهر اولور نته كيم شارح حنفى نقل ايدر عن النبي صلى الله عليه
وسلم اني تارك فيكم ما ان تمسكتم به لن تضلوا ابداً احدهما اعظم من الآخر
كتاب الله حبل ممدود من السماء الى الارض وعترتي اهل بيتي لن يفترقا
حتى يردا على الحوض فانظروا كيف تخلفوني فيهما شارح صاحب درة
المضية تقرير معناى بيتده دميش المعنى قرت بالايات القرآنية عين
قاريها وتنورت فقلت له لقد ظفرت بحبل الله المتين وقرت به
فاعتصم واستمسك به فانه هو الحبل المتين الذي لا انفصام له فمن تمسك به
نجى وفاز بالمقصود في الدنيا والاخرة ببركته وكرامته وفي الخبر من قرأ القرآن
فاكمله وعمل به أُلبس والداه تاجا يوم القيمة ضوءه احسن من ضوء

الشمس

الشمس في بيوت الدنيا محصول معناى بيت اول ايات وبيه ايات كريمه در كه
اني تلاوت ايده نك ذاتى سرور وابتهاجده ثابت اولدى يعني سرور وابتهاج
ايله حيات ابديه ده دائم اولور ٭ يا خود تالينك عين ٭ باصره سى اول
ايات ايله منوره اولدى ابدى بن اكه ديدمكه طوبى لك اى قارى تحقيق
سن حبل الله نائل وواصل اولدك پك ياپش وپك طوت حقا كه نجاة
وسلامت دارينده در ديك ما لنده اولور وفي البيت من البديع الجناس
المضارع في قرت وقاريها والاستعارة في حبل الله مع المجاز والاقتباس

تخميس

ايدر تلاوتى انفاس قارى خوشبو   دو چشم جانى ايدر نور حقيله مملو
بلندى ظاهر وباطن انك ايله همه سو   قرت بها عين قاريها فقلت له
لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم

ان تتلها مستفعلن خيفة فاعلن من حر نا مستفعلن ر لظى فعلن
اطفاءت حر مستفعلن ر لظى فعلن من وردهش مستفعلن شيم فعلن

ان تتلها خيفة من حر نار لظى   اطفأت حر لظى من وردها الشيم

ناظم عليه الرحمة فضائل قرآنيه دن فضيلة اخرايى دخى بو بيت ايله اراد
مراد ايدوب بيورر كه ان تتلها ان حرف شرطدر تتلى تتلو تلاوت قرات
معناسنه در تتلها فعل مضارع مخاطبدر فعل وفاعلدر جمله سنك اعرابدن
محلى يوق فعل شرطدر اصلنده تتلو ايدى حرف جازم كلمكله واو ساقط
اولمشدر ها ضمير متصل مبني محلا منصوب تتلهانك مفعوليدر ضمير
ايته راجعدر خيفة خاف فعلنك مصدريدر خاف يخاف خوفا وخيفة
خوف خشيت معناسنه در كه تركيده قورقمق فارسيده بيم ديرلر اعرابى
خيفة لفظا منصوب تتلهانك مفعول له سيدر شارح شيخ زاده تمييز
اولمق ممكندر دميش كما قال خيفة اما مفعول له ولك ان تجعل تمييزاً

ای من حیث الخفیفة لا من حیث ارادة الوظیفة قال مولانا جامی والقسم الثانی
من التمییز وهو ما یرفع الابهام عن ذات مقدرة فی نسبة فی جملة یعنی
نسبتدن تمییز اولور وافقا قرآن کریمی تلاوت خشیة اولمه لیدر بو خرجه
مزارستانده یاسجی افندی یه اهل سیتک قراتنا ایدردکلری آتش شرب
خشیة القیدن ناشی تلاوت اولموق کرکدر لکن بو مقامده خیفة مفعول له
اولموق ظاهردر ومفعول له نک قسم ثانی سندندر اولور قال مولانا جامی
المفعول له ما فعل لاجله ای لقصد تحصیله او بسبب وجوده فعل ای حدث
مثل ضربته تادیبا مثال لما فعل لقصد تحصیله فعل وهو الضرب فان التادیب
انما یحصل بالضرب ویترتب علیه وقعدت عن الحرب جبنا مثال لما فعل
بسبب وجوده فعل وهو القعود فان القعود انما هو وقع بسبب الجبن
قوله من حر جار مجرور خیفة کلمه سنه متعلقدر حار بارد ک ضدیدر ما
حر لفظی ناره مضافدر نار لفظی دخی لظی کلمه سنه مضاف اولمشدر لظی
لفظی اصلنده خالص آتش یالننه دیرلر ایدی که فارسیده تف وتاب دیرلر
بعده مطلقا ناره علم ایتمشلر شارح شیخ زاده وفی الکشاف لظی علما للنار
منقول من اللظی بمعنی اللهب الخالص دیمش بو صورتده غیر منصرف اولور
علت منع صرف علمیه وتانیث در سقر کبی مؤنث سماعیدر بعض شراح
لظی کلمه سی جهنمک طبقۀ ثانیه سنک علمیدر دیمش بو صورتده دخی غیر
منصرف اولور تنوین تفخیم وتهویل ایچوندر دیمشلر جهنمک عظم هول
وفهاتنه تنوین اشارت ایچون اولمغله تنوین ایله قرائت مرجحدر غیر منصرفده
تنوین ضرورة اشعارده تجویز اولندیغی مشهوردر اطفات فعل ماضی
مخاطبدر اطفاءدن مشتقدر اطفا سیوندرمکدر اطفات فعل وفاعل
جمله سی محلی یوق جزاء شرطدر جملۀ شرطیه کذلک ابیات سابقه ده اولدیغی
کبی ابیاتک صفتیدر نارا اطفات قولنک مفعولیدر لظی تقدیرا مجروردر

حرک

حرک مضاف الیهیدر من وردها جار مجرور اطفات کلمه سنه متعلقدر
ورد بکسر الواو مورد معناسنه در ضمیر ابیاته راجعدر وان قولیده ورد واوک
کسریله صویه کلمکه دیرلر دیمشدر بو مقامده ذکر حال اراده محل اولمق اوزره
مجازا مورد معناسنه اولور شیم وردها نک صفتیدر شینک فتحی ایلک
کسریله صفت مشبهه در شیم بارد دیمکدر ماء الحیاة اولان ماءنک موردی
مورث کسب حیاة وحقاکه محل ارتیاح وصفا وانشراح اولدیغی کبی
ناظم قرآن کریمک دخی موجب حیاة ورحمت وفیض انوار الهی ایله مملو
ومؤید مبالغه مورد بارد اولدیغنه اشارت ایدر کما قال شیخ زاده
ولما کان الورد البارد موضع الانتفاع والراحة والتطهر والتطهیر والحیاة
کذلک للقرآن مورداً شیما علی طریق الاستعارة التجریدیة کما فی قولک
رایت من فلان صدیقا یرید اثبات الصداقة لفلان علی طریق المبالغة
فههنا یرید اثبات کون القرآن موردا علی الطریقة المذکورة دیمشدر
استعارۀ تجریدیه نک بیانی خاتمه ده مذکوردر شارح درة المضیئة خلاصه
معنای بو وجهله ادا ایدرکه والمعنی ای المخاطب ان تتل تلک الایات
القرآنیة خوفا من نار جهنم فانها تطفیها من صاحبها وتبعده منها القوة
خواصها وکمال نفعها لصاحبها کالادویة النافعة للمریض قال صلی الله
علیه وسلم اقرؤا القرآن فانه یأتی یوم القیمة شفیعا لاصحابه فائده
قال ابن جریج طبقات النار سبعة اولها جهنم ثم لظی ثم الحطمة ثم السعیر
ثم سقر ثم الجحیم ثم الهاویة فعصاة الموحدین یدخلون الطبقة الاولی
والنصاری یدخلون الثانیة والیهود الثالثة والصابئون الرابعة والمجوس
الخامسة واهل الشرک السادسة والمنافقون السابعة قال الله تعالی ان المنافقین
فی الدرک الاسفل من النار محصول معنای بیت ای مخاطب اگر سن اول آیات
کریمه لی نار جهنمک حرارتی خوفندن ناشی تلاوت ایدرسن اشتباه اتمه که

نار لظاىي اول آيتك كمال مبالغه ده اولان مورد باردندن يعني باردي ايله
اطفا ايلدك يعني اطفا ايدرسك واقعا منبع ماء مقوله سي اولان نشيمن
دلكشا او رطوبت هوا و برودت و لطافت ايله متصف اولان جاي
مياه حيات افزا او وقت حرارتده اطفاء حرارت و دفع اضطراب
ايلديكي مسلم ومجرب كائنا ندر ايدي قرآن كريم دخي بو بيله اوصاف كمال
مبالغه ايله متصف مورد باردر پس نار جهنمي اطفا ايدرسن يعني آيات كريمه نك
تلاوتندن خالي اولمه ديك اولور يا خود مورد لفظنك ضميرا آيته اضافتي
لجين الماء قبيلندن اولورسه معني اوصاف مذكوره اوزره مورد باردكبي
اولان آيات كريمه ايله نار جهنمي اطفا ايدرسن صقين تلاوتندن
منفك اولمه ديك اوله بعض نسخه ده مصرع ثانيده اطفاءت حر لظى
واقع اولمش اشبو عبارته نظراً بو محلده خاطر فقيره بر دقيقه خطور ايدركه
ناظم اطفا اولنمغي حر جهنمه نسبت ايدوب نفس جهنمه نسبت ايتمدي
يعني جهنمي اطفا ايدرسن ديميوب حر جهنمي اطفا ايدرسن ديكيدن
مرادي ديك استركه قرآن كريمي تلاوت ايدن كمسنه جهنمه دخول دكل
بلكه حرارتني كوره مزقنده قالديكه جهنمه كيروب سوزان اوله ۰ زيرا
جهنمك حرارتني مشاهده جهنمه قريب اولمغه توقف ايتمكله جهنمه
قريب دخي اولماز ديك اولور ۰ بونك حقيقتي شو وجهله دركه شيء لازمي
ايله نفي دليل مقامنده اولمغله حرارت كه جهنمك لازميدر لازمك نفي
وانتفاسندن البته ملزومك نفي وانتفاسي لازم كلور ايدي حرارتك
نفيندن البته جهنمك نفي وانتفاسي لازم كلور پس تلاوت قرآن
كريم تاليدن حرارت جهنمي نفي ودفع ايدنجه جهنمي دخي نفي ودفع لازم كلور
بلكه نار جهنمدن امين اولمق اولويده قالور بونك مثالي ضياء لازمدر
شمس ملزوم ومدر ضيانك نفيندن شمسك انتفاسي لازم كلور ديدكلري

اهل منطقك بو معنالرده در خصوصا نار جهنمك حراري يوز سنه لك
مسافه دن احساس ومشاهده اولنور ديدكلري اوزره قول صحيح اوزره قرآن
عظيم الشاني تلاوت ايلين كمسنه ايله جهنمك بعدي يوز سنه لك مسافه اولنجه
عذاب ودخول قطعا متصور دكلدر مالنده اولمق دخي ممكندر وفيه
من البديع المطابقة بين الحر والشبم والتكرير في نار لظى والمقابلة
بين الاطفاء والنار والورود الكناية والمجاز والاستعارة ۰۰

تخميس

خواصي اولدي مجرب صايلدي معجزه دن   كه بولدي بر نيجه مرضا شفا وصحت تن
اودر او حرز امان هر بلاده حتي سن   ان تتلها خيفة من حر نار لظى
اطفاءت نار لظى من وردها الشبم

كانها ال مستفعلن خوض تب فاعلن يض الوجو مستفعلن ه به فعلن
من العصا مفاعلن ة وقد فعلن جاؤه كال مستفعلن حمم فعلن

كانها الحوض تبيض الوجوه به   من العصاة وقد جاؤه كالحمم

كانها كان حروف مشبهه دندر ضمير متصل مبني محلا منصوب اسميدر آيته
راجعدر الحوض لفظا مرفوع كان كلمه سنك خبريدر الف لام عهديچوندر مراد
انا اعطيناك الكوثر آيه كريمه سنده اولان حوض كوثردر بعضيلر پيغمبر عليه
الصلوة والسلامك موقف محشرده كندولره مخصوص اولان حوضيدر ديمشلركه
من شرب منه لا يظمأ ابدا حديث شريفي صفة كاشفه سيدر لكن قول اول
مرجحدر تبيض افتعال بابندندر بياضدن مشتقدر فعل مضارع مؤنثدر ۰
الوجوه فاعليدر وجوه وجهك جمعيدر وجه تركيده يوز فارسيده روي
ديدكلريدر لكن وجه لفظي سبب وعلت معناسنده دخي استعمال
اولنور به جار مجرور تبيض كلمه سنه متعلقدر ۰ تبيض جمله سي حوضدن حالدر
يا خود جمله مستانفه در وجه شبهي بياندر ۰ يا خود حوضدن صفتدر ۰

من العصات جار مجرور محذوف كائنا كلمه سنه متعلق وجوهدن حالدر
عصاة عاصينك جمعيدر قاضي قضاتك جمعي اولديغي كبي الف لام كذلك
عهد ايچوندركه مراد عصاة مؤمنيندر وقد جاؤا واو حاليه در قد تحقيق ايچوندر
جاؤا فعل ماضي مذكردر تحتنده فاعل ضميري عصاته راجعدر جملهسي عصاتدن
حالدر جاؤه كلمهسنده اولان ضمير بارز مبني محلا منصوب جاؤا كلمهسنك
مفعوليدر حوضه راجعدر كالحمم جار مجرور كائنا كلمهسنه متعلقدر جاؤا
كلمهسنك تحتنده اولان ضميردن حالدر حمم ضم حا وفتح ميم ايله همزه وزننده
حممه نك جمعيدر بعض شراح فحمدر ديو تصريح ايتمش شيخ زاده الحمم جمع
حممة وهي جمر انطفأ نارها وبقي مسودة دېمش تركيده كمور ديدكلرينه
مناسب اولور خلاصه معناده شارح درة المضية بو كونه تقرير اختيار
ايدركه والمعنى ان القرآن العظيم كماء الحوض فكما يزول بماء الحوض السواد
الحسي عن ابدان العصاة في الاخرة كذلك يزول في الدنيا بالقرآن السواد
المعنوي عن قلوب العصاة ويحصل باتباعه نور الايمان فائدة الحوض في الموقف
والكوثر نهر جار في الجنة ماؤه اشد بياضا من اللبن واحلى من العسل واطيب
من المسك يجري على جنادل اللؤلؤ حافتاه من الذهب وروي ان العاصي
بعد ما عذب في النار واخرج منها وادخل الجنة محترقا مسودا يشرب
من ذلك الماء ويسبح فيه فينبت لحومه ويستوي اعضاؤه ويكون
وجهه كالبدر في الحسن والضيا وينسى ما جرى عليه من العذاب والالم
محصول معناي عبارت بيت كان قرآن كريم اول حوضدركه اكر عصاتدن
كمور كبي سياه روي كلنلر يوزلري انكله بياض اولور ۞ يعني روسياه
اولان مجرملر آخرتده حوض كوثره كلوب اندن نوش ايدوب جرملري
عفو اولنمغله سفيد روي اولدقلري كبي قرآن كريمي دخي تلاوت ايدن
عصاة مسلمينك ۞ يعرف المجرمون بسيماهم مفادنجه معصيتلري سببيله

وجوهلرنده

وجوهلرنده آثار امارت معصيت اولان سواد قسوت مظهر عفو ومغفرت
اولدقلرينه بناء كيدوب وكليا رفع اولوب ان الحسنات يذهبن السيئات
مفادنجه ثواب تلاوت شريفهسي بركاتيله يوزلري اق ومنور وبياض
الوجه اولمقده يعني ايشته بويله تبييض وجوه عصاتده قرآن كريم حوض
كوثر كبيدر ديك مراد اولور ۞ زيرا الحوض قولنده حرف تعريف عهد ايچون
اولوب مراد حوض كوثر اولديغي بيان اولنمش ايدي بو معنى شارح درة
المضية نك بالاده ذكر اولنان تقريري اوزرهدر لكن بعضيلردن نقل
اولنان سالف الذكر تقريري ثاني اوزره معنى ديك اولوركه ۞
جهنمدن كناهي مرتبه يانوب كمور كبي سياه اولديغي حالده عصاتدن
اول حوضه كلنلرك اجساد و وجوهلري اول حوضله بياض وپرنور
اولور ديكدر ۞ وجه بعضا ذات معناسنه كلديكنه ويبقى وجه ربك
ذو الجلال والاكرام آيه كريمهسنده مفسرين ذاهب اولمشدر ۞
شارح مرقومك يشرب منه ويسبح فيه فينبت لحومه ويستوي اعضائه
ويكون وجهه كالبدر الخ ديديكي بو معنايهدر وفي البيت من البديع
التشبيه في موضعين والمقابلة بين تبييض والمجاز في تبييض الوجوه به

تخميس

تلاوتنه طوغلمه شسته قيل كنهي   غريق لجهٔ نور اول نيربور وسيهي
اونقد عين عنايتدر اولمه كاسه تهي   كانها الحوض تبيض الوجوه به
من العصاة وقد جاؤه كالحمم

وكالصرا مفاعلن ط وكال فعلن ميزان مع مستفعلن دلة فعلن
فالقسط من مستفعلن غيرها فاعلن في النار لم مستفعلن يقم فعلن

وكالصراط وكالميزان معدلة   فالقسط من غيرها في الناس لم يقم

واو عطف ايچوندر كالصراط جار مجرور محذوف كائن كلمهسنه متعلق اولوب

مبتدا محذوفک خبریدر تقدیری هی ای الآیات کالصراط دیمکدر جمله سی
بیت سابقده کانها اوزرینه معطوفدر صراط جهنم اوزرینه ممدود اولان
جسر ممدوددر که قیلدن اینجه و قلیجدن کسکین دیمکله مشهور اولان صراط
کبریسی کالمیزان صراط اوزرینه معطوفدر میزان کندوایله وزن اولنان
شیدرکه ترکیده ترازو دیرلر بو مقامده مراد روز جزاده اعمال مکلفین
وزن اولنان میزاندر معدلة مصدر میمیدر عدلدن یعنی عدل و عدالت
اتمکدر وان قولیده تفصیل ایدرکه العدل عینک فتحی و دالک سکونیله
برنسنه‌یی محلنه وضع اتمک که ظلمک مقابلیدر یقال عدل علیه فی القضیة
من الباب الثانی و عدل ایکی نسنه‌نک بینک برابر قلمغه دخی دیرلر
یقال عدلت فلانا بفلان اذا سویت بینهما و عدل یولدن عدول و میل
معناسنه و فدیه معناسنه کلور کقوله تعالی او عدل ذلک ای فداء ذلک
المعدلة میمک فتحی و عینک سکونی و دالک کسریله کذلک عدل معناسنه
یقال بسط الوالی عدله و معدلته و فلان اهل المعدلة ای اهل العدل کمشید
معدلة وجه شبهدر کالمیزان کلمه‌سنده اولان تشبیهه ملایمدر لکن
معدلة نسبتدن تمیزدر یعنی کالصراط والمیزان تشبیهنده اولان نسبتدن
تمیزدر دیمک اولورکه قرآن کریمی صراط و میزانه مشابهدر دیو نسبت عدل
یوزندن و عدل جهتندندر یعنی قرآن کریمده اولان احکام شرعیه
و سائر حکم حکمت الهیه جمله‌سی حق و عدل اوزره‌در کمسنه‌یه قطعا ظلم
یوقدر غالنده اولور لکن عدل صراطه ملایم اولمغله کالصراط قولنده
وجه شبه محذوفدر که کالصراط فی المحافظة عن الوقوع فی المهالک دیمکدر
یاخود کالصراط فی الاحدیة والادقیة دیمکدر یعنی صراط نه کونه
ادق و کسکین ایسه احکام و معانیدن عبارت اولان قرآن کریم
دخی مفصل حصامده سیف شریعت اولمغله صراط کبی قلیجدن کسکین

حجة

حجة قاطعه و معانیسی دقیق و قیلدن اینجه وادق دیمک اولور احدّ
وادق اولمق صفتی ایله مشبه و مشبه به متصف اولمغله وجه شبه محذوف
ادق واحد لفظلرینک معناسیدر دیمک ممکندر قال شیخ زاده وجه الشبه
بالصراط هو العصمة عن الوقوع فی المکروه والتوصل به الی المقصود ووجه
الشبه فی المیزان اقامة العدل به و تبیین الراجح من المرجوح و معدلة
تمییز ای من حیث استفاده قوانین العدل واحکامه و کما قال درة المضیة
معدلة بیان بوجه الشبه بالصراط والمیزان ای القران کالصراط والمیزان
فی العدل کما انهما لاظهار العدل فی الاخرة کذلک القران لاظهار العدل فی
الدنیا فی بیان الحلال والحرام وقیل وجه الشبه فی الصراط محذوف وهو
ان القران ایضا احد من السیف حجة وادق من الشعر نکتة و یختلف
امور الناس فی المرور الی مقاصده علما و عملا معلوم اوله که ناظم حرف تشبیهی
مکرر تصریح ایلدیکی کرک صراط و کرک میزان هر بری مستقلا مشبه به
اولدوغنه اشارتیچوندر فالقسط فا شرطیه‌در قسط لفظا مرفوع
مبتدادر خبری ذکری آتی لم یقم جمله‌سیدر تقدیری اذا کان القرآن کالصراط
والمیزان فلا یقوم العدل من غیرها تقدیرنده‌در قسط کسر القاف
عدل معناسنه‌در یقال اقسط الرجل فهو مقسط اذا عدل فی الامر کذلک
قوله تعالی ان الله یحب المقسطین وارد اولمشدر من غیرها مؤخر لم یقم
فعلنه متعلقدر من ابتدائیه‌در غیرها ده اولان ضمیر آیاته راجعدر
فی الناس القسط کلمه‌سنه متعلقدر لم یقم فعلنه دخی متعلق اولمق جائزدر
فی الناس بین امور الناس تقدیرنده‌در ناس نس وجهنه اطلاق اولنور
دیمشلر لم یقم فعل مضارع معلومدر جازم ایله مجزومدر تحتنده فاعل ضمیری
فالقسط کلمه‌سنه راجعدر لم یقم کلمه‌سی ثبت معناسنه اولان قام دن
اولورسه لم یثبت دیمک اولور و اگر دام معناسنه اولان قام دن اولورسه

لم يدم ديمكدر قال شيخ زاده اى العدل فيما بين الناس لم يثبت ولم يتغير
الآيات من قام اى ثبت اودام ويروى ان الصراط جسر ممدود على متن
جهنم ادق من الشعر واحد من السيف يعبره اهل الجنة وتزل به اقدام
اهل النار روتينا ولهم زبانية النار بالخاطيف والكلاليب ومن الناس
من يمر مثل البرق الخاطف ومنهم كالريح ومنهم كالجواد المسرع ومنهم
من يحبو حبوا الى غير ذلك مما ورد فى الحديث وعن انس رضى الله عنه انه
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يؤتى بابن ادم يوم القيمة حتى
يتوقف بين كفتى الميزان ويتوكل به ملك فان ثقل ميزانه نادى الملك
بصوت يسمع الخلائق سعد فلان سعادة لا يشقى بعدها ابدا وان
خف ميزانه نادى بصوت يسمع الخلائق شقى فلان شقاوة لا يسعد
بعدها ابدا وعند خفة كفة الميزان اقبلت الزبانية وبايديهم
مقامع من حديد عليهم ثياب من نار فيأخذون نصيب النار
فالميزان عبارة عما يعرف به مقادير الاعمال الحكمة يعلمها الله سبحانه
وعدم اطلاعنا على الحكمة لا يوجب العبث ولعل الحكمة هى ان الله تعالى
لا يخفى عليه حال الذين خلطوا عملا صالحا واخر سيئا ولكنها تخفى عليهم
فاراد الله تعالى ان يعرفهم حقيقة حالهم ومقادير اعمالهم لتبين فضله
عند العفو وعدله عند العقاب شارح صاحب الدرة المضية كردى
خلاصهٔ معناى بيتده ديمشدركه والمعنى ان القران العظيم كالصراط
والميزان فى اظهار العدل وحصول الفصل به بين العباد فلم يقم العدل
بين الناس من غيره محصول معناى عبارت بيت ودخى اول قرآن كريم
صراط وميزان كبيدر عدل وحقانيتده ابدى ناس بينده عدل قرآن
كريمدن غيريدن قائم اولمدى يعنى ثابت ومتحقق اولمدى بلكه عدل
قرآن كريمه مقصوردر ديمك اولور بو صورتده سائر كتب الهيه ده عدل

اولمق اقتضا ايدر زيرا عدل قرآن كريمه مقصور اولنجه غيريده بولنماز ديمك
لازم كلمكله جواب ويريلشدركه فى الناس عبارتنده ناسدن مراد امة محمد
عليه السلامدر واقعده امة محمد بينده عدل وحقانيت قرآن كريمه مقصوردر
ياخود بو مقامده كمال عدل مراددر اشبو كمال عدل ايسه قرآن كريمه مقصوردر
يعنى سائر كتب الهيه ده اولان عدلنه نظرله كمال عدل قرآن كريمه مقصوردر
ديمك اولور بو قصر اضافى اولور شارح مصنفك المراد حصر الكمال وسائر الكتب
الالهية ليست فى هذه المثابة وبلايمه حصر المستفاد من قوله تعالى ذلك الكتاب
لا ريب فيه اى الكتاب الكامل الذى يستاهل ان يسمى كتابا والمراد بالناس
المعهودون وهم امة محمد صلى الله عليه وسلم ولا شك ان القسط القائم
بين الامة انما هو المستفاد من القران لا غير والحاصل ان الهداية والقسط
بعد النزول وبعد البعثة مقصور عليه على ما يدل عليه الاشارة
النبوية بقوله عليه السلام ومن ابتغى الهدى بغيره اضله الله وقوله
عليه السلام لقد كنت فيكم ما ان تمسكتم به لن تضلوا بعدى كتاب الله
وعترتى وبالجملة فالحصر اضافى ديو تفصيل وبيان ايدر وفى البيت
من البديع مراعاة النظير بين الصراط والميزان وبين العدل والقسط

تخميس

اودر موازن ميزان شرع مستحسن   انكله طارطله مزهر كتاب دين كهن
اورتبه كيم اكه ختم اولدى حق وصدق سخن   وكالصراط وكالميزان معدلة
والقسط من غيرها فى الناس لم يقم

لا تعجبن مستفعلن لحسو فاعلن دراح بن مستفعلن كرها فعلن
تجاهلا مفاعلن وهو عين فعلن ن الحاذق ال مستفعلن فهم فعلن

لا تعجبن لحسود راح ينكرها   تجاهلا وهو عين الحاذق الفهم

ناظم عليه الرحمه قرآن كريمك مدائحندن صكره منكر اولنلرك حالنى بيانه شروع

ایتمشلردر قوله لا تعجبن فعل مضارعدر نهی حاضردر نون خفیفه تأکید افاده
ایدر معناسی البته سن عجب لنمه دیمکدر • لا تعجبن فعلنک فاعلی ضمیر
مخاطبدر جمله سی سؤال مقدره جواب اولان جمله استینافیه در شراح تقدیرنده
کأنه قیل انت مدحت القرآن بهذه الایات فما تقول فی المنکرین فاجاب
بقوله لا تعجبن الخ دیمشلر • لحسود جار مجرور لا تعجبن کلمه سنه متعلقدر
حسود فعول وزننده مبالغه ایچوندر حسد غیری کمسنه نک کرک دنیوی
وکرک اخروی نعمتنک زوالنی استه مکدر استرسه او نعمتک اول شخصدن
کیدوب کندویه کلمسنی طلب ایتسون کرک ایتمسون دیمشلر • غبطه غیرده
اولان نعمتک مثلنی استه مکدر • لکن اول غیردن نعمتک زوالنی طلب
ایتممکله در • حسود کاه کره عدو ومعاند معنالرنده دخی استعمال اولنور
راح افعال ناقصه دندر صار معناسنه در تحتنده اسمی اولان ضمیر مستتر
حسوده راجعدر ینکر انکاردن فعل مضارعدر ها ضمیر منفصل مبنی محلا
منصوب ینکر فعلنک مفعولیدر فاعلی تحتنده مستتر ضمیر کذلک حسوده
راجعدر جمله سی راح فعلنک خبریدر راح جمله سی حسود کلمه سنک صفتیدر
تجاهلا ینکر فعلنک مفعول لهیدر • قعدت عن الحرب جبنا قبیلندندر
تجاهل تفاعل بابندندر برشیء بیلور ایکن جهل اظهار ایدوب تجاهللق
کلمکدر فصحاء کفار کبی که قرآن کریمک طوق بشردن خارج بلاغت
وفصاحتنی ادراک ایدوب معجزه کبرا اولدیغنی بیلور ایکن تجاهل ایتمشلردر
وهو واو حالیه در ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر • حسوده
راجعدر عین خبریدر جمله سی حسوددن حالدر عین کلمه سی الحاذق
لفظنه مضافدر عین شیئک ذاتی ونفسیدر دیمشلر حاذق عاقل
وماهر دیمکدر • وحذاقت مهارت معناسنه در طبیب حاذق دیرلر
الفهم فتح فا وکسرها ایله صفت مشبهه در کتبده الفهم المتفطن دیمکدر

شارح شیخ زاده صفت مشبهه اسم فاعلدن ابلغدر بو مقاعده دیک اولورکه
والحال ان ذلک الحسود هو الحاذق فی صناعة البلاغة والفهم
لخواص التراکیب ومقتضیات الاحوال دیو تقریر ایتمشلردر شارح
درة المضیئه خلاصه معناده دیمشلردرکه والمعنی ایها المؤمن لا تعجبن
لحسود ینکر القرآن مع علمه به فان هذا الانکار والحسد منه حیث
الطبیعة ولعدم الانقیاد للحق والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

تخمیس

نه دربو رتبه جسارت که ایتمه ده اعدا   عناد ایلدی انکار بیلور ایکن حقا
اینانمه کافره کیم قصد ایدر او حیله ربا   لا تعجبن لحسود راح ینکرها

تجاهلا وهو عین الحاذق الفهم

قد ینکر ال مستفعلن عین ضو فاعلن ء الشمس من مستفعلن رمد فعلن
وینکر ال مفاعلن فم طع فعلن م الماء من مستفعلن سقم فعلن

قد ینکر العین ضوء الشمس من رمد   وینکر الفم طعم الماء من سقم

قد ینکر قد تقلیل ایچوندر ینکر فعل مضارعدر انکاردندرکه جحود ونفی
معناسنه در العین فاعلیدر باصره در مؤنث سماعیدر حرف تعریف
عهد ایچوندر ضوء ینکر فعلنک مفعولیدر شمسه مضاف لازمک ملزومه
اضافتی قبیلندندر ضوء نوردر • تنکر جمله سی بیت اولده اولان لا تعجبن
قولندن تعلیلیدر من رمد جار مجرور تنکر فعلنه متعلقدر من تعلیلیه در
یعنی عینک ضوئی انکار ایلدیکنک سببی وعلتی مرض رمددرکه علت
رمد سببیله کرکی کبی تشخیص ایده مدیکندن نور شمسی عین انکار ایدر •
رمد وجع فی العین ومرض یمنعها عن رؤیة الشیء کما هو حقه ایله تعریف
ایتمشلر • وینکر کذلک فعل مضارعدر فاعلی فم کلمه سیدر طعم لفظی
مفعولیدر طعم دخی مایه مضافدر ینکر جمله سی سابق ینکر اوزرینه

معطوفدر طعم فتح طا و سکون عین ایله قوه ذائقه نک ادراک ایلدیکی شیدر
من سقم جار مجرور ینکر فعلنه متعلقدر من تعلیلیه در فمک طعم مائی
انکار نک علتیدر سقم و سقام مرضدر که خروج طبیعة الانسان عن اعتداله
الطبیعی ایله تعریف ایدرلر شارح درة المضیه بو ایکی بیتک معناسنی بربیرینه
مزج ایله خلاصه معناده تقریر ایدرکه والمعنی لاتتعجبن ایها السامع من انکار
الحسود الحاذق الفهم للایات القرانیة لعلة فی القلب فانما هو اعلی
من ذلک واقع فان العین قد ینکر ضوء الشمس من علة الرمد والفم ینکر
لذة الماء من اجل السقم مع ان الضوء من اجلی البدیهیات والعین والفم
یشاهدانهما تکرارا و یدرکانهما دفعات فاذا وقع الانکار من احذق
الحذاق فی المحسوسات فلا عروان یقع الانکار ایضا من الحاذق الفهم
فی المعقولات الغیر المشاهدة انتهی ایکی بیتک فی الحقیقه معناکه بربیرینه
مربوط شارح شیخ زاده قوله قد ینکر العین الخ تعلیل لقوله لا تتعجبن
واستبعاد له دیدیکی اوزره علت مقامنده اولمغله محصول معنای عبارت
بودرکه ای مخاطب قرآن کریمی تجاهلانه انکار ایدن حسوده سن صقین
تعجب ایتمه یعنی انکاری تجاهلانه درحال بوکه اول حسود عین عاقل
وماهر وکثیر الفهمدر زیرا رمده مبتلا اولان عین رمددن ناشی نور شمس
بو قدر دیو انکار ایدر مع هذا رمد نور شمسی ادراکدن مانع دکلدر بوکه
تعجب اولنماز حسود دخی بویله در تجاهلانه انکار ایدر دیو قوله تعالی
الذین اتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون ابناءهم مصداقنجه حسود عین
حاذق وکثیر الفهمدر انکاری حقیقة دکلدر تجاهلدر کذلک ای مخاطب
تعجب ایتمه که فم مریض حسته لکدن ناشی ایک طعم ولذتی اولدیغی انکار
ایدر قرآن کریمی انکار ایدن حسودک حالی دخی بویله در یعنی فم مریضک
حسته لکدن قوة ذائقه سی فاسد اولمغله الذ اشیا اولان مائک طعم

ولذتی

ولذتی انکار ایدر قرآن کریمی منکر اولان حسودک دخی اسقام مهلکه ضلالت
ایله ذائقه استعدادی فاسد و ادراک لذائذ حقدن ساقط اولمغله نعم
الهیه اولان قرآن عظیم الشانی انکار ایلدیکینی تعجب ایتمه دیمک اولنده
اوله مصرع اول تجاهلانه انکار ایدنلره نظرا درکه بیلوبده انکار ایدنلردر
مصرع ثانی فساد عقاید وضلالت جبلیتنه بناء انکار ایدنلره نظرادر
وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر فی کل من الشطرین والتکریر

تخمیس

مریض کفر وضلالت طبیعت حسدن شأمنیله جگر دورلو دردبعیددن
عمای حق ایدیجک تلخکام طبع بدن قد ینکر العین ضوء الشمس من رمد
وینکر الفم طعم الماء من سقم

یا خیر من مستفعلن یمم ال فاعلن عافون سا مستفعلن حته فعلن
سعیا وفو مستفعلن ق متو فعلن ن الاینق الر مستفعلن رسم فعلن

یا خیر من یمم العافون ساحته سعیا وفوق متون الاینق الرسم

اول ممدوح عالی مقام علیه الصلوة والسلام افندیمزک معجزات کبراسندن
اولان قرآن کریمک بو مجلده نظم فضائل جلیله سنی تامدنصکره خلقه ذکر
ومدایح رسول اللهده وجد محبت ظهوری ایله ناظم علیه الرحمه کندوینی
حالة استغراقده حضور سلطان کائنات علیه افضل الصلوتده تخییل
ایتمکین غیبدن خطابه التفات ایله یا خیر من دیو خطاب ایله اظهار آثار
سوز وگداز محبته مبادرت ایدر نته کیم بو حاله مناسب بیضاوی علیه الرحمة
والغفران حضرتلری فاتحه شریفه نک ایاک نعبد وایاک نستعین تفسیرنده
بیوررکه ثم ذکر الحقیقی بالحمد ووصف بصفات عظام تمیز بها عن سائر
الذوات وتعلق العلم بمعلوم معین خوطب بذلک ای یا من هذا شانه
نخصک بالعبادة فکان المعلوم صار عیانا والمعقول شاهدا والغیبة

حضوراً ثم قال رحمه الله بنى اول الكلام على ما هو مبادى حال العارف من الذكر
والتفكر والتأمل في اسمائه والنظر في آلائه ثم قفى بما هو منتهى امره وهو
ان يحصل لحبة الوصول ويصير من اهل المشاهدة عيانا ويناجيه شفاها
ايدى بيضاوينك ذكر ايلديكى اشبو حضور ومشاهده حالى ناظم قصيده
عليه الرحمه حضرتلرينه پيغمبر اخر الزمان افنديمزك مدايح عليه لرى ثناسنده
كمال علاقه محبتلرى ايله ظهورى احتمال اقربدر يا خير من يا حرف ندادر
خير منادى مضاف اولمغله منصوبدر ولمشدر نته كيم ملا جامى عليه الرحمه نك
تفصيلاتنك خلاصه سى بودركه ويبنى المنادى على الضمة والالف والواو
واذا كان مفرداً اى لا يكون مضافا ولا شبه مضاف واعلم ان شبه مضاف
كل اسم لا يتم معناه الا بانضمام امر آخر اليه معرفة اما قبل الندا نحو يا زيد
ويا زيدان ويا زيدون او بعد الندا نحو يا رجل خطابا لرجل معين انتهى
ويجر المنادى بلام الاستغاثة نحو يا لزيد ويفتح مبنيا على الفتح بالحاق
الف الاستغاثة ولا لام فيه نحو زيداه بالحاق الها وينصب ما سواها
بالمفعولية اى ما سوى المفرد المعرفة يعنى ما لا يكون مفردا بان يكون مضافا
مثل يا عبد الله او بان يكون شبه مضاف مثل طالعا جبلا وما يكون مفردا
لكن لا يكون معرفة مثل يا رجلا خذ بيدى مقولا لرجل غير معين اذ لو كان
رجلا معينا يكون من قبيل المعرفة بعد الندا كما سبق والقسم الرابع ما لا يكون
مفردا ولا معرفة نحو يا حسنا وجهه وقوله وجهه فاعل حسنا لغة وان قوليده
خير كلمه سى شرّ مقابليدر شرّ ايمز لقدر ديمش معلوم اوله كه بونلرانك
جوابى بيت آتيده اولان سريت من حرم الخ عبارتيدر من يتيم من اسم
موصولدر مفرد اللفظ مجموع المعنى در على سبيل الاستغراق الجمعى يا خود
على سبيل الفرد هر بر فرده شامل اولور مقوله سندن اولمغله بو مقامده
نون ايله اولان الذين معناسنه اولورسه ساحته كلمه سنده اولان ضمير

من كلمه سنه راجع اولور لكن من كلمه سنك لفظى مفرد مجموع المعنى اولديغى
اعتبار ايله در واكر من لفظى بلا نون اولان الذى معناسنه اولورسه
ساحته قولنده اولان ضمير من كلمه سنك لفظى اعتبار ايله بلا تكلف من كلمه سنه
راجع اولور لكن كل كلمه سى تقدير اولنوب يا خير الذين يمم يا خود يا خير كل
الذى يمم العافون ديمك اولور درة المضيه اى يا خير الذين يمم او يا خير
الذى يمم ديو تفسير ايدر يمم فعل مضارعدر تشديد ايله اتم يمم كلور
ام قصد معناسنه در قوله تعالى فتيمموا صعيدا طيبا بيورلمشدر عافون
اسم فاعلدر عافك جمعيدر اعلالى غازو غازون كبيدر عافى سائل
ديمك در اصل لغتده عاف حالى معناسنه در سائل تهى دست اولمغله عاف
ديمشلر در جمع مذكر سالمك حالت رفعى واو ايله اولمغله عافون كلمه سى
يمم فعلنك فاعليدر يمم جمله سى من موصولك صله سيدر من مع صلته
يا خير كلمه سنك مضاف اليهيدر ساحته لفظا منصوب يمم فعلنك مفعول ليه
ضميره مضافدر ضمير من موصوله راجعدر شرّاح ساحة الدار فناها ديمشلر
وان قوليده فنالغتده اوك جانبنده اولان ميدانه ديرلر ديديكى
اوزره بو مقامده مراد خانه نك قپوسى اوكنده اولان ميدانكه باب
كرماده سائلرك وضعفانك ملجأ تذللى وسؤاللريدر سعياً يمم فعلنك
فاعلى اولان عافون كلمه سندن حالدر سعى سرعتله يوريكه ديرلر ساعين
فى المشى ديمك اولور قال المصنف عليه الرحمه سعيا حال من الفاعل
بمعنى عدوا من قولهم سعى رجل سعيا عدا عدواً يا خود محذوف يسعون
فعلنك مفعول مطلقيدر يسعون سعيا تقديرنده اولوب جمله سى
فاعلدن حال واقع اولور وفوق واو عاطفه در نصبله محذوف راكبين
يا خود كائنين كلمه سنك ظرفيدركه راكبين جمله سى سعيا اوزرينه معطوف
اولدقده يمم العافون حال كونهم راكبين فوق الخ تقديرنده در زيرا

معطوف معطوف علیهک حکمنده اولمغله معطوف دخی معنادہ حال
اولور متون لفظی فوقک مضاف الیهیدر متون متنک جمعیدر متن
ترکیده ارقه درکه عربیده ظهر دیرلر اینق بتقدیم الیاء علی النون وبفتح
الهمزة وسکون الیاء وضم النون ناقه نک جمعیدر اینق اصلنده اَنْوُقْ
ایدی افعل وزننده در واوازره ضمه ثقیل اولمغله قلب مکان اولنوب
واو نون اوزرینه تقدیم اولندقدنصکره اونق اولور تخفیف ایچون
واو یایه قلب اولندی اینق اولدی الرّسم جرّ ایله اینق کلمه سنک صفتیدر
رُسُمْ عنق وزننده رسومک جمعیدر رسم کیم رسل رسولک جمعی اولدیغی
کبی شارح شیخ زاده الرسوم هی الناقة التی یؤثر فوق الارض من شدة
الوطی والتی یبقی علی السیر یوما ولیلة دیمش ایدی بو صفت ایله متصف
اولان ناقه یه قوّة سیر و سرعت لازم کلمکله اینق الرسم لفظیله اشبو
معنای لازمی اولان قوّة سیر و سرعت مشی معناسی بطریق الکنایه مراددر
زیرا کنایه لفظ اریدبه لازم معناه ایله تعریف اولنمشدر محصول معنای
عبارت بیتک ای اول ذواتک که انلرک سائللری ماشیًا وکمی قوی السیر
وسریع المشی اولان دوه لرک ارقه سنه راکبا اولدقلری حالده پیشکاه
باب دولتنی قصد ایدرلر ای اول ذواتک خیرلوسی سریت من حرم الخ
تقدیرنده در یعنی سائللر کمال شوق وامید عنایت واحساندن ناشی
سرعت ایله ماشیًا وراکبا درکاه سعادتنی قصد وارزو ایلدکلری ذوات
کریم الشانک ای خیرلوسی محبوب خدا سریت من حرم الی حرم جواب
ندادر لکن ناظمک عافون قولیله سائللردن مرادی جرّ وسؤال
اربابندن اولان سائللر دکلدر بلکه مفلس خیر اعمال وتهی دستان
سرمایهٔ حسنات اولان بزم کبی مجرم روسیهلردرکه ملا جامی قدس سره
السامی کمربند عزم زیارت اولدقده بیت محمل رحلت ببند ای ساربان شوق یار

می کشد

می کشد هردم بردیم قطره های خون قطارش دیدیکی کفته اکر یه خیزه ما صدق
قافلهٔ شوق واشتیاق ایله زیارته عزیمت وعتبهٔ علیهٔ حرم روضهٔ مطهره
یعنی درکاه والای رسول اللهه یوز سوروب واصل سرمنزل سعادت دارین
اولمغه پیاده وسوار صرف قدرت واستطاعت بلکه هر طرف طرف بذل
نقدینهٔ جان ایله ازدحام وقصد وتوجه ایدرلر کما قال الله تعالی یاتوک
رجالا وعلی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق نته کیم روزنه دل بیقراری
جهت هوای حجاز اولان عشاق زوّاری ارامدن جلبی زاده علیه الرحمه
مدینهٔ منوّره قصناسیله بکام ورو براه عزیمت اولدقده دیمشدر شعر

ای ساربان زمامی چک سمت کوی یاره — ویرانه دلده زیرا یر قالمدی قراره
بیم ظلام شبدن اولمه صقین وهمناک — اه شراره یارم حاجتمی نور نهاده
آزرده پای اولورسه چاره ک ایلیم فرش — دیباجهٔ جبینم شوق ایله رهکذاره
ای ساربان مشفق هیچ اولمدکمی عاشق — آهسته رولک ایتمه رحم ایلبوب بوزاره
بن درمند عشقم بر پرده قلمم ارام — تا واصل اولمینجه سرحدّ کوی یاره
اول کوی جانفزا کیم اهل نظاره کشمز — بر سنک ریزه سنی بیک درّ شاهواره
اول کوی عرش رتبت کیم خاک عطرناکن — مالشکر ایلمش حق پیشانهٔ کباره
دار السکینه یعنی شهر مدینه که اولدر — عزّت شرفله ناوی سلطان کامکاره
سلطان ملک سرمد محبوب حق محمد — کیم قوللغی شرفدر شاهان تاجداره
ای جمله عالمینه محضا عطاسی حقک — سندن اولور اولورسه عاصم فقیر چاره

مستفعلن فعولن تخمیس مستفعلن فعولن

جهان صفا ایله ساعی درکهنک همه سو — حریم کعبهٔ مقصوده اولدیلر رخسو
اوسمته قافلهٔ اهل مطلب ایتدی غلو — یا خیر من یمّم العافون ساحة

سعیا وفوق متون الاینق الرسّم

ومن هو ال مفاعلن ای ال فاعلن کبری لمع مستفعلن تبر فعلن

ومن هوان مفاعلن بنعمة ال فاعلن عظمى لمغ مستفعلن تنم فعلن

ومن هو الاية الكبرى لمعتبر   ومن هو النعمة العظمى لمغتنم

ناظم عليه الرحمه بيت سابقده ذكر اولنديغى اوزره سرمستى رحيق عشق
محمدى ايله كمال شوقندن بو بيتى انشادنده دخى كندويى حضور دولت
سلطان رسالتپناهده تخيل ايدوب غيبدن خطابه التفات
طريقه سيله بيت اولده اولان منادى اوزره عطفله وياخود حرف
نداى مقدر ايله بيورررلركه ومن هو الاية من موصوله در هو ضمير
منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدادر الاية لفظا مرفوع خبر بيورر جمله سى
من كلمه سنك صله سيدر صله جمله سى بيت سابقده مذكور اولان منادى
اوزرينه معطوفدر ويا من هو الاية الكبرى تقديرنده در مبتدا ايله
خبر بينده تذكيرا وتانيثا مطابقت شرط ايكن خبر واقع اولان
اية مؤنثدر ومن هى الاية الكبرى ديك استرايدى ديو سؤال
كلمز زيرا قاعده دركه اذا وقع الضمير بين المذكر والمؤنث يجوز فيه
الوجهان باعتبارين ديمشلردر اية لغتده علامتدر دليل ومعرفت
معناسنه دخى اطلاق اولنور وبو مقامده دليل معناسنه در الكبرى
اكبرك مؤنثيدر تقديرا مرفوع اينك صفتيدر لمعتبر جار مجرور واية كلمه سنك
معناى وصفيسى اعتباريله اية كلمه سنه متعلقدر ياخود جار مجرور
كائنا محذوفنه متعلق اولوب اية لفظندن حالدر معتبر اسم فاعلدر
متامل كامل معناسنه در شارح درة المضيه ديمش كه المعتبر ديك عموم
اوزره هر معتبر ديكدر زيرا نكره سياق نفيده واقع اولسه
لا رجل فى الدار كبى عموم افاده ايلديكى كبى نكره اثباتده دخى عموم افاده
ايدر كقوله تعالى علمت نفس ما قدمت اى كل نفس كبى كه نفس نكره در
بو مقامده لمعتبر لمستدل ديكدر معلوم اوله كه شراح بو مقامده معتبر ايله

مراد

مراد مستدلدر اية دليل ديكدر دليل اولان اية كبرادن مراد ذات
فخر كائنات عليه الصلوة والسلامدر كه وجود حقه دليلدر ديمشلر
لكن نه صورت ايله دليل اولورلكى كبى تفصيل ايتممشلر بو حقير ناتوان
ايكى وجهله عاجزانه بيانه مبادرت ايدر وجه اول حكما اثبات وجود واجبده
ديمشلر دركه استدللنا بوجود الواجب بانه لا شك فى وجود موجود فهذه
الموجود معلوم موجود بالضرورة فذلك الموجود ان قلت انه واجب
ثبت المطلوب وان قلت انه ممكن فالممكن محتاج الى العلة فالعلة
ان قلت انها واجب ثبت المطلوب وان قلت انه ممكن يتسلسل
وينتهى اخرا الى الواجب ايدى وجود واجبى اثبات ايچون حكمانك
ايراد ايلديكلرى لا شك فى وجود موجود كلاملرنده اولان موجودى ناظم
عليه الرحمه تبركا ذات محمدى يه فرض ايدوب لمعتبر قوليله معتبردن مراد
وجود حقه استدلال مراد ايدن كمسنه در ايدى اويله مستدل وجود
محمدى اية كبرى ودليل اولديغنه ناظم هو الاية الكبرى لمعتبر قوليله
مذهب حكما اوزره استدلاله اشارت ايدر ديمك ممكندر بوندن ماعدا
شارح شيخ زاده وكونه اية كبرى يظهر للفطن مما سبق من بيان صفاته
وحماسيا الى من شرح كمالاته ديديكى اوزره ذات كريم سلطان المرسلين
عليه الصلوة والسلام افندمزك انك لعلى خلق عظيم اية كريمه سى
مفادنجه مستجمع اولديغى جلائل صفات وكمال مكارم اخلاق كريمه
لريكه ناظم ماسبقده واسيده خَلقاً وخُلقاً نهايت مرتبه ده احراز
ملاحت وحسن وكمالات بيوررقلرينى وسائر محاسن اخلاق ومدائح
جليله لرينى امكانى قدر انشاد ايله تعداد ايتمش ايدى ايمدى بيت
صورتنكر چانتو بينها ونقطه   از بهر امتحان قلم افتاب شد
مصدا مخفه اوليه اوصاف عظيمه ومدائح جليله نك مظهرى وحسن

وجمالك شمس عالم انواری اولان ذاتك لاشك برصانعی وموجدی
اولدیغنه واول موجد صانع دخی نه رتبه قدرت كامله صاحبی اولدیغنه
ذات محمدی كذلك دلیل واضح اولور بيت نقاش صنعی نقشدن اكا
اولان بیلور قدرجمالی عارف بالله اولان بیلور ایدی بو ایكی صورتده
وجود محمدی هم واجب تعالانك وجودنه وهم صفات كمال الهیه اتصافنه
مستدل ایچون دلیل اولور وجه ثانی سرشته نور الهی اولان ذات محمدیه
تعبیه قلنان علوم اولین واخرینی جامع وحكمت عقلیه وشرعیه یی
محتوی افراد بشردن براحدك مظهر اولمدیغی فیوضات الهیه شهادتنده
غیری دعوای نبوتلرینی مصدق كنددن ظهور ایدن خوارق عادات
مقوله سی معجزات باهرات ایله طرف حقدن مبعوث پیغمبر باهر البینات
اولدیغی مثبت ومسلم اولمغله فرستاده خدای متعال اولان بویله
نبی عصمت قرینده احتمال كذب وافترا محال اولدیغندن اولمغین واجب
الوجود اولان معبود بالحق جل وعلی موجوددر وقران كریم كلام حقدر
دیو ویردیكی خبرلر جمله صادق وواقعه مطابق اولمق اقتضا ایتدیكینه
بنا ذات محمدی بو وجهله دخی وجود حقه دلیل بلكه دلیل ناطق
وایه كبرا اولدیغی ظاهردر كما قال الله تعالی للنبی صلی الله علیه وسلم
وانك لتهدی الی صراط مستقیم پس ناظم لمعتبر دیدیكی اوزره ذات محمدیه
صوری ومعنوی بصر وبصیرت ایله نظر وفكر وتامل ایدیجی ارباب نظر
واعتبار ایچون پیغمبر اخرالزمان علیه الصلوة والسلام حضرتلری بالاجمال
تفصیل اولندیغی اوزره دلیل وآیه كبری اولمش اولور نته كیم شارح
مصنفك علیه الرحمه دیمشدر كه یشیر الناظم الی ان ذاك الحضرة اعظم
الدلائل علی الحق سبحانه وتعالی بالنسبة الی المعتبرین ای مستبصرین الذین
انفتح ابواب بواطنهم بنور الاستدلال بالدلائل علی وجود الحق تعالی وتقدس

قال

قال شیخ زاده والمراد من المعتبر المستدل علی وجود الحق تعالی وعلی دینه
الحق الممیز بین الحق والباطل قوله ومن هو النعمة واو عاطفه در من
كذلك موصوله در هو النعمة مبتدا و خبر در جمله سی من موصولك صله سیدر
من مع صلته جمله سی مصرع اولده اولان من هو اوزرینه معطوفدر
اشبو بیتده مصرع اولده مصرع ثانیده اولان ضمیر فصل ادات قصردر
كذلك مسند معرف اولمق مسند الیهه مسندك قصرنی افاده ایتمكله
ایه كبری اولمق ونعمت عظمی اولمق پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامه
مقصور اولدیغنی مفید اولور نعمت منعم به معناسنه در شارح حنفی
واما كونه صلی الله علیه وسلم النعمة العظمی فلان النعمة قد یطلق علی
المنعم به ولم ینعم علی عباده بنعمة اعظم مما انعم به ای برسول الله صلی الله
علیه وسلم علیهم بارسال سید المرسلین الذی ارسل رحمة للعالمین
وذلك فان عظم النعمة بحسب عظم فائدتها ولا فائدة اتم من نعمة
الاسلام الذی یترتب علیه سعادة الدارین ومن عدمه یترتب عذاب
الابدی وهو صلی الله علیه وسلم سبب لهذه النعمة العظمی والسبب
للنعمة العظمی نعمة عظمی دیمشدر عظمی اسم تفضیلدر اعظمك مؤنثیدر
تقدیرا مرفوع نعمتك صفتیدر لمغتنم جار مجرور نعمة قولنه متعلقدر
مغتنم اسم فاعلدر غنیمت طوتوجی ومنتفع اولیجی معناسنه در
دیمشلر صاحب الدرة الاغتنام اخذ الشئ غنیمة دیمش شارح مصنفك
والمغتنم من اغتنمه ای عده غنیمة دیو معنی ویرر لكن استعمالاتده
اغتنام برشئی غنیمت بلمك یعنی اندن كندویه منفعت وفائده كثیره
بلمك معنالرینه اطلاق واستعمال اولنور محصول معنای عبارت بیت
ای وجود حقه مستدل وتامل ایچون دلیل وآیه كبری اولان ودخی
مغتنم ایچون یعنی منفعت وكندویه فوائد كثیره بولیجی ایچون نعمت

عظمى اولانه اى ذات جليل الشانه سريت من حرم ليلا الى حرم ديك اولور پيغمبر اخر
الزمانه عليه الصلوة والسلام افندمزك وجود حقه وصفات كمالنه نه وجهله آيهٔ كبرى
و دليل ناطق صحيح المقدمات اولديغى ونه كونه نعمت عظمى ايدوكى بالاجمال على
قدر الطاقه افاده وتفصيل اولنمشدى تكراره احتياج يوقدر وفى البيت
من البديع من التشطير والترصيع والاستعارة والترشيح

تخميس

چيقوب حمان ياكز قدرتيله مقتدرن　　چيقردى خارجه دعواى بعث مستترن
كه ذاتى اعظميدر معجزاة مشتهرن　　ومن هو الآية الكبرى لمعتبرن

ومن هو النعمة العظمى لمغتنم

سريت من مفاعلن حرم فعلن ليلا الى مستفعلن حرم فعلن
كما سرى ال مفاعلن بدرفى فاعلن داج من الظ مستفعلن ظلم فعلن

سريت من حرم ليلاً الى حرم　　كما سرى البدر فى داج من الظلم

سريت فعل ماضى مخاطبدر بيت متقدمده منادى اولان سرور كائنات
عليه افضل التحيات بو بيتده مخاطبدر كه تا خطاب سريت فعلنك
فاعليدر جمله سى بيت اسبقده اولان حرف ندانك جوابيدر سرى سيرى
ايكيجى بابدندر سيردن مشتقدر سير كيجه ايله يورمكدر شراح تقال سريت
سرى ومسرى واسريت اذا سرت ليلا فكلها بمعنى واحد ديمشلر
من حرم من ابتدائيه در جار مجرور سريت فعلنه متعلقدر حرمدن مراد
مسجد حرامدر كه بعض اشيا مباحه حرم مكهٔ مكرمه ده حرام قلنمشدر
قطع شجر وكيمسه يه تعرض ولمنوع كبى مثلا جانى وقاتل رخى حرم شريفه
داخل اولدقده تعرض اولنماز وجه تسميه بودر شارح حنفى والحرام الموضع
الذى اوجب الشارع احترامه وحرم فيه على الناس ان ياتوا فيه بما يدل
على هتك الحرمة والمراد بالحرم مكة وبيت المقدس وان لم يكن له حرم ديمش

ليلاً

ليلاً سريت فعلنك ظرفيدر يعنى مفعول فيهيدر ليلاً بحسب العوامل
معرب اولان ظروف زمان محدوددندر سير چونكه كيجه يورمكدر ليلاً
تاكيد اولور سريت امس نهاراً وسقاه ماءً استعمالى كبى زيرا مطلقا سقى
لغتده ما ايله سقيه درلر ابدى ما لفظى تاكيد اولور الى حرم كذلك جار مجرور
سريت فعلنه متعلقدر بو بيتده حرم ثانى ايله مراد مسجد اقصادر زيرا مسجد
اقصاده حرم يوقدر ناظم رحمه الله مسجد اقصانك عند الله وعند الناس
حرمتنه نظرله مسجد اقصايه حرم اطلاق ايتمش ونكره بعينها عاده اولنسه
ثانى اولك غيرى اولور بو قاعده يه بنا حرم لفظنى ايكى محلده نكره كتوروب
حرم ثانى حرم اولك مغايرا اولديغنه اشارت مراد ايتمشدر ديمشلر شارح
بو مصرع دلالت ده سبحان الذى اسرى بعبده ليلا من المسجد الحرام الى المسجد
الاقصى آيهٔ كريمه سندن اقتباسدن خالى دكلدر ديديلر كما سرى كاف
مثل معناسنه در ما مصدريه در سرى رمى كبى فعل ماضى در البدر
فاعليدر جمله سى تاويل مصدرده مثل كلمه سنك مضاف اليهيدر
مثل كلمه سى سريت فعلنك مفعول مطلقى اولان محذوف سيرا كلمه سنك
صفتيدر قمره اون دردنجى كيجه سنده بدر ديرلر بعض شراح سمى القمر بدراً
لتمامه وكماله بوزره ديمش فى داج جار مجرور سريت فعلنه متعلقدر
داج اسم فاعلدر اصلنده داجى ايدى قاض اعلالى كبى اعلال اولنور
قال المصنف قوله داج اى ظلمة من الدجية وهى الظلمة دجى قرا كلوق
معناسنه در يقال داج الليل اذا ظلم ديمش من الظلم ضم ظا وفتح لام
ايله ظلمتك جمعيدر محذوف كائن كلمه سنه متعلق اولوب داجك
صفتيدر شارح مشار اليه قوله من الظلم تاكيد داج اى فى ظلمة معدودة
من جملة الظلم والظلمة خلاف النور ونسبة سراه عليه الصلوة والسلام
بسرى البدر يتضمن سرعة السير وقطع المنازل على الكفية المخصوصة

والانارة دیمش لکن اشبو تشبیهده اولان وجه شبه که انار در مشبهٌ اولان
صاحب سعادت افندیمزده زیاده واقوادر لکن قاعده بودر که وجه شبه
مشبهٌ بهده زیاده اولمقدر دیو سؤال کلمزه زیرا تلب تشبیه مقوله سندندر که
بلاغتدن معدوددر ابیات قصیده دن ما سبقده کالدهر فی ترف والبدر
فی شرف بیتنده تفصیل اولنمشدر شارح شیخ زاده بو مقامده دیمشدر که
یشیر الناظم الی اعجب امر فی الامور جری بین الله وبین افضل خلقه اخص
عباده واحبهم الیه واعظمهم قدراً واعلاهم رتبة وهو قوله سبحانه وتعالی
سبحان الذی اسری بعبده لیلا واشار الی حریة نبینا عن عبودیة
الموجودات بوساطة فیض التجلیات وخروجه عن قیدرق وجوده
بجذبات جناب الاحدیة حیث اضاف سبحانه الفعل الی ذاته عز اسمه
وقال اسری ولم یقل سری فلم یضیف الفعل الیه علیه الصلوة والسلام
بخلاف ما قال فی معراج موسی علیه السلام حیث اضاف المجی الیه وقال
فلما جاء موسی لمیقاتنا اشعاراً لبقاء اسمه ورسمه انتهی معنای عبارت
بیت ای متأمل ومستدل اجو نر دلیل اکبر وآیهٔ کبری اولان ذات جلیل الشان
کیجه ده حرم مکه دن مسجد اقصایه سیر ایلدک بدر کلف ظلمتدن اولان
قرانکلقده سیر ایلدیکی کبی یعنی یا رسول الله سن بو دعوت حقک
وسعادت عظمانک مظهری سن بو توقیر وتشریف سکا مخصوص
اولدی انبیادن برینه میسر اولمدی دیمک ایله مدائح مراد ایدر

تخمیس

عزیمتن طویجک احدی باب مغتنمن | پر اتیدی مقصد اقصا حریم محترمن
بولوب او برج شرف سعد واکبر عظمن | سریت من حرم لیلاً الی حرم

کما سری البدر فی داج من الظلم

وبت ترقی الی ان نلت من فاعلن ان نلت من مستفعلن ذلة فعلن

من قاب قو مستفعلن سین لم فاعلن تدرک ولم مستفعلن ترم فعلن

وبت ترقی الی ان نلت منزلة | من قاب قوسین لم تدرک ولم ترم

وبت واو عاطفه در بت افعال ناقصه دندر که لتقریر الفاعل علی وصف
ایله بحاث تعریف ایتمشدر بت بانک کسریله فعل ماضیدر مخاطبدر بعت
وزننده در اصلی بیت در بعت فعلنک اعلالی کبی اعلال اولنور بات
یبیت بیوتا کلور که کیجه اشلکه دیرلر فلان بات یفعل کذا اذا فعله لیلا
وفلان یظل یفعل کذا اذا فعله نهارا دیو معنی ویررلر نته کیم تعب
ومحنت روزکار ایله جانندن اوصانمش بر دردمند دیمشدر بیت

اظل ارعی وابیت اطحن | والموت من بعض الحیاة اهون

عربستانده طحن ال دکرمنی ایله اکثریا کیجه لرده اولور اظل کاهی صار معناسنده
دخی استعمال اولنور بت فعلنده ضمیر مخاطب اسمیدر جمله سی حرف
ندانک خبری اولان بیت اولده مذکور سریت کلمه سی اوزرینه معطوفدر
رقی یرقی نر قیدن رضی یرضی ترضی کبی فعل مضارع مخاطبدر ترقی
صعد معناسنه اولان رقیدن ترقی کلمه سی چیقدک صعود ایتدک دیکدر
ترقی فعل وفاعلدر جمله سی محلا منصوب بت فعلنک خبریدر بو صورتده
بت ناقصه اولوب صار معناسنه در افعال ناقصه نک معناسی فاعلی ایله
تام اولمدیغندن ناقصه تسمیه اولنمشدر مثلا کان زید دیمک زید اولدی
دیکدر معنی تام اولمازکه زید نه اولدی غنی می اولدی یوخسه عالم می
یاخود منصبی اولدی معلوم دکلدر تا که مفعولی کلورسه معنی تام
اولوب منفهم اولور بعض شراح بت تامه در بو صورتده ترقی جمله سی
بت فعلنک فاعلندن حال اولور زیرا افعال ناقصه تامه اولدقده
فاعل ایله اکتفی ایدر مفعول ولمغه حاجت یوقدر مثلا کان کلمه سی ثبت
ووقع معناسنه اولور دیمش الی ان نلت حرف جر انتهاء غایت ایچوندر

ان مصدریه در نلت ایکنجی بابدن نال ینال کلور اصلی نیلت در خاف
اصلی خوفت گبی علال اولنور معناسی سن نائل ولدک یعنی واصل اولدک
و بولدک دیمکدر نلت فعل ماضی مخاطبدر مع ما علیه جمله سی تأویل مفرده
ده در فعلنه متعلقدر منزلة نلت فعلنک مفعولیدر منزلة مرتبة
عظیمة دیمکدر من قاب قوسین جار مجرور ظرف مستقردر یعنی محذوف
کائن کلمه سنه متعلقدر قاب مقدار معناسنه در قوسین لفظنه مضافدر
قوسین قوسک تثنیه سیدر ناظمک من قاب قوسین کلامنک معناسی
انلرک بینی ایکی قوسین مقدارنجه ندر دیمکدر یعنی بینلری غایت قریبدر
دیمک اولور واکر قاب لفظی نصبله اوقنورسه ناظمک من قاب قوسین
کلامنده لفظی مراد اولور قرآن کریمده اولان قاب قوسین ایتندن
دیمک اولور نته کیم تفصیل کلور قاب قوسین عند العرب غایت قربدن
عبارت اولدیغنی شارح درة المضیة وهذا عبارة عن غایة القرب
عند العرب وکانت العرب یعتبر عن قرب المسافة بالقوس والقوسین
وهذا اشارة الی الایة الکریمة فکان قاب قوسین او ادنی ولهذا قیل یقرأ
قاب بالنصب علی الحکایة ای انه علیه السلام کان فی قربه الی الله تعالی مقدار
قوسین واقل من ذلک دیمش شارح مصنفک علیه الرحمة قاب قوسین
کلامنک بو معناده عربک استعمالنک اصلنی ومنباسی بو وجهله تفصیل
ایدرکه قوله منزلة المنزلة الرتبة من قاب قوسین بیان لتلک المنزلة
والقاب القدر والقوس معروف مذکر ومؤنث فالباء من قاب مفتوحة
علی انه حکایة عما وقع فی التنزیل واشارة الی قوله تعالی فکان قاب قوسین
او ادنی قال صاحب الکشاف التقدیر فکان مقدار مسافة قربه قدر قوسین
هذه الاضافات محذوف ثم قال القاب المقدار فاختلف المفسرون فی
القوسین فجمهور ائمة التفسیر علی ان المراد بالقوس ما هو المعروف وهو

مایرمی به

مایرمی به ثم اشتغلوا ببیان وجه التقدیر بقوسین قالوا ان الخلیفتین
کانا اذا اراد اعقد الصفا بین قوسیهما یشیران الی تظاهرهما فذالک مبنی
علی عادة العرب وذهب بعضهم الی ان المراد بالقوس الذراع اذ القوس
ما یقاس به ثم اختلفوا فی مرجع ضمیر قوله تعالی فکان منهم من یقول هو
جبریل علیه السلام ای کان مقدار مسافة قرب جبریل من محمد والاکثرون
علی ان المعنی کان مسافة قرب محمد من ربه ومبنی کلام الناظم علی هذا
فعلی هذا فمعنی الدنو دنو الالفة لا دنو الذاتیة ودنو الاکرام لا دنو الاجسام
ودنو الوصال لا دنو الاتصال دیمش ایدی بو تحریراتدن منفهم اولدیکه
ناظمک من قاب قوسین کلامنده اولان قاب لفظی من ایله مجرور
قرائت اولنورسه دیمک اولورکه اول رتبه ومنزله قاب قوسیندن
ایدی یعنی حقه مقدار قوسین ایدی خلاصه یعنی حقه غایت قریب
ایدی اول منزله دیمک اولور اکر سالف الذکر قاب کلمه سی فتح ایله
قرائت اولنورسه قرآن کریمده اولان قاب قوسین آیه کریمه سی مراد
اولورکه قاب منحله اولوب آیه کریمه نک نظم ومعناسی مراد اوله یعنی
اول رتبه ومنزله قرآنده اولان قاب قوسیندن ایدی دیمک اولور
قرآن کریمده اولان قاب قوسین آیه کریمه سنک نه دیمکدر معناسی
کشافدن نقل ایله شارحک تفصیلندن بالاده معلوم اولمش اولدی
فارجع الیه قوله لم تدرک مجهول صیغه سی اوزره فعل مضارعدر مخاطبدن
قائم مقام فاعلی ضمیر منزلةً لفظنه راجعدر تدرک جمله سی منزله کلمه سنک
صفتیدر تدرک ادراکدن ادراک برشیئه وصول واو شیئی احراز در
حتی عقلک برمعلومه وصول واستحضارنه ادراک دیرلر لم تدرک دیمک
اول رتبه جلیله برمنزله درکه بر احدای ادراک ایتمشدر دیمک اولور
یعنی وصول واکه نائل اولوب اول رتبه یی کیمسه احراز ایتمشدر یا خود

بر منزلهٔ جلیله درکه تصوّردن خارج اولمغله ادراک اولنمازایدی لکن قوسینک
ثانیه‌ده اول رتبهٔ جلیله طلب اولنمق دخی لازم کلور زیرا بر رتبه‌یی
طلب بهر حال قبل الطلب تصوّره و ادراکه توقف ایدر زیرا مجهول
مطلقی طلب محالدر دیدیلر نته کیم منطقده مبیّندرکه بر شئیه شروع
او شئی وجه ما ایله تصوّره توقف ایدر زیرا مجهول مطلقی طلب
و تصوّر محالدر دیدیلر ولم ترم رام یروم دندر ترام فعلی تقام کبیدر
لم جازمه کلمکله لم ترم اولدی لم ترم اصلنده تروم ایدی تقوم کبی
اعلال اولنمشدر لم ترم لم تطلب معناسنه‌در یعنی اول منزلهٔ عالیه
بر رتبهٔ سامیه درکه هر کس که وصول و احرازی حدّی اولمدیغی بیلوب
الی طلب قیدنده اولمغله اول منزله طلب اولنمشدر مثلا سریر
سلطنتی پادشاهدن غیری کیم طلبده اولور کیمسه طلب غالکسنده
اولماز شارح درّة المضیئه خلاصهٔ معناده دیمش که والمعنی صرت
راقیا الی المنازل العلیة والمقامات السنیة حتی وصلت الی قاب
قوسین فی القرب من الحق سبحانه و تعالی وهذه المنزلة لم تکن مدرکة
ولا مطلوبة لغیرک لعزّتها و شرافتها ایها النبیّ العزی صلی الله
علیک و علی جمیع المرسلین بعض شرّاح بو وجهله معنا ویرمش که
کما قال والمعنی وکنت فی لیلة المعراج تصعد فی المصاعد العلیة واخراق
السموات السبع الی ان وصلت منزلة جلیلة هی قدر قرب قوسین
لم تدرک المنزلة بالمکاسب الاجتهادیة من الفضائل العلمیة بل المواهب
اللدنیة ولم تطلب تلک المرتبة لغیره صلی الله علیه و سلم من الانبیاء
علیهم السلام والمراد من قاب النبیّ علیه الصلوة والسلام الی الله تعالی
بقدر القوسین قرب المرتبة والکرامة لا قرب المکان والمسافة لانه
تعالی منزّه عنه وقد رأیت فی بعض الحواشی التعبیر عن القرب بقدر

القوسین

القوسین علی عادة العرب یعنی اذا اراد واحد منهم ان یحقق المحبة
مع الاخر یضع قوسه عند قوس الاخر لیعلم کمال المحبة بینهما شارح حنفی
بو وجهله نال معنایی اختیار ایلمش کما قال انک صرت تترقی من درجة
الی درجة من درجات الکمال وتقطع حجابا بعد حجاب من حجب الکبریاء
والجلال حتی انتهت الی مقام تقصر عنها الهمم العوالی وصرت من القرب
فی المقام القدسی بعد التجرد عن المنزل الانسی الی المرتبة اللاهوتیة
والحضرة الجبروتیة وذلک هو المنزل الاسنی الذی لم یسعه فیه ملک
مقرّب ولا نبیّ مرسل وهو مقام الفناء الذی اختص به من سائر الانبیاء
انتهی محصول معنای بیت یا رسول الله سن قاب قوسیندن منزلهٔ عالیه
و رتبهٔ جلیله‌یه نائل اولنجه ترقّی ایلدک که بر احد اول منزلی نه ادراک
ایتدی و نه طلب ایتمشدر زیرا اول رتبهٔ جلیله بر منزله درکه هر کس
حدّنی بیلوب اول رتبه‌یه طالب اولمازدیک نالنده اوله بو معنی
بیت کلمه‌سی ناقصه اولوب صرت معناسنه اولدیغنه اعتبار ایله‌در
اما بیت فعلی تامّه اولورسه ترقّی جمله‌سی فعلنک فاعلندن حال
اولدیغنه نظرا کما سبق بیانه معنی دیمک اولورکه یا رسول الله دخی
سن قاب قوسیندن منزلهٔ سامیه‌یه نائل اولنجه‌یه دک ترقّی
ایلدیک حالده کیجه لدک یعنی لیلهٔ معراجده اولدک اویله بر منزله
و رتبهٔ جلیله‌که اول منزله‌یی نه کیمسه احراز و ادراک ایلمش و نه بر احد
طلب ایتمشدر زیرا هر کس کندو حدّن بیلوب اول رتبه‌نک لایقی
اولمدیغنی فهم ایتمکله بر احد طالب اولمامشدر واقعا جناب کبریایه
غایت قرب اولان مقام قاب قوسینی حبیب خدا پیغمبر مز علیه الصلوة
والسلامدن غیری کیم ادراک و احراز ایدر و کیم طلب ایدر بهر حال ادب
مانع جرئت طلبدر غایت قرب حق نه دیکدر بر کره ملاحظه اولنسه

حبیبنه مخصوصه بر مقام قربدر که اندن مقدار قوسین ایله تعبیر اولنمش

یعنی هو مقدار مسافة قرب محمد من ربه ایله مفسرین عظام معنای

جلیلنی تفسیر ایدرلر شارح درة المضیة علیه الرحمه فائده جلیله

اولمق اوزره ذکر ایدرکه اختلف العلما علیهم الرحمه فی رؤیته صلی الله

علیه وسلم ربه تبارک وتعالی لیلة المعراج فانکرت العائشة

رضی الله عنها • وروی عن عباس رضی الله عنه انه راه بعینه وعن

ابی ذر رضی الله عنه قال سئلت رسول الله صلی الله علیه وسلم • هل

رأیت ربک قال نور انی اراه فله نور بالتنوین وانی بفتح الهمزة

وتشدید النون المفتوحة واراه بفتح الهمزة هکذا رواه جمیع الرواة

ومعناه حجابه نور فکیف اراه ای النور منعنی من الرؤیة کما جرت

العادة باغشاء الانوار الابصار وفی روایة اخری رأیت نورا •

تخمیس

تجلیات ایله نور مجسم اولدک سن بعید اولورمی کچرسن نوله فلکلردن

چو نور درک عقول منزلک اولور روشن وبت ترقی الی ان نلت منزلة

من قاب قوسین لم تدرک ولم ترم

وقدمت مفاعلن ک جمی فعلن ع الانبیا مستفعلن ء بها فعلن

والرسل تق مستفعلن دیم مخ فاعلن دوم علی مستفعلن خدم فعلن

وقدمتک جمیع الانبیاء بها والرسل تقدیم مخدوم علی خدم

وقدمتک واو عاطفه در قدمت فعل ماضی مؤنثدر کاف خطاب

مبنی محلا منصوب قدمت فعلنک مفعولیدر خطاب سرور کائنات

علیه الصلوة والسلام افندیمزه در • قدم فعلی کاهی لازم استعمال اولنور

تقدم معناسنه اولور شارح شیخ زاده ومنه مقدمة الکتاب دیمش

وکاهی متعدی استعمال اولنور • بو مقامده اولدیغی کبی جمیع قدمت

فعلنک

فعلنک فاعلیدر جمیع جماعت معناسنه اولمغله فعل مؤنث اولان

قدمت کلمه سنه فاعل اولمشدر • یاخود انبیا جمع اولمغله کل جمع مؤنث

قاعده سنه بناء مضاف الیه اعتباریله جمیع کلمه سنه تأنیث معامله سی

اولنمشدر شارح شیخ زاده وتانیث الفاعل باعتبار المضاف الیه کما

فی سقطت بعض انامله دیمش • یعنی سقطت فعلنک بعض کلمه سی مضاف

الیه اولان انامله دن تأنیث کسب ایتمکله سقطت فعلنه فاعل اولمشدر

یعنی فعل مؤنثه مذکر اولان بعض کلمه سی فاعل اولدی • بها جار مجرور قدمت

فعلنه متعلقدر • با فی معناسنه در صلیت بالمسجد کبی ضمیر تأنیث منزله

کلمه سنه بقعه اعتباریله یاخود مضمون بیت مقدمه راجعدر مقتدای

هداة دین مبین وقبلة العارفین اولان سلطان المرسلین علیه الصلوة

والسلامک لیلهء معراجده مسجد اقصاده ارواح انبیاء کرامه امام

اولدقلری بیتی ایما اولنور شارح مشار الیه علیه الرحمه والضمیر فی بها راجع

الی منزلة والباء للسببیة والمعنی قدمتک الانبیاء علی انفسهم بتلک

المنزلة دیک اولنور دیمش • والرسل رفعله قرائت اولنورسه جمیع کلمه سنه

معطوف اولور واکر جر ایله اولنورسه انبیاء لفظی اوزرینه عطف اولنور

عطف الخاص علی العام قبیلندن اولور • زیرا رسول خاصدر نبی عامدر

کل رسول نبی وبعض النبی لیس برسول صاد قدر رسل رسولک

جمعیدر • رسول ایله نبینک تعریفلری سبقت ایتمشدر • تقدیم مخدوم

تقدیم نزع حافض اوزره منصوبدر کتقدیم مخدوم دیکدر دیمشلر •

تقدیم مصدر مجهولدر قائممقام فاعلی اولان مخدوم لفظنه مضافدر

علی خدم تقدیم کلمه سنه متعلقدر خادمک جمعیدر • مخدوم کلمه سی

اول مصدر مجهولک قائممقام فاعلی اولوب مصدر قائممقام فاعلنه

مضاف اولمش اولور • بو صورتده معنی مخدومک خادم اوزرینه

تقدیم اولندیغی کبی تقدیم اولنور دیمک اولور و مصدرک اصل فاعلی
اولان تقدیم ایلین ذات یا خود قوم یا خود ناس مقوله سی متروکدر
بعض شراح دیمشلردرکه تقدیم کلمه سی قدمتک فعلنک مفعول مطلقی
اولمق جائز دکلدر زیرا معنی بو صورتده سنی تقدیم ایتدیلر تقدیم ایتمکلک
ایله دیمک اولور بونک معناسی یوقدر مناسب اولان تقدیم کلمه سی
قدمتک فعلنک بر محذوف مفعول مطلقنک مثل لفظی تقدیریله
صفتی اولمقدر تقدیری قدمتک الانبیاء تقدیما مثل تقدیم مخدوم الخ
دیمک اولور کما قال درة المضیئة قوله تقدیم مخدوم مفعول مطلق لقدمت
وفی الاصل صفة لمفعول مطلق ای قدمتک تقدیما کتقدیم المخدوم
والمصدر مجهول مضاف الی مفعوله القائم مقام الفاعل ولیس مصدرا
للفعل المذکور بل ذکر للتشبیه به اذ التقدیم بمعنی التقدم والمعنی
قدمتک جمیع الانبیاء والرسل لیلة المعراج فی سیرک مقام قوسین
اوادنی کتقدیم المخدوم علی الخدم خلاصه تقدیم کلمه سی مصدردر
ایکی احتمال واردر اکر مصدر مجهول اولورسه معنا دیمک اولورکه جمیع
انبیا سنی تقدیم ایتدیلر مخدوم خادم اوزرینه تقدیم اولندیغی
کبی واکر تقدیم کلمه سی مصدر معلوم اولورسه معنی دیمک اولورکه
جمیع انبیا سنی تقدیم ایتدیلر مخدومی خادم اوزرینه تقدیم
ایتدکلری کبی وفی البیت من البدیع مراعات النظیر بین الانبیاء
والرسل وجناس الاشتقاق بین قدمتک وتقدیم مخدوم وخدم

تخمیس

ایدنجه رتبهٔ معراجی ذاتکه اعطا — جنابک ایلدی سید نبیده مولا
علو جاهکی فهم ایلدکده سر تا پا — وقدمتک جمیع الانبیاء بها
والرسل تقدیم مخدوم علی خدم

وانت

وانت تخ مفاعلن ترق الس فعلن سبع الطبا مستفعلن ق بهم فعلن
فی موکب مستفعلن کنت فی فاعلن ها صاحب ال مستفعلن علم فعلن

وانت تخترق السبع الطباق بهم — فی موکب کنت فیه صاحب العلم

واو حالیه در انت ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا تخترق فعل مضارع
مخاطب فعل وفاعلدر جمله سی مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره بیت
سابقده اولان قدمتک کلمه سنده کی کاف خطابدن حالدر یا خود
واو عاطفه ایله قدمت فعلنه معطوفدر جملهٔ اسمیه یی جملهٔ فعلیه
اوزرینه عطفدن احتراز ایچون حال اولمق مرجحدر دیمشلر بو محلده
بعض شراح اعرابده تکلف ایدوب قوله تعالی وان احد من المشرکین
استجارک اعرابی قبیلندن اضمار علی شریطة التفسیر دیمشلر لکن
شیخ زاده و درة المضیئه نک مختارلری اولا اعراب اولنان وجه مذکوردر
شارح درة المضیئه تخترق مضارع صیغه سیله ناظمک کتورمسنک
سببنی بو وجهله بیان ایدرکه اثر المضارع لاحضار صورة تلک الحالة
الماضیة العجیبة الشان لان یری السامعین تلک الحالة مع ما فیه من الایا
الی ان الناظم یخبر عنها عن المشاهدة تنبیها علی قوة الیقین فی ذلک
وکما قال مصنفک واثر المضارع علی الماضی مع انه خلاف الظاهر
استحضارا لتلک الصورة البدیعة الدالة علی قطع البشر اطباق السموات
المشتملة علی المسافة البعیدة فی المدة القلیلة فان هذا هو الذی
یدل علی کونه رسولا والا فالبشر عاجز عن مثله دیمشلردر قوله مخترق
حرقدندر حرق یرمق وقطع ایتمک معناسنه در وان قولیده خرق خانک
فتحی ورانک سکونیله بزی یرمق التخریق علی وزن التکریم والانخراق
یرلمق در دیمش السبع تخترق فعلنک مفعولیدر الطباق نصبله
سبعک صفتیدر طباق طبق لفظنک جمعیدر جبل ایله جبال کبی یا خود

طبقه کلمه سنک جمعیدر رحبة ورحبات کبی السبع کلمه سنده اولان الف لام
عهد خارجیدر قوله تعالی سبع سموات طباقا آیه کریمه سنده اولان معهود سبع
طباقه اشارتدر ٭ یعنی سبع طبقات اولان سموای صاحب المعراج
سرور کائنات علیه الصلوة والسلام ملک لیلهٔ مواجده دعوة کبرایه
عزیمتلرنده خرق بیوردقلرینی ذکر اولور ناظم علیه الرحمه تخترق لفظیله
فلاسفه یی رد وانکار ایتمشدر ٭ زیرا حکمتده مفصلدر که فلاسفه
افلاک خرق والتیام قبول ایتمز دیمشلر انلره تبعیت ایدنلر معراج
سعادتی انکار ایتدیلر ٭ زیرا ورای افلاکه عروج ودخول افلاکی خرقه
توقف ایدر افلاکی خرق ایسه محالدر ٭ دیدیلر ٭ متکلمین علیهم الرحمه افلاک
خرق والتیام قبول ایتدیککی بو وجهله بیان واثبات ایتمشلردر که
اولا افلاک متجانسه اولمغله متماثله اولدیغنه بنا متحد الحقیقه درکه
هر برینه عارض اولمق ممکن اولان صفت بلا شک آخره دخی عارض
اولمق ممکندر دیو اجسامک تماثلی ایله افلاک قابل خرق ودخول
اولدیغنی اثبات ایتمشلر نته کیم شرح مقاصدده سعد العلامه التماثل
هو الاشتراک فی صفات النفس ومرادهم بصفات النفس ثبوتیة یدل
علی الوصف بها علی نفس الذات دون معنی زائد علیها ککون الجوهر
جوهرا وذاتا وشیئا موجودا ویقابله المعنوی وهی صفة ثبوتیة دالة
علی معنی زائد علی الذات ککون الجوهر حادثا ومتحیزا ومن لوازم الاشتراک
فی الصفات النفسیة الاشتراک فیما یجب ویمتنع ویجوز ویمتنع دیو تفصیل
ایتمشدر ٭ یعنی صفات نفس که جوهریه وذات وجسمیه وغیرها کبی
بو صفاتده ایکی شی مشترک اولسه اکه متماثلین دیرلر که حقیقتلری متحد
اولور مثلا افلاک ایله شجر کذلک ورق صفات نفسدن اولان جسمیتده
مشترک اولمغله متحد بالحقیقه در بینهماده تماثل واردر هر برینه عارض اولان

صفات

صفات آخره دخی عارض اولمق ممکن وجائزدر که مثلا شجرة ورقه عارض
اولان خرق افلاکه دخی عارض اولمق ممکندر پس افلاک خرق عارض اولمق
ممکن اولمغله قابل خرق ودخول اولور کذلک شرح مقاصدده سعد العلامه
دیمشکه ان الاجسام متماثلة ای متحدة بالحقیقة وانما الاختلاف بالعوارض
فان اختصاص کل جسم بصفاته المعینة لابد ان یکون بمرجح مختار لنسبة
الموجب الی الکل علی السواء ولما جاز علی کل جسم ما یجوز علی الآخر کالبرد
علی النار والحرق علی السماء ثبت جواز ما نقل من المعجزات قوله بهم حرف
جر مع معناسنه در کما قال بعض الشراح وضمیر بهم للانبیاء والرسل علیهم
الصلوة والسلام ای فیهم او معهم دیمش هم ضمیری جار ایله محلا مجرور
مقدر کائنا کلمه سنه متعلقدر تخترق فاعلندن حالدر یاخود مصاحبت
ایجوندر ٭ مقدر مارا یاخود مصاحبا کلمه سنه متعلق اولوب کذلک تخترق
فعلنک فاعلی اولان ضمیر خطابدن حالدر هم ضمیر انبیایه راجعدر ٭
ای تخترق وتقطع السموات السبع مارا او متجاوزا بهم او مصاحبا بهم
تقدیرنده دردیمشلر ٭ واقعا مدعو درگاه احدیت اولان حبیب کبریا
اثناء راهده منزل بمنزل طبقات سمواته وصولنده هر طبقهٔ سماده
نبی مکرمه مصادف ایتمکله بیت رسلک جمله سن او ذات شریف
ایلدی التفات ایله تشریف سعدا فتحه مظهر تکریم بیورد قلری
انبیای عظام بونلردر شارح درة المضیئه ذکر ایتمشدر کما قال ورد
فی حدیث مسلم انه علیه الصلوة والسلام مر فی السماء الدنیا بآدم
وبالثانیه بعیسی وبالثالثه بیوسف وبالرابعه بادریس وفی الخامسة
بهارون وفی السادسة بموسی وفی السابعة بابراهیم علیهم السلام
قوله فی موکب شارح مزبور درة المضیئه الموکب والکوکبة جماعة من
الفرسان دیمش فی موکب جار مجرور کذلک مارا او مصاحبا کلمه سنه

متعلق اولوب تخترق فعلنک فاعلندن کذلک حالدر کنت افعال
ناقصه دن فعل و فاعلدر فیه جار مجرور ضمیر موکبه راجعدر صاحب
خبریدر کنت جمله سی موکبک صفتیدر علم لوادر ترکیده سنجاقدر
لواء سعادت تعبیری بو معنایه در صاحب العلم جمع اولان عسکرک
رئیسی و سر عسکری اولان ذات عالیدر شارح مصنفک والموکب
بکسر الکاف القوم الرکبان علی الابل للزینة ویقال الجماعة الفرسان
فاراد بالموکب ههنا جماعة الملئکة وارواح الانبیاء دمیش ایدی
بهم لفظنده با مع معناسنه اولوب جار مجرور مقدر کائنا کلمه سنه متعلق
کنت فعلنک ضمیر خطابندن حال اولوب هم ضمیری انبیای عظامه
راجع اولدقده معنا دیمک اولورکه یا رسول الله سن ارواح انبیای عظام
ایله معا اولدیغک حالده سبع سماوای خرق ایلدک بر موکبک ایچنده
اولدیغک حالده خرق ایلدک که سن اول موکب و معسکرده سر عسکر
و صاحب علم ایدک دیمک خلاصه معنی اولور فی موکب لفظنده اولان
تنوین تعظیم ایچون اولمغله رکبان و خدمه سواری مقامنده کروه
ملئکه کرام و ارواح انبیا ایله مرتب کوکبه تعظیم ایله اول صاحب علم
سعادت و عالمینه محض رحمت اولان سلطان کائنات علیه الصلوة
والسلامک سموات سبعی خرق ایدوب دعوت نعم قرب محبته عزیمتلرینی
افاده ایچون اولمش اولور اما با مصاحبت ایچون اولوب محذوف مصاحبا
یاخود مارا کلمه سنه متعلق اولورسه معنی انبیایه مصاحب اولدیغک حالده
سبع سماوای خرق ایلدک بر موکب عظیمده صاحب جیش اولدیغک حالده
یعنی معراج سعادتده بو دبدبه عظیمه ایله مرور و عزیمت ایلدک دیمک مراد
ایدر فی موکب کلمه سنده تنوین تعظیم ایچون اولمغله موکب عظیم ایله
صاحب الدرة تعبیر ایتمشدر کما قال والمعنی تخترق وتقطع السموات

السبع

السبع مارا بالانبیاء فیها مع جماعة عظیمة من الملائکة وانت رئیسهم فیهم
الی ان وصلت المأمول محصول عبارت بیت یا رسول الله انبیای کرامه
مقارن و ملاقی اولدیغک حالده سبع سماوای خرق ایلدک یعنی مرور ایلدک
بر موکبده یعنی بر معسکر عظیمده سپه سالار صاحب العلم اولدیغک
حالده دیمک مراد اوله سموات سبعی مرور و عبور خرقه توقف ایتمکله
مرور ایله خرق بیننده ملازمه عادیه اولوب مروره سمواته خرق لازم
کلمکله بطریق الکنایه خرق ایله مرور معنیسی مراد اولور یعنی
یا رسول الله جناب دولتک اولی الامر صاحب الجیش اولدیغک
حالده انبیای کرام ایله طبقات سبع سمواتی پرطوب چاک ایلدک
دعوة خاص کبریایه عروج و عزم ایلدک دیمک مآلنده اولور

تخمیس

عروج دعوتنه ای پادشاه ملک حلم   امین وحی ایدی دعوتچی بنده مکرم
اولکده جیش سروش انبیا خدم سکاهم   وانت تخترق السبع الطباق بهم
فی موکب کنت فیه صاحب العلم

حتی اذا مستفعلن لم تدع فاعلن شأوا لمس مستفعلن تبق فعلن
من الدنو مفاعلن ولا فعلن مرقی لمس مستفعلن تنم فعلن

حتی اذا لم تدع شأوا لمستبق   من الدنو ولا مرقی لمستنم

حتی الی معناسنه حرف جردر الی کبی انتهاء غایه ایچوندر بیت اولده اولان
تخترق فعلنک غایتنی بیان ایدر اذا کلمه سنده احتمالاته ذاهب و ملسلردر
اولا اذا شرط ایچون اولمغه ذاهب اولمشلر لکن شارح درة المضیئه ظرف
مکاندر دیمش کما قال واذا ههنا المجرد الظرفیة فلا یقتضی جوابا مثل اذا
الشرطیة ای الی وقت کذا شارح مصنفک تقدیر معناده یرید الناظم
ان اختراقه الی حیث لم یترک محل سبق لسابق اشبو تقدیر معنادن

منفهم اولاز گذلك اذا ظرف ايجون اولمقدر كه بيت اولده اولان تخترق
فعلنك ظرفی اولور لكن شارح مصنفك مرحوم كلام مزبوردن صكره
واذ المحض الظرفية والعامل حفضت ديوب تانيده اولان حفضت فعلنه
ظرف اولمق احتمالنی تصريح دخی ايلميشدر لكن اذا ده حفضت كلمه سی عامل
اولمق مناسب اولمغله فينبغی ان يجعل اذا زائدة دميشدر واقعا بو محلده
اذا زائده در لم تدع فعل مضارع مخاطب مجزومدر فعلی فاعلدر ماضيسی
اولميان افعالدندر خطاب سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه در حعدر
سن ترك ايتمدك ديمكدر شأوا لم تدع فعلنك مفعوليدر شأو مسافه
وخطوه معناسنه در دميشلر لم تدع جمله سی مقدر ان مصدريه ايله تاويل
مصدرده جار ايله مجرور اولوب بيت اولده اولان تخترق فعلنه متعلقدر كه
معناسی يا رسول الله سابقه قرب المهيدن بر مسافه ياخود بر خطوه ترك
ايتميجه يعنی براقمايجه سبع سمواتی خرق وعروج ايلدك ديمك اولور
لمستبق لام حرف جردر مستبق اسم فاعلدر سابق ديمكدر جار مجرور
لم يدع كلمه سنه متعلقدر سابقدن مراد قرب المهية وصولده سبقت
قصد ايدنلدر شارح درة المضيئة قوله لمستبق ای السابق ممن يطلب
السبق من الانبياء والملائكة دميش من الدنو دنو بضم الدال والنون
قرب معناسنه در من الدنو جار مجرور كائن محذوفنه متعلق اولوب
شأو كلمه سنك بيانی وصفتيدر يعنی سابقه مسافه قربدن ياخود سابقه
قربدن بر خطوه براقمادك كه سابق ايچون سبق واحرازی ايليه ديمك اولور
ولا مرقی واو عاطفه در لا زائده در لم يدع فعلنده اولان نفی تاكيدی ايچوندر
مرقی فتح ميم ايله جيقه جق وصعود ايده جك مكاندر ای محل عروج ومكان
صعود ديمكدر فهو اسم مكان من رقيت السلم دميش شارح مرقی تقديرا
منصوب شأوا اوزرينه معطوفدر لمستنم جار مجرور لم يدع كلمه سنه متعلقدر

مستنم

مستنم اسم فاعلدر طالب ارتفاع ديمكدر بعض شراح لمستنم ای المتعال
دميش شارح درة المضيئة وهو اسم فاعل من الاستنام وهو فی الاصل
التعلی علی سنام البعير ثم استعمل فی كل تعلی ای مرقی لطالب رفعة دميشدر
معلوم اوله كه بو بيتك معناسی كركی كبی ظاهر اولمق بو تفصيله محتاجدر
خلاصه سی بودر كه بيت مزبورده اولان شأو لفظندن مراد قربدن بر مسافه
ياخود قربدن بر خطوه ديمكدر زيرا قوله من الدنو كلمه سی شأو لفظنك
صفتی مبينی در ودخی مستبق لفظی اول مسافه قربی سابق اولان در
ظاهر عبارت بودر لكن ناظمك مرادی اول مسافه قربی قصد ايدنلرك
جمله سنك سابقی ديمكدر انلر انبيای عظام وملائكه مقربيندر كه مقام
قرب حقی قصد ايدنلرك جمله سنك مستبقی يعنی سابقی انلردر محصول
معنی ديمك اولور كه يا رسول الله سن سموات سبعی بر غايه دك خرق
وعروج ايتدك كه مسافه قربی قصد ايدنلرك جمله سنك سابقنه مسافه
قربدن بر مسافه ياخود بر خطوه ترك ايتمدك يعنی انكه سن واصل اولدك
مسافه قربی قصد ايدنلرك جمله سنك سابقی اول مسافه قربه واصل
اولمدی الحق واصل سن سن ديمك اولور زيرا غيری اول مسافه قربه
واصل اولسه پيغمبرمز عليه الصلوة والسلام اول قربی سابقه ترك
ايتمش اولور كلام ايسه اول مسافه قربی سابقه ترك ايتمدك معناسنه در
شارح مصنفك الحاصل انه وصل الی مرتبة لم يمكن الانبياء والرسل
والملائكة المقربون ان يصلوا اليه دميش ناظم من الدنو عبارتيله
بو محلده اولان مسافه قربدن مراد مقام او ادنی اولدیغنه مجانست
حروف كلمه ايله انكا نه اشارت ايدر واقعده قرب معناسنه اولان
دنو ايله او ادنی بيننده جناس واردر اول مقام قرب كه ليله معراجده
سلطان رسالت پناه عليه صلوات الاله افنديمز عروج ايدوب واصل

اولمشدر اول سدرة المنتهی اولدیغنی بعض شراح یازمشدر خلاصهٔ معنای
شارح درة المضیة دیمشدر که والمعنی انت تخترق السموات السبع
وترقی الیها حتی ما ترکت مستبقا لسابق ولا مرقی لراق • فتجاوزت
من قاب قوسین ووصلت الی مقام او ادنی ففی البیت اشارة
الی الترقی من قاب قوسین الی مقام او ادنی خلاصهٔ معنای مصرع ثانی
دیکدر و دخی رتبهٔ عالیه طالبی ولانه محل عروج ومکانه صعود وارتفاع
ترک ایتمیجه یه دک سبع سمواتی خرق وعروج ایلدک یعنی نهایت رتبهٔ سنیه
ومصعد اعلایی سن احراز ایلدک سندن غیری احراز و واصل اولمش بو قدر
معناسنه در • زیرا غیر واصل اولسه طالب ارتفاع اولان مستنمه یعنی طالب
ارتفاع اولان ذاته اول رتبهٔ عالیه ترک اولنمش اولور کلام ایسه مستنمه
یعنی طالب ارتفاع اولانه ذاته مرقی یعنی رتبه و الا ترک اولنمقده در

تخمیس

سپهر عزت قرین طباق منطبقن | کچوردی دعوت حق احدی وصلتن طرقن
کیم اوله درکنه قادر بو رفعتک افقن | حتی اذا لم تدع شأوا لمستبق
من الدنو ولا مرقی لمستنم

خفضت کل مفاعلن ل مقا فعلن م بالاضا مستفعلن فة اذ فعلن
نودیت بالر مستفعلن رفع مث فاعلن ل المفرد ال مستفعلن علم فعلن
خفضت کل مقام بالاضافة اذ | نودیت بالرفع مثل المفرد العلم

خفضت فعل ماضی مخاطبدر تا فاعلیدر خطاب سرور کائنات علیه الصلوة
والسلامه در خفض رفعک ضدیدر انخفاض انحطاطدر بعض شراح الخفض
جعل شیء تحت شیء دیمش کل خفضت فعلنک مفعولیدر مقام مضاف
الیهیدر مقام موضع قیامدر بالاضافة جار مجرور خفضت فعلنه متعلقدر
اضافة نسبت معناسنه در مثلا رتبهٔ وزارت رتبهٔ خواجکانه نسبت اعلادر

دیک کبی بو محلده مقدر تقدیرا اولنور مثلا الی مقامک عبارتنی تقدیر
ایتمشلر یعنی بالاضافة کلمه سی قید احترازیدر که مقامات سائره منخفضة
واسفلدر دیکدر احتراز ایچوندر • زیرا مقامدن مراد مقامات انبیای
عظام و مقام ملائکهٔ مقربیندر قال الشیخ والمراد من المقام نهایة سیر
الکامل الی الله تعالی ولکل سائر الیه تعالی مقام معلوم ایدی دیک اولور که
مقامات سائره کندو ذاتنده عالیدر لکن یا رسول الله سنک مقامکه
نسبتله منحط واسفلدر دیک مراددر مثلا سما اول سما تاسعه نسبتله
اسفل واجقدر مع هذا سما اول کندو ذاتنده نه رتبه عالی اولدیغی
ظاهردر • بو مثال محسوسات خارجیه در • اما علو رتبهٔ معنویهٔ اعتباریه
صاحب مهر اولانه وزرا عظامک مقام صدر وزارتی نه مرتبه عالی ایکن
سلطنت و تخت خلافته نسبت ایله بین الثری والثریا نه مرتبه دون
اولدوغی محتاج تعریف دکلدر بو بیت مبارکه ده هر مقامی خفض و منحط
ایلدک دیه نک معناسی شارح مصنفک بو وجهله شرح و بیان ایتمش که
فخفض المقام عبارة عن وصوله الی مرتبة علیة تصیر المقامات بالنسبة
الیها کانها اسافل کذلک قال الحنفی والمعنی جعلت کل مقام من مقامات
الکمال تحت مقامک لتجاوزک عنه قاضی عضد بو یله تفصیل ایدر که اعلم
ان لکل من السائرین الی الله تعالی مقاما معینا لا یمکنه التجاوز منه واذا
وصل الیه صاحبه صار صاحب کمال ولا شک ان بعض المقامات ارفع
من بعض المقامات فیکون خفض المقام هو الترقی والتجاوز عنه واذا
تجاوزه واستعلی علیه فقد خفضه و خفض المقام یستلزم خفض صاحبه
ای صیرت کل مقام بالنسبة الی مقامک مخفوضا وجعلت سائر المقامات
بالقیاس الی مرتبتک مخفوضا وان کان ذلک المقام عالیا فی نفسه دیمشدر
اذ کلمه سی محضا ظرف اولمق وار ایا خود تعلیل ایچون اولمق وار کما قال المصنف

اذ هذه تعليلية او متمحضة للظرفية اكر تعليل ايچون اولورسه نودیت جمله‌سی
خفضت فعلنک علتی اولدیغنی مفید اولور شارح درة المضية اذ علة
لخفضت لا محل لها من الاعراب دمیش تعلیلک مفاسی زیرا سن رفعله
ندا اولندک دیکدر و اکر اذ ظرف ایچون اولورسه سکون اوزره مبنی محلا
منصوب خفضت فعلنک ظرفی اولوب نودیت جمله‌سنه مضاف اولور
معنی سن رفعله ندا اولندیغک وقتده مقاملکنه نسبتله هر مقامی خفض
و منحط ایلدک دیک اولور نودیت صیغه مجهول اوزره فعل فاعلدر
ندامنادانک اقبالنی یعنی توجهنی طلب در بالرفع جار مجرور نودیت
کلمه‌سنه متعلقدر معلوم اوله که اشبو رفع کلمه‌سی مصدر مجهول اولمق
احتمالی وار یاخود مصدر معلوم اولمق احتمالی وار شارح درة المضية
ابتدا مصدر مجهول اولدیغنه اشارت ایچون نودیت بالرفع الی مقام قاب
قوسین او ادنی یعنی یا رسول الله مقام قاب قوسینه رفعله ندا اولندک
دیک مصدر مجهول معناسیدر کذلک شارح مشار الیه بالرفع کلمه‌سی مصدر
معلوم اولدیغی احتمالنه اشارت ایچون او نودیت برفع الحجب بینک و بین
ربک سبحانه و تعالی دمیشدر یعنی حجابه موانعی باری تعالی رفع اتمکله
ندا اولندک دیکدر دیوب فالمصدر علی الاول مجهول و علی الثانی معلوم
دیو تصریح ایدرنته کیم شارح مصنفک والرفع مصدر المعلوم ای رفع الله
ایاک والاوجه ان یجعل مصدر المجهول ای بارتفاعک دمشدر قال بعض الشراح
ای نودیت رفیع المنزلة ای جعلک رفیع المنزلة مثل المفرد العلم شارح شیخ
زاده و اذ ظرف تخصصت والنداء طلب الاقبال بالرفع ای ملتبسا برفع الله
ایاک مصدر معلوم او مجهول ای بارتفاعک دمیشدر بو حقیر ملالت سمیر
بو وجهله تقریر ملاحظه ایلدمکه کتب نحویه‌ده النداء هو طلب الاقبال ایله تعریف
ایدرلر ایدی بو محلده نودیت کلمه‌سنک معناسی اقبالک طلب اولندی دیک

اولدقده

اولدقده یا محمد اقبال و توجهک طلب اولندی دیک دعوت اولندک دیکدر
زیرا خارجده بین الناس بر ذاتک توجه و اقبالنی طلب ارزوانی دعوت
اتمکدر بو معنالرک بینلرنده لزوم واردر خصوصا نحاة منادا ارده ادعوا
کلمه‌سی تقدیر ایدرلر نودیت کلمه‌سی بو معناده استعمال ممکن اولمغله
دیک اولورکه یا رسول الله سن رفعله ندا اولندک یعنی سن رفعت و تعظیم
و تکریم ایله ضیافتخانه نعم عظمای قرب حقه دعوت اولندک دیک مانند
اولوب سریت من حرم الی حرم نظمنه و اندن صکره ابیات سابقه‌نک
مضموننه مناسب دعوت اکرام تعبیری ایله ناظم معراج سعادتی بر کونه
دخی ذکر و بیان اتمیش اولور کبار اعیاندن بر ذاتی خانه‌سنه بر کمسنه
جاغرسه دعوت ایندی تعبیری اکرام و توقیرده مستعملدر مثل المفرد
مثل کلمه‌سی لفظا منصوب نودیت فعلنک مقدر مفعول مطلقی اولان
نداء لفظنک صفتیدر لکن مثل کلمه‌سندن صکره بر مضاف الیه تقدیر
ایدوب شراح ای نودیت نداء مثل ندا المفرد العلم دمیشلردر المفرد
مثلک مضاف الیهیدر العلم مفردک صفتیدر مفرد ایله مراد امثالی
بیننده فضائل و کمالات ایله متفرد اولاندر و اندر العلم کمالات علمده
علم اولان ذات دیکدر شارح مصنفک ارادالناظم بالعلم العلامة المشهور
الذی امتاز بعلو القدر و سمو المرتبة الی حیث صار علما بالفضائل
والکمالات یشار الیه بالبنان دمیش سعد العلامة حاشیه کشافده
یقال علم الکرم او فی الکرم ای مشهور به اذا ذکر الکرم لم یتبادر الفهم
الی غیره بیور مشدر ناظم رحمه الله نودیت مثل مفرد العلم عبارتیله
مناسبات ذکرینی مراد ایدوب قواعد نحویه‌دن منادی اکر مفرد موفه
اولسه مرفوع اولمق قاعده‌سی کلمات مدایحدن ایدوب تمام ذکردن صکره
قواعد نحویه‌دن خفض و رفع و اضافت و مفرد و علم جمله اصطلحات

نحویه‌دن بو بر جمعیت و ذکر متناسبات درکه مخیر عقولدر مع هذا معنای مقصوده قطعا مخل دکلدر معلوم اوله که کلام مده بو مقوله متناسبات ذکر اولنمق بین البلغا والشعرا غایت معتبردر که علم بدیعده محسنات معنویه‌دن تعداد ایدوب مراعات النظیر و تناسب تسمیه ایتمشلردر قال علامة السعد فی المطول ومن المحسنات المعنویة مراعات النظیر ویسمی التناسب ایضا وهو جمع امر وما یناسبه وقد یکون الجمع بین امرین وقد یکون بین ثلثة امور وازید نحو قول الشاعر فی صفة الابل فی النحافة والهزال بیت عربیة کالقسی المعطفات بل الاسهم مبریة بل الاوتار جمع الشاعر بین القوس والسهم والوتر انتهی شو مراعات النظیر اشعار ترکیه‌ده دخی مقبول و معتبر اولوب شعرا روم بوکه جمعیت دیرلر بو بیت کبی که جمعیت واردر بیت مقیم زیرلوای توکلزنابی فرا مزرعه عنبدر زعامتمز ایدی ما نحن فیهمز اولان سالف الذکر بیت مبارکه خلاصه معناسنده شارح درة المضیة دیمش والمعنی انخفض جمیع المقامات بالنسبة الی مقامک حین اختار الله بالرفع الیه مثل رفع المفرد العلم فی الندا فیکون التشبیه لطیفا غریبا ولا یخفی ما فی جمع الخفض والاضافة والندا والرفع والمفرد والعلم من الحسن والمقابلة قال شیخ زاده یعنی طلب الله اقبالک بفضله وعنایته مثل ما یطلب فیما بین الناس مثل یا هذا الرجل بالتعظیم والاکرام فانه روی ان جبریل علیه السلام جاء بالبراق ودعاه بغایة التعظیم والاحترام محصول معنای بیت بو وجه اوزره درکه بالاده تفصیل اولندیغی اوزره نودیت ناداده دعوت معناسنه اولدقده دیمک اولورکه یا محمد سن فضائل و کمالاتده منفرد و علم کبی طرف حقه رفعله دعوت اولنمکله یعنی دعوت اولندیغنه بناءً بر مقامی کجوب اعلا ایلیوب واصل اولدیغک مقامک جمله مقامات

وراسنده واسفلنده قالمغله جمله مقاماتی منخفض و منحط ایلدک دیمک اولور یاخود نودیت دعوت معناسنه اولمیوب شارح مصنفک بقال نا داه منادا ای صاح به دیدیکی اوزره ندا اولندک معناسنه اولورسه دیمک که مفرد معرفه‌نک رفعله ندا اولندیغی کبی ندا اولنمغله خفضت کل مقام الخ یعنی مثلا مفرد معرفه اولان زید مثلا یا زید دیو ندا اولندیغی کبی سن دخی یا محمد دیو ندا اولندک لکن ندا مطلقا دکل بلکه رفعله ندا اولندک یعنی یا محمد مرتفع اول عروج ایله مقام قربه مرفوع اول اعتلا ایله دیو ندا اولندک دیمک اولوب سبقت ایدن سریت من حرم لیلاً الی حرم بیتنی معنا تأکید اولور لکن ندانک متوقف اولدیغی حرف ندا دعوا مقامنده دره دیدکلری اوزره بو صورتده دخی ندا اولندک دیمک دعوت اولندک دیمکدر زیرا یا محمد دیو حقیقة ندا اولندیغی نه‌دن معلوم خصوصا جناب کبریا اصواتدن عبارت اولان ندادن منزهدر بهر حال مراد ندا معنویدر پس ندا اولندک دیمک بو تقدیرده دخی دعوت اولندک دیمک معناسنه اولمغله بیت آتی‌یه علیت ایله ربط دخی مناسب اولور وفی البیت من البدیع الاقتباس النحوی ومراعاة النظیر الخفض والاضافة والندا والمفرد والعلم والمقابلة بین الاضافة والمفرد والطباق بین الخفض والرفع وحسن التعلیل والتشبیه وتمکین القافیة

تخمیس

اولوب نهایت قرب محبته نافذ   یدرادی سن سن او حسبله اخذ
ادرتبه اولدک آنکله نبیره فائذ   خفضت کل مقام بالاضافة اذ
نودیت بالرفع مثل المفرد العلم

کیما تقو مستفعلن زبوص فعلن لا ای مس مستفعلن تیز فعلن
عن العیو مفاعلن ن وسیر فعلن ر ای من مستفعلن کتم فعلن

کیما تفوز بوصل ای مستتر   عن العیون وسترا ای منکتم

کیما تفوزکی فعل مضارع ناصب اولان حروفاتدندر تعلیل ایچوندر
ما زائده در تفوز فعل مضارع مخاطبدرکی ایله منصوبدر فاعلی تحتنده
انت ضمیری فخر عالم علیه الصلوة والسلامدن عبارتدر جمله سی بیت
سابقده خفضت کل مقام قولنک علة غائیه مقامنده علتیدر
نته کیم بعض شراح انک خفضت لانک ظفرت بوصل الخ دیکدر دیمش
تفوز ظفر ونجاة معناسنه اولان فوزدندر مقصودینه فائز اولدی یعنی
مقصودینه ظفر بولدی واصل اولدی دیرلر بو محلده تفوز فعلی فزت
معناسنه در یعنی ناظم شمدیکی حالده زای العین مشاهده یه دلالت ایلین
فعل مضارع کتوردیکی کمال تحقق فوز ووصله اشارت ایچوندر شارح
مصنفک تفوز بمعنی فزت عدل عن الماضی استحضارا لتلک الصورة
الغریبة المطلوبة دیمشدر بوصل جار مجرور تفوز فعلنه متعلقدر
وصل هجرک ضدیدر تنوین تعظیم ایچوندر وصل عظیم اولدیغی ظاهردرکه
غایت مطلوب اولان وصول الی الله در ای مستتر ای کلمه سی بلا تشدید
حرف تفسیردر جاءنی زید ای ابوک کبی تشدید ایله اولورسه کاهی
استفهامیه اولور نحو ای وقت مجیئک وکاهی صفت اولور بو مقامده
اولدیغی کبی زیرا صفت البته مشتقاتدن اولمق لازم دکلدر بلکه
موصوفده بر معنایه دلالت ایلین کلمه صفت واقع اولمق جائزدر
ای کلمه سی دخی استفهام معناسندن غیری بعض استعمالاتده موصوفده
واقع معنایه دلالت ایتمکله صفت وقوعی جائزدر قال مولانا جامی
ولا فرق بین ان یکون النعت مشتقا او غیر مشتق فی صحة وقوعه نعتا
اذا کان وضع غیر المشتق لغرض الدلالة علی المعنی الواقع فی المتبوع
بان یدل علی حصول معنی لذات مادح یجوز ان یقع نعتا علی ذلک مثل

مررت

مررت برجل ای رجل ای کامل فی الرجولیة فای رجل باعتبار دلالته
فی مثل هذا الترکیب علی کمال الرجولیة یصح ان یقع نعتا وفی مثل ای
رجل عندک لا یصح ان یقع نعتا بل هو استفهام ایدی بو محلده ای لفظی
بوصل قولنک صفتی اولمغله وصل کامل فی الاستتار دیک اولور
واکر مستتر قولنک صفتی اولورسه ای مستتر کامل معناسنه در قال الشیخ
ای تظفر بوصل ای مستتر ای بوصل مقول فیه ای مستتر ای کامل فی الاستتار
لا یطلع علیه احد ولا یکتنه کنهه کما یقال هو رجل ای رجل کامل
فی الرجولیة شارح درة المضیئه وای مستتر بالجر صفة وصل مضاف
الی مستتر وفی الکلام قلب ای بوصل مستتر کامل فی الاستتار عن غیرک
بحیث لا یکتنه کنهه دیمشدر عن العیون جار مجرور مستتر کلمه سنه متعلقدر
عیون ایله مراد حواس ظاهره دن اولان ابصار اولمق جائزکذلک
بصائر اولمق دخی جائزدر دیمشلر وسرا بالجر وصل اوزرینه معطوفدر
سر امر مستور معناسنه در ای کلمه سی مصرع اولده سبقت ایلدیکی اوزره
سر کلمه سنک صفتیدر منکتم لفظنه مضافدر منکتم کتماندن اسم
مفعولدر کتم واخفا سترد ربو محلده دخی قلب واردر ای سر منکتم
کامل الاکتتام عن الخلق دیکدر شارح مصنفک ظفرت بوصل
کامل الاستتار بحیث لا یطلع علیه احد من الانبیاء والملائکة المقربون
وقوله وسر ای منکتم من قولهم کتمت الشیء سترته وانکتم استتر
دیمش بعض شراح کما تفوز عبارتی بیت سابقده اولان خفضت
فعلنه علت غائیه اولدیغنی بو وجهله تقریر ایتمشدر ای خفضت
لان تفوز او حتی تفوز بوصل مستتر ای مستتر عیون اذ لا یکن
ان یطلع علیه نبی ولا ملک مقرب ولان تفوز بسر مکتتم
ای مکتتم ای لا یحیط به احد علما الا انت ورتبک دیمش

تخمیس

عطارلایتدی سکاحق خزاین تزن   عقول درک ایده مزدات واجبک ترن
او شام دعوی اولدی خدای مقتدرن   کیما تفوز بوصل ای مستتر
عن العیون وسرّای سنکتم

مخزت کل مفاعلن ل فخا فعلن ر غیرمش مستفعلن ترک فعلن
وجزت کل مفاعلن ل مقا فعلن م غیرمز مستفعلن دحم فعلن
مخزت کلّ فخار غیر مشترک   وجزت کل مقام غیر مزدحم

مخزت فا افعال سابقه یه تفریعیه در• حزت فا• مهمله وزا• معجمه ایله فعل ماضی مخاطبدر تا• خطاب فاعلیدر مخاطب سرور کائنات علیه الصلوة والسلام افندیمزدر• مخزت حوزدندر جمعت وحویت دیمکدر حازه ای حواه وجمعه دیرلر کل فخار مفعولیدر فخار مضاف الیهیدر فخر وافتخار دخار مصدردر بو محلده مراد ما یفتخر به مثلا کمالات الهیه وسائر انکله فخر اولنه جق اوصاف وفضائلدر• غیر جر ایله فخارک صفتیدر• یاخود نصبله فخاردن حالدر• مشترک غیرکلمه سنک مضاف الیهیدر مشترک فیه دیمکدر• زیرا اسم مفعولک صله سی ظاهر اولانه محلده حذف اولنمق قاعده در امثال مشترک دیرلر یعنی مشترک فیه دیمک معناسی مراد اولدیغی ظاهر اولمغله فیه حذف اولنمشدر• فخار ایله مراد افتخارات ایله مشترک اولمیوب انجق پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام افندیمزه مخصوص ما به الافتخار اولان مفتخراتدرکه مثلا من جملتها خلاق عالم جل شانه وتعالی حضرتلرینک حبیب اکرمی اولدقلری وقاب قوسین اوادنی رتبه سی قرب حقه وصوللری ومقام محمود ولواء الحمد ایله مکرم اولدقلری ورفعناک آیه کریمه سی منطوقنجه ندا ایمان اولان لا اله الا الله محمد رسول الله کلمتین شهادتینده

واذان شریفده اسم ذاتله اسم محمدی معا ذکر اولنوب اشبو ذکرده اسم ذاته مقارنت ایله ترفیع کندولره مخصوص اولان ما به الفخر والمباهاتدرکه غیر مشترک فیه در یعنی بونلرده مشترک اولمش یوقدر نته کیم قطب العارفین مقتدای واصلین حضرت شیخ عبد القادر گیلانی قدس الله سره السامی صلوات مشهوره سنده اول مفتخرات مخصوصه دن بعضیسنی اثنای تصلیه ودعاده بو وجهله ذکر ایتمشکه مثلا

اللهم صل علی حبیبک محمد   الذی هو فلق صبح الانوار الوحدانیة
وطلعة شمس الاسرار الربانیة   قرة عین الیقین
مراة اولی العزم من المرسلین   نور انوار بصائر الانبیاء المکرمین
محل نظرک وسعة رحمتک   من العوالم الاولین والاخرین
اشرف الحقایق الانسانیة   الذی خلقته من نور ذاتک
وخلقت من نوره الانبیاء والمرسلین   رحمة للعالمین
المؤید بالروح الامین   وخاتم النبیین

وسائر کلمات کرامة اشتمالیله کشف حقایق محمدیه دن لمعه نثار بصائر معرفت اولمشلردر ایمدی انبیاء عظامک ما به الافتخارلری اولان رؤیت وخلّت وتکلم وسائر جمیع مفتخراتلرنده ممدوح خدا علیه الصلوة والسلام افندیمزک سائر انبیانک جمله سیله مشارکت کلیه لری اولدیغندن ماعدا سالف الذکر مفتخراتکه حبیبیه ومقام قاب قوسین مرتبه معراج قربیه کندولره مخصوص اولوب هر بری خصیصه ذات عالیلری اولان او مقوله مفتخراتک کلیسنی جمیع بیورد قلرینی ناظم علیه الرحمه مخزت کل فخار غیر مشترک قولیله اداو بیان ایتمشدر وجزت جیم وزاء منقوطه ایله فعل ماضی مخاطبدر فعل وفاعلدر جمله سی مصرع اولده مخزت اوزرینه معطوفدر جائزیجوز جوازا اذا تجاوزه وتعداه دیمشلر

معناسنی سن کچدک و تجاوز ایلدک دیکدر کل لفظی جزت فعلنک
مفعولیدر مقام مضاف الیهدر غیر لفظا مجرور مقامک صفتیدر یاخود
منصوب اولوب حال اولور مصرع اولده اولدیغی کبی شارح درة المضیة
مقامی بیانده دیمش که المراد من المقامات المزدحم فیه مقامات الانبیاء
من الرؤیة والمحبة والخلة والتکلم وغیرها من مقامات العارفین الواصلین
المسمات عندهم بدرجة السلوک فی الحال والتعبیر عنها غیر ممکن قوله مزدحم
غیر لفظنک مضاف الیهیدر مزدحم فیه دیکدر بو مقوله اسم مفعولک
صله سی ظاهرا اولمغله اکثریا حذف اولدیغی مصرع اولده بیان اولنمشدی
بعض شراح مزدحم مصدر میمیدر ازدحام معناسنه در ازدحام کثرتدن
حاصل اولان زحمت و تعبه دیرلر دیدی شارح مصنفک یقال ازدحم
القوم علی کذا تزاحموا علیه وتنازعوا فیه دیمش من غیر مزدحم دیمک
او مقاملر مزاحم فیه اولمدیغی حالده او مقاملری تجاوز ایلدک کچدک
دیکدر غیر کلمه سی مقام لفظندن حال اولدیغنه کوره معنادر اما صفت
اولدیغنه کوره معنی کل مقامی تجاوز ایلدک واصل اولوب تجاوز ایلدک
دیکدرکه کل لفظی جمیع مقاماتی حاوی اولمغله دیمک اولور که بلاتعب
بر مقامه واصل اولدک بعده انی کچوب بر مقامه دخی واصل اولدک بعده
انی دخی کچوب کذا وکذا کل مقاماتی یعنی مقامات انبیاکه درة المضیه نک
بالاده تفصیل ایلدیکی مقاماتنه واصل اولدک انی دخی تجاوز ایلدک اندن
بر مقامه واردک انی دخی کچوب کذا وکذا مقاماتی تجاوز ایلدک دیمک
اولور ناظم علیه الرحمه نهایة وصولی یعنی تجاوزنه محله ومنتهی اسنی
ذکر ایتممکله بو عبد فقیرک ملاحظه مده بر معنای مقصوده اشارت مراد
ایدر دیمک ممکندرکه یعنی یا رسول الله کل مقام انبیای عظامه من غیر ازدحام
ولتعب واصل وتجاوز ایلدک دیوب نهایة وصولی ذکر ایتمدیکی صاحب

سعادت

سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزک سیرفی اللهده ترقی دائمی واللی
غیر النهایه مقامات احرازلرینه اشارت ایدر ننه کیم مقامات سیر الی الله
غیر متناهی اولدیغنی حاشیهٔ بیضاویده سورهٔ فاتحهٔ شریفه تفسیرنده
شیخ زاده علیه الرحمه تحقیق مقام ایدرکه فان السائر الی الله یتجرد عن التعلقات
الکونیة الی ان یترقی مقام المشاهدة ثم الی مراتب اخری من الاتصال
والانفصال والفنا والبقی و ینتهی عنده السیر الی الله وعند انقطاعه
یبتدی السیر فی الله وهو لا ینقطع ولا یتناهی والیه اشار من قال شربت
الحب کاسا بعد کاس فما نفذ الشراب ولا رویت بو تقریر ضعیفانه
مقتضاسنجه سلطان انبیا علیه الصلوة والسلام افندیمزک سیرفی اللهده
ترقیلری الی غیر النهایه اولوب بر مقامده منتهی اولمامغله شراح قصیده نک
تجزت کل مقام نظمنده ای کل مقام سوی مقامک تقدیر ایلدکلری
تکلفانه دخی احتیاج قالماز کما قالوا فان قلت اذا تعدی صلی الله علیه
وسلم کل مقام فقد تعدی مقامه ومنزلته بحکم العموم قلنا المقصود
کل مقام غیر مقامک والمخصص العقل کما فی قوله تعالی خالق کل شیء یعنی
سؤال ایراد ایتمشلرکه تجزت کل مقام دیمک هر مقامی تجاوز ایلدک کچدک
دیکدر پس کل کلمه سنک تحتنده سید الانبیا علیه الصلوة والسلامک
دخی مقامی داخل اولوب مشمولاتندن اولمغله کندو مقاملرینی دخی تجاوز
ایلمک لازم کلور مقصود ایسه جمیع مقاماتی کچوب علی المعالی اولان کندو
مقامنکه واصل اولدک دیکدر دیو ناظمه اعتراض ایدوب بعده بو وجهله
جواب ویرمشلر کل کلمه سی فی الحقیقه مقامات انبیایه و مقام حبیب
خدایه شاملدر لکن عقل بو مقامده کل کلمه سنی مشمولاتندن بعض
افرادنه تخصیص ایتمشدرکه اول بعض افراد مقامات سائره در بو صورتده
کل کلمه سی ایله مراد انجق مقامات سائره ده اولوب مقام سلطان انبیا

علیه الصلوة والسلام انده داخل اولمغله فجزت کل مقام سوی مقامک
دیمک اولور نته کیم الله خالق کل شیء آیهٔ کریمه سنده شیء لفظی ذات حقه
وسائر ممکناته شاملدر لکن عقل مخصصدر که کل شیء سوی ذاته دیکدر
زیرا عقل جزم ایدر که حق سبحانه وتعالی کندو ذاتنی خالق اولمق محالدر
ایدی خالق کل شیء سوی ذاته دیمکله خلق ایتمه یی عقل ماسوایه تخصیص
ایدر اما بو حقیرک بالاده تقریر ایلدیکم معنی اوزره سؤال مزبور توجه ایتمز
زیرا جزت کل مقام عبارتی کل مقامی تجاوز ایلدک دیمک غیر النهایه
مقاماتی تجاوز وسبقت ایلدک معناسنه اولمغله ترقی وتجاوز ایلدک
دیمک بر محلده وبر مقامده توقف ایدوب منتهی اولمازکه حتی کندو
مقامکی دخی تجاوز ایلدک دیمک لازم کلمک محذوری ایله سؤال مزبور
توجه ایلیه خلاصه معنای بیتده بعض شراح دیمش که فحاصل المعنی فجمعت
کل فضائل التی لا اشتراک للغیر فیها وتجاوزت کل مقامات المحبة التی
لا ازدحام للغیر فیها لکونک مخصوصا بها وبعض شراح یعنی لیلة المعراج
کل فخر لم یکن یصلح الا لک وجزت کل مقام من المقامات حال کونک
وحیدا فریدا من غیر مزاحم یزاحمک اذ لا یصلح لتلک المقامات الا انت
دیمشدر معلوم اوله که فجزت عبارتنده فا تفریعیه دخی انتیجه در دیدیلر
ایدی سبقت ایدن ایکی عدد بیتک نتیجه سی دانده متفرع اولدقده
محصول معنای بیت بو وجهله ربط اولور که فحزت کل مقام الخ یعنی
یا رسول الله فضائل وکمالاتده مفرد وعلم مرفوع اولدیغک کبی طرف حقه
دعوت اولندک که حتی بر احد مطلع اولمق ممکن اولمیان وصل کامل
مستتره واسرار مکتتمهٔ الهیه یه فائز اوله سن دیو پس چونکه بو بویله در
اول رفعله دعوت ومعراج سعادتده جمیع مفخراتی کندوکده جمع ایلدک
وسیر الی الله ده اولان کل مقاماتی بلا تعب کچدک تجاوز ایلدک دیکدر

بالاده تفصیل اولندیغی اوزره چونکه سیر الی الله ده اولان مقامات غیر النهایه اولمغله
غیر النهایه یه تجاوز وسبقت ایلدیکک مقامات غیر متناهیدر دیمک اولور وفی البیت
من البدیع الجناس المطلق بین حزت وجزت لا اللاحق ولا المحرف کما ظن ما

تخمیس

خروش بحر محبت چو اولدی ساکن — چیقردی ساحله بنجه لالی باکن
خصوص ذاتکه حب اولدی زیب درانک — فحزت کل فخار غیر مشترک
وجزت کل مقام غیر مزدحم

وجل مق مفاعلن دار ما فاعلن ولیت من مستفعلن رتب فعلن
وعز اد مفاعلن راک ما فاعلن اولیت من مستفعلن نعم فعلن
وجل مقدار ما ولیت من رتب — وعز ادراک ما اولیت من نعم

واو عاطفه در جل فعل ماضی در جل یجل بالکسر اذا عظم فهو جلیل وجل جلاله
ای عظم عظمته وکبریائه دیمشلر بو مقامده جل عظم دیمکدر مقدار فاعلیدر
جمله سی بیت سابقده اولان احد فعلین اوزرینه معطوفدر شینک
مقداری قدری ومبلغی درکه المقدار ما یعرف به الشیء ایله تعریف ایتمشلر
ما موصولدر ولیت تشدید لام ایله فعل ماضی مخاطبدر مجهول صیغه سی
اوزره در ولایتدن مشتقدر سن والی ورئیس قلندک دیمکدر فعل
دخی فاعلدر جمله سی ما موصولک صله سیدر مایه عائد ضمیر محذوفدر
ما موصول مع صلته مقدار لفظنک مضاف الیهیدر ای جل مقدار الشیء
الذی ولیته او ولیت علیه دیمکدر شارح مصنفک تولیت بر شخصی
والی وحاکم قلمغه دیرلر دیمش شارح شیخ زاده ولاه العمل والبلدة قلده
وزاسه فیه دیمشدر وآن قولیده التولیة علی وزن التربیة بر کمسنه یی
بر ایشه والی قلمق یقال ولاه الامیر عمل کذا یعنی امیر فلان عمله والی عامل
قلدی وولاه بیع الشیء یعنی فلان کمسنک بیعینی اکا تفویض ایتدی

سيبويه ولاية فتحله مصدر كسرله اسمدر امارت ونقابت كبى زيرا ولايت
اسمدر والى اولوب اوزرينه طور ديغك شئنه نك پس فتحين مصدر ديديلر
واوى مفتوح قلرديدى بو مقامده فتحله مصدر والى وحاكم قلنديغك
شئينك قدرى واعتبارى جليل در ديك اولور من رتب من بيانيه در
ما يى بياندر شارح كافيه مولانا جامى يجئ لفظة من للتبيين اى لاظهار
المقصود من امر مبهم وعلامته صحة وضع الموصول فى موضعه مثل قوله تعالى
فاجتنبوا الرجس من الاوثان فانه لو قلت من الرجس الذى هو الوثن
استقام المعنى ديمشدر ما رتب جارله مجرور اولوب مقدر كائنا كلمه سنه
متعلق مادن حالدر رُتَبْ بضم الراء المهملة وفتح التاء رتبه نك
جمعيدر رتبه جليله ومنزله عاليه معناسنه در وعز فعل ماضى در
قلت معناسنه در شارح مصنفك وعز الشئ قل لا يوجد ديمش قليل
اولان شئ رغبت واعتبار بولديغى ظاهر در عرف ناسده دخى فلان
شئ بك عزيز اولدى ديرلر يعنى قلتى وار بولنمايور معناسنده مستعملدر
شارح حنفى عز جاء لمعان عز بمعنى قل وعز بمعنى غلب وعز بالشئ
اى تعسر وامتنع ومنه قوله تعالى وما ذلك على الله بعزيز بو مقامده عز
امتنع معناسنه اولمق ظاهر در ادراك عز فعلنك فاعليدر ادراك
علم ومعرفت معناسنه در مقدار كلمه سى ما موصوله مضافدر مصدر كه
مفعولنه اضافتى قبيلندندر ما اوليت ما موصوله در اوليت صيغه
مجهول وزنه فعل ماضى مخاطبدر فاعل ضميرى تا خطابدر ايلادن
مشتقدر ايلا اعطا معناسنه در اوليت كلمه سى اعطيت بابندن
اولوب ايكى مفعوله تعدى ايتمكله مفعول اولى ما موصوله راجع ضمير
محذوفدر اوليته تقديرنده در اوليت جمله سى ما موصولك صله سيدر
ما موصول مع صلته جمله سى ادراك لفظنك مفعوليدر من نعم من بيانيه در

جار مجرور مقدر كائنا كلمه سنه متعلقدر ما موصولدن حالدر ياخود
اوليت فعلنك مفعول ثانى سيدر نعم نعمتك جمعيدر بو محلده انعام
اولنان شئينك اسميدر كه منعم به معناسنه در شارح درة المضيئة صاحبى
فاضل يكتا كوردى دانا خلاصه معناده ديمش كه المعنى جل وعظم مقدار
ما وليت عليه من المراتب العلية والمناصب الرفيعة وعز ادراك ما
اعطيته من النعم العظمى والرتب العليا قيل النعمة التامة ما يحمد
عاقبته ولهذا يقال الكافر غير منعم عليه واعظم الرتب رتبة التقرب
الى جنابه المتعال واعز النعمة الوصال اللهم ارزقنا نعمة الوصل
والتلاقى وبعدنا من ذلة البعد والفراق بعض شراح مآل معنادن
ديمشدر كه وحاصل المعنى وجل مقدار ما جعلت والبالة من المراتب
العظيمة منها مقام فاوحى الى عبده ما اوحى وعز ادراك ما اعطيت
من النعم الكثيرة الجلية منها مقام لقد رأى من ايات ربه الكبرى
محصول معناى عبارت بيت ودخى يا رسول الله سنك والى قلنديغك
يعنى والى وحاكم نصب اولنديغك رتب ساميه نك قدرى جليل
وعظيم اولدى وسكا اعطا اولنان نعمتلرك علم وادراكى عزيز
اولدى يعنى ادراكى محال وممتنع اولدى يا خود قليل وفهم وادراك
ايدن فتى آز ونادر در ديك اولور واقعا صاحب سعادت عليه
الصلوة والسلام افنديمزه تقليد وتفويض اولنان رتب ساميه
ازجمله حبيبيت رتبه جليله سى نه رتبه عظيم القدر وجليل اولديغى
بياندن مستغنيدر كذلك ليله معراج سعادتده اعطا اولنان خزائن
اسرار ونيجه نيجه نعم جزيله دو سرا على الخصوص مطلوب اقصى
واصل مقصود اولان فنا فى الله ووصول الى الملك فهم وادراكى نه
مرتبه عزيز اولديغى ظاهردر وفى البيت من البديع مراعاة النظير

بین جلّ وعزّ والجناس المطرف بین اولیت ولیّت لا التناقض

تخمیس

فراز صدر حبیبیّت ارفعی رتبن — که ویردی ذاتکه حق اول مقام مختزمن

عقل ایرشمزاکا صرف ایدرروز وشبن — وجلّ مقدار ما ولیّت من رتب

وعزّ ادراک ما اولیت من نعم

لطیفه معلوم اوله که ناظم علیه الرحمه والغفران اول سرور کائنات محبوب خدا علیه افضل التحیات حضرتلرینک معراج سعادت منهاجلری باینده اولان مدایح جلیله‌یی بو محلده اتمام ایدوب بوندن صکره شاهد معنای اوصاف علیه‌یی لباس دیگرده وصورة اخراده جلوه‌گر ساحهٔ ذکر وانشا ایتمشدر شرّاح علیهم الرحمه معراج شریفی تمامه علی التفصیل نقل بیوررمشلر ایدرک تحریرلرینی بیان وتسطیره ثابت مرحومک ادهم نامه سی دیباجه سنده اولان معراجیهٔ منظومه‌یی ذکر وتحریر ترجیح واختیار اولنمغله بعینه بوکونه نقل بالمسطر ایله صفابخش ارباب طبیعت اولمق انسب کورلدی

برشبانکه نوعروس سپهر — پردهٔ شامی ایتدی پردهٔ مهر

اول کیجه سر شریف کعبهٔ دین — خانهٔ امهانده ایدی مکین

خادم درسخانهٔ تنزیل — موصل وحی حضرت جبریل

نازل اولوب حبیب معبوده — کلدی دعوتجی خوان مقصوده

پر برآن خجسته‌یی در دست — همچو طاوس خلد زیب پرست

پاینه جبهه سای اولوب صدربار — دست لطفیله ایلدی بیدار

دیدی ای شاه مسند تبجیل — جوق سلام ایلدی خدای جلیل

سزلری دعوت ایلدی تنها — بیورک منتظر در اهل سما

لطف واحسان کبریایی کورک — بی تکلّف کلک خدایی کورک

کعبهٔ انبساطی زائر اولک — بو کیجه حضرته مسافر اولک

صحن جنت یول اوزره بانعکدر — روضهٔ لامکان قونانعکدر

سکا ای نازپرور لولاک — برمیکلک خیامیدر افلاک

ماه برقرص سفره هاله سیدر — حمل چرخ یول نواله سیدر

ظهر جبریل اولوب بنک طاشی — بندی اول پادشاهلرک باشی

نه در اول حاجی حریم جلیل — کاوله عکّامی حضرت جبریل

بندی چون اکه خواجهٔ ابرار — یوکنی طوتدی اول خجسته مهار

نوله طارطلسه انده اول درّاب — ایکی آلتون ترازوسیدی رکاب

شوقدن مست اولدی علی الاطلاق — باصدیغی یری بلمز ایدی براق

اولدی نقش نعال فرّخ فال — سمت محراب قدس دولته دال

برجاعتله اول امام وری — قلدی چون عزم مسجد اقصی

انبیا ایله مرسلینه تمام — اولدی رمقتضای وقت امام

چونکه اثنای راه ایدی اتما — سفری ایکی رکعت ایتدی ادا

رسلک جمله سن او ذات شریف — ایلدی التفاتله تشریف

کوردی برنردبان بی مانند — درجات بهشت کبی بلند

جامع آسمانه منبر ایدی — نامهٔ دعوته پامسطر ایدی

روح وش کیم بدندن ایتدی خروج — چیقدی دنیادن ایتدی اکه عروج

مفخر انس وجن وصف ملک — آسمانه چیقردیلر اوکه رک

منزل ماهه واردی ضیف عزیز — ایتدی برتنک رکاب دست آویز

پا قمتدی اول خدیو عالیشان — رخش عرفه اوزنکی ایتدی عنان

مجلس ثالث اولدی چون مسکن — ویردی ناهید ساز شوقه دوزن

نه نکاه ونه التفات ایتدی — روزنن بوزمدی کجوب کندی

نوله ارطرسه شانی کیوانک — قرّه آغاسیدر سلیمانک

غرفهٔ عرش کیم مقرنس ایدی / پردهٔ بارکاه اطلس ایدی
پا صیجق اوستنه براق ایله پا / اولدی اطلس قبرجعی پیدا
کلیجک سدره یه حبیب جلیل / قلدی پروازدن پر جبریل
جای دیرینه ده کچوب یرینه / قالدی پازلدی مانده دفترینه
فرقتندن دوکوندی یاندی براق / جسمنه نغل یاقدی داغ فراق
کاردن چونکه قالدی اول ایکی یار / یناشوب رفرف اولدی خدمتکار
حاصلی رفته رفته رفرفده / قالدی یولده چو ماه یک هفته
بر مقامه ایرشدی اول سلطان / نه زمین وار نه اسمان نه مکان
رنک و بودن منزّه و طاهر / عالم نور عشق عالم سائر
ایتدی تاکه صفارسان سماع / اذن منی کرامتن اسماع
اوکرامتله جسم اولوب سوزن / کچدی بیک پرده نور و ظلمتدن
بی تکلّف او ضیف خوان قبول / مجلس خواص قربه بولدی وصول
برق اوروب شش جهاتده انوار / لامکان اولدی هب تجلّی زار
نه دهن وار ایدی نه سمع و زبان / هو دیوب هوالشید ریدی همان
جای محو ایلیوب تجلّیلر / ینه اثبات ایدر تستّیلر
کاه نابود ایدی کاه پدید / دل مشتاق سرّ خلق جدید
فانیات اولدی کائنات همان / نور ذات ایدی ایلین لمعان
کچدی نازکلک ایله نیجه سخن / قصّهٔ عشق ایدی محبتدن
کرمندن مهیمن غفّار / مصطفایه خزائن ایتدی نثار
عقد صغر عطیّه لر ویردی / وصفه کلمز هدیّه لر ویردی
یوکنی طوتدی خواجهٔ عالم / انصرافه اجازت اولدی اودم
سرعت مژده ایچون امتنه / طرفة العین ایچنده کلدی ینه
کرم بولدی فراش نشرینی / کرم اسّی صوغنمدی یرینی

یک بیک ایلدی رسول کریم / اول هدایایی امتنه تقسیم
ظلّی مقداری الدی هرکس فیض / استرم بنده ثابت اوزکس فیض
یا الهی عنایت ایله بکا / جام عشقی کرامت ایله بکا
بنی راه رضاده قوللندر / خدمت مصطفاده قوللندر

یا بلندی جاه سرور دین
بکمال چهار یار کزین

بشری لنا مستفعلن معشر ال فاعلن اسلام ان مستفعلن لنا فعلن
من العنا مفاعلن یه رکـ فعلن نا غیر من مستفعلن هدم فعلن

بشری لنا معشر الاسلام انّ لنا / من العنایة رکنا غیر منهدم

بشری ثلاثی مصدریدر بشارت معناسنه در بشارت مسرّت و فرح و انبساط ویرن خبره دیرلر مژده خبرلری بو مقوله دندر بشری تقدیرا مرفوع مبتدادر نکرهٔ موصوفه مبتدا اولمق جائزدر نتهٔ کیم شرّ اهرّ ذاناب عبارتنده شر کلمه سی نکرهٔ موصوفه یاخود مخصّصه بالتقدیم اولمغله مبتدا وقوعی جائزدر دیدیلر بو مقامده دخی صفة محذوفه اولان عظمی کلمه سی ایله موصوفه اولمغله مبتدا اولمشدر لنا جار مجرور کائن محذوفه متعلّق اولوب مبتدانک خبریدر تقدیری بشارت عظمی لنا یعنی بزم ایچوندر دیک اولور یاخود بشری مبتدا محذوفک خبریدر تقدیری هذه المناقب المذکورة بشری لنا یعنی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم افندیمزک مظهر اولدیغی سابق الذکر اکرام دعوت الهی و ضیافت نعم لاتناهی ایله کمال تقرّب الی الله وغیرها بولنر بزلره بشارات و تبشیر و مژدهٔ عظیمه درکه بو قدر التفات و تقرّب و نظر محبته مظهر بوله بر حبیب خدا پیغمبر ذیشانک امتندن بولندق دیک مالنده اولور بو صورتده لنا قولی جار مجرور بشری کلمه سنه متعلّق اولور

معشر جماعت معناسنه در لفظا منصوب منادیدر حرف ندا محذوفدر
الاسلام مضاف الیهیدر اضافت بمعنی اللام اولمغله اسلام ایچون
اولان جماعت دیمک اولور یاخود اهل لفظی محذوفدر جماعت اهل
الاسلام دیمکدر • اسلام وایمان معرفتی واجب اقدم امور دینیه دن
اولمغله تعریف وبیانه عاجزانه مبادرت واقدام اولندی بحث
تصدیق خاتمه ده مفصلدر که معلوم اوله که ایمان لغتده اینا نمقدر
اصطلاحده رسوله ومنزل الی الرسوله ایناتوب وتصدیق وقبول ایدوب
رسوله متابعتی التزامدر شرعده بوندن صکره دل ایله اقرار دخی ایتمکدر
ایمدی ایمان تفصیل ایلدیکمز اوزره ماجاء به النبی علیه الصلوة والسلامی
اذعان وتصدیق وقبول ومتابعتی التزام اولمغله تصدیق منطقیدن
بر نوعدر دیمشلر • زیرا تصدیق منطقی دخی بو نسبه حکمی اذعان وتصدیق
وقبولدر • لکن متابعتی التزام ایله مشروط ومقید دکلدر • اشبو
فصل ممیز ایله جنس اولان تصدیق منطقیدن خاص اولمغله اندن
نوع اولور سید شریف حاشیهٔ بیضاویده دیمشدر که التصدیق المنطقی
قبول لوقوع النسبة اولاوقوعها والتصدیق المعتبر فی الایمان قبول
نبوة محمد صلی الله علیه وسلم • والتزامه علی نفسه متابعة فی جمیع
ماجاء به محمد علیه السلام کذلک زنجانی حاشیهٔ تلویحده الایمان هو
التصدیق المنطقی الا انه مشروط بشرائط کالاختیار وترک الجحود
والاستکبار وعدم ظهور ما هو من علامات الانکار کشد الزنار
واستعمال قلنسوة الیهود والقاء المصحف فی القاذورات دیمش
اسلام ایمان تحقق ایلدیکی محلده بهرحال متحقق اولور کذلک اسلام
تحقق ایلدیکی یرده ایمان دخی متحقق وصادق اولوب بینلرنده
بحسب الصدق بو وجهله تغایر اولمغله ایمان واسلام متحددر یعنی

ایکیسی دخی بردر دیمشلر قال السعد العلامه فی شرح المقاصد الجمهور
علی ان الاسلام والایمان واحد اذ معنی آمنت بما جاء النبی صدقته
ومعنی اسلمت به سلمته ولا یظهر بینهما کثیر فرق لرجوعهما الی معنی
الاعتراف والانقیاد والاذعان والقبول وبالجمله لا یعقل بحسب
الشرع مؤمن لیس بمسلم او مسلم لیس بمؤمن وهذا مراد القوم بترادف
الاسمین واتحاد المعنی وعدم التغایر کذلک علامة السعد متن قسم
ثانیده ان حکم الایمان والاسلام واحد ومرجعهما الی القبول والاذعان
لکن للتغایر مفهومهما قد یتعاطفان مثل ان المسلمین والمسلمات
والمؤمنین والمؤمنات ولاطلاق الاسم علی الاستسلام والانقیاد
الظواهر قد ثبت مع نفی الایمان مثل قل لم تؤمنوا ولکن قولوا اسلمنا
دیمشدر • بونلردن معلوم اولدی که ایمان واسلام بعضا مفهوملری
مغایر ایسه ده هر بری بدون الآخر تصور اولنمغله وهر بری آخرک
صادق اولدیغی محلده صادق اولمغله ایکیسی دخی بردر دیدیلر قوله
ان لنا ان کسرله حروف مشبهه دندر لنا جار مجرور کائن کلمهٔ محذوفه
متعلق اولوب ان لفظنک اسمی اوزره مقدم خبریدر رکنا ان کلمه سنک
اسمیدر ان مع اسمه وخبره جمله سی بشارتک لنا یه اختصاصک
علتیدر • یعنی بشارتک بزه حصول بولدیغنک علتی وسببی
اول رکن رکین عنایت اولان پیغمبرمز اولدیغی بیان اولور مصنفک
ان لنا بکسر الهمزة تعلیل لحصول البشری وثبوته لنا دیمش لکن ان
کلمه سی فتحله اولورسه ان ایله ان دن حرف جرک حذفی قیاسی اولمغله
لان لنا تقدیرنده کذلک بشرانک حصولنک علتیدر رکن شئنک
هو ما یقوم به یسیدر که اول شی انکله قائم اولور • یعنی شئنک رکنی
اودر که اوشی اکا طیانوب قیام ووجودی انکله اوله مثلا محسوساتده

ابنیه لرده اولان تحمل دیواری وخانه نك تحتنده اولان عمود واساس
کبی قال الشیخ رکن الشئ ما یعتمد علیه ذلك الشئ کذلك شارح درة المضیه
رکن ما حصل به ذلك الشئ دیمش نته کیم حکمتده علت مادیه دیدکلری
جزء مرکب که رکنی در کاجزاء السریر دیمشلر من العنایة من بیانیه در
جار مجرور محذوف کائنا کلمه سنه متعلق اولوب رکن لفظندن حالدر
ورکنی بیاندر رکن عنایتدن مراد حقا که عین رحمت وعنایت ازلی
اولان پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمزدر غیر منهدم غیر کلمه سی
رکنك صفتیدر منهدم مضاف الیهدر انهدام یقلمق واندراس
وسقوط وخراب اولمق معناسنه در غیر منهدم اصلا یقلمز ومندرس
اولماز دیمکدر شارح درة المضیه بو وجهله بیان ایدرکه قال الشارحون
المراد بالرکن الشریعة الباقیة الی اخر الزمان وقیل المراد بالرکن الغیر
المنهدم ذاته الشریفة صلی الله علیه وسلم فانه فی الحقیقة هو الرکن الغیر
المنهدم والمعنی البشارة لنا یا معشر المسلمین لان لنا من العنایة
الازلیة الالهیة رکنا لا ینهدم بمرور الزمان وهو دین الاسلام وشریعة
خیر الانام علیه افضل الصلوة وازکی السلام شارح فاضل مصنفك
علیه الرحمه قال معناده دیمش که ومعنی البیت اذا کان لنبینا علیه
الصلوة والسلام هذه القربة ولرسولنا هذه الرتبة والزلفة فالبشارة
حاصلة لنا مصرع چه غم دیوار امت راکه باشد چون تو پشتیبان
فان اسوة القوم اذا کان مقربا الی سلطان غایة التقرب کان هؤلاء
القوم اکرم الاقوام واقرب الطوایف الی هذا السلطان فالمعنی
علی التسبب والتفرع کما سبق الا انه ترك الفاء تنبیها علی انه لظهوره
غیر محتاج الی ان یستفاد من لفظه محصول معنای عبارت بیت ای جماعت
اهل الاسلام بزلره بشارت مژده عظیمه درکه انهدام وسقوطدن مصون اولان

عنایت

عنایت ازلیدن بزم ایچون بر رکن شدیدوار در یعنی قطعه چون
شمع جمالت چراغم بود مرادر دو عالم چراغم بود نسبتم ترا
ای نور رحمت چراغم که باشی چراغم بود مفاد نخبه ای جماعت
اهل اسلام بو نیله بر رکن عظمت پناه پیغمبر سامی المکانك
شرف اسلام ایله امتندن بولندق بزلره حقا که بشارت عظما
ومژده کبرادر یعنی مهالك دارینده امان ودخول جنان ونیل
مطلوب اصلی ایله مقضی المرام اولمق بزم ایچوندر دیمك اولور

تخمیس

پناه جمله امت او ملجاء ضعفا　　کلنجه رحمت مولا جهانه سرتا پا
ملکلر اولدی منادی ایدردی بو ندا　　بشری لنا معشر الاسلام ان لنا
من العنایة رکنا غیر منهدم

لما دعی ال مستفعلن لاه دا فاعلن عینا لطا مستفعلن عته فعلن
باکرم الر مفاعلن رسل کن فاعلن نا اکرم ال مستفعلن امم فعلن

لما دعی الله داعینا لطاعته　　باکرم الرسل کنا اکرم الامم

لما حین معناسنه ظرفدر ماضیه داخل اولسه ظرف اولور کذلك اذا
شرطیه معناسنه اولمق ممکندر مابعدنه مضافدر مدخولی اولا فعل ماضی
فعل شرطدر لما حافض لشرطه اولمغله محفوضدر مصرع آتیده جواب شرط
منصوبدر لما مضارعه داخل اولسه حرف جازمدن اولور مستقبلی ماضی یه
قلب ایدر لما تضرب اضرب کبی شارح شیخ زاده لما للنفی فی المستقبل
وفی الماضی للظرف والشرط وغیرهما بمعنی الا نحو وکل نفس لما علیها حافظ
دیمشدر دعی فعل ماضی در سمی معناسنه در قال درة المضیه ودعی من عوت
زیدا کذا ای سمیته به قال شیخ زاده دعاه یرید سماه ودعاه طلبه فالدعاء
الاول من الاول والثانی من الثانی شارح مصنفك قوله دعی الله سما

فالدعا الاول بمعنى التسمية وداعينا من دعى كذا او عليه وهداه اليه دمشدر
دعى فعلنك فاعلى لفظهٔ جلالدر جملهسى محلا مجرور لما كلمهسنك مضاف
اليهيدر ٭ داعينا تقديرا منصوب دعى فعلنك مفعوليدر نا ضميرنه
مضافدر ٭ بو مقوله كلمهلرك اعرابى تقديريدر اولور لكن حالت نصبنده
اعرابى لفظى اولور ٭ داعينا يانك نصبيله وفتحى اقتضا ايدركن
سكون يا ايله ضبط اولنديغى اعط القوس باريها بسكون اليا ٭
مثللو يه قياسا در نته كيم شيخ زاده وسكون اليائى داعينا كافى اعط
القوس باريها ديدى داعى كلمهسى دعوتدندر دعاه طلبه ديرلر ٭
داعى ايله مراد پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامدر اسم فاعلدر ضميرنه مضاف
اولمشدر اسم فاعلنك مفعولنه اضافتى قبيلندندر لطاعته لامى الى
معناسنه حرف جردر ٭ داعينا كلمهسنه متعلقدر ٭ ضميره مضافدر ٭
ضمير لفظهٔ جلالهٔ راجعدر شارح مصنفك دعى الله اى دعى الى الله
على نحو قوله تعالى والله يدعوا الى دار السلام دمشدر داعيدن مراد هادى
امت پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامدر كه بزلرى طاعت حقه دعوت
ايتمشدر باكرم الرسل با حرف جردر دعى فعلنه متعلقدر معناسى
الله اكرم الرسل تسميه ايلدى بزم طاعت مولايه داعيمزى ديمك اولور
او ذات مكرم جليل الشان عليه الصلوة والسلامك اكرم الرسل اولديغى
انا سيد ولد ادم يوم القيمة وانا اكرم الخلق على الله وانا اكرم الاولين
والاخرين حديث شريفندن مأخوذدر كه وما ينطق عن الهوى ان هو
الا وحى يوحى آيهٔ كريمهسيله مؤيددر اكرم اسم تفضيلدر اشرف واعلى
ديمكدر رسل رسولك جمعيدر اكرمك مضاف اليهيدر كنا فعل ماضى
نفس متكلم مع الغيردر ٭ كوندن مشتقدر افعال ناقصهدندر ضمير متكلم
اسميدر ٭ اكرم الامم خبريدر ٭ امم امتك جمعيدر كنا جملهسى لمانك ظرفيه نك

جوابيدر

جوابيدر ديمك اولور كه بزم پيغمبريمز عليه الصلوة والسلام اكرم الرسل
اولمغله بز دخى اكرم الامم اولدق زيرا متبوع نه قدر عالى و معتبر اولورسه
توابعى دخى اويله مكرم اولور خدام سلطانى اولان سلحدار وخاص اوطه
رجالى ايله بستانجى باشى تباعى برابر اولمديغى ظاهردر شارح درة المضية
خلاصهٔ معنى تفصيلنده بو مقامده ديمش كه قيل استدل فى كتب الكلامية
على افضلية رسول الله صلى الله عليه وسلم بقوله تعالى كنتم خير امة اخرجت
للناس الخ بكمال دينهم وكمال التابع بكمال المتبوع والناظم عكس الامر
هنا واجيب بان خيرية المتبوع سبب واقعى لخيرية التابع والعلم
بخيرية الامة يوجب العلم بخيرية المتبوع فجاز الامران على ان طرق
الاستدلال غير منحصر فيهما والمعنى على هذا كنا اكرم الامم حين سمى الله تعالى
داعينا ٭ محمدا صلى الله عليه وسلم باكرم الرسل ديمش معلوم اولا كه
اهل كلام سرور كائنات صلى الله عليه وسلمك خير الرسل اولديغى
امتنك خير الامم اولديغى ايله استدلال ايتمشلردر ناظم عليه الرحمه
بو دليلى عكس ايدوب پيغمبر عليه الصلوة والسلامك خير الرسل اولمسى
ايله امتنك خير الامم اولديغى اثباتى اختيار ايتمشدر تقريرى بو وجهله
لما كان نبينا اكرم الرسل كنا اكرم الامم لكن كان نبينا اكرم الرسل
فكنا اكرم الامم بو قياسك حقيقيه مقدمى بالاده ذكر اولنان انا اكرم
الخلق على الله الخ حديث شريفى ايله ثابت اولديغندن ماعدا ابيات
سابقهدن خفضت كل مقام الى اخره بيتى ايله كذلك وجل مقدار
ما اوليت الخ بيتلرى ايله دخى ثابتدر ٭ زيرا كل مقام انبيانى مقامنه
نسبت خفض ايدوب انلره ارتقا واعتلا ايلين ذات انلردن اكرم
واعلا اولمق بهر حال لازم كلمكله اكرم الانبيا اولديغى بيتين مزبورتين
ايله دخى متعين اولمغله قياس مزبورك حقيت مقدمى يعنى لما

کان نبینا اکرم الرسل مقدمه سنک حقیقتی وجهله ظاهر اولمش اولور
معلوم اوله که صاحب درة المضیئة شارح فاضل کوردی علیه الرحمه
آخر بر معنای لطیفه ذاهب اولمشدر بو وجهله بیان ایدر دعی فعل ماضی
من الدعوة لا بمعنی التسمیه لان الکلام فی الاسری والله فاعله ونا
مفعوله ولطاعته متعلق بدعی لا الی قوله بداعینا کما فی التقدیر الاول
دیمش بو صورتده دعی فعلنک مفعول ثانیسی اولان الی حضرته خود
الی طرفه یا خود الی الاسری مثللو مفعول محذوف اولدیغنه اشبو فصل
معراج قرینه در یا خود لطاعته عبارتندن مراد لیله اسراده پیغمبر مدعو
علیه الصلوة والسلامک طاعت وعبودیت حقنده اولان قیامیدر
بو معنی مراد اولدقده دعی کلمه سیله دعوتدن مراد پیغمبر علیه الصلوة
والسلامی لیلهٔ اسراده اللهک کندو طاعتنه اولان دعوتی اولمغه
ذاهب اولمش اولور پس سالف الذکر باکرم الرسل کنا اکرم الامم
مصرعی ایله تقریر اولنان قیاس استثنائینک حقیتی مقدمی بیت
مرقومک مصرع اولی ایله دخی ثابت اولدیغنی شارح مرحوم بیان مراد
ایدر • زیرا دعوة اسری پیغمبر علیه الصلوة والسلامه مخصوص اولوب
بر پیغمبره واقع اولمغله بو دعوة واکرام مخصوص ایله مدعو ومکرم اولان
اکرم الرسل اولمق لازم کلور نته کیم مشار الیه شارح کوردی محصول
معنای بیتی بو وجهله تفصیل ایتمش کما قال قوله کنا جواب لما
وباکرم الرسل متعلق بکنا والباء للسببیة والمعنی کنا اکرم الامم
بسبب اکرم الرسل وقت دعوة الله تعالی داعینا الیه لاجل طاعته
ای انه علیه السلام لما صار اکرم الرسل بالدعوة کنا اکرم الامم باکرامه
لان اکرمیة المتبوع سبب لاکرمیة التابع محصول معنای عبارت
بیت وقتا که الله عظیم الشان بزلری طاعته حقه دعوة ایدن داعیمزی

یعنی

یعنی بزلری یا نه دعوة ایدن پیغمبرمزی اکرم الرسل تسمیه ایلدیسه
یعنی اکرم الرسل ایدوب اکرم الرسل تسمیه سیله موسوم ایلدیسه بز دخی
اکرم الامم اولدق • زیرا پیغمبرمز سائر رسلک اکرمی اولدقده بزلر
دخی اول رسلک امتلرندن اکرم اولمزه اقتضا ایدر دیمک اولور •

تخمیس

خدا اکرم ایدوب اول شه ملک سپهی　　انکله امتیده بولدی نیجه عزت وبهی
عزیز ایدر خدمی انتساب باب شهی　　لما دعی الله داعینا لطاعته
باکرم الرسل کنا اکرم الامم

فصل فی غزوات النبی صلی الله علیه وسلم

راعت قلو مستفعلن ب العدی فاعلن انباء بع مستفعلن ثته فعلن
کنباءةٍ مفاعلن اجفلت فاعلن غفلا من ال مستفعلن غنم فعلن

راعت قلوب العدی انباء بعثته　　کنبأة اجفلت غفلا من الغنم

ناظم علیه الرحمه اشبو فصل بیان غزوانده اول عالمینه رحمت وهدایت
و وارینده باعث امن وسلامت اولان پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة
والسلام افندیمزک بعثت رسالتلرینی وغزوات ظفر غایات ایله
هر حالده مؤید من طرف الله اولدقلرینی انشاد و بیانه بو محلدن
ابتدا ایله برکونه دخی مدائح جلیله یه مبادرت ایدوب بیورر که ••
راعت عینک فتحیله روعدندر روع قورقمق معناسنه در • راعت
فعل ماضی مؤنثدر راعه یروعه روعا کلوب خوفت معناسنه در قلوب
نصبله مفعولیدر قلبک جمعیدر عدی کلمه سنه مضاد دشمنک حقیقتی
مهما امکن بلمک علی البصیره شروحک موقوف علیهی اولمغله قلبک
تشریحنده کتب اطبانک بعض تحریراتی نقل و بیان مناسب کورلدی
نته کیم دیمشلر قلب اعضاء رئیسه نک اشرفیدر بدنده ابتدا حرکت

ایلین قلب در موتده اخر ساکن اولان دخی قلبدر • روح حیوانینک
محلیدر وحرارت عزیزیه نک منبعیدر صنوبری الشکلدر محلی کوکس
اورتاسنده در لکن اشاغی اینجه اوجی صول جانبه مائلدر • واق جکر
قلبی قتلامشدر • وقلبک یلپازه سیدر و دوشکی شکلنده در هر نه جانبه
یاتسه اکا طیانور ایه کی کمکلرینه طوقنمقدن حفظ ایدر کذلک ابن سینا
قانونده القلب مخلوق من لحم قوی لیکون ابعد من الافات منتسج فیه
اصناف من اللیف قویة شدیدة الاختلاف الطویل الجذاب العریض
الدّفاع والمورب الماسک لیکون له اصناف من الحرکات واودع فی غلاف
حصنیف جدًّا لیکون له جنّة ووقایة ویری جرمه عن ذلک الغلاف
بقدره وعند اصله عضو کالاساس یشبه الغضروف قلیل لیکون
قاعده وثیقة مخلّقة دیمش قوله العدی بکسر العین عدونک جمعیدر
شارح مصنّفک العدی جمع الاعدا وهو جمع لا نظیر له دیدی انباء
همزه نک فتحیله نبا لفظنک جمعیدر خبرلر دیکدر راعت فعلنک
فاعلیدر بعثت کلمه سنه مضافدر واکر انبا کسر همزه ایله اولورسه
مصدر اولور بعثته اضافتی مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر
راعت فعلی مع فاعله جمله سی ابتدائیه در شرّاح جیئت به للانتقال
من اسلوب الی اسلوب اخر دیمشلر بعثته مصدر نوعیدر اصل
لغتده مطلقا ارسال معناسنه ایدی بعده ارسال نبوّة ورسالتده
استعمالی غالب اولدی دیدیلر بعثتک مضاف الیهی اولان ضمیر
سرور کائنات علیه الصلوة والسلام راجعدر کنباءة بتقدیم النون
علی الباء وهمزه ایله صیحه وصوت معناسنه در بعض شرّاح والنباة صوت
الاسد دیمش کاف حرف تشبیهدر مصدر محذوف اولان روعاً
کلمه سنک صفتیدر ای راعت روعاً کروع نباة تقدیرنده در • یاخود

مبتداء

مبتداء محذوفک خبریدر ای ذاک الروع کنباءة الخ تقدیرنده در مبتدا
مع خبره جمله سی سؤال مقدّره جواب اولان جمله مستانفه در کویا
کیف حال روع قلوبهم عند بعثته علیه الصلوة والسلام دیو سؤال
اولنمش بو سؤاله جواب اولور اجفلت ای افزعت فعل ماضی
مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیری نباة قولنه راجعدر اجفلت جمله سی نباة
کلمه سنک صفتیدر وان قولیده الاجفیل همزه نک کسریله وجیمک
سکونی وفانک کسریله وشدّیله قورقق یعنی جبان معناسنه یقال
ظلیم اجفیل اذا کان یهرب من کل شیء وظلیم ظاء معجمه ایله دوه قوشیدر
حتی غایت قورقاق وجبان اولان کمسنه یی نعامه که دوه قوشیدر
اکه تشبیه ایدرلر نته کیم حجّاج ظالم غایت جبان ووهّام ایمش حقنده
بو بیتی دیمشلر ؛؛ اسد علینا وفی الحروب نعامه • تفر من ادنی صفیر
صافیر ؛؛ اشبو صفیر کلمه سی ترکیده اصلق دیدکلری صوت مشهوردر
الاجفال همزه نک کسریله قاچمقده سرعت ایتمک اجفل القوم اذا هربوا
سارعین دیمشدر شرّاح اجفلتا ای افزعت واصرعت وهربت
ایله تفسیر ایدرلر عُفلا ضمتینله در اجفلت فعلنک مفعولیدر اکثر
شرّاح دیمش که عفل غافلک جمعیدر شارح درة المضیة عفل بر لفظ
مفرددر که مبالغه ایچوندر یعنی مبالغه ایله غافل دیکدر یاخود غافلک
جمعیدر دیمش شارح مصنّفک اعفل بلید غافل لا یحس بالامارات
الواضحة وکانه ماخوذ من الغفله دیوب وشارح درة المضیة وفیه
اشارة ایضا الی ان الکفار کانوا غافلین من بعثته صلی الله علیه وسلم
دیمشلردر من الغنم جار مجرور مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب
عفل لفظندن حالدر یاخود صفتدر • غنم شاتدر ترکیده قیون درلر
اسم مؤنثدر جنس موضوعدر شانک ذکور واناثنه اطلاق اولنور

كذلك ايكيسنه شامل اولمق اوزره دخی اطلاق اولنور ننه كيم اسم جنبك حالی بودر معلوم اوله كه بو بيتده ايكی محلده تشبيه واردر اولكی اول پيغمبر مبعوث بالسيف رحمة للعالمين عليه الصلوة والسلام افندمزك قلوب مشركينی كمال خوف وخشيت ايله لرزان ايدن بعثت ورسالتلری خبرلرينی غافل طوران رمه اغنامی يعنی قيون سوريسنی قورقدوب سرعت فرار ايله طرف طرف پريشان ايدن صيحه يه تشبيه ايكنجی تشبيه ضمنيدر كه كفاری كمال ضعفده وخوف وخشيتده غنمه تشبيهدر زيرا غنم نه جنك وحربه ونه ضربه قادر بيچاره ضعيف القلب اولديغی ظاهردر ننه كيم كمال خوفندن ناشی ادنا شيدن قورقوب فرارلرينی بعض شعرا تشبيهده استعمال ايتمشلر در بو بيت اكا شاهد در بيت

فراركوردكی يوق كوسفند انفاسم   رميده ايلمه دن نابيا وحوش اميد

سؤال ولنور سه غنم اجل نعم الهيه دن بر مبارك حيواندر كفره مكروهه نيجه تشبيه اولنور جواب بودر كه بر شئ بر آخر شيئه تشبيه اولندقده هر جهتده اول آخر شئ كبی اولمق لازم دكلدر وجه شبه نه ايسه انجق انده تشبيه اولنمشدر بو خصوصده شبه بهده اولان جميع اوصافده مشابهت اقتضا ايتمز بو مقامده انجق ضعف وخشيتده وسرعتله فرارده تشبيهدر ننه كيم تفصيل اولندی شارح مشار اليه درة المضيئة خلاصهٔ معنای بيتده ديمش والمعنی افزعت قلوب الاعداء انباء بعثة النبی عليه السلام ونحو فيهم اخبار الرسالة كما يخوف الغنم الغفل الصوت بغتة ويفزعها فجاءةً محصول معنای عبارت بيت پيغمبر اخرالزمان عليه الصلوة والسلامك بو بعثتسرای عالمه بعث وسعادتله تشريفلری خبرلری غافللر اولان قيون سوروسنی پريشان وسرعتله فرار ايتديرن صيحه كبی دريعنی قلوب اعدايی اويله تخويف ايلدی ديك اولور ياخود پيغمبر عليه الصلوة والسلامك

بعثتلری

بعثتلری خبرلری قلوب اعدايی تخويف ايلدی ياخود غافل طوران غنمی فرار ايتديرن صيحه كبی تخويف ايلدی ديكدر ياعنی غافل طوران قيون سوروسنی خوف وسرعتله فرار وپريشان ايدن صيحه كبی ديكدر وفيه من البديع التشبيه وجناس الاشتقاق ومراعات النظير

تخميس

ظهور دولت اسلام عدوی روسيهی   اسير خشيت ايدوب ويردی حيرت ودهشی
صدای هائل دهشتله طولدی خاك كهی   راعت قلوب العدی انباء بعثته
كنبوة اجفلت غفلا من الغنم

مازال يل مستفعلن قاهم فاعلن فی كل مع مستفعلن ترك فعلن
حتی حكوا مستفعلن بالقنا فاعلن لحما علی مستفعلن وضم فعلن

مازال يلقاهم فی كل معترك   حتی حكوا بالقنا لحما علی وضم

مازال افعال ناقصه دندر استمرار نفيه دلالت ايدر كما قال مولانا جامی اما دلالتها علی الاستمرار فلان النفی ماخوذ من معناه فاذا دخلت اداة النفی عليها كانت معناه نفی النفی ونفی النفی استمرار الوجود واعتبار الصلاحية والقابلية معلوم عقلا ابدی مازال دام وثبت ديك اولور شارح مصنفك مازال ذلك الحضرة يقال مازال يفعل كذا ای كان يستمر علی فعله ديمشدر مازال فعلنك اسمی تحتنده مستتر ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر يلقا فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضميری سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر يلقی لقادن مشتقدر بعض شراح مصادفه ومقابله معناسنه دردمش قال درة المضيئة يلقاهم من لقيه كرضيه يقال يلقاه لقاء اذا رآه وغلبة استعماله فی الاجتماع والملاقات ابدی اخلاق فاضله دن اولان شجاعت سيد الانبياء عليه الصلوة والسلامی بيان اولور كه هر محاربه ده

بنفسه دشمن ایله ملاقات واجتماعدن خالی وزائل اولمدقلرینی افاده در
قوله هم ضمیر منفصل مبنی محلا منصوب یلقاهمک مفعولیدر کفاره راجعدر
یلقا جمله سی مازال فعلنک خبریدر مازال مع اسمه و خبره جمله سی ابتدائیه در
یاخود جمله مستانفه در ما حاله صلی الله علیه وسلم مع العدو دیو سؤاله
جوابدر فی کل جار مجرور یلقا فعلنه متعلقدر معترک رانک فتحیله
افتعال بابندن مصدر میمیدر بو محلده اسم مکان معناسنده استعمال
اولنمشدر شراح والمعترک موضع الحرب من اعترک ای ازدحم معترک
کل لفظنک مضاف الیهیدر حتی الی معناسنه در حکوا کلمه سندن
ان مصدریه محذوفدر یلقاهم الی ان حکوا دیمکدر حکوا فعل ماضی
جمع مذکردر بکز دیلر دیمکدر مشابهت معناسنه اولان محاکاتدن در
حکوا اصلنده حکیوا در بعد الاعلال حکوا قالور کاف فتحیله در
زیرا کاف اصلنده دخی مفتوحدر بالقنا باسببیه در جار مجرور حکوا
فعلنه متعلقدر حکوا فعلنک تحتنده فاعل اولان جمع ضمیری کفاره
راجعدر جمله سی تاویل مصدرده حتی ایله مجروردر اولوب یلقا فعلنه متعلقدر
درة المضیه حتی ابتدائیة وما بعده کلام مستانفة دیمشدر بالقنا
باسببیة درجار مجرور حکوا فعلنه متعلقدر قنا فارسیده نیزه زکیده
مزراق دیدکلریدر لحماً لفظا منصوب حکوا فعلنک مفعولیدر علی وضم
جار مجرور محذوف کائنا کلمه سنه متعلق اولوب لحما لفظندن حالدر
یاخود صفتدر وضم واوک وصادک فتحه لریله قصاب دکانلرنده
قصابلرک اوزرنده ات قردقلری اغاجه دیرلر دیمشلر فضلاء شراحدن
شیخ زاده ودرة المضیه الوضم خشب یقطع القصاب علیه اللحم
ویترک معداً لکل من یمیل الیه والغالب فی لحم الغنم ان یکون علی وضم
شبه الاجسام المنقطعة الممزوقة بضرب القناة بلحوم مقطعة مطروحة

علی الخشب

علی الخشب والغرض من التشبیه بیان کمال ضعف العدو وغایة عجزهم
وذلتهم وهلاکهم دیدیلر شراحک اشبو تقریری اوزره خشب مزبور
قصابلرک دکانلرنده اوزرنده ات قطع ایدوب لحم وضع ایلدکلری
خشب اولور لکن وضم ایله مراد مشهور خشبه مراد اولسه که قصاب
دکانلرنده بالاده عرضا ممدود اغاجلردر که اوزرینه بیع وارائت ایچون
بعض دکانلرده چنکاللر ایله ات اصارلر و بالقنا قولنده باء معناسنه
اولمغله مزراقده اولان لحم عدوی خشب مزبوره معلق لحمه تشبیه دخی
زیاده مشابهة اقتضا ایدر نه مانع خشب قصاب ایله مراد بالاده ات
اصدقلری خشب اولسون یاخود شراحک تعریف ایتدکلری خشب اولسون
احتمالده منافاة یوقدر مقصود اشبهنی بیاندر شارح درة المضیه خلاصة
معناده دیمش که والمعنی جاهد النبی علیه الصلوة والسلام الکفار
ومازال یلقاهم ویقتلهم فی کل حرب حتی ترکهم قتلی معدین لاکل السباع
والوحوش من شوم کفرهم وفی البیت اشار الی کمال شجاعته وعظم همته
والی کونه مبعوثا بالسیف والجهاد معلوم اوله که ظاهر معنای بیت
شارح مشار الیهک تقریری اوزره در لکن ناظم علیه الرحمه بوندن معانی
لطیفهٔ اخری مراد ایلمک احتمالندن خالی دکلدر تفصیلی بو کونه عاجزانه
املا و تقریر اولنور که اولاً بیت مزبورک مصرع اولنده سلطان انبیا
علیه الصلوة والسلامک کمال شجاعت وقوة قلب وجلادتلرینی بیان
ایچون مقابله کفارده طوروب ورا عسکرده اختفا ایتمیوب کفار
ایله ملاقات ومقابله ومقاتله دن کیرو طورمادقلرینی لامازال یلقاهم
عبارتی ایله ناظم ذکر و تصریح ایتمشدر ثانیا مصرع ثانیده قنا لفظی که
نیزه معناسنه در ناظم مفرد صیغه سیله کتوروب والف لام مضاف
الیهدن عوض اولمغله قنانه تقدیرنده اولوب اشبو مقدر اولان

ضمیر فخر کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزه راجع اولدیغنه بناءً
نیزه دن مراد انجق انلرک نیزه عالیلری اولمق اقتضا ایدر کذلک
یلقاهم فعلی مفرد صیغه سیله کلوب تختنده ضمیر مفرد انجق پیغمبر علیه
الصلوة والسلامه راجع اولوب بوندنصکره حکوا کلمه سی دخی جمع
صیغه سیله کفاره راجع ضمیر جمله کفاردن عبارت اولدقده کفاری
نیزه سی ایله خشب قصابده مقطوع ومتروک اولان لحم کبی ایلین انجق
صاحب سعادت افندیمز اولدوغنی مفید اولور لکن اومرتبه قطع
کفار جمعیت عسکر اسلام ایله اولوب سلطان منصور اللوا افندیمز
اول عسکر اسلامده داخل واجزاسندن ایکن اول قهر وغلبه یی ناظم
پیغمبر جلیل الشان افندیمزه نسبت ایلدیکی مجازا درکه عسکر اسلام
اول جزء اعظم اولان صاحب سعادت پیغمبر اخر الزمان افندیمزدن
عبارت اولوب نصرت وقوة وغلبه لری بالجمله علیه الصلوة والسلامدن
اقتضا ایدیکنه اشارت اولور نته کیم مجاز عقلی بحثنده صاحب
مفتاح سکاکی رحمه الله دیمشدرکه المجاز العقلی هو الکلام المفاد به
خلاف ما عند المتکلم من الحکم فیه بضرب من التأول افادة للخلاف
لا بواسطة وضع نحو هزم الامیر الجند ایدی بو مقامده دخی نسبتده
مجاز اولمق اوزره جمیع نصرت وفتوحات سلطان الانبیاء علیه الصلوة
والسلامک اثار توجه عالیلریدر دیمک اولنده ناظم علیه الرحمه یلقا
فعلنی دخی کما ذکرنا مفرد صیغه سیله کتوروب تختنده مفرد فاعل ضمیرینی
فخر عالم علیه الصلوة والسلامه ارجاع ایله بویله بر معنای لطیف دخی
قصد ایتمک احتمالندن بعید دکلدر بو مقوله اسناد مجازی لسان ترکیده
دخی کثیر الاستعمالدر مثلا فاتح مرحوم سلطان محمد قسطنطنیه یی قلیج ایله
فتح ایلدی دیدکلری کبی ناظم دخی بیت مرقومنده سرور کائنات علیه

افضل التحیات افندیمز نیزهٔ عالیلری ایله کفاری لحم مقطعیه مشابه
ایلدی یعنی قهر واهلاک ایلدی دیوب اول فعل قطع واهلاکی عساکر
اصحاب کزینه اسناد ایتمدی بلکه نیزهٔ عالیلرینه اسناد ایلدی مقصودی
اول نصرهٔ عظیمه وغلبهٔ کلیه لرده قهر واهلاک اعداده رکن اعظم
بلکه علت مستقله پیغمبر جلیل الشان علیه الصلوة والسلام اولدیغنه اشبو
اسناد مجازی ایله ناظم اشارت مراد ایدر نته کیم قاهرهٔ مصری سلطان سلیم
فتح ایلدی دیرلر مع هذا اول فتح جلیل سلطان سلیم معیتنده اولان عسکر
ایله وجوده کلمشدر حتی سلطان مشار الیه مصری فتح ایلدکده مقیاس
نیل مبارکده بر قصر عالی انشا ایدوب قصر مزبورده بر رخام مرمری
اوستنه کندو دست مبارکلری ایله بیت لوکان لی اولغیری قدر انملة
فوق التراب لکان الامر مشترکا بیتینی تحریر ایدوب مشترکا قولیله فتح
وتسخیرده علت مستقله مثابه سنده ایکن ویله بر فتوحاتنا درةً الزمانده
هضم نفس بیوردقلرینی مصر تاریخی ناطق وانده مصرح در

تخمیس

محیط آتش ایدوب هر هجوم بی باکن　　اراقت ایلدی دورک وجود اشراکن
چویردی سیخ غزاده عدوی ناپاکن　　ما زال یلقاهم فی کل معترک
حتی حکوا بالقنا لحماً علی وضم

ودوا الفرا مستفعلن روکا فعلن دو یغبطو مستفعلن ن به فعلن
اشلاء شا مستفعلن لت مع ال فاعلن عقبان والر مستفعلن رخم فعلن
ودوا الفرار وکادوا یغبطون به　　اشلاء شالت مع العقبان والرخم

ودوا فعل ماضی جمع مذکردر ما ودّ یودّ ودّاً ومودّة کلور ودوا احبوا
دیمکدر شارح حنفی ودّ یودّ احبّ یحبّ اوتمنّی یتمنّی والمودة اسم منها
تطلق علی ما یقتضیه الحب من الاحسان وغیره ومنه قوله تعالی قل لا اسئلکم

علیه اجرا الا المودة فی القربی کذلک شیخ زاده یقال وده وداده احبه وودا وودة
تمناه ووداد دیمشلر و ودوا فعلنک فاعلی تحتنده جمیع ضمیری کفاره
راجعدر جمله سی سؤال مقدره جواب اولان جمله مستانفه در گویا
سائلک ما حال الکفار مع مداومته علی القتال حتی حکوا علی وضع دیو
سؤالنه ودوا الفرار الخ جواب اولور یا خود ودوا جمله سی حکوا فعلنک
فاعلی اولان کفاردن حالدر الفرار لفظا منصوب ودوانک مفعولیدر
وکادوا کادنک جمعیدر کاد افعال مقاربه دندر قرب معناسنه در
فاعلی تحتنده جمع ضمیری کفاره راجعدر ملا جامی رحمه الله بو وجهله بیان
ایدرکه فکادنی قولک کاد زید ان یخرج یدل علی قرب حصول الخروج
لزید یخرجمک لقرب حصوله دیمشدر صاحب متوسط کاد وضع لمقاربة
حصول الخبر لا علی مقاربة رجائه وکاد خبر محض فلذلک تصرفنا ای اتی
منه مضارع واسم فاعل وامر دیدی شارح مصنفک یقال کاد یفعل
کذا ای قارب ولم یفعل دیو معنی ویرمش یغبطون ضرب یضرب
بابندن فعل مضارع جمع مذکردر تمنی ایدرلر دیمک معناسنه در غبطه
یغبطه غبطا وغبطة کلور غبطه اخرده اولان شینک کندوده اولماسنی
تمنی اتمکدر لکن اول شینک اخردن زوالنی استمامک ایله تمنیدر
زیرا بو قید ایله مقید اولمسه حسد اولور یعنی اخرده اولان شینک تمنی سی
اخردن اوشینک زوالنی ایستمک ایله اولورسه حسددر مذمومدر
اما غبطه مذموم دکلدر به جار مجرور مقدر ملتبسین قولنه متعلق اولور
یغبطون فعلنک تحتنده اولان فاعلدن حالدر به قولنده اولان ضمیر
فراره راجعدر تقدیری یغبطون ملتبسین بالفرار دیمکدر بعض شراح
باسببیه در دیمش لکن قول اول مختاردر اشلاء اشیاء وزننده
شلوک جمعیدر شلو شینک کسریله ولامک سکونیله عضو معناسنه در

یغبطون

یغبطون فعلنک مفعولیدر یغبطون جمله سی کادوا فعلنک خبریدر
کادوا جمله سی ودوا فعلنک خبریدر اشلاء اصلنده واو ایله اشلاو ایدی
کساء کلمه سی کبی واو الف زائده دن صکره طرفده واقع اولمغله یایه
قلب اولنوب بعده یا دخی همزه یه بعد القلب تنوین ایله اشلاء اولدی
غیر منصرف اولمغله تنوین حذف اولنمشدر شالت شارح درة المضیئة
شال لازم بمعنی ارتفع ومتعد بمعنی رفعه دیمشدر بو مقامده لازمدر
وارتفعت معناسنه درکه ارتفاع معناسنه اولان شلودندر مع العقبان
کلمه سنک اعرابده شارح حنفی جار مجرور مقدر ملتبسا کلمه سنه متعلق
اولوب اشلاء کلمه سندن حالدر دیدی اما شارح درة المضیئة بو وجهله
تفصیله ذاهب اولدی کما قال قوله مع العقبان ان لفظة مع یدل
علی الصحبة واستحداثها وهو ظرف معرب لازم للنصب ویلزم اضافته
الی احد المتصاحبین ان ذکر بعده نحو کنت مع زید وان ذکر المتصاحبان
قبله فهو منصوب منون علی الظرفیة نحو جئنا معا ای فی زمان واحد
وکنا معا ای فی مکان واحد وقد یکون بمعنی عنه ونصب اخره علی
الحکایة غالبا وهو ههنا کلمة دالة علی الصحبة منصوب بشالت
ظرف له مجازا مضاف الی العقبان بکسر العین جمع عقاب بضمها
وهو طیر عظیم یصید الطیور وبعض الوحوش کالارنب والثعلب ونحوها
ولا یقع علی المیتات غالبا ویقال انه سلطان الطیور کما ان الاسد سلطان
الوحوش ویجمع علی الاعقب ایضا دیمشدر وان قولیده العقاب عینک
ضمی وقافک سکونیله برجی قوشلردن طوشنجیل دیدکلری قوشدر
دیدی لکن مشهور اولان ترکیده قره قوش دیدکلریدرکه شاهین اسمیله
مسمی اولان طائر خراق جمله طیوره خرف واهلاکده غالب ایکن
قره قوشدن خوف وهراس اوزره دردیرلر حتی عربیده ارنب ترکیده

طوشانی دیدکلری حیوانی قره قوش روی ارضدن آلوب چنکالی ایله
هوایه پرواز ایلدیکنی نقل ایدرلر • بلکه ترکیده بعضلر طوشنجل دیدکلری
بو که بنا ء وجه تسمیه در والرّخم قولی عقبان اوزرینه معطوفدر • رخم ده
طلبه وزننده اولان رخمة کلمه سنک جمعیدر وآن قولیده الرّخمة
فتحتینله شویله قوشدرکه ابلقدر خلقتده کرکسه بکزر الرّخم کذلک
فتحتینله جمعیدر دیدی شارح درة المضیئة بو وجهله تفصیل ایدرکه
والرّخم جمع رخمة وهو طیر عظیم الخلقة اعظم من العقاب یسکن
فی الجبال العالیة ولا یؤذی شیئا من الحیوانات ما دام حیًّا وانما یقع
المیتات والناس یزعمون انه یری المیّتات فی منامه اذا مات حیوان
فی اللیل یقع علیه فی اول الصبح وهذا التی ذکرناه من شأنها هو شأنها
من حالها ولم یعرف شأنها نتکلم بأشیاء لا ینبغی ذکرها دیوب عن
مشاهدة نقل عجایبات ایتمشدر رحمه الله شارح مشار الیه خلاصۀ معنا
بیاننده بو وجهله تقریر ایدرکه قیل الغبطة ارادة نعمة الغیر والنّعمة
ما یستلذّ به والاشلاء المذکور لیس فیها الا الهلاک باشنع الوجوه فما
معنی الغبطة لها واجیب بان ما شاهدوا من المصائب والشدائد
فی الحرب انساهم لذّة الحیاة وصار طعم الممات الذی عندهم وان کان
اشنع الحالات فعدّوها نعمة وغبطة والمعنی احب الکفار الفرار الذی
هو اقبح الاشیاء عند العرب فانّ افتخارهم بثلاثة اشیاء الشجاعة
والفصاحة والسخاوة وکادوا یتمنّون الموت بان یکونوا قطعًا
ویأکلهم الطیور حتی یتخلّصوا مما اصابهم من المحن والشدائد الحاصلة
لهم من المؤمنین بشؤم کفرهم شارح مصنفک دیمشدر که ومعنی
البیت کان هؤلاء الاعداء یتمنّون کونهم امواتا کالاعضاء التی کسرها
العقاب والرّخمة وشالت معها فی الهواء من جهة ان لیس لهم طاقة

للمحاورة ذاک الحضرة محصول معنای عبارت بیت کفّار فراره ورّو محبّت
ایتدیلر • بر رتبه ده که انلر عقبان ورخم ایله جوّ هوایه مرتفع اولان عضوه
غبطه ایتمکه قریب اولدیلر • یعنی غبطه ایتدیلر دیکدر • زیرا کادوا خیر
محض دیدیکی تحاشک بو معنایه درننه کیم بیانی وتوضیحی سبقت ایلدی ایدی
ناظم علیه الرحمه مراد ایدرکه کفار اثناء جنکده فراره بر کونه میل ومحبّت ایتدیلرکه
قره قوش وکرکس دیدکلری خرق واهلاکه معتاد اولان ایکی دانه طیر جکر
شکافک صیدی الوب پاره پاره ایتدیکی عضولری چنکاللنه طاقوب هوایه
پرواز وارتفاع ایلدیکده مخلبنده بر هوا اول عضوی کوروب کفره
اول عضوه غبطه ایدرلر ایدیکه بو معرکه دن بعید دست نارسا یعنی
بویله ال برمز محلده ایمن ومجاهدین اسلامک تعرض وتعقیبندن
اول عضولر ازاد اولمشلر ای کاش بزده شویله معرکه دن بعید
اولوب پنجۀ طیرده جوّ هواده مجاهدین اسلامک تعرضندن آسوده
اولیدق دیو اول عضولره غبطه ورشک ایدرلر ایدی دیمک قصد ایدر

تخمیس

فراره پنجۀ باز الدریته کیرسه کبی | طیور جانه ایدرلردی اشیانه بهی
اوحاله قویدی شدائد عدوی روسیهی | ودوا الفرار وکادوا یغبطون به

اشلاء شالت مع العقبان والرّخم

تمضی اللیالی مستفعلن لی ولا فاعلن یدرون عد مستفعلن رتها فعلن
ما لم تکن مستفعلن من لیا فاعلن لی الاشهر ال مستفعلن حرم فعلن

تمضی اللیالی ولا یدرون عدّتها | ما لم تکن من لیالی الاشهر الحرم

تمضی فعل مضارع مؤنثدر مرور ایدر کچر دیکدر اللیالی تقدیرا مرفوع
فاعلیدر لیالی لیلک جمعیدر لیل اسم جنس واحدی لیلة تمر وتمرة
کبیدر لیل غروب شمسدن طلوع شمسه وارنجه اولان زماندر بو متعاده

لیلدن مراد مطلقا وقت وزماندر • زیرا مقصود کفارک جمله اوقاتی
کرک یوم وکرک لیال مشرف هلاک اولوب شدّة واضطراب جان
ایله کچدیکنی بیاندر شارح درّة المضیئه من قبیل الاکتفا بذکر احد
المتقابلین کقوله تعالی سرابیل تقیکم الحرّ ای الحرّ والبرد یعنی سربیل
یالکز حردن حفظ ایچون دکلدر هم حردن وهم برددن حفظ ایچوندر
لکن حر ذکر اولنمغله مقابلی دخی معلوم اولدیغنه بناءً مقابلیندن
بریني ذکر ایله اکتفا قیلنمشدر یا خود لیالی فراغ واستراحت ودوام
وصفا زمانی ایکن لیالی محنت وحیرت اضطراب ایله کذران ایدیجه
اوقات قتال ومحاربه اولان ایام ملری کمال حیرت اضطراب ایله
کچه حکمی اولویریده قالور شارح مصنفک قوله تمضی اللیالی من باب
التغلیب اعنی تغلیب المؤنث وهو اللیل علی المذکر وهو الیوم دیمش
شارح شیخ زاده دکثیرا ما یستعمل اللیالی ویراد بها الایام واللیالی
وقد غلب ذلک عند ذکر الشدائد دیدی ولا یدرون واو حالیه در
یا خود عاطفه در یدرون فعل مضارع جمع مذکردر اییدندر درایت
تعقّل وادراکدر لا یدرون • لا یعلمون معناسنه اولور تحتنده فاعل
ضمیری کفّاره راجعدر جمله سی تمضی فعلنک فاعلندن حالدر • یا خود
تمضی اوستنه معطوفدر • عدّتها لفظا منصوب لا یدرون فعلنک
مفعولیدر ها ضمیر مبنی محلا مجرور مضاف الیهیدر عدّتها دیک
عددها دیکدر کما قال الله تعالی انّ عدّة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً
بیورلمشدر مالم تکن ما مصدریه در لم تکن افعال ناقصه دندر تحتنده
اسمی اولان ضمیر لیالی یه راجعدر من لیالی جار مجرور لم تکن فعلنک
خبریدر لم تکن جمله سی تأویل مصدرده لا یدرون فعلنک ظرفیدر •
یا مدّة معناسنه در یعنی اول لیالی مذکوره لیالی اشهر حرمدن اولمدیغی

مدتده

مدّتده اول لیالینک عددنی بلمزلر ایدی یعنی لیالی اشهر حرمدن اولدقده
عددنی اولزمان بیلورلر ایدی دیک مالنده در نته کیم شارح درّة المضیئه
قوله مالم تکن ما مصدریة ظرفیة واسم لم تکن ضمیر اللیالی الاشهر الحرمی
خبره والجملة فی تأویل المصدر ظرف لا یدرون ای لا یدرون عدد اللیالی
مدّة عدم کون اللیالی کائنة من لیالی الاشهر الحرم فانهم ح یدرون
عددها دیمشدر شارح حنفی دما فی قوله مالم تکن بمعنی غیر ومعناها
علی الاستثناء والنفی اذا دخل النفی افاد الاثبات والتقدیر انهم
لم یعرفوا عدد تلک اللیالی الآن تکون تلک اللیالی الاشهر الحرم ••
بین الناظم شدّة بلائهم وغایة حیرتهم وکیفیة دهشتهم بانّ اللیالی
تمرّ بهم ولا یدرون عدّتها فلا یمیّزون بین الاسابیع والایام ولا یفرقون
بین الاشهر والاعوام الآن تکون تلک اللیالی لیالی اشهر الحرم وذلک
من شدّة ما لحقهم سلب الحواس بسبب صوارم اصحاب النبی علیه الصلوة
والسلام اشهر کلمه سی لیالینک مضاف الیهیدر اشهر شهرک جمعیدر
الحرم اشهر صفتیدر حرم ضمتینله حرامک جمعیدر اشهر حرام ذی القعده
ذی الحجّه محرّم رجب درکه عرب اشبو شهور اربعه ده قتالی بالاتفاق
کندولره حرام ایتمشلردر • شهور قمریه نک سبب تسمیه سنده
شارح درّة المضیئه دیمش که قال بعض الافاضل الوجه فی تسمیة کل شهر
انّ العرب اذا رئت السادات قد ترکوا العادات وحرّموا الغارات
قالوا المحرّم واذا ضعفت ومرضت ابدانهم واصفرّت الوانهم
قالوا صفر واذا زهرت البساطین وظهرت الریاحین وارتبعت
المساکین قالوا ربیعان واذا قلّ النماء وامسک السماء وانجمد الماء
قالوا جمادیان واذا ماجت البحار وجرت الانهار وزجبت الاشجار
قالوا رجب واذا تفرّقت الوصایل وتباینت الحلائل وتشعّبت القبائل

قالوا شعبان واذا اشتد الحار وانقطع الانهار ومكث الامطار قالوا
رمضان واذا شالت الاموال وحصل الاشتغال وكثر الارتحال قالوا
شوال واذا تركوا الارتحال ومالوا الى الاشتغال وقعدوا عن الانتقال
قالوا ذى القعده واذا كانت زيادة مكة واجتمعوا فى مكة قالوا ذى الحجه
كما قال فى القاموس انهم لما نقلوا اسماء الشهور عن اللغة القديمة سموها
بالازمنة التى وقعت فيها محصول معناى عبارت بيت بو وجهله دركه
بيت سابقده تفصيل اولنديغى اوزره برهوا مرتفع اولان عضوه
كفار غبطه ايدرلر ايدى • بر حالده كه ايام ولياليلى كچردى مقدار وعددنى
بلمزلر ايدى • يعنى كمال خوف واضطراب محنتدن نقدر ليالى وايام
كذران ايلديكنى • اول ليالى كه اشهر حرامدن اولمد حجة بلمزلر ايدى
ليالى اشهر حرام كلوب مجاهدين اسلام محاربه دن فراغت
ايلد كلرنده كذران ايلين ليالیلرينك عددنى اوزمان بيلورلر ايدى كه
حيرت واضطرابدى تا اشهر حرمه كلنجه متمادى اولوب كفار
غريق درياى دهشت وحيرت واضطراب ايدى ديك مالنده در

تخميس

چيقوب قرانلد تقويم سال اهل شقا | حباب لجهٔ خون اولدى حرق سر اعدا
زمان بيضهٔ سرح اردى صاندلر گويا | تمضى الليالى ولا يدرون عدتها

مالم تكن من ليالى الاشهر الحرم

فصل فى مدايح مجاهدين الاصحاب الكرام اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم

كانما الد مفاعلن دين ضى فاعلن ف حل سا مستفعلن حتهم فعلن
بكل قر مفاعلن م الى فاعلن لحم العدى مستفعلن قرم فعلن

كانما الدين ضيف حل ساحتهم | بكل قرم الى لحم العدى قرم

ناظم عليه الرحمه اشبو ابيات سابعده مدايح اصحاب كزين رضوان الله عليهم

اجمعين حضراتى ايله اكتساب شرف وسعادته مبادرت ايتمشدر كانما
ما كافه در كان كلمه سنى عملدن كف ومنع ايدر لكن كان لفظنك معناسى
اولان اداة تشبيه معناسى باقيدر الدين مبتدادر الف لام عهد خارجيدر
معلوم ومعهود اولان دين اسلام مراددر شارح حنفى الدين فى اللغة الاطاعة
والجزاء وفى الاصطلاح قوانين الهية موضوعة لاصلاح امر العباد حياة
ومماة ديمشدر • بو مقامده مراد معناى اصطلاحيدر كذلك ابن ملك
اصولده دينك تعريفنده الدين وضع الهى سائق لذوى العقول
باختيارهم المحمود الى الخير احترز بقوله سائق عن الاوضاع الالهية
الغير السائقة كانبات الارض وبقوله المحمود عن الكفر وقوله بالذات
متعلق بسائق يعنى الوضع الالهى بذاته سائق لانه ما وضع الا لذلك
ديمشدر ضيف مسافر معناسنه در حل فعل ماضى در تحتنده فاعل
ضميرى ضيف را جعدر حلول نزول معناسنه در ولايتلرده اولان
محلنه اشبو حلول لدن رحل نزول ايلدى ديكدر • ساحتهم حل فعلنه
مفعول فيهدر جمع ضميرنه مضافدر جمع ضميرى سكون اوزره مبنى محلا
مجرور مضاف اليهدر كفاره راجعدر ديمشلر تفصيلى اخرجنده ذكر
اولنور ساحه كلمه سنى شارح مشار اليه دارك فناسيدر ديو تفسير
ايلديكى ابيات سابقه دن يا خير من يمم العافون ساحته بيتى شرحنده
سبقت ايلدى بو مقامده الساحة هى المكان الذى عند باب الدار
المحاط بالحيطان دون الصحن ينزل اليه الضيف اولا ثم يدخل فى الصحن
ديو شارح مومى اليهك بياننده مستفاد دركه دارك ابنيه سندن
خارج ديوار ايله محاط اولان مبدانكه تركيده حولى ديرلر خدم وحشم
وخيام وباركاهى ايله اعاظم كبار قبائل قونوب مسافرت ايدرلر
ساحه ايله مراد اول مكان اولمق اقتضا ايدر بكل جار مجرور حل فعلنه

متعلقدر با مصاحبة ایجوندر یا خود مع معناسنه در ننه کیم مع معناسنه اولمق ظاهردر وبعض شراحک مختاریدر قرم مضاف الیهیدر فتح قاف وسکون را ایله قرم سید عظیم معناسنه در الی لحم جار مجرور مؤخر قرم کلمه سنه متعلقدر العدی تقدیرا مجرور لحم کلمه سنک مضاف الیهیدر قرم قافک کسری ورانک فتحه سیله صفة مشبهه در کل قرم کلمه سنک صفتیدر قرم ثانی لغتده لحم اکل ایتمکه شدید الاشتها اولان کمسنه یه دیرلر بعض شراح یقال قرمت اللحم بالکسر اذا اشتهیته دیمشدر شارح دررة المضیة بو بیتک خلاصهٔ معناسنی بو وجهله نقل ایلدرکه قال عصام الدین فی شرحه بالفارسی قیل اهل اسلام اعداء الاعداء اسد لاعلاء کلمة الله حتی کانما الدین ضیف عزیز حل بساحة اهل الاسلام وصفة الاسلام وصفة ذلک الضیف انه قرم الی لحم اعداء اهل الاسلام من العرب کل منهم یسعی ویجتهد فی مرغوبه ومحبوبه سیما اذا کان ذلک المحبوب عدو المضیف ففی التصریح بالعدی وان المقام مقام الضمیر مبالغة لا یخفی وقال جمهور الشارحین المعنی کان الدین ضیف حل ساحة العدی مع کل سید وکل واحد من الضیف والسید قرم الی لحم العدی وهذه کنایة عن سرعة کونهم مقتولین کانهم بالطوع والرغبة یقتلون انفسهم لاجل مطلوب الضیف ومرغوبه علی ما هو وظیفة العرب هکذا قالوا فی معنی هذا البیت دیو فاضل علامه عصامک وجمهور شراحک مختارلری بیان ایلدکدنصکره شارح دررة المضیة کندونک مختاری اولان معنایی بو وجهله تقریر ایتمش کما قال والذی لاح علی صحیفة خاطری معنی البیت ان الدین الحق ضیف لطیف ومسافر شریف له اعوان وانصار من اهل الاسلام ذو شوکة مدید وبطش شدید لکل واحد منهم قرم الی لحوم اعدائهم وقاهر لمخالفهم دخل فی دار الکفار بالسکینة

والوقار

والوقار مع هؤلاء الاقوام فلم یضیفوه ولم یقبلوه ولم یعظموه حق التعظیم باتباعهم له وتوقیرهم ایاه فتسلط علیهم اعوانه واقرانه فاما القبول والاتباع او السیف والانقطاع وما احسن تشبیه الدین بالضیف علی هذا الوجه الذی ذکرناه فانظر فیه واقسط فی نظرک ان الله یحب المقسطین انتهی شارح فاضل شیخ زاده علیه الرحمه دیمش که ضمیر ساحتهم للعدی القرم بسکون الراء السید وبکسرها شدید الشهوة الی اللحم وبکل قرم حال ای ملتبسا ومصحوبا والمراد من کل قرم صحابة رسول الله صلی الله علیه وسلم . وهم جند الله والسادات الکرام بو صورتده معنی دیمک اولور که کان یعنی گویا دین مبین لحم عدوه یه شدید الشهوة اولان اصحاب گزینه مقارن اولدیغی حالده ساحهٔ کفاره حلول ونزول ایلین مسافردر دیمک اولور . یعنی اویله ضیف کبیدر معناسی مراد اولنه ابیدی ثانی بو وجهله درکه خون اعدایه دلتشنه واتلرینی یمه‌که شدید الشهوه حریص قتل واستیصاللری اولان اصحاب کرام ایله دین قویم دیار کفاره نزول ایلین ضیف کبیدر یعنی کانّه اوزره دیمکدر معلوم اوله که کفار ایله مقابله ده ابتدا قبول دین واسلام عرض اولنمق شعار اسلامیه دن اولمغله کانما الدین ضیف حل ساحتهم قولی ایله دین اسلامی ساحهٔ کفاره نازل اولان ضیفه تشبیهدن ناظمک مرادی دین اسلامک بو طریق ایله ساحهٔ کفاره حلولی اولمق بعید دکلدر بو بیت دلارانک معناسی گرکی کبی اظهار وتفهیم ایچون شراحک اقوالی ومختاری ذکر اولندی الطبایع مختلفة فاختر باشئت ولکل وجهه وفیه من البدیع التشبیه والجناس المحرف بین قرم وقرم

تخمیس

صحابهٔ عظما اول اکابر مردم   طریق حقه اولر در هدایة النجم

قرّوم قوم هدى علين لنصرته مردم   كأنّما الدين ضيف حلّ ساحتهم

بكلّ قرم الى لحم العدى قرم

يجرّ بحر مفاعلن رحمي فعلن س فوق سا مستفعلن بحة فعلن

ترمي بمو مستفعلن ج من ال فاعلن ابطال مل مستفعلن تطم فعلن

يجرّ بحر خميس فوق سابحة   ترمي بموج من الابطال ملتطم

يجرّ فعل مضارعدر تحتنده هو فاعلدر ضميري مقام قرينه سيله فخر كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر. بعضيلر بيت اولده مذكور دين كلمه سنه بعضيلر قرّم لفظنه راجعدر ديمشلر يجرّ جمله سي جملهٔ استينافيه كه پيغمبر افندى بزك جهاد وغزالرده اولان ترتيب جيوش وساير حالاريني بياندر ياخود يجرّ جمله سي دين لفظنك يا قرم لفظنك صفتيدر. بجرّ فعل مضارع صيغه سيله مدّ ايدر يعني چكر ديكدر. لكن مقصود دشمن اوزرينه عسكر اسلامي چكديكيني بياندر ولمغله ماضي صيغه سيله اقتضا ايدركن ناظم صيغهٔ مضارعه عدول ايدى صورة بديعه يي حالده اولمش كبي استحضار وتجدّد واستمراري بيان وافاده قصد ايدر ديمشلر. بحر لفظا منصوب يجرّ فعلنك مفعوليدر خميس لفظنه مضافدر خميس عسكر معناسنه در عسكر مركّب اعتباريدر يعني بر مقدار احاد واشيا جمع اولسه عقل اني امر واحد اعتبار ايندكده اول امر واحدي مركب اعتباري ايدر كما قال في شرح المقاصد التركيب قد يكون حقيقيا بان يحصل من اجتماع عدّة اشياء حقيقة واحدة بالذات مختصّة باللوازم والاثار وقد يكون اعتباريا بان يكون هناك عدّة امور يعتبرها العقل امرا واحدا وان لم يكن واحدا في الحقيقة وربّما يضع بازائه اسما كاسم العشرة المركّبة من الافراد ابيدى اشبو امر واحد اعتباري اولان مركّب اعتباري كه عسكردر خميس اطلاق اولنديغنك

وجه

وجه تسميه سي عسكري وقت محاربه بش قسمه تقسيم ايلديكلريندندر ديمشلر قسم اوّل قدام جيشه تعيين اولنان عسكردركه مقدّمه ديرلر دولت اسلام اولان آل عثمان ايّده الله بالنصر الى يوم القيام محاربه نصرت قرينده اكه چرخه جي تعبير ايدرلر قسم ثاني يه ميمنه ديرلر يمين عسكرده قائم اولوركه صاغ قول ديرلر قسم ثالثه ميسره ديمشلر طرف يسار تعيين اولنمشدركه صول قول ديرلر قسم رابعه قلب ديرلر اورته قول ديدكلري در قسم خامس ساقه ديركه ديردن بغتة دشمن ظهورندن محافظه ايچون تعيين اولنان عسكردر اكا دندار ديرلر ايدى هيئات مجموعهٔ عسكر بر مركّبدركه اشبو بش قسمه منقسم اولديغنه بناء فعيل بمعنى مفعول اولمق اوزره خميس يعني عسكره خميس اطلاق اولنمشدر پس خميس لفظي وصفيت معناسني اعتبار ايله وصفيتدن اسميّة نقل اولنمغله جيشه اطلاق اولنمش اولور امّا من غير اعتبار نقل اولنمشدر دينورسه جيش ايله لفظان مترادفان اولور. بحرك خميس لفظنه اضافتي لجين الماء كبي مشبّه بهك مشبّهه اضافتي قبيلندندر جيش كالبحر ديكدر. قوله فوق سابحة فوق ظروف مكان مبهمه دندر كه ظروف زمان مبهم يا فعله يا معناي فعله متعلق اولمق شرطدر. بو مقامده فوق كلمه سي فتح اوزره مبني محلّا منصوب يجرّ فعلنك ظرفيدر ديمشلر. لكن مناسب اولان مقدّر كائن ياخود راك كلمه سنه متعلق اولوب خميس لفظنك صفتي اولمقدر تقديري خميس كائن فوق سابحة ديكدر. ياخود خميس كلمه سندن حال اولور. لكن حقيقتده خميس لفظنه صفت واقع اولان مقدّر كائن كلمه سيدر كذلك حال اولان مقدّر كائنا كلمه سيدر بو خصوصه فوق لفظي محذوف معناي فعل اولان كائن. ياخود كائنا كلمه لرينك ظرفيدر واكر ظرف زمان مبهم

ظرف اولمق اوزره استعمال اولنماز ایسه بحسب العوامل معرب اولور
من فوقهم سدا تجری من تحتها الانهار من بعد الذکر وغیرها کبی کما قال
فی کتاب ضوء النحو وبعض الظروف یستعمل اسما وظرفا نحو الجهات الست
من المکان یقول امامک خیر من ورائک والیوم والوقت ونحوهما من الزمان
نحو طاب الیوم واظلم اللیل وکالشهر والنهار والحول من الزمان سابحة
کلمه سی مضاف الیهیدر وآن قولی السابح سکردیجی آت السابحة صوده
یوزمک دیمش بو محلده سابحة لفظی ایله معنای اول اوزره سکردیجی
خیل مراد اولنور خیل تقدیرینه حاجت قالماز واگر سابح که یوزوجی
دنار سیده شناور معناسی مراد ایدرلر سه خیل تقدیرینه محتاج اولور
شارح شیخ زاده دیمش که سابحة صفة موصوف محذوف ای خمیس
کائن او کائنا فوق خیل سابحة والسبوح الفرس الحسن الجری لا یتعب
راکبها کانها تجری فی البحر ای من سبح فی البحر ای جری بو محلده تفصیله
محتاجدر که ناظم علیه الرحمه سابحة لفظی تا ایله کتورمکدن مرادی جمعیت
عسکره مناسب اولان جمع صیغه سیله خیول لفظی محذوف اولدوغنه
اشارتدر زیرا عسکر بر خیل اوزرنده دیمک مناسب اولماز اگر بناء
ناظم سابحة کلمه سی تا تأنیث ایله کتوردی که کل جمع مؤنث قاعده سی
اوزره محذوف خیول کلمه سنک سابحة صفتی اولوب واول خیول
صوده شنا ایدر گبی یعنی صوده یوزر گبی جاری ولطیف المشی
والحرکة اولدیغنی رمز اشعار اتمش اولورا یمدی سابحة لفظی شناگر
صوده یوزمک معناسنه اولانز سبحیدر دیمک زیاده انسب اولور
زیرا سابحة مجرد خیل معناسنه اولدقده خیل مفرد صیغه سیله اولور
وتانک ثمره سی معلوم اولماز باخود سابحة اسم جنس اولمغله اسم
جنسک مذکر وتانیثی ومفرد وجمعی مساویدر دیه کلی قاعده اوزره

مراد اوله

مراد اوله یرمی یاء تحتانیه ایله فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری بحره
راجعدر واگر تاء فوقانیه ایله اولورسه تحتنده فاعل ضمیری مؤنث اولور
خمیس لفظنه راجع اولور خمیس اسم جنس اولمغله مؤنث حکمنده در
دیمشلر یرمی جمله سی بحر لفظندن یاخود خمیس لفظندن حالدر بالموج
جار مجروردر یرمی کلمه سنه متعلقدر موجی رمی ایدر دیکدر قال شارح حنفی
الموج یطلق علی ما ارتفع من البحر موج بحر روزگار ایله بحرده تلاطم اولوب
قبه ران طالقه لره دیرلر ترکیده موج دیرلر حتی انکیلرده شدة روزگار
ایله طاغلر گبی قوملرک ارتفاعنی نقل ایدرلر من الابطال جار مجرور
کائن محذوفه متعلق اولوب موجک صفتیدر من بیانیه در الموج
الذی هو الابطال دیکدر دیمشلر یعنی شجعان اولان موج متلاطم
دیک بربرینه لطم ایدر اورن موج که او شجعاندر اول بحر خمیس
انی رمی ایدر یعنی اعدانک اوزرینه انی آتر دفع ورمی ایدر دیکدر واقعا
هیئت مجموعه عسکری بحره تشبیه وابطالندن کافه الای الای
هجوم ایدر ابطال شجعانی تلاطم ایله انلوب حرکت ایدر موج بحره
تشبیهدر وعسکری بو مقوله بحره تشبیه کلام شعراده کثیر الوقوعدر
حتی قهرمان زمان مرحوم سلطان سلیم قهار مصری فتح وتسخیرنده
چراکسه مصریه سرکدشتلرینی تذکیر ضمننده انشا دایلدکلری قصیده ده
وقد جاءت علینا الروم حقا کبحر مایج فی الاندفاق
بیتی ایله عازیان رومک هجوم واندفاق غضنفرانه لرینه اعتراف
ایتمشلر شارح مصنفک قوله من الابطال من جهة تکثیر الابطال متعلق
بیرمی او بالموج من جهة کثرتهم وجعله بیانا للموج لیس بشیء ابطال
بطلک جمعیدر بطل بانک وطانک فتحه لری ایله ولامک سکونیله
شجاع معناسنه در یعنی شجیع وبهادر کمسنه لردیمکدر ملتطم التقادمن

اسم فاعلدر بودخی موجك صفتیدر التطام امواج بحرك بعضیسی
بعض اخرنه اورماسیدر لكن مراد سابق البیان تشبیه اعتباریله
شجعان وابطالك دشمنه یریر ضربات والتطام وتصادمیدر
كما قال شارح شیخ زاده قوله ملتطم صفة موج یعنی یضرب بعضهم علی بعض
من شدة الهیجان وقوته وههنا عبارة عن اتباع بعضهم للبعض
ومسابقة الابطال وانصباب البعض علی البعض واصطكاك اسلحتهم
شارح مصنفك یقال التطمت الامواج ضرب بعضها بعضا دیمش
واقعا امواج بحری بری برینه اردیجه متعاقبا كلوب وبربرینه لطم وضربدن
خالی اولمدیغندن ما عدا ساحل بحره یاخود سفینه یه توجه وانتهاسی
وضرباتی مقرر اولمغله عرف ناسده تلاطم امواج بو معنالرده استعمال
اولنور لكن بوجهدن مراد تشبیه علاقه سیله ابطال عسكر اولمغله اوصاف
مذكوره ابطالده ملاحظه اولنور حق بو كیم بو نظم مخیل ودلكشا ربیت
معجز ادا اولدیغی ظاهردر نته كیم شارح درة المضیئة بووجهله تقریر وبیان
ایدر قوله من الابطال بیان للموج صفة له وملتطم صفة الموج ایضا
وهو اسم فاعل من الالتطام وهو ضرب الامواج بعضها بعضا والمراد
هنا اتباع بعض الفرسان لبعض بحیث یصدمون من كثرة الجیوش
وازدحام الخیول شبه اصطدام الفرسان بین الصفین فی الاقبال
والادبار بامواج البحار وهذا التشبیه ضمنی لازم للاول فتامل ولا یخفی
حسن البیت لفظا ومعنی وسبكا ولله در الناظم فیما نظمه والمعنی
بحر النبی علیه الصلوة والسلام الجیش العظیم الذی كالبحر فی الكثرة فوق
الخیول السرایع یرمی ذلك الجیش امواج الابطال متلاطمة یعقب بعضها
بعضا فی ایصال الحملة والطعن الی الكفار محصول معنای عبارت بیت
اوسپه سالار رسلانك جیوش صلی الله علیه الصلوة والسلام شنا ایدر كبی
یعنی

یعنی صوده یوزر كبی جاری لطیف اسبر آتلر اوزرنده اولان عسكر دریاسی
اعدای دینكا وزرینه حكر ایدی یعنی عسكری یوروییش ایتدررایدی
اوبله دریای عسكر كه شجعان وبهادرلردر اولان امواج متلاطمینی رمی ایدر
یعنی كروه اعدا اوزرینه الای الای بربرینی متعاقب ومتلاطم امواج
بحر لشكر اولان بهادرلری اول دریای عسكر آتوب رمی ایدر خلاصه اول
پیغمبر اخر الزمان علیه الصلوة والسلام عظمت نبوة وقوة قاهره رب
العزة ایله دریا كبی عسكر مجاهدینی دشمن دین مبینك اوزرینه حكوب
یورویش ایتمكله اول دریای عسكرك امواجی مثابه سنده اولان بهادران
اسلام بلا توقف همان كروه كفاره اتیلوب بالجملة دخول وحمله
یكپاره ایله قتل واستیصاللرینه مشغول اولورلرایدی دیمك اولنده اولمغله

ناظم علیه الرحمه صاحب سعادت علیه افضل التحیة افندیمزك غزالرده اولان
قاهرانه عظمت توجهلرینی اشعار وبو فصلده مداحی مقصود اولان اصحاب
كزینك فدای جان ایله اعلاء كلمة الله ده اولان جان سپارلقلرینی وصف وبیان
مراد ایدرلر وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر بین البحر والسابحة والموج والملتطم
وبین الخمیس والابطال والاغراق فی جعل البحر فوق سابحة والاستعارة المرشحة

تخمیس

اوشهسوار رسالت اولور معدلتن | ایدردی عسكری دریا عدو یه بو جهتن
دیر ایدی او مجمع فرسان دینه تقویتن | بحر بحر خمیس فوق سابحة
ترمی بموج من الابطال ملتطم

من كل من مستفعلن تدب فعلن منه مح مستفعلن تتب فعلن
بسطوا لمستفعلن تاصل فاعلن للكفر مص مستفعلن طلم فعلن
من كل منتدب لله محتسب | بسطوا لمستاصل للكفر مصطلم
من كل من حرف جر بیانیه در بیت اوله اولان ابطالی بیان ایدر جار مع المجرور

کائن کلمه سنه متعلق اولوب ابطالک صفتیدر منتدب اجابت واطاعت
معناسنه اولان انتدابدن اسم فاعلدر لله جار مجرور منتدب کلمه سنه متعلقدر
لام اختصاص ایچوندر اللهک امرنه ودعوتنه هر بر مجیب اولانلردن اولان
ابطال دیمک اولور شارح مصنفک یقال ندبه لکذا فانتدب دعا
الیه فاجاب قوله من کل منتدب بیان للابطال محتسب مخلص تخلص
الامر لله من الاحتساب وهو ان یکون الامر لله خالصا شارح درة المضیة
المنتدب من انتداب بمعنی الاجابة یقال ندبه للامر فانتدب ای دعاه
فاجابه دیمشلر محتسب احتسابدن کذلک اسم فاعلدر منتدب کلمه سنک
صفتیدر اویله ابطال وشجعان که دعوة حقه وامر خدایه مجیب اولنلردر
اویله کل مجیب که جهاد واعماللری خالصا لوجه الله الخ تحصیل رضادر
مرادلری دیمک اوله شارح فاضل قاضی عضد محتسب صفة منتدب
ای عامل لوجه الله تعالی فان الاحتساب ان یکون صدور الفعل منه
خالصا لله تعالی واصله الترقب والرجا لفضل الله تعالی شارح شیخ زاده
یقال احتسب علیه حسبة من الله ای ترقبا ورجاء لفضله کما فی قیام
رمضان ایمانا واحتسابا دیمشلر سیطوا فعل مضارعدر حمله معناسنه
اولان سیطو سطوا دندر حمله ایدر دیکدر سیطو فعلنک تحتنده
فاعل ضمیری منتدب کلمه سنه راجع اولوب جمله سی منتدب کلمه سنک
صفتیدر قاموس من سطا علیه یسطو به سطوا وسطوة صال علیه
اوقهره بالبطش دیمش شارح درة المضیة والتعبیر بالمضارع لحکایة
حال الماضی وافادة الاستمرار والتجدد دیمش بمستأصل اسم فاعلدر
با استعانه ایچوندر سیطو کلمه سنه متعلقدر مستأصل قهر له مهلک
دیکدر شراح یقال استأصله ای قلعه من اصله دیکدر ترکی تعبیرده
کوکیله چیقردی کلیا محو وافنا ایتدی کوکنی قازیدی دیدکلری

قلع

قلع من اصله معناسنی مفید در بو مقامده مستأصل ایله مراد قرآن
کریمدر که وقاتلوا المشرکین آیه کریمه سی وامثالی آیات بینات حقا که
قتل واستیصال کفارده مستأصل اولدیغی ظاهردر ایدی مجاهدین
اصحاب کزین رضوان الله علیهم اجمعین حکم قرآنیه یه امتثال وانلردن
استعانت ایله فی سبیل الله کفاره قهر وبطش ایله حمله وهجوم ایدن
منتدبلردندر دیمک ماننده اولور بو صورتده للکفر کلمه سنده محذوف
اهل لفظی تقدیرینه محتاجدر لاهل الکفر دیمک تقدیرنده واکر للکفر
لفظی ایله عین کفر اولان کفار مراد اولورسه رجل عدل کبی یعنی مصدر
کاهی مبالغه ایچون اسم فاعل معناسنه استعمال اولندیغی کبی اولورسه
کفاری ازاله ایلین قرآن کریم ایله استعانت ایدن منتدبلردن دیمک
ماننده در بو صورتده للکفر لفظی للکفار معناسنده رجل عدل دیمک
رجل عادل دیکدر دیدکلری کبی اولور واکر للکفر لفظی ایله اصل کفر مراد اولورسه
قرآن کریم کفری ازاله ایلین مستأصل دیمک اولمغله بو صورتده للکفر لفظنده
رجل عدل کبی تأویل وتصرفه حاجت قالماز کما قال درة المضیة قیل المراد
بالمستأصل القرآن لانه هو الرافع للکفر حقیقة وعلی هذا فالکفر لایؤول
بشیء بعض شراح مستأصلدن مراد سیفدر دیمشلر یعنی سیف ایله
کفاره هجوم وحمله ایدن منتدبلردن اولان ابطال دیمک اولور واقعا
سیف حقیقة وفعلا مستأصل اولدیغی ظاهردر مصطلم اسم فاعلدر
مهلک وقطع ایدیجی معناسنه در مستأصل کلمه سنک صفة مؤکده سیدر
بعض شراح مصطلم لفظی مستأصل کلمه سنک معناسنده اولمغله مستأصل
کلمه سنک صفة کاشفه سیدر وفی القاموس الاصطلام الاستیصال دیمشلر
درة المضیة وفی شرح العصام الفارسی المصطلم تأکید للمستأصل ان کان
قوله للکفر متعلقا بمستأصل وان کان متعلقا بمصطلم فهو تفسیر بعد الابهام

دیو نقل ایدر بعض شراح خلاصه معناءی بو وجهله تقریر ایتمش وحاصل
المعنی هؤلاء الابطال الذین یقاتلون الکفار هم من کل مجیب لدعوة الحق
بالرغبة الکاملة محتسب عند الله تعالی اجره وثوابه بحمل علی الکفار بقالع
اصل الکفار مهلک لهم من الات قتل الکفار مثل السیف والرمح وغیرهما
محصول معنای عبارت بیت بودر که ناظم علیه الرحمه بیت سابقده امواج بحر
عسکر تعبیر ایلدیکی اول ابطال منتدبلردندر یعنی اللهک امر جهاده دعوتنی
قبول ایدوب هر بری مجیب اولنلردندر اویله منتدبلر که محتسبدر یعنی خالصا
لوجه الله عمل ایدیجیدر کذلک اول منتدبلر اویله منتدبلردر که سیطو حمله
وهجوم ایدرلر مستاصل هلاک وافنا ایدیجیدن استعانت ایله اویله
مستاصل که للکفر مصطلم کفاری کوکیله قالدیروب هلاک ایدنلردر
یعنی قرآن کریمدن استعانت ایله کفاری مضمحل ایدنلردر تا لنده اولور
مقصود اصحاب گزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنک اعمالری
وجهادلری الحق لله اولوب هر برینک فرمان الهی یه سرداده اطاعت
وتسلیم اولدقلرینی وقرآن کریمک برکت انواری دائما اوزرلرندن زائل
اولمیوب علی الدوام اندن استعانت ایله هجوم وحملات وشجاعتلرینی بیاندر

تخمیس

اولر که امر غزا ایتدی وقت منتخبن | صفای قلبله فرمان بریدی هر تعبن
اوصرا ایدرزه دین قومیه روز وشبن | من کل منتدب لله محتسب

سیطو بمستاصل الکفر مصطلم

حتی غدت مستفعلن ملة ال فاعلن اسلام وه مستفعلن ی بهم فعلن
من بعد غر مستفعلن بتها فعلن موصولة ال مستفعلن رحم فعلن

حتی غدت ملة الاسلام وهی بهم | من بعد غربتها موصولة الرحم

حتی غدت حتی ابتدائیه در غدت فعل ماضی مؤنثدر افعال ناقصه دندر

صارت

صارت معناسنه در ملة الاسلام اسمیدر خبری مصرع ثانیده اولان
موصولة کلمه سیدر غدت جمله سی استینافیه در افعال ناقصه مبتدا
وخبره داخل اولدیغی بیاندن مستغنیدر حتی نک مدخولی بو مقامده
غدت فعلی یا خود جملهٔ اسمیهٔ اولمغله شارح کوردی حتی ابتدائیه در
دیمش کما قال حتی حرف ابتدائیه والجملة بعدها مستانفة مسببة عما
قبلها کالفاء الفصیحة ایدی حتی کلمه سی اوچ وجهله استعمال اولنور اولکی
جارّه اولور الی معناسنه اولور کقوله تعالی حتی مطلع الفجر ای الی طلوعه
وکاهی کی معناسنه اولور اسلم حتی ادخل الجنة ای کی ادخل الجنة کبی
وجه ثانی حتی عاطفه اولور واو عطف کبی مطلقا جمع ایچون اولور وجه
ثالث حتی ابتدائیه اولور اوچ شیئه داخل اولور اولکی فعل ماضیه داخل
اولور نحو قوله تعالی حتی عفوا ایکنجی مضارعه داخل اولور حتی یقول الرسول
کبی که مضارع ان مصدریه ایله منصوب اولوراندن احترازا ایچوندر بو صورتده
حتی کلمه سی الی معناسنه اولوب جارّه اولور کقوله تعالی حتی تفیء ای الی
ان تفیء مثالی ایله بالا حر بیانی سبقت ایلدی اوچنجی جملهٔ اسمیه یه داخل
اولور قوا عدا عراب شارحی بو وجهله تفصیل ایدر که حتی الابتدائیة
تدخل علی الجملة الاسمیة فیکون ما قبلها سببا لما بعدها من جنس ما قبلها
سواء کان حقیقة او حکما بان یکون بینهما ملابسة یقال ضربت القوم
حتی زید غضبان لان بین الضرب والغضب ملابسة فکانه کان
من جنس الضرب وخبر تلک الجملة تارة یکون موجودا کما فی المثال المذکور
وتارة یکون مقدرا کما فی اکلت السمکة حتی راسها برفع راسها لان
تقدیره حتی الراس ماکول ویدخل ایضا علی الفعل سواء کان ماضیا
او مضارعا ولا یلزم کون ما بعدها من جنس ما قبلها بل یکفی سببا لما
قبلها کما فی المثالین اللذین ذکرهما المصنف انتهی بو مقامده حتی جملهٔ

اسمیه یه داخل اولمشدر زیرا افعال ناقصه نك اسمی مع خبره جمله اسمیه در
کذلك کاهی کره مدخولی فعلدر ودخی حتی نك ماقبلی که ابطالك کفاره
حمله واستیصاللری مابعد حتی اولان ملة اسلامك موصولة الرحم اولوب
مؤید وعلو الشان اولدیغنه سببدر واول ابطال صحاب کرامك
کفره یه حملات واستیصاللری ملة اسلامك موصولة الرحم مؤید ومعزز
اولمسی نتیجه ویرمشدر بو صورتده حتی کلمه سنك ماقبلی مابعدینه سبب
اولمق شرطی بولنمش اولور ایدی حتی کلمه سی بو مقامده ابتدائیه اولمش
اولوب مابعدی جمله ابتدائیه در یعنی استینافیه در ملت ودین
واسلام بحسب التحقق جمله سی بر معنایه اولوب ابیات سابقه دن
کانا الدین ضیف بیتی شرحنده وضع المعنی سائق الی الخیر ایله تعریفی
وتفصیلی سبقت ایتمشدر ملتك اسلامه اضافتی بیانیه در دیمشلر
وهی بهم واو حالیه در هی ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر هی
مصرع اولده اولان ملة لفظنه راجعدر بهم کلمه سنده با حرف جر در هم
ضمیر منفصل مبنی محلا مجرور مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب جمله سی
مبتدانك خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی ملتدن حالدر هم ضمیری بیت
سابقده اولان ابطاله راجعدر یاخود کل منتدب عبارتی معناء جمعی
متضمن اولمغله کل فی فلك یسبحون آیه کریمه سی کبی جمع ضمیری منتدب
کلمه سنه رجوعی دخی جائزدر من بعد من حرف جر در بعد حرف جر
ایله معمول اولوب مؤخر موصوله کلمه سنه متعلقدر غربتها مضاف
الیهدر غربت دخی ضمیره مضافدر غربت لسان ترکیده بر دیارده
نه یار ونه یاوری انیس ومعین کیمسه سز قالمغه دیرلر وبو حال
ایله متصف اولان شخص غریبه ذلیل وملوق وضعیف وبی اعتبار
اولمق لزوم عادی ایله لازم کلمکله بو محلده غربتها لفظی اشبو معناء

لازمسده

لازمیده مستعملدر ایدی ملة اسلامك غربتندن مراد اوائل ظهورنده
تنکه وتنها احباب وانصاردن خالی غریب ومبتلای غربت اولدیغیدر
ان الدین بدی غریبا وسیعود غریبا حدیث شریفندن ظاهردر شارح
قاضی عضد الغربة مفارقة الاهل والوطن والمراد ههنا لازمها وهو الذل
والهوان وسقوطها عن مرتبة الاعتبار وامثال ذلك دیمش شارح
مصنفك قوله من بعد غربتها ای من بعد کون ملة الاسلام غریبة ای
ضعیفة لا مؤید ولا معزز دیمشدر موصولة الرحم موصولة اسم مفعولدر
لفظا منصوب مصرع اولده اولان غدت کلمه سنك خبریدر موصوله
مفصوله منقطعك ضدیدر رحم بفتح الراء وکسر الحاء محل جنین درکه
فارسیده شبمه دیر اصطلاحده قرابت معناسنه در فقها اقربایه
ذی رحم دیرلر بالذات وبالواسطه اقربا رحم واحدی مکان قلمغله
قرابتلرینه بناء در حتی ذوی الارحام آنه طرفندن قرابتی اولان اقربایه
دیرلرکه توریثده بیت المال تقدیم اولنور صلهٔ رحم اقربای حمایت
ومطلوبلرنده اعانت وکاهی زیارت وحرمت واعانت ایتمکدر نته کیم
شارح درة المضیئة وصلة الرحم عبارة عن کل ما یستحق اعانته شرعا
بالنسبة الی الاقارب کالزیارة والتفقد ونحوهما مما یلتمسون منه
والمراد من صلة رحم ملة الاسلام علو شأنها فی الاقطار بسبب کثرة
الاتباع وغلبة عزتها وغایة اعتبارها دیمشدر ایدی بو مقامده مراد
موصولة الرحم اولان شخصك حالیدرکه اقربا وانصار ایله منصور
اولدیغی حالده ربی الساحه اعدا اثرضندنز وتعدیاتدن امین اولور
کثرة اعوان ایله معزز ومأمون الغائله اولور کذلك ملة اسلام دخی
کفاره حمله لر وهجوملر ایله استیصال ایدن اول ابطال اصحاب کرام ایله
موصولة الرحم اولمشدر یعنی مجاهدین وانصار رضوان الله علیهم اجمعین

حضراتی فدای جان ایله اعوان وانصار اولوب ملت اسلام یوما فیوما کمال
قوة واستحکام بولمغین علو شانی برتر الی اخر الزمان احکام وتابعینی
افزون تر اولدیغی مراد اولورایدی ملة الاسلامک موصولة الرحم اولمسی
ایله ناظم اشبو معنایی اراده ایتمشدر دیمک بعید کلدر اما خلاصه
معناده شراحک تقریرلری بودر کما قال مصنفک وحاصل معنی الکلام
صارت ملة الاسلام حال کونها منصورة بهولاء المنتدبین قویة بعدما کانت
ضعیفة قال صاحب درة المضیئة والمعنی ان دین الاسلام صار بسبب
الال الکرام والاصحاب العظام موصولا الی اهله ووطنه بعد ما کان
غریبا ومفارقا عنهم محصول معنای عبارت بیت ملة اسلام منتدبینک
یاخود اول بحر عسکرک امواجی اولان ابطال وشجعانک سببیله من بعد
غربتها موصولة الرحم اولدی یعنی صله سنه واصل اولوب صلهٔ رحم ایلدی
دیمکدر صلهٔ رحمدن مراد ملة اسلام غریب ایکن بیکس وضعیف ایکن
اول ابطال وشجعان اولان اصحاب کرام ایله اعوان وانصارینه ومتعلقاتنه
واصل اولوب قوی ومستحکم ومعزز ومحترم اولدی دیمک اولور

تخمیس

اولوب عانت مولای قادر ملهم	عدودن اتیدیلر کثرتیله خوف وهم
علو دین ایدی انجق اولاره امرمهم	حتی غدت ملة الاسلام وهی بهم

من بعد غربتها موصولة الرحم

مکفولة مستفعلن ابدا فعلن منهم بخیر مستفعلن راب فعلن
وخیر بعل مفاعلن ل فلم فعلن نیتم ولم مستفعلن تتم فعلن

مکفولة ابدا منهم بخیر اب	وخیر بعل ولم نیتم ولم تتم

مکفولة رفعله مبتدا محذوفک خبریدر ای هی مکفولة تقدیرنده در
یاخود مکفولة نصبله بیت اولده اولان غدت فعلنک خبر ثانیسیدر

مکفولة

مکفولة کفل یکفل کفلا کفالة صیغه سندن اسم مفعولدر شارح کوردی
یقال کفلت به وعنه بالمال اذا جعلته فی ضمانک دیمش مکفولة لفظی
بو صورتده متکفلة معناسنه در لکن مکفولة محفوظة معناسنه اولمق
دخی احتمالدر حتی بعضیلر کفیل الشیء حافظه دیمش بو تقدیرده مکفولة
متکفلة معناسنه اولمغله دین مبینه کفالتک معناسی ملة اسلامک
تقویت والی یوم القیام بقاسنه وهر حالده غالب ومصون اولمه حاشا
منطفی اولمامسنه ضامن ومتکفل ودرعهده والتزام معنالرینه در
ابدا مکفولة کلمه سنک ظرفیدر وآن قولیده الابد فتحتینله دهر معناسنه درکه
زمان طویلدن عبارتدر وابد دائم معناسنه دخی کلور دیمش مکفولة
دائما دیمکدر واقعده برماله کفیل اولسه مال محفوظ وضایع ومفقود
بعید اولور کفیل اولان ذات انی ضیاعدن محافظه ایدرضامن اولوب
ضایع ایتمز اول مال هر حالده موجود اولور کذلک ملة اسلام دخی بویله
کفیللر ایله مکفولة ومحفوظدر بعض نسخه ده منه عبارتی واقع اولمش
شارح کردی قوله منه الضمیر راجع الی النبی صلی الله علیه وسلم لکنه
رکیک دیمش اکثر نسخه منهم عبارتیله در بعض شراح قوله مکفولة ای
محفوظة علی النصب خبر ثان لغدت وعلی الرفع خبر مبتدا المحذوف منهم
متعلق بمکفولة وضمیر الجمع للکفار اذا کانت المکفولة بمعنی محفوظة
اوللابطال اذا کانت بمعنی متکفلة بخیر متعلق بمکفولة والباء للسببیة
وحاصل المعنی صارت ملة الاسلام محفوظة من الکفار دائما بخیر مربت
وخیر حافظ وهو النبی علیه الصلوة والسلام واصحابه واولی الامر من العلما
والامرون بعدهم فلم یکن ملة الاسلام یتیمة من جهة الادم وغیر منقطع
من جهة النسل دیمش لکن ظاهر ومعنای مناسب بو وجهله درکه منهم
کلمه سنده جار مجرور مکفولة لفظنه متعلقدر هم ضمیری معنای جمعی متضمن

اولان کل منتدب کلمه سنه راجعدر من بیانیه در مکفوله کلمه سنی
بیان ایدر بونده حذف وایصال واردر مکفوله لها دیمکدر دیمشلر
مرجع ضمیر اولان منتدبین ایله مراد بیت اسبقده بیان اولندیغی اوزره
داعی الی الله اولوب امر واطاعت حقی قبول ومجیب اولان اصحاب کرامدر
ایدی مکفوله منهم دیمک ملت اسلام اول منتدبیندن مکفوله در یعنی
انلر کفیل وملت اسلام مکفول له در دیمکدر شارح کردی قاضی عضددن
نقل ایدر که ای بقاء الدین واعزازه وحفظه مضمون من جانب الصحابة
وهم ضامنون بسبب النبی صلی الله علیه وسلم دیمشدر فی الواقع
ملت اسلام اوائل ظهورنده قوت واستحکام بولماسنه والی یوم القیام
دوام وهر حالده مصون ومحمی اولماسنه متکفل وضامن ودر عهده
والتزام ایلین اول منتدبین کرام ایدیکه انلر جهاد وجان فدالقلری
ومحافظه لری ایله یوما فیوما ملت اسلام قوت بولوب الی ساعة القیام
بقاسنه اقدام واهتمام ایلدکلری معلوم کائنات در لکن اول منتدبین
اولان اصحاب کرامک دخی بو مرتبه در عهده والتزام ایله تکفله
جسارت ایلدکلری ودین اسلامک بویله مکفوله با وجود محفوظ اولمسی
بخیر اب یعنی ملت اسلامک خیر محض اولان پدری سببیله دردیمکدر که
پیغمبر علیه الصلوة والسلامک قوت نبوتی برکاتیله دردیمک اولور یعنی
یالکز مجرد کندو همتلری ایله اولمق اوزره دکلدر • زیرا بخیر اب جار مجرور
مکفوله لفظنه متعلقدر • اب مضاف الیهدر تنوین مضاف الیهدن
عوضدر اب ملت اسلامدر دیمکدر • بخیر لفظنده حرف جر اولان با سببیه
اولمغله منتدبین اولان اصحاب کرامک اول التزام وتکفل بیضه اسلامی
حمایت واعلاء کلمة الله ده مصدر اولدقلری خدمات ملتک سند
جمله قوت قلبلری وظهیر وپناهلری اولان پیغمبر اخر الزمان علیه الصلوة

والسلامک

والسلامک ملت اسلامه صاحب وعلاقه ابوت ایله محب صادق وپدر مشفق
اولدیغی سببیله دردیمک اولور • بو صورتده منهم کلمه سنده اولان من
وبخیر کلمه سنده با مکفوله لفظنه متعلقدر حروف جاره دن ایکی حرف
جاره بر معناده اولسه مثلا ایکی عدد من جاره یاخود ایکی عدد با جاره بر متعلقه
متعلق اولمق جائز • دکلدر بو محلده ایسه ایکی حرف جاره هر بری باشقه
باشقه معنایه درکه من بیانیه در با سببیه در پس متعلق واحده تعلقی
جائز اولور معلوم اولدکه خیر اب کلمه سیله بو مقامده صاحب سعادت علیه
الصلوة والسلام افندیمز مراد اولدیغی اب کلمه سنده استعاره مصرحه
طریقیله در بیانی بو وجهله درکه قبل البعثه زمان فترتده قبول واعتباردن
ساقط خصما بیننده ضعیف وکیمسه سز قالان دین مبینک قوت واستحکام
بولوب شانی عالی اولماسنده معین ویاوری وصاحبی اولان پیغمبر اخر
الزمان علیه الصلوة والسلامی ناظم علیه الرحمه بیکس وناتوان یتیمه
مدد رس اولوب حمایت وصیانت ایلین بابایه تشبیه ایلدی مشبه به
اب در مشبه پیغمبر علیه الصلوة والسلامدر • وجه شبه ابتدای ظهورندن
هر حالده حمایت ومحافظه وتقویت دیرسکه یوما فیوما تمام قوت واستحکام
بولوب حد کماله ایصالده تشبیه اولنمشدرکه اشبو وجه شبه طرفین
تشبیه اولان مشبه بهده کذلک مشبهده بولنمشدر نته کیم تشبیهده
قاعده در وجه شبه طرفین تشبیهده قدر مشترک اولمق شرطدر قرینه
استعاره منهم لفظیدر اخر قرینه دخی بولمق ممکندر معلوم اولدکه ناظم
علیه الرحمه ابدا لفظی ایله اصحاب کرامک علی الدوام الی یوم القیام حمایت
وتکفل ایلدیکنی مراد ایلدی سؤال اولنورسه اول کفیل وحامی دین مبین
اولان اصحاب کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین جوار رحمت حقه
انتقال بیوردیلر • ابدا حمایت ایلدی دیمک نیجه صحیح اولور جواب ویریلورکه

مراد اصحاب کزین حضرتنک و کرک کندولردن صکره الی یوم القیام
مقاملرینه قائم اولان سلاطین عظام و امراء کرام و مجاهدین اسلام و علما
و سائر تقویت و محافظهٔ دولت اسلامده قادر اولدیغی قدر مدخلی
و اعانتی اولان مسلمیندر. و اشبو تکفّل و اعانت و قادر اولدقلری قدر
تقویت و حمایت و محافظهٔ بیضهٔ اسلامه مکنت اقتدارلری جملهٔ سرور
کائنات علیه افضل التحیات افندمزک صوری و معنوی امداد و سرشتلری
سببیله درکه برکات انوار روحانیه‌لری ملّت اسلام اوزرندن زائل
اولمیوب الی یوم القیام دائم و مبسوط اولدیغنه اشارتدر ایدی بو صورتده
ناظمک مکفولة ابداً تعبیری فتق معنی دار اولدیغی ظاهر اولور قوله
خیر بعل واو عاطفه در خیر بعل مصرع اولده اولان خیراب اوزرینه معطوفدر
بعل زوج معناسنه در مشبّه به در. فخر عالم صلی الله علیه و سلم مشبّه
اولمق اوزره در بو محلده نسوانک خصوصا عاجز و ناتوان و بیکس
قالان ترکیده طول فارسیده بیوه دیدکلری نسانک امورنده قائم
و معین اولان زوجه تشبیه ایله بعل لفظنده اولان استعارهٔ مصرّحه
و وجه شبه ما تقدمده تفصیل ولنان بخیراب لفظنده اولان استعارهٔ
قیاس اولنه فلم تیتم شارح خالد رحمه الله بتائین مثناتین من فوق
مفتوحتین بینهما یاء مثناة تحتیة ساکنة دیمش فا تفریعیه در تیتم
فعل مضارع مؤنثدر یتم ییتم دن در وجهی بابدن و کاهی بشنجی بابدن
استعمال اولنور تحتنده فاعل ضمیری ملّة اسلامه کیدر جمله‌سی شرط
محذوفک جوابیدر معناسی پس اول ملّت اسلام یتیم اولمدی دیمکدر
مصرع اولده اولان خیراب کلمه‌سنه ناظر و اکه تفریعدر تقدیری اذا کان
ملّة الاسلام مکفولة والنبیّ صاحبه مقام الاب فلم تیتم دیمک اولور
زیرا فاء تفریعیه‌نک مدخولنک ما قبلی ما بعدنه سبب اولماز برلرده استعمال

اولنور. و اقعده پیغمبرمز علیه الصلوة و السلامک اب ملّة الاسلام
اولماسی ملّة اسلامک یتیم اولماسنک سببی اولدیغی ظاهردر. بر ذاتک باباسی
سرور کائنات اوله اول یتیم اولمق احتمال دکلدر. ولم تتم واو عاطفه در
لم تیتم اوزرینه معطوفدر. تتم فعل مضارع مؤنثدر. تئوم یتوم دن
ایکنجی بابدندر تحتنده فاعل ضمیری کذلک ملّة اسلامه راجعدر اول
ملّة اسلام زوجسز قالمدی یعنی کیمسه‌سز عاجز قالمدی دیمکدر شارح
مصنّفک قوله لم تئم علی وزن لم تبع من امة المرأة کباع بیع صارت
بلا زوج دیمش مکفولة کلمه‌سنده اولان کفالت کتب شرعیه ده ضم
ذمّة الی ذمّة فی الدّین لا فی العین ایله تعریف اولنان کفالة شرعیه دکلدر
زیرا طرفنده عین و دین ذمّت تصوّری امکاننده اولمدیغی ظاهردر
بلکه تکفل ایله مراد در عهده و التزام معنالریدر تتمه کیم ما سبقده اولان
تفصیلدن و کلام شراحدن معلوم و آشکاردر شارح کوردی
بیتک خلاصه معناسنده دیمش که و المعنی انّ ملّة الاسلام صارت
محفوظة بکفالة الله تعالی لها من جهة النبیّ علیه السلام بان جعلها دائما
فی حضانة مربّ مشفق و حمایة قیّم یقوم بها بل هی ابدا منصورة باولی
الامر و العلم مصونة بصیانة الملک الجلیل فنعم الکفیل و نعم الوکیل
شارح حنفی سابق الذکر بش عدد بیتک معناسنی مزج ایله اختیار ایلدیکی
تعبیراتنک خلاصه‌سی بودر که کما قال انّ الناظم لما شبّه الدین بالضیف
و الابطال ببحر زخار ببحر عسکر جرار للکفار فوق کل جواد یرمی بامواج
الابطال من کل مجیب لدعوة الحق من غیر امهال قد احتسب فی اجابة القربة
لمولاه یسطوا علی الاعدا حتی صارت ملّة الاسلام و هی ملتبسة بهم ذات
اقارب و اعوان و انصار من بعد ما کانت مبلوة بکربة الغربة و غدت مکفولة ابدا
ابد الاباد و بخیر الآباء مضمونة باشرف الفحول و هو النبیّ المختار و آله و اصحابه

الابرار صلی الله علیه وسلم محصول معنای عبارت بیت ملت اسلام خیر محض اولانلری وبعلی اولمق سببی ایله منتد بین اولانلر ابطال اصحاب کرامدن ابدا مکفوله اولدی یعنی انلرک حفظ وحراستنه تجمع وانتفاقلریله ملت اسلام تقویت واستحکام بولوب الی یوم القیام اعزاز وتکریم ایله مصون ومحفوظ اولماسنه انلر کفیل وضامن اولملریله مکفوله اولدی ابدی خیراب وبعل سببیله ملت اسلام انلرک تکفل والتزاملریله جون بویله مکفوله اولدیسه پس ملة اسلام نه یتیم اولدی ونه ارسز دکیمسه سز قالدی • بلکه معین ویاور بوقدر دیندار ومتدین حامی جان فدا وحارس صحیح الاعتقاد اتباع ومتعلقات ایله مصون ومحفوظ وابدا قائم واستوار اولدی دیمک اولنده اوله

تخمیس

معتنم سایه صوی اولدی اودو الحسبک   محافظ ایلدی هر کز شجاع منتخبن

حمای حب اتو تدرا کله هم سببن   مکفولة ابدا منهم بخیر اب

وخیر بعل ولم تیتم ولم تئم

هم الجبا مفاعلن ل فسل فعلن عنهم مصا مستفعلن رمهم فعلن

ماذا راو مستفعلن منهم و فعلن فی کل مص مستفعلن طرم فعلن

هم الجبال فسل عنهم مصارمهم   ماذا راو منهم فی کل مصطرم

هم الجبال هم ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا الجبال خبر بدر ضمیر ابیات سابقه دن مکفولة ابدا بیتنده اولان منهم ضمیرنک مرجعی اولان بیت اسبقده واقع منتد بین کلمه سنه راجعدر که کل منتد بین ایله مراد ناظمک بحر خمیس تعبیر ایلدیکی عسکر صحابه کرام اولدیغنک تفصیلی سبقت ایلدی هم الجبال جمله سی جمله ابتدائیه در یاخود جمله مستانفه در که سؤال مقدره جواب اولان جمله در تقدیری کویا سؤال اولنمش که کیف

حالهم

حالهم فی الحرب والوقایع فاجاب هم الجبال یعنی انلر ثبات قدم واستقرار وتمکین ومتانتده طاغلر کبیدر دیمک اولور • زیرا جبال جبلک جمعیدر • ترکیده طاغ وفارسیده کوه دیرلر • اداة تشبیه کذلک ووجه تشبیه کندودن حذف اولنان تشبیه بلیغ قبیلندندر زیاده مشابهتی مفید اولور قال السعد فی المطول واعلی مراتب التشبیه فی قوة المبالغة باعتبار ذکر ارکانه وحذف وجهه واداته فقط ثم الاعلی بعد هذه المرتبة حذف احدهما ای وجهه او اداته ایدی اداة تشبیه محذوف اولدیغی کبی وجه شبه دخی محذوفدر که ناظم ابطال مجاهدین اسلامی ارتفاع ومتانتده وقوة ورزانت وصلابتده وثبات وتمکین ویرلرنده استقرار ومتانتده جباله تشبیه ایتمشدر وجه شبه بودر کذلک خبر معرفه اولسه مبتدایه مقصور اولور نته کیم جبال کلمه سی معرفه در که خبر واقع اولمشدر مبتداسی جمع ضمیری اولان هم کلمه سیدر که ابطاله راجع اولمغله ابطال مجاهدیندن عبارتدر پس جبال انجق مجاهدیندر دیمک اولوب قصر الصفة علی الموصوف قبیلندندر • وقصر افرادیدر که کویا مخاطب جبال ایله مرادهم ابطال مجاهدین وهم عسکر کفاردر اعتقاد ایدرمش هم الجبال دیمک یعنی جبال وجباله مشابه اولانلر انجق ابطال مجاهدین اسلامدر یوخسه عسکر کفار دکلدر دیمک اولور • بو مقوله قصر حقیقی اولمیوب قصر ادعائی اولدیغی وقصرک قواعدی وتفصیلی ابیات قصیده دن کانه شمس فضل هم کواکبها بیتنده مرور ایتمشدر بو مقامده قصر قلب اولمق دخی ممکندر که سامع مثلا جباله مشابه عسکر کفاردر اعتقاد ایلمش بو اعتقادی متکلم قلب ایدوب بوق اویله دکلدر جباله شبیه بو محلده عسکر مجاهدین اسلامدر یوخسه ای سامع سنک اعتقاد ایلدیکک اوزره عسکر کفار دکلدر دیمک اولور لکن قصر افرادی مناسبدر فسل کلمه سنده فا شرطیه در که شرط محذوفنه

جواب اولاٌن جمله یه داخل اولور فاء شرطیه ایله تقدیری ان لم تصدّقنی
فسل عنهم دیکدر • عنهم کلمه سنده جمع ضمیری کفاره راجعدر • سل
لفظنک احد حروف اصلیه سی همزه اولمغله مهموز اولان امر حاضردر
اسئل کلدیکی کبی سل دخی کلور شرح عزّیده تقول سئل یسئل سل
بقلب الهمزة الثانیة الفا ولما فعل ذلک فی الامر استغنی عن همزة الوصل
وحذفت الالف لالتقاء الساکنین فقیل سل دیمشدر شارح مصنّفک
یقال سألته الشیٔ وقد تخفّف الهمزة یقال سال یسئل والامر منه سل
ومن المهموز اسئل دیمشدر • اشبو سل کلمه سی فعل وفاعلدر • ایکی
مفعوله تعدّی ایدر عنهم جار مجرور سل لفظنه متعلّق اولوب محلّا
منصوب مفعول ثانی سیدر حصر ایچون ویاخود اهتمام ایچون بالذکر
ایچون مفعول اوّل وزرینه تقدیم اولنمشدر • عنهم کلمه سنده اولان
جمع ضمیری کفاره راجعدر عنهم کلمه سنده هم ضمیرنه مضاف اولان بقیه
لفظی محذوفدر تقدیری فسل عن بقیّة الکفار ای من بقیّة السیف
مصادمهم دیک اولور مصادمهم ضمیری بیت اسبقده من کل منتدب
کلمه سنه راجعدر که مراد عسکر اسلام اولدیغی ذکری سبقت ایلدی مصادم
میمک ضمّی ودالک کسریله اسم فاعلدر • سل کلمه سنک مفعول ثانی سیدر
تصادم ترکیبده طوقوشمقدر مصادم اسم فاعل اولدیغی تقدیراوزره
دیمکدرکه عسکر اسلامک مصادم ومحاربه لرینی سن وابقیّة السیوف
اولان کفاردن سؤال ایله مجاهدین اسلام نه کونه هجوم وقتال ومحاربه لر
ایلدیلر دیک ثالثده در بعض شرّاح والمصادم ای المعارض والمحارب
من صدمه صدما ای ضربه بجسده شیخ زاده واصطدام الفارسین
اصطکاکهما دیمشلر شارح کوردی والمصادم بضمّ المیم اسم فاعل من المصادمة
وهی مضاربة الفرسان فی المیدان قصدا او بلا قصد مضاف الی مفعوله

دروی مصادمهم جمع مصدم اسم مکان من صدم یصدم صدمة
من باب ضرب فهو من ذکر المحل وارادة الحال دیمش سل جمله سی شرط
محذوفه جوابدر تقدیری فان لم تصدّقنی فسل مصادمهم تقدیرینده در
ماذا استفهامیه در تقدیرا مرفوع مبتدادر ذا الذی معناسنه اسم
موصولدر رأو فعل ماضی جمع مذکر در تحتنده فاعل ضمیری کفاره راجعدر
مایه راجع ضمیر محذوفدر ماذا راٌوه تقدیرینده در جمله سی اسم موصولک
صله سیدر اسم موصول مع صلته مبتدانک خبریدر ماء استفهامیه نک
جوابی اولان والمصائب محذوفدر تقدیری سل عنهم ما الذی رأوهم
من الشدّة والمهالک والمصائب تقدیرنده در مبتدا مع خبره جمله سی
فسل عنهم جمله سنی بیاندر • بو محلده ماذا کلمه سنک اعرابنک تفصیلی
نحاتک ماذا صنعت ترکیبنده یازدقلری اوزره ایکی وجهله در شارح
حنفی کوزل بیان ایدر کما قال وفی ماذا صنعت وجهان احدهما •
ان ذا بمعنی الذی فیکون ما ح استفهامیه مرفوعة المحل علی الابتداء
والموصول مع صلته خبره والعائد محذوف ای شیٔ الذی صنعته والمختار
فی الجواب ح الرفع للمطابقة بین السؤال والجواب وثانیهما ان ماذا
بمعنی ایّ شیٔ فیکون ماذا منصوب المحل مفعول صنعت قدم علیه
لتضمّنه معنی الاستفهام فالمختار ح فی الجواب النصب للمطابقة
المذکورة ای روا الشدّة دیکدر منهم جار مجرور راٌو کلمه سنه متعلّقدر
هم ضمیری مصرع اوّلده اولان هم کلمه سنک مرجعی اولان عسکر مجاهدین
اسلامدر فی کل جار مجرور کذلک راٌو کلمه سنه متعلّقدر مضطرم
اضطرامدندر بفتح الطاء اسم مکاندر الاضطرام هو تضارب الفرسان
فی المیدان دیمشلر نته کیم ذکری سبقت ایلدی شارح مصنّفک المضطرم
بضم المیم وفتح الطاء یحتمل المصدر وان یکون اسم مکان واسم زمان

واسم مفعول من غير الثلاثي يصلح اربعة معان والمراد هو الثالث
اي في مكان الاضطرام والقتال دیمشدر مضطرم اسم مكان
اولدیغنه نظرله شارح كوردی خلاصهٔ معناده بو وجهله تقریر ایدركه
وفی ذكر الاماكن وسؤال المصادم اشعار بان اهلها من الكفار لم یبق
منهم احد فیسئل عنه لاستیصال المسلمین ایاهم وبان الجبال آثار شاهدت
نصیحتهم والمعنی اصحاب النبی علیه السلام وانصاره كالجبال الشامخة
الراسخة فی الثبات فی الحروب والوقایع وعلو الشان فان لم تصدقنی
فی هذه المقالة فسل عنهم مصادمهم قائلا ما الذی رای منهم من الشدة
فی المعارك والحرب محصول معنای عبارت بیت اول مجاهدین اسلام
طاغلر كبیدر یعنی انلرده تزلزل وتخلف وانحراف اولماز ثبات
قدم وتمكین ومهابتده طاغلر كبیدر اكر شبهه ایدرسن وارتیبه السوف
كفاردن اول عسكر مجاهدین اسلامك مصادم ومحاربه لرینی یعنی طوقشوب
حمله وهجوم ایدنلرینی سؤال ایله اول مجاهدین اسلامدن هر معركاهده
یاخود هر اضطرام ومحاربه ده نه كوردیلر یعنی وار صورر كره نه لر كوردیلر
ونه مصیبت وبلا ومهالك مشاهده ایتدیلر دیمك نالنده اوله یاخود معركاه
اولان مكان جنكه سؤال ایله كفارده هر مصادمه ومحاربه ده نه مقهوریت
ونه مصیبتلر كوردی دیكدر بو صورتده مصادمهم فتح میم اسم مكان
اولمغله كفاردن سؤال ایده جك كیمسه قالمیوب حمله طعمهٔ شمشیر اولمغله
وار معركه كاه ونوحل جنكدن سؤال ایله بر كره نه لر اولدی دیكه اشارت اولور

تخمیس

قزردی دشمن قهرا عاظم مردم | دوشدی باشلری جاكه دوكولدی جو بر قم
عدودن ایمه تعجب ثباتن اولدیغی كم | هم الجبال فسل عنهم مصادمهم
ماذا رأی منهم فی كل مصطدم

وسل حنینی مفاعلن نا وسل فاعلن بدرا وسل مستفعلن احدا فعلن
فصول حتف مفاعلن لهم فاعلن ادهی من ال مستفعلن وخم فعلن
وسل حنینا وسل بدرا وسل احدا | فصول حتف لهم ادهی من الوخم
وسل واو عاطفه در سل امر حاضر در فاعلی ضمیر خطابدر حنینا مفعولیدر
جمله سی بیت سابقده اولان سل فعلی وزرینه معطوفدر عطف الخاص
علی العام قبیلندندر دیمشلر یعنی بیت سابقده مسؤل عنه اولان
مصادمهم فتح میم وفتح دال ایله اسم مكاندر اولدیغی تقدیرا وزره مصادم
كلمه سی طوقشمق وجنك ومحاربه مكانی معناسنده اولمغله فسل
مصادمهم عبارتی مطلقا مكان محاربه دن سؤالدر ایدی بو بیتده وسل
حنینا الخ مكان جنكی تخصیص ومواضع ثلثهٔ مذكوره یی تعیین ایله
سؤال اولمغله عطف الخاص علی العام بو طریق ایله واقع اولمش زیرا
مصادم مطلقا مكان محاربه ایدی شارح مصنفك قوله فسل حنینا الخ
تفصیل لمواقع الاصطدام وكرر السؤال باعادة فعله لانه ادل علی المرام
دیمش حنینا تصغیر صیغه سیله سل فعلنك مفعولیدر مكهٔ مكرمه ایله طائف
بیننده بر وادینك اسمیدر بدرا مدینهٔ منوره یه درت كونلك مسافه
اولان بدر حنین در احد مدینهٔ منوره قربنده بر جبل مباركك اسمیدر
بونلرك وجه تسمیه لری وبونلرده وقوع بولان جنك ومحاربه وتاییدات
الهیه نك ومعجزات نبویه نك تفصیلی عالمك مسلمی لطافت انشا وحسن ادا
صاحبی وبیبی وناری علیهما الرحمه اكی دانه منشی لا نظیرك سیر نبی نام
تألیف جلیلرینی مطالعه یه حواله مناسب كورلدی شعرای فصیح
البیاندن بر ذات مكرم معركهٔ بدری بو وجهله نقل وانشاد ایلمش
حق بو كیم قیتی دلنشین ومؤثر لطیف ادا ایتمشدر رحمه الله تعالی
دكله بدریهٔ خوش الحانی | نوادا تحفهٔ سخندانی

نه لر اولدی بو جنک رعناده   نه اثرلر کورلدی دنیاده
بو غزا اولدی اشرف الغزوات   اقدم فتح سید السادات
اهل تفسیر ایتدی انی بیان   دخی اهل حدیث قیلدی عیان
سرور عالم اول پلنکانه   باشلدی خطبهٔ درّ افشانه
ایتدی رکب قریشی انده بیان   ایتدی انلرله جنکی استحسان
ظاهر اولدی نشانهٔ شدّهٔ حال   باهر اولدی بیان ما فی البال
دیدیلر اول حبیب ذیشانه   جان فدا ایو خجسته فرمانه
نه بیورسک مطیع فرمانز   دین عالی یولنده قربانز
اولیجق مجتمع جو عقد نظیم   اولدی هر بری برپلنک عظیم
ایتدی اول حضرة جلیل الشان   اول کرامه دعاء استحسان
او جیوزدن اوج اوکوز او جمیع کبار   شیر مولی علی ده سنجقدار
دخی مصعب ایله بر انصاری   اولدیلر عسکرک علمداری
چیقدی غزّتله اول عظیم الشان   اولدی اول سروران لرله روان
اولدی جون مقدم جلیل الشان   تاج عنوان منزل زفران
ظاهر اولدی قریشک اخباری   بدره سر عتلرینک آثاری
دیدی اول شاه ایها الاصحاب   کلیور اول قریش ایتدی شتاب
رای تدبیرلر بیان اولسون   سعی و اقداملر عیان اولسون
اول کرم کانی حضرة صدیق   حضرة فخر انبیا یه رفیق
اولدی جوهر نثارنا دیده   سرور عالمه پسندیده
باشلدی حضرة جناب عمر   بولدی مجلس صفا ایله زیور
ایتدی اغاز حضرة مقداد   ایلدی خوش سخنلری ایراد
دیدیلر عزم ایت ای شفیع انام   ذات پاککله دریو جنذ عظام
ایتدیلر جون مهاجرین کبار   بو یله غیرت ادالری اظهار

دوندی انصاره اول جناب کریم   دیدی سز لرده نیجه در تصمیم
دوندی سعد بن معاذ او سرور دین   دیدی ای نور پاک عرش برین
یوری غزتله جیش اشراره   سیف اسلامی چک بو کفاره
بو لکه جانلر نثار ایده رز   ترک دنیا بی اختیار ایده رز
چکلوب اول لواء فتح مبین   وارد یلر عزت ایله بدره یقین
اولدی صحرای عدوة الدنیا   مقدم ذات پاککله احیا
کچدی صدر عریشه صدر کزین   قوندی اطرافه جند دین مبین
یوریدی صف صف ارلمش اهل قریش   اول ابو جهل اولوب رئیس الجیش
اول کروهی کوریجه صدر کریم   ایتدی مولایه التجای عظیم
چیقدی فخر کزین او ماوادن   الدی بر قبضه حصی یردن
فتح ایدوب شاهة الوجوه زبان   روی اعدایه اتدی انی همان
ظاهر اولوب او رمینک اثاری   ایتدی مشغول چشم اشراری
دیدی اصحابه در عقب اول شاه   یوروینک جنکه یا عباد الله
کیم اولورسه بو راهده مقتول   ایدر اول در عقب جنانه وصول
اول شه غزتک پلنکانی   ایشیدوب بو خجسته فرمانی
کیردیلر اول کروه دشمانه   ایتدیلر حمله اهل طغیانه
الدی صحرایی جنک آتشبار   چیقدی عیوقه نعرهٔ اوتار
دتردی نعره لرله روی زمین   تیغلر اولدی خونله رنکین
طاغلر اکلدی بو حالندن   برکون اولدی او کون قیامتدن
ایردی اعدایه چون بو آفتلر   قوپدی اول دشمنه قیامتلر
کیمی مایوس جریحهٔ غمده   کیمی سیران ابد جهنمده
ایردی کلزار دینه باد ظفر   بولدی ازهار فتحله زیور
سرور عالمک پلنکانی   اصدیلر عرشه تیغ برانی

رضی الله عنهم اولدی همان   انلره زیب دفتر عفران

سل حنینا عبارتنده مجاز حذفی واردر سل اهل حنین دیکدر نته کیم
واسئل القریة آیهٔ کریمه سنده مفسرین اهل القریة ایله تفسیر ایتمشلر یاخود
تقدیری وسل وقعة الحنین تقدیرنده دردیمشلر کذلک یا قیلرنده دخی
حال بو منوال اوزره در بعضیلر تقدیره حاجت یوق عین مواضع مذکوردن
سؤال در دیمش شارح شیخ زاده والاولی ان یکون المراد من هذه المواضع
نفسها ولا یکون القصد الی حقیقة الامر بالسؤال بل المقصود بیان التحقق
والتقریر انتهی شارح مصنفک دخی قوله فسل حنینا وبدرا الح تنبیه
الی انه لشدة انهزام هؤلاء ووضوح الحتوف بهم لو سئل الجمادات
عن مثل هذه الحالات لسمع فیها الجواب والاصوات دیمشدر
وسل بدرا سل حنینا اوزرینه معطوفدر کذلک وسل احدا قریبه
وبعیدینه معطوف اولور فصول حتف فصول فصلک جمعیدر
فصل دیو مبتدا وانتهاسی معین زمانه هر طائفه یه دیرلر دیمشلر
نته کیم فصول اربعه بر سنه دن درت عدد معین معلوم طائفه درکه
هر طائفه یه بر اسم وضع ایتمشلردر فصل بهار وفصل صیف
وفصل خریف وفصل شتا دیرلر بو مقامده فصول کلمه سیله
طائفة من الزمان اولان ازواج عدد فصول مراد اولدیغنه کوره اعرابی
بو وجهله درکه فصول لفظا مرفوع مبتدا محذوفک خبریدر تقدیری
زمان المحاربة معهم فی تلک المواضع الثلاث فصول حتف لهم دیمک
اولور یعنی مواضع مذکوره دن وقوع بولان محاربه زمانلری کفاره
مثلا فصل وبا وطاعون کبی فصول موت ومصائبدر دیمکدر مبتدا
محذوف مع خبره جمله سی امغال ثلثه مذکوره نک مضمونی بیانی اولور
ایدی بو صورت فصول کلمه سی رفعله اولدیغی تقدیرده در اما اکر فصول

نصبله اولور سه نزع خافضیت اوزره منصوب وسل عن فصول حتف لهم
تقدیرنده در واختار موسی قومه ای من قومه قبیلندن اولور یاخود کذلک
فصول کلمه سی نصبله مواضع ثلثه دن بدل ولمق اوزره قاضی عضد ذاهب
اولمش کما قال الفصول جمع فاصله والاضافة بیانیة وهی منصوب
بدل اشتمال من المواضع المذکورة ای حتوفا فاصلة بین الارواح والاجساد
دیمشدر حتف بالاده سبقت ایلدیکی اوزره موت بلا سبب معناسنه در
بعضیلر موت فجئه دردیمش لهم کائن محذوفه متعلق اولور حتف
کلمه سنک صفتیدر ادهی اسم تفضیلدر آفهٔ عظیمه شدیده دیمکدر حتی
شارح شیخ زاده دواهی الدهر ما یصیب الناس من عظیمه نوبه دیمشدر
ادهی تقدیرا مرفوع فصول کلمه سنک صفتیدر من الوخم جار مجرور ادهایه
متعلقدر وخم خاء معجمه ایله مصائب عظیمه دن داهیهٔ دهیا درمثلا
عیاذا بالله علت طاعون ووبا که ابن سینا قانونده فقد دهشت
الاطبا فی امرها دبوب مداواة دکل اطبایه حیرت ودهشت دیردیکی
اعتراف ایدر ایدی اوله ذکر اولندیغی اوزره فصول کلمه سی رفعله
مبتدا محذوفک خبری اولدیغی تقدیر اوزره ناظم علیه الرحمه موه کاه
اولان اول مواضع ثلثه ده کذران ایدن زمان غزوات ثلثه یی کفاره
نظر اکندوده موت عام وقوع بولمقده فصول سنه دن زمان طاعون
ووبا اولان فصوله تشبیه ایدوب دیمک مراد ایدرکه اول منقلباکفار
اولان مواضع ثلثه ده کی زمان جهاد غزوات یعنی اوزمانلر کفار
خاکساره طاعون ووبادن ادهی موت فجئه فصللر ایدر من اول مواضع
ثلثه دن یاخود اول مواضع ثلثه نک اهالیسندن بقیة السیف اولان کفاردن
سؤال ایله یعنی طاغلر کبی اولان مجاهدین اسلامی وارانلردن دخی سؤال
ایله شبهه ایدرسن دیمک ثالثنده در زیرا قوله وسل حنینگ عبارتی

داو عاطفه ایله ابیات سابقه‌دن هم الجبال وسل عنهم بیتنده اولان
وسل عنهم او زرینه معطوف اولدیغی مقدّما بیان اولنمش ایدی
شارح کوردی خلاصهٔ معناده بو وجهله تقریر ایدرکه والمعنی ایها المخاطب
ان لم تصدّقنی فیما قلت لک فسل عن هذه المواضع الثلثة التی
هی ازمنة هلاکهم کالطاعون والوباء فی القرىلهم وایصال الالم الیهم

تخمیس

براولدی خون عدو ایله عرصه‌گاه وغا | کسلدی نیشتر سیفیله عرق جان عدا
زمان قصدایدی فصل خزاندن کویا | وسل حنینا وسل بدرا وسل احدا
فصول حتف لهم ادهی من الوخم

المصدری مستفعلن ن البیض حم مستفعلن رأ بعد ما مستفعلن وردت فعلن
من العدی مفاعلن ی کل مس مفاعلن ودّ من ال مستفعلن لمم فعلن
المصدرین البیض حمرا بعد ما وردت | من العدی کل مسودّ من اللمم

ناظم علیه الرحمه ابیات سابقه‌ده مجاهدین اصحاب کرامک حاللرینی ومعرکه
ومکان محاربه‌لرینی وجلادت ومهابتلرینی بیان ومدح نصکره اول ابطال
شجاعک قلیچ قوللنمقلرینی ومصیقل وپاک اسلحه استعماللرینی وصف
ومدایح وثنالرینی مراد ایتمکله بیوررکه المصدری آخرنده یاء ساکنه ایله
اصدار دن اسم فاعل جمع مذکردر اصلی مصدرین در اضافت ایله جمع نونی
ساقط اولمشدر صدور معناسنه اولان رجوعدندر المصدرین ارجاع
ایدیجیلر دیمکدر شارح شیخ زاده یقال ورد المنهل دخل فیه وصدر عنه
خرج عنه اورده جعله واردا واصدره جعله صادرا دیمشدر شارح حنفی الصدور
وهو الخروج من المنهل بعد قضاء الوطر من الشرب والعلّ من الماء والورود
الدخول فیه دیمشدر المصدری جرایله ما سبقده مذکور مجاهدین اسلام
اولان ابطالک صفتیدر یاخود ابطالدن بدلدر یاخود منصوب بالمدحدر

امدح المصدرین تقدیرنده در حالهٔ جری ونصبی یا ایله در شارح مصنفک
قوله المصدرین البیض من قبیل الضارب الرجل نصب علی المدح
او بدل منهم دیمش یعنی ما سبقده هم الجبال الخ بیتنده اولان هم ضمیرینه
بدلدر المصدرین کلمه‌سی البیض قولنه مضافدر اسم فاعل مفعولنه
مضاف اولمشدر قرآن کریمده والمقیمی الصلوة آیهٔ کریمه‌سنده
الصلوة منصوب اولمق قراتنه بناءً مثال اولور بیض ابیضک کسریله
ابیضک جمعیدر ابیض صفت مشبهه‌در شارح کوردی البیض بکسر الباء
الموحّدة جمیع الابیض واصله بُیْض بضم الباء وسکون الیاء مثل حمر
جمع احمر کسرت الباء محافظة علی الیاء بعدها دیمشدر بو محلده مضاف
محذوفدر السیوف الابیض دیمکدر واقعده سیوف مصیقل ولامع
اولدقده بیاض اولور بیض سیفه اطلاق اولنور حتی بیض سیف
معناسنده استعمال اولندیغی بو بیتده ظاهردر شعر

وابیض مصقول کأنّ فرنده | دموع حشاته فوق حدّ مورد

فرند لغتده قلیچ جوهرنه دیرلر بو مقامده مصدرین جمعدر البیض
کلمه‌سی دخی جمع اولوب جمع جمعله مقابله‌ده انقسام الاحاد بالاحاد
اولمق اوزره هر بر مصدرک بر سیفی اولدیغی مفید اولور نته کیم
تقلّد القوم سیوفهم ترکیبی هر بر احاد قومک سیفی اولوب تقلّدلرینی
افاده ایدر حمراً لفظی بیض قولندن حالدر حمر ضمه سکون ایله احمرک
جمعیدر بعضیلر بیضک صفتیدر دیمش بو صورتده احمر قرمزی فارسیده
کلکون معناسنه اولمغله بیض سیف معناسنده دخی استعمال
اولندیغنه بناءً بیاضی احمر ایله توصیف لطائف عجیبه‌دن اولور
بعد مصدری کلمهٔ سنک ظرفیدر ما وردت ما مصدریه در وردت
وقوع ودخول معناسنه اولان ورددندر فعل ماضی مؤنثدر تحتنده

فاعل ضميرينه راجعدر وردت جمله سی ما موصولك صله سيدر
ما موصول مع صلته ظرفك مضاف اليهيدر من العدى من بيانيه در
عدى جار مجرور مقدره كائنا كلمه سنه متعلق اولوب مؤخر كل مسود
كلمه سندن حالدر حال عدويه اهتمام ايچون ذی الحال اوزرينه حال تقديم
اولنمشدر ديمشلر بعضيلر من الى معناسنه در جار مجرور وردت فعلنه
متعلقدر ديمش العدى كلمه سنده حرف تعريف استغراق عرفيدر
جمع الامير الصنايع ای صنايع بلده قبيلندندر ياخود عهد خارجيدر
بالدفعات ذكری مرور ايدن معهود كفار محاربين مراد اولور عدى
عدونك جمعيدر عدو صديق مقابليدر كل مسود وردت فعلنك
مفعوليدر كل لازم الاضافه در مسود بتشديد الدال اسود فعلندن
ياخود سود فعلندن اسم مفعولدر سياه اولمش ديكدر بو محلده
مسود موصوف محذوفك صفتيدر عنق مسود من اللمم ديمكدر
ديمشلر بو تقديرجه ذكری آتی تفصيله حاجت قالماز لكن عنق
تقديرنه قرينه اولمامغله تفصيلات آتيه ايله سعی دخی اعلا اولور
لمم صاچلردر سياه ايله ناظم قيد ايتمكدن مرادی لشكر عدونك شابلرنك
حالی بو درقنده قالديكه صاچی صقالی آغرمش اختيارلری ضعفادن
اولمغله اول حالده اولمق اولوتيده قالديغنه اشارتدر من اللمم
جار مجرور مسود كلمه سنه متعلقدر لمم بكسر اللام وفتح الميم لمه نك
جمعيدر حكم حكمتك جمعی اولديغی كبی وآن قوليده لمه بكسر اللام شول
باشدن اينن صاچلردر شحمة الاذنه يعنی قولقده اولان كوپه ييرندن
تجاوز قلمجن اموزلره اينسه اكا جمه ديرلر ديمش بو معناجه باشك
اكسه سندن قالوب اموزه منتهی اولميوب اكسه ده دوكولوب اينن
صاچلردركه سيوف مجاهدين اسلامك تمام جلوه كاهنده اولمشلر

معلوم

معلوم اولهكه قريش واكثر قبائل صاچلرين باشلرندن اكسه لرينه
ايندروب ارسال ايتمك واكسه لری اوزرينه دوكولوب يايلمق
عادت عرب اولديغی كبی كذلك اعدا قلرينه ايندروب كردنلرينه
صارلمق دخی عادتلری ايمش ايدی بالامر سبقت ايدن وان قوليده
وبعض شراح لمم كلمه سنده ذاهب اولدقلری ايكی عدد معنای مذكور
متيقن اولديسه معلوم اولهكه مسود من اللمم عبارتنده من بيانيه
اولمغله صاچلردن سياه اولمش ديك اولوركه صاچلردن سياه
اولمش كفارك اكسه لری وكردنلريدر يعنی اول سياه صاچلر اكسه
وكردنلری اوزرينه اينوب دوكلمكله سياه اولمشلردر ايدی مجاهدين
اسلام بياض سيفلرين كفارك اكسه وكردنلرينه بعدما وردت يعنی
ورود ودخول ايلدكده نصكره قرمزی اولديغی حالده ارجاع واخراج
ايدبجيلردر يعنی كفارك باشلرينی كسوب بويونلرينی اوردقلرينی
ناظم شاعرانه ادا ايدر شارح كوردی دخی بو معنالره اشارت ايتمش
كما قال والمعنى بحر جيشه عليه السلام يرمی من الابطال الذين يصدرون
السيوف البيض المحمرة بدم الاعدا من الكفار بعد ورودها منهم كل عنق
مسود بالشعر قال المصنف يريد ان هؤلاء الاوليا اشداء على الكفار
يرجعون السيوف الملونة بلون الحمرة من جبهة ما الاعدا ارؤسهم مرة
بعد اخرى بعض شراح ای مدح الذين اصدروا السيوف البيض حال
كونها حمرا ما وردت كل مسود من اللمم من العدى ديمش محصول معنای عبارت
بيت اول ابطال مجاهدين اسلام اوليه مجاهدين دركه بياض وصيقل
سيفلرينی اعدای دينك اكسه لرنده وكردنلرنده برسل مبسوط اولان
سياه صاچلر ايله مسود اولنلرينه يعنی سياه اولمشلرينه خلاصه
اكثبه لرينه واعناقلرينه كه سياه صاچلر اوزرينه ايلكون دوكلمكله

بالعوض نظرده سیاه اولمشلر ایدی ابشته اول کل مسودّ من اللمه بعد الدخول

قزل اولدیغی حالده اصدار واخراج ایدیجیلردر دیمك ولمغله سیوف مجاهدین

کرام دماء اعدا ایله قزل قان کبی قرمزی چیقدیغی حالت موحشه‌یی کذلك

کفارك وبال گردنلری اولان صاچلری ایله سیاه اولان اکثه لرینه

واعنا قلرینه سیفك ورود وخروجی هیئتنی تصویر وارات ایله صورة

قهر وجلادت ابطال مجاهدینی تصویر بیان ایتمك مراد ایدر رحمه الله

تخمیس

قزل بیرطاسیدر کافرك سری قیّ قت	کلوب سیوفنا او ودمه دما ایله حمرت

جیقر دیلر قزلن کفرك ایلیوب همّت	المصدرین البیض حمرا بعدما وردت

من العدی کل مسودّ من اللمم

والکاتبی مستفعلن ن بسمر فعلن را الخطّ ما مستفعلن ترکت فعلن

اقلامهم مستفعلن حرف جس فاعلن م غیر من مستفعلن عجم فعلن

والکاتبین بسمر الخطّ ما ترکت	اقلامهم حرف جسم غیر منعجم

والکاتبین جمع مذکر سالم در اعرابی حالهٔ رفعنده واو ونصبنده وجرّنده

یا ایله در بو محلده مجرور اولوب واو عاطفه ایله ابطال صفتی اولان

المصدرین اوزرینه معطوفدر کتابت قلم ایله اشکال حروفی تصویره دیرلر

کاتبین دیمکله اول ابطال مجاهدین کتابت ایدیجیلر دیمکدر بسمر

با حرف جردر کتبت بالقلم کبی استعانه ایچوندر جار مجرور کاتبینه

متعلقدر سمر الخط یمنده خط دیدکلری بلدنك رماحلریله دیمکدر

بعض شرّاح السمر جمع اسمر وهو الرمح دمیشدر سمر کلمه سنك خطه

اضافتی لامیه در تخصیص افاده ایتمشدر سمر سینك ضمی میمك سکونیله

اسمرك جمعیدر حمر احمرك جمعی اولدیغی کبیدر اسمر لغتده بغدای اکلو

دیدکلری قاره یه مائل اولان لونه دیرلر وآن قولیده قره باغز اولان

کمسنه

کمسنه دمیش ایدی خط ملکنده چیقان رماحلر کحلی رنك ولمغله اول

ولایتك رماحنه سمر علم اولمش بعض صفات بر زائده کثرت استعمال

ایله اعلام غالبه دن اولدیغی کبی سمر دیمك رماح دیمکدر شارح کوردی

السمر جمع اسمر وهو المتلوّن بلون الخط من الصفات الغالبة علی الرّماح

حتی صارت اسماله دمیشدر الخطّ مضاف الیهدر خط لفظی یمنده

بر بلده نك اسمیدر انده معمول اولان رماح غایت اعلا ومعتبردر سمر

کلمه سنده استعاره بالکنایه واردر ما ترکت ما نافیه در ترکت

فعل ماضی مؤنثدر ترك ایتمدیلر دیمکدر یعنی قومدیلر براقمدیلر تعبیری

ایله ترکیده تعبیر ایدرلر اقلامهم قلمك جمعیدر لفظا مرفوع ترکت

فعلنك فاعلیدر ضمیر جمعه مضافدر ضمیر کاتبین کلمه سنه راجعدر

اقلام معرّوفدر ما ترکت جمله سی کاتبین کلمه سندن حالدر بطریق الاستعاره

اقلام ایله رماح مجاهدین مراددر ننه کیم تفصیلی کلور حرف لفظی ترکت

فعلنك مفعولیدر جسمه مضافدر جسم جسد در جسمده اولان تنوین

مضاف الیهدن عوض ولمغله جسم الکفار دیمکدر حرف لغتده

جانب وطرف معناسنه در ودی التنزیل ومن النّاس من یعبد الله

علی حرف ای علی طرف وارد اولمشدر طرف جسم ایله مراد کفارك

جسدنك اطراف وجوانبیدر رماح مجاهدینك جسد کفارك هر جانبنه

اصابتنی بیاندر حتی اصطلاح فقهاده اطراف جسم ایله مراد الّ

وایقدر ننه کیم دیهٔ الاطراف دوقوده کذا دیرلر غیر لفظا منصوب

حرف کلمه سندن حالدر یا خود صفتدر منعجم مضاف الیهدر منعجم

منقوط معناسنه در زیرا حروف معجمه نقطه لی حرفلره در شارح مصنفك

العجم النقط بالسّواد ویقال اعجمت الحرف اذا نقطته والمنعجم المنقوط

دمیش معجم صیغهٔ مفعول ایله حرف منقوط دیمکدر منعجم انعجامدن

اسم فاعلدر حرف منجم حرف منقوط دیمک اولور زیرا انفعال
بابنک بناسی مطاوعة ایچوندر شارح کوردی والحرف المنجم المنقوط
اسم فاعل من الانجام مطاوع عجمه واعجمه وعجمه اذا نقط الحرف
والمعجم علی صیغة المفعول الحرف المنقوط دیمشدر حرف اجسام
کفاردن یعنی اطراف جسد کفاردن نقطه لنمش یعنی سنان اقلام
کاتبیندن انده اثر جرح اولمش قومه دیلر باقمه دیلر دیمک اولور
بعض شراح خلاصه معناده دیمشکه یعنی ان الکاتبین باستعانة
الرماح السمر الخطیة حال کون اقلامهم غیر تارکة اطراف اجسام
العدی غیر منجم بل هو منقوط بتلک الاسنة شارح کوردی بویله
تقریر ایدر وجه تشبیه الصحابة بالکاتبین هوان الکاتب کما یکتب
بفراغ البال وطمانینة حیث اراد من القرطاس کذلک الصحابة
متمکنون فی هذه الطعان علی الاجسام من الکفار حیث ارادوا من غیر
تشویش وتزعزع خاطر فلزم تشبیه الاجسام بالقرطاس واطرافها
بالحروف والمعنی ان الصحابة الطاعنین رضوان الله علیهم اجمعین
ما ترکوا بالرماح السمر من اجسام الکفار طرفا غیر مجروح وحرفا غیر
منجم دیمشدر محصول معنای عبارت بیت نیزه وار خط ایله کاتبین
اولان مجاهدین اسلامک اقلامی یعنی رماحی حرف جسم کفاردن
نقطه لنمامش یعنی زخم وجریحه اصابت ایتمامش طرف قومادیلر
اجسام کفارک هر طرفنه وضع جریحه وزخم ایتدیلر نته کیم اقلام حروفا
نقطه ارقیوب نقطه سز حرف قومادیغی کبی دیمک اولور حق بودرکه
بو جمعیت شاعرانه تشبیهات ووقایع قواعد علمیه ایله بویله نظم
بلاغت مسیر محضا کرامت وانطاق حق اولدیغی ظاهردر حتی بری
بریمی متعاقب اشبو ایکی بیت معجز ادانک مدح وثناسنده فضلا

شراحدن محشی بیضاوی وشیخ زاده علیه الرحمه وهذان البیتان
مما یشتهش الانفس ویفلق الاسماع ویهز القرایح ویبسط الاذهان
دیمش فی الواقع هر بری شایسته مدح وثنا خصوصا اشبو بیت اخیر
سرلوحه دیوان اولمغه سزا بر نظم دلارادر اولا والکاتبین
کلمه سنده استعاره تبعیه اولوب سمر کلمه سی تفصیل سبقت ایلدیکی
اوزره رماحه علم اولوب رماح طاعنینک ملایمات ولوازمندن اولدیغنه
بناء استعاره تبعیه مذکوره نک قرینه سی اولور مصرع ثانیده اولان
اقلام وحروف ومنجم کلمه لرندن هر بری استعاره تبعیه بر قومه که
مشبه به اولان کاتبینک ملایمی اولمغله ترشیح اولور وبونلردن ماعدا
اقلام کلمه سنده استعاره مصرحه ومنجم کلمه سی دخی استعاره
تبعیه اولوب بو قدر تشبیهات واستعارات ایله رتبه ایجازده
الفاظ حسن ادابی ومعانی دلکشایی حاوی اولمغین غرایب اعجازندن
ارباب طبیعی ذهولدن صیانت ایچون لطایفی بو وجهله تفصیل
اولنور ومنه العون والتوفیق اولا سمر کلمه سنده اولان استعاره
مصرحه نک بیان وتقریری بو وجهله تفصیل اولنورکه اولا اقلام
کلمه سنده استعاره مصرحه واردرکه مجاهدین اسلامک نیزه لرینی
کاتبلرک قلملرینه تشبیه ایدوب مشبه به اولان اقلامی ذکر ایدوب
مجاهدین اسلامک نیزه لرینی مراد ایدر مشبه به ومشبه بر کلامده ایکیسی
دخی ذکر اولنمق جائز دکلدر دینورسه مشبه اولان سمر مصرع اولده
مذکوردر مشبه به اولان اقلام مصرع ثانیده مذکور اولمغله ایکیسی معا
کلام واحدده ذکر اولنمامشدر دیمک ایله جواب ممکندر لکن نیزه
مجاهدینی اقلام کاتبینه تشبیه ایله اکتفا استعاره تکلفندن عاری
ومنا سبدر ایدی بو بابده قواعد بیانیه بوکونه تفصیل اولنورکه

قال السعد العلامه عليه الرحمه الاستعاره باعتبار اللفظ المستعار ان
كان اسم جنس فالاستعارة اصلية كاسدٍ في نحو رايت اسداً في الحمام
وان لم يكن اسم جنس فالاستعارة تبعية كالفعل وما يشتق منه
من اسم الفاعل واسم المفعول وغيرها من المشتقات فالتشبيه
في الفعل وما يشتق منه لمعنى المصدر نحو الحال ناطقة بكذا فيقدر
تشبيه دلالة الحال بنطق الناطق في ايضاح المعنى وايصاله الى
الذهن ثم يدخل الدلالة في جنس النطق بالتاويل المذكور فيستعار لها
لفظ النطق ثم يشتق منه الناطق فيكون الاستعارة في المصدر
اصلية وفي اسم الفاعل تبعية انتهى يعني استعاره تبعيه ده تشبيه
استعارهٔ تبعيه اعتبار اولنان مشتقك اول مصدرنده جاري
اولور بعده اول مصدردن معناى مستعارده استعارهٔ تبعية
اولماسي مراد ايدكمز لفظ اشتقاق قلنور نته كيم بو مقامده اسم
فاعل اولان كاتبين كلمه سنك مصدري اولان كتابت لفظنده تشبيه
واستعاره بو وجهله تقرير واجرا اولنور كه طاعنين اولان مجاهدينك
جسم كفاره طعن وجرحي فراغ بال ايله بي پروا بلا تكلف اولمقلقده
كاتبلرين كتابتنه تشبيه اولنوب تشبيه مزبور سببيله جنس كتابته
طعن ادخال اولنه قد نصكره اشبو طعن معناسنه اولان كتابت مصدرندن
كاتبين كلمه سي مشتق قلنوب طاعنين معناسنده كاتبين كلمه سي
استعارهٔ تبعية اولور بو استعاره نك قرينه سي سمر كلمه سيدر
زيرا رماح معناسنه دركه رماح استعارهٔ تبعيهٔ مذكوره ده اولان
طاعنينك لازمي وملايميدر مشبه نك لازمي وملايمي اولان اشبو
رماح مشبه به اولان كاتبلره نسبت اولنمق كاتبيندن مراد طاعنين
اولديغنه قرينه در رماح كاتبك ملايمي دكلدر كذلك مصرع ثانيده

اولان

اولان اقلام وحرف ومنعجم كلمه لرينك هر بري سالف الذكر
استعارهٔ تبعيه ده مشبه به اولان كاتبينك مناسبي وملايمي اولمغله
استعارهٔ تبعيهٔ مذكوره يه ترشيح اولور پس بيت مزبورده اولان
استعارهٔ تبعيه بو صورت اوزره متحقق اولور كذلك بيت مرقومده
استعارهٔ مكنيه سمر كلمه سنده در ايدي استعارهٔ مكنيه يي اول تفريعه
محتاج اولمغله استعارهٔ مكنيه ده اولان مذاهب ثلثه دن صاحب تلخيص
خطيب عليه الرحمه نك ذاهب اولديغي اوزره استعارهٔ مكنيه فهم واجراسي
اسان وظاهر اولمغين اجراده اختيار اولنندي وفي البيت من البديع مراعاة
النظر بين العين والحاجب والتكرير فيهما وايهام الطباق بين السمر والبيض

تخميس

صحيفهٔ سبق كفره ايتديلر وقت — كلوب مقابله ده بر خطا وجمعيت
چيقردي كزلك شمشيري انبه ذو الهمت — والكاتبين بسمر الخط ما تركت
اقلامهم حرف جسم غير منعجم

شاكي السلا مستفعلن ح لهم فعلن سيما تمـ مستفعلن يزهم فعلن
والورد يم مستفعلن تاز بالس فاعلن سيما من السـ مستفعلن سلم فعلن

شاكي السلاح لهم سيما تميزهم — والورد يمتاز بالسيما من السلم

شاكي اسم فاعلدر السلاح مضاف اليهدر تامي السلاح ديكدر اصلي جمع
صيغه سيله شاكين اضافت ايله نون ساقط اولمشدر اسم فاعل اولان
اشبو شاكي كلمه سي فاعلنه مضافدر اعرابي سابق الذكر مصدري كلمه سنك
اعرابي كبيدر كه ابطال مجاهدينك صفتدر ياخود حالدر كما سبق
سلاح اله حربدر لهم لام حرف جردر هم ضمير منفصل مبني جار مجرور
كائن كلمه سنه متعلق محلا مرفوع مقدم خبردر سيما تقديرا مرفوع
مؤخر مبتدادر جمله سي شاكي لفظنك صفتيدر ياخود حالدر سيما

علامت معناسنه در سومه لفظندندر اصلی سومًا در واو مكسور اولمغله
يا يه قلب اولنمشدر مد و قصری جائزدر • ازكيده لفظ سيما انسانك
وجهنده و بشره سنه اطلاق اولنور ياخود صورتنده و بشره سنده اولان
بعض حالهٔ مخصوصه اطلاق اولنور فلان كمسنه نك بشره سنده
سيمای صلاح واردر • يعنی علامت صلاح وار مراد ايدرلر خصوصا
اطبا تشخيص علتده سحنهٔ عليل تغيير ايتديكلری سيمای عليل
نبضندن زياده دليل وعلامتدر علی الخصوص استسقاده سيمای
عليلده علت ظاهردر ديمشلردر • ياخود سيماسنده بشاشت واردر
ديرلر كذلك مجاهدين اسلامك دخی بشره لرنده بر سيمای نور
اسلام واردر كه غيرينده يوقدر انلر بو سيما ايله اخردن ممتازدر ديك
مراددر شارح كوردی وفيه اشارة الی قوله تعالی سيماهم فی وجوههم
من اثر السجود ووصفهم الناظم بعد ان وصفهم بكمال الشجاعة بكثرة
امتثالهم لاوامر الله تعالی ونواهيه بانواع العبادات والطاعات
من بذل الروح فی سبيل الله واعلاء كلمة الله ونصرة النبی صلی الله
عليه وسلم فحصل لهم هذا السيما فی وجوههم بحيث يتلألأ انوار
العبودية ديمش • تميزهم تميز فعل مضارع مفرد مؤنثدر تحتنده
فاعل ضميری سيما كلمه سنه راجعدر سيما تا ايله اولان علامت معناسنه
اولمغله تميز فعلی مؤنث كلمشدر هم منفصل مبنی محلا منصوب تميز
فعلنك مفعوليدر جمع ضميری شاكی لفظنه راجعدر جمله سی سيما
لفظنك صفتيدر • والورد مبتدادر يمتاز فعل مضارعدر تحتنده
فاعل ضميری ورده راجعدر جمله سی مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره
جمله سی ابتدائيه در ياخود حاليه در • ورد قرمزی كلدر ديمشلر • ما
بالسيما جار مجرور يمتاز فعلنه متعلقدر كلمه مخصوص اولان سيما ايله

يعنی

يعنی علامت ايله ديمكدر من السلم كذلك جار مجرور يمتاز فعلنه متعلقدر
سلم بر دكنلی شجرك اسميدر صاری چيچكلری اولور شارح خالد السلم شجرله
شوك يشبه شجر الورد نوره اصفر ديمش بو مقامده سلم ايله مقصود
شجر مزبوردر يوخسه شكوفه سی سلم دكلدر • زيرا ناظمك مرادی ورد ايله
شجری مقابل طوتمقدر يوخسه اول صاری شكوفه لری ايله مقابله
دكلدر بلكه مقصود كفاری خاره تشبيه ضمنيدر و مجاهدين اسلامی
سلطان ازهار اولان ورده تشبيهدر بعض شراح سلم ايله مراد چيچكلريدر
ديمش اراده ده تكلف اولور وهم كفاری ازهاره تشبيهی ذوق طبيعت
تجويز ايتمز نته كيم شارح كوردی خلاصهٔ معناده ديمشدر كه شبه الناظم
الصحابة بالورد فی اللطافة • وطيب الرائحة وحسن المنظر وطلاقة الوجه
والعزة والاقبال اليه وشبه الكفار بالسلم فی الاذی لمن قرب منهم
والخباثة والانسب ان لا يقدر شیء ليكون تشبيه الصحابة بالورد
والكفار بهذا الشجر الكثيرة الشوك وهذا التشبيه ضمنی والمعنی اصحابه
عليه السلام تام السلاح فی الحروب اشداء علی الكفار رحماء بينهم فی الحروب لهم
سيما يميزهم من غيرهم كامتياز الورد من السلم بالسيما والرطوبة محصول
معنای عبارت بيت اوليه مجاهدين اسلام ياخود اول مجاهدين اسلام كه
انلرك سيف وسنان و زرخ و كمان و ساير آلات حربلری تام و مكملدر
بو معنی شاكی السلاح جمله سی صفت اولديغی تقديرجه در لهم سيما تميزهم
يعنی اوليه مجاهدين اسلام كه انلرده اولان سيمای نور ايمان انلری
قبيح المنظر كفاردن بدلقادن تمييز ايدر نته كيم قرمزی كل شجر برخاردن
اولان سلمدن ممتاز و معين اولديغی كبی ديك نالنده اولور

تخميس

بساط جنك تغشوب دل اعاظم مردم سماء احسن تعقوبمه اولدلر انجم

قالوردی کافر بد بالمرنده چون کردم   ساکی السلاح لهم سیما تمیزهم

والورد یمتاز بالسّیما من السّلم

تهدی الی مستفعلن ک ریا فعلن ح النصر نش مستفعلن رهم فعلن
فتحسب الز مفاعلن زهر فی ال فاعلن اکمام کل مستفعلن ل کمی فعلن

تهدی الیک رباح النصر نشرهم   فتحسب الزهر فی الاکمام کل کمی

تهدی تانک ضمیله والک کسریله فعل مضارع مؤنثدر اهدیت دن اولور
تهدی ارسال ایدر دیکدر که اهدیت الیه ای ارسلت الیه هدیّةً دیرلر
واکر هدا یتدن اولورسه ارشاد معناسنه در یقال هداه الطریق او هداه
الی الطریق اذا ارشده الیه دیمشلر قوله الیک الی حرف جر و کاف ضمیر
مبنی محلا مجرور در جار مع المجرور تهدی کلمه سنه متعلقدر شارح کوردی
والخطاب عام لکل من یتوجه الیه دیمش ریاح ریحک جمعیدر تهدینک
فاعلیدر النصر کلمه سنه مضافدر نصر لغتده غلبه وعون معناسنه در
ریاح کلمه سنده اخبارات معناسنه استعارهٔ مصرّحه وارد ر زیرا
تهدی کلمه سی قرینه اولدیغی کبی ریاحی نصره اضافت دخی قرینه در
دیمک ممکندر ریاح ایله مراد نصرت خبرلریدر که اطرافه ارسال اولنان
خبر نصرت دریوخسه ریاح نصرت ارسال واهدا اسنک معناسی یوقدر
ریاحده استعارهٔ مصرّحه شو وجهله درکه ناظم اخباری یعنی پیام وخبرلری
هر نه طرفه واصل اولوب یایلمقده ریاحه تشبیه ایلدی مشبّه به اولان
ریاحی ذکر ایدوب مشبّه اولان اخباری مراد ایلدی قرینهٔ استعاره
تفصیلی سبقت ایلدیکی اوزره ریاحی نصره اضافت وتهدی کلمه سیدر
نشرهم تهدی فعلنک فاعلیدر نشر مصدردر فاعلنه مضافدر
انتشار وارتحال معناسنه در زیرا نشر طاخلوب منتشر اولنوب یایلمغه
دیرلر هم ضمیر بارز منفصل مبنی محلا مجرور مضاف الیهدر اشبو جمع

ضمیری

ضمیری بیت سابقده مجاهدین اسلام مراد اولان شاکی السلاح قولنه
راجعدر دیمک اولورکه انلرک غزایه عزم وتوجه ودیار کفاره طاغلوب
وانتشارلری نصرت وفتوحات خبرلرینی ساکه ارسال واهدا ایدر
یعنی شاکی السلاح اولان اول مجاهدین اسلام دیار کفاره توجه
ایدوب ومنتشر اولدقلرنده منصور ومظفر اولملری ایله اول نشر
وانتشارلری ساکه اخبار نصرتی بادوزان کبی ارسال وایصال واهدا
ایدر خلاصه غلبه ونصرت المصیّه انلر ایله معاً در نه طرفه توجه ایتسلر
فتح ونصرت ملازم عزم وتوجهلریدر دیمک معناسنی مراد ایدر فقیر
پر تقصیرک ملحوظمه بو معنی مرجحدر نته کیم شارح شیخ زاده والمراد
من النشر اخبارهم الطیبة وانباءهم المعجبة دیمشدر کوردی دخی بو معنایه
ذاهب اولمش لکن رباح النصر کلمه سنده نصرتی رایحه مشبّه بهک
مشبهه اضافتی ایله تشبیهدر دیمش فقیرک ملاحظهم اوزره بطریق
الاستعاره اخبار معناسنه اولدیغنه ذاهب اولمیش کما قال ان یکون
النشر مصدراً بمعنی الانتشار والارتحال والاضافة فی رباح النصر
من قبیل اضافة المشبّه به الی المشبّه کما سیجیء تفصیله بعض شراح
نشر رایحهٔ طیبه معناسنه در دیمش نته کیم نقل وبیان اولنور قوله
فتحسب کلمه سنده فا سببیه در فاء تسبیب ماقبلی که معطوف
علیهدر فانک مابعدینه سبب اولان محلده استعمال اولنور
بو مقامده بیت سابقده اولان شاکی السلاح تحسب فعلنک سبیدر
یعنی مجاهدین الاسلام الات حرب الجنده مستغرق تام السلاح
اولدقلری عجبا خلاف الجنده مستور زهرمی اوله دیو ظن اولنمغه
سبب اولمغه فا بلدر تحسب افعال قلوبدندر قال ملاجامی حسب
للظن یدخل علی الجملة الاسمیّة فتنصب الجزئین علی انهما مفعولان لها

دیمش تحسب فعل وفاعلدر مفعول اولی الزهرة کلمه سی اولوب
مفعول ثانیسی کل کمی لفظی اولورسه تکلفه محتاج تشبیه مقلوب
اولمق اقتضا ایدر • بو مقامده مناسب اولان تحسب فعلنک کل
لفظی مفعول اولی اولوب الزهر کلمه سی مفعول ثانیسی اولمقدر • بو صورتده
انلری چیچک در ظن ایدرسک دیمک اولور تشبیه مقلوبه دیکه حاجت
قالماز تشبیه مقلوب بیانی کالزهر فی شرف بیتنده مفصلدر تحسب
جمله سی بیت سابقده اولان الیهم اوزرینه معطوفدر • یاخود تهدی
اوزرینه معطوفدر • زهر فتح زا ایله چیچک معناسنه در • فی الاکمام
مقدره متعلق اولوب زهرک صفتیدر یاخود حالدر اکمام لفظی
کسر کاف ایله کمک جمعیدر کم تشدید میم ایله کسر کاف ایله غلاف
نور در یعنی چیچک کرکی کبی کشاد اولمازدن مقدم غلاف ایچنده
بعضا مستور وبعض محلی ظاهر اولور اشبو غلافه کم دیرلر بعض
شراح ترکیبده چیچک طوموروجغنه دیرلر که ایچنده چیچک اولمش
اوله دیدی کل کلمه سی تحسب فعلنک مفعول اولی اولوب کمی لفظنه
مضافدر کمی یانک تشدیدی ایله درلکن بو محلده تخفیف وزن ایچون
یانک بریسی حذف اولنمشدر که کمی سکون یا ایله قالمشدر کمی فعیل
بمعنی فاعلدر درع واسلحه ایله جسدینی مستور ایدن رجل شجاع
مراددر چیچک بعض محلی ظاهر اولوب وبعض محلی مستور اولوب
غلاف ایچنده اولدیغی حالده غایت حسن المنظر ولطافتی فوق الغایه
اولمغله مستغرق درع واسلحه اولان اصحاب کزینی غلاف ایچنده کی
زهره تشبیه اولور اشبو کمی لفظنک جمعی قضاة وزننده کماة در
بوندن صکره معلوم اوله که الاکمام کلمه سنده حرف تعریف جنس
ایچوندر اکمام جمعدر جمعه الف لام داخل اولوب معنای جمعیت

مضمحل

مضمحل اولمق قاعده سنه بناء اکمام دیمک مفردی اولان کم معناسنه
اولمغله خلاصه معنی تام السلاح اولان یعنی سلاح وآلات حرب
ایچنده هر بر رجل شجاعی غلاف ایچنده بعضا مستور چیچکدر ظن
ایدرسن دیمک اولور شراح بو مصرع ثانینک بیاننده مقابلة الجمع
بالجمع وبعضیلر مقابلة الافراد دیوب انواع تکلفات ایله معنالر
ویرمشلر عبارته ملایم اولمدیغی ظاهر اولمغله شارح مصنفک علیه الرحمه
تقریر وبیانی اختیار اولنوب بالاده تفصیل اولندیغندن ماعدا بعبا
نقل وتحریر اولندی کما قال وجه الشارحون بانه من قبیل انقسام
الاحاد ونداء ظاهر الفاء ویشدک الیه لفظة کل فالوجه ان اللام
فی الزهر للجنس ای تحسب کل کمی زهرا فی کمة فامر الاکمام سهل اذا
اللام مبطل للجمعیة علی ما یذهب الیه الاصولیون فیعود الی معنی المفرد
فصار معناه فی کمة فتأمل بعض شراح خلاصه معناده ذکری سبقت
ایلدیکی اوزره نشر کلمه سی رایحه طیبه معناسنه در دیوب والمعنی
تهدی الیک ریاح النصرة علی الاعداء هدیة احبابهم التی کالرایحه
وبعضیلر یرسل الیک الریاح التی تهب لنصر عسکر النبی صلی الله
علیه وسلم رایحتهم الطیبة فتحسب زهر الورد فی الاکمام کل شجاع
من جیش النبی صلی الله علیه وسلم دیمش وبعضیسی تهدی من الاهداء
والنشر الرایحة الطیبة والاکمام جمع کم بکسر الکاف وهو غلاف
الزهر والکمی الشجاع من کمی جسده بالسلاح ستره به ریاح فاعل
تهدی نشر مفعوله الثانی فی الاکمام حال من الزهر وحاصل المعنی تهدی
ریاح نصرتهم الیک رایحتهم الطیبة فتظن کل شجاع منهم مستورا
بالسلاح والدروع الزهر حال کونه فی غلافه دیمشدر اما شارح کوردی
نشر لفظی رایحه طیبه معناسنه مبتنی تقریراتی استحسان ایتمیوب نشر

انتشار دندر دیوب آخر شارحک اولا کلامنی بیان و نقل ایدوب
بعده مختاری اولان معنی که نشر کلمه سی انتشاردن اولمق و طاغلق
معناسنه اولمق مرجح و مختاری اولدیغنی بو وجهله تقریر ایدرکه
والمعنی یهدی الیک ریاح النصرة علی الاعداء هدیة اخبار انهم التی
کالرائحة الطیبة فی انبساط النفس بها فتحسب ان الشجعان
ازهار فی اکمام من الدرع التی تضحک فی بستان المحاربة هذا ماقیل
فی معنی هذا البیت لکن المناسب ان یکون النشر مصدرا بمعنی
الانتشار و ارتحال الی الغزوات و محاصرة البلدان مضافا الی الفاعل
والنشر مرفوع علی انه فاعل یهدی و ریاح النصر مفعوله والمراد بریاح
النصر اخبار الغزوات و احوال النصرة التی کالریاح فی سرعة الوصول
فیکون الاضافة فی ریاح النصر من قبیل اضافة المشبه به الی المشبه
والمعنی علی هذا یهدی الیک ایها المخاطب انتشار الصحابة فی الغزوات
و تفرقهم علی البلدان اخبار النصرة علی الاعداء و قوة الدین فی الاعلاء
کالریح السریعة فی الوصول و الا نها فتظن کل شجیع زهرا فی الغلاف
الکم احاط به من الاسلحة والبیضا انتهی محصول معنای عبارت بیت
مجاهدین اصحاب کرامک دیار کفاره طاغلوب توجه و انتشارلری
نصرت و فتوحات خبرلرینی سکا ارسال و اهدا ایدر سن اول درع
و اسلحه یه غرق اولوب کندولرینی مستور ایدن هر شجاع اسلامی
کویا غلاف الجنده مستور چیچک ظن ایدرسن اولیله لطیف و منتظم و مستور
و حسن المنظردرلر دیک اولور مصرع ثانیده اولان تشبیه توصیف ایله
ناظمک مرادی اول غزا و جهاده منتشر اولان غزاة مجاهدین آلات حرب
و سلاح ایچنده اولدقلرینی و اول حیثیت ایله تزیین و حسن منظر و لطافتلرینی
بیان و اعلامدر نته کیم بیت سابقده شاکی السلاح کلمه لری دخی

بو معناره دائردر و فی البیت من البدیع الاستعارة و الجناس
اللاحق فی نشر و نصر و جناس الاشتقاق فی الاکمام و کمی ها

تخمیس

اولیجه منتشر بن بلاد سوی عدو   طاغندی صانکه صبا کل ورقلرین همه سو
شمیم کلشن نصرتدن الدیلر جون بو   تهدی الیک ریاح النصر نشرهم
فتحسب الزهر فی الاکمام کل کمی

کانهم مفاعلن فی ظهو فاعلن ر الخیل نب مستفعلن ت ربا فعلن
من شدة ال مستفعلن حزم لا فاعلن من شدة ال مستفعلن حزم فعلن
کانهم فی ظهور الخیل نبت ربا   من شدة الحزم لا من شدة الحزم

بو بیت دلارانک ایکی عدد بیت سابقه مناسبت و ربطی شو وجهله درکه
ناظم بیت سابقده مجاهدین اسلام اولان اصحاب کرامی نزاکت و لطافت
و حسن منظرده ورد و ازهاره تشبیه ایلدی مشبه بهلر رقت و ضعف
و ذبول و فنادن خالی اولمغله مجاهدین اسلامده دخی فی الجمله ضعف
و آثار نحافت توهم اولنمق احتمالی بو بیت ایله دفع ایتمک مراد
ایدر یعنی مجاهدین اسلام حسن و لطافت و نزاکتده واقعا ورد
و ازهار کبیدرلر لکن قوة بدن و متانت و جسامتده خصوصا آته
سوار اولدقده اته او طورمقده کوهی اشجار قدیمه نک مکان مرتفعه
اطرافنه تا قعر زمینه کوک صالوب سقوط و تزلزلی مسلوب الاحتمالی
متین و مستحکم قیامی کبیدرد یک مراد ایدر حتی بلغراد فتحنده حاضر
اولان بر ذات نقل ایدر که فرسان غزاتدن و وفور شجاعت ایله
مشهور بوسنه سرحدی اهالیسندن بر اختیار آدم جنکدن کیرو
قالمیوب زانولرنده فی الجمله علت اولمغله ایکی آدم احاطتیله آته
سوار اولوردی فقیره تعجب کلوب بویله ایکی آدم همتیله آته سوار

اولان کمسه نیه قادر اولور دیو لطیفه صورتنده اعتراض ایلدم جوابنده
بلی آنه اوج آدم بندر لکن یکرمی آدم اتدن اندوره مزدیدکه حاضر
غزاتدن عن مشاهدة نقل ایله فتی جوق آدم تصدیق ایلدیلر دیو
حکایه ما نحن فیه ده کویا مثال صورتنده اولمغله نقل وتحریری
مناسب کورلدی قوله کانّهم کانّ کلمه سی حروف مشبهه دندر هم
ضمیر منفصل مبنی محلا منصوب اسمیدر ضمیر مجاهدین اسلام اولان
اصحاب کرینه راجعدر فی ظهور جار مجرور مقدّر کائنا کلمه سنه متعلق
اولوب جمع ضمیر ندن حالدر لکن حال وقوعی کانّ کلمه سنده معنای
تشبیه ولدیغنه بناءً در زیرا حالده عامله محتاجدر حالده عامل فعلدر
یا خود معنای فعلدر تشبیه معنای فعلنده در دیمشلر کما قال مولانا جامی
العامل فی الحال اما الفعل او معناه المستنبط من فحوی الکلام کالاشارة
والتمنّی والترجّی والتشبیه نحو کانّ زیداً اسدٌ صائلاً انتهی ظهور
ظهرک جمعیدر بطنک مقابلی اولان ارقه در ٭ الخیل ظهورک معنای
الیهیدر بعض شرّاح خیل اسم جنسدر وآن قولیده الخیل خانک فتحی
ویانک سکونیله آتلولر کذلک آتلر معناسنه دخی کلور الخیول ضمننده
جمعیدر دیمشلر هم ضمیر جمع اولوب ظهور دخی جمع اولمغله مقابله
الاحاد بالاحاد اولوب مجاهدین اسلامدن هر برینک بر رعد ظهر
فرسده اولدیغی مفید اولور نبت رفعله کانّ کلمه سنک خبریدر
نبت ونبات روی ارضده نابت اولوب بتن شیدر ٭ ربی ضم را
وفتح با ایله ربوة کلمه سنک جمعیدر بعض شرّاح وهی المکان المرتفع
من الارض ونبتها انبت واکبر من غیرها الطول عروقه حتی تصل
الی الماء ومنه قوله تعالی واوینا هما الی ربوة ذات قرار ومعین بیورلدی
پس ربوه یوکسک ومرتفع اولان یردر بو مقامده مشبّهٌ به اولان

نبت

نبت ایله مراد روی ارضده مطلقا نابت اولان شی اولمغله اشجاره
دخی شاملدر ناظم نبتی مکان مرتفعک نباتی اولمق ایله قید ایتمکله
ظاهر بودرکه مرادی افلاکه سر چکمش منتها کبیر کوهی اشجار مراد اوله زیرا
یوکسک یرلرده تراب بهرحال زیاده وکثیر اولمغله اشجارک کوکلری
تحت الارض مایه منتهی اولنجه اوزایوب هر طرفه کوک صالمغله اشجار
دخی اول مرتبه قوی وکبیر ومنتها اولورایدی مشبّه اولان مجاهدین اسلامی
ات اوستنده اولدقلری حالده قوة وثباتده اوزره تقرر وتمکنده
یوکسک یرلرده نابت وقائم اولان منتها وکوهی شجره تشبیه اولونر
من شدة الحزم شدة فتح شین ایله زیاده متانت معناسنه در ٭
حزم کلمه سنه مضاف در وان قولیده الحزم بفتح الحاء المهمله وسکون الزا
برکمسنه کندو احوالن ضبط ایتمک وتدارک ایتمکه دیرلر دیدی شارح
مصنفک الحزم ضبط الرجل امره وجعله وثقا ومحکما دیمش یعنی کشی
کندو امورنده بنفسه قائم غیرک اعانتنه محتاج دکل اتمام امورنده محکم
اولمق معناسنده اولور من شدة من لام معناسنه حرف جردر جار مجرور
کانّ کلمه سنده معنای فعل اولمغله کانّ لفظنه متعلقدر دیمشلر ٭
بعضیلر جار مجرور مقدّر کائن لفظنه متعلق اولوب مبتدا محذوفک
خبریدر دیمش تقدیری وذلک من شدة الحزم دیکدر یعنی مجاهدین
اسلامک ات اوزرنده اویله جلادت واستوار وثبات اوزره محکم
ومتین او طورملری کندولر محکم ومتین وزیاده امورلرنده قائم
اولدقلرندندر لا من شدة الحزم یوحنسه آتی قوللی صقی چکلدیکندن
ومتین اولدیغندن دکلدر ٭ نته کیم شارح مصنفک وذلک من شدة
ضبطهم الامور لا من شدة الحزام یرید ان التمکن والاستحکام خلقی
لا جعلی دیمشدر ٭ لا حرف عاطفه در من شدة الحزم ما قبلنده اولان

من شدّة الحزم اوزرینه معطوفدر بو محلده اولان شدّة فتح شین ایله
یک جیجک و برک باغلمق معناسنه در الحزم حاء مهمله نک وزانک ضمیله
ظهر فرسده سرجی بند ایتدکاری جزامدر یعنی اکری باغلدقلری قولاندر
شارح درّة المضیئة کوردی علیه الرحمه خلاصهٔ معناده دیمش که قال
القاضی عضد الدین شبه هم حال کونهم علی ظهور الخیل بالنبت النابت
علی الرّبا وحیولهم بالرّبی ووجه الشبه الثابت النام والارتفاع وحسن
المنظر والنضارة وجعل المشبّه به نبتاً مضافاً الی الرّبی لان النبت
فی النبوة له قوّة واشتداد وحضرة ونماء وکال ولیس له فی غیر
الربی والشّجر فیها ازکی واحسن ورقا وثمرا ومن تعلیلیّة والجارّ
والمجرور بیان لبعض وجه الشبه الکائن فی جانب المشبّه به الی هذا
کلامه والمعنی ان الصحابة رضی الله عنهم فی ظهور خیولهم کنبت علی الرّبی
والاماکن المرتفعة من شدّة ثباتهم علی ظهورها وزیادة حیا لنهم
وفراستهم باحوالها وکمال مناسبتهم لها لا من شدّة الآلات وقوة الاسباب
اللازمة فی الخیول محصول معنای عبارت بیت مجاهدین اسلام ات اوستنده
کویا اماکن مرتفعه ده بتن کوهی قدیم منتها شجر کبی در کمال استقرار
وثبات ومتانت ایله محکم طورمقده واوطورمقده لکن انلرک اول
متانت واستحکام اوزره اتده میخلی کبی اوطورمه لری امورلرنده
زیاده صاحب تصرف اولوب ذاتنده قوی ومتین اولدقلرندندر یوخسه
اکر قولانلرینک پک جکلدیکمندن دکلدر وفی البیت من البدیع
جناس التحریف بین الشدّة والشدّة والحزم والحزم تخمیس

رباض نشوه لری عون خالق ذی المنن | نظرلری سرکوه وقار هیبتدن
هانکور یجه بنجه حشیت اتمسون دشمن | کانّهم فی ظهور الخیل نبت ربا
من شدّة الحَزْمِ لا من شدّة الحُزُمْ

طارت قلو مستفعلن ب العدی فاعلن من بابهم مستفعلن فرقا فعلن
فما تفرّ مفاعلن رق بی فعلن ن البهم وال مستفعلن بُهَمِ فعلن

طارت قلوب العدی من باسهم فرقا | فما تفرّق بین البَهْمِ والبُهَمِ

طارت فعل ماضی مؤنثدر وان قولی طیران اوجمقدر یقال طار
یطیر طیرانا دردیمش بو مقامده حرکت قلب وخفقان وشدت
اضطراب مراددر بعض شرّاح طیران القلب عبارة من اضطرابه
وانزعاجه دیمش شارح کوردی والمراد بطیران القلب کمال الاضطراب
وزوال القرار دیمشدر لکن طارت کلمه سندن معانی مزبوره مراد
اولمق استعارهٔ تبعیّه قاعده سیله شو وجهله درکه ماسبقده
تفصیل اولندیغی اوزره استعارهٔ تبعیّه فعلده اولدقده استعاره
ابتدا اول فعلک مصدرنده جاری اولوب اول معنای استعاره ده
مستعمل اولان مصدردن فعلی مشتق قلمق قاعده سی اوزره ناظم
مجاهدین اسلامک خوف وخشیتلرندن ومهابتلرندن ناشی قلوب
اعدانک حرکت خفقانیه واضطرابنی طیرک شدّة ایله طیرانینه
تشبیه ایلدی بعده طیران ایله حرکت مراد ایلدکده نصکره حرکت معناسنده
اولان طیراندن طارت فعلنی مشتق قلدی ایدی طارت قلوب
العدی عبارتنده طارت ایله قلوب اعدانک حرکت واضطرابی
بلکه خفقانی بو طریق ایله مراد اولنمق ممکندر قلوب قلبک جمعیدر
طارت فعلنک فاعلیدر العدی تقدیرا مجرور مضاف الیهدر
عدی عدونک جمعیدر من باسهم من اجلیّه در تعلیل ایچوندر باس
من جاره ایله مجروردر جار مجرور طارت کلمه سنه متعلقدر جمع ضمیرنه
مضافدر هم ضمیری شاکی السلاح تعبیر ایلدیکی مجاهدین اسلامه راجعدر
وان قولی باس بانک فتحی وهمزه نک سکونیله عذاب معناسنه در

باس شدة حربه دخی اطلاق ایدرلر دیمش فرقا فانک ورانک فتحه لریله
مصدردر خوف معناسنه در فرقا لفظا منصوب طارت فعلنک
مفعول له سیدر لکن مفعول له ایکی نوعدر بو مقامده نوع ثانیسی
مراددر کما قال جامی المفعول له هو ما فعل لاجله ای لقصد تحصیله
او بسبب وجوده قال المحشی اعلم ان المفعول له نوعان الاول علة
غائیة للفعل نحو التأدیب فی قوله ضربت زیدا تأدیبا مقدم فی التصور
مؤخر فی الوجود ای معلول الفعل والثانی سبب باعث ای حامل
للفعل نحو قعدت عن الحرب جبنا فانه مقدم فی الوجود والتصور
لان الجبن موجود قبل القعود بعضیلر طارت فعلنک فاعلنک
نسبتندن تمییزدر دیمش مراد اصحاب کزینک جنک ومحاربه ده
مهابت شجاعتلرینی وکفارک ضعف قلب وخشیتلرینی
واضطرابلرینی بیاندر طارت جمله سی استینافیه در یاخود بیت
اسبقده اولان شاکی السلاحک صفتیدر فما تفرق فا عاطفه
سببیه در سببیه داخل اولمشدر قلوب عدانک حرکت واضطرابی
انلرک عدم فرق وتمییزلرینک سببی اولدیغنی فا سببیه افاده ایدر
ما نافیه در تفرق فعل مضارع مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیری قلوب
عدایه راجعدر تفرق تشتت در یعنی طاغلمق معناسنه در تمییز
ایده مز یعنی فرق ایده مز دیکدر بین تفرق کلمه سنک ظرفیدر البهم
کلمه سنه مضافدر بهم بانک وهانک فتحه لریله بهمه لفظنک جمعیدر
وان قولیده بهمه بانک فتحی وهانک سکونیله قیون قوزی سیدر
مذکر ومؤنثه اطلاق اولنور دیمش تمر وتمرة کبی اسم جنسدر
والبهم ما قبلنه معطوفدر بانک ضمی وهانک فتحیله در بهمه کلمه سنک
جمعیدر که بهمه بانک ضمی وهانک سکونیله شول اتلودر قندن کلدیکی

بلنمیه

بلنمیه زیاده شوکتی وصولتی اولدیغنه بناءً البهم بانک ضمیله وهانک
فتحیله ذکر اولنان اتلولر دیکدر دیمش نته کیم شراح رجل شجاع
لا یدری من این یؤتی فی الحرب من شدة بأسه دیمشلر شارح مصنفک
البهم بضم البا وفتح الها جمع بهمة بضم البا وهی جماعة الشجاع
والجیش دیدی درة المضیئة صاحبی شارح کوردی خلاصة ما لده
دیمش که والمعنی ان قلوب العدی قد حارت من شدتهم وبأسهم خوفا
وفرقا منهم فصارت بحال لا تفرق بین البهائم والانام شارح مصنفک
بو وجهله تقریر ایدر یرید ان الصحابة شدید الصلابة حتی اذا التقی
الجمعان نظیر قلوب العدی من جهة کمال خوفهم من هؤلاء حتی
ما یتمیزون من الدهشة وکمال الخشیة بین الرجل الشجاع واولاد
الضأن وحاصله ما فرقوا الانسان من البهایم محصول معنای عبارت
بیت اولیه شاکی السلاح مجاهدین اسلامکه انلرک شدة جنک ومحاربه لرندن
ناشی خوف سببیله قلوب اعدا کمال حرکت ایلدی ویورکلری
اویناموق سببیله شجعان جیش اسلام ایله قوزیلرک بینی اعدا فرق
وتمییز ایده مدیلر یعنی اعدا متحیر اولوب قوزی کبی ضعیف عاجز
حیوان ایله شجعانی فرق ایده مدیلر قوزیلر دخی کوزلرینه عسکر
اسلام کورندی دیمک مراد ایدر وفی البیت من البدیع استعارة وحسن
التعلیل وجناس الاشتقاق وتفرق التحریف بین البهم والبهم

تخمیس

جو سیل نصرت اولدرهمیشه جنکه آقان   حریق قهرله بنیاد کفر وشرکی یاقان
که تو شجه جان عدو دراودم فراره بقان   طارت قلوب العدی من بأسهم فرقا
فما تفرق بین البهم والبهم

ومن یکن مفاعلن برسو فعلن ل الله نص مستفعلن رته فعلن

ان تلقه ال مستفعلن اسد فی فاعلن اجامها مستفعلن تجم فعلن
ومن یکن برسول الله نصرته   ان تلقه الاسد فی اجامها تجم
شارح مصنفک علیه الرحمه ما بیتک ما قبلنه ربطی بر توهمک دفعی
بیان ضمننده بو وجهله تفصیل ایدرکه هذا البیت دفع لما عسی
یخطر بالبال من الاستبعاد بغلبة الاعدا وقوة الاحبا الی هذه الغایة
وحاصل الدفع لا تستبعد غلبتهم وقوتهم الی هذه الغایة فان نصرتهم
من قبل رسول الله صلی الله علیه وسلم ومن کان نصرته من قبله
فهو الغالب علی کل غالب واو ابتدائیه در من شرط معناسنی متضمن
اسم موصولدر یکن یا ایله فعل مضارعدر من ایله مجزومدر اصلی یکون
ایدی جازم ایله واو ساقط اولمشدر یکن افعال ناقصه دندر
برسول جار مجروردر یکن کلمه سنه متعلق اولوب یکن کلمه سنک اسمی
اوزرینه مقدم خبریدر لفظه جلال مضاف الیهدر نصرته یکن
فعلنک اسمیدر ضمیره مضافدر ضمیر من کلمه سنه راجعدر یکن کلمه سنک
خبرلی اسمنه تقدیم حصر ایچوندر یعنی بو احکام الجق نصرة رسول اللهه
مخصوصدر یوخسه غیر ایله اولان نصرتله اولماز دیکه اشارتدر یکن
جمله سی فعل شرطدر معلوم اوله که مصدر اولان نصرت کلمه سی ضمیره
مضاف اولمشدر نصرت فعل معلومک مصدری اولدیغی تقدیرا اوزره
مصدر فاعلنه مضاف اولوب معنی اول ذاتک یاردم ایدیجی اولدیغی
یعنی ناصر اولدیغی دیمک اولور واکر نصرت مجهولک مصدری اولوب
مصدر مفعول مالم یسم فاعله یه مضافدر دینورسه معنی اول ذاتک که
منصور ومؤید اولمسی رسول الله ایله اوله ان تلقه دیمک اولوب
بو بیتک ما قبلنه مناسب معنویه ایله ربطی بو ایکی وجهله نصرت کلمه سنک
معناسنی ملاحظه ایله اولور یعنی اصحاب کرامک اوصاف علیه سنده اولان

ابیات سابقه ده ذکر اولنان حالات کویا بو نیجه اولور دیو بعضیلرین اوهام
خاطره کلن استبعادی اشبو بیت ایله دفع ضمننده ما قبلنه بیت
مرقوم کوزل ربط اولنمشدر دیمک اولورکه اصحاب کزیندن اعلاء
کلمة الله ده وقوع بولان نصرت عظیمه وغلبه کلیه وبو مرتبه لشکر
اعدایی قهر واستیصال نیجه استبعاد اولنور اول ذاتک که ناصر
اولمسی رسول الله ایله اوله یعنی رسول الله سببی ایله اوله یاخود منصور
ومؤید اولمسی رسول کبریا سببی ایله اوله اول ذاتک ارسلانلر کندو
مسکننده کورسه تعرض ایتمک دکل خوفندن متحیر صامت وساکت
قالورلر لشکر کفار ایسه برسوری ضعفا در انلره نسبت حالات
مذکوره نیجه استبعاد اولنور حاشا بر وجهله مستبعد دکلدر دیمک
قالنده اوله ابدی نصرت کلمه سی مفعولنه مضاف اولمق دخی مستبعد
ان تلقه ان حرف شرطدر تلق اصلنده تلقی در ان جازم ایله
یا ساقط اولمشدر لقی یلقی لقاء رضی یرضی کبیدر لقا رؤیت
ومصادفت معناسنه در شراح یقال لقاه ای رآه ولقیته ای
رأیته دیمشلر الاسد سینک ضمیله اسدک جمعیدر تلقه فعلنک
فاعلیدر اسد سلطان سباع اولان ارسلاندر تلقی جمله سی
فعل شرطدر فی الاجام جار مجرور تلقی کلمه سنه متعلقدر اجام لفظی
طلبه وزننده اولان اجمه کلمه سنک جمعیدر شارح شیخ زاده الاجمة
غایة الاسد وجمعها الاجام دیمش قاموسده الاجمة بحرکة الالف
والجیم الشجر الکثیر الملتف والجمع اجام والاجم دیمش ارسلان یتاغی
صیق میشه لک اولمق اوزره نقل ایلدکلری کلام قاموسی تأیید ایدر
حتی سعد بن زبیر رضی الله عنهک قصیده برده ده من حادر من لیوث
الاسد مسکنه من بطن عثر غیل دونه غیل دیو بیتنده شراح غیل ارسلان

یتاغی اولان میشه لکدر دیمشلر بعض شراح اجام صیق وغایت کثیر
فامشلقدر ارسلان غایه سی یعنی تکیده این دیدکلری مسکن اسد
اولان قامشلغه اجمه دیرلر دیدیکی مسکن اسد قامشلقدر دیدکلرینه
انسبدر اجام لفظی ضمیره مضاف قدر اضافت ملابسه ایچوندر ضمیر
اسده راجعدر تجثم فعل مضارع مجزوم در تحتنده فاعل ضمیری
اسده راجعدر جمله سی جزاء شرطدر مصرع ثانیده فعل شرط اولان
تلقه جمله سی شرط اول ولازم تکن فعلنک جوابیدر تکن فعلی مع جوابه
جمله سی محلا مرفوع مبتدا اولان اسم موصولک خبریدر اسم موصول
مع خبره جمله سی ابتدائیه در شارح کوردی جمله سی معترضه در دیمش
تجثم کلمه سی وجم یجم وجا ووجوما کلور تجثم فعلی وجا مصدرندن
اولملق وار وجوما مصدرندن اولملق وار شارح مزبور کوردی قوله
تجثم من وجما او وجوما یقال وجا اذا سکت علی الغیظ ووجمه کرهه
وکرهه وقیل من الوجوم وهو اشتداد الحزن بحیث لا یقدر علی
التکلم من الفزع دیمش ایدی تجثم دیک اول نصرة سلطان کائنات
علیه الصلوة والسلام ایله محمی ومؤیدا اولان ذاتی کندو اینندن
ارسلان کورسه وملاقی اولسه تعرض ایتمک دکل بلکه تعرضه قادر
اوله مدیغندن انفعال وغیظ اوزره ساکت وصامت طورر دیک
اولور یا خود علی تقدیر کون وجمه من الوجوم تعرضدن عاجز اولدیغنه
ارسلانک حزنی بررتبه ده شدید اولورکه فزع وفریاده دخی قادر
اولمیوب اوبله محزون وساکت طورر دیکدر وجم کلمه سی جزاء شرط
اولمغله سکون میم ایله اولملق اقتضا ایدردی محافظهٔ وزن وقافیه
ایچون میمک حرکه سی ایله کلوب ومیمک کسری ایله اولدیغی الساکن
اذا حرک حرک بالکسر قاعده سنه بنا وجم جیمک ومیمک کسریله در

ناظم

ناظم علیه الرحمه اسد کندو یتاغنده ومسکننده بولنق وکورمک ایله
قید ایلدیکی اشارتدرکه ارسلان اینده وکندو یرنده اجنبی کوردکده
قوهٔ خشمیه وغضبیه سی قات قات مضاعف ایکن ینه تعرضه قادر
دکلدر معناسنی مراد ایدر ننه کیم شارح لتوفر الغیرة فی الدفع عن ساحته
دیمش بوندن ماعدا بو بیت دلنشینک لطائفندندرکه ان تلقه
عبارتنده شکده یعنی امر مشکوکده استعمال اولنان ان کلمه سنی
ذکر ایلدیکی ناظم اشارت مرادکه اول طرف سعادتدن منصور ومحمی
ومؤیدا اولانز ذاتی ارسلانک کورمسی دخی مشکوکدر قنده قالدی
صوله وتعرض ایتمک یعنی فرضا کورسه تعرض دکل حزنی مشتد اولوب
فزع وانفعالده ساکت وصامت قالور دیک اولور ننه کیم
سعد العلامة علیه الرحمه مطول دیباجه سنده فلکدن شکایت
ایدوب اذا اساء دیوب وقوعی متحقق اولان امرده استعمال اولنان
اذا کلمه سنی کتورمکله مصرع فلکدن داغ برداغ اولمدق بردلمی قالمشدر
مفاد یجه روزکارک اساءت واکداری متحقق اولدیغنه اشارتدنصکره
وان احسن عبارتیله وقوعی مشکوک اولان امورده استعمال
اولنان ان کلمه سنی ذکر ایدوب لطف ومساعدهٔ فلک امر مشکوک
اولدیغنه ایما وتلمیح قصد ایدردیو حواشی مطول نکته سرا اتمشلردر
شارح کوردی خلاصهٔ معناده دیمش که والمعنی من کانت نصرته
وعونه برسول الله صلی الله علیه وسلم ان لقیه الاسود فی اجامها
وعرینها تسکت ولا یتحرک خوفا منه ومهابة عنه ببرکة رسول الله
صلی الله علیه وسلم بعض شراح وحاصل المعنی من یکن نصرته
واعانته بواسطة النبی صلی الله علیه وسلم ان تلاقه جمیع افراد
الاسد حال کونها فی المواضع التی ولدت فیها تحزن ولا تتحرک

خوفاً منه والحال انها اقوى الاعداء فاظنك بالكفار الضعفا

دیمش محصول معنای عبارت بیت اول ذاتك كه نصرتی رسول الله

ایله اوله ارسلانلر كند وناوی وسكننده یعنی اینده آنی كورسه

وملاقی اولسه اكه تعرض ایتمك دكل شدة حزن وانفعال ایله

كال غیظ اوزره صامت وساكت طوررایدی دیك اولور وفی البیت

من البدیع الجناس المشتق فی اجامها ومراعاة النظر بین الاسد والاجام

تخمیس

نه در توسل ظاهرله تابكی تك بو | یتر سكا دروالای شاه معجزه كو

نه خلقدن حذر ایله نه قلبه خشیتی قو | ومن یكن برسول الله نصرته

ان تلقه الاسد فی اجامها تجم

ولن تری مفاعلن من ولی فاعلن ی غیر من مستفعلن تنتصر فعلن

به ولا مفاعلن من عدو فاعلن وغیر من مستفعلن فنصم فعلن

ولن تری من ولی غیر منتصر | به ولا من عدو غیر منفصم

ولن واو عاطفه در لن فعل مضارعی ناصب اولان حروفدندر تأكید

نفی استقبال ایچوندر كشاف استقبالده نفیی تأبید ایچوندر

دیمش ملا جامی تأبید ایچون استعمال ولنماز زیرا قوله تعالی لن ابرح

الارض حتی یأذن لی ابی ایه كریمه سنده تناقض لازم كلوركه حتی

انتهاء غایه ایچوندر انتها تأبیده منافیدر ردیدی صاحب كشافك

قول مذكورینك بطلاننی شارح كوردی بووجهله تفصیل ایدركه

ولن عند صاحب الكشاف لتأبید النفی وجعله وسیلة الی مذهبه

الباطل فی حق الرؤیة فی حق الله تعالی فی دار الاخرة فی قوله تعالی

لن ترینی قال فی القاموس ولا دلیل لذلك الدعوی اذ لو كانت

للتأبید لم تقبل التقیید بعدها فی قوله تعالی فلن اكلم الیوم انسیاً

ویكون

ویكون ذكر الابد فی قوله تعالی ولن یتمنوه ابداً تكراراً قوله تری فعل مضارع

مخاطبدر • رأی یری رؤیة رأی یرأه دن كلور افعال قلوبدندر كتب نحویه ده

الافعال القلوب تسمی افعال الظن والیقین وانما سمیت افعال

القلوب لان الظن والیقین یحصلان من القلب لا من الجوارح

والاعضاء دیمشلر • بو مقامده افعال قلوبدن اولمیوب رؤیت

عین معناسنه اولورسه بر مفعوله تعدی ایدر افعال قلوبدن اولورسه

ایكی مفعوله تعدی ایدر زمان مستقبلده البته بلمزسن دیكدر •

بلمك كه علمدر افعال قلبیه دن اولدیغی ظاهردر من ولی جار مجرور

تری كلمه سنه متعلقدر محلا منصوب تری فعلنك مفعول اولیدر

غیر لفظی مفعول ثانیسیدر • واگر تری كلمه سی افعال قلوبدن اولمیوب

رؤیت حاسهٔ بصر معناسنه اولورسه سن كورمزسین دیمك اولور

غیر كلمه سی جار مجرور مفعول اولوب غیر كلمه سی ولی لفظنك صفتی

اولور • ولی برقاچ معناده استعمال اولنور شارح كوردی الولی

فی اللغة المحب والنصیر والصدیق وفی العرف هو العارف بالله تعالی

وصفاته المواظب علی الطاعة المعرض عن المعاصی والانهماك

فی اللذات والشهوات وكرامته ظهور امر خارق للعادة غیر مقارن

للتحدی وفی الاصطلاح الصوفیة هو من تولی الحق حفظه وحراسته

علی الدوام دیمش شارح حنفی الولی فعیل من الولی بمعنی القرب

وقیل معناه یتعدد باعتبار تعدد المتعلق یقال ولیه بمعنی قرب

منه والمصدر منه الولی یقال ولی یلی ولیا وولیة احبه ومصدره

الولاء قال الشاعر ولائی لكم یا ال احمد جنة یقینی یوم الحشر نیران

وولی امره ای قام به مصدره الولایة بالكسر ومنه ولی الیتیم

ووالی البلد والولایة بالفتح النصرة والولی من اسماء الله تعالی

بمعنى القريب الودود والذى ولى ويلى امر كل شئ ديو تمام تفصيل
ايتمشلردر شارح شيخ زاده الولى القريب من وَلِيَه ما و يطلق
على الصاحب الصديق ديمش بو مقامده مراد محب صادق وصاحب
معناسنه اولمق ظاهردر منتصر ترى فعلنك مفعول ثانيسى اولان
غير كلمه سنك مضاف اليهيدر منتصر صادك فتحيله انتصاردن
اسم مفعولدر به ضميرى منتصر كلمه سنه متعلقدر باسببيه در ضمير
سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر اكر منتصر صادك
كسريله اولورسه اسم فاعل اولور منتقم معناسنه دردميشلردر نته كيم
شارح مصنفك قوله وغير منتصر اى منتقم من اعدائه به اى برسول الله
ديمشدر معلوم اوله كه لن ترى كلمه سنده اولان نفى قيده راجعدر
يوخسه مقيده راجع دكلدر ديمشلر يعنى منفى اولان مطلقا ولى
دكلدر بلكه ولى غير منتصردركه فن منطقده رفع الايجاب كليده
اولان نفى قاعده در قيدى رفع ايدر موجبه جزئيه يه صادق اولور
نحو ليس كل حيوان انسان رفع الايجاب كليدر بعض الحيوان الانسان
صادق اولور اما سالبه كليه ده كه لا شئ من الانسان بحجر مثلنده
اولان نفى مقيدى نفى ايتمكله افراد موضوعدن هر فرددن منتفى
اولور ديدكلرينى ملاحظه ايله بو محلده اولان نفيك قيده رجوعى
واضح وظاهر اولور ولا من عدو ما قبلنده من ولى اوزرينه معطوفدر
لا زائده در لن ترا ده اولان نفيى تاكيد ايچوندر غير منقصم غير
لفظى عدو كلمه سنك صفتيدر منقصم غير لفظنك مضاف اليهيدر
شارح مشار اليه كوردى المنقصم بالقاف المثناة والصاد المهملة
اى منكسر ومنهزم وفى كلامهم قصم الفقر ظهره والفقر قاصمات
الظهر ديمش وآن قولى الانقصام همزه نك وقافك كسريله وفاتنوك

ايرلمق ديمش شارح كوردى خلاصۀ معناده ديمش كه والمعنى لن ترى
ايها المخاطب وليا من اوليائه ولا صديقا من اصدقائه صلى الله عليه
وسلم غير منتصر منصور على الاعداء ولا ترى عدوا من اعدائه صلى الله
عليه وسلم غير منقصم منقطع هالك بسبب عداوته له عليه السلام
وقد جرى عادة الله تعالى على نصرة اوليائه وقهر اعدائه ولو بعد حين
داوليائه تعالى امناؤه تحت حفظه وحمايته بعض شارح وحاصل المعنى
لن ترى وليا من اهل الايمان الا منصورا به صلى الله عليه وسلم ولا
ترى عدوا الا مكسورا ومقهورا به صلى الله عليه وسلم ديدى شارح
مصنفك بو وجهله تقرير ايدركه ولما كان ههنا مخالفون ملحدون
فى دين الله تعالى وطمعهم انه سيكون الامر فى الازمنة الاتية على
عكس الماضى والحال فالناظم قصد ازالة طمعهم هذا بقوله ولن
ترى الخ اى لا تطمعوا ايها الطماع فى ضعف الاحباء وقوة الاعداء
انه سيكون الحال على خلاف الماضى والحال فانك لن ترى فى الاستقبال
ما املته وان تيسر ما رجوته وان مات محمد صلى الله عليه وسلم
فان رب محمد عليه الصلوة والسلام حى لا يموت وامر الدين والملة
لا يفوت وقد جرت سنة الله تعالى على انتصار احبائه وانكسار
اعدائه تا ابدا جنين ابدا معلوم اوله كه من ولى قولنده مضاف اليه
محذوف اولديغى ظاهردر زيرا ولى لفظى محب صادق وناصر
وصاحب معناسنه اولديغى مقدما بيان اولنمش ايدى البته محبوبه
ومصحوبه محتاج اولمغله من ولى الاسلام والدين تقديرنده در يعنى
دين محمدينك محبى وصادقى ديمك مراد ايدر ايمدى بو مقامده تفصيل
وبيان بو وجهله دركه پيغمبر آخر الزمان عليه الصلوة والسلام افنديمزك
لن تركتكم الحنفية البيضاء ايله تعبير بيوردیغى دين اسلام اوزرندن

حمایت معنویه وامداد روحانیه‌سی الی یوم القیام زائل اولمیوب معنوی
حفظ ونصرتی دائم وبرقرار اولدیغنی ناظم علیه الرحمه افاده مراد ایدر
لکن شریعت مطهره ودین مبینک ظاهرا محافظه‌سی اسباب یوزندن
اوله‌جغی ظاهردر که بو عالم کون وفسادی جناب حق جل شانه وتعالی
عالم اسباب قیلوب کون وفساد ده جمله مقدرات وتصرفاتی اسباب
یوزندن کوستروب پردهٔ غیبدن بالذات بو وجهله تصرف واظهار
قدرت ایده کلمشدر کذلک دین محمدینک دخی الی یوم القیام دوام
وبقاسی ظاهرا حمایهٔ بیضهٔ اسلام ایله مؤید اولان سلاطین عظام
ووکلاء دولت وسائر اسباب عادیه مقوله‌سی نیجه ولی وناصر ولاة
عباد مؤمنین مباشرتیله اوله کلمکله صاحب الشریعه پیغمبر علیه الصلوة
والسلام افندیمزک نصرت ایله امداد روحانیه‌لرینی ناظم من ولی‌جهت
اسبابه نسبت ایلدی نته‌کیم لن تری من ولی غیر منتصر دیو نصرة
پیغمبری‌یی دین مبینک ولی وصاحبنه نسبت ایتمشدر یعنی پیغمبر
علیه السلامک نصرتی دین مبینه در بونده شبهه یوق لکن پیغمبرک
اول نصرة وامداد روحانیه‌سنی ناظم بو مقامده دین مبینک ناصری
اولان عباد مؤمنینه اولموق اوزره ذکر ایلدی بوندن مرادی طرف
رسالت پناهیدن منصور ومؤیدا مقوله ولی وصاحبدن دین مبین
خالی اولمیه‌جغنی ودین مبینک ولیسی وصاحبی اولنلر البته پیغمبر
افندیمز طرفندن منتصر ومؤیدا اوله‌جغنی بو نظم دلپذیر ایله افهام وبیان
ایتمکدر ٭ وفی البیت الجناس المشتق فی اجامها ومراعات النظیر بین الاسد
والاجام محصول معنای عبارت بیت ای ذوات مخاطبین البته
زمان مستقبلده سن دین مبینک محب صادقی وصاحبی اولنلردن پیغمبریمز
علیه الصلوة والسلام ایله منتصر ومؤید ومنصور اولمامش کورمزسک

نه قدر ولی وناصر دین مبین وار ایسه جمله‌سی اول طرف سعادتدن
منتصردر یعنی منصور ومؤید برسول الله‌در کذلک اطفاء دین اسلام
قصدنده اولانلر اعدادن دخی قوة ظهری منقطع ومنکسر ومنهزم‌دن
غیری کورمزسین یعنی جمله‌سی منقطع ومنهزم‌در دیمک اولور ٭٭

تخمیس

محبتک نیجه دراکله سر مستتردن ‏ ‏ رعایت ایله خلوص اوزره رسم مشتهردن
محب صادقی اول سن حبیب مقتدردن ‏ ‏ ولن تری من ولی غیر منتصر
به ولا عدو غیر منفصم

احل ام مفاعلن مته فعلن فی حرز مل مستفعلن لته فعلن
کاللیث حل مستفعلن ل مع ال فعلن اشبال فی مستفعلن اجم فعلن

احل امته فی حرز ملته ‏ ‏ کاللیث حل مع الاشبال فی اجم

ناظم علیه الرحمه اصحاب کزین رضوان الله علیهم اجمعین حضراتنک مدایح
اوصاف جلیله‌سنی بو محلده بعد اتمام ابیات قصیده‌دن ذکر آتی
حدمته بمدیح استقبل به بیتندن بدا ایله الی آخر القصیده عتبهٔ سلطان
کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزه ترتیب ایلدیکی عرضحالنه دیباجه
عنوان مقامنده اشبو محلده دخی جند بیت ینه مدایح سلطان انبیا
علیه الصلوة والسلامه شروع ومبادرت ایدوب بیورر که احل امته
احل اصلی احلل در ادغام ایدوب فعل ماضیدر ایندردی وناز
قیلدی یعنی قوندردی دیمک اولور تحتنده فاعل ضمیری صاحب سعادت
علیه الصلوة والسلامه راجعدر ٭ امة لغتده جماعت وطائفهٔ مجتمعه‌در
دیمشلر شارح مصنفک الامة الجماعة وقال الاخفش هو فی اللفظ
واحد وفی المعنی جمع واراد الناظم بالامة امة الاجابة وهی من بلغه
الدعوة ولم یؤمن فلا اشکال دیمشدر ٭ فی حرز جار مجرور حل فعلنه

متعلقدر حرز بكسر الحا و سكون الرا المهملة مع الزا المعجمة موضع حصين
معناسنه در درون حصار كبى مصون اولان مكان محفوظه ديرلر شارح
كوردى الحرز الموضع الحصين الذى يحفظ فيه الامتعة ديمش ملته
حرز كلمه سنك مضاف اليهيدر ضمير ملاذ ضعفا سرور انبيا عليه الصلوة
والسلامه راجعدر حرزك ملته اضافتى مشبه بهك مشبهه اضافتى
قبيلندندر ملة لفظى دين و شريعة معناسنه اولمغله حصنه تشبيه
اولنوب داخل حصن اولان مصون و محفوظ اولدقلرى كبى كلمتين
شهادتينى تقرير و تصديق ايله دين اسلامه داخل اولان امة اجابتدن
اولانلر دنيا و آخرتده جميع آفاتدن كهف الامان صون و سلامتده
مصون اولهجقنه اشارت اولور ننه كيم حديث قدسيده لا اله
الا الله حصنى من دخل فى حصنى امن من عذابى وارد در اولمشدر
كالليث جار مجرور مقدر كائنا كلمه سنه متعلق اولوب احل فعلنك
فاعلندن حالدر ياخود جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه متعلق اولوب
مبتداء محذوفك خبريدر مثاله كالليث تقديرنده در ليث
ارسلاندر الف لام عهد ذهنيدر بعضيلر جنس ايچون اولمشدر ديمش
حل كما سبق فعل ماضيدر حلول و نزول معناسنه در تختنده فاعل
ضميرى ليثه راجعدر جمله سى ليثك صفتيدر مع الاشبال شبلك
جمعيدر شبل شينك كسرى و بانك سكونيله ارسلان ياورسيدر
فى اجم جار مجرور حل كلمه سنه متعلقدر اجمه نك جمعيدر اجمه
فتحتين ايله غابة الاسد كه تركيده اورمان ديدكلرى ارسلان يتاغيدر
درة المضيئة صاحبى كوردى لطائف علم بياندن اولان تمثيل ديدكلرى
تشبيه مركب ملاحظه سيله بو بيتك مآل معناسنى فنى اعلا بيان
و تفصيل ايتمش انك فوقنده بيان و تعبيردن خامهٔ شكسته زبان

اظهار عجز ايتمكين شارح مشار اليهك كلامنى نقل ايله اكتفا مناسب
كورلدى كما قال شبه النبى صلى الله عليه وسلم بالاسد والامة
بالاشبال فى غابته و عرينه مع اولاده فى قوة الهيبة و كمال الشجاعة
و رفعة الهمة و شدة البطش و غاية الحماية للاشبال و فى ذكره
مع الاشبال مبالغة فوق الحد اذ الاسد فى مسكنه امنع و ادفع
و اشجع منه فى غيره فاذا انضم اليه الاشبال فيه تضاعفت شجاعته
و حمايته بحيث لا يتصور المزيد عليه و يحتمل التشبيه التمثيل بان شبه
حاله صلى الله عليه وسلم مع انزال امته فى حرز ملته التى هى الحرز
المنيع بحال الليث الذى حل مع اولاده فى عرينه و وجه الشبه على هذا
انزال جمع فى شئ حصين بسبب حماية صاحب كمال فى غاية الشجاعة
و قوة السلطنة و فى ضمن هذا التشبيه تشبيه الامة بالاشبال
فى شمول التربية و كمال المرحمة و فى كونهم الوارثين منه العلوم و فى تشبيه
الامة بالاشبال ايذان بشجاعتهم و شوكتهم لانهم اولاد الاسد و جملة
البيت مستانفة للانتقال من اسلوب الى اسلوب آخر والمعنى
انزل النبى صلى الله عليه وسلم امته فى حرز دينه و ملته الذى هو
الحصن الحصين كالاسد الذى حل مع اشباله و اولاده فى غابته و اجمته
و فى البيت من البديع التشبيه و مراعات النظير و الاستعارة

تخميس

شريعتيدر انك تختگاه پادشهى ... كيروب او حصنه كيدر خوف و خشيت دوهى
قايرمه دشمن ابليس و نفس روسيهى ... احل امته فى حرز ملته

كالليث حل مع الاشبال فى اجم

كم جدلت مستفعلن كلما فعلن ت الله من مستفعلن جدل فعلن
فيه و كم مفتعلن خصم ال فاعلن برهان من مستفعلن خصم فعلن

کم جدلت کلمات الله من جدل   فیه وکم خصم البرهان من خصم

معلوم اوله که بسیط وزننده فعلن ضربنده جزء اول مفتعلن که مطوی

کلمک قاعدهٔ زحافاتندن اولمغله مصرع ثانینک جزء اولی اولان فیه وکم

عبارتی مفتعلن کلمشدر قوله کم استفهامیه اولور کم رجل ضربت

دیک قاچ ادم دوکدک دیمکدر وکاهی کم خبریه اولور کم غلام اشتریت

دیک چوق غلام اشترا ایتدم یاخود بو قدر غلام اشترا ایتدم فلم

احده صادقا انلردن بر صادق بولمدم دیک اولور کم استفهامیه

اولورسه ممیزی منصوب اولور اگر کم خبریه اولورسه بو بیتده اولدیغی

کبی ممیزی مجرور اولور اشبو کم کلمه‌سی کثیر الاستعمال اولمغله خاتمه‌ده

قواعد نحویه‌سی مفصلا ذکر اولنمشدر لکن خاتمه‌ده تفصیل اولنان

صوردن صورة اولی اوزره بو محلده بو وجهله اعراب اولنور که مثلا

کم استفهامیه اولورسه ممیزی منصوب اولور واگر کم خبریه اولورسه

ممیزی مجرور اولور کما قال مولانا جامی علیه الرحمه کم الاستفهامیة ممیزها

الذی یرفع الابهام عن جنس المسؤل عنه منصوب علی التمییز مفردا

وکم الخبریة ممیزها مجرور بالاضافة مفرد تارة ومجموع اخری ویدخل

علی ممیزهما لفظة من ولهما صدر الکلام وکلاهما یقع مرفوعا ومنصوبا

ومجرورا یعنی اشبو کم لفظنک اعرابی اوچ وجه اوزره در یا منصوب

اولور ویا مجرور ویاخود مرفوع اولور وبو کم کلمه‌سنک بر وجه محرر

منصوب اولمق اوزره اعرابی ممیزینه تابعدر قوله کم جدلت عبارتنده کم

محلا منصوب جدلت فعلنک مفعول بهیدر زیرا ممیزی مقدر مرة

کلمه‌سیدر جدلت فعلنه مفعول به اولمق اقتضا ایدر وکم دنصکره

مذکور اولان فعل که جدلت درکه غیر مشتغل عنه بضمیر در یعنی

ممیزه راجع ضمیری مشتمل دکلدر جدلت فعل ماضی مفرد مؤنثدر

اوقعت معناسنه در یقال جدلته ای رمیته علی الارض فانجدل ای سقط

شارح کوردی وهو فعل ماض من جدله تجدیلا اذا اوقعه علی الجدالة

وهی وجه الارض دیمش بو معنا اوزره جدلت دیمک ترکیده یره

اوردی دیدکلریدر یعنی کمال مرتبه خصمنه غالب اولدی حریفی یره

اوردی دیرلر بو تعبیری اکثریا پهلوانلر مصارعه‌سنده غالب اولنلرک

غلبه‌سنی بیان ضمننده استعمال ایدرلر وآن قولیده الانجدال همزه‌نک

وجیمک کسریله یره دوشورمک یقال جدله فانجدل ای رماه بالارض

دیمش ایدی کم جدلت کلمات اللهک معناسی کلمه الله چوق منازع

ومجادلی یره اوردی غالب اولدی دیک اولور کلمات جدلت فعلنک

فاعلیدر کلمات کلمه‌نک جمعیدر کلمه یا متکلم بالاسنام قلیلا او کثیرا

معناسنده استعمال اولنور الله اسم ذاتدر کلمات لفظهٔ جلاله

مضافدر اضافت ایله تخصیص کسب ایتمکله کلمات ایله کلام الله اولان

قران کریم مراددر جدلت جمله‌سی جملهٔ ابتدائیه در من جدل لفظا

مجرور کم خبریه‌نک ممیزیدر من زائده در شارح مصنفک قوله من جدل

بکسر الدال بمعنی کثیر الجدال ممیز کم بزیادة من وکذا قوله من خصم بکسر

الصاد بمعنی کثیر الخصومة وزاد من هرکا علی ما تقرر عند النحاة اذا

وقع الفصل بین کم وبین ممیزه بفعل متعد وجب زیادة من کقوله تعالی

کم ترکوا من جنات دیمش جدل جیمک فتحی ودالک کسریله جدالندر

جدال شقاق ومجادله وزاعدر جدل کثیر المنازعة والمجادله اولان

شخصه دیرلر شارح حنفی والجدل صفة مشبهة من الجدال دیمش

فیه جار مجرور جدل کلمه‌سنه متعلقدر ضمیر بو ابیاتده مقصود

بالمدح اولان سرورکائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر وکم خصم

کم خبریه در خصم بتشدید الصاد نقل ابنیه فعل ماضی در

فعل بابنک بناسی تکثیر ایچوندر طوفت البیت دیک جوق طواف
ایندم دیمک اولدیغی کبی خصّم چوق خصومت ایتدی دیمکدر البرهان
خصّم فعلنک فاعلیدر شارح مصنفک خصّم البرهان قام واشتغل
بمعارضته دمیشدر من خصّم جار مجرور خصّم فعلنه متعلقدر من زائده در
خصّم خانک فتحی وصادک کسریله شدید الخصام دیمکدر خصّم لفظی
خصومتدن صفة مشبهه در خصّم جمله سی ماقبلنه معطوفدر شارح حنفی
بیان معناده دمیشدر که فکم جدلت کلمات الله جدلا قد کثر جداله وکم
خصّم البرهان خصمًا قد برع فی الخصومات شارح مصنفک والبرهان
الحجة برهن علیه اقام الحجة علیه واراد بالبرهان مایعمّ العقلی والنقلی
والمعجزات الباهرة والبراهین الساطعة دمیش ایدی برهان حجتدر
بومقامده برهان ایله مراد پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامک ماسبقده
تعداد اولنان خوارق عادات اولان معجزات باهره لریدر که نبوّتنی
انکار ومجادله ایدن خصمایه قتی چوق خصومت ایدوب معارضه یه
قیام ایتمشدر مانه کیم مصرع اوّلده بیان اولندیغی وزره کلمات که
قرآن کریم شقاق ومنازعه ایدن کثیر المنازعه مجادللری چوق
کره یره اوروب مغلوب وخاکسار ایلدی دیمک اولور شارح فخر الدین
قوله خصّم بفتح الصاد ای غلب والبرهان الحجة وقد برهن علیه ای
اقام الحجة والخصم بکسر الصاد شدید الخصومت ای کم من جدل جدلت
کلمات الله وکم من خصم خصمه البرهان دمیشدر معلوم اوله که قصیده
مبارکه نک ابیات سابقه سندن محکمات فما یبقین من شبه لذی
شقاق ولا یبقین من شبه واول فصلده ابیات سائره دن
قرآن کریمک نه کونه معجزهٔ کبری اولوب بلغا خصمایی مغلوب وخاک
مال ایلدیکنک تفصیلی معلوم اولمش ایدی خصوصا بو بیتک

خلاصهٔ

خلاصهٔ معناسی شرح وتقریر اولنان تفصیلاتدن ظاهر اولمغله
شارح کوردینک وغیرک خلاصهٔ معنای بیتی تقریری ایله اکتفا اولندی
کما قال والمعنی کثیرا من المرّات جدلت کلمات الله جدلا مجادلا فیها
وکثیرا ما غلب البرهان الذی هو الحجة القاطعة القرآنیة خصما مخاصما
شدید الخصومة بعض شرّاح بو بیتک ترکی اعرابنی وترکی خلاصهٔ
معناسنی قتی اعلا تقریر ایتمشدر کما قال جدّلت ای قطعت والجدل
بکسر الدّال شدید الجدال وخصّم بمعنی غلب والخصم بکسر الصاد شدید
الخصومة جدّلت فعل ماض کلمات فاعله من جدل مفعوله من زائده
فی الموضعین وخصّم فعل ماض البرهان فاعله من خصم مفعوله وکم
خبریّة فی الموضعین والظاهران المجرورین بمن تمیّزان لکم لکونهما
فی الحقیقة مفعولان اذا تأمّلت بالاذعان وحاصل المعنی کثیر المرّات قطعت
الایات القرآنیّة شدید المجادلة فی النبیّ علیه الصلوة والسلام بانکار نبوّته
وکثیر مرات غلب الدّلیل القاطع شدید الخصومة فی النبیّ علیه الصلوة والسلام
بمعارضته فی بلاغة القرآن ومن البدیع جناس الاشتقاق فی المصرعین

تخمیس

کلام معجز حق ویردی حجت ازلن || کسلدی عجز اله دعواسی خصم پرحیلک
معارضی اولیجق اول رسول بیبدلن || کم جدّلت کلمات الله من جدل

فیه وکم خصّم البرهان من خصم

کفاک ال مفاعلن علم فی ال فاعلن امّیّ مع مستفعلن جزة فعلن
فی الجاهلی مستفعلن یة والت فعلن ادب فی ال مستفعلن یتم فعلن

کفاک بالعلم فی الامّیّ معجزةً || فی الجاهلیّة والتأدیب فی الیُتُمِ

بو مقامده ناظم مراد ایدر که اول خواجهٔ کائنات پیغمبر اخر الزمان علیه
افضل الصلوة حضرتلرینک صدق نبوّتنه دلالت ایلین سابق الذکر

معجزۀ کبری اولان قرآن کریم ذکر که کندولردن صدور ایدن خوارق
عادات و معجزات باهرات ایله حق پیغمبر ذیشان اولدیغی ظاهر و مثبت
و مبیندر استدلال اخره حاجت یوقدر انلردن قطع نظر کمه دن
تعلمه تنزل ایتمامش امی ایکن زمان جهالتده علوم اولین و آخرینی
علم و معرفتی سکا معجزه یتر بو سکا کافیدر غیریلری شویله طورسون
معناسنی افاده ایچون بیوررکه کفاک فعل ماضیدر کفی یکفی اعلالی
رمی یرمی کبیدر کاف ضمیر خطاب محلا منصوب مفعولیدر خطاب
عامدر بالعلم با زائده در کقوله تعالی وکفی بالله شهیدا وارد اولمشدر
العلم با ایله مجرور غیر متعلق بشیء محلا مرفوع کفی فعلنک فاعلیدر
شارح کوردی والمراد بالعلم ههنا وهو العلم الکامل الشامل للمعقول
والمنقول والظاهر والباطن وهو العلم اللدنی والسر الالهی الذی
ینتهی الیه کل علم وهو ینتهی الی علم الحق سبحانه وتعالی الذی لا نهایة له
دیمش فی الامی مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب علمدن حالدر
امی لغتده شول کمسنه یه دیرلرکه استاد اوکنه اوطورمامش اوقومامش
یازمامش اوله پس امی دیمک خلقت اصلیه سی اوزرینه اولوب کمسنه دن
تعلم ایتمامش ایکن دیمکدر نابی مرحوم قصیدۀ مدحیه سنده بیت

اکر امی لقب اولمق محضا اولدیغندندر ام الاشیا

دیدیکی انطاق حقدرکه ام لغتده اصل معناسنه در معدن و ماخذ
علوم و باعث خلقت عالم اولدقلرینه اشارتدر اولور شارح مصنفک
قوله فی الامی ینبغی ان یجعل صفة للعلم وفیه اشعار بانه معدن للعلوم
ومحل للاسرار وذلک شاهد نبوته حیث احاط بالمعارف الالهیة
والاسرار السبحانیة وعلم الشرایع والاحکام مع انه لم یکن یتعلم
من استاد ولا یاخذ من کتاب شارح کوردی قیل نسبة الی ام القری

وهو الکعبة

وهو الکعبة الشریفة سمیت به لانهم یزعمون انها وسط الدنیا
والام فی اللغة اصل کل شیء دیمش معجزه کفی فعلنک مفعولیدر یاخود
کفی فعلنک فاعلنک تمییزیدر معجزه امر خارق للعادة
ایله تفصیلی سبقت ایلدی فی الجاهلیة جار مجرور مقدر کائنا
کلمه سنه متعلق اولوب علمدن حالدر زمان محذوفدر فی زمان
الجاهلیة تقدیرنده در شارح مصنفک وزمن الجاهلیة عبارة عن الزمان
الذی اضمحل الشرع السابق ولم یلحق به الشرع اللاحق فانقسم الناس
الی اقسام شتی فی ادیانهم فلا مرشد ولا هادی دیمش ناظم
فی الجاهلیة دیمکله لطف مقابله قصد ایلدیکندن ماعدا زمان
جهلده حصول علم الحق تعلیم الهی اولدیغنه اشارتدر زیرا زمان
جاهلیتده استاد یوق عالم یوق معلم یوق والتأدیب جر
ایله العلم اوزرینه معطوفدر یاخود رفعله العلم کلمه سنک محلنه
عطفدر کفاک کونه سؤدبا دیمکدر زیرا تأدیب لفظی مجهولک
مصدریدر تأدیبدن مراد تربیه و تأدیب ربانیدر کما قال صلی الله
علیه وسلم ان الله ادبنی فاحسن تادیبی رواه ابن السمعانی فی کتاب
ادب الاملاء دیو نقل اولنمش فی الیتم جار مجرور تادیبه متعلقدر
مضاف محذوفدر ای فی زمن الیتم تقدیرنده یتم بضم الیا والتا
یتم فعلنک مصدریدر یتم ییتم علم یعلم وزننده در مصدری یتما
کلمشدر بعض شراح الیتم بضم التاء الفوقیة لغة دیمشدر
شارح کوردی خلاصۀ معنایی بو وجهله تقریر ایدر کما قال والمعنی
کفاک العلم والتأدیب الحاصلین لک من جناب الحق سبحانه تعالی
معجزة لک فی دعوی رسالتک فی وقت الامی والمدة الجاهلیة
وزمان الیتم ای ان لم یکن لک معجزة غیرهما فکفیان معجزة لک

فی دعوی رسالتك و نبوتك ونسبة الوقت الی الامیة والجاهلیة
کنایة عن اهله مجازاً مرسلاً والامیة صفة مدح فی حق النبی صلی الله
علیه وسلم کنایة عن کون علمه من عند الله تعالی وهو العلم اللدنی
کما قال الله سبحانه وعلمناه من لدنا علما ومن اسمائه صلی الله علیه
وسلم النبی الامی انتهی محصول معنای عبارت بیت ای حبیب
الکیف ایاننده نوت و زیاده لك استه ین مخاطب پاك اعتقاد
اول پیغمبر اخر زمان علیه الصلوة والسلامك طرف حقدن مبعوث
نبی حق و رسول کبریا اولدیغنه علوم اولین واخرینی زمان جهل وجاهلیتده
امی اولدیغی حالده علم وکمالی واول در یتیم درج نبوتك مربی
ومؤدب ظاهریسی اولمزایدن خالی یتیم ایکن تربیهٔ معنویهٔ الهیه ایله
مؤدب اولدیغی سکا معجزه یتر غیری معجزه طلبنده اولمه اول
معجزه کافیدر دیمك مراد اوله وفی البیت من البدیع الطباق بین
الیتم والجاهلیة والمقابلة بین التادیب والیتم وبین الامی والعلم

تخمیس

اودرا وخواجهٔ عالم علیم سر وعلن   ادیب مکتب وحی محیط حلهٔ فن
تفحص ایلمه سائر دلیل معجزه دن   کفاك بالعلم فی الامی معجزة
فی الجاهلیة والتادیب فی الیتم

خدمته مفاعلن بمدیحی فعلن استقیل مستفعلن به فعلن
ذنوب عمر مفاعلن مضی فاعلن فی الشعر وال مستفعلن خدم فعلن

خدمته بمدیح استقیل به   ذنوب عمرٍ مضی فی الشعر والخدم

ناظم علیه الرحمه قصیدهٔ مبارکه یه بو محلدن ذیل ایلدیکی اشبو عرضحالنده
ابتدا کذران ایدن ایام عمر عزیزی مدایح سلاطین انبیا علیه الصلوة
والسلامه حصرا بیننوب کبار دولته کندو کبی عاجز بو قدر عبید

ناجارك

ناجارك خدمت و مدایحی ایله اضاعت واتلاف سببیله صدور ایدن
جرایم و تقصیراتنی اعتراف و استعفا و تفکره ثابت افندی
مرحومك معراجیهٔ مشهوره سنده بیت قصیده ویرسه بر سلطانه
شاعر لطف امیدایله   سوندر بنده کی نقد شفاعتله خداوندا
مصداقنجه اول سلطان سریر رسالت علیه افضل التحیه افندیمزك
حضرت عرش برین اولان عتبهٔ علیه لرینه نقدینهٔ کرم و شفاعت
سؤالی ایله عرضحاله ابتدا ایتمشدر قوله خدمته فعل و فاعلدر مفعول
ضمیری ؛ شهبیت قصیدهٔ رسالت علیه الصلوة والسلامه راجعدر
خدمت لفظی بذل المجهود بطریق المحبوب لیتقرب الیه ایله تعریف
اولنمش خدمت جمله سی ابتدائیه درکه بو محلدن تحریر عرضحاله ابتدادر
بمدیح باحرف جردر خدمته یه متعلقدر مدیح ما یمدح به من کلام
الموزون المقفی ایله مفسردر شارح مصنفك اسم لما یمدح به لکن
غلب فی العرف علی الممدوح به الموزون المقفی دیمشدر بعض شراح
مدیح مصدردر مدح معناسنه یاخود مدیح فعیل بمعنی فاعلدر مادح
معناسنه در تقدیر کلام خدمته بهذه القصیدة المادحة دیمش
مدح ثنا حسندر ماسبقده فما تطاول امال المدیح الی بیتنده مدحك
تعریفی وحمد ایله بینهاده اولان نسبت علی التفصیل بیان اولنمشدر
معلوم اوله که مصرع اولده اولان خدمته بمدیح اشعار مادحه ایله
خدمت ایلدم دیك اشعار مادحه انشادنده بذل مجهود ایلدم
دیکدر بو تعبیر لطیف استعمالات شعراده بیت
خدمتکم بدعاء لانفاذ له   فی کل وقت من الاصال والسحر
بیتنده اولدیغی کبی کثیر الاستعمالدر ؛ اما مصرع ثانیده اولان
والخدم لفظی ایله مراد اخرك مصلحتنی اتمامه بذل مجهود معناسنه اولان

خدمتدرکه خدمات اهل دنیاده اضاعت وقته تأسف اولدیغی بیان
وتفصیلی مرور ایلدی شارح کوردی نعت نبی ومدایح پیغمبرینک
وسیلهٔ قرب الهی اولدیغی بیان ضمننده بو وجهله تفصیل ایدرکه
حیث قال والمدح لله تعالی ولرسوله من افضل القرب واعلی الرتب
وفی شرح الهمزیة مدح النبی علیه السلام بانشاء الشعر والصوت الحسن
من اقوی الاسباب الباعثة علی محبته علیه السلام فانه تحدث للسامع
سکرا وطربا وتحدث من ذلک احضار المحبوب فی الذهن وتحصل
من هذه اللذة ما یعمر القلب والروح مما هو اعذب من سکر الشراب
وهذه اللذة تغنی من الجنة ونعیمها لا تدرکه العبادة ٭ ایله تفصیل
اولنمشدر ٭ استقبل استفعال بابندن فعل مضارع نفس متکلمدر ٭
به جار مجرور استقبل فعلنه متعلقدر ضمیر مدیح کلمه سنه راجعدر ٭
استقبل استعفا معناسنه اولان استقاله دندر ٭ اقاله اصل لغتده
بیعی فسخ وبیعی اعدامدر ٭ ما به لفظنده با سببیه در یعنی اول مدیح
سببیله ذنوب ماضیانک عفو واعدامنی طلب ایده رم دیمک اولور
ذنوب جرم معناسنه اولان ذنبک جمعیدر ٭ استقبل فعلنک مفعولیدر
استقبل جمله سی مدیحک صفتیدر شارح مصنفک استقیل به اطلب
العفو بذاک المدیح من الاقالة فی البیع وهو اعدامه بالکلیة شارح کوردی
من الاستقاله وهی الاستعفا او من اقالة البیع لان الاستقالة طلب
الاقالة والرجوع فی البیع فان صرف الوقت فی الشعر والمدح للملوک
وارباب المناصب واهل الدنیا من بیع الدین بالدنیا فکانه یرید
اقالة هذا البیع ای طلب لعفو هذا الجرم بسبب هذا المدیح دیمشلر
شارح حنفی ومنه ما جاء فی الدعاء اللهم اقل عثرتی فالمراد بالاستقالة
ههنا طلب العفو دیدی ذنوب عمر لفظنه مضافدر مضی فعل ماضیدر

فاعل

فاعل ضمیری عمره راجعدر جمله سی عمرک صفتیدر عمر عینک فتحیله
قسمده استعمال اولنور لعمرک کذا دیرلر ٭ یعنی سنک حیاتک حقیچون
دیکدر ٭ بو مقامده قسم اولمغله عینک ضمیله در یوم ولادتدن موته
رسیده اولنجه اولان مدة حیاتدر عمرٍ کلمه سنده اولان تنوین تعظیم
ایچوندر ٭ یعنی عظیم القدر اولان عمر عزیزی بو وجهله حیفا اضاعت
ایلدم دیمک اولور عمردن بعض مراددر ٭ زیرا جمیع ایام عمری خدم
وشعره حصر متعذر اولدیغی ظاهردر بیت ناظم اشارت مراد ایدرکه
عمر دخی زمان شبابدن عبارتدر ما عداسی عمردن عد اولنماز مضی
اولان بعض عمر ایکین زمان شباب اولمغله مراد اولان اول زمان
شبابه جمیع مدت حیات اولان عمر اطلاق اولنمغه سزادر دیمک
مراد ایدر ذکر کل اراده جزء قاعده در فی الشعر جار مجرور مضی کلمه سنه
متعلقدر شعر ایله معنای مصدری اولان شعر یاخود معناسی مراد اولدیغی
کبی شعر ایله نظم دخی تعبیر ایلدکلری کلام موزون مراد اولمق احتمالدر
شعر علم معناسنده بعضا استعمال اولنور یا لیت شعری من المکلف
بو قبیلدندر شارح کوردی انشاء الشعر وانشاده کسائر الکلام
مباحه مباح وحرامه حرام والغناء لدفع الوحشة جائز ولا یکون لهواً
ولا یکره ان یتغنی الانسان لنفسه ولا ان یسمع غناء جاریته کذا فی کتاب
الامتاع دیمش والخدم کلمه سی شعر اوزرینه معطوفدر خدم خدمتک
جمعیدر حکم حکمتک جمعی اولدیغی کبیدر بعض شراح والخدم جمع الخدمة
والمعنی خدمت حضرة الرسول بهذه القصیدة المادحة له اطلب العفو
من ذنوبی التی مضت فی مدایح الملوک وخدمتهم وذلک لان الناظم
کان شاعرا فی عنفوان عمره مادح الامراء والسلاطین دیمش خلاصه
معناده شارح کوردی والمعنی خدمت النبی صلی الله علیه وسلم

بهذه القصيدة اطلب بها العفو من الله تعالى من ذنوب صدرت
منّی شی مدّة عمر مضی بعضه فی الشعر وبعضه فی الخدم لاهل الدنیا وارباب
المناصب بشفاعة النبیّ صلّی الله علیه وسلّم دیمشدر وبعض شرّاح
دیمش که تشرّفت بخدمته صلّی الله علیه وسلّم بالثناء الحسن حال کونی
طالبا من الله تعالی العفو بسببه من ذنوب مدّة عمر مضی فی الاشتغال
بالشعر فی مدح الناس وضاع فی خدمات ارباب الدّنیا للاعراض الفاسدة
محصول معنای عبارت بیت اول شاه بیت دیوان رسالت علیه
الصلوة والسلام حضرتلرینی بذل مجهود ایدوب بر مدیحه ایله خدمت ایلدم که
یعنی قصیدهٔ مادحه ایله مدح ایلدم که اول مدیحه سببیله شعر وخدمانده
کچن ذنوب عمری عفو ومغفرت طلب ایده رم یعنی کبار اهل دنیانک
خدمتلرنده وبا بدیعیم اشعار مداحلرنده کذران ایدن عمر عزیزمک
ذنب ومعصیّتینه عفو واقاله ومغفرت استرم دیکدر وفی البیت
من البدیع ردّ العجز علی الصدر مع جناس الاشتقاق فی خدمته

تخمیس

کبار دولتی جو قدر ستایشیم کنهی خطامک عفونه قیلدم پناه وپادشهی
قصیده خوانی بنم درکهنده کاسه تهی خدمته بدیع استقبل به
ذنوب عمر مضی فی الشعر والخدم

اذ قلّدا مستفعلن نی ما فعلن یخشی عوا مستفعلن قبه فعلن
کانّنی مفاعلن بها فعلن هدی من ال مستفعلن عنم فعلن
اذ قلّدانی ما یخشی عواقبه کانّنی بها هدیٌ من النعم

اذ قلّدانی اذ کلمه سی تعلیل ایچون اولور ظرف اولور مفاجاة اولور
تفصیله محتاج اولمغله قواعد اعراب شرحنده وغیریدن نقل ایله بوکونه
تقریر اولنور که کما قال اذ تارة یقال فیها ظرف لما مضی من الزمان ویدخل

على الجملتين الفعليّة والاسميّة لانعدام تضمّن معنى الشرط الذى يقتضى
الفعل بعده قوله تعالى واذكروا اذ كنتم قليلا فاذكروا عامل فى اذ
وهو ظرف داخل على الجملة الاسميّة وهى كنتم قليلا والجملة مضاف
اليها لاذ واعرابه ان اذ ظرف مضاف الى الجملة الاسميّة وهى كنتم
فكان من الافعال النّاقصة اسمها ضمير الخطاب وخبرها قليل
وتارة تكون حرف مفاجاة وتارة حرف تعليل كقوله تعالى
ولن ينفعكم اليوم اذ ظلمتم اى لاجل ظلمكم والاولى فيكون للتعليل
حرفيتها اذ لا معنى لتاويلها بالوقت حتى تدخل فى حدّ الاسم
ويكون ظرفا قال ملا جامى ومن الظروف المبنيّة اذ الكائنة للماضى
وتقع بعدها الجملتان الاسميّة والفعليّة مثل كان ذلك اذ قام
زيد ونحو كان ذلك اذ زيد قائم وقد يجئ للمفاجاة انتهى خلاصة
للضبط بو وجهله درکه اذ کلمه سی زمان ماضی ایچون در جملهٔ فعلیه یه
داخل اولدیغی کبی جملهٔ اسمیّه یه دخی داخل اولور زیرا معنای شرطی
متضمّن دکلدر که کندو دن صکره البتّه جملهٔ فعلیه اوله بو صورتده
اذ تقدیرا منصوب کندودن مقدم یاخود مؤخر ذکر اولنان فعلک
ظرفی اولور اگر فعل مقدمک ظرفی اولورسه فعل مؤخر جمله سنه
مضاف اولور صورهٔ اولی بودر صورهٔ ثانیه مفاجاة ایچون اولور
خرجت فاذا السبع واقف کبی بو صورتده اذ حرفدر لا حظّ لها من
الاعراب والمحلّ صورهٔ ثالثه حرف تعلیل اولور کذلک لا حظّ لها
من الاعراب والعمل ابدی اذ کلمه سی بو مقامده حرف تعلیلدر
بیت اوکده اولان استقیل فعلنک علّتیدر قلّدانی تفعیل
بابندن فعل ماضی تثنیهٔ مذکّردر فاعلی تثنیه ضمیری اولان الف
حرفی شعر وخدمتدن عبارتدر جمله سی ابتدائیه در یاخود صورة

اولی اوزره اذ کلمه سی سکون اوزره مبنی محلا منصوب بیت اولده مذکور
اولان استقبل فعلنک ظرفیدر ما بعدنده مذکور قلدّا فی جمله سنه
مضافدر نته کیم شارح کوردی اذ تعلیل لقوله استقبل لا محل لها
من الاعراب او فی محل النصب ظرف له وفیه معنی التعلیل علی
ما فیه من القولین فیضاف علی هذا الی جملة قلدّا فی دیمشدر قلد
تقلید دندر تقلید برکمسه یه بر امری تفویض ایتمکدر نته کیم فلان شخصه
تقلید قضا صحیحدر دیک امر قضا اول ذاته تفویض صحیحدر معناسنده
استعمال اولنور شارح کوردی قلدّا ای من قلدته الامر جعلته کالقلادة
فی عنقه یقال اذا ولیته علیه لکن لغتده قلاده کردنه اصلان شیدرکه
ترکیده دخی قلاده دیرلر وان قولیده القلادة شول نسنه درکه
بیونلرینه باغلرلر التقلید علی وزن التکریم قلاده طاقمق وتقلید
دینده تابع اولمق وتقلید بدنه حج قربانی معلوم اولسون ایچون
قربانک بیونینه بر نسنه باغلمق دیمش ایدی بو معنای لغوی اوزره
بو محلده قلدّا فی کلمه سنک معناسی اول شعر وخدم بنی قلاده لدیلر
یعنی کردنمه قلاده تعلیق ایتدیلر دیمکدر معنای اصطلاحیسی دخی
بو معنادن خالی دکلدرکه برکمسنه یه بر امری تفویض ایتمک اول
شخصک کردننه تعلیق قلاده مشابه سنده اولمغله تقلیدک معنای
لغویسی اشبو معنای اصطلاحیده ملحوظ واندن مأخوذ اولدیغی
ظاهردر ولکن بو مقامده مراد معنای لغوی اولدیغنه ذاهب
اولمشلر زیرا تفویض امر معناسی بر وجهله ملایم اولماز دیمشلر
لکن ناظمک کردننه قلاده تعلیق اولندیغی یوقدر معنای لغوی
حقیقة مراد اوله بطریق المجاز اولدیغی ظاهردر شارح شیخ زاده
قلدّه الشیء ای جعله قلاده وتقلید الهدی ان یجعله فی رقبته شیء

یعرف به فی العادة هو هدی والهدی ما یهدی الی مکة علی قصد التقرب
دیدی معلوم اوله که حقیرک ملاحظه مده قلدّا فی لفظنده استعارهٔ
تبعیه اولسه معنای مراد واضح اولور ایدی استعارهٔ تبعیه نک
تفصیلی ما سبقده عموا وصموا فاعلان البشارة الخ بیتنده کذار
ایلمشدر بو مقامده اجراسی وبیانی بو وجهله درکه قلدّا فی ما یخشی
عواقبه دیک جعلا فی مهیئة لما یخشی عواقبه دیکدرکه قلدّا فی هیئا فی
معناسنده استعارهٔ تبعیه طریقه سیله مستعملدر یعنی استعارهٔ
تبعیه قاعده سی اوزره اولا استعارهٔ قلدّا فی فعلنک مصدرنده جاری
اولمق شرطا اولدیغنه بناء ناظم کندوسنی خدم وشعرک عاقبتنده
قورقلورلر وخیم العاقبه شیئه تهیئه واستعداد ایلدیکنی عاقبتی ذبح
وهلاک اولان تقلید قلادهٔ هدیه تشبیه ایدوب تقلید مصدری
ایله تهیئه معناسنی بعد الارادة تهیئه معناسنده اولان تقلیددن
قلدّا فی فعلنی مشتق قیلوب قلدّا فی کلمه سیله هیئا فی معناسی
مراد ایتمکله بو وجهله قلدّا فی فعلنده استعارهٔ تبعیه اولمق اوزره
هیئا فی معناسی مراد ایلدی دیک ممکندر قرینهٔ استعاره بودرکه
قلدّا فی فعلنی ناظم شعر ایله خدمدن عبارت اولان تثنیه ضمیرینه
نسبت ایلدی لکن شعر وانشا حقیقتده قلاده اولمیه جغی ظاهردر
بو قرینه درکه قلدّا فی کلمه سی معنای حقیقی سنده مستعمل دکل ایمش
بلکه بطریق الاستعاره معنای مجازینده مستعمل ایمش ایدی اشبو
استعاره طریقه سیله دیک اولورکه شعر وخدم بنی عاقبتی ذبح
وهلاک اولان شیئه حاضر ومهیا قلدیلر شویله که کویا بن غنمدن
هدی اولدم یعنی بیت الله ده ذبح اولنان قربان اولدم لکن
قلدّا فی لفظنک استعاره دن قطع نظر ایله لفظنه نظرا کویا ذبح

وهلاک ایچون نشان قونیلوب بو یننه قلادهٔ علامت تعلیق اولنان
هدیم دیکه دخی دلالت ایدر عربده هدیک بو یننه علامت ذبح
ایچون قلاده طاقمق عادتلری اولدیغنی شارح کوردی تصریح ایدر
پس حرم شریفده ذبح ایچون اهدا اولنان دوه قربانینه تشبیه اولور
استعارهٔ تبعیه نک تفریعی وتفصیلی ابیات سابقهٔ مذکوردر قوله
قلدانی فعلنده اولان متکلم ضمیری محلا منصوب قلدانی فعلنک
مفعول اولیدر فاعلی تثنیه علامت تثنیه اولان الف در قلدانی
جمله سی اکر اذ کلمه سی تعلیلیه اولورسه ابتدائیه اولور واکر فعل
مقدره ظرف اولورسه قلدانی جمله سی مضاف الیه اولور ماتخشی
ما موصوله در تخشی فعل مضارع مجهولدر خشیدن مشتقدر عواقبه
قائممقام فاعلیدر ضمیره مضاف در ضمیر مایه راجعدر تخشی جمله سی
مانک صله سیدر ما موصول مع صلته قلدانی فعلنک مفعول
ثانیسیدر عواقب عاقبه نک جمعیدر عاقبه شینک اخریدر
المنظر فی العواقب دیدکلری بو معنایه در کانّنی کانّ حروف
مشبهه دندر نی کلمه سی تقدیرا منصوب اسمیدر بهما با حرف جردر
هما ضمیر تثنیه محلا مجرور کانّ کلمه سنه متعلق اولوب کانّ لفظنک
خبریدر کانّ کلمه سنده معنای فعل اولمغله جار مجرور متعلق اولمق
جائزدر یا خود سابق الذکر بهما کلمه سی جار مجرور مقدره متعلق
اولوب کانّ کلمه سنک اسمندن حالدر ضمیر تثنیه شعر ایله خدمه
راجعدر هدی کانّ کلمه سنک خبریدر شارح کوردی الهدی ما یهدی
الی الحرم للذبح من شاة او بعیر وغیرهما وتقلید الهدی ان یجعل فی عنقه
شیٔ لیعلم انه هدی دمیشدر من النعم نونک وعینک فتحه سیله در
من ایله جار مجرور اولوب کائن مقدرینه متعلق هدی کلمه سنک صفتیدر

نعم شاة ایله ابله دیرلر بعضلر الجق ابله اطلاق اولنور دمیش جمعی انعام
جمعی اناعیمدر بو ایکی بیتک خلاصهٔ معناسنده شارح فاضل شیخ زاده
قال الناظم رحمه الله یقول خدمت رسول الله صلی الله علیه وسلم بمدیح اطلب به
العفو واستقیل ذنوب ایام مضت فی الشعر والخدمات لانی رأیت
انّ خدمة المخلوق والرکون الیه ونظم الاشعار فی مدایح کل احد وعرضها
علیه مما قلدانی عملاً تخشی عواقبه دمیش بعض شرّاح وحاصل المعنی
اطلب من الله تعالی ان یقیلنی بسبب مدحی حبیبه صلی الله علیه وسلم
وان یغفر لی ذنوبی مدة حیاتی حصلت من الشعر والخدمة فانهما جعلا قلادة
فی عنقی من الاثام التی تخشی علیها العذاب بالنار کانّنی مصاحبا بهما
عینت للهلاک کما ان الهدی عیّن للذبح لاجل الجنایات دمیشدر صاحب
الدرّة شارح کوردی شبه الناظم نفسه باعتبار وتقلیده الامور التی تخشی
عواقبها بالهدی والمعلّق فی عنقه ما یدل علی العقوبة فان عاقبة الهدی
الذبح والهلاک فکانه رحمه الله علّق فی عنقه ما یدل علی هلاکه فی آخر الامر
والمعنی ان الشعر والخدم لارباب المناصب قلدانی الامور المخوفة من عواقبها
وجعلاها کالقلادة فی عنقی کالهدی الذی یهدی الی بیت الله الحرام
للذبح دیو تفصیل ایدر وفی البیت من البدیع التشبیه ومراعاة النظیر

تخمیس

روامی خدمت مخلوقه جانلرتک دیو	قیتوب خدایی دراهل جاهه یاصیه سو
بو ایکی معصیت اولدی بکا نشان دورو	اذ قلدانی ما تخشی عواقبه

کانّنی بهما هدی من النعم

اطعت عی مفاعلن ی الصبا فاعلن فی الحالتی مستفعلن ن وما فعلن
حصّلت ال مستفعلن لا علی ال فاعلن اثام والن مستفعلن ندم فعلن
اطعت غیّ الصبا فی الحالتین وما حصّلت الا علی الاثام والندم

بو بیتک لفظی خبردر معناسی ومفادی اظهار حزن وتحسردر قوله تعالی
انی وضعتها انثی آیهٔ کریمه سنده اولدیغی کبیدر ❊ کذلک ❊ بیت
هوای مع الرکب الیمانین مُصْعِد   جنیب وجثمانی بمکة موثق
دخی بو قبیلدندر حتی ترکی اشعارده دخی وقوعی کثیردر نظم
حدّن زیاده اولدی کناه   دستم تهی رویم سیاه   بیتی اظهار
انکسار درون وحسرت وحزن محلنده اولمغله شاعرک مرادی
ایتدیکی معاصی یه ندامت کلوب متأثر وملول ومحزون زار دم اولدیغنی
اظهاردر ❊ اطعت اطاعتدن فعل وفاعلدر اطاعت امره امتثال الزر
معنی نصبله مفعولیدر صبا یه مضافدر شارح کوردی الاضافة
بمعنی اللام ای الغیّ اللازم للصّبا غالبا او بمعنی فی ای الغیّ الذی
فی حالة الصّبیّ دیدی ❊ یعنی اضافت بمعنی اللامدر صبا یه ملازم
اولان غیّ یاخود صباده اولان غی دیمکدر بعض شراح الغیّ الضلالة
والصّبا امّا من الصّبوة بمعنی المیل الی الجهل واما من الصبا بفتح
الصاد یقال صبی صبا ، مثل سمع سماعا ای لعب مع الصبیان
دیمیش شارح کوردی دخی الغیّ الضلال وهو مصدر غوی یقال
یغوی غیّاً اذا ضلّ والصّبا بکسر الصّاد مصدر یصبو اصباً ای
مال الی الجهل دیدی ❊ بو معنی اوزره دیمک اولورکه حیفا و دردا که
میل جهالت ضلالتنه اطاعت ایلدم یاخود میل جهالتده ضلالته
اطاعت واتّباع ایلدم دیمک اولور ❊ اما صبا کلمه سنک معنای
ثانیسی اوزره معنی بو وجهله درکه لاطائل تحته اولان ملاعبهٔ صبیان
ضلالتنه اطاعت ومیل واتّباع ایلدم دیمکدر شیخ هدایی عزیز
قدس سرّه حضرتلرینک نطق پاکیزه لری اولان   قطعه
اکلدکمی ترکی حیّ کنده وزن بلمزکیشی   حاضر ایکن خالقک اطرافه باقمق بوییدیر

نه سوابی

نه سوابی صد قلمه کل حقّه ایله اعتذار   هر مرادی حق ویررسن غیره باقمق بوییدیر
مفهومنجه واقعا در والای حقدن انحراف ایدوب ارباب جاه واهل
دنیادن امید لطف ومرحمت ایله انلرک مدایح وثناسنده وخدمتلرنده
اولمق میل جهالتده ضلالته اطاعت وعبثه اشتغال ایله ارتکاب
درد ومشقّت ومؤدیٔ حرمان وملالت اولمغله حقاکه کذران ایدن
عمر عزیزه جای تأسف ومحلّ حزن وتحسّردر فی الحالتین تثنیه در
حالة جرّیّ یا ایله در جار مجروردر اطعت فعلنه متعلّقدر اطعت جمله سی
استینافیّه در ❊ یاخود بیت سابقده اولان قلّدانی فعلنک مفعول
اولندن حالدر ❊ قد لفظی مقدردر حالتیندن مراد حال اشتغال
بالاشعار ایله حال اشتغال بالخدمتدر وما حصلت واو حالیه در
ما نافیه در حصلت فعل وفاعلدر جمله سی اطعت فعلنک فاعلندن
حالدر وما حصلت دیمک یعنی برشئ تحصیل ایتیدم وبرشیئه نائل
اوله مدم دیمکدر نته کیم بعض شراح یعنی ما حصّلت شیئا من جهتهما
دیمش بو معنای مناسب حصّلت فعلی صادک تشدیدی ایله
اولورسه در واکر صادک تخفیفی ایله اولورسه ما حصلت علی شئ
دیمکدر نته کیم شارح شیخ زاده وما حصلت اما عطف وحال یقال
حصل علی کذا اذا بقی علیه وصار غایة امره ذلک فالمعنی ما بقیت
منها علی شئ الّا علی الاثام دیمش شارح حنفی یقال وما حصلت
الّا علی هذا ای لم یبق فی یدی من حاصل علی الا هذا الامر الحقیر دیمشدر
الّا علی الاثام الّا حرف استثنادر استثناء مفرغده مستثنامنه
محذوف اولوب مستثنی علی حسب العوامل معرب اولدیغی قواعدی
ما سبقده بالدفعات مرور ایلدی بو محلده دخی مستثنی منه محذوف
شیئا لفظیدر علی الاثام جار مجرور حصلت فعلنه متعلقدر شارح

الاستثنا مفرّغ ای ما حصلت علی شیٔ الّا علی الاثام دیمشدر اثام اثمك
جمعیدر اثم كناه معناسنه در والنّدم اثام او زرینه معطوفدر
شارح حنفی والنّدم مصدر ندم والاسم منه النّدامة وهی شدّة
الاسف علی اصدار الفعل والتّمنّی انّه لم یفعله ابدا والمعنی اظهار
التحسّر والنّدامة علی ما فاته من فوائد العمر العزیز الّذی لا عطیّة اشرف
منه فانّه مناط ما یتعلّق بسعادة الدّارین والنّاظم رحمه الله لمّا كان
فی عنفوان شبابه مشغولا بهذین العملین اعنی عمل الدّیوانی
المشتمل لهما وفی اخر العمر انتبه من الغفلة اظهر التّحزّن والنّدامة
علی ما ضیّعه من رأس ماله عبارتنیله خلاصهٔ معناسی بیتی تقریر اتمش
شارح درّة المضیئه كوردی والمعنی انّی اطعت الضّلالة والغوایة
فی حال الصباوة والفتوه فاشتغلت بالشعر والخدم لاهل الدّنیا
فما حصلت علی شیٔ الّا علی الاثام والنّدامه علی الفعل والامر الّذی
كنت علیه دیمش بعض شرّاح وحاصل المعنی اطعت الضلالة
الصّبا من المیل الی الجهل واتباع الهوی فی حالتی اشتغال الخدمة
لارباب الدّنیا والحال انّی ما حصلت شیئا من جهتهما الّا الوقوع
علی المعاصی وعن النّدامة والتحسّر علی وقعت فیه من المناهی
دیمشدر وفی البیت من البدیع المقابلة بین الطاعة والغیّ وبین
الاثام والنّدم ومراعات النظیر بین الغیّ والصّبا والاثام ما

تخمیس

یازق كه ایتمت انفاسی بلمدم حیفا	كه مدح وخدمت آخرله عمرم اولدی هبا
بو آتش ایله یانوب ایتمه یمی واویلا	اطعت غیّ الصّبا فی الحالتین وما

حصلت الا علی الاثام والنّدم

فیا خسا مفاعلن رة نف فعلن س فی تجا مستفعلن رتها فعلن

لم تشتر الد مستفعلن دین بالدّ فاعلن دنیا ولم مستفعلن تشم فعلن

فیا خسارة نفس فی تجارتها	لم تشتر الدین بالدنیا ولم تشم

فا تفریعیّه در یا خود حرف ندادر اگر منادی مضاف اولسه منصوب
اولمق قاعده سنه بناء خسارت لفظی منادای منصوبدر نفسه مضافدر
خسارة اصل سرمایه دن ضرر ایدوب خسارت كوركدركه عند التّجار
مصیبهٔ عظیمه در اگر سؤال ولنورسه خسارت مدعوّ اولوب
نیجه منادی اولور شارح كوردی مقام جوابده بووجهله بیان وتقریر
ایدركه فالنّداء ههنا للتعجّب لانّ العرب اذا استعظموا شیئا
ینادونه علی سبیل التعجّب ای ایّتها الخسارة تعالی لینظر الیك اهل
البصائر فهذا اوانك لیقضی منك العجب دیمشدر یا خود نداكذلك
تعجّب ایچون منادی محذوفدر قوم لفظیدر خسارة لفظا منصوب
محذوف انظروا فعلنك مفعولیدر تقدیر كلام یا قوم انظروا خسارة
نفسی وتعجّبوا منه دیمك اوله شارح مومی الیه وحاصله التعجّب من خسارة
النفس ای ما اخسرها فی تجارتها دیمش بو مقامده اولان فا تفریعیّه
اولدیغی ذكری سبقت ایلدی نته كیم شارح مشار الیه بوكونه تقدیر
وتفصیل ایدركه كما قال الفاء تفریع علی طعت جواب لشرط مقدّر
ای اذا كان هذا حالی وسوء مالی فلیتعجّب ارباب البصیرة من تجارة
نفسی الخاسرة دیمشدر واگر بیت سابقده اولان اطعت فعلنه
تفریع اولدقده تقدیری اطعت ضلالة الصبا فیا خسارة نفسی
تعال حتّی یتعجّبوا النّاس بحالك دیمك اولسه بو صورتده حرف
شرط وفعل شرط تقدیری ایله تكلّفاته حاجت قالمازنته كیم
شارح مصنّفك بومعنایه ایما ایدر حیث قال زاده فی حدیث التحسّر
فنادی الخسارة تعجّبا وتأسّفا قائلا یا خسارة نفسی تعال فهذا

اوانك لتتعجب منك المتعجبون قوله نفس ما سبقده دخی تفصیل
اولنمشدر که نفس اوج معناده استعمال اولنور • بو مقامده روح
معناسنه در نفسده اولان تنوین مضاف الیهدن عوضدر نفسی
دیمکدر • یاخود تحقیر ایچوندر نته کیم شارح مصنفك والتنوین للتحقیر
او للتکثیر ای کل نفس فیدخل فیه نفسه دیمشدر فی تجارتها جار
مجرور خسارة کلمه سنه متعلقدر ها ضمیری محلا مجرور مضاف
الیهدر ضمیر نفسه راجعدر تجارة لفظنك معناسی تبدیل المال
بالمال طلباً للربح والزیاده ایله بیان ایتمشدر • فی تجارتها کلمه سی
قرینه در که ناظم بو مقامده نفسی تاجره کندو ملاحظه سنده تشبیه
ایتمکله نفس کلمه سنده استعارهٔ مکنیه قصد ایتمشدر • شری ما
وسوم وخسارة کلمه لری مشبه به اولان تاجرك ملایماتندن
اولمغله استعارهٔ بالکنایه یه ترشیح اولور نته کیم شارح کوردیکك
تفصیلی کلور لم تشتر الدین • لم تشتر مزیداتدن فعل مضارعدر
اصلی تشتری ْدر • واو یا یه قلب اولنوب تشتری اولور • حرف
جازم کلمکله علامة للجزم یا ساقط اولمشدر • تحتنده فاعل ضمیری
نفسه راجعدر اشترادندر که • اشترا ثمن ایله برشی المقدر • الدین
نصبله تشتری فعلنك مفعولیدر جمله سی محلا مجرور نفس لفظنك
صفتیدر دین اسلام ما جاء به النبی علیه الصلوة والسلام من عند
الله ایله تعریف وتفصیلی بالدفعات مرور ایلدی بالدنیا جار مجرور
تشتری فعلنه متعلقدر • با مقابله ایچوندر اکثریا متروکه داخل
اولور دیمشلر کما فی قوله تعالی اشتروا الضلالة بالهدی والعذاب
بالمغفرة تا لی ضلالتی اشترا ایلدیلر هدایتی ترك ایلدیلر دیمك اولور •
با متروك اولان هدایته داخل اوله لکن بو مقامده عکسی واقع

اولمشدر

اولمشدر • یعنی مقابله ایچون اولان با نفسك ترك ایتدیکی دنیا
لفظنه داخل اولمشدر • بو دخی جائزدر دنیا ایله مراد جاه ومال وبیوت
وعقار وسائر زخارف دنیویه درکه بیاندن مستفاددر شارح
شیخ زاده علیه الرحمه طریقهٔ علیهٔ صوفیه مسلکنه ذاهب اولوب
شیخانه بو وجهله نطق ایدرکه والدنیا ما یشغلك عن الحق فقوله
لم تشتر ای ما انقطعت بالکلیة عما یشغلها عن المطلوب والسالك
ما بقی شیء من وجوده الموهوم فهو ممن ابتلی باعظم الجرایم والذ
الذنوب کما قیل وجودك ذنب لا یقاس علیه ذنب ما اللهم
خلصنا بجودك عن توهم وجودنا شارح مصنفك قوله لم تشتر
الدین بالدنیا ای لم یستبدل ولم یؤخذ الدین علی عوض الدنیا ولم تسم
دیمشدر ولم تسم قولی لم تشتری اوزرینه معطوفدر لم تسم اصلنده
تسوم ُ در واو ساکن میم دخی حرف جازم ایله ساکن اولمغله اجتماع
ساکنین اولور اجتماع ساکنین دفع ایچون واو حذف اولنوب
لم تسم قالور • سام یسوم سوما دندر • سوم ترکیبده مبیعی شراءً المغه
طالب اولمغه دیرلر • لم تسم فعلنك تحتنده فاعل ضمیری نفسه
راجعدر لم تسم فعلنك مفعولی محذوفدر • لم تسمه تقدیرنده مفعول
ضمیری دین کلمه سنه راجعدر ناظم علیه الرحمه لم تسم عبارتیله نفسك
کمال خباثتنه اشارت ایدرکه دنیایی ویروب دین مبیعی اشترا
ایتمك دکل شرایه طالب دخی اولمدی معناسیله نفسك دنیایه
زیاده میل وافراط محبتنی بیان مراد اولور شارح کوردی بو بیتك
تمام معناسنی ومآلنی بیان وتفصیلده دیمش که قوله ولم تسم ای
لم تسمه ولم یتعرض لاخذه بل اخذت الدنیا وترکت الدین الذی
تنجو به فی الاخرة فهی خاسرة فی ذلک خسرانا مبینا مع کونه ممکنا

بوجود القدرة عليه والمراد بشراء الدين بالدنيا التقيد به والتعرض
بطرق الخيرات واحياء السنة وابقاء الشريعة شبه النفس بتاجر خسر
في تجارته ووقع النقصان في رأس ماله حيث لم يشتر ما هو انفع له ولم
يتعرض لشرائه بل اخذ ما فيه الخسران والنقصان فذكر النفس استعارة
بالكناية وذكر التجارة تخييل للمكنية وذكر الشراء والسوم والخسارة ترشيح لها
بعض شراح خلاصه معناده دیمش ای یا قوم انظروا الى خسارة نفسي
الفاسدة في معاملتها الكاسدة من اختيارها الدنيا الفانية على الدين
القويم لم تشتر الملك الباقي بالثمن الغالي ولم تقصد الدين بترك الدنيا
محصول معنای بیت ای عبرت بین اولان عقلا کسب وتجارتنده خسارة
نفسه بر کره باقکده تعجب ایدک که نفس دار محنته ودست فنادر
گریبان اولان دنیای دنیه ویروب مقابله سنده موجب سعادة
ابدی اولان دینی اشترا ایتمدی بلکه اشترایه دخی طالب اولمدی
زهی خذلان وزهی خسارت دیمک اوله وفي البيت من البديع الاستعارة
المرشحة ومراعاة النظير والمقابلة بين الدين والدنيا

تخمیس

بو کارگاه فناده متاع خیر بقا ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ اولورمزاده ویروب نقد وقتنی عقلا
شراسی ممکن ایکن یوق بهاسنه حیفا ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ فیا خسارة نفس في تجارتها
لم تشتر الدین بالدنیا ولم تسم

ومن یبع مفاعلن احلا فاعلن منه بعا مستفعلن جله فعلن
یبن له ال مفاعلن غبن في فاعلن بیع وفي مستفعلن سلم فعلن

ومن یبع آجلا منه بعاجله ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ یبن له الغبن في بیع وفي سلم

ومن یبع واو عاطفه در جملهٔ شرطیه بیت سابقه اوزرینه عطف
ایجوندر یاخود واو حالیه در فعل محذوفک نفسه راجع فاعلندن حالدر

كما قال

كما قال شارح كوردی ومن مبتدا وما بعده من الشرط والجزاء خبره والجملة
عطف على الجملة الاولى وللحال من فاعل الفعل المحذوف بقرينة البيت
الاول والجملة حال منه اي باعث النفس الدين بالدنيا ومن يبع
يحصل كيت وكيت اي يحصل له الغبن في الخ معلوم اوله که من وما
کلمه لری اقسام کثیره اولوب کتب نحویه ده جمله سی بر محلده مذکور
اولمغله جمله اقسامنی احاطه وضبط متعسر اولمغین کتب متعدده دن
جمع ایله بوکونه رسم وبیانه عاجزانه مبادرت مناسب کورلدی اولا
من کلمه سی اسم موصول اولور کذلک اسم موصوف اولور • کذلک
استفهامیه اولور کذلک شرطیه اولور کلم مجازاتدن اولور بو صورتلرده
من لفظی سکون اوزره مبنی اولوب اعتبار محلنه در کما قال مولانا جامی
من یکون موصولة نحو اکرمت من جاءک وموصوفة اما بمفرد نحو قال الشاعر
وکفی بنا فضلا على من غیرنا ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ حب النبي محمد ایانا ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ او موصوفة بجملة
نحو من جاءک اکرمته ویکون استفهامیة نحو من غلامک وشرطیة
نحو من تضرب اضرب قال في المتوسط وانما بني من وما شرطيتين
واستفهامیتین لتضمنهما معنى الحرف وبنیا موصولتین وموصوفتین
احتیاجهما الى الصلة والصفة • بو اقسامی کمال ایضاح وبیان ایجون
وبر فن دخی تفصیله اهتمام ومبادرت اولندی فاعلم ان کلمة
من اربعة اقسام الاول موصولة وهي اسم نحو قوله تعالى ومن الناس
من يقول فمن في قوله من يقول موصولة والعائد الضمير المستتر
الثاني موصوفة بصفة تليها نحو مررت بمن معجب لك فمن موصوفة
ومعجب بالكسر صفتها او موصوفة بجملة الثالث استفهامیه معلوم
اوله که اکر استفهامیه اولورسه اعرابی بو وجهله در یعنی ان کان بعد
من الاستفهامية فعل غير مشتغل عنه بضميره يعني کندویه راجع

ضمیردن خالی فعل اولورسه فهو منصوب بذلک الفعل نحو من ضربت
وان کان قبله حرف جر فهو مجرور محلا او یکون قبله مضاف فهو
کذلک مجرور محلا مضاف الیه نحو بمن مررت ونحو غلام من ضربت
واما ان لم یکن کذلک ای ان لم یکن بعده فعل غیر مشتغل عنه
بضمیره ولا حرف جر ولا مضاف فهو مرفوع محلا مبتدا نحو من ضربته
الرابع شرطیة فاعرابه ان کان بعده فعل غیر مشتغل عنه فهو
منصوب بذلک الفعل کما فی الاستفهامیة فان کان قبله حرف
جر او مضاف فهو مجرور بحرف الجر والاضافة نحو بمن تمرر امرر
وغلام من تضرب اضربه واما ان لم یکن کذلک ای ان لم یکن بعده
فعل غیر مشتغل بضمیره ولا قبله حرف جر ولا مضاف فهو مرفوع
محلا مبتدا نحو من تأتینی فهو مکرم قال فی شرح قواعد الاعراب
من یکون شرطیة نحو قوله تعالی من یعمل سوء یجز به من حرف شرط
یعمل فعل شرط ویجز به جزاء شرط وهما مجزومان بمن اعلم ان من
فی المجازاة لا یکون الا مبتداءة غیر واقع علیها العامل قبلها
من غیر ما ذکرنا بطلت المجازاة وصارت بمعنی الذی ویکون
موصولة نحو من الناس من یقول فمن موصولة والجملة الفعلیة
وهی قوله تعالی یقول صلته والعائد الضمیر المستتر انتهی بو اقسام
اربعه دن بو مقامده اولان من کلمه سی شرطیة در سکون اوزره مبنی
محلا مرفوع مبتدادر یبع فعل مضارعه من کلمه سی داخل اولسه
مجزوم ایدر یبع فعلنک تحتنده فاعل ضمیری من کلمه سنه راجعدر
جمله سی اعرابدن محلی یوق فعل شرطدر جزاء شرط مصرع ثانیده
اولان یبن جمله سیدر فعل شرط جزاء شرط جمله سی جمله شرطیة
اعرابدن محلا مرفوع مبتدا اولان من کلمه سنک خبریدر مبتدا مع خبره

جمله سی بیت اولک اوزرینه معطوفدر یاخود واو حالیة در محذوفدن
حال اولور نته کیم شارح کوردیدن نقل ایله تفصیلی آنفا ذکر اولنمشیدی
بیع مبادله مال بمال ایله تعریف اولنمشدر بو مقامده بیع ایله مراد
اقسام بیعدن اولان سلمدر آخر بیته مصرحدر آجلا بیع فعلنک
مفعول لیدر آجل ایله مراد آخرتدر زیرا تأجیل تأخیردر آخرت دخی
مؤخر اولدیغندن آجل ایله تعبیر اولنمشدر شارح مصنفک سمی الاخرة
آجلا لکونه من التأجیل وهو التأخیر والاخرة مؤخرة من الدنیا دیمش
منه جار مجرور اسم فاعل اولان آجل کلمه سنه متعلقدر من لام معناسنه در
ضمیر من کلمه سنه راجعدر کما قال مصنفک یرید من یترک الآجل الذی له
بالعاجل دیمشدر آجل کلمه سنده اولان تنوین مضاف الیهدن عوضدر
آجله دیکدر معاجله باحرف جردر بو عده بثمنه داخل اولور
بعت هذا بعشرة دراهم دیرلر بو محلده دخی باء ثمن مقامنده اولوب
کندودن دنیا مراد اولان عاجل لفظنه داخل اولمشدر جار مجرور
بیع کلمه سنه متعلقدر عاجل ایله مراد دنیادر زیرا عاجل اسم فاعلدر
عجلهدن سریع معناسنه در دنیانک نه مرتبه سریع الزوال اولدیغی
مجرب کائناتدر شارح کوردی دنیایه عاجل آخرته آجل اطلاقی
کثرة استعمال ایله اسماء غالبهدن اولمشدر دیمش عاجله کلمه سنده
اولان ضمیر دخی من لفظنه راجعدر مقصود اخرتی دنیا مقابلهسنده
بیع ایدوب یعنی کیده روب دنیایی قبض ایدوب الان کمسنه نک
حالنی بیاندر یبن فعل مضارعدر له لام حرف جردر ها ضمیر مبنی
محلا مجروردر یبن کلمه سنه متعلقدر ضمیر کذلک من لفظنه راجعدر
ظهر معناسنه اولان بان بیاندندر اصلی یبین در یانک کسرسی
ما قبلنده ساکن اولان بایه ویرمکله یبین اولمشدر بو مقامده

من جازمه‌نك جزاسی اولمغله علامة للجزم یا ساقط اولوب یابن
قالمشدر، بیع فعلنک دخی حلالی بو وجه اوزره در الغبن، بابن
کلمه‌سنک فاعلیدر غبن فتح غین معجمه وکسر با وسکون نون ایله
بیعده الدانمق معناسنه در یا خود مالده خسارت وضرر درکه
الدانمغه لازم کلور ناظم علیه الرحمه الغبن لفظی ایله یوم التغابن تعبیر
اولنان روز قیامته اشارت ایدر فی بیع جار مجرور یبن کلمه‌سنه
متعلقدر وفی سلم سینک ولامک فتحیله میمک سکونی ایله در
واو عاطفه ایله فی بیع لفظینک عطف بیانیدر نحاة العطف
البیان تابع توضح متبوعه ایله تعریف ایتمشلر، سلم اقسام بیعدندر
زیرا بیع درت قسمدر اولکی بیع العین بالعین درکه مقایضه دیرلر
ایکنجی بیع الدین بالعین درکه سلم دیرلر اوچنجی بیع العین بالدین در
مداینه دیرلر دردنجی بیع الثمن بالثمن در صرف دیرلر، سلم
شو وجهله درکه برکمسنه باغجه سنده حاصل اوله جق شو قدر وقیه
فلان نوع میوه معینه سنی بر وقت معهودده تسلیم ایتمک اوزره
مثلا یوز غروشه زیده بیع وثمنی قبض ایلسه بو صورتده بیعه سلم
دیرلر، وقت معهود کلدکده اول مقدار میوه معینه‌یی زیده بیع
مرقوم سببیله تسلیمه اول کمسنه یه شرعا جبر اولنور اول میوه معینه
مرقومه‌یی اول کمسنه دن شرعا آلور بایع اول میوه دن خائب
وخاسر قالور کذلک اقسام بیعدن اولان سابق الذکر بیع وسلم
سببیله یعنی آجل که نعم آخرتدر، عاجل که زخارف دنیویه اشبو
ثمن عاجل مشابه سنده اولان زخارف دنیویه مقابله زمان آتیده
ملاقی اوله‌جق فضائل ونعم اخرتی بیع ایدوب کیدرمکده غبن
فاحش وخسران وخذلان اولدیغی ظاهر ومتحققدر بیت

بقاسی

بقاسی اولمیجق نائلی بو مرحله ده   سه روزه دولت باد رکابی نیلرسن
مفاد نجه مالا عین رأت ولا اذن سمعت بو قدر عطایای الهیه وسعادت
ابدیه‌یی دست فنا درکریبانه اولان صورتا ذوق وصفا حقیقتده
عین محنت وجفا دنیای دنی مقابله سنده بیع واضاعه‌ده غبن
فاحش وخسارات ابدیه اولدیغنی ناظم علیه الرحمه کوزل افاده وضمنا
نصیحت وپند قصدینه اشارت ایدر، سلمده مبیع حالا حاضرده موجود
اولمیوب زمان آتیده استصحاب ونائل اوله‌جق شی اولدیغی کبی
نعم اخرت دخی زمان آتیده ملاقی اوله‌جق شی اولمغله فی نازکانه
تشبیه لطیفدر شارح شیخ زاده ای بجز العاجل الفانی بترک الباقی
وهذا من غایة سخافة العقل ونهایة خسارة النفس دیمشدر
شارح مصنفک ای یاخذ العاجل وهو الدنیا ویترک الاجل وهو الاخرة
فبیعه هذا مغبون وصفقة خاسرة دیدی بو بیت معجز ادانک
لطائفندندرکه بیت اولده استعاره بالکنایه طریقه سیله مشبه
اولان نفسنک مشبه بهی قلنان تاجرک بو بیتده مذکور بیع
وغبن وسلم لفظلری ملایماتندن اولمغله استعاره بالکنایه‌یه
ترشیح اولمشدر شارح کوردی رحمه الله خلاصه معناده دیمشکه
واعلم ان هذا البیت من لوازم البیت السابق وهو ترشیح
للاستعارة المکنیة التی فی الاول کما ذکرنا والمعنی ومن یبیع ثواب
الاخرة الباقیة المحققة بمنافع الدنیا العاجلة الفانیة المزخرفة
السریعة الزوال سیظهر له الخسارة والندامة فی ذلک البیع یوم
التغابن قوله تعالی یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله بقلب
سلیم قال صلی الله علیه وسلم من احب دنیاه اضر باخرته
محصول معنای عبارت بیت اول کمسه که اخرتنی دنیاسنه

مقابله سنده بیع ایدوب کیده ره اول کمسه یه بیعنده وسلمنده
غبن وضرر وخسران ظاهر ومتبین اولور یعنی اول کمسنه که
عمل وخیر وثواب آخرتدن اعراض ایدوب حطام دنیایی ترجیح
ولذائذ زخارف فانیه یه عمر نازنینی قصر واتلاف ایلیه روز
جزاده خسران وندامت اوکمسه یه ظاهر اولور دیکدر وفی البیت
من البدیع الطباق بین الاجل والعاجل ورد العجز علی الصدر
فی بیع وبیع ومراعاة النظیر بین البیع والسلم والغبن ما ما
تخمیس

متاع ملک بقادر با قلسه تاج شهی   صاتوب زخارف فانی یه کوره روسیهی
کوزل نصیحت ایدر دکله کل بو بیتی بهی   ومن بیع آجلاً منه بعاجله
یبن له الغبن فی بیع وفی سلم

ان آت ذن مستفعلن تأ بجا فاعلن عهدی بمن مستفعلن تنقض فعلن
من النبی مفاعلن ی ولا فعلن حبلی بمن مستفعلن فنصم فعلن
ان آت ذنبا فما عهدی بمنتقض   من النبی ولا حبلی بمنفصم
ناظم علیه الرحمه ذنوب عمر مضی فی الشعر الخ بیتندن بو محله کلنجه
کذران ایدن ابیات سابقه ده کندو حال زارینی بیان ضمننده
خسارت نفسنه ارتکاب ایلدیکی معاصی واسامی ذکر ایدوب قطعه
حددن فزون اولدی کناه   دستم تهی رویم سیاه
کجدی عمر یوق بر عمل   کارم بینه طول امل
سنطوقتجه زمین ندامة ومعذرتله روی ضراعت وابتهالی وضع
ایدوب اساس عهد ایمانه معصیتله خلل کلمیه جکنه اعتماداً توسل ایلدیکی
دامن شفاعتدن امیدوار عفو وسلامت اولدیغنی بو مقاده
افاده مراد ایدوب بیورر که ان آت ذنباً ان حرف شرطدر آت

فعل مضارع نفس متکلمدر اتیت دن اتیان کتورمک وایشلهمک
معناسنه در شراح من اتیت کذا اذا فعلته دیمشلر اصلنده
اأتی ایدی کلمه ده همزه تان جمع اولمغله همزه ثانیه جنس حرکه
ما قبلها یه قلب اولنمق قاعده سنه بنا همزه ثانیه الفه قلب
اولنمغله آتی اولدی بعد الالف بعده حرف جازم کلمکله اخرندن
یا ساقط اولدی آت فالدی فعل وفاعلدر ذنبا مفعولیدر
آت جمله سی فعل شرطدر ذنباً کلمه سنده تنوین تفخیم ایچوندر ذنب
عظیم دیکدر شارح حنفی وقوع النکرة فی سیاق الشرط کوقوعها
فی سیاق النفی مفید للعموم ای ان آت کل ذنب عظیم دیکدر
دیمش فما فا جزائیه در زیرا شرطک جزاسی جمله اسمیه اولورسه
فا ایله اولنمق واجبدر ما نافیه در عهدی تقدیرا منصوب مانک
اسمیدر بمنتقض با زائده در منتقض مجروردر با زائده بر محله
متعلق اولماز منتقض محلا مرفوع مانک خبریدر ما جمله سی جزاء
شرطدر حرف شرط جمله سی ابتدائیه در بعض شراح والجملة الشرطیة
مستأنفة استدراک لدفع توهم الیأس بسبب الذنوب دیمش
عهد کلمه سی مصدردر بو محلده فاعلنه مضاف اولمق احتمالی وار
کذلک مصدر مفعولنه مضاف اولمق احتمالی وار اکر مصدر فاعلنه
مضاف اولورسه بنم عهد ایمانم والتزام ملة اسلام ایلدیکم دیکدر
کما قال شیخ زاده المراد من العهد التزامه التوحید والدین والعقاید
الحقة وتبعیته واکر مصدر مفعولنه مضاف اولورسه پیغمبر علیه
الصلوة والسلامک بأکه عهدی ووعدی دیمک اولور کما قال ویجوز
ان یکون المراد من قوله عهدی النبی لی وهو الوعد الذی جاء فی التسمیة
بمحمد ابجدی بیت آتیه یه مقدمه وتوطئه در قال شارح کوردی والعهد

مصدر مضاف الی الفاعل ای عهدی النبیّ او مضاف الی المفعول
ای عهدی النبیّ ایّای والمراد بالعهد الایمان به علیه السلام وبما جاء به
من عند الله من التوحید والشرایع وتصدیقه بها شارح مصنّفک
یرید النّاظم انّ الذنوب وان کانت کبیرة والاثام وان کانت عظیمة
الا انّی لا اکون منقطع الرّجاء لانّ العهد الذی جری بینی وبین ذاک
الحضرة هو عهد الدین والاسلام والتزام الملّة والتوحید علی التّمام
ویجوز ان یراد بالعهد العهد النبیّ علیه السلام مع امّته المسمّاه
باسمه ای وعده الّذی وعده لامّته علی ما نقل عن ابن عباس رضی الله
عنه من انّه اذا کان یوم القیمة نادی منادٍ الا لیقم من اسمه محمد
لیدخل الجنّة کرامةً لمحمد صلی الله علیه وسلم برشدک الیه البیت
الاخیر دیمشدر معلوم اوله که اشبو عهد کلمه سنده استعارهٔ بالکنایه
واردر که مهالک ظاهریه دن تخلیص وسلامته اخراج ایتمکده ومنفرقانی
یربرینه ربطده ایتمکده ناظم کنده ونفسنده عهدی حبله تشبیه ایلدی
عهد مشبّه حبل مشبّه به اولدی مشبّه به اولان حبلک لازمی وملایمی
اولان نقضی مشبّه اولان عهده اثبات ایلدی قرینهٔ استعاره
اولدی • زیرا نقض اصل لغتده بوزسق وحبلی چوزمک معناسنه
اولمغله قرینه درکه عهد حبله تشبیه اولنمشدر ایلدی تشبیه مضمر
فی النفس تحقق ایدوب خطیب مذهبی اوزره استعارهٔ بالکنایه اولور
منتقض کلمه سی تخییل اولور نته کیم استعارهٔ عصا مندهکشافدن
نقل ایله مثال لا تنقضوا العهد الله آیهٔ کریمه سید رمن النبیّ جار
مجرور منتقض کلمه سنه متعلقدر ولا حبلی واو عاطفه در • لا
نفی جنس ایچون اولان لادر حبلی تقدیرا منصوب اسمیدر بمنصرم
جار مجرور در کذلک با زائده در منصرم محلا مرفوع لانک خبریدر •

جمله سی

جمله سی فما عهدی اوزرینه معطوفدر یا خود لا کلمه سی نفی سابقی
تأکید ایچوندر زائده اولمغله حبلی مبتدا منصرم خبر اولوب جمله سی
کذلک ما قبلنه معطوف اولور منصرم منقطع معناسنه در حبل
لفظنده استعارهٔ مصرّحه واردر یعنی ناظم بیت
مراد مقصد عالم امیدگاه امم ملاذ روز ندم ملتجای یوم خلود
وسیلهٔ عظمی سلطان الانبیا علیه افضل التحیّات افندیمزه اولان
نسبت وارتباط قلبیه سی عمیق مهالک ظاهریه یه دوشنلره
وسیلهٔ اخراج وسلامت اولان حبله تشبیه ایلدی لفظ مشبّه به
اولان حبلی ذکر ایلدی • صاحب سعادت افندیمزه اولان ارتباط
قلبیی مراد ایلدی • مقام قرینه سندن ما عدا من النبیّ لفظی
قرینه درکه حبلدن مراد ارتباط قلب وتعلّق معنویدر • زیرا حقیقتده
حبلک پیغمبر علیه الصلوة والسلامه تعلّق وانقطاعی مراد اولماز دیمک
ظاهردر • انصرام وانقطاع حبلک ملایمی ولازمی اولمغله ترشیح
اولور • زیرا مشبّه بهک ملایمی در • بو مصرعده اولان استعارهٔ
مصرّحه ده ناظم حبل کلمه سنی مشبّه ایدوب مصرع اولده اولان
استعارهٔ بالکنایه ده عهد کلمه سنی نفسنده حبله تشبیه ایدوب
کذلک حبلی مشبّه به ملاحظه سیله حقاکه اظهار ظرافت لطایف
ایتمشدر • اشبو مصرع اولده و مصرع ثانیده اولان استعاره لری
شارح کوردی بو وجهله تفصیل ایدر که شبّه الناظم فی المصرع الاول
العهد ای الایمان بالحبل المتصل بالشیء استعارة بالکنایة واثبت لها
الانتقاض تخییلا ثم صرّح بالمشبّه به فی قوله • ولا حبلی بمنصرم
استعارة مصرّحة واثبت لها الانصرام ترشیحًا والمعنی ان فعلت
ذنبا عظیما فما عهدی بمنتقض من النبیّ علیه السلام ولا رجائی

بمنقطع منه علیه الصلوة والسلام فارجوا شفاعته یوم القیامة
وعفو الحق تعالی بالندامة محصول معنای عبارت بیت اکربن ذنوب
عظیمه ایله مذنب ایسه م دخی یعنی نقدر جرایم بیشمار ایله مجرم ایسه م
دخی نبی محترم افندیمزدن اولان عهدم یعنی عرض اولنان
ایمان و تصدیقم نه منتقص و منکسردر و نه طرف رسالت
پناهه اولان علاقهٔ استمداد و نسبت محبتم منقطعدر دیمک اوله

تخمیس عربیة

رفضت رأیی فما امری بمعترض   علی المضیق ولا بسطی بمنقبض
احرزت منه الحمی من غیر منتهض   ان آت ذنباً فما عهدی بمنتقض
من النبی ولا حبلی بمنصرم

فان لی مفاعلن ذمة فاعلن منه بتس مستفعلن میتی فعلن
محمداً مفاعلن وهو اوفی فاعلن فی الخلق فی الذ مستفعلن مم فعلن

فان لی ذمة منه بتسمیتی   محمدا وهو اوفی الخلق فی الذمم

فان لی فا عاطفهٔ تعلیلیه در یاخود مجرد عطف ایچوندر تفصیلی
بو وجهله درکه بیت سابقده اولان عهدی کلمه سی فاعلنه مضاف
اولوب بنم عهد ایمان و تصدیقم دیمک مراد اولورسه بو محلده اولان
فا مجرد عطف ایچون اولور اکر عهدی کلمه سی مفعولنه مضاف
اولوب پیغمبر علیه الصلوة والسلامک محمد اسمیله تسمیه اولنلرک
دخول جنت اولملرینی عهد و التزاملری معناسی مراد اولورسه
فا تفسیریه اولور شارح شیخ زاده دخی فا تفسیریه در دیمش
ظاهر اولان تفسیریه اولمقدر کما قال والمراد من العهد التزامه
التوحید ویجوز ان یکون المراد عهدی النبی به وهو الوعد الذی جاء
فی التسمیة بمحمد فیکون الفا فی قوله فان للتفسیر وعلی الاول لمجرد

العطف قوله ان حروف مشبهه دندر لی لام حرف جردر یاء متکلم
محلا مجرور کائنا کلمه سنه متعلق اولوب ان لفظنک اسمی اوزرینه
مقدم خبریدر ذمة نصبله انک اسمیدر جمله سی بیت سابقک
علتیدر یاخود مجرد بیت مشروح بلا تعلیل بیت سابقه معطوفدر
یاجملهٔ تفسیریه در ذمت عهد معناسنه در ننه کیم اهل جزیه اولان
کفره یه اهل ذمت دیرلر زیرا انلر اطاعت و جزیه لرینی ادایه تعهد
ایتمشلر بو مقامده عهد لفظی امان معناسنه دردیمشلر کما قال
شیخ زاده الذمة الامان ومنه اهل الذمة ای لاهل الامان بقبول
الجزیة والذمة وقد یطلق علی العهد منه جار کائن کلمه سنه متعلق
اولوب ذمة لفظنک صفتیدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلوة
والسلامه راجعدر بتسمیتی با حرف جردر تسمیه مجروردر ذمت
کلمه سنه متعلقدر تسمیه مصدردر مفعول اولنه مضافدر فاعلی
متروکدر تقدیری بتسمیة الله ایای یاخود بتسمیتی الابوین
تقدیرنده در محمداً مفعول ثانیسیدر لفظ محمد صیغهٔ مبالغه دندر
شارح فخر الدین محمد اسم مفعول من الحمد ای محمود مرة بعد اخری
فان صیغته للمبالغة دیدی وان قولی المحمد میمک ضمی و حانک فتحی
و میم ثانینک فتحی و تشدیدی ایله خصال حمیده سی چوق اولان
کمسنه دیمش وهو واو حالیه در هو ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع
مبتدادر اوفی تقدیرا مرفوع مبتدانک خبریدر جمله سی منه کلمه سنده
اولان ضمیردن حالدر اوفی وفادن اسم تفضیلدر شارح کوردی
وفی بالعهد واوفی به واحد ای قضی حقه شارح مصنفک یقال
وفی بعهده راعی مقتضاه وفی بعهده الجزدیمشلر الخلق مضاف
الیهدر خلق اصل لغتده مصدردر عرفده مخلوق معناسنه مستعملدر

بالذمم جار مجرور اوفى كلمه سنه متعلقدر يعنى حال بوكه اول پيغمبر
ذيشان خلقك عهدنده وفا ايدنلرينك اوفاسى واكمليدر ديمك
اولور كما قال شارح كوردى اى النبى اوفى الخلق بالعهود وقضاء
الحقوق فمن توسل اليه بعهد من العهود او بذمة من الذمم
بطريق صحيح فقد نجى من العذاب بشفاعته صلى الله عليه وسلم
ديمش شارح حنفى بيت اولى شرح وبياندن صكره بو بيتك
خلاصه معناسنده ديمش كه ثم الناظم رحمه الله اكد قواعد رجائه
وشيد بنيان اماله بما يشيد ذلك الرجا والامل ولو فترت
من مصالح العمل وهو انه ساعده التوفيق الازلى والعناية الربانى
بانه وافق اسمه عليه الصلوة والسلام فانه بذلك حل فى جوار
لا يصل اليه يد الخذلان كما نطقت به الاحاديث الصحيحة فمنها
ما روى عنه صلى الله عليه وسلم انه قال اتينى جبريل عليه السلام
فقال يا محمد ان الله يقرأ عليك السلام ويقول لك وعزتى
وجلالى لا اعذب من سمى باسمك بالنار خلاصه معناده شارح
كوردى ديمشدر كه ومعنى البيت فانى وان فعلت الذنوب
لكن لا اقطع رجائى من رحمة الرحمان لان لى ذمة وعهدا
من نبيه محمد عليه الصلوة والسلام وهو كونى سميا له ومسمى
باسمه الشريف محمد وهذه التسمية عهد وامان لى من جانبه
وهو اوفى الخلق بالعهد والامانات كما ورد فى الحديث انى
شفيع لكل محمد يوم القيمة محصول معناى عبارت بيت محمد
عربى يعنى سيد الثقلين خديو هردوسرا فخر نوع انسانى اول
ملاذ ذات عليه اكمل التحية افندمزه اولان حبل تعلق ونسبتم
واميدم منقطع دكلدر زيرا محمد اسميله تسميه اولنديغم سببيله

دخول

دخول جنت ايله بنم ايچون پيغمبر عليه الصلوة والسلامدن
عهد وامان واردر حال بوكه اول پيغمبر صادق الوعد الامين
وفاء عهد واماننده خلقك اوفى واكمليدر ديمك اولور

تخميس

كناهم اليدى سدانتسابه هرجهتى   نه اكلدك بو فقيره مدار مرحمتى
آررسن اى دل مجرم اكر سنا سبتى   فان لى ذمة منه بتسميتى

محمدا وهو اوفى الخلق فى الذمم

ان لم يكن مستفعلن فى معا فاعلن دى اخذا مستفعلن بيدى فعلن
فضلا وال مستفعلن لا فقل فاعلن يا زلة ال مستفعلن قدم فعلن

ان لم يكن فى معادى اخذا بيدى   فضلا والا فقل يا زلة القدم

ان لم يكن ان حرف شرطدر لم يكن فعل مضارع مخاطبدر مجزومدر
افعال ناقصه دندر يصير معناسنه در تحتنده مستتر ضمير اسميدر
سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر جمله سى فعل شرطدر
فى معاد جار مجرور لم يكن فعلنه متعلقدر يا متكلمه مضافدر
معاد اسم زمان واسم مكان اولمق احتمالدر مراد يوم قيامتدر
ياخود عرصه كاه حشردر كه جمله نك عود ورجوعى اول ديوان
كبريايه در معادك تفصيلى ابيات سابقه دن من المعاد وعن جاد
وعن ارم مصرعنده كذار ايتمشدر اخذا لفظا منصوب لم يكن
فعلنك خبريدر اخذدن اسم فاعلدر باايله تعديه ايتمشدر كه بيدى
كلمه سنده اولان بادر حرف جردر جار مجرور اخذا كلمه سنه متعلقدر
يد لفظى يا متكلمه مضافدر بو مقامده اخذيد عبارتى بيت
كرده عجز وقصورك شفيع وسلطانى   عصاة امتنك داور جهانبانى
يعنى اول مددرس افتاده كان امت عليه اشرف التحيه افندمزك

امداد شفاعتندن کنایه در دیمشلر قوله فضلا لفظی اخذاً کلمه سنک
تمیز لفظنه سبتندن تمیز در. یعنی اول سلطان ذیشان علیه الصلوة
والسلام «الم المون» و امداد شفاعت ایتمک بنم استحقاق ولیاقتم
ایله دکلدر بلکه فضلا وکرماً در دیمک مراد ایدر. والا فقل الا اصلنده
ان لا در ان کلمه سی لا نافیه ده ادغام اولنمشدر. ان کلمه سی
بو محلده مجرد شرط سابقی تاکید ایچوندر. فقل کلمه سنده فا جزائیه در
قل فعل امردر مع فاعله جمله سی بیتک اولنده اولان حرف شرطک
جزاسیدر جمله شرطیه بیت سابقی بیان وتفسیردر. والا کلمه سنده
تفصیل بو وجهله درکه واو عاطفه در الا اصلنده ان لا اولمغله
حرف شرطدر بیتک اولنده اولان ان لم یکن فعلنی مجرد تاکید
ایچون کلمشدر بو خصوصه فعل شرط وجزائی مقتضی اولان حرف شرط
دکلدر دیمشلر پس مجرد شرط مقدمی تاکید ایچون اولمغله شرط
مقدمی مجرد تاکید اولور شرط مقدمک فعل شرطی معناسیله
تقدیر اولنوب والا ای وان لم یکن اخذاً بیدی دیمک ایله معنی
ویریلور شرط مقدمی تاکید اولدیغی ظاهر در جزایه دخی محتاج اولمغله
فقل کلمه سی بیان اولندیغی اوزره شرط اولک جزاسیدر ظاهر
اولان بو وجهله اولمقدر شارح شیخ زاده دخی بو معنای تاکیدی
ترجیح ایتمشدر بعض شراح تکلف ایدوب الا کلمه سنده مقدر
فعل شرط وجزاء شرط تقدیراتی ایله معناره ذاهب اولمشلردر.
لکن سهولت واختصار مطلوب اولمغله والا مجرد شرط سابقی
تاکید اولمق اوزره اعرابنده تکلفات ایله تعبیردن اهون
ومختاردر شارح فاضل شیخ زاده نک مختاری دخی بودر کما قال
یحتمل وجهاً آخر وهو ان یکون قوله والا تکرار للشرط السابق ویکون

لمجرد

لمجرد تاکید الشرط فقط لمزید تقرر الغرض المذکورة بکلمة ان لان
هذا الغرض مستبعد عنده لقوة حسن ظنه بالنبی الشفیع الرحیم.
صلی الله علیه وسلم فعلی هذا لا یحتاج الی الجوابین لکون الشرط
واحدا وهذا الوجه الطف من الوجوه اکثر شراح والا فقل عبارتنده
الا کلمه سی مصرع اولده اولان ان لم یکن شرطنی الحق تاکید ایچون
کلمشدر کندو معناسنه دکلدر دیدکلرینک سببی بودرکه نفیدن
استثنا اثباتی مفید اولور اثباتدن استثنا نفیی مفید در.
دیدکلری قاعده مقرره اوزره. بو قاعده والا فقل نفیدن
استثنا اولمغله اثباتی مفید اولدقده مصرع اولده کی استثنا
بو صورتده ان لم یکن نفیدن استثنا اولوب ان تکن فی معادی
اخذا بیدی دیمک معناسنه اثباتی مفید اولمغله فقل
یا زلة القدم کلامی خطاء فاحش اولور. زیرا پیغمبر علیه الصلوة
والسلام افندیمز یدیمی اخذ ایلدیکی یعنی شفاعت ایلدیکی کسنه نک
ایاغی سورچمک حاشا متصور دکلدر قوله یا زلة القدم نداء تعجبه در
ناظم کندونک سوء حالنه واحوال دکرکوننه تعجب ایچون زلة القدم
کلمه سنی منادی ایلدی تقدیری یا زلة القدم تعالی تعجب منک
المتعجبون دیمکدر یاخود منادی محذوفدر زلة کلمه سی محذوف
انظروا فعلنک مفعولیدر تقدیری یا قوم انظروا زلة القدم
دیمک اولور. زلة ترکیده سورچمک در فارسیده لغزیدن معناسنه در
زلة القدم ایاق سورچمک دیمکدر لکن عرفده مهالکه وقوع
معناسنده مستعملدر حتی بعض تلف وهلاکه مؤدی اوله جق
امر مخاطره یه مذالق اقدام دیرلر قاموس زلة بفتح الزاء المعجمة
اسم من زل یزل زلا ومزلة من باب ضرب وعلم ای زلق

فى الطين دیمشدر زلّة کلمه سی القدم لفظنه مضافدر قدم رجلدر
جملهٔ ندائیه اولان یا زلّة القدم جمله سی محلا منصوب فقل قولنك
مفعولیدر قل فعلی جمله سی حرف شرط اولك جزاسی اولدیغی
سابقا بیان اولنمشیدی شارح فاضل قاضی عضد علیه الرحمه ابتدا
بیتده مذکور اولان ان کلمه سنده اولان معنای لطیفی بو وجهله
ملاحظه بیورمشکه کما قال اَیْ الناظم بان فی الشرط الاول ایذانا
بان الکلام جار على سبیل الفرض کما یفرض المحالات فان بحر کرمه
وسحاب جوده صلى الله علیه وسلم اوفى واکمل امطارا من ان
یتوهم فیه مثل هذه التوهمات الا على سبیل الفرض والتقدیر
وفى الثانى للمشاکلة والا فحسن الظن بالنبى الکریم یقتضى
الاتیان باذا شارح کوردی معنای بیتده دیمشدرکه والمعنى
ان لم یکن صلى الله علیه وسلم اخذا بیدی یوم القیمة بسبب هذه
الذمة الکائنة لى عنده فقل یا زلّة القدم عن الصراط المستقیم
فى نار الجحیم وان کان اخذا بیدی بسببها فیا سرور البال وحسن المآل
شارح حنفی والمعنى انه لما اظهر انه لا وسیلة فى النجاة من مهاوی الهلاك
الا شفاعة النبی علیه السلام حقق حصولها امله واستدل على وقوع
مارجاه بانه ان لم تأخذ بید عنایته التى قد شملت جمیع من استغاث به کان
جدیرا ان یتعجب من شانه قائلا یا قوم انظر الى زلّة القدم دیمش ها

تخمیس

جمیع امتکا اولدك معین ومعتمدی — فتاده کان مهالکه امیدایدر مددی
حمایت ایله بولغزیده پای جرم بدی — ان لم یکن فى معادی اخذا بیدی
فضلا والا فقل یا زلّة القدم

حاشاه ان مستفعلن یحرم الرا فاعلن راجی مکا مستفعلن رمه فعلن

او یرجع ال مستفعلن جار من فاعلن ه غیر مح مستفعلن ترم فعلن
حاشاه ان یحرم الراجی مکارمه — او یرجع الجار منه غیر محترم

حاشاه اشبو حاشا کلمه سنده ایکی احتمال واردر اولکی حرف جر اولوب
مابعدی مستثنى اولمق اوزره مجرور اولمق نحو جاء فى القوم حاشا زید
احتمال ثانى فعل اولوب مابعدنده مذکور اولان منصوب مفعولی
اولمقدر کما قال ملا جامی حاشا الاستثناء ما بعدها عما قبلها فاذا
جرت بها مابعدها یکون حرفا جارا نحو جاء فى القوم حاشا زید
واذا نصبت یکون فعلا دیمش کذلك استثنا بحثنده والمستثنى
مجرور بعد حاشا لکونها حرف جر واجاز بعض النحاة على ان حاشا
فعل متعد فاعله مضمر ومعناه تبرئة المستثنى عما نسبت الى
المستثنى منه نحو ضربت القوم عمروا حاشا زیدا اى برأه ونزهه
عن ضرب عمرو دیمشدر معلوم اولدکه حاشا حرف اولدقده
البتده مابعدنى جر ایدر و بهر حال حرف اولدقده استثنا ایچون
اولور اگر مابعدنى اضافة ایله جر ایدرسه حاشا بر محله متعلق
اولمازوا گر حرف جاره اولمق اوزره جر ایدرسه جار مجرور اولکوب
بر فعله متعلق اولور یا خود فعل اولور نتیجه تفصیلکلور خلاصه
اعرابی بودر بو مقامده حرف جر اولمق احتمالى شارح کوردی بو وجهله
بیان اتمشکه حاشا اما حرف جر او فعل ماض وعلى کلا التقدیرین
معناه التنزیه والتبرئة والاستثناء فان کان حرفا فالضمیر
مجرور بها متعلق بقوله لم یکن او غیر متعلق بشئ کما قالوا والضمیر
عائد الى النبی صلى الله علیه وسلم لکن بو مقامده حرف جر اولمق
ملایم دکلدر بلکه فعل اولمق انسبدر حاشا تبرئه معناسنه در
شارح مصنفك علیه الرحمه فحاشاه کلمة تنزیه وهو ههنا فعل کضربه

والضمير مفعوله راجع الى النبى عليه الصلوة والسلام دمیش یعنی ضربه
فعلنده ضمیر مستتر که فاعل ضمیریدر مقامه مناسب ملاحظه اولنان
ذاته راجعدر کذلک ضربه ده اولان ضمیر بارز ضرب فعلنك
مفعولیدر مضروب اولان شخصه راجعدر ایدی بو مثال اوزره
بو مقامده دخی حاشا فعلنك فاعل ضمیری بو مقامه مناسب
اولان لفظهٔ جلاله راجعدر ضمیر بارز که مفعول ضمیریدر سرور
کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر معناسی باری تعالی اول
پیغمبر ذیشانی منزه ومبرا ایدر جاری محروم ایتمکدن لکن شراح
تقدیری برأ الله الرسول عن یحرم الخ دیک اولور شراح والضمیر
فی حاشا على الدوام یکون مستترا دیمشلردر اشبو فاعل ضمیرنك
مرجعنده شارح کوردی برقاچ احتمالی دخی تجویز ایتمشدر کما قال
وفاعله راجع الى الناظم على طريق الالتفات اى انا حاشته صلى الله
عليه وسلم عن حرمانى مكارمه اوالى كل يتأتى منه التنزيه الجملة
مستأنفة لدفع توهم اليأس مما مضى من الابيات دمیش
حاشانك قال معناسنده شارح شیخ زاده فرض الناظم اولاً بكلمة
ان ثم قال حاشاه مبالغة فى تنزه ذاته عن الحرمان دیمشدر
بعض شراح حاشا معاذ الله معناسنه دردمیش قوله ان یحرم
ان مصدریه در یحرم فعل مضارعدر حرم حریا وحرمانا کلوز ضرب
وعلم بابندندر حرم منعه معناسنه در ایکی مفعوله تعدی ایدر
تحتنده فاعل ضمیری سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامه راجعدر
راجی سکون یا ایله درقاعده نصب یا ایله اولمق ایدی رأیت القاضی
کبی لکن اعط القوس باریها قبیلندندر محلا منصوب یحرم فعلنك
مفعول اولیدر جمله سی تأویل مصدرده منصوبدر حاشا فعلنك

مفعولیدر

مفعولیدر حاشاه ان یحرم الجار تقدیرنده در مکارمه یحرم فعلنك
مفعول ثانیسیدر ضمیره مضافدر مکارم نصب میم ایله در ضمله
اولان مکرمه لفظنك جمعیدر شراح المكرمة الصفة المرضية الفائض
نفعها على الغير ايله تعریف ایتمشلردر شارح حنفی بو وجهله تفصیل
ایدر که ان حاشا اسم منتصب انتصاب المصدر الواقع بدلاً من
الفعل وهو مثل سقياً ورعياً وحاشا الله بالاضافة فهو مثل
سبحان الله هذا والظاهر ان الناظم انما استعمله فعلاً لانه جعل
ان یحرم فى محل الرفع على انه فاعله ویحرم بفتح اليا معلوما من حرمه
مثل ضربه یضربه من احرم یحرمه فالراجى مفعول اول ومكارمه
مفعوله الثانى وبضم اليا مبنياً للمفعول فالراجى مرفوع على انه
قائم مقام الفاعل قوله او حرف عاطفه در یرجع فعل مضارع
منصوبدر الجار فاعلیدر جمله سی یحرم اوزرینه معطوفدر شارح
شیخ زاده الجار الملاصق او القريب بيته الى بيتك ويطلق على
من استجار بواحد يقال انه جاره دیمشدر منه من حرف جرهاء
ضمیر مبنى محلا مجرور من ایله جار مجرور یرجع کلمه سنه متعلقدر
ضمیره مضافدر غیر نصبله در فاعل اولان الجار کلمه سندن حالدر
محترم مضاف الیهدر محترم اسم مفعول در احترام ایدندر توقیر
واکرام معناسنه در شارح کوردی خلاصهٔ معناده دیمش
والمعنى حاشاه من قدرة الجليل ان یحرم الراجى الذليل كرمه الجزيل
او یرجع الجار من جواره المنيع وجنابه الرفيع محروما من نواله
الوسيع بعض شراح اى انزه رسول الله من ان يجعل من يرجوا
لطفه وكرمه محروما عن ملاطفته دیمشدر وبعض شارح حاصل
المعنى انزه النبى صلى الله عليه وسلم من ان يمنع الراجى شفاعته

او یرد المستجیر منه بغیر احترام لانه معدن الکرامات ومنبع الاحترامات
دیدی محصول معنای عبارت بیت اول سلطان الانبیاء پیغمبر
کریم الشان علیه الصلوة والسلامک الطاف جزیله ومکارم جلیله‌سی
درگاه رحمت پناهدن رجامند اولان ضعفایی حاشا که محروم
ایده یاخود جوار سعادتنه التجا ایدوب استجاره ایدنلری
بلا حرمت ولا اعتبار خائب وخاسر رجوع ایتدوره یعنی
رجامندانی محروم اتمک واستجاره ایدنلری خائب وخاسر درگهندن
رجوع ایتدرمکدن جناب حق انی منزه وتبرئه ایلدی اول
پیغمبر عالیمقام دریک اوله وفی البیت من البدیع جناس
الاشتقاق بین یحرم ومحترم وجناس القلب بین الراجی والجار

تخمیس

کشاده درگه لطف وشفاعتی همه سو ید نیازمی کسسم او بابدن سرمو
جهانه رحمت ایکن اول حبیب معجزه گو حاشاه ان یحرم الراجی مکارمه
او یرجع الجار منه غیر محترم

ومنذ ال مفاعلن زمت اف فاعلن کاری مدا مستفعلن یحه فعلن
وجدته مفاعلن لخلا فعلن صی خیر مل مستفعلن تزم فعلن
ومنذ الزمت افکاری مدایحه وجدته لخلاصی خیر ملتزم

ومنذ الزمت واو استینافیه در منذ ومنذ زمان ماضیده ابتدا
زمان ایچوندر سنه کیم من مکانده ابتدا غایت ایچوندر منذ حرف
جر اولور نحو ما رأیته منذ یوم الجمعة دیک یوم جمعه ابتداسندن
برو کورمدم دیمکدر لکن کورمک یعنی فعل عدم رؤیت الی الآن
ممتد اوله یعنی رخی معتد در کما قال ملا جامی مذ ومنذ لابتداء
الزمان الماضی کما اذا قلت ما سافرت من البلد منذ سنة کذا

او ما رأیت

او ما رأیت فلانا مذ سنة کذا بشرط ان یکون هذه السنة ماضیة
فمعناه ان مبتدأ مسافرتی او عدم رؤیتی کان هذه السنة وامتد
الی الآن مثال مزبور ما رأیته منذ یوم الجمعة ترکیبنک بو صورتده
اعرابی منذ حرف جردر یوم مجروردر رأیت فعلنه متعلقدر کما
قال الشارح الکردی منذ حرف جر بمعنی من الابتدائیة وکاهی ظرف
اولوب فی معناسنده اولور جملهٔ مدة معناسنه اولوب زمان
حاضره مخصوص اولور کما قال ملا جامی وهما للظرفیة من غیر اعتبار
معنی الابتداء والزمان الحاضر الذی اعتبر به حاضرا فالمراد ان جمیع
زمان الفعل هو ذلک الزمان الحاضر نحو ما رأیته منذ شهرنا ای
جمیع زمان انتفاء رؤیتی هو هذا الشهر بو تقادیره منذ کلمه‌سی
جملهٔ مدت معناسنه اسمدر تقدیرا مرفوع مبتدادر الزمت
فعلنک جمله‌سنه مضافدر وجدت جمله‌سی مبتدانک خبریدر
جمله‌سی ابتدائیه دریاخود منذ وجدت فعلنک ظرفیدر قال شارح
شیخ زاده والعامل فی منذ ههنا قوله وجدته ان جعل مفعولا فیه
والا فمبتدا ای جمیع المدة التی الزمت افکاری وقال المصنف
منذ مبتدا بمعنی جمیع المدة التی الزمت افکاری مدایحه فیها وخبره
جملهٔ وجدت والعائد محذوف ای فیه دیمشلر کما قال الحنفی والتقدیر
ههنا جمیع المدة التی الزمت افکاری مدایحه وجدته فیه خیر
ملتزم لخلاصی هذا علی تقدیر جعله مبتدا وعلی تقدیر ان یجعل
مفعولا فیه فالتقدیر وجدته فی جمیع المدة لخلاصی خیر ملتزم شارح
کوردی منذ ههنا ظرف لوجدت مضاف الی جملهٔ الزمت دیدی
قوله الزمت افعال بابندن بن لازم قلدم والزام ایلدم دیمکدر
بعض شراح بن ملازم قلدم دیمکدر دیمش الزمت نفس متکلم وحده در

فعل وفا علدر جمله سی سنذ کلمه سنک مضاف الیهیدر • لزوم منطق
مراد اولورسه امتناع انفکاک معناسنه اولمغله دیمکدر که بن
قوة طبع وافکاریمی مدایح سلطان کائناته ملازم ومداوم قلدم
امتناع انفکاک ایله دیمک اولور • یعنی افکاری اول سلطان
ذیشانک مدایحندن قطعا دور ومنفک اولمیوب دائما من غیر
انفکاک مدایح رسول الله صلی الله علیه وسلمده اولدیغنی ناظم
علیه الرحمه بیان وافاده مراد ایدر • الزمت فعلی ایکی مفعوله
تعدی ایتمکله افکاری تقدیرا منصوب الزمت فعلنک مفعول
اولیدر شارح مصنفک والزمته الشیء تعدی الی المفعولین
ای جعلته لازماله یرید جعلت لازمت المدایح ذاک الحضرة دیمشدر •
افکار فکرک جمعیدر فکر لغتده تأمل معناسنه در • اهل منطق
برامر مجهولی بلمک ایچون ذهنده اولان معلوماتی ترتیب در
دیدیلر شیخ زاده الفکر استعمال القوة العاقلة لاستحضار ما لیس
بحاضر ایله تعریف ایدر • مدایحه قولی الزمت فعلنک مفعول
ثانیسیدر ضمیره مضافدر ضمیر ممدوح خدا علیه الصلوة والسلامه
راجعدر مدایح مدیحه نک جمعیدر مدیحه ما به المدح اولان شیئه
دیرلر قاموسده المدیح والمدیحة ما یمدح به والجمع المدایح دیمشدر
ناظم مدایحی قولیله اول سلطان انبیانک مدایح جلیله سنده انشاد
ایلدیکی زادهٔ طبعی ونتایج افکاری اولان نظم قصائد وسائر
جمله آثارنی مراد ایدر انلر ما به المدحدر • وجدته فعل وفا علدر
ضمیر متصل محلا منصوب مفعول اولیدر ضمیر سرور عالم
صلی الله علیه وسلمه راجعدر وجدته دیمک بیت
امان حول قیامت ضمان آفت وجود   امید روز ندم ملتجای یوم خلود

اول پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلامی یوم جزاده مهالکمدن
خلاصمه متکفل بولدم دیمکدر • لخلاصی لامی فی معناسنه حرف جردر
جار مجرور وجدت کلمه سنه متعلقدر خلاص نجاتدر خلاصی معیدرنک
مفعولی تعمیم ایچون حذف اولنمشدر • ای لخلاصی عن کل مکروه
ومهالک تقدیرنده در • یعنی وقد یحذف المفعول لیذهب ذهن
السامع لکل امر مناسب للمفعولیة قاعده سیله هر حال پریشانمده
وجمیع اضطرابمده خلاص ونجاتمه متکفل بولدم دیمک ایچون محذوفدر
خیر لفظی وجدت فعلنک مفعول ثانیسیدر • ملتزم لفظنه
مضافدر ملتزم کسر زا ایله اسم فاعلدر التزامدندر التزام تکفل
معناسنه در شارح کوردی یقال التزمته الشیء فالتزمه ای جعلته
کفیلا له واوجبه علی نفسه دیمش شارح شیخ زاده التزم تکفل
واوجب علی نفسه دیدی بو محلده ملتزمک خیرلوسی دیمکدن
مراد لو عد الملتزمون واحدا فواحدا فهو خیر منهم دیمکدر دیمشلر •
شارح کوردی منذ کلمه سنک ابتداء غایت فی الزمان ایچون اولدیغنی
اراده ایله بو گونه تقریر ایدر که وفی البیت نوع من المبالغة لانه
یفید انه صلی الله علیه وسلم تکفل بخلاصه فی اول المدة قبل اتمام
المدح واوجب علی نفسه خلاصه من الوقوع فی المهالک وهذا
غایة کرم الخلق ونهایة الرأفة علی الخلق والمعنی وجدت النبی
صلی الله علیه وسلم • وصادفته خیر ملتزم لخلاصی من المهالک
من الوقت الذی الزمت افکاری مدایحه فی ذلک الوقت دیمشدر
بعض شراح خلاصه معناده دیمش وتعلق هذا البیت بما قبله
انه اذا امدحه النبی صلی الله علیه وسلم • والمادح یرجو الجائزة
فحینئذ الزم افکاره مدایحه وجده لخلاصه من النیران خیر ملتزم

لانه حاشاه ان يحرم الراجي مكارمه وبعض شراح وحاصل المعنى
حين توجهت الى النبي صلى الله عليه وسلم • بصرف افكاري
في انشاد مدائحه باخلاص النية تكفل لي وقام بتخليصي من كل شدة
وبلية دمیشدر محصول معناي عبارت بيت • مدايح سلطان
انبيا عليه الصلوة والسلامه افكارمي امتناع انفكاك ايله
لازم قلديغم زماندن برو • يعني مدح رسول اللهده بو مقوله
منظم قصائد واشعار انشادينه مباشرت ايدوب ذكر و فكرمي
مدايح عليه سنه امتناع انفكاك ايله حصر ايلدن برو هر حالده
اضطرابده و هر مهالكمده • اول پيغمبر ذيشاني خلاص و نجاتم
ايچون خير ملتزم بولدم • خلاصه افكاريمي مدايحنه بن التزام
ايلدم اني دخي جميع ثقلت واضطرابده خلاصمي التزام ايلمش
بولدم • يعني بني خلاص و تخليص انك التزامنده بولدم ديمك اولور •

تخميس

نه دم كه محنت دنيا فقيره ايتدي غلو   توجهله آجلدي مغالقم همه سو
نتيجه اولام اوشهك مدحتنده غفلتجو   ومنذ الزمت افكاري مدايحه
وجدته لخلاصي خير ملتزم

ولن يفو مفاعلن ت الغني فاعلن منه يداً مفتعلن تربت فعلن
ان الحيا مستفعلن ينبت ال فاعلن ازهار في ال مستفعلن اكم فعلن

ولن يفوت الغني منه يداً تربت   ان الحيا ينبت الازهار في الاكم

معلوم اوله كه بحر بسيطك حشونده مطوي مفتعلن كلمك قاعده در
اكا بناء مصرع اولده منه يداً عبارتي مفتعلن وزننده كلمشدر
قوله ولن يفوت واو عاطفه در لن ناصب فعل مضارع اولان نفي
استقبال ايچوندر يفوت فعل مضارع منصوبدر زوال و ضياع

معناسنه

معناسنه اولان فوتدندر الغني تقديرا مرفوع فاعليدر البته غني
فوت و زائل اولماز ديمكدر منه جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه
متعلق اولوب غنانك صفتيدر ضمير فخر عالم صلى الله عليه وسلمه
راجعدر غني غينك كسريله فقرك ضديدر كثرة مال و ثروت
و يسار معناسنه در بعضلر غني غيره محتاج اولمقدر ديدي •
شارح كوردي والمراد بالغني ههنا الظفر بالمقصود والخلاص من
المكروه في الدارين بشفاعته عليه السلام نعيم الدنيوي والاخروي
ديمشدر شارح شيخ زاده المراد من الغني العناية منه والشفاعة
التي يعني من الاعمال ديدي • يداً نزع خافضيت اوزره منصوبدر
عن يد ديمكدر ديمشلر فاضل شيخ زاده و كبار شراح ذكر جزء
اراده كل قبيلندندر • يد ايله مراد اجزاء متصله سندن اولديغي
ذات اسنادندر ديمشلر شارح مصنفك زيدك عمامه و سائر
اجزاء غير متصله سنه قياس ايدوب بي وجه اعتراض ايلمش •
تربت فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضميري يده راجعدر تربت
جمله سي يدك صفتيدر تربت فقير اولدي ديمكدر قاموسده ترب
كفرح يترب يفرح ترباً كثر ترابه وصار في يده التراب وخسر
وافتقر ديمشدر • آيه كريمه ده او مسكينا ذا متربة وارد اولمشدر
خلاصه فقير و محتاج و مفلس اعمال حسنات اولنلردن غناي
صوري و معنوي طرف رسالت پناهدن منقطع و زائل
دكلدر • دائما واصلدر ديمك اولنده در ان الحيا ان حروف
مشبهه دندر حيا تقديرا منصوب اسميدر حيا مطر معناسنه در
باران رحمت احياي ارض ايتديكنه بناء حيا ديمشلر • ينبت
فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضميري حيا كلمه سنه راجعدر •

جمله سی ان لفظنک خبریدر ینبت انبا تدندر انبات بتورمکدر
یعنی ارضدن نبا تاتی اخراجدر الازهار ینبت فعلنک مفعولیدر
زهرک جمعیدر چیچکلر معناسنه در انباتی مطره نسبت مجاز عقلیدر که
حقیقتده انبات خلاق ذو الجلاله اسناد اولنور سطور تده مذکور
انبت الربیع البقل قبیلندن اسناده مجازدر یعنی فعلی ما هو له سنه
غیره اسناددر زیرا انبات فعلنک ما هو له سی باری تعالیدر
مطر اسباب عادیه دندر فی الاکم جار مجرور ینبت فعلنه متعلقدر
اکم لفظی طلبه وزننده اولان اکمة کلمه سنک جمعیدر اکمه یی
شراح وهی ما ارتفع من الارض وغلظ دیو تفسیر ایتمشلر یعنی
یوکسک یرده نابت اولان ازهاری دخی مطر انبات ایدر دیمک
اولور ناظم رحمه الله ازهاری بو قید ایله تقیید ایلدیکنک وجهنی
شارح کوردی بو وجهله بیان ایتمش که الاکم جمع اکمه ویجمع علی
الاکام وخص الاکم بالذکر لعموم المطر مع انها لعلوها مظنة
عدم النبات لعدم ثبات الماء علیها فکما لم یفت المطر انبات
فی الاکم لم یفت الغنا من النبی علیه السلام یدا لا یظن غناءها
ولا یستحق له فکیف هو اهل له شارح فخر الدین نال معنای بیتده
دیمشکه یعنی من تشبث باذیال مدایح النبی صلی الله علیه وسلم
عاد فقره الی الغنی وعسره الی الیسر الم تر ان المطر ینبت الازهار
فی الاکم وبعض شراح حاصل المعنی لا یفوت غنی النبی صلی الله علیه
وسلم ونفعه عن ید احد من المحتاجین بل یصل الی جمیع الایدی
المفتقرة کما ان المطر ینبت الازهار فی الارض المرتفعة والجبال
العالیة مع بعدها من الما کذلک النبی صلی الله علیه وسلم یصل
نفعه الی جمیع المحتاجین لانه ارسل رحمة للعالمین دیمش شارح کوردی

فی هذا البیت اثبت له صلی الله علیه وسلم وصف جلب النفع کما اثبت له
فی البیت الاول دفع الضرر عمن یلتجاء الیه والمعنی عم غنی شفاعته ورحمة
رأفته کل احد فی الدنیا والاخرة کالمطر المنبت لانواع النباتات فی الاراضی
المختلفة والاماکن المرتفعة دیمشدر محصول معنای عبارت بیت
صفر الید یعنی فقیر اولنلردن اول پیغمبر کریم الشان علیه الصلوة
والسلامدن ظهورات امداد سببیله غنا اصلا زائل و منفک اولماز
ننه کیم مطر یوکسک یرلرده اولان ازهاری دخی انبات ایدر یعنی
کرک فقر واحتیاج دنیویه ایله معسر وتهی دست اولان ضعفادن
وکرک مفلس اعمال حسنات اولان اهل معصیتدن اول خازن
کنجینهٔ رحمت الهی حبیب محترم طرفندن ظهورات جلیله غنای دنیویه
واخرویه زائل و منفک دکلدر ننه کیم مطرک فیض احسانی
جمله یه ساری اولمغله یوکسک یرلرده نابت اولوب مباهک قلت
سرایتنه نبا ودبول نادن ظاهرا نقصانی اولان ازهاری دخی انبات
ایدر دیمکدر وفی البیت من البدیع الطباق بین الغنی وتربت والمجاز
ومراعات النظیر والتذییل فان المصرع الثانی دلیل وذیل للاول هنا

تخمیس

قدومی امته غیث عنایت رحمت ۔۔۔ انکله نشو و نما بولدی کلشن دولت
انکله ایلدی تحصیل برک بار امت ۔۔۔ ولن یفوت الغنی منه یدا تربت
ان الحیا ینبت الازهار فی الاکم

ولم ارد مفاعلن زهرة الد فاعلن دنیا التی مستفعلن قطفت فعلن
یدا زهی مفاعلن ر بما فاعلن اثنی علی مستفعلن هرم فعلن

ولم ارد زهرة الدنیا التی قطفت ۔۔۔ یدا زهیر بما اثنی علی هرم

بیت سابقده غنی مطلق ذکر اولنوب زخارف فانیه اولان غنای

دنیویه مراد اولمق احتمالی اولمغله بو بیت ایله اول احتمالی کندودن
دفع ایچون ناظم علیه الرحمه ولم ارد زهرة الخ دیمشدر واو حالیه در
لم ارد فعل مضارع مجزوم نفس متکلمدر فعل وفاعلدر اراده دنذکر
اراده قصد و میل و طلب معناسنه در جملهسی جملهٔ حالیه در ارد
فعلنک فاعلندن حال اولور یاخود واو عاطفه در زهرة زانک
ضمی و هانک سکونی ایله در شارح کوردی وهی نور الشجر وزهرة
الدنیا حسنها وبهجتها دیمش زهرة ارد فعلنک مفعولیدر
دنیا لفظی مجرور مضاف الیهدر اضافه بیانیه در ای الزهرة
التی هی الدنیا دیکدر دیمشلر لکن ظاهر اولان اضافه بو مقامده
لامیه اولمقدر زهرة چونکه چیچک معناسنه در زهرهٔ دنیا
ایله مراد دینار و درهم مقولهسی مشتهیات ولذائذ فانیه درکه
ظاهرده چیچک کبی لطیف لکن حقیقتده مورث دردسر سریعا
مشرف زوال و فنادر زهرة لفظی مشبه به اولوب مشبه اولان
مشتهیات فانیه ده استعارهٔ مصرحه اولدیغنه قطفت یدا زهیر
الی آخره مصرع ثانی قرینه در التی اسم موصولدر قطفت فعل ماضی
مؤنثدر یدا اصلنده یدان ایدی زهرة لفظنه اضافت ایله نون
ساقط اولمشدر یدا دست معناسنه اولان یدک تثنیهسیدر
حالهٔ رفعی الف ایله در مؤنث سماعیدر قطفت فعلنک فاعلیدر
قطفت جملهسی اسم موصولک صلهسیدر موصوله عائد ضمیر محذوفدر
قطفتها تقدیرنده در اسم موصول مع صلته زهرة کلمهسنک صفتیدر
یدادن مراد زهیرک شخصی وذاتیدر یعنی کندودر توجیه یدانی
دکلدر مجاز عقلیدر یعنی قطفت فعلنی فاعل حقیقیسنک
غیری یه اسناددر که اصل زهرهٔ دنیا اولان صله دینار و عطیه لی

دوشوروب

دو شوروب اخذ ایدن زهیردر قطفنی ذاتنه نسبت ایتیوب
یدینه نسبت فعلی سببنه اسناد قبیلندن مجاز عقلی اولور
ومجاز عقلینک قسم ثانیسندن اولور زیرا مجاز عقلی درت
قسمدر کما قال السعد التفتازانی فی المطول واقسام المجاز العقلی
اربعة لان طرفیه وهما المسند الیه والمسند اما حقیقیان نحو انبت
الربیع البقل او مجازیان نحو احیی الارض شباب الزمان فان المراد
باحیاء الارض تهییج القوی النامیة فیها واحداث نضارتها بانواع النباتات
والاحیاء فی الحقیقة اعطاء الحیاة وهی صفة تقتضی الحس والحرکة
والبدن والروح وکذا المراد بشباب الزمان ازدیاد قوتها النامیة
وهی فی الحقیقة عبارة عن کون الانسان فی زمان تکون حرارته
الغریزیة قویة مشتعلة واعلم ان الاسناد المجازی لا یخرج الطرف
عما هو علیه بل حاله کحال سائر الالفاظ المستعملة فی انه اما حقیقة
او مجاز ایدی بو مقامده یدا زهیر قطفت عبارتنده مسند الیه
اولان یدا لفظنک معنای حقیقیسی جارحهٔ معروفه در لکن مجازا
انسان متشخص اولان زهیرده استعمال اولنمشدر کذلک مسند اولان
قطفت کلمهسنک معنای حقیقیسی میوه واز هاری دوشورمکدر که
بو محلده معنای مجازی اولان مشتهیات دنیویه دن دینار و درهم
مقولهسنی اخذ ایتمکده یعنی المقده استعمال اولنمغله قطفت کلمهسی
دخی معنای مجازیسنده استعمال اولنمشدر کذلک قطفت فعلی
ما هو لهسی اولان ذات زهیره اسناد اولنیوب ما هو لهسنک
غیری اولان یدا لفظنه اسناد اولنمغله اسناده مجاز اولان مجاز
عقلی دخی تحقق ایدر پس بو صورتده مجاز عقلینک طرفینی مجاز
اولمش اولور زهیر لفظی صیغهٔ تصغیر ایله زمان جاهلیت شوالسندن

اب کعبهٔ مکرمه یه تعلیق اشعار ایدن اصحاب سبعهٔ معلقه دندرکه
محضا معجزهٔ باهره اولان ایات بیناتدن قوله تعالی وقیل یا ارض
ابلعی ماءک ویا سماء الخ ایهٔ کریمه سی نازل اولدقده نهایهٔ رتبهٔ بلاغته
شعراء مسفوروندن انگشت بر دهان حیرت اولوب جمله سی شست
دست عجزی زمین اعتراف ومعذرته وضع ایتمکله باب کعبهٔ
مکرمه دن اشعار معلقه یی رفع واسقاط ایدوب ورای جدار
حجابده هر بری متواری وگمنام اولدیلر بما اثنی با حرف جردر سببیه در
یا استعانت ایچوندر ما موصوله در اثنی افعال بابندن فعل ماضی در
تحتنده فاعل ضمیری زهیره راجعدر جمله سی ما موصوله نک صله سیدر
ما موصوله عائد ضمیر محذوفدر اثنی به تقدیرنده در ما موصول مع
صلته با جاره ایله محلا مجرور قطفت فعلنه متعلقدر ٥ اثنی
ثنادندر مدح معناسنه در علی هرم جار مجرور اثنی فعلنه متعلقدر
هرم بکسر الراء بذل وسخا ایله معروف بلکه اجود ملوک عربدن
هرم بن سنان در شارح شیخ زاده هرم بفتح الها هو هرم بن سنان
کان من اجود ملوک العرب ولزهیر مدایح واشعار فی حقه وصل
منه الیه صلات وخلع کثیرة خارجة عن العادة دیمشدر حتی
شارح کوردی ومن مدایحه له شعر قف بالدیار التی لم یعفها القدم
بلی وغیرها الارواح والدیم ان البخیل ملوم حیث کان ولا
کن الجواد علی علاته الهرم قوله علی علاته معناه علی کل حال
دیمش شارح مصنفک معنای بیتی یرید الناظم رحمه الله انی وان
کنت طالبا من ذلک الحضرة صلة المدایح الا انی لم اطلب ما یتعلق
بالمقاصد الدنیویة کما طلب زهیر تلک عن هرم بن سنان حین ثنی
بمدایحه الیه دیو تقریر ایدر قال الشارح فخر الدین یعنی لا ارید بمدایحی

للنبی

للنبی صلی الله علیه وسلم زینة الدنیا التی کانت مطمح نظر زهیر بمدایحه
لهرم بل ارید بها مرضات الرب المتعال والوصول الی مقام الاخیار
الابرار د قال بعض الشراح وحاصل المعنی لم ارد من النبی صلی الله
علیه وسلم مستلذات الدنیا ومنافعها التی اخذها زهیر من هرم
عوضا عن مدحه له انما اردت بمدایحی للنبی صلی الله علیه وسلم
شفاعته فی الاخرة محصول معنای عبارت بیت شاعر زهیرک
ملوک عربدن هرمی که ابن سنانی مدح وثنا سیله نائل اولدیغی یعنی
صلهٔ زخارف دنیایی قصد وطلب ایتمم یعنی مدح سلطان کائناتده
بو قصیده یی انشادم مال وجاه وسائر منافع دنیویه امیدیله
دکلدر بلکه شعر جوکسن دردمندانه مددکار
قومه بو دردمند زاری ناچار سزای لطفک اولسون ناظم زار
شفاعت یا رسول الله شفاعت منظومتچه امید شفاعت ایله نیاز
نامهٔ عاجزانه مدردیک مراد ایدر د ومن البدیع جناس الاشتقاق
بین زهر و زهیر ومراعات النظیر بین زهرة وقطفت ٥

تخمیس

او پادشاهه نه خدمتم هدیهٔ مدحت بو برگ سبزه بن ایتدم حجابله جرات
اولورسه مثمر اگر انتسابیدر دولت ولم ارد زهرة الدنیا التی قطفت
یدا زهیر بما اثنی علی هرم

یا اکرم ال مستفعلن خلق ما فاعلن لی من الو مستفعلن ذ به فعلن
سواک عن مفاعلن د حلو فعلن ل الحادث ال مستفعلن عمم فعلن
یا اکرم الخلق مالی من الوذ به سواک عند حلول الحادث العمم
ناظم علیه الرحمه بو مقامده غیبتدن خطابه التفات ایتمشدر انبو
التفاتک وجهی بیانده شارح شیخ زاده دیمش که التفت من الغیبة

الی الخطاب کما فی ایاک نعبد لان السؤال فی الخطاب ادعی الی الاجابة
من الغیبة شارح مصنفک رحمه الله بیضاوینک فاتحه شریفه
تفسیرنده اولان تحقیقات معنویه سنه قیاسا بو کونه تفصیل
ایدر که هذا التفات من الغیبة المسلوکة السابقة الی الخطاب له
والاقبال الیه ووجه ذلک انه لما ذکر الحقیق بالثنا وتقرب الیه
بانواع الخشوع والدعاء عن قلب حاضر ووجد من نفسه محرکا للاقبال
علیه والتکلم لدیه وکلما اجری علیه صفة من تلک الصفات العظام
قوی ذلک المحرک الی ان یؤل الامر الی خاتمة الصفات وهی انه
من تشبث باذیال مدحه عاد فقره الی الغنی وانقلب عسره
الی الیسر لان نفعه عام کالحیا فح صار ذلک المحرک لکمال قوته سبب
اللاقبال علی ذلک الحقیق بالثنا والخطاب لدیه والدعا کما فی قوله تعالی
ایاک نعبد وایاک نستعین قوله یا اکرم یا حرف ندادر اکرم
منادای مضاف اولمغله منصوبدر اکرم کرمدن اسم تفضیلدر
کرم صفة مرضیة الفائزة نفعها علی الغیر ایله تعریف اولنمشدر
خلق مصدردر مخلوق معناسنده مستعملدر حرف تعریف استغراق
ایچون اولمغله جمیع مخلوقات دیمک اولور مالی ما لیس معناسنه
نفی ایچوندر مذهب مختارده مبتدا و خبره داخل اولورلی لام
حرف جردر یا سکون اوزره مبنی محلا مجروردر جار مع المجرور
کائن محذوفنه متعلق محلا مرفوع مقدم خبردر من موصوله در
الوذ فعل مضارع نفس متکلمدر لاذ یلوذدن مشتقدر صغنمق
معناسنه در فعل و فاعلدر جمله سی من موصولک صله سیدر
به جار مجرور الوذ فعلنه متعلقدر ضمیر من موصوله راجعدر من
موصول مع صلته جمله سی مؤخر مبتدادر مبتدا مع خبره جمله سی

جواب ندادر

جواب ندادر جمله ندائیه استینافیه دعائیه در دیدیلر ما سوای اسمیدر
غیر معناسنه در تقدیرا مرفوع من موصولدن بدلدر کاف خطابه
مضافدر عند الوذ فعلنک ظرفیدر حلول لفظنه مضافدر حلول
نزول معناسنه در یعنی بر محله کلوب اینوب نزول ایتمکدر حلول
لفظی الحادث کلمه سنه مضافدر مصدرک فاعلنه اضافتی قبیلندندر
الحادث دن مراد معدوم ایکن وجوده کلوب ظهور ایدن شیدر
العمم حادثک صفتیدر عینک و میمک اولانک فتحه سیله شامل
تام معناسنه در شراح یقال عمم ای شمله والحادث العام التام
هو الموت دیمشلر واقعا موتک عموم وشمولی قوله تعالی کل نفس
ذائقة الموت آیه کریمه سندن مستفاددر و حادث عالم اولان
موتک انسان ضعیفه نزول ورودنده پیغمبر علیه الصلوة والسلامه
التجا و استمداددن غیری چاره جوی سلامت اولمق محال
اولدیغنه ایما ایدر شارح درة المضیئة کوردی رحمه الله خلاصه معناده
بو کونه تقریر ایدر که والمعنی یا اکرم الاولین والاخرین علی الله تعالی
ما لی احد التجا الیه والوذ به غیرک عند حلول الموت ونزول الشدائد
فانه محل الخوف والفزع لانه اخر منازل الدنیا واول منازل الاخرة
شارح فخر الدین دیمش که یعنی التجاء الیک یا اکرم الخلق علی الخالق
عند حلول الموت واخر المهاجرة عن الدنیا واول النزول الی
منازل الاخرة والعقبی فانه مظنة انتزاع الایمان من کید الشیطان
محصول معنای عبارت بیت ای جمیع مخلوقاتک اکرم کریمی
اولان پیغمبر جلیل الشان حادث عام الشمول اولان موت
کلوب نزول و حلول ایلدیکی وقتده بنم ایچون سندن غیری
ملاذ و ملجا یوقدر یعنی مخاطرهٔ هلاک ابدیه و مهلکهٔ عظیمه

اولان يوم انتقال مظنۀ نزع ايمان اولمغله تسلط شيطان لعيندن
پناهم وصفعنه حق يوم الحق سن سين ديك مراد درما

تخميس

پناه وملجام اولدی تحيرو ولهی — قنوكدن ايله رد بوكمينه روسيهی
كوكل قويوب كيمه كتسون بو آباد شاهی — يا اكرم الخلق مالی من الوذ به

سواك عند حلول الحادث العمم

ولن يضيق مفاعلن ق رسو فعلن ل الله جا مستفعلن هك بی فعلن
اذا الكريم مفاعلن م تحل فعلن لا باسم من مستفعلن تقم فعلن

ولن يضيق رسول الله جاهك بی — اذا الكريم تحلی باسم منتقم

واو بيت اولده اولان مالی من الوذ به اوزرينه يضيق جمله سی
عطف ايچوندر لن يضيق لن كلمه سی تاكيد نفی استقبال ايچوندر
يضيق فعل مضارعدر لن ايله منصوبدر ضيق وسعتك خلافيدر
مضايقه وبرمز ديكدر رسول منادای مضافدر حرف نداسی حذف
اولنمشدر يا رسول الله ديكدر جمله ندائيه يضيق فعلی ايله بفيق ايك
فاعلی اولان جاه لفظی بينينه دخول ايتمشدر جاه منصب رفيع وقدر
ومنزلت عالی معناسنه در كاف خطابه مضافدر ضمير خطاب
سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه در بيت اولده صاحب
سعادت عليه الصلوة والسلامه يا اكرم الخلق عنوانی ايله ندا وابتهال
ايلدی بو بيتده ندايی تكرار ايدوب يا رسول الله وصفيله ندا
وتضرعنك لطافتنی شارح كوردی بو وجهله بيان ايدركه كرر نداله
عليه السلام بصفة غير الاول تاكيد الرجاءه واستلذا ذا بذكر
اسمائه ديمشدر رسول كلمه سی لفظه جلاله مضافدر كلمه بی بنم ايله
ديكدر با حرف جردر يا متكلم مبنی محلا مجروردر شارح كوردی

يضيق فعلنه متعلقدر تقديری لن يضيق بسبب شفاعتی يوم
القيمة ديمكدر ديمش لكن جار مجرور مقدر شفاعتی كلمه سنه متعلق
اولمق ربط معناده دخی مناسب اولور اگرچه جار مجرورك متعلقی
مقدر اولورسه افعال عامه دن اولمق شرطدر زيرا مقدر اولان
معين ومعلوم اولمغه محتاجدر پس معلوم اولمق افعال عامه دن
اولورسه دردمیشلر لكن كثرة قرائن سببی ايله بو محلده شفاعتی
كلمه سی افعال عامه حكمنده دركه قرائندن معلوم وظاهردر تقديری
يا رسول الله بكا شفاعتك ايله قدر وجاه ومنزلتكه مضايقه كلمز
ديك اولور اذا الكريم اذ كلمه سنك تفصيلی ابيات سابقه دن
اذ قلدا الی ما نخشی عواقبه بيتنده كذار ايتمشدر بو محلده اذ سكون
اوزره مبنی محلا منصوب يضيق فعلنك ظرفيدر ياخود مقدر
شفاعتی كلمه سنك ظرفيدر الكريم لفظا مرفوع مبتدادر كريم
صفه مشبهه دندر موصوفی محذوف الله الكريم ديكدر لفظ كريم
اسماء اللهدندر بعضيلر معناه المفضل الذی يعطی بغير وسيلة
ولا مسئلة ايله تعريف ايتمش تحلی تفعل بابندن فعل ماضيدر
ای ظهر وانكشف ايله تفسير ايتمشلر تحلی فعلنك فاعلی تحتنده
ضمير كريمه راجعدر جمله سی مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره جمله سی
محلا مجرور اذ كلمه سنك مضاف اليهيدر با اسم جار مجرور تحلی فعلنه
متعلقدر اسمدن مراد اسماء اللهدن اولان اسم منتقمدركه
صفات فعليه دندر اسم كلمه سنك مضاف اليهيدر اسمك منتقمه
اضافتی بيانيه در منتقم اولان اسم ايله ديكدر نته كيم بسم اللهده
اولان اضافته بيانيه ديمشلردر منتقم انتقامدن اسم فاعلدر
شارح كوردی والمنتقم من الانتقام بمعنی المعذب والمعاقب

يضيق

اسم من اسماء الله تعالى والمراد بتجلى الكريم باسم المنتقم ظهور آثار
الانتقام من ذات موصوفة بالكرم كتب ربكم على نفسه الرحمة فيتجلى
الحق في المحشر لفضل العباد والانتقام من الاعداء تجلياً تاماً وظهوراً
كاملا بحيث لا يبقى لاحد شك ولا شبهة من اهل المحشر دیمشدر
معلوم اوله كه بو مقامده تجلى باسم منتقم عبارتنده اولان تجلى
كلمه سنك لغت معناسى جناب حق انتقام صفتى ايله ظهور ايلديكى
وقتنده ديكدر انكشاف وظهور جهت وتحيز اقتضا ايتمكله
مجسمانده ملاحظه اولنور بارى تعالى حقنده جهت وتحيز متصور
دكلدر منزهدر ايدى بو مقامده بارى تعالينك اسم منتقم ايله
تجليسنده ديك يعنى روز جزاده جناب حقك تكوين صفتنك
انتقام وتعذيبه تعلقنده ديكدر اول تعلق كه اراده وقدرتك
تعلقندن صكره تكوين صفتنك تعلقيدر اول تعلق صفات
افعالدن صفة فعليه در اول صفة فعليه نك اسمى منتقمدر
تنه کبیم مذهب حنفيه ماتريديه اوزره صفات ذاتيه دن اولان
تكوين صفتى ايله حق تعالينك اتصافى ازلا وابدا در لكن
بو تكوين صفتنك وجود ممكناته تعلقاتى يعنى هر بر تعلقى
صفات افعالدن بر صفتدر دیدیلر عارف افندى مرحوم
سناهجده بو وجهله بيان ايدركه صفات افعالى جميعاً اسم
تكوين جامع يعنى جمله سنه صادق اولوب مجموع صفات افعالك
معناى تكوين تحتنده مندرجه در وصفات افعالدن هر صفت
اثرينك اسمى اعتباريله تسميه اولنمشدر مثلا تكوين صفتنك
اثرى خلق اولديغى صورتده اول صفته دلالت ايدين اسم
اسم خالق وصفت صفت تخليقدر واثرى حيات اولدقده اسم

اسم محيى وصفت احيادر وقس على ذلك محققين حنفيه مسلكى
بودركه صفت تكوين صفت ذاتيه ازليه در تخليق وترزيق واحيا
واماته مثللو سائر صفات افعالك مجموعى تكوينك تكوناته تعلقلرندن
عبارتدر امور اضافيه اعتباريه دكلدر ديمشدر كذلك مثلا تكوين
صفتى ترزيقه تعلق ايدرسه صفت ترزيق اولور اسم رازق اولور
انتهى كذلك بو مقامده دخى حقك صفت ذاتيه سندن اولان
تكوين روز جزاده عبدك انتقامنه يعنى تعذيبنه وعقابنه تعلق
ايلدكده اول تعلق صفات افعالدن صفة فعليه در اول صفة
فعليه نك اسمى منتقمدر ايدى اسم منتقم ايله ظهورك معناسى بو تقرير
وبيان اوزره ديكدركه كر يك صفت ذاتيه سندن اولان تكوين
صفتنك تعذيب وانتقامه تعلقى وقتنده باكه شفاعتكله قدر
وجاه منزلتك يا رسول الله ضيق اولماز معناسنده اولور واكر
اشاعره مذهبى اوزره تقرير اولورسه اراده وقدرت صفتلرينك
روز جزاده عبدك تعذيب وانتقامنه تعلق ايلديكى وقتده
يا رسول الله بكا شفاعتكله قدر جاهكه مضايقه كلمز ديك اولور
زيرا اشاعره صفت تكوين صفة ذاتيه دن دكلدر بلكه اراده
وقدرتك مقدوره تعلقندن عبارت صفة اعتباريه در ديو
حقك اراده وقدرتى ايجاد ممكناتده كافيدر تكوين صفتنه
حاجت قالماز ديمشلردر مشايخ صوفيه قدس الله اسرارهم
كلاملرنده اولان تجلى وظهور حق عبارتلرى كشف وكرامته متوقف
بر معنى اولمغله علوم ظاهره ايله بر وجهله معلوم اولميه جغى ظاهردر
بعضیلر بو بيتده ناظم جناب حقى كريم صفتى ايله متصف قلدى
بعده منتقم صفتى ايله توصيف نيجه مناسب اولور ديمشلر

كما قال المصنفك فان قيل ذكر الكريم ههنا لا يلايم المقام اذا المقام
مقام القهر والانتقام قلنا نبه بذلك على شدة الانتقام اذا العقوبة
من الكريم الحليم اشد نعوذ بالله من غضب الحليم شارح فخر الدين معنای
بيتده دمیش یعنی لا يطوف النقصان حول عزتك و عظمتك
يا رسول الله بتشبثى بك والتجائى اليك ان كنت شفيعى حين
كان الله الكريم منتقما من العصاة شارح كوردی والمعنی يا رسول الله
لا يضيق جاهك الواسع ومنصبك الساطع بشفاعتى وقت تجلى
الحق الرحيم باسم المنتقم الكريم دمیشدر بعض شراح اذا الكريم عبارتنده
اولان اذ كلمه سنى حلة معناسنه دردیوب وحاصل المعنى لن يضيق
جاهك ووسعة مرتبتك بسبب شفاعتك لى يا رسول الله
لان الكريم متصف باسم المنتقم بالفعل من المذنبين وانا منهم فتجود
على بشفاعتك او حين تجلى الكريم باسم المنتقم دیو معنی ویرمش
محصول معنای عبارت بیت روز جزاده عباد الله بنینه جناب رب
کریم اسم منتقم ایله تجلی وظهور ایلدیکی وقتده یعنی قطعه

ای شافع کبار عصیان اوکونده کیم ... وردزبان امت امان الامان اولور
لطف ایت شفاعت ایله مدد یوخسه دوزخک ... وادیلری قرارکه عاصیان اولور

منظو فتجه رب منتقمک اراده وقدرتی تعذیب وانتقامه تعلق ایلدکده
وسعتکده رحمة للعالمین اولان جاه عالی وقدر ومنزلتک
یا رسول الله بکا شفاعت ایله ضیق اولمازدیمک ثالثنده در

تخمیس

اوکونکه ظاهر اوله یوم محشرک تعبی ... شفاعتک ویریلور ساکه اوسع رتبی
او ذات پاکک ایکن وسع رحمتک سببی ... ولن يضيق رسول الله جاهك بی
اذا الكريم تجلی باسم منتقم

فان من

فان من مستفعلن جودك الد فاعلن دنيا وضر مستفعلن رتها فعلن
ومن علو مفاعلن مك علم فعلن م اللوح وال مستفعلن قلم فعلن

فان من جودك الدنيا وضرتها ... ومن علومك علم اللوح والقلم

فان فاء تعليليه در بیت سابقک مضموننك علتیدر یعنی یا رسول الله
بکا شفاعت ایله سنک رتبهٔ عالی وقدر منزلتک نیجه ضیق اولورکه
دنیا واخرت سنک جود احسانکله در کرم وجودک او رتبه ده ایکن
بکا کرم شفاعتک علو منزلتکه مضایقه ویرمزکه حتی دریغ بیوریله
دیمک ثالثنده در شارح مصنفک هذا البيت تعليل لقوله ولن يضيق
يريد ان من كان الدنيا والاخرة من اثار جوده وسخائه والمخلوقات
فيضا من فيوض كرمه وعطائه كيف ينقص من جاهه شئ اذا سعى
لى دفع البلا اذا نزل به داهٔ دعنا دمیش ان حروف مشبهه دندر
من جودك جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه متعلق محلا مرفوع
ان كلمه سنک اسمی اوزرینه مقدم خبریدر جود لفظی کاف خطابه
مضافدر خطاب سرور کائنات عليه الصلوة والسلامه در جود
سخا واحساندر لکن بعضلر الجود اعطاء ما ينبغى لمن ينبغى ایله تفسیر
ایتمشلر جود جادیجود دن مصدردر الدنيا تقديرا منصوب
ان کلمه سنک اسمیدر وضرتها مفصلا دنیا اوزرینه معطوفدر ضمیره
مضافدر ضمیر دنیایه راجعدر ضره ترکیده اورتاق تعبیر ایتدکلری
درکه ایکی عدد زوجه سی اولان رجلک اول زوجیتینی بربرینه ضره در
اضراروندر دیمشلر بعض شراح وانما سميت الدنيا والاخرة ضرتين
لامتناع اجتماعهما وكون الاشتغال بكل منهما مضرا باحوال الاخرى
دیمش دنیانک دخی اخرت ضره سی اولمغله ایکی عدد ضره بی ارضا
ایله احدهما اخره بلا اضرار جمع ایتمک متعسر بلکه متعذر اولدیغی کبی

دولت وصفای دنیا ایله نعم اخرویی جمع اتمک اکثریا متعذر ومتعسر
اولدیغنه اشارت اولور شارح شیخ زاده وضرة الدنیا هی الاخرة
واتما سماها ضرة لما ان الجمع بینهما متعذر فی الارضا الآن بتوفیق الله
تعالی دیمش نته کیم حدیث شریفده مثل الدنیا والاخرة کضرتین
ان ارضیت احدهما اسخطت الاخری بیورلمش خلاصۀ کلام دنیا
واخرت یا رسول الله سنک جودوکر مکدندر دیمک اولور بو مقامده
جود کلمه سنک بیاننده شراح علیهم الرحمه نیجه احتمالات ذکر اتمشلر
ازجمله شارح شیخ زاده ولما کان النبی صلی الله علیه وسلم ما هو
المقصود الاصلی من الجود کما ینبئ عنه خطاب لولاک لولاک لما خلقت
الافلاک فکانه سبب الجود لما سواه فکان الکون من جوده مجازا دیمش
معلوم اوله که قوله من جودک عبارتنده جود مصدردر مفعولنه
مضاف قدر دینورسه یا رسول الله دنیا وسعادت اخرت جناب
حقک سکا اولان جود وکرم واحساننددر دیمک اولور یعنی سنک
ایچون خلق اولنمشدر که سکا ویرلمک ایچون یعنی سکا جود واحسان
ایچون خلق اولندی دیمک اولور واکر مصدر اولان جود کلمه سی
فاعله مضاف قدر دینورسه انلر یا رسول الله سنک جود واحسانکدر
دیمکدر یعنی سبب خلقت وایجادلری اولدیغک حسبیله انلر
سنک جود واحسانکدر دیمک صحیح اولور لکن دنیا واخرتدن مراد
نعم وسعادت اخرتدر انلرک وجودی محضا جود وکرم حق ایکن
ناظم من جودک دیوب پیغمبر علیه الصلوة والسلامه نسبت ایلدیکی
سببیه اسناد قبیلندن مجاز عقلی اولور زیرا پیغمبر علیه الصلوة
والسلام افندیمز باعث ایجاد دوجهان وسبب خلقت اولدیغی
مسلمدر نابی علیه الرحمه زیارة روضۀ مطهره ده انشاد ایلدیکی

قصیدۀ مدحیه سنده بو معناره کوزل تلمیح ایدر کما قال شعر هب سنک
آب رخک حرمتنه کلمشدر   بو جهان خلقی ولی سن سین اولان اصل مراد
هب سنک ریختۀ سفرۀ انعامکدر   عالمه جود وجود ایلسون الله زیاد
بعض اهل تحقیق خلقتی مبدأ ظهور جهان   بعثتی باعث هدایت عام
دیمش حق بودرکه ذات محمدی باعث هدایت ودلیل صراط مستقیم
اولدیغی حسبیله اهل ایمانه وعده وعنایت الهی اولان نعم جنات
عالیاتک خصوصا مقصود اصلی تجلیات لقاء اللهک دخی سببی
اولمغله ضرتها کلمه سیله مراد اولان امر آخرت دخی جود پیغمبریدن
اولمش اولور ومن علومک واو عاطفه در من جودک اوزرینه معطوف
اولدیغی کبی علم اللوح والقلم دخی مصرع اولده الدنیا وضرتها
اوزرینه معطوفدر دیمشلر علوم علمک جمعیدر علم مصدر در مصدر
جمع صیغه سیله کلمکله بو مقامده انواع مراد اولندیغندن ما عدا
علمک مالم تکن تعلم آیۀ کریمه سنده عام الشمول اولان ما موصولک
تحتنده علم محمدی تعلق اتمین جمیع مجهولاتک تعلیم اولندیغنه
تأویل واشارت ثالثیه علوم ذات وصفات الهیه ومعارف
اسرار قدسیه وسائر جمیع علوم اولین واخرینی ذات محمدی
حاوی اولمغله لوح وقلمده اولان علوم معلومات دخی آنک
مشمولاتندن اولدیغنه بناءً ناظم من بعضیه ایله علم لوح وقلمک
علم محمدیدن بعض اولدیغنی افاده قصد اتمشدر شارح حنفی
بو وجهله تفصیل ایدرکه ولا یبعد انه سبحانه وتعالی قد اطلع حبیبه
علی جمیع ما هو مسطور فی لوح وقد جری به القلم ولا شک انه صلی الله
علیه وسلم قد تجلی بالمعارف الالهیة من الصفات الربانیة والاحوال
القدسیة مما لا یحیط به لوح ولا یجر به قلم ولم یعلمه ملک ولم یخطر

بقلب احد فيكون علم اللوح والقلم بعضا من علومه صلى الله عليه
عليه وسلم فانه اذا انضم ما في اللوح وما في القلم الى غيره كان
ما في اللوح وما في القلم بعضا من المجموع لكن شارح شيخ زاده عليه
الرحمه فاضلانه وشيخانه علم حقيقتدن افاضه ايله بوكونه تعبير
بيورمش كه لعل الله تعالى اطلعه صلى الله عليه وسلم ٭ على جميع
ما في اللوح وزاده ايضا لان اللوح والقلم متناهيان فما فيهما متناه
ويجوز احاطة المتناهى بالمتناهى هذا التقرير على قدر فهمك اما
من اكتحلت عين بصيرته بالنور الالهى فيشاهد بالذوق ان
علوم اللوح والقلم جزء من علومه كما هى جزء من علم الله سبحانه
لانه عليه الصلوة والسلام عند الانسلاخ من البشرية كما لا يسمع
ولا يبصر ولا يبطش ولا ينطق الا به جلت قدرته وعمت نعمته
كذلك لا يعلم الا بعلمه الذى لا يحيطون بشىء منه الا بما شاء كما اشار
اليه بقوله وعلمك ما لم تكن تعلم شارح كوردى صاحب درة المفيده
خلاصه معناده دیمش كه والمعنى يا رسول الله لا يضيق جاهك الجليل
بشفاعة العبد الذليل لان من وجودك وفيضان جودك وجود
الدارين ومن علومك علم القلمين محصول معناى عبارت بيت
يا رسول الله بكا لطف شفاعتكله علو قدر ومنزلتكه اصلا مضايقه
كلمز زيرا سنك وسعت ابادعشق ومحبت الهى اولان قدر ومنزلتك
اول رتبه دركه بالجمله ممكنات سنك ايچون خلق اولنمغله سبب
وجود اولديغك حسبيله دنيا وآخرت آثار جود وكرمك وعلم
ذات وصفات وعلوم اولين واخرينى حاوى اولان علومكدن
علم لوح وقلم بعضدر بو رتبه ده جود وكرمكه نسبتله وعلم عالم شمولكله
عالم معلومك اولديغنه نظرله بكا لطف شفاعتكله قدر
ومنزلتكده

ومنزلتكده مضايقه احتمال محالدر ديك نالنده اولور

تخميس

ايدوب وجودك ايله خلق عالمى احيا
جهانه ذاتكى چون رحمت ايلدى مولا
جميع امتى اعفا بعيد اولورمى سكا
فان من جودك الدنيا وضرتها
ومن علومك علم اللوح والقلم

يا نفس لا مستفعلن تقنطى فاعلن من زلة مستفعلن عظمت فعلن
ان الكبا مفاعلن ئر في ال فعلن غفران كال مستفعلن لمم فعلن

يا نفس لا تقنطى من زلة عظمت
ان الكبائر في الغفران كاللمم

يا نفس يا حرف ندادر نفس منادى معرفه در ومضاف ياخود
شبه مضاف اولمغله ضم اوزره مبنيدر قال مولانا جامى ويبنى المنادى
على الضم او الالف او الواو ان كان المنادى معرفة مفردا اى لا يكون
مضافا ولا شبه مضاف نحو يا طالعا جبلا وهو كل اسم لا يتم معناه
الا بانضمام امر آخر اليه مثل يا زيد ويا رجل مثالان لما هو مبنى
على الضمة اولهما معرفة قبل النداء وثانيهما معرفة بعد النداء
ومثل يا زيدان مثال المبنى على الالف ومثل يا زيدون مثال
المبنى على الواو وبو قاعده اوزره يا نفس كلمه سنده ايكى احتمال
واردر ٭ اكر مرفوع اوقنورسه مفرد ومعرفه اولمغله ضم اوزره مبنى
اولور ٭ واكر يا نفس كسر سين ايله قرائت اولنورسه يا نفسى تقديرنده
اولمغله منادای مضاف اولوب اكتفاء بالكسر ا حذف اولنمشدر
دعالرده اولان يا رب دخى بو مقوله دندر ٭ وينصب المنادى
ما سوى المفرد المعرفة قاعده سنه داخل اولور ٭ يعنى نفس منصوب
اولور ٭ لكن اكتفاء بالكسره يا حذف اولنمغله نفس مكسور اولمشدر
لا تقنطى لا نهى ايچوندر انكيچون اخرندن نون ساقط اولمشدر ٭

اصلی لا تقنطین در نهی حاضر مفرد مؤنثدر ایکنجی بابدن قنط یقنط
قنوطاً کلور • فاعلی تحتنده انت ضمیری نفسه خطابدر قنوط یأس
معناسنه در • ای نفس امیدک کسمه مأیوس اولمه دیکدر لا تقنطی
جمله سی اعرابدن محلّی یوق جواب ندادر من زلّة شارح شیخ زاده
من لابتداء الغایة ولسببیة دیمیش من زلّة کلمه سنده جار مجرور
لا تقنطی کلمه سنه متعلقدر • زلّة جرم وکناه معناسنه در • کناه
کبیره یه وصغیره یه شامل اولمغله عظمت فعلی ایله تخصیص
اولنمشدر که عظمت مفرد مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیری زلّة
کلمه سنه راجعدر جمله سی زلّة لفظنک صفتیدر • عظمت کبرت
معناسنه در یعنی کبیره اولان کناه دیکدر ان الکبائر ان حروف
مشبهه دندر الکبائر اسمیدر کاللّمم خبریدر جمله سی لا تقنطونک
علّتیدر ان الکبائر دیکدر کبائر کبیره نک جمعیدر کناه کبیره لی
شارح کوردی بو وجهله تفصیل ایتمشدر ان الذنوب ثلثة
اقسام کبائر وصغائر وزلّات الکبیرة ما جاء علیه الوعید ••
او بولغ واکد تحریمه فی القرآن او فی الحدیث الصحیح او اجمعت
الامّة علی حرمته والذلّة ما قصد به المعروف فافضی الی المحظور
من غیر قصد الیه ولا یکون الافضاء الیه غالباً او اکثریاً والصغائر
غیرها وقیل الکبیرة سبعة الشرک والفرار من الزحف وعقوق
الوالدین وقتل النفس ونهب مال المسلم والزنی وشرب الخمر
وقیل کل الربوا قوله فی الغفران جار مجرور کاللّمم قولنده اولان
جار مجرورک متعلق اولدیغی مقدّر کائن کلمه سنه متعلقدر ••
بو محلده جواز لفظی یاخود رجا لفظی محذوفدر تقدیری ان الکبائر
فی رجاء الغفران دیکدر دیمشلر شارح کوردی قوله وفی الغفران

متعلق بالکاف او بما تعلق به الکاف فی الغفران دیمیش شیر احمدن
حنفی وفی الغفران متعلق بالکاف لما فیه من رائحة الفعل وهو
فی محل النصب علی الحال والتقدیر ان الکبائر تشابه اللّمم فی الغفران
دیدی شارح مصنفک ممن تعلیلیه لا صله لتقنطی وصلة محذوفة
ای من ربک وجعله صلة غلط قوله ان الکبائر تعلیل للنهی عن القنوط
من جهة الذنوب الکثیرة دیمشدر غفران غفردندر غفر ستردر
بو مقامده مراد عفو الهی معناسنه اولمقدر کاللّمم جار مجرور سابق
الذکر مقدر کائن کلمه سنه متعلقدر ان لفظنک خبری اولدیغی
وجمله تعلیلیه اید وکنک ذکری بالا ده سبقت ایلدی نته کیم
شارح کوردی کاللّمم خبران والجملة علّة للنهی عن القنوط وانما
نهی عنه لقوله تعالی یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا
من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم •
لمم کناه صغایر معناسنه در شارح حنفی واللّمم ما دون الفاحشة
من صغایر الذنوب ومنه قول الشاعر بیت ان تغفر اللهم تغفر جمّاً
وای عبد لک ما الماّ •• دیمشدر بو مقامده سؤال ایتمشلر که کناه
کبائر کناه صغایر کبی اولمدیغی ظاهردر نا ظلک کاللّمم تعبیری
نیجه صحیح اولور شارح شیخ زاده بو وجهله تقریب وجواب ویرمش
کما قال قوله ان الکبائر فی الغفران کاللّمم ان اراد انها فی جواز
الغفران ورجائه مثل اللّمم فمسلم لکن الکبائر فی الغفران ابعد
من غیرها علی مقتضی النصوص الواردة فان الصغائر یکفر ویغفر
بالحسنات دون الکبایر ولعل المعنی ان الکبائر فی جنب عظمة الغفران
کاللّمم شارح فخر الدین خلاصه معناده ای یا نفس لا تقنطی من رحمة الله
فان القنوط منها کفر وان عظمت الذلات فان الذلة العظیمة

عند عفو الله تعالى كالصغيرة فانه لا تفاوت للغفار بين غفران
وغفران وعصيان وعصيان دیمش شارح حنفی بو وجهله تقریر
ایدر والمعنى يخاطب النفس اللوامة في مقام الحسرة والندامة
على ما فرطت في جنب الله بارتكابها المعاصي حتى اشرفت على مقام
اليأس من رحمة رب العالمين نظرا الى عظم الخطيئات لا تقنطي
من رحمة البر الرحيم ولا تيأسي من روح رحمة ارحم الراحمين فانه
لا ييئس من روح الله الا القوم الكافرون وعظايم الاثام وكبائر
الذنوب بالنسبة الى الرحمة وسعة المغفرة في العفو مساوية لصغائر
الذنوب كما لا يعسر على قدرته وكرمه غفران الصغائر لا يعسر عليه
التجاوز عن الكبائر محصول معناى عبارت بيت اى نفس كناه كبائر
سببیله سن مأیوس اولمه یعنی ای نفس روسیاه جرایم بسیار وکبائر
بیشمارک سببیله عفو ومغفرت حقدن مأیوس اولمه بیت

بحر سفیده کلدی کم اولدی یم سیاه — عفو خدایه نسبتله بویله در کناه

نالبحه دریای بیکران رحمة مغفرت الهی یاننده کناه کبائر عفو
اولنمقده صغایر کبیدر یعنی کناه صغایری ادنی بهانه ایله رب
غفور نیجه عفو ومغفرت ایدرسه کبائری دخی اویله عفو ایدر بیت

ایت کرم حقدن امید ستر کی — اولماز او درکاهده خرد و بزرک

منطوقنجه عظمت سیئاته بقوب رحمة حقدن مأیوس اولمه کوچک بیوک
عفو خدایه نظرله بردر دیمک مراد اوله وفي البيت من البديع مراعاة النظير
والمقابلة بين الصراط والغفران وبين الكبائر واللمم وبينها وبين له

تخمیس

خلوص قلبله ایان اودر بیوک نعمت — چالش تشبثه زیل سوله قیل همت

او فخر عالم ایکن یار و یاور امت — یا نفس لا تقنطي من زلة عظمت

ان الكبائر

ان الكبائر في العصيان كاللمم

لعل رح مفاعلن مة رب فعلن لي حين يق مستفعلن سمها فعلن
تأتي على مستفعلن حسب ال فعلن عصيان في ال مستفعلن قسم فعلن

لعل رحمة ربي حين يقسمها — تأتي على حسب العصيان في القسم

لعل حروف مشبهه بالفعلدندر ترجی ایچوندر که بن اومارم رجا ایدرم
دیمکدر ناظم علیه الرحمة لعل کلمه سیله تعبیری مذهب اعتزالی رد ایچوندر که
جناب حقک عفو ومغفرتی فضلا وکرما اولوب وجوبا اولمدیغنه
اشارت مراد ایتمشدر کما قال شیخ زاده وانما جاء به لان الاصلح لا يجب
على الله تعالى وهو فاعل مختار ولا يتجاوز فعله الفضل والعدل لعل
ممكن الحصول اولان شیئه طمع ورجادر تمنی عامدر یعنی ممكن
الحصولده استعمال اولنور الرحمة لعلک اسمیدر رب کلمه سنه
مضاف در اضافت بمعنى اللامدر کذلک رب کلمه سی دخی یاء متکلمه
مضافدر بعض شراح في اضافة الرب الى ياء المتكلم ابتهاج وافتقار
وتقوية لامر الرجاء دیمشدر رحمتدن مراد کرم واحساندر که عفو
سیئات دخی نوع احساندر لغتده رحمة رقت قلبه دیرلر رقت
قلب مجسمات اوصافندندر باری تعالى حقنده بو وصف تصور
اولنماز ایدی رقت قلبک غایتی احسان وکرم اولمغله رحمة حقدن
مراد غایت رحمة مرحمت اولان احساندر اهل کلام جناب حقک
صفات فعلیه لری ایله مراد غایاتدر دیدکلری بو معنا به درنته کیم
شارح فخر الدين بو وجهله بیان ایتمش والرحمة والرأفة والمرحمة
واسماء الله تعالى باعتبار الغايات التي هي افعال دون المبادي التي
هي انفعالات مثلا اذا انعطف ومال خاطر شخص الى شخص اخر
واحسنه فمبدأ الاحسان الانعطاف والميل وغاية الانعطاف الاحسان

دیمش ربی رب مصدردر مرب معناسنه در یاخود صفة مشبهه در
بو مناسبتله صفة مشبهه نك بیاننه مبادرت اولندی قال مولانا جامی
الصفة المشبهة ما اشتق من فعل لازم احتراز عن اسم الفاعل واسم
المفعول المتعدیین لمن قام به ای صفة اشتق لمن قام ذلك
الصفة به علی معنی الثبوت لا بمعنی الحدوث احتراز عن نحو قائم
وذاهب مما اشتق من فعل لازم لمن قام به الحدوث فانه اسم
فاعل لا صفة مشبهة دیمشدر ملا فناری اسم الفاعل ما اشتق
لمن قام به الفعل حدوثا والصفة المشبهة لمن قام به ثبوتا
دیمش و بعضلر الصفة المشبهة تدل علی الثبوت وصیغة اسم
الفاعل تدل علی الحدوث دیدی معلوم اوله که اسم ایکی قسمدر بری
اسم شجر کبی و حجر کبی بری اسم معنادر ضارب کبی احمر کبی یعنی
ذات مع المعنی دیکدر • اکر او معنی ذاتله بمعنی الحدوث قائم
اولورسه اسم فاعل اولور • واکر بمعنی الثبوت قائم اولورسه
صفة مشبهه در حسن کبی واحمر کبی نتیجه صفة مشبهه ذات
مع الصفة در بمعنی الثبوت مثلا حسن دیك صفة حسن صاحبی
دیکدر احمر دیك حمرت صاحبی دیکدر کذا و کذا ذو و صاحب
معناسنی متضمندر اسم فاعل فعل متعدیدن مشتقدر کذلك
اسم مفعول دخی فعل متعدیدن مشتقدر اما صفة مشبهه دائما
فعل لازمدن مشتقدر ملا فناری اساس الصرفنده الصفة المشبهة
سماعیة مخصوصة باللازم من الثلاثی دیمشدر واقعا صیغه لری
سماعیدر وغایة چوقدر ابن حاجب رحمه الله شافیه ده ثلاثی
مجردك عین الفعلنك حرکه سی اعتباریله تقسیم و بیان ایتمشدر
یعنی ثلاثی مجردك ماضیسنك عین الفعلی مکسور اولورسه صفة مشبهه

بجی

بجی کذا واکر مضموم اولورسه بجی کذا واکر مفتوح اولورسه بجی کذا
دیوب تمام تفصیل و تعداد و بیان ایتمشدر ایدی بو مقامده
رب کلمه سی صفة مشبهه اولورسه ربوبیة ایله متصف اولان ذات
دیکدر یعنی فعل ربوبیة کندویه ثابت اولوب تربیه صاحبی اولان
ذات دیك اولور شارح کوردی والرب مصدر بمعنی المرب وصفة
المشبهة ورب العالمین مالکهم ومربیهم والربانی العالم بالله وصفاته
ولا یطلق المعرف باللام منه علی غیر الله تعالی والجمع الارباب والربوب
دیمش حین ظرف زمان مبهمدر ظروف زمان کرك مبهم اولسون
حین ودهر وزمان کبی وکرك محدود اولسون سنه وشهر ویوم
کبی بحسب العوامل معربدر کذلك ظروف مکان محدود دخی
مسجد کبی بحسب العوامل اعراب اولنور بو محلده حین لفظا منصوب
مؤخر ثانی فعلنك ظرفیدر یقیسمها افعال بابندن فعل مضارعدر
تحتنده فاعل ضمیری رب کلمه سنه راجعدر یقیسم جمله سی حین
لفظنك مضاف الیهیدر تأتی فعل مضارع مؤنثدر تحتنده فاعل
ضمیری رحمة کلمه سنه راجعدر تأتی جمله سی لعل لفظنك خبریدر •
لعل مع خبره جمله سی استینافیة در بیت اولده لا تقنطی فعلنك
علتیدر ننه کیم بیت اولده اولان ان الکبائر جمله سی دخی کذلك
استینافیه و عدم قنوطك علتی ایدی علت ایله مراد بو مقامده
سببدر • زیرا شینك وجودنك علتی متعدد اولماز اما اسبابی
متعدد اولمق جائزدر ننه کیم ضیانك سببی شمس اولور وکاهی
شمع ونار اولمق ممکندر علی حسب جار مجرور ثانی فعلنه متعلقدر
حسب سینك حرکه سی ایله فخر و شرف و مقدار و قدر و وفق
معنالرنده استعمال اولنور بو محلده وفق معناسنه در دیمشلر

حتى قضاتك امضا حجنده يازدقلرى حساحررنيه وفق معناسنه
اولمق مناسب كورينور شارح حنفي بو وجهله تفصيل ايدركه
حسب بالفتح والسكون المقدار ومنه قولهم احسنت الى فلان
حسب الطاقة واصله من حسب المال عده وحسب الرجل مآثر ابائه
لانه يحسب به من المناقب وقوله صلى الله عليه وسلم الحسب المال
والكرم التقوى معناه ان الغني يعظم كما يعظم الحسب وان المتقي
هو الكريم لا من يجود بماله ويبذره ويخطر بنفسه ليعد جوادًا وقوله
العصيان معصيتدركه طاعتك ضديدر وهي ارتكاب ما لا اذن الشرع
فيه ايله تعريف ايتمشلر صغاير وكبايره شاملدر في القسم جار مجرور
تأتي كلمه سنه متعلقدر قسم قافك كسرى وسينك فتحه سيله
قسمتك جمعيدر قسمت نصيب معناسنه در حتى تركيده قسمتم
بو ايمش ديرلر شارح كوردي والقسم بكسر القاف وفتح السين
جمع القسمة بمعنى القسم والنصيب الحاصل من الشيء بالقسمة
فالمراد ههنا هو الحاصل بالمصدر وهو ما قسمه الله تعالى لخلقه ولذا
جمعه او المراد معناه المصدري والجمع باعتبار المعنى المختلفة
واللام فيه عوض عن المضاف اليه اي في قسمة الله تعالى الرحمة
بين الخلائق يوم القيمة فان ذنبي كبير فارجوا نصيبه من الرحمة
بقدره وطبقه ووفقه ليطهرلي منه والمعنى يا نفس لا تقنطي
من رحمة الله وغفرانه لاجل ذنب عظيم لان القنوط من الرحمة
واليأس من الرأفة كفر فان الكبائر والصغائر في غفران الله تعالى
سواء واني لارجو اتيان الرحمة على قدر المعصية في وقت القسمة
يوم القيمة دميش بعض شراح وحاصل المعنى ارجوا رحمة ربي حين يقسمها
ويظهرها يوم القيمة بان تأتي على مقدار المعصية الكثيرة والقليلة

في القسمة دميش محصول معناسي عبارت بيت اومار مكه ربم رحمتني
تقسيم ايلديكي وقتده ما رحمة حق هركسك قسمة ونصيبنده عصياني
مقداري كلمه ياخود ربم رحمتني تقسيم ايلدكده اومارمكه رحمة حق تقسيلرده
هركسك عصياني مقدارنجه وفقنجه كلمه يعني كناه نقدر كبيره ايسه
رحمة حق دخي اكا وائي واول وفق اوزرنده كلمك مأمول
ايدرم ومأمول اودر ما ذلة ومعصيتك عظم وكبري سببيله
اي نفس رحمة حقدن مأيوس اولمه ديك مأمولنده اوله ما ما

تخميس

سيول ايدر شجر وغاري جملة اجرا | كناهه نسبتله بويله دراو فضل خدا
عظيم ايسه نقدر سيئات وجرم خطا | لعل رحمة ربي حين يقسمها

تأتي على حسب العصيان في القسم

يا رب واج مستفعلن عل رجا فاعلن لى غير من مستفعلن عكس فعلن
لديك واج مفاعلن عل حسا فاعلن بى غير من مستفعلن جرم فعلن

يا رب واجعل رجائي غير منعكس | لديك واجعل حسابي غير منخرم

شارح كوردي بو بيتك ما قبلنه ربطي ومناسبتني درة المضيئة سنده
بو وجهله تحرير وتفصيل ايتمش كما قال فلما توسل الناظم بالنبي عليه
الصلوة والسلام واوصى نفسه وتسليها بعدم القنوط من الرحمة
وامنها برجاء المغفرة لكون الغفران متعلقًا بالكبائر والصغاير
مع اتيان الرحمة على قدر المعصية نادى ربه سبحانه وتعالى وسأله
عدم عكس هذا الرجاء عنده فقال يا رب واجعل الخ يارب يا حرف
ندادر تفصيلي بيت سابقده مرور ايتمشدر ما رب منادى مضافدر مضاف
اليه اولان ياء متكلم اكتفاء بالكسره حذف اولنمغله رب كسرله
منادي يدر اشبو ندا ايله مخاطب اولان رب تعالى هر حالده حاضر ما

واقرب من حبل الوريد ایكن بعیده خطابه موضوع اولان حرف ندا
ایله خطاب اولندیغنك لطائفنی بیانده شارح شیخ زاده قد ینادی
القریب بما ینادی به البعید لحرص المنادی علی اقبال المدعو علیه
لما یدعوه له ولجعله نفسه فی عداد من لا یستاهل القرب لحقارة
المنادی او لعظمة المنادی دیمش بعضلر استبعادا بنفسه عن درجة
القرب منه سبحانه وتعالی لاقراره بالمعصیة وبعضلر هضما للنفس
وابعادا عن ساحة عزة الحضور دیمش جملهٔ ندائیه استینافیه در
واجعل واو عاطفه در بعض نسخه ده فا عاطفه ایله در اجعل
فعل امر در فاعل ضمیری انت در جمله سی محذوف ارحمنی اوزرینه
معطوفدر شارح شیخ زاده وجملة واجعل معطوف علی محذوف
ای حقق رجائی او نحوه ومثل هذا للمبالغة فی اظهار الطلب دیمشدر
درة المضیئة والظاهر ان الواو زائدة لتأکید الطلب والرجاء
والجملة جواب النداء ای یا رب اجعل کذا او کذا رجائی تقدیرا
منصوب واجعل فعلنك مفعول اولیدر یاء متکلمه مضافدر
غیر لفظا منصوب واجعلك مفعول ثانیسی در غیر لفظی
منعكس کلمه سنه مضافدر منعكس اسم فاعلدر انعکاسدن مشتقدر
شیئك عکسی خلافیدر شارح حنفی والعکس فی اللغة الضد فعکس
الرجاء خیبة وعکس السعادة الشقاء وقد یطلق علی القلب فیراد
به جعل الفوق تحتا والتحت فوقا دیمش بو مقامده رجا کلمه سی
مصدر اولورسه امید وامل ونیاز معناسنه اولور بو معنایه اولان
رجانك عکسی خیبة ویاس وحرماندر واگر رجا لفظی اسم مفعول
معناسنه اولورسه مرجو معناسنه در بو مقامده مرجو اولان مغفرة
ونجاة وسعادت اولمغله بونك عکسی جزاء معصیت وعذاب

وخذلاندر

وخذلاندر نته کیم بعض شراح یا رب لا تبدل المغفرة بالتعذیب
دیو معنا ویرمشدر لدیك عندك دیكدر لدی بقصر الالف ظروف
مبنیه دندر عند معناسنه در لكن عند عامدر مثلا المال عند زید
کلامی مال زیدك دولابنده وخزینه سنده موجود اولسه ده
اولماسه ده صادق اولور اما المال لدی زید کلامی مال اوزرنده
یاخود دیارا خرده اولسه صادق اولماز بهر حال یاننده موجود اولمغه
توقف ایدر کما قال جامی لدی بالالف المقصورة من الظروف المبنیة
بمعنی عند وحکمها ان یجر بها نحو المال لدی دیمشدر بو محلده
لدی سکون اوزره مبنی محلا منصوب واجعل کلمه سنك ظرفیدر
یاخود رجائی کلمه سنك ظرفیدر دیمشلر کاف خطابه مضافدر
خطاب حق سبحانه وتعالی جلت عظمته حضرتلرینه تضرع وابتهالدر
واجعل حسابی واو عاطفه در اجعل کذلك امر در نیاز وتضرعدر
فعل وفاعلدر جمله سی مصرع اولده اولان فاجعل اوزرینه معطوفدر
حسابی یاء متکلمه مضافدر تقدیرا منصوب واجعل فعلنك مفعول
اولیدر مصرع اولده اولان لدی قرینه سیله بو محلده دخی لدیك
کلمه سی محذوفدر حساب مصدر در مضاف اولدیغی یاء متکلم
فاعلیدر مفعولی محذوفدر رحمتك وعفوك یاخود حسن کلمه سی
تقدیری ایله حسن ظنی تك تقدیرا اولنور درة المضیئة والحساب
مصدر حسب مضاف الی فاعله ومفعوله محذوف ای ظنی رحمتك
وعفوك یتعدی الی واحد لتضمینه معنی الرجاء والمفعول الثانی
محذوف ای ظنی رحمتك کائنة لی دیو تفصیل اتمشدر غیر
واجعل کلمه سنك مفعول ثانیسیدر منخرم لفظنه مضافدر منخرم
انقطاع معناسنه اولان انخرامدن مشتقدر غیر منخرم دیمك غیر منقطع

دیمکدر شارح شیخ زاده والحساب یطلق علی ثلثة معان العدّ والترقّب والظنّ وتقدیره واجعل عدّی نعمک المتّصلة المتوالیة غیر منقطع او ترقّبی مزید انعامک او حسن ظنّی بک وقد قلت انا عند ظنّ عبدی بی غیر منجزم ای غیر منقطع دیمشدر ٭ کما قال الحنیفی والحساب بمعنی العدّ وجاء بمعنی المحاسبة ٭٭ وهی عدّ افراد ما للرّجل وما علیه ومنه جاء فی الدّعاء وحاسبنی اللهمّ اجعل حسابی یسیرا وبمعنی الترقّب ای الاحتساب ومنه قوله تعالی ویرزقه من حیث لایحتسب تا مولی ومیوب مترقّب اولمدیغی یردن دیمکدر ٭ وبمعنی الظنّ کقول الشاعر شعر

ظننت بک الحسنی فافسدک العدی	واولیتنی ما لم یکن فی حسابنا

بعض شرّاح وحاصل المعنی یا رب ارحمنی واجعل رجائی رحمتک غیر منعکس عندک واجعل حسابی وحسن ظنّی بعفوک عن ذنوبی غیر منقطع لقولک فی الحدیث القدسی انا عند ظنّ عبدی بی دیمش وحنفی عقّب الابیات السابقة بالنّداء والاستغاثة بان لایردّه خائباً غیر مقضی المرام وان لا یعکس رجاءه فی افتحام المضایق وازدحام الاقدام فی یوم القیام یا ربّی وسیدی استجب دعائی ولا تجعل رجائی عفوک معکوساً ولا تمنّائی رحمتک منکوساً واجعل ظنّی الحسن فی جناب رحمتک وعفوک غیر منقطع دیمشدر شارح فخر الدین بو وجهله تقریر ایدر ٭ ای انّی ارجوک یا رب ان تغفر لی ذنوبی فلا تبدّل المغفرة بالتعذیب واجعل حساب ثوابی غیر منقطع محصول معنای عبارت بیت یا ربّی بنم سنده اولان امید ورجامی منعکس ایتمه یعنی عکس امید ورجا اولان خیبة وحسرانله بنی خائب وخاسر ایتمه وسنده کی حسن ظنّمی منقطع قلمه یعنی انا عند

ظنّ

ظنّ عبدی بی بیوردیغک اوزره سنده اولان حسن ظنّمی منقطع ایتمه حسن ظنّم اوزره بنی مظهر رحمة کرم ومغفرت ایله دیمک اولور

تخمیس

کیدر فقیرک الهی جمیع ملتمسک	که حب ذاتکه قصر ایله قلب بر هوسک
مقر ومظهر توحیدک ایله صون نفسک	یا رب واجعل رجائی غیر منعکس

لدیک واجعل حسابی غیر منخزم

والطف بعب مستفعلن دک فی الد فعلن دارین ان مستفعلن ن له فعلن صبراً متی مستفعلن تدعه ال فاعلن اهوال ین مستفعلن هزم فعلن

والطف بعبدک فی الدارین انّ له	صبراً متی تدعه الاهوال ینهزم

والطف واو عاطفه در الطف امر حاضر در فعل وفا عملدر جمله سی بیت اولده اولان واجعل اوزرینه معطوفدر نصر با بندندر یقال لطف ای رفق به ودنی الیه ایله بیان ایتمشلر شارح فخر الدین اللّطف فی العمل الرّفق فیه واللطف من الله تعالی التوفیق والعصمة واللطفه بکذا ای برّه به والاسم اللطف شارح حنفی واللطف فعل الاصلح واللطافة ضدّ الکثافة شارح درّة المضیئه واللطف من لطف من باب نصر ای رفق به ودنی الیه واوصل مراده الیه برفق ولطف فاللطف من الله تعالی التوفیق والهدایة والاحسان والعفو واللطیف من اسماء الله تعالی ومعناه البرّ المحسن الی خلقه بایصال المنافع لهم برفق ولطف ومن خواصه من اشتغل به ساعة یدفع الغم العاجل والبلاء السّاری ویورث السّرور والتیسیر فی الامور دیمشلردر بعض شرّاح اللهمک لطفی عبدنه الله تعالی دن توفیق وعصمتدر دیدی العبدک جار مجرور لطفه متعلّقدر شارح کوردی العبد هو الانسان حرّاً او رقیقاً والمملوک ایضاً وهو صفة مشبهة من العبادة

وهو من اشرف اسماء المؤمن دیمشدر ناظم بیت مقدمده یا ربی ورجائی
کلمه لرنده کندودن یاء متکلم ایله تعبیر ایدوب بو محلده دخی عبدک
دیمیوب بی لفظی ایله تعبیر ایتمک کرک ایدی ناظمک وضع الظاهر
موضع الضمیر ایلدیکنک وجهنی ولطفنی شارح مصنفک بو وجهله
بیان ایتمش کما قال وفی ایثار الظاهر وهو عبدک علی الضمیر وهو
بی اقتضاء المقام تنبیه علی تخشعه اشعارا بالاستعطاف لدلالة
لفظ عبدک علی الذلة والمسکنة واستحقاق الرحمة وترقب الشفقة
کقوله الهی عبدک العاصی اتاکا بخلاف الضمیر فانه بمعزل عن ذلک
بو تعبیرک نظیری لسان ترکیده واردرکه کبار دولتلدن شی
طلب ایدن ظرفا قولکه شونی احسان ایله دیرلر فی الدارین جار
مجرور الطف فعلنه متعلقدر دارینden مراد دنیا واخرتدر
انسان هر حالده لطف حقه محتاج اولدیغنی بیان ایچون طلب
لطف حقی اخرته حصر ایتمیوب دنیاده دخی لزوم لطف حقه
اشارتدر فاضل مصنفک بو مقامده ناظمه مؤاخذه صورتنده
سؤال وجواب ایدر کما قال فان قیل فقد زاد الناظم فی طلب السؤال
من جانب الحق تعالی وتقدس علی المسئول من النبی علیه السلام ونفی
ذلک فیما سبق بقوله ولم ارد زهرة الدنیا الخ ففیه لزوم الزیادة
علی جهة القربة بل اثبات لما نفاه وسیلة الزلفة فکیف وجهه قلنا
اراد بطلب الملاطفة فی الدنیا ما یتعلق بمصالح الدین ویرجع الی
منافع الاخرة کتوفیق القیام بالطاعات والاشتغال بالخیرات
والمبرات لیستفید سعادة الدارین انتهی قوله ان له ان حروف
مشبهه دندر له جار مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب مقدم خبردر
صبرا ان لفظنک مؤخر اسمیدر جمله سی استینافیه در رجا لفظنک

علتیدر

علتیدر الصبر هو حبس النفس عن الجزع عند اصابة المکروه ایله تعریف
ایتمشلر متی ظرف زماندر شرط معناسنی متضمندر اسماء جازمه دندر
منهزم قوللنک ظرفیدر کما قال مولانا جامی این ومتی من کلم المجازات
ای کلمات الشرط والجزاء یجزم المضارع بهما تدعه دعوندن فعل
مضارعدر اصلنده تدعو ایدی علامة جزم ایچون واو ساقط
اولمشدر ها ضمیر مبنی محلا منصوب مفعولیدر ضمیر عبده راجعدر
بعضلر صبره راجعدر دیمش الاهوال تدعه کلمه سنک فاعلیدر
جمله سی فعل شرطدر اهوال هولک جمعیدر هول خوف معناسنه در
لکن بو محلده امور هالکه مخوفه مراددر مصائب وبلیات کبی تدعه
دیمک مصائب ومهالک عبدک اوزرینه هجوم ایدوب طلب
وتوجه ایلدیکی زمانده دیمکدر شارح مصنفک تدعه ای تطلبه
لتصیبه دیمشدر ینهزم فعل مضارعدر آخری مکسور اولدیغی
ضرورة شعر ایچوندر یوخسه فعل مضارعک اخری مضموم اولور
ینهزم فعلنده اولان فاعل ضمیری صبره راجعدر ینهزم جمله سی
جزاء شرطدر فعل شرط جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه محلا مرفوع
صبر کلمه سنک صفتیدر شارح مصنفک علیه الرحمه ناظم تدعه
کلمه سیله تعبیر ایلدیکنه فتی اعلا وجه ذکر ایتمش کما یقال یریدان له
صبرا متی اخذته الاهوال والامور الهائلة المفزعة یفر صبره وینعدم
بالکلیة وفی الکلام رمز خفی الی تناهی صبره فی الضعف حیث
ینهزم عند مجرد طلب الاهوال قبل الوصول فاطلنک به الوصول
دیمش شارح درة المضیئه صبر کلمه سنده ودخی اهوال کلمه سنده
استعارة بالکنایه واردر دیمش بیانی بو وجهله درکه تنکیم استعارة
بالکنایه ده مشبه مذکور اولور مشبه به ذکر اولنماز بو محلده دخی ذکر

اولنان صبر مشبهدر کویا ناظم صبرینی بر انسان ضعیف محاربه کندو
نفسنده تشبیه ایلدی انسان محارب ضعیفک لازمی وملایمی اولان
انهزامی صبره نسبت ایدوب قرینهٔ استعاره قلمشدر کما قال شبّه
الناظم الصبر بشخص ضعیف لا یقدر علی الحرب استعاره بالکنایه
وذکر الانهزام تخییل لها دیمشدر کذلک اهوال کلمه سنده دخی استعارهٔ
بالکنایه بو وجهله ممکندر که اول صبرک اوزرینه توجه ایلین اهوالی
ناظم بر قوی محارب شخص مقابله کندو نفسنده تشبیه ایلدی مشبّه
اولان اهوالی ذکر ایدوب مشبّه به اولان شخص محاربی مراد ایلدی
واول مشبّهک بهک ملایمی که تدعه کلمه سیدر مشبّه اولان اهواله
اثبات ایتمکله خطیب مذهبی اوزره تشبیه مضمر فی النفس اولان استعارهٔ
مکنیه اهوال کلمه سنده دخی متحقق اولور وکما قال وشبه الاهوال
بشخص قوی علی المحاربة استعارة بالکنایة وذکر الدعوة تخییل لها
والمعنی یا رب الطف بعبدک الضعیف فی الدنیا والاخرة لان له
صبرا ضعیفا قلیلا متی تدعه الاهوال ویتوجه الیه الشدائد ینهزم
ویترکه وحیدا فریدا فیهلک وبلطف منک یدفع عن نفسه الهلاک
شارح حنفی خلاصهٔ معناده دیمشدر که والمعنی یا رب والطف بی
فی الدنیا والاخرة فانی انا عبدک الذی لا یقاوم صبره الاهوال
ولا یثبت قدمه عند توجه الاهوال فانک عالم لضعف صبره عند
قوة الشدائد وبانهزامه اذا دعته الاهوال وبعض شراح وحاصل
المعنی یا رب الطف لعبدک بتوفیق الطاعة فی الدنیا ونیل الشفاعة
فی العقبی لانه له صبرا ضعیفا متی تطلبه الامور المخوفة ینهزم صبره
ولا یثبت فیهلک واذا لطفت به یثبت کالجبال ولا ینهزم من الاهوال
دیمشدر محصول معنای عبارت بیت ودخی عبدکه دنیا وآخرتده لطف ایله

زیرا اول عبدک بر صبری واردر که اهوال ومصائب اکه نه زمان توجه
ایلسه منهزم ۞ وکلیا مضمحل اولور کیدر یعنی یا رب بو عبد الضعیفه
مرحمت ولطفکله معامله بیور ۞ زیرا کمال ضعف وعجزندن اهوال
وبلیات دنیویه واخرویه دن برینه صبر وطاقتی یوقدر ۞ توجه
اهوال ومصائبده صبر وطاقتی کیدر بر وجهله مجال وتحملی یوقدر ۞
مرحمت ولطفکله معامله ایله خلاصه مقتضای جرم ومعصیتی
ایله مؤاخذه ایلمه صبر وطاقتی یوقدر یا ربی دیرک نالنده اوله ۞

تخمیس

تکدرات دوعالم اوده مکه ایده غلو   ضعیفکی ناچاره قل مددهمه سو
مجال وصبری کبی یوق تحملی سرمو   والطف لعبدک فی الدارین ان له
صبرا متی تدعه الاهوال ینهزم

وأذن لسحب مستفعلن ب صلا فعلن ة منک دا مستفعلن ئمة فعلن
علی النبی مفاعلن ی بمن فعلن هل ومن مستفعلن سجم فعلن

وأذن لسحب صلوة منک دائمة   علی النبی بمنهل ومنسجم

ناظم علیه الرحمه قصیدهٔ مبارکه یی یدی باب اوزرینه ترتیب ایتمکله
اشبو باب سابعده اول سلطان کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزه
واصحاب کرام رضوان الله علیهم حضراتنه صلوة وسلام ایله قصیدهٔ
غرا یه حسن ختامه موفق اولمشدر قوله وأذن واو عاطفه در اذن
امر حاضردر تأذن کلمه سندن حرف مضارعه حذف اولندی ساکن
ایله ابتدا متعذر اولمغله اولنه همزهٔ وصل کتوریلوب لام الفعلی اسکان
اولندی اذن له فی شئ اجازه ایله تفسیر ایتمشلردر خطاب باری تعالیه
دعادر شارح حنفی الاذن فی اللغة الایذان وهو الاعلام ومنه قوله تعالی
واذان من الله ورسوله الی الناس یوم الحج الاکبر ۞ وقد یستعمل بمعنی

الاجازة عند طلب الاذن ومنه قولهم اذن له بالدخول ومنه قوله تعالى
فأذن لمن شئت منهم بو مقامده فأذن اجازه واذن معناسنه‌در که
اذن ویر یاربی دیمکدر فأذن جمله‌سی بیت سابقده اولان الطف
جمله‌سی اوزرینه معطوفدر لیسحب جار مجرورا اذن فعلنه متعلقدر
سحب سینک ضمیله حانک سکونیله سحابک جمعیدر سحاب ترکیده
بولود فارسیده ابر دیدکلریدر شارح کوردی فی ذکر الاذن ایذان
بان سحب الرحمة لا یزال یتوجه الی النبی علیه السلام وینتظر الاذن
من الله فی النزول علیه دیمشدر • صلوة لغتده دعادر شرعده
ارکان مخصوصه معهوده‌یه دیرلر شارح حنفی وقد یطلق الصلوة
فی الشرع علی الدعاء الخاص وهو طلب مزید الکرامة للانبیاء علیهم
السلام غالباً عند الله وقیل انها من الله الرحمة ومن الملائکة
الاستغفار ومن البشر والجن الدعاء الخاص دیمش فائده
بو مقامده تفصیل تحقیق بو وجهله‌درکه صلوة لفظی اکرچه لغتده
دعایه موضوعدر لکن باری تعالی‌یه نسبت اولنورسه صلوة الله
کبی الله تعالی‌دن دعا اولماز پس رحمت معناسنه‌در دیدکلرندن
مراد پیغمبر افندیمزه عطایای ربانی و تجلیات سبحانیه‌در •
زیرا رحمت مرحمتدرکه رقت قلبه دیرلر • حق تعالی قلبدن
منزهدر • مراد رقت قلبک و مرحمتک غایتی و ثمره‌سی اولان
عطایای ربانیه‌در ایدی علما صلوتک معناسی اللهدن رحمت
دیدکلری بو معنایه‌در • ملائکه‌لردن استغفار • یعنی صلاتی
ملائکه‌لره نسبت ایدوب وصلوة ملائکه دیدکلرنده استغفاردن
مقصود دینه دعادر • زیرا استغفار مغفرت طلبیدر اولدخی
پیغمبر افندیمزه عطایای جلیله خدائی قت قت زیاده ایله دیو

دعادر مؤمنلردن دعادر دیدکلرینک معناسی یعنی صلاتی
مؤمنلره نسبت ایدوب وصلوة المؤمنین دیدکلرنده صلاتدن
مراد مؤمنینک پیغمبر افندیمزه تفصیل اولندیغی اوزره دعالریدر •
ایدی صلوة لفظی باری تعالی‌یه اضافت ایله رحمت و ملائکه‌لره
و مؤمنینه اضافت ایله دعا معناسنه اولمش اولور فاضل روم
عبد الحلیم افندی مرحومک کندو دست خطندن نقل و تسطیر
اولنمشدرکه الصلوة من الله تعالی الرحمة ومن غیره طلبها فی الثلاثة
المشهورة ثنائیة فی الحقیقة دیمشدر واکر صلوة لفظی بر جانبه
نسبت اولنمیوب مطلق ذکر اولنورسه نته کیم مصنفک دیباجه
مؤلفاتنده بعد الحمد له ذکر ایلدکلری والصلوة علی نبینا محمد
کبی صلوة لفظنک معنای حقیقیسی دعا معناسیدر معنای
مجازیسی رحمتدر حقدر شافعیه معنای حقیقی ایله مجازیسی جمع
جائزدر دیدکلرینه اعتبار اولنورسه صلوة لفظی ایله رحمت
حق و دعاء ملائکه و مؤمنین معنالرینی مجازاً اراده جائز اولوب
معنای حقیقی ایله معنای مجازیسی اراده واحده‌ده مجازاً جمع
اولور • اما حنفیه عدم جوازنه ذاهب اولدقلرینه بناءً بو مقوله
صلوتده یا رحمت حق مراددر یا خود دعاء ملائکه و مؤمنین مراد
اولور ایدی بو صورتده دعا معناسی اراده اولنورسه صلوة
لفظی معنای حقیقیسنده استعمال اولنمش اولور • زیرا صلوة
لغتده دعایه موضوعدر • اکر رحمت حق معناسی مراد اولنورسه معنای
مجازیده استعمال اولنمش اولور • لکن صلوة اصطلاحده رحمت
حق معناسنه وضع اولنمشدر دینورسه رحمت حقده استعمالی
اصطلاحه نظرله دخی معنای حقیقیسنده استعمال اولنمش اولور •

بو مقوله تفصیل بر مجلده بولنمغله کتب متعدده دن جمع وبعضا
اخذ ایله عاجزانه تحریر وبیانه مبادرت اولندی قوله منک من ابتدائیه در
کاف خطاب مبنی محلا مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب صلوة
لفظنک صفتیدر ای صلوة ناشئة منک دیمک اولور دائمة
جر ایله صلوة کلمه سنک صفتیدر یاخود حالدر علی النبی جار مجرور
صلوة کلمه سنه متعلقدر نتکیم اللهم صل علی محمد عبارتنده
اولدیغی کبی قوله بمنهل معلوم اوله که بو مقامده شراح اهتمام
وتفصیل ایتمشلردر کما قال شارح مصنفک قوله بمنهل معناه
بافاضة مطر منهل شدید الانصباب الیه حال من سحب ای
مصاحبة ملتبسة به کذلک شارح شیخ زاده بمنهل متعلق
باذن ای اءذن بافاضة مطر منصب سائل بلا انقطاع من
انهلت السما صبت وانهل المطر سال وسجم الدمع والسجم
سال دیمش وقال بعض الشراح والمراد بالصلوة زیادة التعظیم
والاکرام وانهل السحاب بالمطر ای اشتد انصبابه والمنسجم
بکسر الجیم ای السائلة وائذن امر حاضر لسحب متعلق به صلوة
مضاف الیه منک صفة صلوة دائمة صفة اخری علی النبی
متعلق بدائمة او صلوة بمنهل باذن ومنسجم عطف علی منهل
وقد اتی الناظم بالصلوة علی سید المرسلین صلی الله علیه وسلم
بابلغ الوجه واحسن الاکرام حیث جمع فی هذه البیت ذکر الصلوة
ودوامها ونزولها ومبداها ومبدا النزول ومنتهاها وکثرتها
فی ضمن الانصباب وعمومها فی ضمن السیلان ومحلها وتشبیهها
بالامطار واثبات السحب لها فهذه عشرة اشیا یستفاد بعضها
بالدلالة وبعضها بالاشارة وحاصل المعنی یارب وائذن لسحب

صلوة نازلة منک دائمة علی النبی صلی الله علیه وسلم بافاضة
المطر شدید الانصباب والسیلان علیه وقال فخر الدین من فی منک
للابتدا وهو صفة الصلوة ای ناشئة منک وقوله دائمة صفة لقوله
صلوة بمنهل فی محل النصب بانه حال من سحب ای ائذن لسحب
صلوتک حال کونها متصفة بالانهلال والانسجام تشبیه الصلوة
بالمطر استعارة بالکنایة واثبات السحب قرینتها شارح کوردی
بو وجهله بیان اختیار ایلمش قوله بمنهل صفة سحب وهو اسم
فاعل من انهل المطر انهلالا ای سال بشدة ومنسجم عطف علیه
من سجم الما والدمع یسجم سجوما ای سال من باب نصر وموصوفهما
محذوف ای بمطر منهل ومنسجم والذی ظهر لی فی هذا البیت
ان المنهل والمنسجم بفتح الجیم مصدران میمیان قوله علی النبی متعلق بهما
علی سبیل التنازع ای وائذن لسحب صلوتک بالانهلال والانسجام
علی النبی علیه الصلوة والسلام والمعنی اللهم ائذن لسحب صلوتک
بالانهلال والانسجام علی نبیک بالدوام انتهی محصول معنای عبارت
بیت شدید الفیضان والانصباب وسائل وجاری اولان مطر
ایله سحاب صلوة دائمه یه نبی اکرمه افاضه به اذن ویر یاربی
دیمک اولور بو تقریره منهل کلمه سی صلوتک صفتی اولدیغی تقدیر اوزره
معنادر فاما اگر منهل صلاة لفظندن حال اولورسه دیمک اولور که
صلوة دائمه نک سحابلرینه شدید الفیضان وسائل اولدیغی
حالده نبی محترمه افاضه یه اذن ویر یارب معناسنه در

تخمیس

ریاض روضه سنک اول المنه منزلتن — کل صلاتیله یارب بر ایله هر جهاتن
ویره و تجلی ذاتکله نور تسلیتن — وائذن لسحب صلوة منک دائمة

على النبىّ بمنهلّ ومنسجم

والال والصـ مستفعلن صحب ثم فاعلن م التابعى مستفعلن ن لهم فعلن

اهل التقى مستفعلن والنقى فاعلن والجود وال مستفعلن كرم فعلن

والال والصحب ثم التابعين لهم   اهل التقى والنقى والجود والكرم

شارح مصنّفك بومحلده دميش كه قد قرعت سمعك ان حصول القربة

الى الله تعالى لما توقف على التوسّل بحضرة النبىّ صلى الله عليه وسلم

كذلك الزّلفة لدى هذه الحضرة متوقف على التوسل باله واصحابه

الكرام فلذا عقب الصلوة عليه بالصلوة عليهم تحصيلا للقربة

وارشادا للامّة وتكميلا للامّة انتهى قوله والال واو عاطفه در

بيت سابقده اولان النبىّ اوزرينه معطوفدر ال اصلنده

اهل ايدى الك تصغيرى اهيل كلمسدر همزه يه هانك قرب

مخرجى اولمغله ها همزه يه قلب اولندى اال اولدى همزه ساكن

ما قبلى مفتوح الفه قلب اولندى ال اولدى دميشلر ال كلمه سى شان

عظيم صاحبى اشرافه اطلاق اولنور حتى بعض شرّاح خصّ استعماله

فى الاشراف ديو تخصيص ايدر ال فرعون ايله رتبهٔ دنيويه اعتباريله

فرعونك اعيان مقربلرى مراد دردديلر بومقامده ال ايله مراد

اهل بيت اشرف الانبيا عليه الصلوة والسلامدر والصحب بالفتح

والسكون صاحبك جمعيدر نتهكيم اصحاب دخى صحبك جمعيدر

شارح كوردى من صحبه يصحب صحبة وصحابة اى باشره وقارنه

من باب علم دميشدر والصحب واو عاطفه ايله ال اوزرينه معطوفدر

صحب ايله مراد اصحاب كزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين

حضراتيدركه اصطلاحده اصحاب پيغمبريز عليه الصلوة والسلام

افنديزى كوروب وايمان كتوروب وايمان اوزره وفات ايدنلردر

كرامدر

كرامدر ثم التابعين ثم عاطفه در صحب اوزرينه معطوفدر تابعين

تابعك جمعيدر تابعيندن مراد اصحاب كرام دن فتنه اير يشوب

وانلرك طريق وسيرلرى اوزره اولنلردركه هر حالده انلره تابع

واقتدا ايديلر درحق امام اعظم رضى الله عنه تابعيندر بيت

بوامّت افضلى بعد الصحابه   محقّق تابعيندر دوشمه تابه

منظومهٔ ثم كلمه سى تراخى ايچون اولمغله تابعينك رتبه سى اصحاب

كرامك رتبهٔ جليله سندن دون اولديغنه ناظم اشارت قصد ايدر

شارح كوردى والتابعين مأخوذ من تبع كفرح تبعًا اى مشى خلفه

عطف الناظم الصحب على الال بالواو المفيدة للجمع المطلق لان

التابعين بثم المفيدة للتراخى والتأخير لانهم فى الرتبة دونهم دمشدر

لهم ضميرى صحب كلمه سنه ياخود ال كلمه سنه راجعدر جار مجرور

تابعين كلمه سنه متعلقدر لكن تابعين لفظنك معناى اصلى

لغويسى اولان تبعيّت معناسى ملاحظه سيله تابعينه متعلقدر

يعنى اصحاب كرامه تابع اولنلر ديمكدر زيرا تابعين اسمدر

جار مجرور اسم متعلق اولماز متعلقى يا فعل ولور ياخود معناى

فعل ولور اهل التقى اهل رفعله مبتدا محذوفك خبريدر

هم اهل التقى تقديرنده در بومقامده سزا وسحق معناسنه در

شارح كوردى اهل الرجل عشيرته واقاربه والجمع الاهالى واعم

من الال استعماله مضاف الى التقى والاهل ههنا بمعنى المستوجب

او المستحق كقوله تعالى هو اهل التقوى واهل المغفرة اى مستحق

التقوى ومستوجبه فالاضافة على هذا بمعنى اللام الاختصاصى

دميشدر والتقى ضمّيله مصدردر هدى وزننده در وقى يقى

وقايه دن كلور تقى اصلنده وقى ايدى واو تايه قلب اولنمشدر

نجات و ثرات کبیدر معناسی منهیاتدن پرهیز و احتراز ایدوب
کندولی صیانت اورزه اولمقدر بعض شراح التقی بالضم مصدر
تقیهٔ اتقیه تقیً حذرته والتقوی اسم منه واصل التقا الواو
لانه من الوقایة من الحفظ والصیانه دیمشدر شارح فخر الدین
والنقی والنقوی واحد لانهما من و ن ی یعنی نقایه ونقاوه ونقاوه
کل شئ خیاره دیمش والنقی واو عاطفه ایله والتقی اوزرینه معطوفدر
نقایه باکلک ومختار اولمق لازم کلور حتی اطبا اجزاء منقی دیرلر
ایستلمش پاک اولمش کذلک تنقیهٔ دماغ دیرلر یعنی دماغده
اولان مادهٔ بی ازاله ایدوب دماغی پاکلهمک معناسنی مراد ایدرلر
بویله منقی اولان شیئه مختار اولمق دخی لازم کلور بو مقامده
اهل النقی دیمک یعنی انلر پاک طاهر الذیل جمله سنک مختاری
ومقبولیدر دیمک اولور شارح مصنفک والنقی الخیار ونقاوه
کل شئ خیاره دیمشدر شارح کوردی والنقی بضم النون مصدر
نقیه کرضیه نقاءً ای اختاره فهو نقیٌ ای مختار والقصر للضرورة
دیمش مهمه صلوة وسلام انبیای عظامه مخصوص ایکن ناظم
بو بیتی بیت سابقده اولان نبی کلمه سنه عطف ایتمکله اصحاب
کرامه ونابعینه صلوة وسلامی نیجه تجویز ایدر دیو بر سؤال استفساری
کلور شارح شیخ زاده علیه الرحمه مقام جوابده بو وجهله بیان
وتفصیل ایدر کما قال یرید الناظم ان هؤلاء باجمعهم جامعون
لهذه الصفات کاملون من جمیع الجهات بشرف المصادفة لصحابة
اشرف المخلوقات فاستحقوا لذلک السلام والصلوة لکن لا علی
طریق الاستقلال والاستبدال بل بطریق التبعیة لاکمال العبادة
وهذه مسئلة مهمة یشتد الاحتیاج الیها فلنصرف عنان الغنایة

الی بیانها فنقول قد انعقد الاجماع علی جواز الصلوة والسلام علی
جمیع الانبیا علیهم السلام استقلالا بلا شبهة واما غیر الانبیا
کالاکابر من الصحابة والاولیا والصلحا فکذلک انعقد الاجماع لکن
علی المنع فیهما ثم اختلفوا فی طریق المنع انه مکروه او حرام فالجمهور
علی انه حرام مطلقا لانه من شعار الروافض واهل البدع وقد نهینا
عن شعارهم فلا یقال مثلا ابو بکر علیه الصلوة والسلام لکن الممنوع
هو الصلوة والسلام علیهم بطریق الاستقلال واما بطریق التبعیة
بان یکون ذکرهم بعد ذکر النبی علیه السلام قد وقع الاتفاق علی
جواز ذلک فطریق الصحابة وغیرهم من الاولیاء هی الترضیة والترحم
انتهی قوله والحلم واو عاطفه ایله تقی کلمه سنه معطوفدر کذلک
والکرم دخی محل مزبوره عطفدر مشار الیهم حضراتنک اهل
حلم واهل کرم وسخا اولدقلرینی بیان اولوب حلیم سلیم
وسخی وکریم ایدیلر دیمک مراد ایدر

تخمیس

دخی سلام اوله همچون بغداد انجم ذوات اکرمه کیم ایتدیلر ضلالتی کم
که یعنی یار چهار اول عاظم مردم والال والصحب ثم التابعین لهم
اهل التقی والنقی والحلم والکرم

ما رنحت مستفعلن عذبا فعلن ت البان ری مستفعلن حصبا فعلن
واطرب ال مفاعلن عیس حا فاعلن دی العیس بالن مستفعلن نغم فعلن

ما رنحت عذبات البان ریح صبا واطرب العیس حادی العیس بالنغم

ما رنحت ما مصدریهٔ ظرفیه در مدة معناسنه درننه کیم قواعد اعرابده
ما مصدریهٔ ظرفیة بمعنی المدة نحو ما دمت حیا ای مدة دوامی حیاً
دیمش بیت سابقده اولان واذن فعلنک ظرفیدر رنحت تفعیل

بابندن فعل ماضیدر ترنحدن مشتقدر ترنح حرکت ومیل ایتمکدر
ترکیده صالنمق معناسنه در عذبات عذبه جمعیدر عذبة الشجر
اغاجک اغصانیدر که ترکیده دالّریدر فی الواقع روزکارده
میل وحرکت ایدن اغاجک دالّریدر عذبات جمع مؤنث سالمدر
حالت نصبی جرّنه محمولدر رنحت فعلنک مفعولیدر بانه مضافدر
بان بریه‌ده نابت برنوع اغاجدر که غایت موزون ولطیف
اولمغله شعرا محبوبک قد وقامتنی اکه تشبیه ایدرلر اغصانی
دخی نظارتده ومیل وحرکتده لطافتدن اولدیغنه بناءً ناظم
اختیار ایلدی بعض شرّاح بان بلادمزده معروف اولان سکوت
اغاجیدر که عربیده خلاف دیدکلری دردیمش ریح مؤنث سماعیدر
مفرد ومؤنث اولان رنحت کلمه‌سنک فاعلیدر رنحت جمله‌سی
تأویل مصدرده بیت سابقده اولان اذن فعلنک ظرفیدر
شارح کوردی ما مصدریه ظرفیه وجملة رنحت فی تأویل المصدر
ظرف لما قبلها ای وأذن لسحب صلوتک علی النبی والال مدة
ترنیح الصّبا اغصان البان والمراد به بناء الدنیا دیمش
شارح حنفی ما بمعنی ما دام وهی ظرفیة فیها معنی التعلیق والشرطیة
ومن ثم احتاجت الی کلام دیمشدر صبا تقدیرا مجرور ریحک
مضاف الیهیدر عامک خاصّه اضافتی قبیلندندر صبا وقت
استواء لیل ونهارده مطلع شمسدن وزان اولان روزکاردر
ناظم انواع ریاحدن صبایی تخصیص بالذکر ایلدیکی پیغمبر علیه الصلوة
والسلامک نُصِرتُ بالصّبا حدیث شریفی ایله صبایه التفات
علیه سنه بناءً در واطراب واو عاطفه ایله رنحت اوزرینه
معطوفدر اطرب اطرابدندر افعال بابندندر طرب اضداددن

اولمغله

اولمغله سرورده وحزنده استعمال اولنور شرّاح هو خفّة یعتری
الانسان من السرور والحزن دیمشلر در بو مقامده نشاط وشوق
وسرور معناسنه اولان طربدندر خواننده‌یه مُطرب دیدکلری
ارباب مجلسه نشاط وانبساط ایراث ایتدیکنه بناءً در العیس
رفعله اطرب فعلنک مفعولیدر عیس بیاض ایله مخلوط لونی
اولان دوه‌یه دیرلر بعض شرّاح وهو من کرایم الابل دیمش
حادی تقدیرا مرفوع اطرب فعلنک فاعلیدر حادی لفظی اکر
حَدْوُدَنْ مشتقدر اعتبار اولنورسه حدو سوق معناسنه در
حادی سائق ابل دیک اولور ترکیده دوه‌جی که دوه‌یی سوریجی
وچکیجی اولان ساربان معناسنه در واکر حدا مصدرندن
مشتق اولورسه حدا کلمه‌سی تغنّی معناسنه اولمغله حادی
دوه‌یه تغنّی ایدیجی دیک اولور بدوی عرب قافله‌سنده سائق
ابل اولان عربانک کیجه‌لرده تغنّیلری ایله دوه‌لره شوق وطرب
وانبساط کلوب برحالت زائده ایله توجّه وسرعت مشی وحرکتلری
بالدفعات منظور ومشاهَددر رکب قافله حجاز بیننده مشهور
ومتعارفدر حادی لفظی عیسه مضافدر شارح مصنّفک والعیس
جمع اعیس کبیض جمع ابیض وعدل عن الضمیر بتکریر العیس
لقصد الاستلذاذ کقول الشاعر بیت بالله یا ظبیات القاع
قلن لنا لیلای منکنّ ام لیلی من البشر دیمش النغم باسببیة در
اطراب فعلنه متعلّقدر نغم نونک وغینک فتحه‌لریله نغمه‌نک
جمعیدر وزننده لغتده حسن صوته دیرلر عرفده طرب ونشاط
وسرور وآهنک ویرن صوت حسنه دیرلر که نغمات شعبا تندر
شارح کوردی والنغمة فی العرف صوت یقصد به الاطراب والمعنی

اللهم صلّ على محمد وعلى اله واصحابه ما دامت الدّنيا باقية وعذبات
البان مائلة والابل طاربة واغفر يا ربّي بناظمها وقاريها وسمح
لسامعها وشرّاحها بالعفو والكرم ايله ختم كلام ايلمش رحمه الله
محصول معناى عبارت بيت بان ديدكلرى شجرك اعضانى روزگار
صبا ميل وحركت ايتدردكجه وساربان جمال كرايم اول نغمات
معهوده لريله جماله طرب وسرور وشوق ويردكجه ديمكدر يعنى
بو مدّتده امطار متّصله صلوة ابديّه سحابلرينه نبيّ محترم
اوزرينه افاضه يه وآل واصحاب وتابعينه ايصاله اذن
وفرمان ايله يا ربّي ديمك اولور بعض شرّاح ما دامة الدّنيا
ايله تعبير ايلمش يعنى بانك رياحله حركتى وسائق ابلك
اطرابى وقتاً فوقتاً الى يوم القيمة متمادى اولمغله ومدّة
قيام دنيا دخى الى يوم القيمة اولديغنه بناء ايكى مدّت واحده
اولمغين ما دامة الدّنيا ايله تفسير ايلدكلرى بو اعتبار ايله در

تخميس

بولوب روايح روح محبّتكله بقا　　نبيّ محترمه يا رب ايله سن اهدا
صلوة بى عدد وهم سلام لا تحصى　　ما رنحت عذبات البان ريح صبا
واطرب العيس حادى العيس بالنغم
بالتمام حمداً لله تعالى

حرره الفقير السيّد حافظ حسين خلوصى ابن حسن تابع شارح مشار اليه محمد مكّى
افندى زاده مصطفى عاصم افندى غفر الله لهم

سنه ١٢٢٦
١٥ شعبان